

SOLT OTILIA

MÉLTÓSÁGOT MINDENKINEK

Összegyűjtött írások I-II.

BESZÉLO

Ez a könyv a Nemzeti Kulturális Alap, a Soros Alapítvány
és a Budapest Bank Budapestért Alapítvány támogatásával készült
© Solt Ottilia örökösei

SOLT OTTILIA
MÉLTÓSÁGOT MINDENKINEK
Összegyűjtött írások, második kötet CIKKEK, RIPORTOK
A Beszélő politikai és kulturális folyóirat kiadása Budapest, 1998

válogatta és összeállította:
Kőszeg Ferenc
szerkesztette:
Havas Fanny és Kőszeg Ferenc
felelős szerkesztő:
Havas Fanny
könyvborító és tipográfiai terv:
Havas Bálint

TARTALOM

Ottília és a Beszélő

(Köszeg Ferenc előszava)

ÍGY JÖTTÜNK

EZERKILENC SZÁZKILENCVEN

A lápon át Libanonba?
Hajh, kutyafáját, harcias legény!
Réteges tüntetés
Nép, csócselék, vasököl
Nem fél sosem ő fenn a trapéz tetején?
Győzelem!
így jöttünk
Különféle bennszülöttek
Isten, haza, család
Az ellenzék kérdez
Felfutó védőjátékosok Merengés
Rekviem egy politikai embrió fölött
Justitia itt a provincián
Mítosz és valóság
Rendőrok
Mi újság a vízlépcső körül?
Minőségi társadalom

EZERKILENC SZÁZKILENCVENEGY

Permanens békés átalakulás
Angyal szállt le Babilonba
Még egyszer utoljára(?) a kiemelt nyugdíjakról
Lesz magyar újjászületés?
Zűrzavar és kora bánat
Ki nevet a végén?
Nyolcvankilencezer-kilencszázötvenből
Egy válasz Vitányi Ivánnak
Kösz, Demszky!
Baracscai távlatok
Egyéves mérleg

EZERKILENC SZÁZKILENCVENKETTŐ

Komoly úr, komoly szándékkal
Meglépetés
Mert fakó minden élet, csak a teória aranyfája zöld
Új márciusi frontok
Döntés szilárd pilléreken
Törv. védve
Szégyen
A skinheadtalány
Önkéntes éhezők
Ki kit győzött le?

Dr. Antall felelőssége

EZERKILENC SZÁZKILENCVENHÁROM

Tiborc kigázol...
Agyas Bubu a centrumban
Ez nem bolsevista trükk!
Olyan szép, hogy nem is lehet igaz
Antall után

VÉTÓ ÉS KASSZAKULCS

EZERKILENC SZÁZKILENCVENNÉGY

Miért bukik meg a kormány?
Játszd újra, Magyarország!
Magyar télben zekét!
Szól a kakas már
Vétó és kasszakulcs

Ántré

Dunakiliti, a restauráció trójai falova
Budapest legújabb vőlegénye
A történelemhamisítás rossz szokása
A Bourbonok nem felejtenek...
Gondoskodik, mint Horn a tűzoltókról
Önkör-kép
Törékeny falvak

EZERKILENC SZÁZKILENCVENÖT

Akarni kell, ennyi az egész?
A jóreménység fokán
Kulturkampf?
Közakarat
A törvény feslett szövődéke
Törvényes munkaidő
Híradó-háttér
Egy év után

KINCS, AMI NINCS

Kit hogyan sújt?
Mérlegelés
Kincs, ami nincs?
A szociális törvény
Mibe kerülnek a szociális vívmányok?
Szociálpolitikai alternatíva
Érted szükíték, nem ellened
Koraszülött jóléti egészségügy
Acsargó habon tovatúnt
X néha
Egészségügyi sokkterápia

„FOLYTON LAKNÁTOK!”

„E sok gyomor hogyan emészthetné meg a tanács
Folytatásos szomorújáték

„Folyton laknátok!”
Sötétben
Új seregszemle
Erzsébetváros
A csodálatos lakásszaporítás
Őrző-védő közhatalom

VÁLASSZ SZAKSZERVEZETET!

Mi szavatolja a TB biztonságát?
Gazda szemétől hízik a jószág
Az utolsó tangó?
Érdekegyeztetés
A rendszerváltás kis pillanata
Az autonómia kísértései
Hurrá, nyaralunk!
Válságmenedzselő érdekképviselő
Utánunk az özönvíz!
Lehet egy csipetnyi demokráciával több?
Fordulópont
Az új szabadság első veresége
Ezt nektek!

A GYŰLŐLET GYERTYÁI

Nem tudok mit mondani
Egy kis rasszizmusért nem kell a szomszédba
Egyhangú kilátások, avagy nincs kiút?
A gyűlölet gyertyái
AIDS, avagy mi a demokrácia?
KÉTEGYHÁZA: BŰNÜGYI RIPORT
Harmadíziglen
A Miranda-elv Gyulán
Az Önök igazmondó barátai
Redukció
Párhuzamos történet
Veszettek
Mesterdetektívek Gyöngyösön
Roma, a kínpadon

CSŐRE TÖLTVE

Magyar maffia
Beismerő vallomás
Köszönet a belügyminiszternek
Egy személyvonat nem állt meg Vác-alsón...
Csőre töltve
A láthatatlan légió – szerdán és vasárnap
Államellenes és gyűlöletkeltő

BEFOGADÓ ORSZÁG

A Belügy és a Külügy
Ki innen!
Rendőrpolitika és rendőrijog
Éljen a haza, menjetek haza!

Nemzeti érdek ügy estefelé, egy hétköznapon
Befogadó ország

MI VAN A HEGYEN MESSZE TÚL?

    Temesvár
Iskolaalapítók esete az állami vagyonnal
    Határvidéken
    Polgármesterek
    Hass, alkoss, gyarapíts
    Mi van a hegyen messze túl?
    Új szereplők lépnek a színre
    Hőstörténet
    . Hol terem a magyar vitéz?
    Vér és olaj

BÁRSONYOS ERŐSZAK

A Maccabis Tasnádiék a Dániel úton
    Mi újság a Dániel úton?
Egy telefonhívás, szívkórház, magazin

MEMORETT

A Déri Miksa utca története

OTTILIA ÉS A BESZÉLŐ

Egyik utolsó írásában, a, csíkszeredai antropológiai műhely könyvsorozatáról írott elemzésében „a társadalom tényleges, napi működése iránt olthatatlan kíváncsiságot tápláló recenzenek-nek nevezte magát Solt Ottilia.

Ez az olthatatlan kíváncsiság az empirikus szociológus számára szakmai követelmény, a szakmai ethosz része. A publicistának vagy éppen a politikusnak inkább tehertétel: akadály a stílári szárnyalásnak, mind a nagyralátó koncepcióteremtésnek. Egy interjúban Antall József arról beszélt, politikájával sikerült sok fényes ajtót feltárnia a magyar nemzet előtt, de e fényes ajtók sem feledtették el „a kicsi magyar parasztházak, egyszerű otthonok vagy akár csak kunyhók belső világát”, és az elkötelezettséget, hogy meghallja,? „Tiborc panaszát!!

„Tiborc ükunokái – szólt közbe az empirikus szociológus – manapság házgyári panelekben zsúfolódnak, vagy hatalmas, üres családi házban nyögik az energiaszámlát. A kicsi magyar parasztházakban – hacsak át nem építették őket nyaralónak – pláne kunyhókban, mostanában Magyarország cigány lakosai élnek.” Vajon rájuk gondolt a miniszterelnök a Buckingham-palotában?

Kádár János kényszerű lemondása után és főként 1987-88 fordulóján egyszerre nekilódult a politikai élet Magyarországon. Megkezdődött a későbbi Szabad Kezdeményezések Hálózata szervezése, az MDF a Jurta Színházban havonta politikai vitákat rendezett, megalakult a Fidesz, majd a Hálózaton belül is megkezdődött a párttá alakulás előkészítése. Közben azonban a szamizdat-Beszélő is működött tovább. 1988 augusztusában a rendőrség még nagy mennyiségű engedély nélkül sokszorosított iratot foglalt le, decemberben viszont az olvasók és a szerkesztők már nyilvánosan ünnepelték meg a Jurta Színházban a Beszélő 25. számának a megjelenését. Az utolsó két szám előállítását és terjesztését ténylegesen már nem kellett konspirálni. Ez idő tájt többen feltették a kérdést, mikor lesz a Beszélő legális lap. A szerkesztők azonban úgy vélték, amíg a jogszabály *engedélyhez*, és nem csupán bejelentéshez köti a lapkiadást, a Beszélő nem áll be a kérelmezők sorába, noha bizonyára megkapná az engedélyt. De fennmaradjon-e egyáltalán a Beszélő, és ha igen, milyen formában? Legyen esetleg – megtartva addigi megjelenési gyakoriságát – negyedévi elméleti-politikai folyóirat, vagy legyen politikai-kulturális havilap? (Ez utóbbi ellen szólt, hogy időközben megkezdődött a Holmi előkészítése.) Az SZDSZ-en belül sokan sürgették, legyen a Beszélő formálisan is az SZDSZ lapja, vagy ha a szerkesztők ezt ellenzik (a szerkesztők semmiképpen sem akartak pártszervek alárendeltségébe kerülni), legyen a pártnak saját orgánuma. Ez az igény hívta életre a Szabad Demokraták című, rövid életű lapot, amely, minthogy szerkesztői azonosak voltak, afféle mini-Beszélőként jelent meg néhány hónapon át.

E sorok írója határozottan – mint Solt Ottilia írta 1995-ben: „konokul” – amellet volt, hogy a Beszélő politikai lapként maradjon fenn. Úgy vélte, egy újságnak legalább hetenként meg kell jelennie, ha részt akar venni a politikai közvélemény formálásában. Nagy példák lebegtek a szeme előtt, a Spiegel, amely a CDU-kormányzás hosszú évtizedei alatt az unalmas szociáldemokrata pártnál hatásosabban töltötte be az ellenzék szerepét Nyugat-Németországban, meg a kevésbé izgalmas, de igen színvonalas másik hamburgi hetilap, a Die Zeit. De volt magyar példa is arra, hogy egy pártközeli lap akár jelentősebb is lehet, mint maga a párt. A Zsolt Béla szerkesztette Haladás emlékezetesebb politikai szerepet töltött be a második világháború után a koalíciós időkben, mint „gazdája”, a Magyar Radikális Párt.

A viták és döntések idején e sorok írója alapvető tévedések, önáltatások áldozata volt. Azt képzelte, hogy a lap a parlamentáris demokrácia viszonyai között is megőrizheti azt a politikai jelentőségét, amellyel a pártállami időkben, szamizdatos monopolhelyzetében rendelkezett. Azt képzelte továbbá, hogy a pénz és a lap külső megjelenése a továbbiakban sem lesz meghatározó tényezője a sikerességnek. Végül pedig azt képzelte, hogy az eszmei közösség önmagában is elegendő ahhoz, hogy a Beszélő elkerülje a konfliktusokat az SZDSZ-szel.

Minthogy léte három súlyos tévedésen alapult, a hetilap Beszélő nemhogy majdnem hat, de egy évig sem maradt volna fenn, ha régi szerkesztői közül néhányan, mindenekelőtt Ottilia, nem állnak melléje, nem szállnak be a napi szerkesztőségi munkába.

A szamizdat-Beszélő szerkesztése 1981-től kezdve maga volt a politika. Bár a szerkesztőség tagjai közül mindenki csinált mást is az ellenzékben – Ottilia a Szetát, Szilágyi Sándor a Hétfői Szabadegyetemet, e sorok írója hol ezt, hol azt – a heti szerkesztőségi összejövetelek nem pusztán a készülő lapszámról szóltak, hanem általában a politikáról, az ország és a „tábor” helyzetéről, az ellenzék lehetőségeiről. A gyanakvók a demokratikus ellenzék „politikai bizottságának” minősítették a szerkesztőséget, holott természetesen nem volt az, hiszen semmiféle döntést nem hozott, kivéve természetesen a lapra vonatkozó döntéseket. De az igaz, hogy a szerkesztők körében kialakult vélemények befolyásolták vagy legalábbis vitára készítették az ellenzék valamennyi csoportját.

Ottilia, aki egy évvel az indulás után, 1982-ben lett a szerkesztőség tagja, a társadalom „napi működésének” híreit hozta el a heti összejövetelekre. Az ellenzékét sújtó hatósági akciók krónikája mellé odahelyezte a névtelenek, a szegények köznapi üldöztetésének híreit. „Az igazi dzsungel – írta 1987-ben a szamizdat-Beszélőben – nem a politikai rendőrség, hanem a közbiztonságiak vadászterülete. Magyarország a politikai téren kívül rendőrállam igazán.” Kívülállóknak utóbb gúnyolódtak, hogy a hetilap-Beszélő fixálódott a rendőrségre, örökösen a rendőri túlkapasok marginális témájával foglalkozik. Pedig érdemes lett volna jobban odafigyelni. Solt Ottilia talán elsőként vette észre, hogy a politikai elnyomás lazulásával egyidejűleg miképpen nő a társadalom alsóbb rétegeire nehezedő rendőri nyomás, hogyan gyarapodik a pártfüggőségtől megszabaduló rendőrség túlhatalma, s fejlík ki a diktatúra rendőrségéből a rendőrség diktatúrája.

De még nem tartunk itt. A Hálózat szerveződése idején a Beszélő szerkesztőségének meghitt politikai klubja mindinkább átadta a helyét a szervezet-előkészítők húsz-harminc fős tanácskozó közösségének. Még ez sem volt formális politikai testület, de itt már tényleges politikai döntések születtek.

Ottiliát ekkor inkább a Szeta bővítése foglalkoztatta, meg az első független érdekvédelmi szerveződés, a Tudományos Dolgozók Demokratikus Szakszervezete.

A Hálózatról hamar kiderült, hogy túllépett rajta az idő, a pártjellegű szervezetek megalakulása került napirendre, nem volt már szükség a különböző politikai irányzatokat egyesítő, laza, népfrontszerű mozgalomra. A párttal alakulás előkészítésében Ottilia minden energiájával részt vett. A demokratikus ellenzék jelentős személyiségei – Demszky Gábor, Haraszi Miklós, Kis János, Tamás Gáspár Miklós – 1988 nyarától külföldön tartózkodtak: ekkor kapták vissza az útlevelüket, amelytől évekkorábban megfosztották őket. A döntéseket az itthon maradottaknak kellett meghozniuk. Ottilia rengeteget vitázott, mindenekelőtt Magyar Bálinttal, akinek pragmatikus, sikerre és győzelemre orientált szemlélete idegen volt az övétől: Ottiliát mindig és mindenekelőtt a társadalom mély, politikai eszközökkel alig vagy csak lassan befolyásolható folyamatai érdekelték. Abban, hogy létre kell hozni egy pártjellegű szervezetet, persze egyetértettek, de azzal, hogy az előkészítésben való részvétel alapján a majdani pártban meghatározó szerephez jussanak az egykori kádárlista-aczélista-pozsgaysta értelmiség jövevényei, Ottilia erőteljesen szembeszegült. Fontos szerepe volt abban, hogy az akkor radikálisan szabadelvű párt végül a *demokratikus ellenzék pártjaként* alakult meg. Tömeghatását ez akkor nem szűkítette, hanem növelte.

A hűvös fuvallatot, amely az új párt szobáiból kifújta a demokratikus ellenzék kályhamelegét, mégsem a politikai nézeteltérések keltették, vagy legalábbis nem közvetlenül azok. Fontosabb lehetett az, hogy az immár írott szabályok szerint működő, választott testületekben továbbra is meghatározó szerepe volt az informális hierarchiának. Ottilia azért lázadt fel, már 1989 nyarán, mert úgy érezte, az akkor tizenegy fős ügyvivői testületben a döntések az ülés kezdetekor már készen vannak, a döntés részesei a döntés ellenzőivel vitázva

valójában egy forgatókönyv szerepeit játsszák el. Az ügyvivői testületből való kilépésével, amely bár önkéntes volt, valójában inkább válaszlépés lehetett arra, hogy úgy érezte, kiszorítják a valóságos döntéshozatalból (s ha e vélelem igaz, kimondatlan indoka, legalábbis az egyik, az a feltételezés volt, hogy kérlelhetetlensége elriasztja a még zsenge SZDSZ-től a párttal egyébként rokonszenvező, de az előző rendszerben is otthonos reformértelmiséget), nos, a kilépésével bekövetkezett az, amit a kiszorítására törekvők, ha valóban voltak ilyenek, ennyire talán nem is akartak: a demokratikus ellenzék *másik* legjelentősebb személyisége kivált a demokratikus ellenzék pártjának irányítói közül. (Később, már a választások után Otilia egy, az Országos Tanácshoz intézett levélben bírálta a párt vezetését. A választást követő első úgynevezett frakcióhétvégén külföldi útja miatt nem vehetett részt, pedig ekkor döntötte el a frakció, ki melyik bizottságban fog dolgozni. A levéltől sértődött képviselők Otiliát és a szintén távol lévő Havas Gábort – az SZDSZ két legfelkészültebb szociálpolitikusát – valahogy kifejejtették a szociális bizottságból. Amikor a bizottsági létszám betelt, egyszerre mindenki rádöbbsent, mi is történt. A vezetők szabadkoztak: Otilia nem jelezte, hogy igényel-e egyáltalán bizottsági helyet. A helyzetet az egyik legfiatalabb képviselő, Derdák Tibor mentette meg: átadta a bizottsági helyét Otiliának.) Forradalmat csinálni izgalmasabb, mint a forradalomról írni – állította Lenin *az Állam és forradalom*-ban. Ha azonban a politikus személyiség történelmi vagy akárcsak izlésbeli okokból nem vehet részt a politikacsinálásban, még mindig van számára egy kiút: írni a politikáról. Tény, hogy Otilia, bár meglehet, szkeptikusan szemlélte a Beszélő hetilappá – újsággá! – alakításával kapcsolatos tétova erőfeszítéseket (például az időrabló várakozást egy „profi” főszerkesztőre), amikor végre megindult a lap, lélegzetelállító energiával vetette bele magát az írásba. Akár a kalandfilmek újságíró hősei, a nap kétharmadában részt vett az események alakításában, szervezte a hajléktalanellátást, épületeket foglalt le, hivatalokkal tárgyalt, megpróbálta útját állni a további kilakoltatásoknak – majd beviharzott a szerkesztőségbe, megírta a riportot, és nyomban ment vissza a pályaudvarra, az aluljáróba, hogy lecsillapítsa vagy éppen kitartásra buzdítsa a hajléktalanokat, és jelenlétével elijessze a gumibotjukat markolászó rendőröket. Az újabb fejlemények persze hozzátartoztak még a történethez, visszajött hát a szerkesztőségbe, és a már betördelt cikkhez hozzáírta a folytatást. És, ha már ott volt, megírta még a „fűlnek” nevezett, lap eleji politikai publicisztikát, papírra vetett néhány glosszát, és összeállított egy statisztikai táblázatot, mert a „társadalom tényleges, napi működésének” leírását a számok csak hitelesebbé teszik.

Bizakodás, aggodalom, diadal – ezek az érzések váltogatják egymást azokban a publicisztikákban, amelyek még a „rég rendszerben” íródtak, a hetilap-Beszélő indulása és a márciusi választások közötti rövid időszakban. (A hetilap 1990. január 15-i első „rendes” számát három próbaszám előzte meg; ezek 1989. október 23-án, november 20-án, illetve karácsonyra jelentek meg.) A bizakodás annak szólt, hogy a rendszerváltás visszavonhatatlan, választani fogunk immár, szabadon. Aggodalomra két körülmény is elegendő okot adott: a múlt kísértő jelenléte és a radikális jobboldal hangoskodása. „...az állampárt nem dögölt oroszán – olvassuk kötetünk első írásában. (*A lápon át Libanonba?*)

1990. január 22.) Részre esve él, és destabilizálja a politikai helyzetet. Hosszú menetelésnek nézünk elébe, szerte Kelet-Közép-Európában”. „A politikai közösség etnikai eredeztetésének eszméjével kezdődő folyamat végén – figyelmezteti a publicista Csurka Istvánt – a kisebbségek megsemmisítésének eszméje és praxisa áll.” (*Hajh, kutyafáját, harcias legény*, 1990. január 29.) Ugyanakkor azonban: „a nekünk nem tetsző politikai eszmerendszerben és zavaros megnyilvánulásaiban a fasizmus fenyegetését látni éppen olyan paranoid tévedés, mint átmenetileg báránybőrbe bújít diktatúrának nevezni mindent, aminek köze van, volt, lesz a marxizmushoz.” (*Nép, csöcselék, vasököl*, 1990. február 17.) E három cikkben – mindhárom a választások előtt íródott – mint egy nyitányban megjelenik mindhárom motívum, amely nyolc éve átszövi a magyar politikai publicisztikát.

Minden aggodalom ellenére a szabad választások napja – győzelem. A tömegtájékoztatás lebeszélő kampánya csődöt mondott, „a bukott politikai hatalom utóvédharcosai”, nem tudták elhitetni a társadalommal, hogy nem is érdekli a választás. A választók döntő többsége szavazott: leszavazta a régi rendszert „és ami ennél több, árnyaltabb, a valóságos *többspártrendszerre* szavaztak, csodálatos világosan”. (*Győzelem*, 1990. március 31.) De azért a győzelem öröme sem feledtetheti a kampány alatt történeteket, „a gyűlöletet árasztó tudatos hazudozást”. „Soha nem fogom tudni, megbocsátani a győzteseknek, hogy hazugsággal mocskolták be az első szabad választás szent nászi ágyát.” (*Így jöttünk*, 1990. április 21.)

Az imént idézett, március végi cikknek van még egy fontos megállapítása. A választók nem egyszerűen a régi rendszer ellen és a többspártrendszer mellett szavaztak, de „*valóságos, jelentős* politikai tényezőként kirajzolódni látszik az a *modern liberális erőter*, amit nem egyszerűen feléleszteni kellett a tetszhalálból, hanem megteremteni az elmúlt egy-másfél évtized *lassú, észrevétlen társadalmi folyamataiból*”. (A kiemelések az idézetekben mindenütt Solt Ottiliától származnak.) A választások után a politika tétje ennek a liberális erőternek a védelme, még hozzá – hosszú időn át úgy tetszik – elsősorban nem a régi hatalom fennmaradt intézményeivel, hanem azzal az ómódi társadalomképpel szemben, amelyet az új hatalom esetlen erőszakossággal megpróbált rákényszeríteni a társadalomra. A publicista Solt Otilia közvetlenül politikai írásai a következő években jórészt erről szólnak, a konzervatív-etatista meg a radikális-mozgalmi jobboldal kísérleteiről a liberális erőter szűkítésére. A riportokból azonban az is kiderül, hogy e törekvéseknek nemcsak a liberális politika áll az útjában, hanem a politikánál talán még hatékonyabban – maga az élet, az autonómiára törekvő társadalom életereje.

A társadalom nem hagyta, nem hagyja magát, de ez nem mentség a rossz kormányzásra. Az ember nyolc év távlatából, újmódi meglepetések és a belé programozott, előre látható csalódások után is elképedve olvassa, miket is művelt az első szabadon választott kormány – leginkább önmaga veszére.

1989-ben úgy tetszett, hogy valamennyi, az állampárt uralmával szembeforduló politikai erő a szabadság növelésében, a szólás, a gyülekezés, az egyesülés, a lelkiismeret szabadságát korlátozó rendelkezések és intézmények felszámolásában, a mindenható állam visszaszorításában érdekelt. A választások után egyszerre kiderült, hogy a kormány, a kormánypártok egyes csoportjai, és még inkább a kormány által hallgatólagosan támogatott politikai erők ismét korlátozásokat követelnek: az iskolákban kötelező mozgalmárkodás helyett a tanrendbe illesztett – azaz majdnem kötelező – hitoktatást, abortusztilalmat, a polgárok életébe beleavatkozó polgárőrséget, nemzeti televíziót, kiterjedt állami tulajdont. A hétről hétre írott publicisztikák felelevenítik az elfeledett érzést: bizony az első szabadon választott kormány politikája, viselkedése, stílusa – *bőszítő* volt.

A publicista regisztrálja és értékeli a politikai mozgásokat, a társadalomkutató az okokat keresi. „A kormányra került politikai irányzatok képviselői *kevésbé vettek részt az elmúlt harminc év lassú politikai* történéseiben. Mélységes szembenállásuk a marxizmussal, kommunizmussal, baloldalisággal, s találkozásuk a kiegyezéssel kádári politikával olyan konstellációt eredményezett, hogy *hagyományos értékeik és eszméik* őrzése mellett is be tudtak illeszkedni a rendszerbe, morális parancsra kerülve a politikával, vagyis a döntésekben való részvétellel kapcsolatos pozíciókat (...). így „mintegy érintetlenek maradtak attól a szellemi közegtől, amelyet összefoglalóan reformfolyamatnak neveztek”. Velük ellentétben a marginális helyzetbe szorult demokratikus ellenzék, meg a mérsékelt vagy radikális reformereket összekapcsolta, hogy „a gazdaság és társadalom jelenének *fő kérdéseiről kívántak beszélni*”, és elképzeléseiket igyekeztek beilleszteni a „nyugati világban végbement változások összefüggéseibe”. (*Minőségi társadalom*. 1990. október 6.) A választások révén hatalomra került politikai elit tagjai azt hitték, csupán az a baj, hogy a pártállam uralkodott a gazdaság és a társadalom felett, és nem értették meg a reformvitáknak azt a tanulságát, hogy

általában az állam uralma teszi lehetetlenné a gazdaság és a piac öntörvényű működését. (Tegyük hozzá az elemző gondolatmenetéhez: azt hívnék, hogy a pártállam idején mellőzött szakember jobb, mint a sikeres, sok esetben éppen azokban a régi vágású pártkáderekben bíztak leginkább, akik a nyolcvanas évek második felében felgyorsuló reformfolyamat során szorultak háttérbe. A liberális reformerekkel szemben már a pártállam idején is a központosítás, a szoros állami irányítás hívei voltak, így az új kormány szolgálatában legfeljebb retorikát kellett cserélniük, szemléletet nem.) Mindez oda vezetett, hogy a különböző reformok, amelyeket az összeomló pártállam már elfogadott volna, hosszú időre ismét lekerültek a napirendről. A hatalom küszöbén az MDF-kormány új Horthy-rendszert készít elő, vélte Tamás Gáspár Miklós emlékezetes Mucsá-cikkében, amely az 1990-es választások két fordulójára között jelent meg a Beszélőben. De a liberális publicisztikában hamar megerősödött az a nézet is, hogy az MDF-kormány maga központosító és újraelosztó politikájával voltaképpen a Kádár-rendszert élesíti újjá. Legélesebben talán a Beszélőben fogalmazódott meg: a kialakult politikai helyzetben az SZDSZ nem csupán a *kormány ellenzéke*, de ellenzéke kell legyen annak a *rendszernek* is, amelyet a kormány kiépíteni kíván.

Kivel?

Mind a demokratikus ellenzék és a rendszerkritikus reformértelmisség között – fentebb jelzett – hagyományos kapcsolat, mind pedig az, hogy a politikai versengés az MDF-fel világnézeti szembenállássá merevedett (mindkét párt részéről), megkerülhetlenné tette az állampárt utódpartjához való viszony tisztázását. A közeledés lehetőségét a Beszélőben elsőként Vitányi Iván fogalmazta meg 1991 júniusában. Az ajánlatra Otilia válaszolt, elfogadva a premisszát, hogy a mindinkább jobboldalivá, sőt, a mindinkább reakcióssá váló kormánypártokkal szemben az országnak baloldali alternatívára és ehhez koalícióra van szüksége. (*Egy válasz Vitányi Ivánnak*, 1991. június 22.) Koalíciós partnernek a Fidesz önmagában nem elegendő, mert világképe megegyezik az SZDSZ-ével, s így szavazóbázisa sem növeli az SZDSZ-ét. („A Fidesz minden kormányzó erővel szemben ellenzékben marad mindaddig, míg politikusai meghatározó erő élére nem verekszik magukat.”) Nyitni tehát valóban csak a baloldal felé lehet. Csakhogy az MSZP-t a választópolgárok nem fogadják el új szociáldemokrata pártnak. Az MSZP „a politikai hatalomból kicsöppent gazdasági, kulturális és hivatalnokelit pártja, amely a parlamentben soha olyan indítványt nem tesz, amely sértené a felső rétegek érdekeit. Az MSZP nem szélesíti az ellenzéki alternatíva bázisát, legfeljebb „egy igen kétes legitimitású (bár fölöttébb befolyásos) kicsiny réteggel, amely meglévő pozícióját kívánja megőrizni”.

Az MSZP felé való nyitás lehetősége és kérdése ettől kezdve kimondva-kimondatlanul minden politikai diskurzusban jelen volt, és megosztotta nemcsak az SZDSZ-t, de még a Beszélő csekély létszámú szerkesztőségét is. Bár az SZDSZ hivatalosan mindig azt hangoztatta, hogy mindkét oldal felé nyitott, a létező kormánypártok felé való nyitás alternatíváját csak a Beszélő vetette fel a *Vannak kiutak* című cikkben (1991. október 5.), amelyet e sorok írójával együtt Solt Otilia és F. Havas Gábor jegyzett. Ez a cikk volt egyébként a nyitánya a Tölgyessy Péter pártelnökké választását megelőző vitának. A Beszélő ekkor nem állt be a Tölgyessy ellen felsorakozó falanxba, hanem nyílt teret biztosított mindkét tábor véleményének. (Minderről részletesebben ír a szerkesztőségi cikk másik két szerzője a kötetünket lezáró *Memorett* című emlékezésben.) A Beszélő ettől kezdve a Tölgyessy-kérdésben elfoglalt külön álláspontja miatt minősült deviáns orgánumnak, noha átfogóbb politikai kérdésekben, nevezetesen a más pártokhoz való viszony kérdésében csak 1993-tól hangoztatott az SZDSZ-étől eltérő véleményt.

Vissza, vissza?

1992-ben Csurka mozgalma, és a skinheadek randalírozása társadalmi méretű szorongást

váltott ki: a hatalomvéde jobboldali radikalizmus, a kormány által ápolta kormányellenesség korántsem látszott veszélytelennek. A Beszélő több cikkben sorolta fel a logikai bizonyítékokat, hogy a Göncz Árpád elleni demonstráció 1992. október 23-án a kormány – a Belügyminisztérium – által kidolgozott forgatókönyv szerint zajlott le. Sokan vélték úgy, hogy az MDF mérsékeltebb, kormányzati szárnya és radikális mozgalmi szárnya között nincs és eleve sem volt lényegi különbség. Solt Ottilia nem így gondolta: a *Dr. Antall felelőssége* című cikkében (1992. szeptember 12.) a folyamatot írta le, hogyan vált a miniszterelnök, aki „szigorúan parlamentáris, kényesen jogállami” politikai elképzelésekkel lépett ki a politikai küzdőterre, a radikális jobboldal foglyává.

A mozgalmi MDF 1990 nyarán megakadályozta az MDF-SZDSZ-megállapodás teljes körű végrehajtását, megfúrta a média pártatlan felügyeletéről szóló törvény elfogadását, de ekkor Antall még ragaszkodott hozzá, hogy a médiaelnököket – miniszterelnöki ellenjegyzéssel – a köztársasági elnök nevezze ki. 1992-re a médiaelnökök leváltása a radikális jobboldal fő követelése lett, a miniszterelnök pedig részese a köztársasági elnök ellen folyó hadjáratnak. Amikor Csurka mindennek ellenére szembefordult vele, Antall légtüres térben találta magát: sem a pártja többsége, sem a konzervatív sajtó nem állt szilárdan melléje. 1993 januárjában, az MDF országos gyűlésén Antall mégis leszámolt Csurkával. Az SZDSZ, mintha mi sem történt volna, nem elégedett meg azzal, hogy Antall disznóúrnak nevezte a Csurka által dominált Fórumot, továbbra is „elvi elhatárolódást” követelt. Ez világosan jelezte: közeledés az SZDSZ és a mérsékelt MDF között sem lesz. Orbán Viktor – meglehetősen Antall József sugallta – „gondolatkísérletét”, az MDF-SZDSZ-Fidesz-KDNP összefogását az élre törő MSZP ellenében, felháborodottan utasította el mindkét oldal. Az MSZP-SZDSZ-koalíció – visszatekintve világosan látni – már ekkor megpecsételtetett.

E sorok írója ellenezte a koalíciót, véleményét több cikkben is papírra vetette. Mások a szerkesztőségben a koalíció mellett voltak. Ottilia inkább azzal foglalkozott, mi magyarázza az MSZP győzelmét, hogyan lehet az, hogy „visszaválasztottuk azt az egykor nyomasztó politikai erőt, amelyet 1990-ben leküldtünk a színről (*Játszd újra, Magyarország*, 1994. június 2.). Azt, hogy a földcsuszamlás be fog következni, már egy évvel korábban előre jelezte a társadalombiztosítási önkormányzat választásán aratott MSZOSZ-győzelmet értelmezve. (*Fordulópont*, 1993. május 29.) Az adatokból az is kiderült, hogy az elsöprő sikert Nagy Sándor szervezete a csodaváróknak köszönheti. A legtöbb szavazatot az MSZOSZ az ipari válságövezetekben kapta, pedig társadalombiztosítási programja főként a jól pozicionált, stabil munkavállalóknak kedvezett, semmiképpen sem azoknak a munkanélküli tömegeknek, akik rá szavaztak.

Az elemzés kimondatlanul is jelezte, rájuk, a csodavárókra majd az MSZP is számíthat. A sokat emlegetett magyarázatok – az MDF kormány kétbalkezes kormányzása, nosztalgia a Kádár-rendszer biztonsága után, az antikommunista tv-műsorok bumerángthatása – mellett az 1994-es választási eredmény okait kutató cikk egy további fontos körülményre hívja fel a figyelmet. Az MSZP összezsugorodott tagsága ellenére is mindenütt ott van. Van elegendő embere „nőnap szegfűosztásra, s arra, hogy boltban, játszótéren és nyugdíjas kártyázók között kifejtse a párt propagandáját. Ez a hajszálgyökerekbe plántált kampány frenetikusán hatásosnak bizonyult”. Az MSZP „beágyazottsága” is részese volt annak, hogy az SZDSZ – a gondosan kimunkált koalíciós megállapodás, a vétőjog ellenére – egyre inkább a koalíció kárvallottjává lett.

Az 1994-es év elteltével már feltehető a szónoki kérdés: „Ugyan milyen bizonyosságát kaptuk az elmúlt hetekben annak, hogy az SZDSZ befolyásolni képes annál a kormánynak a döntéseit, amelyben részt vesz? Tiltakozni tud s – „nem”-mel szavazni – kisebbségben – a kormányüléseken. Mennyivel több ez, mint amit ellenzékben csinálhatna?” (*Akarni kell, ennyi az egész?*, 1995. január 19.) Közben pedig nagy léptekkel halad előre(?) – immár az SZDSZ részvételével – az államberendezkedés restaurációja, meg azoknak az elveknek,

elgondolásoknak, terveknek a lejárata, amelyeket a demokratikus ellenzék és a reformértelmiség a nyolcvanas években képviselt. Megint megszólalnak a nagymarosi gát felépítésének régi hívei, és a Duna-mozgalmat – akár csak egykor – „a rendszerváltás trójai falovának” bélyegzik. Az újdonság csupán az, hogy most egyes szabad demokraták is így vélekednek, és zavartan szabadkoznak a demokratikus ellenzék „bűnei” miatt. (*Dunakiliti, a restauráció trójai falova*, 1994. augusztus 18.) A települési autonómia rovására éledezik a megye, a közigazgatási közép szint mellett szóló racionális érveknél fontosabb, hogy a szocialista frakcióban „szép számmal ülnek a nyolcvanas évtized megyei vezetői”. (*Önkorkép*, 1994. szeptember 29.) „Újra megjelent a kormányban a településracionálizálási retorika (...) nehezen képzelhető el károsabb fordulat, mintha az éppen életre kelt kistelepülésektől vonna el a költségvetés évről évre kegyetlenebbül minden forrást. Egyszer már megfizette a magyar társadalom ennek az árát. Nem kellene megismételni.” (*Törékeny falvak*, 1994. november 24.) Az Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzatban – nyilvánvaló szavazási manipulációk révén – kizárólagos hatalomra tesz szert az MSZP-közeli Lungo Drom, a bíróság az óvási kérelmet elutasítja. A SZOT-utód szakszervezetek sokéves huzavona után, immár szilárdan birtokolják – és miután nincs szükségük rá – eladják a rájuk maradt szakszervezeti vagyont. A rendőrség elérhetetlenné válik, miközben „őrző-védő” kft.-k tesznek pontot a jogviták végére – csak legyen a „felperesnek” megfelelő pozíciója, hatalma vagy összeköttetése a nagyobbik kormánypártban. Ha fentebb azt mondtuk, hogy az MDF-kormány működése – ahogy a cikkek élénk idézik a történeteket – *bőszítő* volt, most hozzátehetjük: az MSZP-kormányé *züllesztő*.

Osztályharc

„A szabad demokraták hadat üzennek a kommunista szakszervezeteknek” – írta Kis János a Beszélő 1990. február 12-i számában. Szűnjön meg a volt állampárti szakszervezet érdekvédelmi monopóliuma! – ez volt a hadüzenet célja. A törekvés, az alulról szerveződő, valóságos érdekvédelem szorgalmazása a felülről szervezett párt-érdekvédelemmel szemben – a lengyel példa nyomán – végigkísérte a szamizdat-Beszélő és általában a demokratikus ellenzék történetét. A Beszélő köréből indult ki a késői Kádár-rendszer első nagyobb szabású röpcédula-akciója: a demokratikus ellenzék a *Ki a szakszervezetből!* című – széles körben terjesztett – röplapon az ellen tiltakozott, hogy a SZOT „elintézte”, hogy a munkáltató állam 1988-tól kezdve a szakszervezeti tagdíjakat egyszerűen levonta a dolgozók fizetéséből. (Ez a gyakorlat az 1990-es választások után is fennmaradt, és feltehetőleg jelentős szerepet játszott abban, hogy az MSZOSZ fontos hatalmi tényezőként élte túl a rendszerváltást.)

A demokratikus ellenzék szakszervezeti vonalát a hetilap-Beszélőben, de a parlamentben, az SZDSZ szociálpolitikusaként is elsősorban Ottilia vitte tovább, a lapban mindenekelőtt Eörsi János közreműködésével. A Beszélő nem csinált titkot abból, hogy a szakszervezetek versengésében a Liga mellett áll, rokonszenvezik a Palkovics Imre vezette Munkástanácsok Országos Szövetségével, ellenzi a SZOT-utód szövetségek, mindenekelőtt az MSZOSZ túlhatalmát, legfontosabbnak azonban az esélyegyenlőségen alapuló szakszervezeti választást tartja. Ennek szolgálatában jött létre 1992-ben a *Válassz szakszervezetet!* című rovat (az elnevezés Ottiliától származott) amelyhez – a szerkesztőség ezt sem titkolta – a nagy amerikai szakszervezeti szövetség, a kommunista szakszervezetekkel keményen szemben álló AFL-CIO, illetve a szövetség vonzáskörébe tartozó Free Trade Union Institute anyagi támogatást is nyújtott.

Az esélyegyenlőségen alapuló választás első számú akadálya az volt, hogy a szakszervezeti vagyon oroszlanrészét továbbra is az MSZOSZ birtokolta: a pártállami intézmények (párt, KISZ, népfront) vagyonának államosítását az Antall-kormány – tartva a kedvezőtlen nyugati visszhangtól – nem merte kiterjeszteni a szakszervezetre, és feltehetőleg úgy vélte, a depolitizált MSZOSZ-ból német-osztrák mintára kialakulhat egy olyan egységsszakszervezet,

amely szinte állami intézményként inkább partnere a kormánynak, mint a saját tagságának. Mire kiderült, hogy az elgondolás nem válik be, hogy az MSZOSZ ahelyett, hogy tisztán érdekvédelmi szervezetté lenne, egyre inkább a politikai harc aktív szereplőjévé válik, már késő volt. 1991 nyarán az MSZOSZ – birtokon belül – keményen ellenállt a végre meghozott törvénynek, amely a szakszervezeti vagyoni ideiglenes együttes kezelését rendelte el. Paszternák László, a Vasas Szakszervezet elnöke egyszerűen kivette a bankból a szervezet pénzét, az MSZOSZ pedig a törvény hatályba lépése előtti napon egy fantom-részvénytársaságra íratta át egész ingatlanvagyonát.

Ez utóbbi manipulációval a sajtó – a Beszélő kivételével – tizedannyit sem foglalkozott, mint utóbb a Fidesz székházügyével.

Ottília mintha a nehezen kezelhető gyerekek óvodájában szerzett pedagógusi tapasztalatait mozgósította volna a parlamentben. Miközben az MSZP a tulajdon elleni alkotmányellenes támadásnak, „hitleri törvényalkotásnak” minősítette a javaslatot, hogy a szakszervezetek – a szakszervezeti választásokig – együttesen kezeljék a munkavállalók közös vagyonát, Ottília kérdéssel fordult a parlamentben szocialista képviselőtársaihoz: „Úgy érzik-e, rosszabb párt lett az MSZP-ből azért, mert végül is a népszavazási akarat fosztotta meg azoktól a privilégiumoktól, amelyek az állampárti múltból származtak? Rosszabb párt lett-e az MSZP-ből azért, mert a NEXT 2000 körül kavargott botrány megfosztotta önöket attól a lehetőségtől, hogy a történelmi múltban gyökerező vagyonuk hozadékából élni tudjanak, avagy jobb párt lett önökből ezért? (...) Azt gondolom, az MSZOSZ vagyonáról szóló törvényjavaslat analóg azokkal a politikai lépésekkel, amelyeket az MSZP-vel együtt az egész országnak kellett megtennie ahhoz, hogy ez a változás befejeződjék. Azt remélném, s azt hiszem, a szabad demokraták valamennyien azt remélik, hogy ennek a törvényjavaslatnak az elfogadása és végrehajtása esetén egy olyan szervezeti konföderáció kap majd lábra az MSZOSZ helyén, amelyik a jelenleginél jobban tudja csinálni a dolgát, és nem lesz gyengébb.”

Ez a hang akkor, egy pillanatra a kormányoldal valóban szakszervezetellenes dühöngését is lehiggasztotta. De azért az MSZOSZ nem hatódott meg: a vagyonkezelő szervezet működését hosszú időre lehetetlenné tette. Mire aztán a vagyonfelosztásról szóló megállapodás 1992 őszén megszületett, már meglehetősen késő volt. Időközben megerősödött az MSZP, és oldalán tovább erősödött az MSZOSZ, a hasznosításra átadott vagyonról pedig kiderült, hogy nagy része különféle bérlők, hasznélvezők birtokába került, és bevételt, ha egyáltalán, legfeljebb csak hosszadalmas pereskedés után hozhat.

Bársony András, a Nyomdaipari Dolgozók Szakszervezetének elnöke, s egyúttal az MSZOSZ főpénztárnoka (1994 óta szocialista országgyűlési képviselő) a vagyonviták kellős közepén, 1992 nyarán bérbeadási szerződésnek álcázott, burkolt adásvételi szerződést kötött – a szakszervezet budapesti, Dániel úti üdülőjére. Amikor 1992 szeptemberében a szakszervezetek közötti megegyezés lehetővé tette hogy, az ágazati szakszervezetek (azaz az egykori SZOT-tagszervezetek) a saját (?) vagyonuk 30 százalékát értékesítsék, Bársony a szervezet teljes vagyonát 94 millió forintba értékelte, majd pedig – már a kormányváltás után, de a végleges vagyonmegosztást meg sem várva – az üdülőt 150 millió forintért eladta a Globex Holdingnak. Vajon milyen matematika alapján lehetett az a 150 millió a 94 milliónak a harmada?

A szakszervezeti írások végére ez a vagyonról szóló terjedelmes, tényfeltáró riport tesz pontot, amely a sokatmondó *Ezt nektek!* címet viseli. (1995. június 22.) Addigra ténnyé vált, amit a már korábban idézett *Fordulópont* című cikk előre jelzett: „a '94-es választásokon az MSZP megszerezheti a voksok 20-25 százalékát, s könnyen lehet, hogy a legnagyobb pártként foglalja el helyét az új Országgyűlésben.” A Liga pedig, amelytől a demokratikus ellenzék valaha azt várta, hogy belőle fog kifejlődni a nagy, független szakszervezeti mozgalom, felőrlődött a SZOT-utódszervezetek falanxával vívott küzdelemben. A Liga-alapító atyák egy megroppant szervezethez vonultak ki. Ezt a szomorú folyamatot foglalja összeráz *új*

szabadság első veresége című írás. (1994. január 27.) Az már a történelem humora, hogy az MSZOSZ ereje éppen a szövetséges MSZP kormányzása alatt tört meg, és Nagy Sándort, akivel az előző ciklusban nem bírt sem az MDF, sem az SZDSZ, Horn Gyulának sikerült – ahogy a Kalevalában mondják – *ledallania* másodvonalbeli politikussá. Miként az MSZP kormány helyezte kormányfelügyelet alá a társadalombiztosítási önkormányzatokat is, amelyeknek létrejöttéért és autonómiájáért – jól tudva, hogy ez rövid távon az ellenfélnek, a SZOT-utódoknak kedvez – Solt Otilia politikusként és publicistaként olyan szívós küzdelmet folytatott.

Surján-csomag, Bokros-csomag

A politikus és az újságíró munkája sehol olyan közel nem került egymáshoz, mint a szociálpolitika területén. Az, ami a Beszélőben publicisztikaként, újságírói elemzéseként jelent meg, a parlamentben módosító indítványok formáját öltötte, vagy felszólalásként került a nyilvánosság elé. Az Antall-kormány – állítottuk fentebb – egyebek közt azért okozott csalódást, mert sok tekintetben folytatta a Kádár-rendszer politikáját. A megszokott gyakorlat folytatását, az átgondolt szociálpolitika hiányát vetette a szociálpolitikus a Surján László vezette népjóléti kormányzatnak is a szemére. Akár elődeit, ezt a kormányt is készületlenül érte a tél beállta, és akár elődei, ez a kormány is addig folytatta a segélyezés kiterjesztését, amíg túllépte a finanszírozhatóság határait. (*Kincs, ami nincs?* 1991. június 22.) A Népjóléti Minisztériumot uraló KDNP legfontosabb jelszava a családok védelme, támogatása volt. A minisztérium által betervezett szociális törvény azonban „nem szól a családi pótlékról, az egyetlen születés jogán élvezett szociális jövedelemről, amelyet a költségvetés fedez. A családi pótlék tehát nem lesz része az állami szociális biztonsági garanciáknak”. A rászorultság elve abban teszi érdekeltté a családokat, hogy kimutatható jövedelmük ne lépje túl a szegénységi küszöböt. A gyermeknevelési támogatásra viszont csak az az anya válik érdemessé, aki a legutolsó másfél évben legalább kilenc hónapig munkavállaló volt. Ez az elv már a késői Kádár-korszak terjedő munkanélkülisége idején is anakronisztikusnak bizonyult, a tömeges munkanélküliség viszonyai között pedig teljességgel abszurdá vált. (*A szociális törvény*, 1992. október 10.) A kormány legsúlyosabb vétke azonban az, hogy halogatja a társadalombiztosítási és a szociális költségvetés szétválasztását, kapkodó szociálpolitikáját a gazdátlan társadalombiztosítás költségvetéséből, a járulékfizetők pénzéből és rovására finanszírozza. (Mindazonáltal az olvasó némi nosztalgiával emlékezik vissza, hogy az 1993-as költségvetés takarékosági programja nemcsak az önkormányzati kiadásokat faragta le, de egymilliárdot vett el a rendőrségtől, 900 milliót a honvédségtől és félmilliárdot a határőrségtől. Ennek ellenére a bűnözési mutatók 1993-ban és 1994-ben – Boross belügyminiszter határozott utasítására – tetemes mértékben javultak.)

1995-ben sokan csodálkoztak, hogy a Szeta egykori alapítói nem tiltakoznak a Bokros-csomag népnyzó intézkedései ellen. A válasz egyszerű. Bokros Lajos – ahogy interpellációkra válaszolva a parlamentben többször elmondta – éppúgy a nyolcvanas évek (részben a Szeta köréhez tartozó) kritikus szociológusainak írásain „nőtt fel”, mint maguk a szetások, és hozzájuk hasonlóan úgy vélte, a szociálpolitikának nem az a feladata, hogy a lakosság átlagának életszínvonalát magasabb szinten tartsa, mint amelyet az ország gazdasági teljesítőképessége lehetővé tesz. A szociálpolitikának a legszegényebb rétegeket kell megmentenie a teljes leszakadástól, és a mobilitás támogatásával a kilábalást kell elősegítenie az örökletes szegénységből. A mindenkinek rendelkezésére álló juttatások, például a fogyasztói ártámogatások, ezzel szemben nyilvánvalóan többet adnak annak, aki többet fogyaszt. A legfontosabb kérdésben, abban tehát, hogy a nagy állami ellátórendszerek finanszírozhatatlanok, és ezért gyökeresen át kell őket alakítani, az egykori szetások, akik ekkorra már nem a parlament, csupán a Beszélő szociálpolitikusai voltak, teljes mértékben egyetértettek Bokros Lajossal.

De azért bíralták is a csomagot. A minimálbérekhez tartozó tb-járulék megkészszerzése – olvassuk például a *2x2 néha 5* című, Eörsi Jánossal együtt írt cikkben (1995. március 2.) „a tényleg minimális bérért dolgozó legsebezhetőbb munkavállalókat is az utcára lökheti”. Vagy: méltányolható, hogy a kétszülős, egygyerekes családoknak a gyerek hatodik éve után nem jár a családi pótlék. De már az, hogy a kétszülős, kétgyerekes család elessen 6500 forint családi pótléktól, ha a család összjövedelme akár csak ötszáz forinttal meghaladja a hatvanezret – nehezen védhető rendszabály. Persze a Bokros ellen felsorakozó liberális értelmiség, meg a diákság nem ezeket a megszorításokat kifogásolta, hanem a honoráriumok tb-járuléka ellen gyűjtött aláírásokat, az egyetemi tandíjak miatt vonult az utcára. Pedig a társadalom legszegényebb ötödének a gyerekei már rég nem kerülhettek be az egyetemekre.

Száguldozni jó

A profi újságíró-társadalom a Beszélőt nem tekintette igazi újságnak. Igazuk volt-e, vagy sem, az érdekeltek nem dönthetik el. Tény, hogy Ottilia mindig igyekezett ott lenni a helyszínen, ahol olyasmi történt, ami érdekelte, igyekezett személyesen beszélni az érintettekkel, és kérdőre vonta az illetékeseket, ha mást állítottak, mint amit ő látott. Abban az értelemben persze nem volt profi újságíró, hogy nem érdekelték a sajtótájékoztatók, nem érdekelték azok a szenzációk, amelyekre mintegy vezényszóra repült rá az egész sajtó, nem volt hajlandó órákat várakozni, hogy elkapja a tárgyalásról kilépő miniszter két semmitmondó mondatát. Annál fontosabbnak tartotta, hogy egymás mellé rakja a helyszínen összeszedett kis tényeket, kibogozza az ellentmondásokat, és közben néhány vonással felvázolja a szereplők portréját, felvillantja szociális hátterüket. A Beszélőben egyszerre volt vezető publicista és rendőri riporter. De különbözött a profi rendőri riporterektől is. Abban különbözött tőlük, hogy nemigen hitt a rendőröknek. Nem ment bele a szokásos alkuba, hogy a bizalmas információért cserébe azt írja, amit a rendőrség sugall. Inkább a krimik nyomozó riportereéhez hasonlított.

Írt látványos nagy ügyekről, *meg* olyanokról is, amelyek más lapokban legfeljebb kis hírként jelentek meg, vagy még úgy se. Írt Magda Marinkóról (*A láthatatlan légió – szerdán és vasárnap*, 1994. március 9.), és feltette a kérdést: vajon mi magyarázza, hogy a szerb férfit az országos megrendülést kiváltó szegedi családirtás után tartóztatták le, holott korábbi gyilkosságairól, mindenekelőtt az 1993. decemberi kecskeméti gyilkosságban való részvételéről a rendőrség jócskán rendelkezett információkkal, a szegedi gyilkosságban való részvételére viszont semmiféle bizonyítéka nem volt. (A bíróság, mint tudjuk, ez alól a vád alól később felmentette). S mi magyarázza, hogy az egykori idegenlégiós néhány hónap alatt megkapta a bevándorlási engedélyt, miközben szabályosan bejegyzett kínai cégek tulajdonosait a tartózkodási engedélyük lejártakor úgy toloncolták vissza, megbilincselve, Kínába, hogy még az árukészletüket sem csomagolhatták össze. (A külföldiekkel való bánásmódról szóló írások külön vonulatot képeznek a rendőrcikkek sorában).

1990-ben a Beszélővel rokonszenvező olvasók is szóvá tették, miért foglalkozik a lap sokoldalnyi terjedelemben egy többszörösen büntetett előéletű, hajléktalan botrányhős, a hírhedt „Csövi” ügyével. Nos, maga az írás, a Beszélő „szenzációs bűnügyi riportja” (1990. szeptember 29.) – legalábbis a figyelmes olvasónak – válaszol a kérdésre. Azért, mert a „Csövi” elleni eljárás koncepció per – kicsiben. Nem abban az értelemben persze, ahogy a Rajk-per volt az, hanem abban, ahogy a nyolcvanas években közbüntényes ügyeket – garázdaságot, hivatalos személy elleni erőszakot – kreáltak politikai ügyekből, vagy valamilyen politikai váddal fejelték meg egyszerű büntetőügyeket. „Csövi” a hajléktalantüntetések egyik feltűnő alakja volt, tiltakozásul sátrat vert a Parlament előtt, de a jogszabályok nem adtak rá módot, hogy elbánjanak vele, ahogy '90 előtt tették volna. Így lett belőle – a koncepciónak megfelelően – a garázdálkodó Fradiszurkolók főnöke: fényképe a Mai Napban „rohamra vezérli csapatát” aláírással jelent meg. A tárgyalóteremben aztán a

vádak sorra összeomlottak, „Csövi” annyi büntetést kapott, hogy az előzetesben töltött hónapjai igazolva legyenek.

Egy-egy ügyet a riporter heteken, sőt hónapokon át nyomon követ. 1992. szeptemberében máig emlékezetes etnikai konfliktusra került sor Kétegyházán. Ottilia újságíróként utazott oda nyomban, de Boross Péter a parlamentben mint képviselőnek vetette a szemére, hogy jelenlétével megzavarta a nyomozóhatóság munkáját. A nyomozóhatóságát, amely a Csurárék két házának felgyújtását egyszerűen rongálásnak minősítette, majd pedig a tetteseket nem sikerült azonosítania.

Ottilia a miniszteri intelem ellenére újra meg újra elment Kétegyházára. A történetben egyébként felbukkannak a későbbi, akár a legújabb, a sátoraljaújhelyi, a székesfehérvári etnikai összeütközések motívumai: egy csoport bűnözővé bélyegzése, a többségi társadalom törekvése arra, hogy kiszorítsa a településről a „bűnözőket”, a rendőrség toleranciája a nem cigány oldalon megnyilvánuló erőszakkal szemben. Akkor, 1992-ben maga a belügyminiszter minősítette Csurárékat „bűnöző családnak”. A szociológus-riporter kimutatta, nem családról, legfeljebb több rokon családot magába foglaló nemzetségről van szó, nagycsaládról, amelynek egyes tagjait korábban elítélték. A legsúlyosabb ítélet három hónap szabadságvesztés volt, és a legújabb keletű is kilenc évvel korábban vált jogerőssé.

HŐSTÖRTÉNETEK, RÉMTÖRTÉNETEK

Demokráciában, piacgazdaság felé haladó országban élünk – mondtuk a szerkesztőségben –, egyetértünk a piacgazdasággal, a versennyel, a kapitalizmussal: valóban visszás, hogy örökösen csak szegényekről, hajléktalanokról, az áldozatokról írunk. Ottilia pedig nekivágott az országnak, és hozta a „hőstörténeteket” (egy riportsorozata viseli ezt a címet) a bontakozó magyar kapitalizmus szereplőiről. Írt a szűkösségből kifelé kapaszkodó önkormányzatokról, írt egy szerző-mozgó vállalkozóról, aki úgy cselezte ki a vállalkozásellenes tanácselnököt, hogy 1990 őszén legyőzte a polgármesterségért folyó versenyben. Persze a kapitalizmus nem gyönyörű, a vállalkozói siker hátterében ott van a majdnem rabszolgaként tartott erdélyi szolgálólány, a természetben fizetett – kosztért, néhány ruhadarabért dolgozó – szolgálégény is. De a mélyből feltörő, burjánzó kapitalizmust, a társadalom elementáris törekvését a boldogulásra nem lehet szabályokba szorítani. „Keleten és Nyugaton – olvassuk az egyik korai riportban – varázslatos gyorsasággal bontakozott ki a feltételekhez rugalmasan alkalmazkodó, sokszereplős piacgazdaság, s mindkét végvidéken virágzásnak indult az élet. (*Határvidéken*, 1990. szeptember 22.)

A kötet utolsó ciklusa a szociográfiai jellegű, országjáró riportokat foglalja magába, bár némelyik riport kerülhetett volna akár a rendőrségi, vagy éppen a szakszervezetekkel foglalkozó írások ciklusába is. A *Bársonyos erőszak* (1995. március 16.) című írással induló riportok ugyancsak a bontakozó kapitalizmusról szólnak, de nem a népi, hanem a hatalom védte, vagyonátmentéses oldalával. A történet egyes motívumaival már találkoztunk a szakszervezeti vagyronról szóló cikkekben, hiszen tárgya a nyomdászszakszervezet Dániel úti üdülője. Az újdonság itt az, hogy az elbeszélésnek ebben a fordulójában Bársony András országgyűlési képviselő mellett főszereplővé lépnek elő az egykori Maccabi-féle vagyonvédők vezetőjének, Tasnádi Péternek a nehézfiúi. Ok foglalják el az épületet és döntik el a nyomdászok és az épületet bérlő kft. vitáját, amelyet jogállami viszonyok között a tárgyalóteremben kellene lefolytatni. A rendőrség a sorsdöntő pillanatban nincsen sehol, és utóbb még azt is letagadják, hogy a kft. vezetői, akik szemtanúi voltak bérleményük elfoglalásának, hívták őket. Pedig a Pannon GSM pontosan regisztrálta a rendőrségre beérkezett hívást. Bársony András, a cikk megjelenése után jelezte, hogy írásban fogja cáfolni a Beszélő állításait. Aztán nem cáfolta. Ahogy nem cáfolta Szekeres Imre sem három évvel később az ES róla szóló riportját. Következménye sem lett egyik írásnak sem, egyiket sem idézték a Beszélőnél vagy az ÉS-nél nagyobb példányszámú lapok. Még az ellenzékiek sem.

Szociometria

Valamikor 1991-ben, a Tölgyessy Péter SZDSZ-elnökké választását megelőző nyugtalan időszakban a frakcióvezetés elkészítette a parlamenti SZDSZ-csoport szociometriai térképét. Nevek a rajzon természetesen nem szerepeltek, de a pontok és nyilak világosan kirajzolták, hogy a frakció akkor kilencven fős tagsága két vonzási központ köré rendeződik – nevezzük őket Tölgyessy, illetve Pető Iván híveinek. A két, többé-kevésbé azonos nagyságú csoport mellett az ábra egy harmadik, a másik kettőtől elkülönült, ám jóval kisebb csoportot is jelzett, amelyet, csak néhány kettős irányultságot mutató kéthegyű nyíl kapcsolt lazán a két nagy csoport valamelyikéhez. Az önmagába zárt kis csapat természetesen a Beszélő köre volt, azaz a frakcióban Otilia, Havas Gábor (aki csak cikkei alatt használta a megkülönböztető F. betűt) és e sorok írója.

A rajzolat jól szemléltette, a Beszélő-kör szoros összetartozását, de egyúttal elszigeteltségét is az SZDSZ-en belül. S ez az elszigeteltség rávetült a lapra is. A hetilap azzal az igénnyel indult, hogy az egykori demokratikus ellenzék meg a magát „a szabadság és a szolidaritás” pártjaként jellemző SZDSZ szellemében befolyásolja a közvéleményt. De meghatározó szerkesztői, pártjukon belül is elszigetelődvén, legfeljebb a különvéleményüket adhatták tudtára szűkülő olvasótáboruknak.

A szerkesztőség nemcsak eszmeileg őrizgette a demokratikus ellenzék tradícióit, de abban is, hogy a szerkesztőségi üléseken olyan politikai viták folytak, mint egykor a szamizdat-Beszélő szerkesztőségében. Csakhogy a hetilap üzemében az efféle viták a napi munka rovására mennek, s ráadásul nem is érdeklik feltétlenül azokat az újságírókat, akik nem részesei a parlamenti politikának. Ennél a technikai problémánál súlyosabb azonban az anakronizmus: a hetilap szerkesztősége, ellentétben a szamizdat-Beszélővel, semmiféle politikai csoportnak nem lehetett informális „politikai bizottsága”, hiszen az SZDSZ-nek megvolt a maga döntéshozó testülete, más politikai erő pedig nem volt a lap közelében.

A csekély létszámú szerkesztőség valamennyi tagjára óriási munkateher nehezedett, de a politikai viták, a bennfentes értesülések meg az elemzésük – ennek Otilia életrajzában is mestere volt – pezsdítővé tették a légkört. „A Beszélő szerkesztőségében lenni jó – írtuk az egyik szám „fülén” (1990. szeptember 22.) egy vezércikkféle írásban, amely a *Bizalmas házi közlemény* címet viselte. „A szedők rakott krumplit főznek, a tördelők sört bontanak, s mire a képviselő-főmunkatársak megérkeznek a Parlamentből, ha a lap nem is, a vacsora készen van.” Mindazonáltal, ahogy a lap anyagi nehézségei súlyosbodtak, a családiasság a kívülből álló munkatársakat riasztotta is. Nem egy újságíró tűnt fel a Beszélő körül, és csinált aztán karriert – más lapnál. Ha viszont valakit nem csábítottak át más lapokhoz, de a Beszélőben sem vált otthonossá, Otilia mozgósította az összeköttetéseit, hogy elhelyezze őket. Közülük is többen futottak be szép karriert köztisztviselőként, pártmunkatársként.

A Beszélő-család családként élte át Otilia szörnyű autóbalesetét, Máté fia halálát, majd élettársa, a csodálatos humorú Nagy W. András betegségét és halálát. Belelapozva az 1993-as évfolyamba, megdöbbenő, hogy Otilia nyolc héttel a tragédia után, alighogy elhagyta a kórházat, már cikket írt a május 29-ei számba, méghozzá terjedelmes, elemző cikket az egyik fontos témájáról, a társadalombiztosítási választások jelentőségéről és várható következményeiről. Ettől kezdve, minthogy ülni a baleset következtében csak rövid ideig bírt, a földön, egy laticelen fekvé írta, diktálta a cikkeit nem kisebb intenzitással, mint korábban. A hetilap megszűnte után pedig a tanítványaival, a Wesley János szocialismunkás-képző főiskola hallgatóival járta az országot, hogy adatokat gyűjtsön „a társadalom napi működéséről”. A tanítványok megfigyeléseit is feldolgozó terjedelmes szociográfia, *A dél-zselici burzsoázia* már a havilap-Beszélőben, a viharos múltú orgánus harmadik folyamában jelent meg.

A független szakszervezeti mozgalom történetét már nem lehet megírni a Beszélő nélkül, mondta egyszer Bruszt László szociológus, akkoriban a Liga tanácsadója. Dicséret ez persze,

de van negatív oldala is. Sokszor éreztük úgy, hogy a hetilap-Beszélő a rendszerváltó évek dokumentumaként, a társadalmi-politikai folyamatok elemzőjeként a múltba tekintő kései olvasó számára jelentősebbnek fog bizonyulni, mint amekkora jelentősége hétről-hétre megjelenő újságként volt.

Kötetünk, amely Solt Otilia cikkeinek mintegy kétharmadát tartalmazza, maradandó bizonyítéka ennek. Ha más értelme nem lett volna is a hetilap-Beszélő öt és fél évének, csupán az, hogy Otilia publicisztikai életműve kibontakozhatott – bizony akkor is megérte.

KŐSZEG FERENC

ÍGY JÖTTÜNK

1990-1993

EZERKILENC SZÁZKILENCVEN

A LÁPON ÁT LIBANONBA?

Sokan aggódnak kívül és belül, hogy Magyarországon a politikai helyzet destabilizálódik. Mindig is sokan túlságosan is sokat aggódtak emiatt, legalábbis némi eufemizmussal így fogalmazták meg szorongásaikat (miközben valójában egészen másért aggódtak). Abban az időben is, amit ma, a megszépítő messzeségben ígéretes kezdetnek nevezünk. Például Grósz Károly, még főtitkár-miniszterelnök korában. Olyan nagyon aggasztották a változások túlzott felgyorsulásából adódó veszélyek, hogy a svájci bankárok hasonló gondjairól is sietett tájékoztatni a nemzetet. Érzeményeiben intenzíven osztozott pl. a Magyar Hírlap szerkesztője: Palmer nagykövetnek is a szájába adta a svájci bankároknak Grósz Károlyon keresztül közvetített üzenetét. (Az amerikai nagykövetség tiltakozott a kétes hitelességű interjú miatt – ha valaki még emlékszik erre a régmúlt másfél évvel ezelőtti eseményre.)

Az emlékezetes sportcsarnoki beszédben Grósz a nemzet sorsát még az MSZMP kezébe látta letéve. A párt vezető szerepének elvesztésével jön az anarchia! – Nemcsak a vezető szerep, hanem az MSZMP elvesztését is kibírtuk. Ám az aggódom tovább aggódtak. Most már nem a Párt, hanem a nemzetet képviselő köztársasági elnök lett a letéteményese a nemzet jövőjének, s a destabilizálódás attól fenyegetett, hogy a Nemzetmentő Elnök késlekedik.

A többpárti parlamenti demokrácia megrögzött hívei türelmesen somolyogtak, ha azt hallották-olvasták, hogy baj van, széthúz a nép, pártoskodik, s a pártok ádázul versengenek. Épp ez az! Már alakul!

Egy idő múltán azonban pl. Kis János is a libanonizálódás perspektíváját látta felderengeni. S újabban mi is egyre jobban aggódnak.

Valami nagyon nem stimmel a mi békés átmenetünkben. Mintha zombékön ugrálnánk, mi, magyar társadalom, s minduntalan süppedékbe tévedne a lábunk. S mintha a szilárd talajt sejtető távlat újra és újra ellibbenne előlünk, mint a délibáb. Belekapaszkodnánk újabb és újabb pártatlan felügyelőtestületekbe, és belekapaszkodnánk ingoványba. Csúnya, mérges, sehová sem vezető viták, rondább kinyírások, mint a pártállam teljében, a legnyomorultabbak kíméletlen letaglózása a velük szemben hirtelen tevékeny váló tohonya hivataloktól. A monopolszervezetek gyanús és felelőtlen újabb monstrumokká alakulnak át. Alattomosan kúsznak be jelenünkbe és jövőnkbe akarnak nagyberuházók, a parlament határozatai és a népszavazáson kinyilvánított népakarat valahogy elfolynak a ködbe. Mi, a nemzet, a lakosság, nem a lázas, jóízű tevékenység fáradtságával rogyunk ágyba este, hanem gyanakodva nézünk a hátunk mögé, hogy hol vannak az alattomos kezek, amelyek letaszítanak a dágványba. Csizmában alszunk, mint a mozgósított katonák, s attól fáradunk el.

Mi ez? Bennünk van az átok? Vagy mi csinálja, ezt velünk?

Nem árt, ha egy kicsit elmélyedünk az előző számunkban¹ közölt 1980-as dokumentumban, amely a BM-ből a többivel együtt kiszivárgott. „A kulturális területen folyó ellenséges tevékenység elleni operatív munka” eszköztárában helyet foglal a megelőzés is: bomlasztás, leválasztás, elszigetelés; ellentétek szítása, a meglévők kihasználása és elmélyítése, a vezéregyéniségek lejáratása. A BM nem sokat változott, mint tudjuk, s mint láthattuk, nem cserélte ki az „ellenséget” sem. Miért ne gondoljuk, hogy zavartalanul

---

¹ 1990. január 15. A heti Beszélő első száma.

gyakorolták a Dunagate-botrány kirobbanásáig „megelőző módszereiket” is? Most talán nincs rá idejük (átmenetileg). Ám mi nem vagyunk a magyar BM, s ezért nem gondoljuk, hogy minden fejfájásunk okozója egy maroknyi fizetett ügynök. Mégis valahol itt kell kereskedni. Csak a belügyeseknél jobban fizetett *ügynökök körében*: a gazdasági, politikai, kulturális, igazgatási, erőszakszervi *kis és nagy középvezetők között*, akik egyetlen tapodtat sem mozdulnak a helyükről, egy centimétert sem akarnak feladni állásaikból. Tegnap a Párt ügynökei voltak, ma már leginkább saját posztjuké. A szöveg, ó, a szöveg varázslatos gyorsasággal változott, folyékonyan árad a reformduma, a radikális reformduma, a modellváltós s legújabbán akár a rendszerváltós sóder. (Ehhez képest szinte üdítőek a derék, beszédhez nem szokott titkosrendőrök.) De különben egyetlen néma óhajjá olvad össze a sok kicsi elszánás: „így, ahogy vagyunk!” És folyik az elkeseredett utóvédharc: így lesz az igazságügyminiszterből népfrentelnök, MSZP-elnökségi tagból már-már pártatlan miniszterelnök, tegnapi pártosztályvezetőből „jelképes pártonkívüli” ideiglenes államelnök s választmányi tagok szemérmesen lesütött szemmel haboznak, hogy tagnak érzik-e magukat egyáltalán. Mások férfiasan, szemrebbenés nélkül vallják, hogy a politikai vezetők első sorának szélén éppen olyan hányattatásoknak voltak kitéve, mint azok, akiket csak az szélről nyomhattak víz alá. Főigazgatóságok, mint a kaméleon öltenek önkormányzati szint, kormánybiztosok immár felesben államilag gründolt multicégek menedzserei. A régi, sűrűn és gondosan szőtt háló rugózik egyet-egyét, leejt és felszed egy-egy szemet, de rendíthetetlenül kitart. S a régi elvtársak, bár elvesztették pártjukat, nem egykönnyen adják fel a reményt, hogy ha a mai napon maradhatott minden a régiben, még holnap is maradhat. Talpig európai új jogintézményünk vadonatúj alkotmánybírája, Kilényi Géza például a BM-botrány kapcsán nem szégyellte kijelenteni, hogy a titkosszolgálatot a világon mindenütt *titkos* szabályok határolják be, a részletek *sehol sincsenek törvényileg szabályozva*, s az állampolgári jogok védelmére a *szervezeten belül* lehet megadni a hatékony *garanciát*. (Három éve Kilényi professzor kikelt a Párt törvényi korlátozásának gondolata ellen, a demokratikus működés garanciáját *akkor is belül* kereste a Párton.)

Nem, az *állampárt nem dőglött oroszlán*. Részekre esve él, s *ez destabilizálja a politikai helyzetet*.

Hosszú menetelésnek nézünk elébe, szerte Kelet-Közép-Európában.

1990. JANUÁR 22.

HAJH, KUTYAFÁJÁT, HARCIA S LEGÉNY!

Csurka István azt mondta a rádióban január 14-én kora reggel, hogy „Elég volt!” a Beszélő szerkesztősége *lényegében* (vö. Csurka: aki nekem [nekünk] útban van, *lényegében* kommunista, sőt – bolsevik, 1. még Rényi Péter, Szabó László, koncepciós perek) egyetért az író gondolatmenetével. Legfeljebb nem vagyunk annyira harciasak. Még néhány kiegészítést fűznék hozzá.

Szerintünk is (majdnem) „mind mese és hazugság”, amit a tévéhíradó főszerkesztőjének posztján végrehajtott személycserével s általában a tömegkommunikáció irányításával, ellenőrzésével kapcsolatban némelyek összehordanak. Bizony, „az abu-dabui nyaralásról van szó, a dohányról és az *uralkodás lehetőségéről*”. Mit tagadjuk, a tömegkommunikáció fölötti ellenőrzés igen nagy hatalom, kiváltképpen így választás előtt.

S a vezető pozíció elég nagy dohány. A nagy dohányt meg egyesek luxusra verik el, míg a nép fárad, izzad, ingázik. (Mások elkártyázzák, ellőversenyeznek.) Dühítő dolog, ha pofonegyszerű igazságok köré annyi sódert hordanak össze. Épp ezért Csurka István világosabban és egyszerűbben is elmondhatta volna a magáét, valahogy így: végre *bent vagyunk!* S most mi rúgunk ki mindenkit, aki nem tetszik nekünk, mi hallgattatjuk el azt, ami a mi *nagy* körünkön kívülről jön. Most mi mondjuk meg, hogy mi a fontos. Mert most a *miénk az uralkodás lehetősége*.

Január 14-e óta sokan nyilvánosan szóvá tették, hogy nem tetszik nekik Csurka István egyszerű szillogizmusa. Sokan érzékenyen szimatolták Csurka rádiószózatának gőzét, s zsidózásszagot éreztek. Az író azonban ünnepélyesen kijelentette január 20-án az újságban, hogy nem antiszemita. Sőt. (A Beszélő szerkesztősége – mi tagadás – egész megkönnyebbült. Szörnyen kellemetlen lett volna, ha az MDF listavezetője ország-világ előtt antiszemitanak vallja magát. Így azért sokkal jobb.)

Való igaz, Csurka Vasárnapi levelébe csak belemagyarázni lehet az antiszemitizmust. Azt állítja talán, hogy a baloldali marxista-lukácsista gyökerűek, akiket annyira nem kedvel, zsidók? Nem mond ilyet. Csak azt mondja, hogy erőszakos kisebbség. Szóval véleménykisebbség. Ne szórózzunk most részletkérdéseken, például azon, hogy honnan tudja Csurka István jó negyven évvel az utolsó szabad választás után, hogy mi itt a többség, és mi a kisebbség? (A népszavazáson ugyebár egy erőszakos kisebbségnek kinevezett párt álláspontja szerény többséget kapott.) Ne merengjünk sokáig azon se, hogy honnan veszi nagyvonalú azonosításait! Miért olyan biztos benne, hogy itt egyetlen véleménykisebbségről van szó, melynek gyökerei mint fent: milyen logikai művelettel hidalja át a kádárista-aczélista kultúrdiktatúra végrehajtóinak csoportja s az egyéb nem népnemzeti gyökerűek bizonyos körei között lévő mégiscsak említésre méltó különbséget, amely abban nyilvánult meg, hogy az egyik kinyírta a másikat? Hagyjuk ezt, egyszer csak megmondja az író, hogy tulajdonképpen miről beszél. Maradjunk a lényegnél, az antiszemitizmusnál. (A méltóságteljes nyilatkozatból úgy tűnik, Csurka ezt a kérdést tartja egyedül érdeklődésre méltónak.)

Marx, Lukács György és Kun Béla között, akiknek szellemével vasárnapi üzenetében Csurka István a nemzetet riogatja, nem az az egyetlen kapcsolat, hogy mindhárman zsidók. E neveket, így, együtt, ugyanazok a diktatúrák vésték a nemzeti emlékezetbe. Összetartozásuk súlyos praxis, szétválasztásuk csupán elmélet. A földgolyón megvalósított marxi utópia Kun Béla erőszakos diktatúrájának valamilyen változata, ez olyan tény, amivel a létező szocializmus tréningjén átesett közösségben könnyű sötét gyanúba keverni azokat, akiket marxizmuson kaptak valaha.

Csak hát vannak más nemzeti tapasztalataink is. Ezek arról szólnak, hogy a *politikai* közösség *etnikai* (vö. magyar gerincű, népnemzeti gyökerű stb.) eredeztetésének eszméjével

kezdődő folyamat végén a kisebbségek *megsemmisítésének* eszméje és praxisa következik.
(Csúsztatás, azonosítás, ízlés szerint.)

Csurka István gondolatmenetéhez a Beszélő szerkesztősége hozzáfűzné: *uraim, hölgyeim,*
nem kezdhethénk ezúttal másképp?

1990. JANUÁR 29.

RÉTEGES TÜNTETÉS²

A Parlament körül további demonstrációk is folynak. A SZOT szakszervezetei hétfő (január 29.) délutánra nagygyűlésre hívták a dolgozókat: le az árakkal, fel a bérekkel, le a népsanyargató gazdaságpolitikával! A tüntetést támogatta az MSZP, a Szociáldemokrata párt, sőt az MSZMP is. (A tudósító találkozott például *Kemény László* dolgozóval, az ex-MSZMP ex-Pártfőiskolájának ex-reaktorhelyettesével, a *bal* prominens képviselőivel, a SZOT Iskola tanárával, és hallott egyes demonstrálókat igen lelkesen ordítani, amikor a szónok a népszavazásra herdált százmilliókat sajnálta. A mozgósítottak tehát kétségkívül jelen voltak.) a drámai szimfonikus zene (Wagner?) recsegő hangjainak hullámverése alatt jó harmincezen gyűltek össze. Hogy kik, és kinek a hívására? Hm. Az arányokat a tudósító nem tudja megbecsülni, de tény, hogy *sokakat* elkeseredésük, jövőtől való félelmük hajtott a patinás térre. És *sokan* már-már hivatásos tüntetők, különféle ellenzéki pártok híveiként. A tudósító – meglepetésére – sok szabad demokratával is találkozott.

A hivatásos szakszervezeti szónokokat vegyes érzelmekkel fogadta ez a csak keserűségében egységes tömeg. Talán Moldován János, a Szakszervezeti Ifjúsági Szövetség lendületes szónoka ragadta magával a hallgatóságot. Vele csak az a baj, mint a fent említett SZOT-tanár, a tudósító fülébe sugdosta, hogy nem tudni, vannak-e tagjai ennek a szövetségnek, avagy csupán minapi tanácskozásának 200 küldöttéből áll. *Lovas Erzsébetet* és főleg *Nagy Sándort* – akinek a bátorsága vagy tájékozatiansága előtt le a kalappal, hogy a lépcső tetejére állt – figyelemre méltó, mondhatni szervezett fütty s „*elegünk van*” szavalókórus fogadta, rendezetlenebb „*le a komcsikkal*”, „*téged már eleget hallgattunk*” s hasonló aláfestéssel. Pedig Nagy Sándor – ha a kis termetű, csupán a fülére hagyatkozó tudósító jól azonosította – még az általános sztrájk frappírozó perspektíváját is megcsillantotta. A többszólamú tömeg és a szónokok leginkább a kormány iránti ellenszenvet kifejező uniszónókban találkoztak.

A grandiózus zenés nyitányhoz képest mintegy aránytalanul gyorsan véget ért a megrendezett előadás. A lépcső emelvényéről egy három nap múlva esedékes újabb tüntetés ígéretével elbocsátották a tömeget, s sürgősen rákapsoltak a búcsúzenére.

Sokan oszlani kezdtek, alighanem a nagygyűlés szervezőinek szervezettjei s a semleges báméskodók. Vagy háromezren azonban maradtak. Nézegették az MSZP formás kis szórólapjait, itt-ott rájöttek: „hát ezek a kommunisták!” – és dühödten taposták a papírokat. Mélyen, őszintén beleordították elkeseredésüket a térbe. Miért is? „A komcsik” miatt, „mert nem változik semmi”, mert drágaság van, meg jövedelemadó. Mert ordít ez a zene, és ettől nem halljuk a saját hangunkat. Különösen nehezményezték, amikor – feltehetőleg zenepszichológusok tanácsára a méltóságteljes elvonulás érdekében – gyászindulót kezdett zengeni a doboz! „Kapsold ki! Kapsold ki!” – kicsit tanácstalanul kiabáltak. A tudósító nem tudta elhessegetni gyanúját, hogy zavarba jönnénk, ha tényleg kikapcsolnák. Valakinek mentő ötlete támadt. „Menjünk a tévéhez!”

Mentünk. A rendőrök, mint jól dresszírozott fiúosztály a tornateremben, sorfallá fejlődtek a kapu előtt, védték a stratégiai fontosságú objektumot. Mitől is? Kitől is?

A „ruszlik haza!”, „le a kormánnyal!” „Németh Miklós, Pozsgay / ötezerből jöjjön ki!”, a „gyertek ki!” zúgott a pár száz torokból összevissza, az emberek izgatottak voltak, de igazából nem akartak semmit. Némi zavar lett úrrá köztünk, mikor egy aufklärista rendőrtiszt szótölcsezen keresztül felkérte a jelenlévőket, hogy követeléseiket írják le, és egy delegáció útján juttassák a tévébe. A felajánlott papír nem készült el. Nem voltak megfogalmazható

---

² Laki Mihály a Beszélő következő, január 12-i számában kommentárt fűzött Solt Ottilia cikkéhez. Lásd a cikk végén.

követelések. Egy fiú az élre állt, s szabatosan polgári engedetlenségre szólította fel a jelenlévőket: február 1-jétől ne vegyünk bérletet és jegyet a BKV szerelvényeire. Örültünk neki. Aztán csendben fogyott a nép, vége volt a tüntetésnek.

Tisztelt SZOT! Nem veszélyes játék ez egy kicsit?

Laki Mihály: Dichtung und Wahrheit

Már bánom, hogy előítéleteim rabjaként (SZOT-rendezvényre nem járunk!) elkerültem az Országház teret január 29-én. Ha saját szememmel látom, fülemmel hallom, talán eldönthetném, mi is történt ott.

Most ugyanis, a rádióra és az újságokra hagyatkozva, zavarban vagyok. Már azt sem tudom, hányan voltak ott. Szilágyi Sándor a Szabad Európa Rádióban tízezer emberről beszélt, a budapesti rádió mintegy harmincezerről. A televíziót nézve az volt a benyomásom, Szilágyi egy kicsit alábecsülte a tüntetők számát, de hát tudjuk, a kamerát sokféle módon lehet beállítani.

Az igazi kérdés, mit is kiabáltak a tüntetők, először a Kossuth téren, majd az a bizonyos pár százfős csoport a televízió előtt. A Magyar Nemzet újságírója, majd cikke nyomán a SZOT szövegírója antikommunista és antiszemita jelszavakat vélt hallani („kihozzuk a zsidókat!”). A Beszélő tudósítója mindezt nem hallotta: a „gyertek ki!” zúgott a pár száz torokból összevissza, az emberek izgatottak voltak, de igazából nem akartak semmit – írja S. O. A Magyar Nemzet úgy tudja, hogy egy magát Keresztény Nemzeti Uniónak nevező tömörülés emberei kiabáltak a szélsőjobboldali jelszavakat, a Beszélő pedig láthatóan spontán elégedetlenkedők megmozdulásán vett részt: „Nem voltak megfogalmazható követelések.”

Miközben tanácstalan vagyok a tényeket illetően, nem tudom elhessenteni azt a félelmemet, hogy a pártállam lebontásáért évtizedek óta oly derekasán harcoló barátaim nem vagy csak vonakodva akarják felismerni, hogy megjelentek, szerveződnek a magyar közéletben a populista-fasisztoid szélsőségesek. Ha ők voltak a téren, márpedig ezt nem zárhatjuk ki, akkor ebben az esetben nem tudom elfogadni a Beszélő rutinszerű rendőrelleses kitételeit: „A rendőrök mint jól dresszírozott fiúosztály a tornateremben, sorfallá fejlődtek a kapu előtt, védték a stratégiai fontosságú objektumot. Mitől is? Kitől is?”

Ha – ismétlem, tegyük fel – jobboldali szélsőségesek voltak a téren, akik jogellenesen tüntettek, akkor jó, hogy ott voltak a rendőrök. És nem jó, hogy nem állították elő az alkotmányellenes jelszavakat kiabálókat. És akkor az sem jó, hogy az SZDSZ parlamenti képviselői nem követeltek vizsgálatot az ügyben. Ezzel jelezhetnék volna, az SZDSZ tudja, mi a különbség a nép és a csöcselék között, hogy ez a párt azon van, hogy ne legyen az utóbbiaké az utca a Magyar Köztársaságban: Ezzel jelezték volna, jobbra is meghúzzuk a határt, akkor is, ha ez szavazatokba kerül az egyre inkább jobbra csúszó magyar politikai életben.

Persze mindez csak akkor áll, ha egyesek tényleg nem hallucináltak január 29-én délután a televízió előtt.

NÉP, CSÖCSELÉK, VASÖKÖL

Szó érte a ház elejét. Laki – előző számunkban közölt írásában (Dichtung und Wahrheit) – szemünkre hányja, hogy elfogultan tájékoztattunk: a híres január 29-i SZOT rendezte tüntetésről szóló tudósításban elhallgattuk az antiszemita megnyilvánulásokat. Nem arról van szó, hogy a riporter, S.O. pancser vagy süket, hanem arról, hogy vonakodik elismerni a valóságot. A szalondemokrata tiszteletével övezett *nép* netán fasisztoid *csöcselék!* Legalábbis célszerű a Beszélőben unalomig cikizett rendőröknek csatárláncba fejlődniük ellene.

A Beszélő korrekt lap igyekszik lenni. Erre törekedett hajdan, szamizdat korában is, mikor kivételezett helyzetben volt, mert bizonyos dolgokról csak ő írt. Szerkesztői szigorúak. S. O.-t is kötelezték, hogy tegye világossá: a tömegben állt, azt látta és hallotta, amit ebben a fizikai helyzetben láthat és hallhat az ember. Az erősítőn keresztül közvetített szónoklatokon kívül óhatatlanul a közvetlen közelében kiabálókat hallja.

S. O. közelében nem zsidóztak. Mind a Parlament előtt, mind a tévé előtt azt a jelszót tudta kivenni többé-kevésbé egységbe olvadva, hogy „gyertek ki!” A Parlament előtt még világos volt, hogy kiknek kellene kijönni. A kormánynak, főképpen a népszerűtlen pénzügyminiszternek. A tévé előtt a helyzet némileg zavarosabbá vált, olyannyira, hogy S. O. érdeklődni kezdett ismeretlen szomszédaitól, akik szintén a „gyertek ki”-t kiabálták. (Azt a választ kapta, hogy a tv-híradó szerkesztőinek kellene kijönniük, „ne tagadhassák le, hogy mi itt tüntettünk”. Hogy tíz méterrel arrébb mit válaszolt volna valaki más, azt S. O. nem tudja.) Sok egyéb tisztánvaló is akadt. S. O. közelében pl. valaki szenvedélyesen szidta.... A rohadt értelmiségieket. A jelszót senki nem vette át, viszont valaki más szintén fennhangon vitába szállt vele. Megint más magából kikelve. Azt kiabálta, hogy „Miért hívtatok ide?” a Beszélő tudósítója tőle is megkérdezte, hogy kire gondol, kinek a hívására jött. Az illető abba hagyva a kiabálást, s előre bocsátva, hogy ő azt sem bánja, ha a tudósító provokátor, normális hangon megmagyarázta, hogy a SZOT-ra gondol – nem nagy szeretettel. Egy harmadik személy bekapcsolódott az eszmecserebe, s kérdőre vonta a tudósítót, hogy hol vannak innen a munkások, hol van Csepel, hol a Tripolisz. (Ami azt illeti, az utóbbit S. O. tudomása szerint kb. tíz éve lebontották. Egyébként e két idézett személy munkás volt.) Egy negyedik személy ekkor a tudósító segítségére sietett – bár nem volt rá szükség –, s elmagyarázta, hogy a tudósító mindenesetre nem szervezte a tüntetést. És így tovább. S. O. tehát tehetsége szerint igyekezett precízen megtudni, hogy hol van tulajdonképpen, népben-e vagy csöcselékben.

A Magyar Nemzet tudósítóját, d. j.-t nem látta, tehát nem voltak egymás közelében; d. j. halló távolságában feltehetően zsidóztak, bizonyára ő sem hallucinált.

Tudósítónknak semmi oka sem volt, hogy letagadjon valamit, ami a tüntetésen nem tetszett neki, hisz a tudósításból elég világosan kiderül: az egész nem nagyon tetszett. A SZOT felelőtlensége; a nép avagy csöcselék tanácstalansága, elárvultsága, szorongása végtelenül lehangoló volt, s kissé mindannyiunk kritikája. A televízió előtti január 29-i tüntetés úrjéhez képest az antiszemita jelszavak úrpora – mert ennyiről lehet szó, egyéb, testté össze nem álló törmelékek között – súlytalan.

Semmiképp sem elég ahhoz, hogy emiatt csöcselékké minősítsük át a tömeget. Mi, kelet-, közép- és kelet-közép-európaiak jó okkal kapjuk fel ugyan a fejünket az antiszemitizmus mégoly gyöngye hangjára is (ki elrettenve, ki felvillanyozva), de azért nem téveszthetjük össze a pusztító irracionális térségünkben hagyományos formájának fölparázslását itt-ott a csöcselék feltámadásával. A rombolásra tett szimbolikus ajánlat (kövel a kézben meghirdetett tüntetés) nem talált szíves fogadtatásra. A *nép* ma nem nagyon fogékony az irracionális agresszivitásra. Az antiszemitizmushoz hasonló rugóra járó, de sokkal intenzívebb cigányellenes sztereotípiák és bűnbakképzési hajlandóság csábítása sem vonja el a *nép* haragját rossz sora valódi okozóiról, az elmúlt 40 év urairól. Őket nevezi gyűjtőszóval *kommunistáknak*, nem teljesen precízen. 1950-ben a *nép* a *demokráciát* szidta, s

természetesen nem a demokráciát értette alatta, hanem a *rendszer*t. Nem állítom, hogy a kommunista meggyőződés ma nagyon népszerű, de a fenyegetően emlegetett *kommunisták*, a komcsik nem ők, hanem a *nép legutóbbi urai*. Pártfőtítkár, miniszterelnök, rendőrfőnök, a rossz tanácselnök, rossz gyárigazgató, rossz művezető. Akitől félni kellett, és ma is félni kell. S az érintett közösségek többé-kevésbé pontosan tudják, hogy kiket értenek bele a „kommunistákba”, kiket nem. Hiába igyekeznek az érintettek vagy a velük kisebb-nagyobb mértékben együtt érzők a *bűnösökre való rámutatást* összecserélni a *bűnbakképzéssel*. Eszem ágában sincs korbácsolni az indulatokat a bűnösök ellen. Egyetértek mindenkivel, aki figyelmeztet, hogy a bosszúállással induló új korszak nem sok jót ígér: de úgy látom, hogy az indulatok célzása pontos. Ma a fő hang a *kommunisták* ellen szól, a többi mellékszólám. Pedig akadnak jobbról is, balról is, akik az utóbbit szeretnék felerősíteni: a szánalmas Antoniewicz Rolandtól Csurka Istvánig és a létéért küzdő állambiztonsági rendőrségig. (Bocsánat, hogy megint a rendőrségnél kötök ki.)

Pillantsunk át – mondjuk – Erdélybe, és tudni fogjuk, hogy mi az, ami *nálunk nincs!* Nálunk is folyik és folyt mélységes etnocentrikus előítéletektől táplált, értelmetlen, kegyetlen rombolás (elvéve?), de nem felcukkolt amatőrök, vagyis a csőcselék közreműködésével, hanem az állam embereinek kivitelezésében, diszkréten, jelentős korlátok között, s éppen ezért a hatalom által ellenőrizhető formában. (Különlegesen nagy erővel végrehajtott razziákra, kilakoltatási határozatokra, állami gondozásba vételekre, hasonlókra gondolok.)

Mi, e lap szerkesztői (mindannyian szabad demokraták) nem vagyunk boldogok a *politikai irracionális* széles körű népszerűségétől. Nem vagyunk boldogok a *tekintélyelvűség* számos változatának virulásától s a kettő különféle kombinációjától. (Ez az a gondolkör és érzésvilág, amit jobboldalinak is szokás nevezni. Ha belegondolunk, az ajánlott terminológia használhatóbb, mert a jobb- és baloldali tradíciók azonos vonásait együtt tudja kezelni.) Mi úgy gondoljuk, hogy mérlegelni, dönteni képes emberek közössége fölött *nem kell uralkodnia* spirituális vagy személyi *tekintélyeknek*; a nemzet politikai közössége közmegegyezéssel jön létre, s nem azonosítható a nemzet *vérségi* (etnikai) közösségével, a közösség és az egyén jogainak forrása nem a történelmi múlt. Nem pusztán arról van szó, hogy ilyen az ízlésünk. Meggyőződésünk, hogy az irracionális és tekintélyelvű eszmékből csak tetszetős, de porlékony homlokzatra telik a társadalmi építményhez, holott teherbíró és elegáns falak kellene.

De e nekünk nem tetsző politikai eszmerendszerben és zavaros megnyilvánulásaiban a fasizmus fenyegetését látni éppolyan paranoid tévedés, mint átmenetileg báránybőrbe bújt diktatúrának nevezni mindent, aminek köze van, volt, lesz a marxizmushoz.

Szóval, vigyázni kellene ezzel a *csőcselékkel!* Még akkor is, ha a megbolydult tömegben antiszemita jelszó hangzik fel. Az is csali elhárítás, ha okot találunk arra, hogy rendőrt hívjunk, s ráruházzuk a nekünk ellenszenves hangok elnémítását. Forgassuk csak szorgosan saját civil szabályainkat, a nyilvánosság, a szervezés, az érdekvédelem fegyverét. Egyébként hamarjában egyetlen példa sem jut eszembe, mikor rendőrök elfojtották volna a fasizmust.

Nem csak a *zsidózás* veszélyes, hanem a *csőcselékezés* is, az egyik meg a másik sem visz sehová. Akármennyit nézek, sőt gondolkozom – extrém, véletlen, bárha olykor történelminek nevezett pillanatokon túl –, nem látok *népet és csőcseléket* egymástól megkülönböztethetően *egymás mellett élni* a hazának nevezett térben. Grósz Károlynak *csőcselék* voltam én is vagy ezredmagammal, még hozzá *fasiszta*, 1988. június 16-án. Mert nem tetszettem neki ott az utcán. Csőcselék volt nem is olyan régen a fél nemzet, s alig egy éve népfölkelő. (Korosztályom kicsit könnyebben úszta meg ezt a minősítést.)

Nem tetszik nekünk se minden, amit a *nép* (benne velünk) csinál, nem csinál, gondol, nem gondol, mond. Március végén kiderül, hogy mennyire tetszik a népnek, amit mi mondunk, csinálunk. Ha történetesen nagyon sokan választanak minket, olyan sokan, hogy senki nem nevezhet *minket csőcseléknek*, akkor sem nagyon szeretnék én minősíteni, mint egy Grósz

Károly. Ha úgy adódik, ott szeretnék mászkálni az alkalmasint ellenszenvesen kiabáló tömegben, és szót érteni vagy veszekedni sorban, mindenkivel.

1990. FEBRUÁR 17.

NEM FÉL SOSEM Ő FENN A TRAPÉZ TETEJÉN?

Mintegy két évvel ezelőtt, diadalmenete kezdetén, még pártellenzékben, *Pozsgay Imre* némiképp lesajnálva nyilatkozott az akkor még törvényen kívüli, azonban pajzánkodásképp már nyomtatásban is megemlíthető ellenzékről Bossányi Katalinnak a HVG-ben. Nincsenek információik, szóba se jöhetnek kormányzó erőként – mondta ki a verdiktet a *magabiztos profi*.

Szó ami szó, amatőr együttesként léptünk színre, annál is inkább, mivel a profik fölöttébb gondosan őrizték tőlünk a szakmát. Mostanában kénytelenek vagyunk újra és újra elmerengeni rajta: *mihez is értenek ők?*

A politikai cirkuszban határozottan felcserélődtek a szerepek, mihelyt nem őrizhetik rendőrök a kinevezett sztárok művészbejáróját és jelmeztárát. A cirkusz büszkeségeinek nyomában csetlő-botló, bohócnak öltöztetett amatőrök egyre-másra *talpon* érnek földet nyaktörő szaltók után, a nemrég még garantáltan tapsot arató hivatásos akrobaták pedig egyre-másra esnek... khm. És annyira nem értik! Ülnek azon a bizonyos testrészükön, és magyaráznak. A publikumnak? Maguknak?

A titkosszolgálati botrány nagyjeleneténél a régi kedvenceinek dicsőségébe kapaszkodó T. Ház igyekezett lerángatni a függőnyt a végső felsülés előtt, de a *profik* nem nyugodtak. Jusst is megmutatják, mekkorát tudnak ugrani. *Nyers Rezső* ugyebár *visszaküldte a belügyi jelentéseket*, mert nem voltak eléggé érdekesek. S *még mindig nem* jut eszébe az egyetlen *elfogadható* megoldás: az *ügyészhez* kellett volna küldenie. Ha már nem tette meg, s mégis mondani akar valamit, *azt kellene elmondania*, hogy a régi szokások rabságában mulasztást követett el.

Németh Miklós, szegény, hiába óvja immár hónapok óta féltő szeretettel TGM, nagy igyekezetében sajnos egyre reménytelenebbül ül értetlenül a földön, és magyaráz. Ha *igaz volt* a most szenzációsan feltálat puccs, az *sem jó*. Elcsapott istálló mesterek készülnek felrobbantani az egész cirkuszt, az ártatlan közönséggel együtt! S a miniszterelnök meglegedett a titkosrendőrség diszkrét vizsgálódásával? Ahelyett, hogy ügyészhez, bíróhoz fordult volna? S *ha nem volt igaz, az sem jó*. Hiszen Németh Miklós azt mondta a parlament és a tévé jóvoltából az ország színe előtt: a neki címzett bejelentés *igaznak bizonyult! Aki nem akarja, az is kénytelen észrevenni immár a roppant kínos helyzetet. Legfeljebb azt hozhatjuk fel mentségére, hogy akaratlan Dugovits Titusz módjára rántotta maga mellé a nála kevésbé népszerű társait, és kényszerítette még szánalmasabb magyarázkodásra Horváth exbelügyminisztert, Kárpáti hadügyminisztert és Grósz Károlyt.*

Tisztelt Olvasó, kedves polgártársaink! Nem ígérjük, hogy politikusként soha nem kötünk ki kevésbé dicsó testtájékon. De reméljük, hogy fenekünkön ülve nem fogunk úgy tenni, mintha kecsesen piruetteznénk, s ha mégis ebbe a hibába esnénk, Önök nem hagyják majd nekünk. Hangosan, felszabadultan kinevetnek.

1990. MÁRCIUS 10.

GYŐZELEM!

A francia hírközlési eszközök például azt tudatták a francia közvéleménnyel, hogy Magyarországon a jobboldal 70%-os győzelmet aratott március 25-én. Igen, az MDF, az SZDSZ, a kisgazdák, a kereszténydemokraták és a Fidesz együtt körülbelül 70%-ot kapott a területi listákon. De azért kissé fanyar mosolyra húzódhat bonyolult közép-kelet-európai ajkunk. Mit értenek ebből a nyugatiak? Ők bizonyára azt hiszik, hogy nálunk is az történt, ami az NDK-ban, holott eléggé más a mi (egyelőre egyébként részben még befejezetlen) képletünk. Nálunk *valóságos, jelentős* politikai tényezőként kirajzolódni látszik az *a modern liberális erőter*, amit nem egyszerűen feléleszteni kellett a tetszhalálból, hanem *megteremteni* az elmúlt egy-másfél évtized *lassú, észrevétlen társadalmi folyamataiból*. Nem, Magyarországon *nemcsak* a magántulajdon visszaállítása, a nemzeti, keresztény jobboldal győzött, az államosított gazdaság és társadalom, a nagyhatalomtól kikényszerített internacionalizmus fölött, hanem a bátor és világos beszéd, a nyílt versenyben elért teljesítmény, a sosemvolt egyéni szabadság is.

A Varsói Szerződés és a KGST – vagyis az európai szovjet csatlósok – országai közül háromban választottak már a polgárok. Lengyelország, az NDK és Magyarország népének *döntő többsége* élt demokratikus jogával, kényszer nélkül is magas aránnyal, világosan jelezve, hogy igényt tart az akaratnyilvánításra. Pedig nálunk például a tömegtájékoztatásban erőteljesen lebeszéltek erről. A bukott politikai hatalom utóvédharcosai igyekeztek bemesélni nekünk, hogy utáljuk ezt az egészet, a többség hallgatag, és az is akar maradni, nem a politika érdekli, hanem a hasa és a zsebe. A többség azonban nem akart hallgatni, nagyon is nem akart. Ahogy Lengyelországban meg az NDK-ban is, főleg az volt a mondanivalója, hogy nem kellene régi politikai vezetői. S nem tévesztik meg a különböző álruhák. A régi hatalom intézményeinek szereplőit akkor is leszavazták a választók az ország minden táján és településén (kevés és speciális kivétellel), ha „függetlenként pompáztak, ha a Hazafias Választási Koalíció – vagyis a létehez foggal-körömmel ragaszkodó Hazafias Népfront – álnevében jelentek meg a színen, vagy a grandiózus taglétszámmal büszkélkedő, valójában nem létező Néppárt színeiben léptek fel. A függetlenek (tegnap még MSZMP-sek) néppártosok, a Hazafias Választási Koalíció az első fordulóban jórészt a süllyesztőbe kerültek. A magyar választópolgárok mindenekelőtt a *kommunisták ellen*, és ami ennél több, árnyaltabb, a valóságos *többspártrendszerre* voksoltak, csodálatosan világosan. De büszkék lehettünk választópolgáraink józanságára és politikai jó ízlésére egy másik, nem megvetendő szempontból is. A nagy demagógok, a bombasztikus és tömeggyűléseken zajos sikereket arató szélsőségek egyetlen választókerületben sem kerültek az élre. Lemaradt Csurka István, Csengey Dénes, Torgyán József, Hornyák Tibor. S kiestek a magukat sztároló, hiteltelen politikai kalandorok és akarnokok, Vass Csabák, Petrasovits Annák, Varga Csabák is. Fondorlatok, ködök: *győzött a Nép!*

1990. MÁRCIUS 31.

ÍGY JÖTTÜNK

Ha jól számolom, mi – úgy hatvan és tizennyolc év közöttiek egy pár millióan – egyszerre vesztettük el állampolgári szüzességünket az első szabad választásokon. Mi tagadás, nem kedveltük kényszerű ártatlanságunk évtizedeit, nem mi ragaszkodtunk hozzá. Közben – buzgón temetve az '56-os szabadságorgia óráinak fájdalmas emlékét – évtizedekre beletörődünk, hogy így örömtelenül, kockázat nélkül, érintetlenül éljük le az életünket, évjáratok virulnak ki és sorvadnak el egymás után.

Ezentúl négyévenként újra és újra versengeni fognak kegyeinkért, választhatunk. De első azért csak egy van, vagyis volt. Tapasztalt nővéreink – a megállapodott demokráciák – titokzatosan magyarázták ugyan, hogy megesnek ilyenkor csúnya dolgok, hogy nem olyan hamvas ez a dolog, mint ábrándos képzelgéseinkben lefestjük, de mégis: talán nem kellett volna. Talán nem kellett volna hidegvérű, gyűlöletet árasztó tudatos hazudozás árán oltár elé vinni az elnyert menyasszonyt. Nemcsak azért, mert a dolog túlságosan ismerős: ezt csinálták a szeráj őrői is, akik unt erényünket őrizték. Ha szerencsésebb lennék, fiatalabb, s így hosszú-hosszú demokrácia adatnék még meg nekem, talán fölényesen legyintenek később, visszatekintve (nagyamamakori) szende idealizmusomra.

Félek, hogy ennyi időm nincs. Soha nem fogom tudni megbocsátani a győzteseknek, hogy alávalósággal mocskolták be³ az első szabad választás szent nászi ágát.

1990. ÁPRILIS 21.

---

³ A részleteket, tényeket lásd a *Justitia itt a provincián* a kötet 64. és a *Lesz magyar újjászületés?* című cikkben a kötet 85. oldalán!

KÜLÖNFÉLE BENNSZÜLÖTTEK

Maczó Ágnes MDF-es képviselőtársam igen harcias asszony. „*Nem akarunk bennszülöttek lenni a saját hazánkban!*” – ripakodott rá a szelíd Bretter Zolira (SZDSZ), aki a kormányprogram vitájában megkérdezte, hogy mit is jelent a „népi kultúra”, ez a kormányzati irányelvekben többször előbukkanó kifejezés. Azt, amit a néprajz kutat, a tulipántos ládát; néptáncot és lajbit; avagy azt, amit a nép művel? A diszkót, rockzenét és farmernadrágot? „*A magyar népi kultúrát jelenti*” – *ami* népdalainkat, a *mi* hagyományainkat, a Kodály-módszert, Ady Endrét, Bartók Bélát – sőt, Szabó Dezsőt, igen. Szabó Dezsőt! – mondta metszően a nacionalizmusa miatt meghurcolt egykori tokaji tanácsbíró, s leült.

A két cigány, *Hága Antónia* és *Horváth Aladár* úgy rándult össze a parlamenti széken mellettem és mögöttem, mintha gombostűt szúrtak volna beléjük. (Én is. Pedig zenei anyanyelvem megegyezik Maczó Ágnesével, s mindmáig leginkább ezen az anyanyelven fejezem ki magam; nem élek a diszkó ajándékaival; legfeljebb a farmer vonatkozásában lehet némi büntudatom. Becsületszavamra. Gondos édesanyám megőrizte a vonatkozó okmányokat.)

Megengedi nekünk az amazontermészetű hölgy, hogy *legalább bennszülöttek legyünk a saját hazánkban?*

Ugyanis bármilyen meglepő, nekünk hármunknak is *ez a hazánk*. Mi (is) *ittthon vagyunk*.

1990. JÚNIUS 2.

ISTEN, HAZA, CSALÁD

A Magzatvédő Társaságba tömörült élet- és nemzetvédők minapi tanácskozásán többször, többféle regiszterben hangzott el az a vád a rosszemlékezetű Kádár-rendszerrel, hogy a forradalom eltírásáért cserébe a megfogant magzatok fölötti pallosjoggal – vagyis a művi abortusz szabadságával – ajándékozta meg alattvalóit.

Kétségtelen: a hatalom tollvonással, egy miniszteri rendelettel hozta létre a legális abortusz intézményét, amelyet a demokratikus világ nagy részén csak mostanában érték el sok évtizedes harc után a politikai és világnézeti emancipációs mozgalmak. Mint annyi mást, a nők egyenjogúságát, a bölcsődéket és óvodákat.

Most mintha ellenajándékok öntenének nyakon bennünket. Az új rendszer miniszterei is habozás nélkül adományozzák, ami meggyőződésük szerint leginkább hiányzik nekünk? Istent, hazát, családot?

Első lépésként a – nem elhanyagolható részben elképedt – nemzet a művelődésügyi minisztertől az iskolai tanrendbe illesztett hitoktatást kapott. Ezt az új minisztert persze nem idegen tankok, nem ávós osztagok sózták rá, hanem szabad választás nyomán került a bársonyszékbe. Való igaz, hogy a választáson többséget kaptak azok a pártok, amelyek hangsúlyozták kereszténységüket, no de csak *többséget!* Nem arra kaptak felhatalmazást, hogy immár hitre kötelezzék az állampolgárt, s a kereszténység, a vallásgyakorlás szabadsága *helyett* újabb állami ideológia telepedjen rá. S még kevésbé, hogy mindez miniszteri hatáskörben dőljön el.

Hogy a vallástörténeti, erkölcsstani stúdiumok választásának lehetősége a nem hívő vagy nem keresztény (hmm) családok gyerekei számára piciny fügefalevél a pucér keresztény kurzuson, azt bizony vészjóslóan jelzik az iskolai hitoktatás tervezésének első lépései.

Magyarországon kétszer annyi a katolikus, mint a protestáns. Úgy látszik, a művelődésügyi miniszter demokráciafogalmán átszűrve e tényből az következik, hogy a katolikus egyháznak előjogai vannak. Az előkészítést mindenestre ez vette kézbe. (Persze lehet, hogy nem volt más jelentkező.) Mintha sem a minisztert, sem a katolikus egyházat nem gyötörné semmiféle kétség aziránt, hogy kik és hányan, honnan, milyen felkészültséggel fognak tudni hittant oktatni az összes felekezethez tartozóknak.

Egyházi személyek helyenként kifejezetten rámenősen léptek fel. Egy levél az egyik északi megyéből került hozzánk.⁴ A pedagógusok új irányból jövő retorzióktól tartva szeretnék elkerülni nevük s a helység pontos megjelölését. Ha más nem, ez a körülmény figyelmeztet arra, mit is várhatunk az új szelektől. Azt, amit a régiektől: félelmet, mimikrit, meghunyászkodást. Csak a régi szelek már fáradtan fújtak, s új szél jól seper.

A fővárosi iskolák jó részében (adataink vannak az I., III., VII, XI, XII., XIII. kerületből) az utolsó tanítási héten az osztályfőnökök nyomtatványokat küldtek haza a gyerekekkel, jelentkezési lapot katolikus vagy református hitoktatásra.

Egyes helyeken kiderült, hogy a laposkák katolikus plébániákról kerültek az iskolákba az igazgatóhoz, onnan az osztályfőnökökhöz, s a plébániákba kéri vissza őket kitöltve. Akadt olyan iskola, ahol a szülőktől s a titokzatos kibocsátóktól egyaránt rettegő igazgató semmi áron nem volt hajlandó felvilágosítást adni a „jelentkezési lap” forrásáról. Másutt (egy ilyen esetről tudunk) a keményebb anyagból gyúrt igazgató felettes szervéhez, a kerületi tanácshoz fordult. Itt megtudta, hogy a tanács telefonszámát a minisztériumból: a miniszter(?) megállapodott a katolikus egyházzal, hogy támogatja az egyház felmérését a hitoktatás iránti igényekre vonatkozóan. Gondoskodik róla, hogy az iskolák ne gördítsenek ez elé akadályokat.

---

⁴ Az iskolaigazgatóknak küldött levelükre az „alulírott plébánosok” tíz napon belül vártak választ, amely „természetesen pozitív legyen, módosítás nélküli elfogadást tartalmazzon”. (A levél szövege a cikk mellékleteként jelent meg.)

Csakhogya ez a papír nem felmérő, hanem *jelentkezési lap!* S enyhén szólva elébe vág az eseményeknek. Hitoktatásra vonatkozó világos állami döntés nincs, aláírt nyilatkozat azonban már van. Tertium non datur – sugallja. Valaki vagy katolikus, vagy protestáns. (Ugyan ez a „felmérés” információink szerint Kecskeméten például katolikus-evangélikus-református választékot kínál.) Mi van, ha valaki nem kér semmilyen hittant? Néhány osztályfőnök szerint ez esetben dobja az úrlapot a szemébe. Néhány szerint rá kell írni az elutasító választ, de aláírva kell visszaadni, az a kevés pedig, aki védeni kívánja a szülők emberi jogait, kijelentette, hogy csak összesített számadatokat hajlandó továbbítani, neveket nem.

Nehéz eldönteni, hogy dilettantizmusról, jóhiszemű félreértésről vagy célirányos megfélemlítésről van-e szó. A miniszter azonban nem tántorodott el a sűrűn és nemegyszer egyházi körökből is felhangzó kétségek nyomán.

Június 12-én a parlamentben elhangzó kérdésre végre utólag szentesítette az egyházi buzgólkodást, és bejelentette, hogy hittan pedig szeptembertől lesz, órarendben lesz, iskolában lesz, bizonyítványban lesz. Lelkiismereti szabadság pedig nem lesz. Szegény gyerekeink! Még ki sem másztak a kötelező piros nyakkendőből! Eszembe jut ma már nagyra nőtt fiam, aki mintegy négyéves korában megfogalmazta keserű tapasztalatait: semmit sem szabad, mindent kell?

Eddig a címben jelzett háromság első tagjáról.

A haza és a család átmeneti szövetséget kötött a Magzatvédő Társaság dinamikus ténykedésében. Minden parlamenti képviselő megkapta május 11-én és 12-én tartott tanácskozásuk előadásainak anyagát. A társaságnak tagja a népjóléti miniszter. Joggal tekinthetjük tehát a magzatvédőket kormányzati tényezőknak. Az előadásokból két irányzat avagy forrás érzékelhető: egy katolikus és egy nemzeti sorskérdés, azaz a nemzet létszáma fölött aggódó. Ez utóbbiak közé tartozik például dr. Molnárfi Tibor volt KSH-főmunkatárs, aki rendre kiszámolja Magyarország népességének százalékos arányát a térségben. Csökken. A két irányzat a művi abortusz elutasításában egyesül.

Csak üdvözölni lehet az abortuszok számának minimalizálására irányuló törekvéseket, a magzatvédők azonban továbbmennek. Elutasítják a szociális okból megszakított terhesség lehetőségét: „szülje meg, és adja örökbe, sorban állnak a jelentkezők.” (Gresz Miklós, a társaság elnöke.) a művi terhességmegszakítást engedélyező 76/1988. (XI. 30.) Mt.-rendelet és a végrehajtásáról szóló 15/1988. (XII. 15.) SZEM-rendelet ellen indítványt nyújtott be az Alkotmánybírósághoz a Pacem in Utero (Békét a méhben) Egyesület. Itt tehát nem az abortuszok csökkentéséről, hanem betiltásáról van szó.

Közismert, hogy a katolikus egyház következetesen elutasítja a magzatgyilkosságot. Kétségtelen, hogy katolikus meggyőződésű orvost abortusz végrehajtására kötelezni lelkiismereti szabadságának durva megsértése. Köztudott, hogy az ország lakossága fogy és öregszik. Köztudott, hogy az elmúlt időszak szociális politikája nem kényeztette el a gyermekeket vállalókat. Senki nem vitathatja el annak a morális és politikai mozgalomnak a létjogosultságát, amely fel akarja venni a harcot a gyerektelen világgal, és az egész társadalom ügyévé akarja tenni a gyerekek biztonságos felnövekedését. De a katolikus egyház parancsainak betartására és nemzetmentésre kényszeríteni azt, aki ezt nem *választja*, enyhén szólva inkább emlékeztet Khomeini fundamentalizmusára, mintsem a liberális Európára.

Kisgazdák '47-es földkövetelése, kereszténydemokraták egyházi vagyoni követelése nyomán már elfogott néhányunkat az a balsejtelem, hogy ezek a pártok a mélyhűtőből akarják elővenni a magyar társadalom valamelyik korábbi állapotát. Nemcsak az a kérdés, hogy lehetséges-e ez, hanem az is, hogy érdemes-e. Az életvédelem homlokzata mögötti erők is valamilyen meghaladott állapot felé törekednek végzetesen. Már csak ez hiányzik a magyar családoknak.

1990. JÚNIUS 16.

AZ ELLENZÉK KÉRDEZ

A kormány válaszol?

Mint ismeretes, a kormányzó pártok azt akarták, hogy az Országgyűlés rendkívüli ülészakán ne zavarják interpellációk a rendszerváltást megvalósítani hivatott önkormányzatokhoz szükséges törvényalkotó munkát. Az SZDSZ kivonulással fenyegetőzött, ha az ellenzéket megfosztják az interpelláció fegyverétől. Kedden interpellált az SZDSZ.

Soós Károly Attila, Hack Péter és Havas Gábor egy nagy kérdőjelet rajzolt a Ház falára. (Az első görbület már megjelent hétfőn, a nemzetbiztonsági törvény módosítási indítványának vitájakor.) Tényleg a helyhatósági választásokon múlik a rendszerváltás? Nem mulasztja-e el a kormány a kínálkozó alkalmakat, s nem indul-e a rendszerfolytatás kevéssé ígéretes útvonalán?

Ma Soós K. A. Grósz Károlyra emlékezett: az ő szokása volt meglepetéseket okozni népének, külföldön tett bejelentésekkel. Mint most Antall József: Németországban hirdette ki, hogy kormánya csődeljárást kezdeményez 30-40 nagyvállalat ellen, s azt is, hogy az állami vagyon egy részét a helyi önkormányzatoknak adományozzuk. Mintha újra *hitel*képességünket bizonygatná a miniszterelnök, mint elődei. A működőtöke csábítgatását – a külföldiek befektetési feltételeinek világos meghatározását – viszont elmulasztotta.

Hack Péter, mondanivalóját a belügyminiszterhez címezve, az elmúlt évtizedek nagy bűnöseinek felelősségre vonását hiányolta. Az ország fizetési mérlegének sorozatos meghamisítása, a bős-nagymarosi beruházási döntés, a lehallgatások illegális folytatása nem politikai tévedések vagy hibák, hanem büntetőjogilag értékelhető bűntények. Miért kíméli az illetékes az elkövetőket?

Havas Gábor a politikailag súlyosan kompromittált régi rendőrfőkapitány, dr. *Túrós* András új szakmai főnöki kinevezése ellen tiltakozott. A rendőrállam fenntartásának szakmáját szentesíti a belügyminiszter?

Antall miniszterelnök elegánsan és gögösen válaszolt. De azért észrevettük, hogy az adósságállomány növekedésének feltételezését elengedte a füle mellett. Horváth Balázs második válaszát már a Háznak alig több mint a fele fogadta el... a halvány, de nagy kérdőjel ott maradt a falon.

1990. JÚNIUS 30.

FELFUTÓ VÉDŐJÁTÉKOSOK

Országszerte új klubcsapatok szerveződnek, ilyenek meg olyanok, valami újfajta (??) védőjáték gyakorlására. Az MDF-központból irányított R-gárdák fogantatásának titkairól már fellebbentette a fátylat a 168 Óra. *Az ügybuzgó balatonszárszói ex-MSZMP- és MDF-vezér révén megismerkedhettünk a vezető kormánypárt helyhatóság-választási előkészületeinek a sportos oldalával. Ambiciózus kispapvezérek egyenesen a bevezetett proficsapatokat (katonaság, rendőrség) akarják megszállni, hogy jogos (ön)védelmi igényeiket kielégítsék, a lakosság pedig – harmóniában a Belügyminisztérium ajánlásaival – önvédelmi csoportokba tömörül.*

A debreceni regionális rádióműsor július 7-én megszólaltatott egy tette kész férfit, aki önjellemzése szerint mintegy 90-100 kilót nyom. „Nem önkéntes rendőrségről van szó, hanem egy szülői felügyeletről... hogy a hazatérő gyereket a busztól hazakísérjék. A főbb útvonalakon járkálnánk, hogy mindenki tényleg hazament-e.” A rendőrség képviselője helyesli a dolgot.

E sorok írója nemcsak az MDF R-gárdáiért, nemcsak az elkötelezett kispap rendőrökért nem lelkesedik maradéktalanul, hanem azokért a tekintélyt parancsoló 100 kilós szülőpótló felügyelőkért sem, akik 40 kilós gyermekét ellenőrizni kívánják az utcán, hogy eléggé siet-e hazafelé. Sőt, kimondottan viszolyog, amint elképzeli a gyermekek közötti szokásos civódásokat, melyekbe egy felelősségteljes mázsányi férfiú a helyes világrend nevében beavatkozik. Már-már kevésbé félti gyermekét a lejmoló csövesektől, kiktől ígérete szerint az idézett rendfenntartó védené meg, mint magától az imponáló testtömegű védelmezőtől. Különösen, ha hozzáképzeli, amit szintén a hivatkozott debreceni rádióriportból tudott meg: a rendőrök gyorskiképzést ajánlanak az önkéntesgárdáknak: „egyes cselekményeket hogyan tudnak felismerni, felderíteni, hogy hogyan reagáljanak erre.” Tart tőle, hogy az agresszió nem csökkenni, hanem szaporodni fog a köztereken e sokféle, sokcélú közegek nyomán. A rendőrállam államosított agressziójától megszabadult élet szabadságát valahogy nem kívánja újabb, más elvek alapján fölálló testületek felügyelete alá helyezni, s főképpen nem korlátozatlanul. S a különféle gárdák bátorításának ellensúlyaként az egyén szabadságát, bizalmát és méltóságát kívánná bátorítani.

Közös életünk nagy játékterén elszántan küzdenek más felfutó védők is. Sokan örömmel s megnyugvással fogadták az oktatásügyi tárca és 35 egyház megállapodását az iskolai hitoktatásról. Úgy látszik azonban, hogy a katolikus egyház nem látja befejezettnek ezt a vitát. Még meg sem száradt a tinta a megállapodáson, amikor Paskai bíboros a hitük miatt szorongatásban élőkhöz írott pásztorlevelében kifejtette: a katolikus egyház következetesen ragaszkodik álláspontjához – mely, ha nem csalódom, a minisztérium korábbi álláspontjával azonos. Órarendi óraként, a bizonyítványba vezetve, a hittant oktató egyházi személyeket a tantestületbe integrálva kívánja a hittanoktatást. Holott ez a kisebb egyházak híveinek érdekeit is mélyen sérti, hisz nyilvánvaló, hogy csak a népesebb felekezetekből jut minden (vagy sok) iskolába hittanár. A bíboros s a Kereszténydemokrata Néppárt néhány képviselője a megfelelő parlamenti bizottságban máris jelezte, hogy a vitát nem tekintik befejezettnek, s úgy ítélik meg, hogy a katolikus egyházat még mindig védeni kell. Felfutó védelem.

1990. JÚLIUS 21.

MERENGÉS

a nemzetiségi és etnikai kisebbségek jogairól

A hazai nemzeti és etnikai kisebbségek kollektív jogainak megteremtése nagyon sok fejtörést okoz még kisebbségieknek és többségnek egyaránt, és nagyon sok kemény érdekütközést hív elő. Először is, amennyire köztudott, hogy a felvidéki és az erdélyi magyaroknak nincs elegendő magyar nyelvű iskolája, annyira nem az, hogy a hazai nemzetiségi kisebbségeknek szinte egyáltalán nincs. A német, horvát, szlovák, román és cigány tanítási nyelvű iskolák fölállításának számos feltétele hiányzik, mindenekelőtt a pénz.

De szinte teljesen embrionális állapotban van a nemzetiségi és etnikai kisebbségek politikai szerveződése, s még azt sem tudja senki világosan, hogy milyen bázisa van bárminemű kollektív jogokra vonatkozó követelésnek. Egy demográfiaileg leírható közösség politikai közösséggé formálódása pedig fölöttébb bajos, hosszadalmas folyamat. Az a „veszély” fenyegeti törvényhozásunkat, hogy mélyen átérezve a határon túli magyar kisebbségek sorsát, sietve olyan alkotmányos kereteket teremt, ahová aztán a többség segít belegyömöszölni a kisebbségeket. S mindez nem a kisebbségeknek fontos és sürgős, hanem a többségnek. Pálos Miklós kereszténydemokrata állampolgár például azt a meglepő nyilatkozatot tette 1990. július 23-án a Mai Napban, hogy nálunk 800 ezres cigány kisebbség él (fogalmunk sincs, honnan vette, de ilyen érvényes adat nem létezik, s eddig a 600 ezres becslés volt a felső határ), továbbá, hogy a népszámlálásnál helytelenül cselekedett az a magyar anyanyelvű állampolgár, aki magyarnak vallotta magát, noha tudja, hogy apja-anyja német eredetű. (Történetesen a tulajdon feleségét róttta meg ezért.)

Am nemcsak ettől tartunk. A helyi önkormányzati törvény formálásával kapcsolatos alkotmánymódosítások közé a szabad demokraták és fideszesek közös javaslatára a kisebbségi és emberi jogi bizottság elé került egy olyan szöveg, amely az alkotmányban kívánná rögzíteni a nemzetiségi és etnikai kisebbségek önkormányzat-alakító jogát. Baka András, az MDF nemzetiségi kérdésekben illetékes frontembere ahhoz az állásponthoz ragaszkodott, hogy a nemzetiségi önkormányzatok az egyesülési törvény hatálya alá kerüljenek, vagyis nem közjogi, hanem egyesületi jogosítványokat bírhatnak csupán. Ez minden kétséget kizáróan a nemzetiségi-etnikai kollektív jogok megtagadásával egyenértékű. A bizottságban a szavazás patthelyzetet hozott, az SZDSZ-Fidesz– és a Baka-féle koncepció is megszavaztatott. A döntés joga a plénumé.

S végül, ha feltételezzük, hogy a nemzetiségek és etnikai kisebbségek jogi státusa teljesen megnyugtató, nagylelkű és rugalmas formákat ölt is, a hétköznapi élet szintjén még mindig ádáz küzdelmek következhetnek, s bizonyára következnek is. Hiszen ki tagadná, hogy erőteljes előítéletek hatják át közvéleményünket, beleértve bizony a szabad demokratákat is, vagyis a liberálisokat. Főképpen a cigányokkal szemben. A nemzetiségi jogok – ezt tudnunk kell – első lépésben a konfliktusok éleződését fogják magukkal hozni, a cigányságon s általában a nemzetiségeken belül is. Az Előszó című cigány újságban például Lakatos Menyhért, az MSZMP engedményes cigánypolitikájának egyik kiválasztottja éppen nekirohan a Phralipe parlamenti képviselőinek. De utalhatunk a zsidó nemzetiségről – többek között lapunkban – zajlott vitára is.⁵ Az Egyesült Államokban a feketék politikai szerveződését kölcsönös politikai gyilkosságok kísérték. S bizony a hazai cigányság helyzete sok tekintetben jobban hasonlít az amerikai feketékéhez, mint bármi máshoz. Persze szeretnénk, ha a dolgok nem fajulnának végzetes erőszakig, s még pofonok sem csattannának, és ez távolról sem szükségszerű. De nagyon hamis ábránd lenne, ha a jogoktól azt várnánk, hogy azonnal mindent megoldanak. Csak *megoldhatnak*. S az eredményeket úgy tíz év múlva érzékelhetjük – jó esetben.

---

⁵ György Péter és Gadó György cikke a Beszélő 1990. július 7-i, illetve 14-i számában.

1990. JÚLIUS 28.

REKVIEM EGY POLITIKAI EMBRIÓ FÖLÖTT

A legnagyobb kormánypárt és a legnagyobb ellenzéki párt szerelmének éppen nem nevezhető, ám józan megállapodásának egyik kis gyümölcse, a családiasán csak PTB-nek nevezett Pártatlan Tájékoztató Bizottság szívós, hosszas parlamenti vita után meg nem születésre ítéltetett.

Az MDF alapítói, akik egy nagy hagyaték, a Nemzeti Média örököseinek tudhatták magukat, s nyilvánvalóan fájt is a foguk erre a jussra (részben bele is ültek, mint afféle legkisebb királyfi), elejétől fogva nem titkolták, hogy ellenükre van a frigy, s aggasztja őket a magzat, aki megszületésével korlátozni fogja a birtoklás minden hasznát és édességét. Megmutatták tehát, hogy ők az erősebbek, és rituálisan megölték a kis PTB-t, paktum ide, paktum oda.

Az igazi szándékhoz nem férhet kétség. Az előzetes bizottsági viták során, amíg a megállapodáscsomag egyéb tételeinek végrehajtása folyt, módosító indítványok özönével toldozgatták-szabták a szerencsétlent, ám amikor ütött az óra, leszavazták saját módosító indítványaikat is, hogy mindenestül dobhassák ki az egészet a szemébe.

A sajtószabadságot immár a kormány garantálja – meg kell hagyni, rögtön elég dörgedelmesen. A miniszterelnök mindenesetre azzal kezdte, hogy jól letolta a rakoncátlan sajtót, amelyet pedig olyan liberálisan hosszú pórázra engedett, hogy még őt magát is bírálhatták mindmostanáig. S mit tesz az elkapatott? Kiviszi a nemzet-otthon falai közül a házi perpatvart, s kis családunk hitelét rontja a külvilágban.

Néha aggódtunk, hogy a kormánykoalíciót összetartó politikai egyetértés túlságosan gyöngye, s az erős különérdekek – az MDF populista kultúrszárnyáé, a kiscgazdánál megszólaló hagyományos birtokos parasztságé és az államegyházi pozíciókra áhítózó kereszténydemokratáké – maguk tépik szét azt a konzervatív színezetű, de mégis európai parlamentáris formákban építkező centrumot, amellyel szemben európai, parlamenti ellenzéknek lenni értelmes és felelősségteljes szerep.

Úgy tűnik, nincs miért aggódni. A koalíciós partnerek közötti új szövetség megkötötték. Győz a kiscgazdák földprogramja, az állami kultúrbizomány egyben marad, a miniszterelnök a maga távolságtartó módján kiállt a PTB kiirtói mellett. A kormány nem szorul rá az ellenzék kegyelmére. Jön a feldolgozatlan múlt bugyraiból elég erő, amely fenntartja, összetartja. Az ellenzéknek nem kell a kormányt óvnia. Lesz egyéb dolga bőven.

1990. AUGUSZTUS 4.

JUSTITIA ITT A PROVINCIÁN

Csurka István képviselő úrról már jó sokat írtunk és beszéltünk. Róla legközelebb akkor essék szó, ha kilép abból a skatulyából, amelyikbe az elmúlt másfél évben belegyömöszölte magát.

Itt van azonban Grezsa Ferenc MDF-es képviselő úr, Csongrád megyéből. Egy fiatal, komoly orvos, akinek szakmai körökben az a híre, hogy a szomorú, pénztelen magyar pszichiátriában a humanista és komplex szemléletű kisebbséghez tartozik, a gyógyszerköttyvalékok és parkettalakkok szánalmas mámorát kergető, számkivetett fiatalok talpra állításáért küzdő maroknyi orvoscsoporthoz tartozó ifjú reménysége.

Amikor az új parlament összeült, s megalakult a – hagyományosan – kevés reményű ügyek bizottsága (most szociális, egészségügyi és családvédelmi bizottságnak hívják), Grezsa doktor más rokonszenves MDF-es orvos képviselőkkel együtt kifejezte elismerését a több mint tíz éve működő Szeta iránt, amelynek két alapító tagja is ül e bizottságban a rivális párt, az SZDSZ színeiben.⁶ Barátságos és jelentős gesztus volt, az együttműködés szándékát fejezte ki annak érdekében, hogy félre tudjuk tenni szükség esetén a pártvillongásokat a súlyos szociális problémák megoldásának útjából. S ezek a képviselők tartják is magukat ehhez a szimbolikus ajánlathoz.

Akkor azonban, az alakuló ülésen, mielőtt még nagyon meghatódtam volna, megsúgta valaki, hogy Grezsa doktor írta az *Apák és fiúk* című piszkos és hazug lejárató cikket, amit a Békés megyei sajtóból átvett a dicső Magyar Fórum – holott az MDF vezérkara pontosan tudhatta, hogy szinte semmi nem igaz belőle –, s aztán megszámlálhatatlan fénymásolt példányban terjesztették az MDF-es aktivisták az ország minden sarkában. A kampánycsend napján például Somogy megye egyik kicsi falujából hívott fel egy ismeretlen orvosnő, nem is SZDSZ-tag, fuldokolva a felháborodástól: azon az éjjelen dobták be a falu minden levélszekrényébe, mikor válaszolni már nem lehetett. Roppant tapintatlanul azonnal megkérdeztem Grezsa Ferencet, hogy tényleg az ő cikke-e az *Apák és fiúk*? (Mentségemre szolgáljon: nem szándéktalanul voltam ilyen otromba. Szívem szerint tíz körömmel mentem volna neki mindenkinek, aki gátlástalan lejáratással, rágalommal és megfélemlítéssel igazából meghamisította a szabad választást). Grezsa doktor nem szemrebbenés nélkül, hanem éppen hogy szemrebbenéssel kijelentette, nem ő a szerző. Ez tévedés. A cikket egy munkacsoport állította össze, s egy „-g”-szignóval jegyezték magukat, nem tudja, miért. Most, a bíróság előtt vállalta a szerzőséget. A csuda tudja, mi az igazság. Lehet, hogy valakik helyett viszi a balhét, s az is lehet, hogy becsületkódexe nem tiltja a szemtől szemben hazugságot, ha a szent háborúban vele szemben álló (nemzetietlen és keresztényietlen) lényről, rólam van szó. Végtére is a nagy cél, az *Apák és fiúk* terjesztése már magában jelzi, hogy a nemzet megmentőinek szemében a nagy cél szentesíti az eszközt. S ha a nemzet a kelleténél jobban vonakodik a megmentéstől, szabad neki hazudni. A fő, hogy megmentessék. Az MDF által Grezsa doktor egyike volt azoknak, akik az MDF nagy igazságtevő programját bemutatták a sajtónyilvánosságnak. Feltehetőleg részese is volt a Justitia-program megalkotásának, különben hogy került volna oda? Az *Apák és fiúk* meggyőzően illusztrálja, hogyan is szolgálják az igazság istennőjét itt Pannóniában a hatalom birtokosai.

Ami rosszul kezdődik, rosszul folytatódik.

Nem tudom, hogy tudok majd kommunikálni eztán Grezsa képviselőtársammal ott a bizottságban. Pedig nagyon sajnálom.

1990. SZEPTEMBER 22.

---

⁶ F. Havas Gábor és Solt Ottilia.

MÍTOSZ ÉS VALÓSÁG

Csak azért nem szégyellem az alább következő vallomást, mert azt hiszem, sokunk közös érzeményeiről szól. Őszülő gyermekként nyugodtam meg – nem először az elmúlt szűk fél esztendő alatt – Göncz Árpád október 23-i parlamenti beszédét hallgatva.

Már csak föl-földerengett néha az elmúlt zord évtizedek csoportos magányában az a hajdani biztonság, ami rég elveszett; a gyereké, akihez okos, megértő felnőtt beszél. Igazsága világos, bár nem biztos, hogy könnyű.

A Fekete Doboz filmjében (1988, Párizs-Budapest; a kivégzés 30 éves évfordulóján készült, talán majd nyilvánosan is láthatjuk) Szilágyi Júlia, a kivégzett Szilágyi József lánya emlékezik. Kislány volt, évekig várta haza az apját, álmodozott. Jöttek ki a börtönökből sorba a többiek. Egy házban laktak Gönczékkel, együtt nőtt a négy apátlan Göncz gyerekkel. Hazajött „Pibám” (Árpi bá'-m). A kislány ott szöszmötölt a pótapa körül, nem szólt, várt. Egyszer csöndben megszólalt a későbbi köztársasági elnök: „Julikám, *már senki nincs bent.*” – „Akkor megértettem, hogy meghalt apám.”

Erről a biztonságról beszélek. Nem másról. Az igazság biztonságáról. Persze „Pibám” melegébe vonta az árvát. Kemény, erős ember lett Szilágyi Juliból.

„Sokáig tartott, *s nehezünkre esett, hogy elfogadjuk a valóságot*” – mondta Göncz Árpád október 23-án, az élet iránti büszke alázattal –, „nem mi csináltuk, hanem a forradalom csinált mibennünket.” a valóság kíméletlen és szeretetlenségi tiszteletéről szólt Göncz beszéde. A *valóságot* megismerve és vállalva kell *akarnunk* „közös nemzetté nemesedni”. S ha képesek vagyunk rá, csak a pokol kapui vehetnek erőt rajtunk. Csak a pokol kapui.

Göncz Árpád után a miniszterelnök beszélt. „A népek történetének vannak mélyen elemzett, mélyen átélt, kegyetlen tanulságokat tartalmazó, racionális konzekvenciái. De *kell* hogy legyenek a mitológia tárgykörébe tartozó, *mitológiaként őrzött, átélt eseményei is*. Ha nincs mitológia, akkor nincs lelki közösség... a nemzet lelkeségének, a nemzet hitének, akaratának egy történeti képbe való megőrzése és összegyűjtése.”

Azt a kis biztonságot, ami még megadatott nekem, köszönöm „Pibám”-nak. És külön köszönöm, hogy megemlítette a „kis csöveseket”. Akik, ha élnek, megöszültek már, velem együtt.

1990. OKTÓBER 27.

RENDŐRÖK

A fővárosi rendőrség most elérte azt, amiért vezetői hasztalan érveltek, bizonykodtak, magyaráztak egy év óta szüntelenül: a lakosság rokonszenvvel fordul feléjük. Legalábbis ez a helyzet október 27., szombat estig, egészen október 26., péntek déli órákig, amikor a rádióból értesült, hogy a budapesti főkapitány nem hajlandó erőszakos fellépésre a demonstrálókkal szemben. Az Árpád hídnál már fél 12-kor barátságossá vált a hangulat, mikor a reggel felsorakozott rohamrendőrök elvonultak. (A teherautósok egyébként sóderes téglarakományokkal válaszoltak a karhatalmi alakulat megjelenésére.) Már csak néhány közlekedési rendőr és két járőr van a budai hídfőnél, beszélgetnek a tüntetőkkel. Egy jóképű fiatal, dús szakállú egyenruhás a tudósító benyomása szerint jelentős hódításokat visz végbe ifjú hölgyek körében, ő ma kétszeres győztes. Egy közlekedési megismeri a Beszélő tudósítóit, s megszólít bennünket. Mi a véleményünk? S határozottan megkönnyebbül, hogy egyezik az övével. Tudniillik, hogy politikai megoldás kell, nem erőszak. A gentleman-like jegyében kötelességének érzi megemlíteni, hogy ő ettől függetlenül az MDF-re szavazott tavasszal. Most meg nem ment el. Szóval nem SZDSZ-szimpatizáns. Idill a javából.

A Parlament előtt 27-én délután rendőrkordon választja el a lépcsőn felsorakozó mintegy 300 fős MDF-kórust a taxisoktól és a velük rokonszenvezőktől (utóbbiak többen vannak). Erdekei a kérdés, hogy tudnék átállni az MDF-oldalra, ha meggyőztek volna éneklésükkel. (Megható, de az adott helyzetben kicsit Don Quijote-i módszer.) a rendőr nem enged át, nem mozdul el, de megmondja, hogy oldalról megkerülhetem a sorfalat, ott szabad az út. A dolog működik: a rendőrök azt akadályozzák meg, hogy a két tábor egymásnak ugorjék. (Egyébként nem akar. A taxisok diszpécserközpontjából CB-n megy a taktikai tanács: üljetek a taxikba, és ne válaszoljatok. Nyugodtak legyetek és fegyelmezzetek!)

Lapzártáig csak gratulálhatunk a rendőröknek. Bár így maradna!

1990. OKTÓBER 28. A BESZÉLŐ KÜLÖNSZÁMA.

MI ÚJSÁG A VÍZLÉPCSŐ KÖRÜL?

A múlt hét végén megint felkavarodott egy kissé a vízlépcső körüli csöndes állóvíz. A vízlépcső kormánybiztosa, Sámsondi Kiss György kezdeményezte titkárságvezetőjének, Szántó Györgynek az állásából fölmentését. Mindez nem sokkal az után történt, hogy a kormánybiztos megállapodott osztrák vízlépcsőépítő partnereinkkel a fizetendő kártérítési összegről (2,65 milliárd schilling). Közben olyan hírek is keringenek, hogy a vízlépcső munkálatai nem álltak le igazán. Rajkai Zsolt vízügyi államtitkár a parlamentben december 10-én, hétfőn, napirenden kívül és merőben váratlanul hosszú beszámolót tartott a vízlépcsőről, annak történetéről, s szenvedélyesen védelmezte magát a vízügyi szervezetet, minden felelősséget a kádári politikai vezetőkre hárítva.

A Beszélő megbízható kormányzati körökben igyekezett tájékozódni a vízlépcső ügyeiről.

Íme: a szükséges munkálatok meghatározása akkor sem lenne egészen egyértelmű és egyszerű dolog, ha világos döntések születtek volna a bős-nagymarosi vízlépcső összes részletéről, de ezek a döntések nincsenek meg. Bár a *nemzeti megújulás programja* rendkívül egyértelműen fogalmaz – elveti az egészet, tiltakozik a Dunakilitinél lévő tározó feltöltése, tehát Bős üzembe helyezése ellen is (95. o.), bár két turbina már be van helyezve az üres műmederbe –, hivatalos formában ezt soha nem közölte a kormány a csehszlovák féllel. Valójában a döntés még mindig lebeg, s a kormányon belül sincs egyetértés. Részben külpolitikai megfontolásból. (Alighanem ennek a kormányzati ellentétnek az áldozata a kormánybiztos titkárságvezetője.) Jelenleg minden munkálat úgy folyik az érdekelt Duna-szakaszokon, hogy a vízlépcsőt akár tovább is lehet építeni. Bizonyos fokig azonban kell is, hiszen már olyan beavatkozások történtek, amelyek katasztrófavédelmi helyzetet állíthatnak elő, s elhárításuk csak a továbbépítéssel lehetséges. Az áttervezés „vízlépcsőtlen” állapotra csak hosszú szakmai (és érdek-) huzavona eredménye lehet, hiszen a vízügyi tervező és kivitelező vállalatok persze többletmunkát akarnak – ebből élnek –, ugyanakkor az engedélyező hatóság és a kivitelezőkapacitás kibogozhatatlanul összefolyik.

Ha a vízlépcsővel kapcsolatos tényleges döntésen, a visszavonhatatlan „rendszerátalakításon” túl is esnénk a maga nemzetközi bonyodalmaival együtt, a megkezdett töltés-csatorna-szivattyúállomás és átemelőrendszer optimális befejezése vagy éppen elbontása éppolyan keserves huzavona lesz, mint megszabadulni az egész pártállam gazdasági és politikai építményeitől. Sokba kerül még nekünk.

1990. DECEMBER 15.

MINŐSÉGI TÁRSADALOM

Az Antall-kormány társadalompolitikája

A világ boldogabbik felén nem nagyon ismerik a „társadalomtervezést”, a tervgazdaság e sajátos gyermekét, de bizonyára a legpragmatikusabb kormányzatok is melengetnek valamilyen képzetet a „jó társadalomról”.

Ezt a mi kormányunkat fölöttébb méltánytalan lenne pragmatizmussal vádolni. Kétségtelen, a pénzügyi gazdasági irányítás kevés csinnadrattával tett és tesz gyakorlatias lépéseket, és szorítják az adósság- és hitelkorlátok, nem áll módjában tehát, hogy eszményképeket fejezzon ki tevékenységével. Sőt, a kapkodás és a kényszerpálya inkább a hirdetett ideállal – szabad kistulajdonosok társadalma, gazdasági demokrácia, vagyis szektorsemlegesség, „szociális korlátok” tiszteletben tartása – *ellentétes* intézkedésekre kényszeríti. Ilyen rövid lejáratú, pragmatikus szempontok *is* közrejátszanak a *visszaállamosítási* tendenciában, hiszen a kincstárnak nagyon kell a pénz. Az eszmények védelmében erejéből annyira telik, hogy igyekszik csöndesen, egyenesen titokban lépni, s politikai megfontolásból befolyásolni az időzítést. Az Antall-kormány mint nagy erejű mágnes rántja magához, vagyis a kormány apparátusaihoz a gazdasági hatalomnak az elmúlt húsz-huszonöt év alatt szétfutó részecskéit. Az államosítási rohamot azonban nem pusztán a költségvetés szorult helyzete vezérli. Kísérjük meg összerakni azt az átfogóbb társadalomképet, amely a kormányzat megnyilvánulásaiból, mint egy kirakós játék darabkáiból, összeáll, s meg fogjuk találni a helyét a gazdaság visszaállamosításának is.

Ez a kép persze kicsit esetleges. A kormány nem igazi csapat, nincs neki egyetlen határozott kontúrú társadalomképe. Nem is lehet, hiszen az ilyen összececsizolódáshoz idő kell. Egyetlen, új, erős vagy megerősödő egyéniség, s a darabkák máris másképpen rendeződnek. Mégis játsszunk egy kicsit! Nem lesz haszontalan.

Gyanúsan sok a történészi

Történész a külügyminiszter, a hadügyminiszter, a honvédelmi államtitkár, történelemtanár a frissen kinevezett oktatásügyi államtitkár, elmúlt korok szokásainak tudósa a kultuszminiszter, és történész a miniszterelnök maga is. Olyan országban, amelyik utolsó százhusz évének történetét mindmáig nem tudta megemészteni. Igaz, nem is könnyen emészthető, és nem is nagyon adatott meg hozzá a kívánatos nyugalom. Nem csoda hát, ha a politikai gondolkodás a múlt felé fordul, s az új politikai erők legitimációjukat a kellően végig nem élt történelem zugaiban keresik történészek vezényletével. A szovjetizálással erőszakosan megszakadt történelemből azonban szintén emésztetlen történelemfalatokkal, múltba forduló történeti legitimációkkal ütközünk össze. Ráadásul a történész politikusok otthonosabban és szívesebben mozognak e kísértetvilágban, mint a Lehel téri piacon, a tízmilliós nép hétköznapi gondjai között.

Tizenötmillió magyar miniszterelnöke

Hát még a tizenötmillió gondjai milyen kényelmetlenek! Nem csoda, ha a tizenötmilliós *eszmei nemzetért* felelősséget vállaló miniszterelnök kormánya mintha nem venne tudomást arról a többi tízezer vagy ki tudja hány hús-vér magyarról, aki tanulni, dolgozni, élni szeretne frissen kapott eszmei hazájának fizikai és gazdasági határain belül. Leginkább Isten kegyelmére bíznak az oktatási intézményekbe felvett, határokon kívüli fiatalok, a munkavállalók és a családostul érkezők, a gyógykezelést keresők. A menekülttáborok szinte megszűntek. Se szállás, se pénz, se információ. A nyáron egyszer a *Panoráma* vagy a *Hét* – már nem emlékszem, melyik – megható képsorokat vetített egy kárpátjai magyar látogatócsoportról. Egy lelkes falusi iskolaigazgató szervezőmunkájának köszönhetően még a Parlamentbe is eljutottak. Egy kedves hangú iskolás lány elmondta, hogy leginkább Antall

József székébe szeretne beülni egy percre, s a kommentátor sejtelmesen hozzáfűzte: reméli, idővel nemcsak vendégként jutnak véreink a budapesti parlamentbe. A dolgok mai állása szerint elég rosszul jár az, aki a hívogató szeretetet máris komolyan veszi. Véreinkkel a gyakorlatban – úgy tűnik – igazi szenvedéllyel a BKV-ellenőrök foglalkoznak, ugyanis kiváló érzékkel szűrik ki a fillér nélküli, bliccelő erdélyieket. Már a MAV-főnökök türelme is fogytán, s így a pályaudvari padokon sem időzhetnek békében sokáig.

A magyar haza felé igyekvőkkel kapcsolatban a kormánynak valamit mondania kellene. Világosan. Nemcsak morális példázatokot a helytállásról, a „megmaradni” parancsolatáról. A csonka haza bennszülötteinek és az ide menekülőknek egyaránt. Ám csak az albérleti árak kúsznak a csillagos ég felé, s a magánfoglalkoztatásban kialakuló munkabérek tartanak pont ellenkező irányba. Csak a menedéket keresőket kíséri egyre ingerültebb gyanakvás. Netán a mi kis karéj kenyérünkbe akarnak harapni? Az égető problémákat a kormányzat részéről süket csönd övezi. Az egyelőre nehezen hozzáférhető, mondhatni mintegy konspiratív megújodási program ugyan szóba hozza a menekültügyet, s leszögezi, hogy ez kormányzati feladat, továbbá felül kell vizsgálni a nemzetközi szerződéseket, valamint a nemzetközi segítség forrásait, ez azonban nem ajándékoz meg az azonnali operatív megoldási kísérletek ígéretével.

Tessék mondani, milyen szakszerűség?

A menekültek átmeneti és tartós beillesztése, azaz a rohamos népességnövekedésre való felkészülés komplex szervezési feladvány, s nem egészen azonos a nemzet fogalmának bölcséleti körüljárásával, amely sokkal intenzívebben folyik. Ám a *szakszerűség uralmát* hirdető kormány mintha nem látná világosan, milyenfajta szakértelemre lenne szüksége. Attól tartok, bizonyos félreértésekről van szó.

A kormányra került politikai irányzatok képviselői *kevésbé vettek részt* az elmúlt harminc év lassú *politikai* történéseiben. Mélységes szembenállásuk a marxizmussal, kommunizmussal, baloldalisággal; s találkozásuk a kiegyezéssel kádári politikával olyan konstellációt eredményezett, hogy *hagyományos értékeik és eszméik* őrzése mellett is be tudtak illeszkedni a rendszerbe, morális parancsra kerülve el a politikával, vagyis a döntésekben való részvétellel kapcsolatos pozíciókat. Volt elég értelmes és békés, a fősodortól távoli hely múzeumokban, könyvtárakban, intézetekben. Mintegy érintetlenek maradtak attól a szellemi közegetől, melyet összefoglalóan „reformfolyamatnak” nevezünk.

A rendszerrel frontálisan ütköző „demokratikus ellenzék” a maga szamizdatsajtójával, egyéb intézményeivel, teljesen marginális létformájával együtt is, paradox módon sokkal inkább benne volt ebben, mint az ország alkalmasint legjobban kereső polgárai közé tartozó írók, kitüntetéssel övezett múzeumi főigazgatók és nyilvánosan tanító egyetemi adjunktusok. Az óvatos vagy radikális reformereket és megátalkodott ellenzékieket nem az fűzte össze, hogy hajdan mind marxisták, netán kádergyerekek voltak, ugyanis nem voltak mind azok, hanem az, hogy a gazdaság és társadalom *jelenének fő kérdéseiről* kívántak beszélni, igyekezvén beilleszteni elképzeléseiket a nyugati világban végbement változások összefüggéseibe is. Próbálták követni, hogy mi történik a társadalomban, a gazdaságban, a politikai hatalomban, bár azok közvetlen befolyásolásától legtöbbször éppoly messze volt, mint ama bizonyos írók és múzeumigazgatók. Szemükben a különféle irányító posztokon ülő funkcionáriusoknak, főhivatalnokoknak és gazdasági vezetőknek nem az volt a legfontosabb vonása, hogy mennyire bensőséges a viszonyuk az MSZMP-vel, hanem az, hogy mennyiben felelnek meg a modern Európába illeszkedő államszervezet és gazdaság követelményeinek. Nem osztják tehát a náluknál gyakorta sokkal jobban pozícionált s néha-néha a megboldogult állampárt hatalmasságaival vacsorázgató, ám valójában igazi belső emigrációba vonult nemzeti jobbközép globális diagnózisát, mely szerint a katasztrofális teljesítményünk oka, hogy *nem szakemberek* ültek a vezető pozíciókban, hanem pártkáderek. Ez többé-kevésbé igaz volt 1950-ben, amikor e belső emigránsok lelki-szellemi védfalikat kiépítették,

nemegyszer megtámogatva az ÁVO kevésbé lelki falaival. Ám egyre kevésbé volt igaz 1968 után. Ha, persze, nem is eléggé nem volt igaz. Az ilyen-olyan vezetők változó része készen állt egy modern piaci szisztémára, amelynek elkerülhetetlen szükségességét a politikai vezetők változó része is világosan látta. A negyven, de legalább harmincnégy éve eszmék őrzésére berendezkedett belső emigránsokat azonban elkerülték ezek az áramlatok. Következésképpen aki sikeres volt a bukott rendszerben, az általában gyanús, azt ki kell rúgni. (Az időben átállt politikai köpönyegforgatók kivételeiről ezúttal ne ejtsünk szót.) a nemzeti jobbközép úgy véli, hogy a szakmai értékének megfelelően nem érvényesülő szakmai kiválóságából lesz az alkalmas irányító. A mellőzött kiváló néprajztudósból miniszter, a mellőzött(?) orgonaművészből vállalatigazgató.

Pedig akármilyen furcsán hangzik, az átkos bukott rendszerben valami hasonlót átélünk már. Mikor a tervgazdálkodás és politikai hatalom szempontjai uralták el a társadalom és a gazdaság egészét, de érvényesült bizonyos engedékenység a lojalitást ígérő „régiközemberekkel” szemben. Egy-egy vállalatnál például műszaki szakemberek, néha műszaki fantaszták lehettek a legfontosabb személyek. Mivel a tervgazdaság logikájába nem fér bele költség-haszon szempontrendszer, könnyen szárba szökken a „mi szocialista hazánk is képes olyat produkálni, mint a haldokló kapitalizmus” motívum. A politikailag motivált megalomania és a kiváló műszaki szakmai ambíciója alkalmasint édes harmóniába képes összeolvadni, s elemészteni milliárdokat, hogy valamit a mi szocialista iparunk is megcsináljon, amit másutt negyedköltséggel állítanak elő. (Más műszaki zsenik vagy fantaszták esetleg valóban gazdaságos elképzelései persze ugyanakkor merev elutasítással találkozhattak, ha a véletlen kiválasztás vagy körmönfont hatalmi taktikázás nem sietett segítségükre. Emlékezzünk a hatvanas évek „nehéz embereire”!)

A költségekre érzéketlen műszaki ambíciók vagy akár csak műszaki rutin visszaszorítása a vállalatok működésében a reformfolyamat egyik legfontosabb harci kérdése volt, és bizonyos eredményekkel is járt 1968 óta. Bár a piacellenes erők, az a konzervatív vonal, melynek utolsó zászlóvivője maga Grósz Károly volt 1985-ben, végig birkóztak a piaci szellem eluralkodásával.

A konzervatív nemzeti tradicionalizmus idegenkedése az ideológiák iránt közömbös piac uralmától magával hozhatja – és egy-egy esetben mintha már hozta volna is – a visszaszorított és sértett szakmai ambíciók immár nem szocialista, hanem nemzeti diadalmenetét. Ebben csak az a baj, hogy egyidejűleg visz is valamit: pénzt. Sok pénzt. Bizony, nem a szabadkőművesek, agy-kufárok stb. ördögi praktikája, hanem a gazdasági szükségszerűség, hogy a zseniális szakemberek Amerikában gyülekeznek. A zseniális álmainak megfinanszírozását kevés nemzetgazdaság engedheti meg magának. A gazdag Amerika például megteheti. Ha szakmai tehetségeink kibontakoztatásához üzleti tehetségeink nem csalogatnak be elegendő pénzt, akkor a szakmai és nemzeti büszkeség találkozása a közepesek és kicsik bőrére megy: óriási lesz a költségvetést támogatásért ostromló nyomás, s a költségvetés bevétele inkább csak a szorgos gürcölőktől származik. Márpedig az üzleti tehetségek szakmai elismerése mintha nem lenne oly akadálytalan, mint mérnökök, filozófok, halbiológusok stb. mennybemenetele. Mintha az üzletről, a maga hétköznapióságában, nemzeti tradícióinknak megfelelően, az illetlenségnek kijáró szemérmességgel hallgatnánk.

Újraállamosítás

A szakszerűség sajátos értelmezése rövid úton csatlakozik tehát az állam gazdálkodó szerepének növekedési hajlamaihoz, vagyis a gazdaságot újraállamosító vágyakhoz. De táplálja ezt még egyéb is.

A kormánypartok különféle áramlataiban majdnem egységesen, bár különféle színezettel jelenik meg az a meggyőződés, mely szerint valahol valami platóni Ideaként, hegeli Abszolút Szellemként létezik egy vitathatatlan, oszthatatlan nemzeti (égi) érdek és igazság, csak meg

kell találni, meg kell valósítani. Királyi út. Ki más vezetheti rajta végig csalhatatlanul a nemzetet, mint a nemzet kormánya? Következésképpen a boldogsághoz úgy jutunk el leghamarabb, ha ez a kormány jó szorosan kezében tartja a dolgokat. Az állam túlhatalmával nem az a baj, hogy *van* – ahogy ezt a liberális irányba haladó reformerek vagy húsz éven át elemezték, feltehetően a mai kormánytagok többségének terjes érdektelensége közepette –, hanem az, hogy *rossz* az állam: nemzetietlen és keresztényiellen. A jó állam hatalma jó. A jó társadalom engedelmessé válik a jó államhatalomnak.

Az első ellenőrző csúcsszerveket – még a háromoldalú tárgyalásokon – a bomló és illegitim pártállam érdekdzsungelének kontrollálására és korlátozására, átmeneti kompromisszum gyanánt hívták életre a trónkövetelő ellenzéki pártok. Az új, legitim kormány azonban új meg új állami csúcsszerveket ültet a gazdaságra. Immár saját hatalmának kiterjesztésére. S az újabb hivatalok, ellenőrző szervezetek újabb és újabb kormánytól függő hivatalnokokat termelnek. A gazdaság hivatalnokoktól függ, a hivatalnokok főhivatalnokoktól, a főhivatalnokok a kormánytól. A kormány a kormánypártoktól.

HIVATALNOKTÁRSADALOM

Úgy vélem, itt elérkeztünk az Antall-kormány társadalomképének alapmintájához. A társadalom igazi szervező ereje a kormánytól függő hivatal. A felépítés hierarchikus. A közszolgálati törvény – egyelőre még csak szűk, parlamenti körben nyilvánosságra hozott – tervezetét olvasva megtestesülve látom ezt a gondosan szabályozott rendet, a gondosan egymáshoz illesztett címeket és rangokat és jövedelmeket. Aki tíz éve hivatalnok, az fölötte áll annak, aki csak öt éve, s csak az lehet tíz évig hivatalnok, aki ezt tiszteletben tartja.

A *nemzeti megújulás programja* számos új hivatal megalapítását ígéri. A szociális biztonságról, a család- és ifjúságvédelemről például az önkormányzatok mellé rendelt Népjóléti Felügyelet, Segítő Hivatal, Közösségvédő Intézet, Tanácsadó Iroda, Árvaszék, Gyámpénztár, Család- és Gyermekevédelmi Igazgatóság gondoskodik. Ezen hivatalok koordinálják, irányítják, felügyelik, ellenőrzik, amit az önkormányzatok és civil egyesületek a tárgykörben tevékenykednek. A közhivatalnokok ugyan időről időre, lépcsőfokról lépcsőfokra vizsgákat kötelesek tenni a törvénytervezet szerint, ám azt hiszem, az állam felügyelte céhes próbák és a működésben megkövetelt akkurátus lojalitás sokkal inkább a hivatalnok, a bürokrata, semmint a szakember szerepkörét jelölik ki. A hierarchiának felelős hivatalnok inkább ellenpárja, mintsem megtestesítője a szakembernek, az értelmiséginek, a szabad polgárnak.

Itt elitellenesség lappang

A minőséget és szakszerűséget hirdető, ám hivatalnoktársadalmat építgető kormány tagjainak némely megnyilatkozása a meglévő és potenciális új elitel szembeni ellenszenvről árulkodik. A kultuszminiszter például határozottan és nyíltan le akarja törni az elitképzést, következésképpen az elitképződést. Nézetei összekapcsolódnak a kultúra egyébként rokonszenves plebejus felfogásával s mindenféle kulturális kiváltság elutasításával. (Bár a népoktatás és elitoktatás dichotómiájának állításait nem osztom, egyik a másik nélkül félkarú óriás vagy talán félkarú törpe.) A miniszterelnök azonban igazán nem vádolható efféle plebejus demokrata hajlamokkal. Mégis, fölöttébb ingerülten, az egyetemisták kiváltságait felhánytorgatva, vagyis elitellenes melléhangokkal reagált a lázadó diákok fellépésére. A miniszterelnök saját széles körű műveltségét igen hangsúlyosan dokumentálja beszédeiben, türelmetlensége egy másfajta, nem kulturális elitizmus melletti elkötelezettségből fakad. A *tekintély* az, amit támogat, elismer, s aminek tiszteletét elvárja.

Tekintélyelvűség

Sajnos ilyen volt az előző rendszer is, velejéig tekintélyelvű. Csak „nemzeti

hivatásgondolat” helyett „szocialista eszmeiség”, a „nemzet kormánya” helyett „munkás-paraszt hatalom”, a „nemzet bizalmát élvező pártok” helyett „a párt mögött felsorakozó társadalom”, „keresztény Európa” helyett „szocializmust építő világ” volt a hivatkozási alap. A tekintélyelvűségben való mély rokonság adhatott olyan hasonló szavakat Antall József és Grósz Károly szájába, mikor a tekintélyvilágba nem illeszkedő jelenséggel találkoztak. Grósz az ellenzékkel, Antall a diákokkal. Mi is az a tekintélyelv? Amikor az érvek nem egyenrangúak, mert a vitától függetlenül az érvelők pozíciója hierarchikusan különbözik. Az érv értéke attól függ, hogy ki mondja. A különbséget eleve adottnak, megváltoztathatatlanak és nem utolsósorban fenntarthatónak véli a tekintélyelvű szereplő. A fenntartás eszközei sokfélék, bár többé-kevésbé szükségszerű sorrendben szokták egymást követni. A sor végén a fegyverek állnak, például a gumibotok. Végül is a nyugati gondolkodás legkiválóbb reprezentánsai tanulmányozták ezt a tünetegyüttest a pusztító tekintélyuralmak tobzódása nyomán. Afféle liberális kiválóságok, összegyűlve a szolgává tett Európából a liberális Amerikában. Az „etnocentrizmust”, a rasszizmust, a romantikus történelmi nosztalgiákat, az idegengyűlöletet, az öregek uralmát a fiatalok fölött, a férfiakét a nők fölött, a fegyvertelenek fölött, a hierarchiák eluralkodását az egyéni teljesítmény fölött nem én rendezem most hirtelen a tekintélyelvűség vonzása köré, hanem az évtizedes hatások.

A kormány első meglepetésében sértetten visszautasította, hogy a követelőző egyetemistáknak pénzt adjon, de még azt is, hogy tárgyaljon erről a lehetőségről. Ugyanakkor a kormány bizonyos hivatalnokai szívesen adnának pénzt az egyetemistákat nevelő szülőknek. A kormány határozottan idegenkedik a gyerekektől, s bensőségesen viszonyul az öregekhez. Szívesebben ad családi pótlékot a munkanélküli fiatalok szüleinek, mint segílyt maguknak a munkanélküli fiataloknak. A kormányban határozottan affinitás mutatkozik aziránt, hogy a nemzeti becsületet a nemzeti hadsereg testesítse meg, s a polgárok rendjét a rendőrség rendjével helyettesítse. Amikor a belügyminiszter az idegenek előtt felelőtlenül megnyitott határokról beszél, s a nemzet költője a magyar lelket veszélyeztető zsidó kisebbségről, akkor ugyanaz a tünetegyüttes, az antiliberalis tekintélyelvűség villantja fel arcait.

Érzéketlenség

Ha az állam, a tekintély fontos, akkor az elesett, a vesztes nem sokat számít. Kényelmetlen és zavaró, ahogyan az volt Kádár János számára is. Hogy a kormány nem igazán érzi a maga gondoskodási körébe tartozónak a veszteseket, az nemcsak már az amnesztiatörvény tartalmából, hanem előterjesztésének körülményeiből is kiolvasható volt. Nem sok azonosulási hajlandóságról árulkodott érzéketlensége és érdektelensége a törvény tárgyai, a „bűnözők” iránt, holott illene tájékozódnia arról, hogy miféle szociális milió tölti meg a börtönöket. Érdeklődésre csak akkor méltatta őket, amikor szét akarták verni zárkáikat. Hasonlóan szűzies tudatlanságról tanúskodott az új népjóléti miniszter a miskolci cigánytelepen. A kormány a nyomor télire várható eskalációját még annyira sem kívánta tudomásul venni, mint végét érző elődje egy évvel ezelőtt, holott a fenyegetést világosan jelezte már a szeptemberi tanévkezdésnél csődöt mondó szociális ellátási rendszer. A városokban folynak a kilakoltatások, családok kerülnek az utcára a már utcán lakók mellé, s a kormány türelmesen várja az új önkormányzatok felállítását. Pedig az utcán élő iskolás gyerekeknek és munkába járó felnőtteknek minden egyes nap a végső fenyegetést jelenti. Sem az illetékes miniszterek, sem a kormányfő soha egyetlen szóra sem méltatta az igazán súlyos problémákat, a hangoskodó cigányellenes és szegényellenes indulatokat. Viszont szívesen beszélnek keresztényi erkölcsökről.

A szociális kormányzat a Nagycsaládosok Egyesületének aktív szervezőiből és illusztris tagjaiból áll, mely egyesület alakulásakor ajánláshoz kötötte a belépést. Pusztán a nagycsalád – az alapítók tervei szerint – eme exkluzív körbe nem elegendő belépőjegy. Jó okkal feltételezzük, hogy a Nagycsaládosok Egyesületének tiszteletre méltó, de válogatós

szellemisége lengi át a Népjóléti Minisztériumot. S a nép jólétét személytelen hivatalok sokasága hivatott biztosítani majd. Csak minél messzebb, minél több lépcsőfokra a rossz szagú és kétes erkölcsű arctalanoktól!

E sorok írója megnyugodva tapasztalhatta, hogy az elmúlt évtizedekben a szegénység tényezőinek bő utánpótlását biztosító állami nevelőintézetben immár hittantanítással alapozzák meg a kis neveltek jövőbeni emberi minőségét. Az egyszerűség kedvéért egységesen katolikus hittannal. Ez gyorsan ment. Csak nem elég.

1990. OKTÓBER 6.

EZERKILENSZÁZKILENGVENEGY

PERMANENS BÉKÉS ÁTALAKULÁS

Ment már néhány miniszter – lehet, hogy még más is –, de ez még nem lenne említésre méltó. Elvégre attól demokrácia a demokrácia, hogy a miniszterek leköszönnek, mert szembekerülnek a kormány más tagjaival, netán a miniszterelnökkel; elköszönnek, mert működésük nyomán botrány fakadt. A demokráciában a miniszter pozíciója egyáltalán nem irigylésre méltó. Minduntalan történik valami, s neki közmegelegedésre meg kell birkóznia azzal a valamivel. Ráadásul rosszmájú kibicék zsongása-bongása közepette – ez a demokratikus nyilvánosság: a sajtó, a rádió, a televízió. Ha a miniszter csak egy sebtiben neki kreált másik bársonyszékig megy, ez a demokráciának bizonyos mutációjáról árulkodik, de hát egy génhibás demokrácia is jobb, mint a semmilyen.

Ámde a mi bontakozó demokráciánkban figyelemre méltó forgási sebességgel álltak fel vagy éppen repültek az új demokratikus miniszterek új apparátusainak új emberei is. Most éppen Timkó Iván, a művelődési miniszter kabinetfőnöke röpi – nem mintha nagyon sajnálnánk. (A tárca elég erőteljesen cáfolja, hogy menesztési készül Manherz államtitkárt és Honti Mária helyettes államtitkárt is.)

De megvált két emberétől Surján László népjóléti miniszter szintén: a nagyszabású, új, családvédelmi szociálpolitikát megszemélyesítő Rókusfalvy államtitkár-helyettestől és a szociális összeomlás feltartóztatására csatasorba állított Zám Máriától. Ment a környezetvédelmi államtitkár, a vízlépcső kormánybiztosságának titkára, s – hátha valaki még emlékezik – Matolcsy György miniszterelnöki államtitkár is. Szóval a csöndben kimúlt kormányprogram végrehajtására hivatott apparátus vezetésének lassan tekintélyes része. Kezdjük – kezdi a kormány – előről. Az első nyolc hónapot felejtjük el!

Az apparátusok megbénultak. Riasztó hírek keringenek arról a fejtelenségről, tehetetlenségről, ami egyik, másik, harmadik minisztériumban uralkodik. Ki-ki íróasztalánál kucorog, s míg feje fölött dúl az olimposzi háború, a rá bízott területből igyekszik legalább azt a kis kört védeni, amelyikhez személyes kapcsolatok fűzik. Ez a kis kör persze olykor százmilliárdokat eszik. Egy iparág.

Mindannyian tudjuk, hogy az lenne jó, ha az apparátusok végre megnyugodnának, a kormányzati munkában valamilyen kiszámítható, meggyőző irány bontakozna ki, amelyhez igazodhatnak, akik igazodni képesek, s elmennének, akik képtelenek. S mindannyian tudjuk, hogy ez nagyon nehéz. Mindannyian fizetjük eme első nyolc hónap kudarcainak az árát.

Am mi történik éppen most?

Az országos rendőrfőkapitány megpályáztatta a megyei (és budapesti) főkapitányi posztokat. Szakmai bírálóbizottságokat nevezett ki, s azok – tételezzük fel – annak rendje és módja szerint gondosan értékelték a pályázatokat. Majd az országos főkapitány az esetek háromnegyed részében mást akar kinevezni, mint akit a bírálóbizottság legelőbbre értékelt. Az új főkapitányok nagyobbik részének papírja lesz arról, hogy a posztra nem ő a legmegfelelőbb! – vont le a tanulságot egy kesernyés rendőrségi szakértő. Mi következik ebből? Ha netalántán mennie kell az országos rendőrfőkapitánynak, igen valószínű, hogy

utódjának első dolga lesz megszabadulni az általa kinevezett megyei főkapitányoktól. így nehezen fognak megnyugodni a szerencsétlen apparátusok. Ám úgy látszik, nem csak a Bourbonok nem tanulnak.

1991. FEBRUÁR 9.

ANGYAL SZÁLLT LE BABILONBA

Az MDF – vagyis legyünk igazságosak, némely MDF-képviselők – minden eddigénél intenzívebb, többórás gyűlést rendeztek a parlamentben. Fenekedtek, rázták az öklüket, szórták átkaikat, és fenyegetéseiket mindenkire, köztársasági elnöktől a rivális párton át az istenadta népig, aki merészkedett lázadni ellenük. Az októberi taxisblokádnak keserű élményét kellett valahogy feldolgozniuk, mikor is szembesültek a realitásokkal: az ország nem hull kötelező gyönyörteljes ájulatba pusztán attól, hogy a Nyugodt Erő van hatalmon, mely saját bevallása szerint maga a nép. Az őszinte sérelmet kellett megtorolniuk, legalább szavakban – másra nem kaptak engedélyt –, hogy *ellenük* lázadtak.

Kurblyzták magukat a nekikeseredett népfiai, mikor megszólalt az angyal: Iványi Gábor. A nép isteni haragjának és igazságának hírnöke.

„Bizony le kell hajtani a fejünket, és bűnbánatot kell tartanunk, ez lenne méltó az első szabadon választott parlamenthez.” Az ország *népe* iránti tiszteletet kérte számon a terrorizmussal megvádolt SZDSZ padsorából az MDF-es vezéreken, valami prófétai bátorsággal.

„Indítványozom minden eddig helytelenül megszólalt pártvezetőnek, hogy egy főhajtással, egy elnézés-kéréssel forduljon szembe a néppel, és mondja ki, hogy bizony nem cselekedett helyesen. Egy megbántott néppel szemben vétettünk.”

Mindannyiunknak rá kellett döbbsenni, hogy így ebben a Házban nem nagyon beszélt senki. Talán ezért némult el egy percre a terem. Szavaltak már itt sokat a nemzetről. Villogtak a szakértelem pengéi, s védelmezte méltóságát mindegyik párt, mely nem kevésbé hiteles, felelősségteljes, s nem kevesebb joggal bír, mint a többi. De az ország népe iránti *tisztelet* és *szeretet* hangja nagyon-nagyon ritkán szólt eddig. Bizony. Talán csak a köztársasági elnök szájából, például mikor megválasztottuk. Emlékeznek? Ezt mondta: „Azoknak a szolgája akarok lenni, akiknek szolgájuk nincsen.” Meg október 23-án, amikor a bebörtönzött vagy meggyilkolt kis csövesekről beszélt. Nagyon-nagyon régen volt.

A magabiztos liberálisok mélyen megvetik a politikában az érzelmeket. A másik oldal minduntalan szenvedélyes odaadásáról biztosítja a nemzetet, a földjét, a történelmét, a hagyományait s egyéb tartozékait.

De most Iványi Gábor ótestamentumian szigorú szavai figyelmeztették az urakat és a hölgyeket ott a parlamentben, hogy miért is nem bízik bennük ez a társadalom. Talán úgy érzi, hogy politikusai nem tisztelik és nem szeretik.

1991. FEBRUÁR 23.

MÉG EGYSZER UTOLJÁRA (?) A KIEMELT NYUGDÍJAKRÓL

Szabad György történészprofesszor, az Országgyűlés elnöke őszinte szenvedéllyel verte az asztalul szolgáló pultocskát kedden a parlamentben: a Magyar Köztársaságban pedig nem lesznek kiváltságok... (Éppen nem elnökölt.)

De szép is lenne... Egy kiváltságok nélküli világ. Néhányan már megpróbálták... Robespierre, Vlagyimir Iljics Lenin... Ilyenkor sok kivégzés szokott következni. Ha a törvényhozást az emberi egyenlőség pátosza hatja át, előbb-utóbb kegyetlenségi hullám söpör végig a társadalmakon. (Persze máskor is.) Szerencsére mi épp most töröltük el a halálbüntetést. Másfelől előttünk fekszik a köztisztviselők jogállásáról szóló törvényjavaslat például, amelyik kivenni készül (patinás hagyományokra támaszkodva) az állami hivatalnokot a többi halandók sorából. Igyekszik körülbástyázni biztonságukat, míg egyéb törvénytervezeteinkkel a többiek államilag garantált biztonságának bénító nyűgét igyekszünk levetni magunkról.

Mindenki őszintén egyetértett parlamenten belül és kívül az elementáris követeléssel: az új, demokratikus hatalom szüntesse meg a vérlázító kiváltságokat, amelyekkel az elvtársak jutalmazták meg egymást s magukat. (Egyet nem értő nincs. Alig hiszem, hogy bármely haszonélvező ne lenne meggyőződve róla, hogy ő történetesen megérdemli, s az igazságtevés csak a többiekre vonatkozik, azokra meg hadd vonatkozzék...) Csakhogy mihelyt a morális követelés megvalósításához kell hozzájárulni, azonnal kiderül, hogy a tennivaló kipereg a kezünk közül, mint a homok. Kiskirályok és hóhérok helyett rettegő, megkeseredett emberek maradnak, s abban is egyetértünk, szinte mind, hogy kegyetlenkedni nem akarunk. Mint ők.

Arcokba kéne csapni, mert a mégoly titkos pártállami rendeletek útmutatása sem takarítja ezt meg nekünk: olyan rendelet ugyanis nincs, amely kimondaná: a gonoszok, nemzetrontók és kártevők kitüntetését, lakást és nyugdíjpótlékot kapnak. A rendeletek kedvezményezettjei reménytelenül összekuszált csoportok, szétbontásuk hosszadalmas munkálkodást kíván. A korengedményes nyugdíjat élvező kohászt le kell választani a minisztériumi főosztályvezetőről, az életét kockáztató ellenállót a címzetestől.

Alighanem a világrend helyreállításának őszintén nekiveselkedő kormánytisztviselők is szembekerültek ezekkel a bonyodalmakkal, még ha apparátusaik feltételezhető csöndes szabotázsát nem is számoljuk hozzá nehézségeikhez. A szintén szorongó és keserű társadalom viszont türelmetlen. Mi lesz az igazságtevéssel? (Hátha még minden keserű napját ilyen ígéretekkel igyekeznek édesíteni?)

Ha nem tudjuk, hogy mit is csináljunk, akkor beszélünk a legtöbbet. Kitölteni a tanácstalanság úrét. Minél nyomasztóbb az úr, annál hangosabban kiabálunk. S bűnbakot keresünk. Mint az MDF-szónokok kedden délelőtt a parlamentben, a kiemelt nyugdíjak megszüntetéséről folyó vitán.

1991. MÁRCIUS 2.

LESZ MAGYAR ÚJJÁSZÜLETÉS?

Az SZDSZ-t nem fenyegeti az a veszély, hogy a közeli jövőben kormányra kerül, de az offenzívabb politika meghirdetésére választott pillanat szerencsés volt. A múlt héten az MDF látványos jelét adta politikai vakagának. „Lesznek majd képviselők a koalícióban, akik felismerik, hogy ha nem következik be sürgős fordulat, akkor a kormány esetleges bukása a mögötte álló pártokat L. magával fogja sodorni” – jövendölte Kis János február 16-án. Úgy tűnik, megtörtént.

Az MDF nagyon elégedetlen a saját kormányával. Némi fekete humorral azt is megkockáztatnám, hogy elégedetlenebb, mint pl. A Beszélő szerkesztői. Nekünk ugyanis már a tavaszi választások két fordulója közötti kampány óta nincsenek illúzióink. (Meg is írtuk.) Abból, hogy a demokráciát ígérő és követelő pártprogramokkal békésen megfért a több százezer példányban terjesztett Apák és fiúk; a tekintélyelvű egyházak mozgósítása, a szószékről folytatott korteskedés és a suttogó antiszemita propaganda, már sejteni lehetett, hogy a későbbi kormánypártok rendkívül bizonytalan körvonalú képződmények, és a kormánykoalíciót elsősorban a hatalmi pozíciók együttes birtoklása fogja egyben tartani. Tamás Gáspár Miklós híressé vált „Mucsá”-ja⁷ végül is tévedésnek bizonyult. Nem „Mucsá” győzött, hanem valami sokkal heterogénebb. S az is eléggé előre látható volt, hogy a gazdaság valóságos állapotával szembeni vakság mélyíteni fogja a válságot, iszonyú nehézségek elé állítja majd a kormánykoalíciót, s enyhén szólva nem kedvez majd a bizonytalan alapok, a bizonytalan kontúrok megszilárdításának. A kormány olyan helyzetbe hozta magát, hogy a kormánypolitikát tulajdonképpen a fölöttébb kétséges bázissal rendelkező, fölöttébb szerény választási eredményeket produkáló, botránnyal botránnyra halmozó, tragikomikus kisgazdapárt határozza meg, amelyik sikeresen tartja sakkban a Nyugodt Erőt, akadályozza az ország működése szempontjából elengedhetetlenül fontos törvények megalkotását és a tulajdonviszonyok, mindenekelett a földtulajdon rendezését. A kormány olyan helyzetbe lavírozta magát, hogy a koalíciós partner foglya, és immár maga mélyíti az elődök alapozta gazdasági válságot és kibontakozásképtelenséget, ki tudja, meddig. A parlament akkor volt képes konstruktív munkára, mikor a háromoldalú megállapodásokat és a százszor szidott, átkozott MDF-SZDSZ-paktumot hajtotta végre. (Igaz, hogy ezek a tételek a széles társadalom közvetlen érdekeit kevésbé bolygatták.) Rossz álomhoz hasonlít, ahogyan hétről hétre csócsálja a parlament a kisgazdák kikényszerítette kárpótlási törvényt, miközben az önkormányzatok, a mezőgazdaság, a külföldi tőke bénultan várnak sorukra. A lakosság, az ország népe világosan látja ezt, pontosan érzékeli, hogy „nem történik semmi”, és a politikai döntéshozók nem foglalkoznak azzal, amivel foglalkozniuk kéne. A legnagyobb kormánypárt, az MDF-es politikusok népszerűsége meredeken zuhan, s a vákuumba akkor is betörnek a hatalom nélküli, ellenzéki szereplők, ha nem nyújtanak különösebb teljesítményt. Az MDF tehát nagyon elégedetlen a kormányával, s lassan ráébred, hogy esetleges bukásának nem az ellenzéki versenytársak az okai, hanem a saját kormánya. A legnagyobb kormánypárt viharos gyorsasággal válik kormánya ellenzékévé, ahogyan abszurd módon azzá vált az utolsó pártállami parlament. (Tamás Gáspár Miklós: Szent Isten, Béla, a kommunisták ki akarnak lépni a saját kormányukból! Beszélő, I. évf. 3. sz.⁸) Alighanem ez áll az MDF múlt heti sejtelmes fordulatának hátterében, s nem az SZDSZr-nek a korábbinál offenzívabb hangütése vagy az MDF „nemzeti liberális” szárnyának megvilágosodása Csurka István tanításaival kapcsolatban. De nem is az az igazán érdekes kérdés, hogy mitől születtek új felismerések egyes MDF-politikusok fejében. Miért most ismerte fel a parlamenti demokráciát fenyegető

⁷ Tamás Gáspár Miklós cikke: Új reformkor vagy új Horthy-korszak. Beszélő, 1990. március 24.

⁸ 1990. január 29.

veszedelmet Elek István, s miért a fölöttébb kártékony, de mégiscsak extravagáns szélsőséget képviselő Csurkában, mikor a kirekesztő nemzetfelfogásnak számos ékes jelzését bocsátották már ki centrális szereplők is. Például Jeszenszky Géza külügyminiszter az ellenzékét kivonulásra készítő emlékezetes interpellációs válaszában, mikor ezt mondta: „Engedtessek meg nekem feltételezni, hogy a mi kormánykoalíciónk pártjai jóval hitelesebben képviselik a nyugati civilizáció... a magyarság nemzeti értékei és érdekei iránti elkötelezettséget, mint a tisztelt ellenzék sok tagja... Ha Önök (ti. az ellenzék) közül valaki mégis úgy érzi, hogy igenis ezeknek az eszméknek az összességét vallja, azt szívesen látjuk a parlament innenső soraiban, illetve a koalíció valamelyik pártjában, mert valóban itt a helye.” Vagy a miniszterelnök, aki a szabad demokratákat az alvilág politikai iskolájának bizonyítványával tisztelte meg. Miért most jött rá Horváth Balázs, az MDF alelnöke, hogy pártjának nem az SZDSZ, hanem a gazdasági válság és az infláció az ellensége? (Ami egyébként nagy igazság, de igaz volt ez májusban, sőt márciusban is.)

Az igazi kérdés az, hogy Elek Istvánon kívül van-e „nemzeti liberális”, aki a liberális minimumon, vagyis a mai nyugati demokráciák minden parlamentben megjelenő politikai erejének közös axiómarendszerén belül határozza meg a maga politikai terét? Tehát van-e olyan politikai csoport, amellyel megbízhatóbb alapon, kiszámítható, kölcsönös elvárások mellett lehet tárgyalni – na nem a kormányalakításról, az még odébb van, ha egyáltalán valaha is megérnek hozzá a feltételek, hanem azokról a koncepcionális alapkérdésekről, földről, privatizációról, melyeknek megvitatását ma sorra leszavazta a többség, s a törvényhozás meg a kormány közötti kommunikáció megteremtéséről például, ami szemmel láthatóan nem sikerül külön-külön sem az MDF-nek, sem az SZDSZ-nek. S ehhez a „nemzeti liberálisoknak” nem kell többségben lenniük, még csak sokan lenniük sem. (E tekintetben tanulhatnánk pl. a kiskgazdától, akik igazán nincsenek sokan.) De azért valamilyen csoportnak, kikristályosodási pontnak lennie kell.

Nehéz szívvel vallom be, hogy én ilyen csoportot nem látok kirajzolódni. Az MDF erejét, önbecsülését és választói bizalmát ismét nehezen összeegyeztethető eszközökkel igyekszik visszazerezni. A sok jóra elszánt, tisztán gondolkodó és nyitott MDF-es képviselő – mert sok ilyen arc rajzolódik ki lassan –, belegabalyodva korábbi ígéretkebe, korábbi propagandák kényszerébe, nem látszik összeállni világos vonalvezetésű csoporttá. A váltás meghirdetésének nagy hetében a Justitia-terv állt a frakció szereplésének frontvonalában. Húzta-nyúzta azt a nyugdíjrendezési törvényt, hangulatkeltésre s az indulatok neki kedvező terelgetésére használva a drága parlamenti napokat. Ha a kiskgazdák a kárpótlással domborítanak, az MDF, vagyis bizonyára egy markáns s enyhén szólva nem Elek István mellé felzárkózó csoportja a „kiváltságok eltörlésével” domborított. Nem lehet, hogy ők ne látnák, milyen hamis ez az egész, miközben a kormány egy másik politika bővületében lázasan építi az új hivatalnokkliensek kiváltságrendszerét, így erősítve hatalmi bázisát. Különösen hátborzongató volt, amikor egy különben józan és kedves MDF-es képviselő folyosói beszélgetésben közérzetjavító intézkedésnek nevezte a Justitia-terv végrehajtását.

Remélem, olvasóinknak világos, hogy a nyugdíjkiváltságokat a Beszélő szerkesztői nem kívánják megőrizni, eddig sem kívánták volna. De hogy a kormányzó pártnak ma ez legyen a politikai mondanivalója, az új politikai tőkefelhalmozása, az nem sok jóval kecsegtet.

Az MDF rosszul érzi magát. Szeretné, ha szeretnék. Megint kampányba kezd, kampányba, amelyben egyszerre erősíti a liberális szólamot – vagyis tolja előtérbe hiteles liberálisát –, plebejus moralistáinak az irreális választási ígéretet felelevenítő dallamát és a liberális által elutasított fejjvédő uszítást. (Lapunk további oldalain találkozik az Olvasó ennek több dokumentumával.⁹) Attól félek, nem jutottunk előbbre ezzel a fordulattal.

---

⁹ A Beszélő e számában jelentek meg részletek vitéz Szendi József *Csendőrsors* című könyvéből, amelyet az MDF miskolci szervezete adott ki.

Persze, nagyon szeretném, ha nem lenne igazam.
1991. MÁRCIUS 9.

ZÚRZAVAR ÉS KORA BÁNAT

Még tizenegy hónapja sem ül a több mint negyven évig nélkülözött, demokratikusan választott Országgyűlés a díszes Házban, a neki rendelt idő egynegyedét sem töltötte ki, de munkája teljes zűrzavarba fulladt. Ezért a kora bánat.

Több mint egy hónapja folyik, fortyog a parlamentben a kárpótlási vita. A koalíció pártjai vitatkoznak egymással, miután a kisgazdáknak és az MDF-nek tíz hónapja volt egyezkedni. Miközben a díszteremben a kárpótlási vita dagályos színjátéka zajlik, a kulisszák mögött félig, sőt háromnegyedig megtárgyalt törvények várnak sorukra. Az ország hétköznapi működéséhez nélkülözhetetlen törvények az önkormányzatok kötelező feladatairól, a köztársasági megbízott hatásköréről, a közegészségügy állami ellenőrzéséről – vagyis a tisztiorvosi hálózatról – s a főváros jogállásáról. Hiányuk napról napra nehezen orvosolható károkat okoz. Nemcsak nem történnek dolgok, hanem történnek is, az ex lex állapotban. Ez nem mindig baj, de néha igen. S a többi, amibe a Ház bele sem kezdett.

Közben a kisgazdák, vagyis Torgyán gátlástalan választási hadjáratot folytat, hátha bejön a blöff, s a felkorbácsolt tömegek nyomása csinál belőle miniszterelnököt, ha elszánt bajkeverésük beért. (Ettől persze nem félünk annyira, hogy ne vennénk észre a kereszténydemokraták sztárpolitikusának sokkal diszkrétebb, de annál alaposabb munkálkodását, behízelt orgánumát, a kormányban tanúsított simulékonyságát, következetes tartózkodását minden olyan lépéstől, mely a népszerűségének árthat.)

A szabad demokraták a múlt héten két olyan indítványt nyújtottak be, ami kimozdíthatta volna a holtpontról a parlamenti munkát. Az egyik a mezőgazdasági föld privatizálásának keretfeltételeit teremthetné meg úgy, hogy a szövetkezetek és állami gazdaságok működhessenek, és a vásárolni akarók vásárolhassanak addig is, amíg a kárpótlással dűlőre jutunk. Megyei földalapok képzését javasolta, a nagyüzemi területek bizonyos százalékából, s ez a földvagyon máris megjelenhetne a piacon. A másikban javasolták, hogy a kárpótlási törvény sehová sem vezető vitáját függesszük fel, vitassuk meg az alapkonceptiót, s ha konszenzus született, akkor készítsen a kormány új törvénytervezetet.

Az indítványokat a kormánypárti többség annak rendje és módja szerint leszavazta, majd az elnök erre a hétre leállította a plénum munkáját, vagyis befagyasztotta a törvényalkotást. Hadd tárgyalják a bizottságok a kárpótlási törvényhez benyújtott több mint négyszáz módosító indítványt.

Vajon a koalíciós pártok közötti s az MDF-en belüli vihar, a kormány és a kormánypártok szembefordulása bénította meg ilyen példátlanul az Országgyűlést? A többséget lekötik a parlamenten kívüli ádáz csaták? Lehet, hogy így van, de míg az alaposan megtépzott tekintélyű legfőbb hatalom, a népképviselő benuktan áll, azért történnek a dolgok, kormánytól, pártoktól függetlenül. 160 kilósra híznak az át nem vett disznók, az élébük vetett takarmánytól napról napra értéktelenedve, hisz az optimális súlyt, a zsír- és húsarányt meghaladják! Eladhatatlan gabonatömeg került elő, s a törlesztőrészleteiknél kevesebb jövedelmet kasszírozó parasztok, a tagjaiknak fizetni nem tudó téeszék azt kérdezik: akkor ősszel miért vettetek velük a terményforgalmazók drága importkukoricát? Az önkormányzatok jobb híján egymást marják, mert nem tudják, mi a dolguk, és mik a lehetőségeik. Mindenekelőtt a fővárosiak. A jogi kiéheztetés negyedik hónapjában járunk, a főváros negyedik hónapja nem tudja, hogy létezik-e egyáltalán. Pártok, kerületek, addig is marhatjátok a főpolgármestert.

Közben harsányan, egyre harsányabban ömlik a világkiállítás propagandája. Az ellenhangokat sikeresen elnémította a benultás, s a legyengült, szétzilált főváros, mint utolsó szalmaszálba kapaszkodik majd a világkiállítási nagyberuházásokba. Bánja is már az eladósodott unokákat!

Ha nincs parlament, a kormánynak nincs kontrollja, nincs ellenzék sem. Ha nincs

parlament, gyengülnek s meginognak a kormánnyal szemben ellensúlyt képező önkormányzatok. Ha nincs parlament, ha elveszíti maradék súlyát, a demokrácia legfőbb intézménye szünetel, s nem az elégedetlen, csalódott tömeg söpri el, aminek veszélye kicsit mindig a levegőben lóg, hanem a kormány tehetetlensége *vagy taktikája* jelentékteleníti el, míg maga is elhiszi, hogy szerepe pusztán dekoráció. Nem, ez az Országgyűlés nem volt nagyon dicső, de azért ennél többre képes. Össze kellene szednie magát. Lerázni a fáradtságot, frakciónként tisztázni, hogy mit akar, s aztán tárgyalni kellene valami offenzív stratégia kidolgozása érdekében, hogy diktálni tudjon megint a végrehajtó hatalomnak, a kormánynak. Mint jó másfél évvel ezelőtt, mikor még nem is volt legitim, csak egy Ellenzéki Kerekasztal. Ott ülünk, ugyanazok!

1991. MÁRCIUS 16.

KI NEVET A VÉGÉN?

A hírek szerint a parlamentben – a többihez hasonlóan MDF-es többségű – gazdasági bizottság úgy kezdte meg a kárptólási törvénytervezethez benyújtott módosító indítványok megvitatását, mint ha a nevezetes múlt heti megegyezés a kormány és a kormánykoalíció pártjai között nem L- létezne.

Válasszuk tehát külön a kérdést! Vizsgáljuk meg először a megegyezés *politikai tartalmát*, függetlenül azoktól a gazdasági, társadalmi és politikai következményektől, melyek akkor jönnének, ha a kormány, illetve beszéljünk világosan: a kormányfő és MDF-elnök keresztül tudja hajtani akaratát a lázadó-nyakaskodó MDF-frakción. Eddig már sikerült néhányszor, s tulajdonképpen ebben áll Antall József varázslatos politikai teljesítménye.

A koalíciós pártok közötti megegyezés – aminek a kedvéért a múlt héten megállt a parlament, tovább korbácsolódott az MDF-en belüli vihar, s a kisgazdafrakció (22:18 arányban) lemondott a miniszterelnöknek alighanem kellemetlen Torgyánról (elvégre megmondta Boross belügyminiszter úr: a kormányfő ragaszkodik az úriemberi stílushoz, s a néhai frakcióvezető nem finnyás; az utóbbi időben kifejezetten ordenáré volt) – a kisgazdák jelentős győzelmét hozta. Az MDF programjával, korábban meghatározó többségével szemben teljesítette a szélsőséges nosztalgiapárt *egyetlen* politikai programpontját, *egyetlen* választási ígéretét: a földtulajdonok visszaadását gyakorlatilag minden feltétel nélkül. Nem baj, hogy az Alkotmánybíróság egyszer már – és éppen a miniszterelnök megkeresésére – alkotmányellenesnek minősítette ezt a kisgazda-követelést.

Lehet, hogy a megegyezésből végül nem lesz semmi (bár azt hiszem, hogy az MDF-frakció végül beadja a derekát, s legfeljebb az Alkotmánybíróság gördíthet elébe akadályt), de a képviselőcsoport lázadásának soron következő fordulójában a frakcióvezetésbe két új tag került: Csurka István és a majdnem kisgazda Körösi Imre. A többirányú, többfelé húzó elégedetlenség eredője egy jobbra tett lépés, és nem is kicsi. Csurka állandó parlamenten kívüli szereplésével nem jelentéktelen, valóságos súlyánál is súlyosabb szimbóluma a jobboldali szélsőségnek, akit az MDF józanjai, a kompromisszumképesek, alighanem maga a kormányfő is, eddig legalább a politikai élet parlamenti kirakatában sikeresen tartottak háttérben. Csurka az Elek István nyílt levelére írt Magyar Fórum-beli válaszában minden eddiginél világosabbá tette politikai mondanivalóját, ami enyhén szólva nem 1949-re nyúlik vissza, hanem 25 évvel korábbra, egy előző terméketlen restauráció mítoszához, a társadalmat építő *szabad polgárt* tagadja ki a politikai hatalomból az államot építő, *hivatását teljesítő magyar keresztény középosztály* kedvéért, mely magában hordja a *honfoglalástól való történelmi folytonosságot*. Nesze neked, nemzeti liberalizmus!

A megegyezés nélkül talán elkerülhető lett volna demokratikus törvényhozásunk mélypontja, a név szerinti szavazás a kiemelt nyugdíjak eltörléséről. A méltatlan színjáték engedélyezésével alighanem a plebejusi hajlandóságú elégedetleneket akarja leszerelni a konzervatív jobboldal, miután a Justitia-terv jegyében összetákolt törvénytervezetet a Fórum józan kisebbsége csöndben igyekezett konszolidálni. A szociális és az alkotmányügyi bizottságban megformált konszenzus jóvoltából a név szerinti szavazásnak végképp semmi értelme nincs. Túl azon, hogy minden újságolvasó rég tudja: *minden* szavazás név szerinti, hisz a szavazólisták nyilvánosak, ráadásul a törvény végül mindenki számára úgy-ahogy megszavazható. Most már csak azt demonstrálja, hogy a parlamentben nincs elég erő ellenállni annak, hogy valóban ingyencirkusszá legyen.

Három partner közötti megegyezésben valamit a harmadiknak is kapnia kell. Ezért kerültek bele a kárptólásba a nyugdíjasok, a szociálisan gondolkodó Kereszténydemokrata Néppárt kedvéért. A kárptólási jegyet a nyugdíjasok életjáradékra válthatják – bizonyára igen népszerű az eredetileg a Fidesztől származó ötlet, amelyet a koalíciós tárgyaláson a KDNP vett pártfogásába. Csakhogy mihelyt a kárptólási jegyből az állami vagyon egy darabkájára való

jogosítvány lesz, a kárpótlás az inflációt gerjeszti, letaposva az ország elemi érdekeit, szembekerülve a kormány vadonatúj gazdasági programjával. Az egykor kifosztott tulajdonosoknak szolgáltatott jóvátétel a *nem tulajdonosok*, az egész társadalom bőrére megy, közvetlenül. Ha ezt még kiegészítjük a megegyezésnek azzal a pontjával, amely szerint a kárpótlási jegy lakás vásárlására is fordítható, egyenesen azt fedezhetjük fel, hogy a kormány és a koalíciós pártok arról rendelkeznek, ami nem az övék: az önkormányzati vagyonról. Ez a lakásidea is feltehetőleg népszerű ugyan, de az állami lakásvagyont egyszer már az önkormányzatok tulajdonába adtuk.

A megegyezésből tehát világosan kiolvasható, hogy egyetlen szempont gyűrt maga alá minden más megfontolást: a kormánykoalíció megszilárdítása. S ebben a kádári politikára hasonlít. Csak annak egyetlen pártja volt, s annak az egységét kellett őrizni, *minden* áron.

1991. MÁRCIUS 23.

NYOLCVANKILENCEZERKILENC SZÁZÖTVENBŐL TIZENHATEZREN

Az időközi választások

Az időközi parlamenti választások közeledtek az SZDSZ ismét elővette indítványát, amit már a helyhatósági választások előtt is tett: csökkentjük a választás érvényességéhez szükséges részvételi arányt! A tavaszi (történelmi súlyú) parlamenti választások második fordulóján ugyanis feltűnően kevesen mentek el szavazni. Az ország már akkor jelezte: a politikai rendszerváltást az MSZP, a Hazafias Választási Koalíció és a Néppárt, valamint az MSZMP látványos leszavazásával befejezettek nyilvánítja, a további részletkérdések nem érdeklik. A vesztesek – Király Zoltán és az MSZP által kikényszerített nyári második népszavazás (ugye már el is felejtette, Nyájas Olvasó?) – teljes érdektelenségbe fulladtak. Látni való volt tehát a trend: az új politikai elit iránt némiképp bizalmatlan, várakozó álláspontra helyezkedő választópolgárok nem kíváncsiak már az urnák elé. Az SZDSZ komolyan vette liberális elveit: a jó törvénynek az élethez kell alkalmazkodnia. Ha a választó nem nagyon akar szavazni, ne hozzuk kínos helyzetbe azzal, hogy mégsem hagyjuk békén, s a magunk emelte magas küszöb miatt még egyszer meg még egyszer ösztökéljük. Ha akar, szavazhat akkor is, ha a kötelezően előírt részvétel alacsony.

Az MDF akkor ősszel újabb nagy győzelemre készült. Akkor akarta kezébe venni az egész politikai hatalmat, bebizonyítani, hogy ő a nemzet. Elutasította hát – méghozzá elég fölényes stílusban – a liberálisok javaslatát. Helyette hatalmas propagandát fejtett ki, s folytatott egész nyáron: ősszel következik az igazi rendszerváltás.

Az önkormányzati választáson szinte mindenütt második fordulót kellett tartani a szavazópolgárok érdektelensége miatt, aztán harmadikat. Főképp az ő választóik maradtak otthon, a kormánykoalíció alaposan kikapott.

Az MDF most is ellenszegült a szabad demokrata javaslatnak, a kötelező részvételt nem engedte csökkenteni. Parlamenti érvei ugyanazok voltaic, mint a nyáron: a Népet nem hagyhatjuk ki a politikából. Megint nem akarta meghallani, hogy a Nép választhat, ha akar, senkinek, a Népek sem jó, ha erre presszionálják. Csak talán az ismételt érvek mögött már érezte, hogy sok jót nem tartogat számára az időközi választás. S igaza volt. Az erzsébetvárosi és oroszlanói érvénytelen választási forduló legalább kudarc a többieknek is. S legalább néhány héttel késlelteti a kormánypártok számára szomorú valót: a győztes az ellenzéki sorokban ülők táborát gyarapítja. (Első nekifutásra a szocialistáknak, illetve a Fidesznek sikerült táborát valamelyest mozgósítania.) Hiába Grosics Gyula, a legendás kapus, hiába Bessenyei Ferenc, minden idők legzengőbongóbb hangú Bánk bánja.

Vajon hány fiasco kell ahhoz, hogy a Magyar Demokrata Fórum ne csak saját akaratát fejezze ki? Hogy odafigyeljen a népre – mi, a Beszélő szerkesztői jobban szeretjük a tárgyyszerűbb, kevésbé romantikus „társadalom” fogalmat – némi alázattal?

(Persze mi is szeretnénk volna egy kicsit kegyelmesebb népitéletet...)

1991. MÁRCIUS 30.

EGY VÁLASZ VITÁNYI IVÁNNAK¹⁰

A negyvenéves szünet után, s az ország munkaképes korú lakosságának állampolgári életében először megtartott szabad választások eredményeképpen létrejött kormányzó koalíció konzervatív jobboldali színezetű. Kormányzásának egy éve alatt egyenletesen gyorsuló iramban tolódik egyre jobboldalibb, egyre konzervatívabb irányba, ami tulajdonképpen eléggé meglepő. Olyan, mint ha a minden közkedveltséget nélkülöző Grósz Károly annak idején minden demokratikus erő felháborodását kiváltó vízióit akarná megvalósítani. (Talán még emlékszik, Tisztelt Olvasó, hogy valamikor az ősidőkben, 1988-ban Grósz Károly még anarchiával, jobboldali diktatúrával és fasizmussal fenyegetőzött, ha netán Magyarországon a kommunista párt elvesztené a hatalmát.) Meglepő ez a csontkemény reakciós hajlandóság. Nemcsak azért, mert mi ifjonti, alig ötvenévesek azt hittük, hogy a két háború közötti uralkodó politikai elit egész legitimitációjával együtt 1945-ben mindörökre megbukott, s már csak nagypapák zsörtölő-

*

95

Cikkek, riportok

déseiben él, hanem azért is, mert a győztes koalíció pártjai a választások előtt egyáltalán nem ezt hirdették magukról. Legyen elég csak az eredetmítoszokra utalni: mind a hárman a háború előtti politikai hatalom ellenzékéhez vezették vissza származásukat. Eredetmítosz ide, eredetmítosz oda, elég hamar átadták magukat ama nagypapák szellemének, s közös nevezőjüket a baloldal ádáz elutasításában találták meg 1918-ig visszamenően. Nemcsak Kun Bélát, hanem Károlyi Mihályt és Jászi Oszkárt is beleértve. 1990 májusában még korántsem volt olyan magától értetődő, ami 1991 májusára az lett: a Magyarországon hatalomra kerülő koalíciónak világos alternatívája van. *Az embereket intézményes hierarchiába rendező jobb oldalisággal szemben az alapvető egyenjogúságot hirdető baloldaliság*¹¹ egy hajdanvolt (s akkor sem jó) berendezkedés *restaurációjának konzervativizmusa helyett nyugatos modernizmus*, tekintély helyett jog, egy hajdanvolt uralkodó elit reinkarnációja helyett a *teljesítmény versenye*, múlt helyett *jövő*.

A kormányzó pártkoalíció ugyan nem csiszolódott össze elegáns és olajozottan működő gépezetté, ám elégedetlenül és morgolódva bár, de megtalálja benne a magáét egy elég széles spektrumú világnézeti és politikai ízlésvilág, a kurucos *Túri* Dani bácsitól Édes Anna Vizyné nagyságos asszonyán és Vizy nagyságos urán keresztül a jólelkű kegyes özvegyen át a katonás kiscserkészig. Ez a bűvészmutatvány kétségkívül a miniszterelnök műve. Ha ez így van, akkor alternatívájának is hasonlóan széles bázist befogadó politikai erővé kell terebélyesednie, s ezt természetesen nem hozhatja létre egyetlen párt. Még ha mégoly izmos, mégoly diadalmas lenne is. (S elmondhatják ezt magukról ma a szabad demokraták?) Nem teremtheti meg az SZDSZ a Fidesszel kettesben sem, mert a Fidesz nem szélesíti az SZDSZ bázisát, vagy csak minimálisan. Inkább abból veszi a magáét. Ami világképét, ideáit, értékeit illeti, azok hajszára sem különböznek a szabad demokraták elitjétől, politikai szerepe pedig mindenekelőtt nagyreményű ifjak hosszú távú jövőjének kovácsolása. A Fidesz minden

---

¹⁰ Vitányi Iván *Van-e ellenzék?* című cikke a Beszélő 1991. június 15-i számában jelent meg. A politikus az MSZP és az SZDSZ együttműködését sürgette, tekintettel arra, hogy „a két párt legalapvetőbb céljai... közösek”.

¹¹ A különféle kisebbségi jogok körülbástyázásával, az autonómiák tiszteletben tartásával, a törvény előtti egyenlőséggel stb. Senkit ne tévesszen meg, hogy mindezen értékeket és jogintézményeket egyetlen kormányképes jobboldali párt sem vonja kétségbe a működő parlamenti demokráciákban! Ezek mégis a baloldal visszavonhatatlan vívmányai a polgári világ történetében. (*Solt Ottilia jegyzete.*)

kormányzó erővel szemben ellenzékben marad mindaddig, míg politikusai meghatározó erő élére nem verekszik magukat. (Sok szerencsét és sikert nekik. Ami e sorok íróját illeti, minden bizonnyal otthonosabban érzi majd magát nagymama korában bármely mai Fidesz-junge kormányzása alatt, mint Antall József szentkoronás országlása folyamán. Ha nem is számít valami kíméletes bánásmódra.)

A kormánykoalíció bázisával vetekedő támogatást az ellenzék csak akkor remélhet, ha a baloldal felé nyit kaput, s nemcsak az SZDSZ, hanem az ország fájdalmas hiánya, hogy egyelőre *ott a baloldalon nincs erős szereplő*. Modern, demokratikus állam erős baloldal nélkül nincs, a baloldal hiánya akkor is a politikai egyensúly tartós megbillenésével – és ennek mély, antidemokratikus társadalmi következményeivel – fenyegetne, ha kézenfekvő lehetőség kínálkozna a mai parlamenti erők átrendeződésére más összetételű kormányzó koalícióvá. (Mielőtt bárki túlzott izgalomba jönne, hozzáteszem: akár három év múlva, az új választások után.) Ilyen lehetőség azonban nincs, s egyre kevésbé lesz. Akárhogy acsarkodnak egymásra a koalíciós partnerek, vagy a kormányra a legnagyobb kormánypárt, a miniszterelnök úgy szedi elő a lapjait, hogy mindig megzavarja az összerendeződő erővonalakat, s új felállásban ugrassza egymásnak a rakoncátlankodókat. Csak arra vigyáz, de nagyon, hogy jobbra, egyre jobbrábbra ne zárjon el semmiféle utat. A jelenlegi szélsőjobbot el ne szigetelje véletlenül. A politikai alternatívának tehát teljes egészében, de legalábbis döntően a kormánykoalíción kívül kell testet öltenie. Csakhogy hiányzik az anyag, nincs ilyen kormányképes erő. Hiába mondja magáról az MSZP s az MSZP-ről mély meggyőződéssel Vitányi Iván: a magyar választópolgárok – többek között az SZDSZ tábora – az MSZP-t nem fogadják el vadonatúj szociáldemokrata pártnak, s erre jó okuk van. Akárhogyan is, az MSZP, ha el is fogadja a parlamenti demokráciát, saját vereségét e demokráciában, ha figyelemre méltó szakértelemmel felfegyverkezve is, ha a demokratikus játékszabályok tiszteletben tartásával is, de a politikai hatalomból kicsöppent gazdasági, kulturális és hivatalnokelit pártja. Tudja ezt jól minden politizáló polgár, mert ismeri a helyi politikája szereplőit, tudják a parlamenti képviselők, akik ismerik az MSZP-ből érkező indítványokat. Ezek soha, még véletlenül sem sértik a felső rétegek érdekeit. Az MSZP majdnem koccanásmentes szövetséges a liberális (kíméletlen) gazdaságpolitikában, de hát a hajdani állampártnak az MSZP-be átment része az volt már 1985-ben is, sőt 1968-ban is. Csakhogy ez a gazdaságpolitikai arculat, mely egyébként nem teljesen idegen a nyugati szocialista pártoktól sem, megint *nem* szélesíti az „ellenzéki alternatíva” bázisát, vagy csak kevéssé, egy igen kétes legitimitású (bár fölöttébb befolyásos) kicsiny réteggel, amely meglévő pozícióját kívánja megőrizni. Paradox módon egy potenciális koalícióban ma az MSZP hívei töltেনék be azt a szerepet, amit Nyugaton a tiszta liberális (a nagytőke egy része által támogatott) kis, de igen tekintélyes pártok. A nagy szocialista pártok szavazóbázisának nyoma sincs. Szerveződésének útját állta a boldogtalan, katasztrofális MSZDP – melynek csúfos bukásában melleleg nem biztos, hogy a hajdani MSZMP terjesen vétlen. (Még ha történetesen az MSZP vezetősége és parlamenti frakciójának minden tagja makulátlan is lenne ez ügyben.)

Az MSZP-t, szociáldemokrata érzületű teoretikusainak őszinteségétől vagy álságosságától függetlenül kísérti az „objektíve létező” múltja: a spontán társadalmi erők megfojtására szolgáló felülről szervezettség ballasztja, a történelmi „tragikai vétség”. Például, és legsúlyosabban, az MSZOSZ-szá átlényegült álszakszervezet, amely jól eleresztett központjából indít politikai sztrájkot a kormány ellen, miközben munkahelyi funkcionáriusait a munkaadók fizetik, s ennek megfelelően is viselkednek a munkahelyi érdekvédelemben...

Úgy különben természetes és szükségszerű lenne, hogy egy szociáldemokrata párt szoros kapcsolatban legyen a szocialista szakszervezettel, no de – mit tesz isten – ez egy *ilyen* szakszervezet. Következésképp egy *ilyen* párt, ilyen bizonytalan önazonossággal. Nem, a múltat nem lehet átlépni olyan könnyen, pusztán egy-két nemes elhatározással.

Mi következik mindebből? A premisszákat illetően egyetértek Vitányi Ivánnal. Csak nem

látok olyan világos konklúziót. Az MSZP, sajnos, nem tudja kihúzni a csávából a jelenlegi kormánykoalícióval mélységesen elégedetlen milliókat, s az SZDSZ-t sem. Valami mást kell kitalálni. Mást is.

1991. JÚNIUS 22.

KÖSZ, DEMSZKY!

Lehet persze, hogy rövid az emlékezetem, de én azt hiszem, Demszky Gábor az *első* nevezetes hazai politikus, aki a legszélesebb nyilvánosság előtt kijelentette: van olyan dolog a világon, amelyben tévedett. Rosszul döntött, és rossz döntését korigálni akarja.

„Az aluljárók, az utcai árusítás rendjével kapcsolatos döntésemet például korigálандónak tartom, utólag úgy gondolom, hogy más forgatókönyvre lett volna szükség. Előbb kellett volna az árusítás rendszerén változtatni, árusítóhelyeket kialakítani, s csak utána hozzálátni a rendteremtéshez. Ez sajnos fordítva történt.” (Magyar Hírlap, június 29., szombat)

Nem ez a legnagyobb baja szegény Demszkynek; ezek az árusítóhelyek és árusok. Van neki költségvetési hiánya, mérgezett, bűdös fővárosi levegője, közlekedési dugója, összeomló tömegközlekedése, világvárosi bűnözése, van ellenzéke – jó bőven –, van köztársasági megbízottja a feje fölé, fizetőképtelen lakosai, hajléktalanjai, munkanélkülisége, nincs jogköre, még mindig nincs vagyona, és a szabad demokrata főváros törvényhozó jóakarói mindent megtesznek azért, hogy ne is legyen túl sok. Partneréül tudhatja a korrekt kerületeket és a még korrektebb kormányt. (Hamarjában nem is jut eszembe olyan eset, amikor a kormány ne szegte volna meg a fővárossal kötött megállapodást.) A tengernyi megoldatlanság kellős közepén a Beszélő mégis ezt tartja a legfontosabbnak. Mert Demszky be tudja vallani – elsősorban *saját magának* –, hogy nem volt igaza. Úgy látszik, akármiképpen is gondolkodtunk róla, az őszinteség és szembenézés gesztusához ugyanolyan vagányság kell, mint a stencilgép titkos szállításához. Különben miért nem hallunk *soha mástól* ilyen szavakat? Senki más nem tévedett volna 1990 májusa óta? Nem, úgy látszik, a józan mérlegeléshez, következtetéshez és a kényelmetlen igazság kimondásához valami olyan erő kell, amit a maga mögé sorakoztatott tekintélyek pompázatos oszlopcsarnoka sem kölcsönöz a nyilvánosság emberének. Ez talán az *egyén függetlenségéből* származik. A szuverenitásból. Amit nem örököl az ember, hanem tanul.

Demszky, az az elmúlt tíz év talán mégsem volt fölösleges.

1991. JÚLIUS 6.

BARACSKAI TÁVLATOK

Régi barátunk és ismerősünk, Moldován László, a Katalizátor Iroda nevű – még szamizdatként patinát szerzett – könyvkiadó és terjesztő vállalat egyik vezetője 1991. november 12-én, reggel 8 órára határozatilag behívót kapott a baracskai büntetés-végrehajtási intézetbe.

Kézbesített már ilyen határozatokat a postás kollégáinknak, Kőszeg Ferencnek és Nagy W. Andrásnak is, még 1988-ban, de ők végül is bevonulásuk előtt egy-két nappal futár útján értesítettek: a büntetés-végrehajtás elmarad. Ne menjenek Baracskára, mert nem engedik be őket! A váratlan fordulat Kőszeg P. Howard-i méretű (1. Pizkos Fred) pimaszságának volt köszönhető: az elhurcolt, de jegyzőkönyvileg nem hitelesített stencilgépről azt állította, hogy villanyfűró, és el sem vitték. A kissé elbaltázott rendőri akció oly kínos volt, hogy egy füst alatt a hosszú, pontos jegyzőkönyvvel ellátott Nagy Andrást is eltiltották Baracskától.

Nos, újdonsült jogállamunk nem ismer tréfát: az utcai, aluljárói könyvárusítás február óta folyó üldözése egészen Baracskáig jutott el.

Február 14-én a XIII. Kerületi Polgármesteri Hivatal mint szabálysértési hatóság olyan készletet foglalt le Sallai Józseftől, a Katalizátor árusától, ami díszére vált volna a pártállami rendőrségnek is. (A jegyzék helyesírása nemkülönben.) „Homoludens könyv”, „Imigyenszól” könyv, „Tőkés László”, „Toten és Tabu” (sic!), „Krudi” (sic!) „Zsidó-háború” (sic!) stb. A foglalást február 20-án 3000 Ft-os szabálysértési bírság követte, majd sorban a többi: áprilisban a IX. Kerületi Polgármesteri Hivatalé (2000 Ft), azután augusztus 16-án ismét a XIII. ker. következett. Közben a VI. kerület (Terézváros) polgármesteri hivatalának műszaki osztálya (1991. február 27.) elutasította a Katalizátor közterülethasználatra vonatkozó kérelmét, majd kétszer az V. kerület, egy 198 l-es törvényre hivatkozva.

A Katalizátor Iroda, mivel úgy tartja, hogy Krúdy Gyula, Huizinga, Nietzsche, Josephus Flavius, Tőkés László és Freud terjesztését nem kellene akadályozni, árusít, és nem fizet büntetést. Ezért aztán a IX. kerület november 12-re szóló baracskai végrehajtási meghívójának már sarkába is ért a másik, a XIII. kerület november 20-ra szólója. Összesen 35 nap elzárás. (Bár a végrehajtással baj lesz, mert november 20-án az elítélt nem fog tudni újabb 15 napjáért jelentkezni, még csak nyolcat töltvén le az első húszból. Nem lesz szabadlábon, hogy lecsukhassák.)

Ha Moldován László valamilyen oknál fogva nem kap újabb határozatot, amelyben eltiltják őt a baracskai bevonulástól, a Beszélő mindenesetre felkéri őt, írjon tudósításokat ott szerzett tapasztalatairól.

1991. NOVEMBER 2.

EGYÉVES MÉRLEG

Egy évvel ezelőtt az alig fél éve hivatalban lévő kormány két figyelmeztetést kapott „a néptől” gyorsan, egymás után. Az első a helyhatósági választás volt, ahová „a nép” már csak vonakodva ment el, s aztán elsőprően leszavazta a kormánypártokat, de igen jelentősen, sajnos, az egész többpárti parlamenti rendszert. A második a taxisblokádnak.

Mi rokonszenveztünk – mit tagadjuk – ezzel az országos méretű polgári engedetlenséggel. Lenyűgözött, ahogyan a lakosság a fővárosban és vidéken derűsen tudomásul vette a kényelmetlenséget, s megtalálta a szolidaritás kifejezésének formáit, mintha végre anyanyelvén beszélne. Imponált a biztonság, amellyel a torlaszépítők nagyon kevés tévedéssel tudták rangsorolni, hogy mi a fontos, a fontosabb, és mi nem az: hogy átengedték az orvost, a kenyereskocsit, a temetési menetet, de feltartóztatták a követelőző haszonért futókat (nem mintha az egyéni haszon hajszolása nem lenne tiszteletre méltó dolog, csak hát itt sztrájkhelyzet esete forgott fenn). Tiszteletet parancsolt a spontán szervezőkészség, a menet közben kiválasztódó szervezők küzdelme felelősségükkel. (Mert akármilyen rémképeket melengetnek azóta is azok, akik személyes sérelmükként, szeretetlenség-megnyilvánulásként néztek szembe a hatalmas engedetlenséggel: nem volt itt semmiféle előzetes terv és forgatókönyv.) Bizakodással figyeltük, hogy a már megválasztott, de testületként még fel sem állt helyi önkormányzatok milyen talpraesetten gondoskodtak településeik működéséről a rendkívüli helyzetben.

Azt képzeltük, hogy a fél évig csetlő-botló kormányt jobb teljesítményre, a nemzet egésze képviselőjének profetikus szerepével birkózó többségi pártot szélesebb konszenzuskérésre sarkallja majd a figyelmeztetés, az elégedetlenkedő társadalom pedig, tapasztalva saját erejét és gyengeségét, nem utolsósorban a televízió keresztül végigizgult ET-tandrán tanulságain okulva lendületesen nekifog érdekképviselőjének, a szakszervezeteket megerősíteni.

Tévedtünk. A kormány és az MDF hangadóvá váló körei mást olvastak ki a két figyelmeztetésből. Nem a béke és a megegyezés, hanem az erő politikáját választották. A Belügyminisztérium újra a hatalom kulcstárcája lett, a belügyminiszter a kormány erős embere; az ellenzék pedig szemükben nem a kisebbségben maradt politikai akarat kifejezője, hanem megsemmisítendő ellenség.

A szakszervezeteket nem erősítik a kiszolgáltatott munkavállalók. Nem tudnak megbirkózni az öröklött szakszervezeti struktúrák túlsúlyával, s az érdekvédelem e szerkezet önvédelmében merül ki. Az önkormányzatok a nem rendkívüli szürke napokban elvesztették lendületüket, bénult, zavarodott hónapok következtek, s az amúgy is gyenge választói támogatás felmorzsolódott.

A taxisblokádnak ígéretei szertefoszlottak, a társadalom kicsike októberi figyelmeztető forradalma szinte észrevétlenül elbukott. Kis, pici forradalom volt, leveréséhez sem kellett idegen hadsereg.

Amikor a társadalmat a hatalom intézményei legyőzik, ellenforradalom következik. Tudják, az az ellenforradalom, amikor csak a belefáradt kiskatonát (= nép) ítélik el; a parancsnok (= hatalom) ártatlan. Mint a törökbálinti esetről.

A tavalyi, pici forradalom leverőinek ellenforradalma veszi el tőlünk a mi nagy októberi forradalmunkat, amelynek hőse immár nem Nagy Imre, de még csak nem is Rácz Sándor vagy Pongrácz Gergely, hanem (az egyébiránt tiszteletre méltó) Antall József, Andrásfalvy Bertalan, Boross Péter és Kupa Mihály.

Ajánlott irodalom: Petőfi koszorúi, Babits Mihálytól.

1991. NOVEMBER 2.

EZERKILENSZÁZKILENCVENKETTŐ

KOMOLY ÚR, KOMOLY SZÁNDÉKKAL

Remélhetőleg a Beszélő is kiérdemli majd a miniszterelnök visszafogott hangú dicséretét, mint a többi sajtóorgánum, mely nem közölte ismeretlen tettesek által kiszivárogtatott levelét az Új Magyarország előtt. „Az Európa felé baktató demokraták” küldeményét mi is megkaptuk, de okkal reméltük, hogy a napilapok közlik a terjes szöveget, mire megjelenünk, s mindig zsúfolt oldalainkat megtakarítottuk a kizárólagos Beszélő-információk számára. A levél terjes szövegét tehát olvasóink megtalálhatják az Új Magyarország január 9-i számának 10-11. oldalán.

Dr. Antall József múzeum-főigazgató, a tiszteletre méltó kisgazdapárti politikus, id. Antall József (1896-1974) Grósz főtitkár úrral közel egykorú fia, maga is több külföldi kitüntetés, valamint a Munka Érdemrend arany fokozatának tulajdonosa, ajánlatot tesz ebben a levélben az MSZMP első számú vezetőjének. Azzal a reverenciával fordul hozzá, amellyel jó nevelést kapott, komoly ember komoly ajánlatot tehet a politikai főhatalom birtokosának, függetlenül attól, hogy mi a véleménye úgy különben e személyiségről. (Akinek a kezében nincs jelentős hatalom, azzal szemben nem ilyen udvarias Antall József, mint azóta tapasztalhattuk. Ellenzékével például.) Ajánlatán nincs mit szégyellni. Korrekt, morális, kikezdetlen, méltóságteljes. Világosan tudtára adja a címzettnek, hogy az országot a Kádár vezette MSZMP uralma taszította – az ő diagnózisa szerint mindenekelőtt morális – válságba, amelyből a nemzetért felelősséget érző csoportokkal való hatalommegosztás, új kompromisszumon alapuló közmegegyezés nélkül nem lehetséges kibontakozás. Érdemes elidőzni egy pillanatra a levélnek annál a mondatánál, amellyel az író oszlatni igyekszik Grósz Károly aggodalmát: a politikai életben történt megélénkülés nem jelenthet igazán veszélyt egy hatalmilag szervezett, minden eszközzel rendelkező államra és kormányzatra. Szó ami szó, a miniszterelnök igyekszik követni ezt a politikai meggyőződését...

Antall József 1988 végén, a kisgazdapárt újrászerveződése után néhány héttel azt is világosan látta, hogy a kommunista párttal való kiegyezésben az újjáélesztett hajdani koalíciós pártok már nem játszhatnak főszerepet, mint ahogy történhetett volna 1956-ban. Közjogilag lehetséges lenne, de politikailag irreális, hisz ezek a pártok elenyésztek. Érvényes politikai eszméiknek más, új csoportok* alternatív szervezetek az örökösei. Antall doktor egy udvariatlanul, de főképp szimptomatikusan megválaszolatlan magánlevélben közölte gondolatait Grósz Károssal, amikor az a fenyegető, melldőngető (ön-erősítő) sportcsarnoki beszédben éppen az újjáalakuló koalíciós pártoknak támadt. Levele másolatát elküldte még Pozsgay Imrének, s megmutatta néhány ellenzéki személyiségnek, mint most megtudtuk. (Az akkor már megalakult SZDSZ vezetői nem voltak köztük. Nem voltak fontosak Antall doktor számára.)

A samizdat-Beszélő másfél évvel korábban tett sok tekintetben hasonló ajánlatot, a *Társadalmi szerződésben*. A válságot ugyan elsősorban gazdasági, szociális, és nem morális okokból eredeztette, s a főhatalom birtokosához azzal fordult, hogy „Kádárnak mennie kell”, mellőzve a kötelező reverenciát. De nem ezek a legfontosabb különbségek. A Társadalmi szerződés, melynek a politikai kibontakozásra vonatkozó elgondolásait elsöpörték a rohanó események, így fejeződik be: „Mi azt szeretnénk, ha a szakértői közösségek tervezetei javaslatokból követelésekké válnának... Minél több kör és csoport fejtse ki elgondolásait a kibontakozásról. Legyen nyilvános vita a különböző elgondolások között. Programjavaslatunkat megvitatásra ajánljuk.” S ezután már csak a nevek és címek következtek, melyeken a Beszélővel fel lehet venni a kapcsolatot, meg a szerény közlés: a kiadvány önköltsége 50 Ft. S a Beszélő-kör ajánlatát alkalmasint Kádár Jánosnál korábban

bárki megismerhette. Még 50 Ft sem kellett hozzá, hisz fejezetenként felolvasta a Szabad Európa Rádió. Ez a lényeges különbség. S alighanem ez is maradt az Antall-kormány és ellenzéke között.

1992. JANUÁR 18.

MEGLEPETÉS

Az nem okozott különösebb meglepetést, hogy az MDF nyomatékos rábeszélést alkalmazva igyekszik vele lojális embereket látni a bíróságok elnöki székeiben. Idővel hozzászoktunk ezekhez az igényeihez. Elvégre nemcsak azt volt szerencsénk végigszemlélni, hogy állami vállalatok élére az MDF bizalmi emberei kerültek, hanem azt is, ahogyan a kormány iránti bizalom helyreállítása céljából a kinevezett független szakértő miniszterből pártképviselőt faragtak, ahogy a bankvezérekből párttagok, MDF-aktivistákból bankvezérek lettek, ahogy a televízió hírműsoraiban MDF-propagandisták vették át a terepet.

A meglepetést az okozta, hogy a Hajdú-Bihar megyei bírók megtörték a lassan visszarendeződő lapítás és igazodás rendjét, és nyilvánosan botrányt csaptak. Hogy a fejére olvasták a helyi MDF-aktivistáknak az illetéktelen beavatkozási kísérletet, s a nyilvánosságot hívták segítségül. Pedig – mint a Hajdú-Bihar megyei botrány nyomán lassan kiderül, az ottani MDF-korifeusok nem lógtak ki a sorból, a bírákat országszerte megkeresték. Az MDF mindenütt ellenjelölteket kért fel arra, hogy pályázzák meg az elnöki tiszteket, s a nem eléggé egyértelmű törvényes szabályozás miatt az, aki pályázott, szavazattöbbség nélkül is kinevezhető, hisz elég, ha alkalmasnak minősítetik. Némi következetes nyomással a felkért jelölt tehát kinevezhető, s ha az MDF kegyelméből lett bírósági elnök, elvárható tőle bizonyos vizontszolgálat.

A bírók szinte mindenütt lázadoztak, bizalmas jelzéseket adtak le több helyről azoknak a politikai erőknél – az ellenzéknek –, amelyektől védelmet reméltek szuverenitásuk sérelme ellen. Több helyen igyekeztek ellenlépéseket tenni. De csak Hajdú-Bihar megyében futottak ki az eresz alól, s vállaltak dicstelen hagyományainkkal szembeforduló magatartást, vagyis igen nagy kockázatot. Nem egymás között siránkoztak rajta, hogy lám, egyik párt helyébe jött a másik, itt nem változott semmi sem, hanem komolyan vették, hogy demokráciában akarnak élni, s végre csak szakmai lelkiismeretüknek akarnak elszámolni azzal, hogy hogyan hozzák meg ítéleteiket. Végre elégük lett.

S felrajzolták egy másik kockázat képét. Annak a szégyennek a kockázatát, amit az vesz a nyakába, aki nem tud ellenállni a kényelmes kísértésnek, kedveli a hatalom védte bensőséget, aki a függetlenség elől erős protektorok szárnya alá menekül. A Hajdú-Bihar megyei bírók nem voltak hajlandók ellenjelöltként fellépni mostani elnökükkel szemben, mert azt akarták, hogy ő maradjon az elnök. Ám hogy, hogy nem, a pályázat első határidejének lejáta után mégis akadt másik pályázó, egy másik megyéből. Hetvenen alkalmatlannak minősítették a szavazáson.

Sajnáljuk azt a más megyéből pályázó fiatalembert, aki ennek az újfajta vereségnek a szégyenét viselni kénytelen, talán gyanútlan áldozatként. A hatalmon lévők kegyét elfogadni eddig nemigen számított kétes kimenetelű vállalkozásnak.

Talán sokaknak elvette a kedvét tőle.

Talán mégis lesz végre független magyar bíróság?

1992. FEBRUÁR 29.

MERT FAKÓ MINDEN ÉLET, CSAK A TEÓRIA ARANYFÁJA ZÖLD

Azóta tervezzük itt, a Beszélőben, hogy egyszer írunk a nacionalizmus cseléről, mióta megszületett a Vatra. Egyszer nekiveselkedünk, ígértük magunknak, s összevetjük a Vatra meg – mondjuk – Csurka István szövegeit, bebizonyítjuk kétséget kizáróan a kettő közötti mélységes rokonságot. Ami Csurkának és elvbarátainak a nemzetidegen liberális (újabbán szerzőink már nem ilyen szemérmesek), az a Vatrának a magyar. Ártalom. Végveszély az ősi haza ősi népének.

Az élet azonban alázatosan segítségünkre sietett, s megspórolva nekünk a fárasztó filozofizálást, a teória lapos illusztrációjává silányodott. A Népszabadságból értesültünk: a tehetséges, nagydarab piás, román író, Fanus Neagu (idézet Diurnustól) azt nyilatkozta, hogy Soros György a román nép nagy ellenségei közé tartozik. „Mit akar Soros?” – kérdezi Fanus Neagu. Természetesen Erdélyt akarja – válaszol az író maga – vagy elfoglalni, vagy megvásárolni. Bizonyíték? „A legegyszerűbb, ha megkérdezi Sütő Andrást és Domokos Gézát.”

Soros Györgyöt nálunk is támadták. Suttogva és hangosan, mint a magyar nép nagy ellenségét, aki valakiknek a kezére akarja játszani a magyar hazát. Nem Sütő Andrásra és Domokos Gézára gondoltak. S a romániai magyar Szász János helyettünk is válaszolt: „Ha valaki a modern világban a nemzet szót államformációnak értelmezi, vagy etimológiai-biológiai értelemben használja... az közönséges csaló, aki a nyelvi-kulturális közösséget politikai célra használja fel. Valamely nyelvi-kulturális közösséget mint készen kapott keretet tehát fel lehet használni a társadalmi dominanciaharcban a hatalom megszerzésére.”

Múlt hét végén, a budapesti Városházán rendezett kisebbségi tanácskozás egyik szekciójában levetítették azt a riportfilmet, amit a Tévétévét készített a bőrfejúekkel. Megint nagy volt a kísértés, hogy összevessük a skinheadek szövegeit egyik-másik népnemzeti megnyilatkozással, akár a parlamentben. Az Új Magyarországról már nem is beszélve. Magyarország a miénk, az Ázsiából jött magyaroké. Mi nem vagyunk európaiak, mi magyarok vagyunk, s nem osztozunk e kis hazán semmiféle idegennel – fejtegették a kopasz, bőrbe öltözött ifjak.

Különösebb szövegelemzésre újfent nem volt szükség. Az összefüggések életre keltek. Március 15-e délutánján Szokolay Zoltán belügyminisztériumi főtisztviselő és Horváth Béla képviselő úr zászlaja alatt felsorakoztak a bőrfejúek a Szabadság téren. Ha korábban nem, hát március 15-én egymásra találtak. Az élet engedelmeskedett a teóriának.

1992. MÁRCIUS 21.

ÚJ MÁRCIUSI FRONTOK

Hiába van szabadon választott, többpárti parlamentünk, hiába van szabad sajtónk, hiába van kényesen kiegyensúlyozott alkotmányos rendünk, 1992. március 15-én ismét úgy érezték a politizáló emberek, hogy az utcára kell menni. Ki ide, ki oda kíváncszott. Seregszemlét tartott az új demokratikus ellenzék, s a szélsőjobb is. Nagyjában-egészében ugyanazok voltak az utcán, mint 1986-ban, 1987-ben, 1988-ban, 1989-ben és 1990-ben, csak más eloszlásban...

A Demokratikus Charta, Konrád Györgytől Keserű Imréig

A charta, amit mellesleg a Beszélő szerkesztői is aláírtak, szövegírói útján maga nyilvánította ki, hogy a demokratikus ellenzék folytonosságát jelképezve a hagyományos helyszínekre hívja táborát. 10 óra, Petőfi-szobor, majd a Kossuth-szobor, az egyiktől a másikhoz együtt vonulunk. Árnyékot csupán az vetett a liberális demokraták nagy találkozására, hogy a charta programja némiképpen keresztezte Demszky főpolgármester ünnepségét, melyet 13 órára tűztek ki megint csak a Petőfi-szobornál; meg a köztársasági elnök beszédét reggel 10-kor a Parlament előtt. A chartás szervezők elfelejtettek időben egyeztetni barátaikkal. Hiába, a politikai pluralizmus bonyolult dolog.

A chartás közönség higgadtan és türelmesen vette tudomásul, hogy 10 órakor váratlan vendégek érkeztek, s különféle szabadságharcos egyesületek kezdtek koszorúzni Petőfi Sándort. Csak ez után kezdődhetett Konrád György szép beszédével a charta ünnepsége. Illedelmesen végigállták az MSZMP aktivistái is, kezükben Szabadság című lapjuk kötegeivel s néhány parlamentellenes transzparenszel. Jöttek sorba a liberális demokrata szónokok, majd a vonulás (a menet betöltötte a Duna-partot a Lánchíd és a Petőfi-szobor között, legalább tízezren lehettünk), végül Keserű Imre, a két év óta háttérbe húzódó hajdani szentesi radikális reformkörös beszéde majdnem délután 1 óráig tartott a Kossuth-szobornál; már már futásra kényszerítve azokat, akik Demszky kedvéért megint Petőfinél akartak lenni. Azért tömve volt a Március 15. tér, főleg hűséges szabad demokratákkal. Örömmel és meghatottan ünnepelték a köztársasági elnököt, aki a főváros ünnepségén elsőnek koszorúzta meg a költő szobrát. (Reggel a Kossuth téren nem volt ilyen egységesen baráti a közönség.) a veterán március 15-i tüntetők némi derűvel szemlélték, amint a peckes egyenruhások nem Göncz Árpád és Demszky *mögött*, hanem előttük lépdelnek... Ekkora közjogi méltóságok ugyanis nem személyesen viszik a koszorút, nekik díszkatonák járnak.

Demszky főpolgármestert a beszéde miatt már aznap délután leckéztetni kezdte Antall miniszterelnök úr a Kossuth- és Széchenyi-díjak átadását követő fogadáson. Este a Hét műsorában értesülhettünk róla. Ha valakinek kétsége támadt volna, mire is célzott a miniszterelnök, amikor arról beszélt, hogy egyesek, megszegve a politikai jó modor szabályait, a nemzeti ünnepen nem állják szóba hozni az aktuálpolitikát, kétségeit hamar eloszlathatta. MDF-es politikusok már 15-én estére eljuttatták Demszkynek címzett rosszallásukat a televízióhoz, s a kormánykoalícióhoz közel álló sajtónak azóta is ez az egyik fő témája.

Demszky Gábor követte régi szokását, s arról beszélt a polgári forradalom évfordulóján, ami a polgári demokratikus követelések közül ma is aktuális, ahogyan ma aktuális.

Az '56-os Forradalmi Nemzeti Szövetség, a Sajtószabadság Klub MEG A SKINHEADEK

Szerintünk meg más az illetlenség. Például az, amikor kormányon lévő pártok az alkotmányos rend ellen uszítanak. Érdekes módon erről a miniszterelnöknek semmiféle mondanivalója nincs, elegánsan hallgat. A kormány apparátusa, vagyis a rendőrség, belügyminiszterestül nem látott és nem hallott semmit, amiben kivetnivalót találna. A KDNP parlamenti képviselőcsoportja egyenesen kikérte magának, hogy kimarad a forradalmi

dicsőségből. Gáspár Miklós kereszténydemokrata képviselő március 16-án a parlamentben napirend előtt utasította vissza a tévé előző esti híradását, mely szerint pártja elhatározta volna magát a tévé- és rádióelnökök elleni tüntetéstől. A legkevésbé sem. Sőt.

A fent említett szervezetek (a bőrfejük nélkül) ugyancsak 13 órára hirdették meg „nemzeti nagygyűlésüket” a Szabadság térre, mint Demszky a maga megemlékezését. Talán nem teljesen véletlenül, hiszen felhívásuk a hivatalos programok nyilvánosságra kerülése után jelent meg. Mindenesetre a liberális demokraták újabb válaszút elé kerültek. Ha a Kossuth térről át akarnak vágatni Demszkyhez, nem védelmezhetik a televíziót a jobboldal rohamától. A helyszín már déltájban, amikor a chartás menet érintette, sokat ígérőnek látszott. „Keresztény médiákat” – hirdette egy transzparens, s már állt a vártán vagy ötven elkeseredett magyar, aki nemzeti televíziót követelt. Rá-rákiabáltak a chartásokra egy-egy „nemzetárulót”, egy-egy „kommunistát”. Akik a Szabadság tér érintésével igyekeztek vissza a Petőfi-szoborhoz, szembetalálkoztak a laza tömbökben érkezőkkel. (Alighanem a múzeumkerti hivatalos ünnepségről jöttek.) E sorok írója például egy csapat kopasz-félkopasz tinédzserrel is, alkik éppen nem túl magabiztosan zsidóztak, csak úgy egymás közt. Abban erősítették egymást, hogy a televízióból ki kellene söpörni a zsidókat. „Hankiss, Gombár, mondjon le!”, „Kutyafülű Elemér” – hirdették az újabb transzparensok. Sorok írója aztán szembetalálkozott még Szeleczky Zoltán MDF-es képviselővel, majd Sárossy MDF-es államtitkárral. Persze lehet, hogy csak szemlélődni mentek arrafelé. Majd Demszkytől a Szabadság tér felé visszaindultában találkozott Eörsi Istvánnal, aki beszámolt róla, hogy a Szabadság téren felismerték, s a szónok a hangosbeszélőn át hívta fel rá a sokadalom figyelmét. (Eörsi néhány nappal előbb a Naptévében csöcseléknek minősítette azokat, akik a tévé elfoglalásáért szándékoznak tüntetni.) Eörsi testi épségének megtartásával, ám sűrű fenyegetőzések közepette jutott át a téren. A Szabadság tér (déli) szélén sorok írója szabad demokratákba ütközött, akik riadtan, ám rettenthetetlenül követték az eseményeket. Majd megérkezett Pető Iván, s erre már felfigyeltek a közelben álló nagygyűlésezők. „Haraszi dugja ide a képét!” „Menjen ki az emelvényre, ha mer!”, „Rohadt bolsevikok” stb. Beljebb a téren Fidesz-jelvényes fiatalok feleseltek a tüntetőkkel. Arról folyt a vita, hogy fényképezhetnek-e a fideszesek a modell engedélye nélkül. Az érkező, felismert szabad demokrata elvonta a figyelmet a témáról, s egy új gyalázkodni kezdett. „Menjen ebből az országból Gadó György, az a patkány!” – ordította (megemlíteném, hogy az Új Magyarország szorgalmasan propagálja Gadó személyét), majd sor került az ezeréves szent koronát svájcisapkázó Kis Jánosra. S mivel sorok írója barátjának nyilvánította nevezeteket, sor került rá is. Egy sízemüveges fiatalember elküldte a Jointhoz, majd szabad asszociációit követve a Szetához, ki az országból, a „saját hazájába”. A fent már említett másik úr szenvedélyesen ordított, miszerint torkukra tesszük a kést. (?!?) Sorok írója visszaordított tőle telhetően. Kifejtette, hogy maga sem tiszteli különösképpen a szent koronát, le is szavazta a koronás címet, mikor erről volt szó. Továbbá: ez az ország pontosan annyira az ő hazája, mint a kiabáló uraké, semmivel sincs kevesebb joga, mint bárki másnak, például a kiabáló uraknak stb. Am nem történt semmi tragikus. Például nem nyúltak hozzá egy ujjal sem. Továbbmentében még felszólított egy rendőrt, hogy igazoltassa a nyilvánosan antiszemita uszítást folytató polgártársakat, mivel fel akarja jelenteni őket; a rendőr azonban a képébe vigyorgott. Ő ugyan nem igazoltat, neki az a dolga, hogy itt álljon, s innen el ne mozduljon.

A tudósító négy-, ötezer főre becsülte a Szabadság téri sokadalmat, amelyben azonban, mint az eddigiekből kitűnik, jelen volt számos megfigyelő is. Balogh János budapesti közrendvédelmi rendőrfőkapitány-helyettes érdeklődésünkre azt nyilatkozta, hogy 2500-an, maximum háromezren voltak ott.

Március 16-án meglepve olvastam az Új Magyarországon, hogy húszezres tömeg óhajtott szabadságot a Szabadság téren. Az Új Magyarország tudósítója csak nyugalomra, méltóságra intő transzparensokat látott. Csupa tiszta, felemelő pillanatot. Csakúgy, mint Balogh János,

csakúgy, mint a belügyminiszter.

Konrád György és Makk Károly inzultálását ők nem látták. (A Konrádek közelében tartózkodó György Péter odament egy motoros rendőrhöz, és védelmet kért Konrádoknak. A rendőr füle botját sem mozgatta.) Az élénk zsidózást nem hallották.

A mi szép nemzeti ünnepünket egyes-egyedül Demszky Gábor zavarta meg. Ja, meg Kószeg Ferenc, aki állítólag látni vélte Csurkát. (Esti Hírlap, március 16., március 17.) Ezzel kapcsolatban az MDF szintén nyilatkozatot bocsátott ki: Csurka nem lehetett a Szabadság téren, Csurka New Yorkban van. Másról az MDF nem nyilatkozott. Minden más teljesen rendjén való.

Ha eddig nem tudtuk, most megtanulhattuk: az agresszív, uszító antiszemitizmus, az agresszív antiliberalizmus az MDF mértékadó körei és a kormány támogatását élvezzi. (Ja, bocsánat. Ne feledkezzünk meg a Kereszténydemokrata Néppártról, ne beszéljen már hiába Gáspár Miklós!)

Ha valaki megfigyelte az utóbbi hetek lépéseit az újabb tévéalelnök felterjesztésétől, az egyházak rádiós követeléseitől a miniszterelnök azon indítványáig, mely szerint Hankiss alkalmassága vizsgálendő, az Esti Hírlap MDF általi bekebelezésén át a Sajtószabadság Klub március 14-i MUK-ká lényegüléséig, s közben olvasgatja az Új Magyarországot, a Magyar Fórumot, meg hallgatja a rádióban a Vasárnapi Újságot, akkor az is világossá válik, hogy az agresszív gyűlölködést onnan, a kormány és az MDF mérvadó köreiből gerjesztik.

Bizonyos elégedettséggel hozzá kell tenni: mérsékelt sikerrel. Annyi odaadó munka, szervezés, gondos előkészítés után az istenadta nép egyetlen liberális, sőt bolsevik fejet sem tört be. Pedig kizárólag az ő szándékán múltott. Az az érzésem, hogy a rendőrség, mely nem lát, nem hall, s helyéről nem mozdulhat el, nem akadályozta volna meg.

1992. MÁRCIUS 21. 113

DONTÉS SZILÁRD PILLÉREKEN

Híd a Dunán

Határozati javaslat formájában az Országgyűlés elé került a Lágymányosi híd, amellyel lapunk már nagyon sokat foglalkozott, legutóbb a „Kényszerhíd” című Schneller István főpolgármester-helyettessel és Perczel Annával, a Fővárosi Közgyűlés Környezetvédelmi Bizottságának elnökével készült interjúban (III. évf. 15. sz.).¹² a Beszélő szorgalmas olvasói már szinte minden érvel, ötlettel találkozhattak, ami most a T. Ház elé került. A nagyberuházás négy év alatt összesen 7,3 milliárdot követel a költségvetésből.

Ördöghinta

„A következő társasjátékra szeretném felhívni az Önök figyelmét: ha a kormány képviselőit kérdezem, hogy miért a Lágymányosi híd az egyedüli megoldás, az a válasz: azért, mert a fővárosi közgyűlés ezt fogadta el. Ha a fővárosi közgyűlésnek képviselőit kérdezem, hogy miért a Lágymányosi hidat akarják megcsinálni, az a válasz: mert a kormány csak erre ad pénzt. Ez nagyon ügyes kis hinta” – mondta április 25-én, hétfőn este úgy háromnegyed kilenckor Jávorka Károly MDF-képviselő (akit barátai, az alternatív területfejlesztők kicsiny, de jó tíz-tizenöt éve összeszokott csapatában csak Roy néven emlegetnek) a családi méretűvé zsugorodott Tisztelt Házban.

Igaza van. Ebben a vitában (is) ördögi körben forgunk, mint annyi másban; mintha valami sátáni erő egyik hisztérikus döntéstől szédítené a másikig, harmadikig a döntéshozókat. Létezik ez a sátáni erő? Vagy csak a múltban gyökerező tehetetlenség, melyen egy mégoly meggyőző s szívósan érvelő kisebbség sem tud úrrá lenni?

KÉNKÖILLAT

A Gonosz jelenlétének észlelésére fogékony, érzékeny kedélyek talán gyanút fognak amiatt, hogy a nagy érdeklődésre számot tartó kérdés a késői órákban került napirendre, amikor a tévé és sajtó távoztával a nyilvánosság elenyészett, s babonásan megborzonganak attól, hogy a Lágymányosi híd legfőbb szószólója éppen Horváth Béla, az MDF népnemzeti szárnyának közakaratos szervezője, akinek már a pokol tüzével is akadt egy kis kalandja a kerületi MDF-iroda padlatán.

Horváth Béla hívta fel a figyelmet arra, hogy a Lágymányosi híd előkészületei még régebbre nyúlnak vissza, mint eddig tudtuk. A nyilvános szakmai viták 1985 óta folynak, de 1979-ben már mérnöki diplomamunkának adták ki a Lágymányosi híd budai hídfőjének tervezését, s ehhez már akkor többéves előtanulmányok álltak rendelkezésre. Ma a Lágymányosi híd mellett szóló legfőbb érv a világkiállítás. (Mint köztudott, a főváros nem akarta.) Csakhogy a híd iránti nyomulás sokkal régebbi, mint a világkiállítási humbug, mint a világkiállítás helyszínéről szóló, s mit tesz isten, a Lágymányosi híd eszméjéhez passzított döntés.

Bizony, ez úgy fest, mint ha maga a híd, a Műszaki Csoda, a Nagy Beruházás lenne a bűvös mágnes, ami mindent magához ránt, s túlélve minden rendszerváltást, maga körül forgatja a világot.

Sztálin szelleme lebeg a vizek felett

A konstrukciók diadala az eleven élet és az ésszerűség fölött a sztálini gazdasági és hatalmi szervezet, úgy látszik, elpusztíthatatlan szelleme. Szívósságának alighanem az a titka, hogy a társadalmat szétzúzó hatalom a műszaki létesítmények körül szerveződő érdekeket hagyta

---

¹² 1992. április 11.

leginkább békén, nem látva veszélyesnek magára nézve. A fejlesztési, beruházási lobbyk ellensúlyok nélkül izmosodhattak szinte zavartalanul, s óriási gyakorlatra tettek szert a politikai széljárások befogásában. így lesz az ötvenes évek természetleigázó vízerőművéből negyven évvel később szlovák nemzeti C variáns, s a 15 éves lágymányosi hídtervből Expo-híd.

A sztálini szisztémában egyetlen központ dönt, következésképp nem léteznek egyenlő súlyú alternatívák. Vajon meddig cipeljük magunkkal az egyetlen központnak kidolgozott, egyetlenként előkészített terveket, amelyeknek megvalósítása néhány száz, esetleg néhány ezer feddhetetlen szakembernek az életművét jelenti. Az egy központú világban a döntési alternatíva szükségképpen csak csíra, ötlet, vázlat lehet, hisz senki nem ad pénzt a kidolgozásukra. így lap pang legalább tíz éve a Lágymányosi helyett egy délebbre helyezett híd koncepciója, a Galváni utcai vagy Hengermalom utcai hídé, de alapos kidolgozására nem kerülhetett sor. Szószólói a hivatalos megbízásból a Lágymányosi híd tervezésén dolgozókhöz képest afféle outsidersnek számítottak. Az alternatívák megfogalmazói szükségképpen gyengébb érdekhordozók, kóbor lovagok vagy irreguláris gerillák a központi beruházási forrásokból fölfegyverzett hivatalos megbízottakhoz képest. A fejlesztési döntéskényszer, ami a szocializmusban mérhetetlenül hosszúra nyúlt beruházási idők miatt előálló folytonos megkésettiségből következik, mindig a monopolváltozatot tolja előtérbe: lehet, hogy nem ez a legjobb, de legalább készen van! S a diadal nyomán az erős lobby együtt marad, készen a következő monopoldöntésre.

HÍDÉRVEK

A Fővárosi Közgyűlés, ahová a demokratikus választás nyomán persze bekerültek az alternatív városfejlesztők, ráadásul különböző pártok színeiben (ahogy a parlamentbe is), tavaly májusban két déli Duna-híd megépítését határozta el, igaz, hogy egy fillérje sem volt hozzá. Azután megszületett a parlament világkiállítási döntése, s a kormány kénytelen volt megnyitni a fejlesztési bukszát. Az alternatív városfejlesztők nem voltak elég erősek ahhoz, hogy ellenálljanak a Lágymányosi híd lobbyjának, a kormány és a főváros megegyezett. Demszky rejtélyes összefogás programja alighanem pont azt szolgálta, hogy az MDF, az SZDSZ és a Fidesz alternatívjait leszerelje.

S 1992 márciusában a Fővárosi Közgyűlés már elfelejtette a Galváni utcai hidat, a Lágymányosi előkészítésének folytatásáról döntött, szinte egyhangúlag. A különféle kompromisszumok hatására végül is az az előterjesztés, ami most a kormánytól a fővárosi döntésre való hivatkozással a parlament elé került, valamilyen öszvér a két híd között: maga a híd a lágymányosi, de a csatlakozó úthálózat a Galváni utcai híd logikáját követi. Az alternatív szakértők most már a parlamenti képviselőcsoportokhoz sorjázta át, s kezdődött minden előről. A kormány-előterjesztéshez tett MDF-es, SZDSZ-es, fideszes és MSZP-s módosító indítványok, ahogy hozzászólásában Gadó György találóan megjegyezte, elsöprik és ellenkezőjére fordítják az egész kormány-előterjesztést. A módosításokkal együtt akár el is fogadhatjuk, mondta Gadó, aki szenvedélyesen támadta a Lágymányosi híd megépítésének gondolatát. Papp János (Fidesz) fel akarja kérni a kormányt, hogy vonja vissza az egészet, és készítsen előterjesztést a Galváni úti hídról is, Csapody Miidós (MDF) dél-budai Duna-hidakat javasol, de a költségvetési pénzt azért meghagyná a fővárosnak. Ráday Mihály (SZDSZ) szenvedélyesen próbálta rávenni a kormányt a Galváni úti hídnak egy vadonatúj változatára, melynek zsenialitását ő maga egy nappal korábban ismerte föl, a szerényebbek, mint például az MSZP-s Schiffer János csak a Lágymányosi híd első ütemben megépítendő villamos sínpárját módosítaná bele a tervbe.

Kilátások

Ez a villamos egyébként előrevetíti a kompromisszumos kilátásokat. Az alternatív

városfejlesztők nem győztek érvelni, hogy az új hid(ak)ra villamos kell, mert viszonylag olcsó, gyors és környezetbarát. A villamos azonban az előterjesztésből már lemaradt, vagyis csak a híd üzembe helyezésének második, Expo utáni szakaszára maradt. A Galváni utcai híd tervpályázatáról, melyet a főváros április 10-én kiírt (ez a beruházások első, még nagyon kezdeti lépése!), szintén lefelejtették a villamost. Vagyis ahogyan a fejlesztési beruházások haladnak előre, úgy olvadnak el az ellenzőket leszerelő kompromisszumok.

A két nagy párt, az MDF és SZDSZ vezérszónokai nem támadták a kormány-előterjesztést. Kuncze Gábor szemrehányást tett ugyan a Galváni úti híd elhanyagolása miatt, de a frakció nevében jóváhagyta a Lágymányosi híd elsőbbségét. Lojális volt Demszky összefogás programjához.

Bizony, az alternatívok alighanem alulmaradnak. Mint általában. A rendszerváltásnak ez az alternatívája alighanem jó időre elveszett, talán igazából nem is létezett. Az alternatívok nehezen szerveződnek erős érdekérvényesítőkké. S mi, akik nem vagyunk szakemberek, csak abban bízhatunk, hogy Schneller alpolgármesternek igaza van: „minden egyes déli Duna-hídnak van valami problémája.” S talán a Galváni utcai vagy a Hengermalom utcai sem lenne fenékig tejfel.

1992. MÁJUS 2.

TÖRV. VÉDVE

Torgyán a törvényesen bejegyzett kiscgazdapárt törvényes elnöke, akkor is, ha nem szeretjük. Megjegyzem, nem mi fogadtuk el koalíciós tárgyalópartnerül, nem mi választottuk frakcióvezetőnknek. Mindezt azok az urak tették, akik június 15-én, hétfő délben parlamenti székükben hörögtek és ordítottak, kényszerzubbonyért, orvosért, sőt állatorvosért kiabáltak, mérhetetlen fölháborodásukban beleöklöztek a karjába, miközben képtelen kalandregényét előadta a hadsereggel, kommandósokkal és titkosszolgálatosokkal megtámogatott puccsról őellene. Vagyis kiscgazdapárti, MDF-es és kereszténydemokrata képviselők. Legalábbis nem tudunk róla, hogy bárki elhagyta volna a kormánypártokat a Torgyán személye elleni tiltakozásból. Ők egyengették politikai karrierjét. Legfeljebb miután Torgyánnal nagy egyetértésben kitisztogattak a pártvezetésből néhány prominens, akik a „négy igen” idején a liberálisokkal való barátkozás hívei voltak, őket zárta ki Torgyán. Torgyán József persze most már mérhetetlenül kényelmetlenné vált egykori szövetségeseinek. Csak hát nehéz megszabadulni tőle.

Torgyánt koalíciós barátai egyszer már el akarták tüntetni a politikai színtérről. Az emlékezetes kiscgazda-átvilágítás borítékjaiban a miniszterelnök és a belügyminiszter, megfélekezve bizonyos alkotmányos alapelvekről, törvényes biztosítékok nélkül adagoltak titkos információkat a cél érdekében. Hogy politikai manipuláció céljára használták a hétpecsétes belügyi dossziékat, azt mi sem bizonyította fényesebben, mint az, hogy a Beszélő szerkesztői nem kaphatták meg a személyükről szóló adatokat a kiscgazda-politikusokhoz hasonlóan. (Beszélő, II. évf. 23. sz.)¹³ Abban bíztak, hogy a Torgyán ügynökmúltjáról kiszivárogtatott hírek örökre diszkvalifikálják az aggasztó népvéért. Torgyán maradt, sőt eztán választották pártelnökké. Ő nyírta ki az ellenzékét. Mint elnök megdönthetetlennek bizonyult.

Most következett a második elszánt kísérlet. Alvezérei megpróbálták bérelt gorillákkal kiebrudalni a pártházból közvetlenül egy elnökségi ülés, egy választmányi ülés és egy megyei népgyűlés előtt, holmi pénzfelvételt is belekeverve a dologba.

Mindkét fél, Torgyán és az őt felfüggesztő alelnök meg főtitkár is a kiscgazdák pártalkotmányára hivatkozik, mely e hivatkozások szerint bonyodalmasabb korpusz, mint a Magna Charta. Nincs szerencsénk behatóan ismerni, nem is ambicionáljuk, hogy igazságot tegyünk a kiscgazdaelnök és az alelnökök vitájában a kiscgazdapárt szervezeti szabályzata alapján. Am hasonlóképp nem ismerhetik a kiscgazdák belső alkotmányát, s nem lehetnek bírának azok a rendőrök, akik megjelentek a kiscgazdaszékházban június 11-én csütörtökön, délután fél hat után pár perccel. A kiscgazdabelügyekbe való be nem avatkozás jegyében ők nem hagyhatták volna sorsára Torgyánt. Meg kellett volna védeniük mint egy törvényesen bejegyzett párt elnökét, akit e tisztétől csak független bíróság foszthat meg, hacsak Torgyán bele nem nyugszik trónfosztásába.

Csakhogy a független bíróság más dramaturgia szerint lép színre Torgyán eltávolításának tragikomédiájában. Büntetőeljárás keretében, amely a hadügy- és a belügyminiszter feljelentésére kezdődik Torgyán ellen hivatalos személy megsértése és rémhírterjesztés miatt, amennyiben mentelmi jogát a parlament felfüggeszti. Most majd alighanem ismét diszkrét kabinetmeghívások következnek, frakciók és csoportok taktikai egyezkedései, hiszen a mentelmi kérdés kétharmados. S a kormánypártok, tán maga a miniszterelnök úr megpróbálják elérni, hogy Torgyánt, a politikai problémát a bíróság intézze el. Ez a harmadik típusú kísérlet Torgyán eltávolítására. (Megjegyzem, Torgyán nincs egyedül, hiszen egy másik politikai ellenfelét, az SZDSZ-es Eörsi Mátyást is beperelte a kormány. Az analógia itt

---

¹³ 1991. június 8.

véget is ér, hisz Eörsi igaza biztos tudatában kérte a parlamenttől mentelmi joga felfüggesztését. Torgyánnak azonban esze ágában sincs, ő egyelőre beteget jelentett.)

Torgyán nem népszerű, a józan közvélemény szemében az, ami: veszélyes, rossz bohóc. Ám ugyanakkor a kormány politikai ellenfele. Ma őt nem védi meg a kormány rendőrsége, a mentelmi jog. És holnap?

1992. JÚNIUS 27.

SZÉGYEN

Antall miniszterelnök úr gögösen, méltóságteljesen, keményen visszautasította a sajtó, egyes politikusok és közéleti személyiségek alpári észjárását. Nevezettek arra célozhattak ugyanis, hogy a kormánynak vagy a kormánykoalíciónak netán valami köze lehetett az október 23-i Kossuth téri Sajnálatos Eseményekhez, melyek során egy jól ismert, Csurkát és Antalit éltető – közel sem a skinheadekre és neonáci ifjakra korlátozódó – csoport a köztársaság elnökét nem hagyta megszólalni. Miniszterelnök Úr! Sajnos, szánalmas ez a nagy méltóság. Olyan, mint mikor a hazatérő férj a hitvesi ágyban idegen férfiút találván azon háborog, hogy a szomszéd nem köszönt elég tisztelettel. Nincs elég ereje megverni a gaz csábítót, a gazdag hitvestől sem szabadulhat meg, mert felkopik az álla, igyekszik tehát úgy tenni, mint ha a szerető nem létezne ott az ágyban. Szánalmas volt a parlamentben hétfő délután a vízlépcső kapcsán hivatkozni a nemzeti egység szükségességére. Abban egység van, Miniszterelnök úr, nem zavarta azt semmi eddig sem a Magyar Köztársaságban, legfeljebb egy-két kormányhivatalnok néha. Ha valamiben, akkor egészen más kérdésekben kellene nyíltan kérnie a demokratikus erők támogatását: a saját demokratikus kormányának hatalma, az alkotmányos rend érdekében. Mert a hitvesi paplan alól kilóg az idegen láb, a kormánykoalícióban vehemensen szervezkedő radikális jobboldal lólába. Elvetélt elnök- és paktumbuktató puccskísérlet, avagy inkább jelmezes főpróba tanúi voltunk a forradalom évfordulóján, amelynek cinkosa volt az Ön belügyminisztere. Ezt sajnos, a szabad mozgás és szabad szólás viszonyai között nem lehet letagadni: a nyilvánosság követhette Boross Pétert '56-os szövetségbeli fellépésétől a Konzervatív Nemzeti Ifjak nagy nevelőjének szerepéig, egészen addig, amíg ott a Kossuth téren civilbe öltöztetett határőrökkel biztosította a felügyelete alá vont látványos kopasz rohamosztagot. Aliikét mellesleg politikai védelemben részesített Csurka ugyanezen a hétfői parlamenti délutánon. Folyik a küzdelem az Ön hadügyminiszteréért, alelnökéért, Für Lajosért s vele a hadseregért. A kissé radikálisra sikeredett október 22-i MDF-émlékünnepségen, a Gólyavárban, melyről mellesleg feltűnően hallgatott a kormányhú sajtó, Für Lajos dodonaian fogalmazott: a különféle diktatúrákkal szemben a „ránk hasonlító demokráciát” emlegette, s a pillanat forradalmi ígérletét szuggerrálta a jelenlévőidbe, jó összhangban Csurka István kedves gondolataival. Für Lajos Antall József egyetlen alternatívája a Magyar Demokrata Fórumban. Vajon a parlamentre vagy a fegyveres erőkkel megtámogatott rohamcsapatokra tud támaszkodni, ha a jobboldali radikálisok őt állítják a kormányrúdhhoz?

Az '56-os forradalom harminchatodik s a köztársaság kikiáltásának harmadik évfordulója szégyenteljes napja volt a magyar demokráciánál. Antall József demokratikus kormányának és a Magyar Demokrata Fórumának a szégyene.

A miniszterelnök alighanem rosszul méri föl a helyzetét, amikor azt hiszi, hogy a közvélemény előtt elleplezheti valódi helyzetét.

1992. OKTÓBER 31.

A SKINHEADTALÁNY

Boross belügyminiszter szilárdan kitart, s mint kijelentette, csak akkor mond le, ha erre a miniszterelnöke szólítja fel. A miniszterelnök úr viszont bölcsen tenné, ha nem pusztán Boross belügyminiszter tájékoztatásaira hagyatkozna a belbiztonságot illető kérdésekben, hanem közvetlenül tájékozódna a Nemzetbiztonsági Hivatalnál, esetleg a legfőbb ügyésznél, s ezek után gondolná meg, töretlenül bízik-e igen-igen nagyhatalmú belügyminiszterében. Azok a konzervatív nemzeti ifjak ugyanis, akiket a kormánykoalíció pártjai versengve karolnak fel, s akiknek megjelenését október 23-án a Kossuth téri állami ünnepségen a belügyminiszter olyannyira nem kifogásolta, nemcsak az emberöléstől nem riadnak vissza, hanem a kormánnyal is elégedetlenek. Legalábbis erről tanúskodnak a köreikben terjedő manifesztumok, versezetek. A 32 éves salgótarjáni Danyi Zoltán gyilkosainak nyomába eredve effajta felfedezésekre jut az érdeklődő.

Mint ismeretes, Danyi Zoltánt 15 és 16 éves skinheadek verték agyon. Egyikük az egeri Lenkey katonai középiskola tanulója. Ez idő tájt, de még a salgótarjáni erőszakos halál előtt került nyilvánosságra, hogy a szegedi katonai középiskolában is megjelent a skinmozgalom. A skinheadek fasiszta ideológiájáról cigányokkal és színes bőrű külföldiekkel szembeni erőszakos akcióiról, kiváltképp Egerben, ahol már két év óta követik egymást a napokig tartó sorozatos támadások, rendre tájékoztatta a sajtó a Nagyérdeműt. Sok-sok idegen- és cigányverés a legcsekélyebb következmény nélkül maradt. Számos eljárás is indult, sokat megszüntettek, néhány folyik, a skinheadszervezkedés azonban feltartóztatlanul terebélyesedik. Mind a Torgyán-féle Harag Napján, mind a kormánypártok nagy tüntetésein, a televízió- és rádióelnökök elleni demonstrációkon – beleértve a március 15-i nemzeti ünnepel összekapcsolt médiatüntetést – és október 23-án a Kossuth téren, a hivatalos ünnepségbe ékelt ellentüntetésen is csapatba szervezve jelentek meg skinheadek. Az október 23-i botrány nyomán kétségbevonhatatlan tények kerültek napvilágra, amelyek bizonyítják a Torgyán-féle kiscgazdapárt és a skinek szervezeti kapcsolatát, de azt is, hogy a belügyminiszter kedves szervezete, a – mellékesen a Magyarok Világszövetségében is kulcspozíciókba került – Pofosz a skinek csúcsszervezőjévé lépett elő. S most érnek össze e nagy ívű felsorolás végpontjai: a salgótarjáni karatés-baseballütős cigányölő ott pfujolta a köztársasági elnököt október 23-án a Kossuth téren; a Pofosz-székházban aznap megalapított Független Magyar Ifjúsági Front, valamint az egeri kiscgazdairodában szerveződő Nemzeti Ifjak Egyesületének tagja; katonai középiskolás. Mind a gyilkosság, mind az október 23-i vendégszereplés egyenesen következik abból a néhány fasisztoid – erőszakot hirdető, nacionalista és rasszista – eszmeforgácsból, ami a skinmozgalmakat lazán összetartja. Ám hivatásos s merész koncepciójú szervezők nem bízzák a dolgok folyását a spontán fejlődésre. Nézzük, hogyan számol be az egyik katonai középiskolás skin a maga október 23-áról: „A Kolumbusz utcába mentünk, ahol a kiscgazdapárt termében volt egy gyűlés. A gyűlésen elhangzott, hogy innen a Parlament elé megyünk. Szőke őrnagy azt mondta, hogy amikor a köztársasági elnök beszél, ütemes vastapsba kezdünk, és azt addig folytassuk, míg abba nem hagyja a beszédét. Mert Göncz Árpád köztársasági elnök nem való erre a magas beosztásra azért, mert nem tesz semmi érdemlegeset a haza érdekében, mert beengedi az ország területére a külföldi bevándorlókat, diákokat, és a cigányok ellen sem tesz semmit. Hagyja, hogy ezek az ország területén tartózkodjanak, és kiszorítsák saját hazájukból a magyar állampolgárokat.” (E szöveg láttán sajnos e sorok írójában emlékképek tolakodnak elő Kétegyházaról.¹⁴ A kiscgazdapárt állása erős a faluban, a polgármester is kiscgazdaszínekben győzött a választáson. A Csurárok elleni megtorló akcióval gyanúsított „fehér” fiatal emberek szabadon bocsátásáért tüntetnek vagy ezren a polgármesteri hivatal előtt. S a legkevésbé sem

¹⁴ A kétegyházi eseményekről lásd a *Bűnügyi riport* című írást

ifjú, a legkevésbé sem skinhead polgárok szájából hallom: „Göncz Árpád az oka, Göncz Árpád adott annyi jogot a cigányoknak.” S hadd ünnepelem ezen a helyen a Békés Megyei Rendőr-főkapitányságot, valamint az ORFK-t: lezárták a nyomozást; a Csurár házak lerombolói és a gyűjtogatók nem kerültek elő. Gratulálunk! (Egy kis dekódolási tanácsadó hírolvasóknak. A rendőrség üzeni: az is bolond, aki a neki nem tetsző cigányok házát nem gyűjtja fel. Ránk számíhattok, fiúk!)

A skinheadek erőszak kultuszára először csak Romhányi László és a Keresztény Nemzeti Unió figyelt fel meleg érdeklődéssel – az egriekkel már 1990 októberében találkoztak az Expressz étteremben. (Az első jelentős egri skinakcióra 1990 szeptemberében került sor.) 1992. július 20-án „Pépe”, egy prominens egri skinhead azonban Torgyán József, Garamszegi Miklós és Gyimóthy Géza aláírásával kap megbízólevelet, hogy toborozzon tagokat a kiscgazdapártba, szervezzen ifjúsági, valamint honvéd hagyományörző szekciót, és alakítson nyugdíjas tagozatot (!) az ország egész területén. '92 nyara óta folyik Egerben a Széchenyi utca 18. sz. Alatti kiscgazdairodában – finom belvárosi környék, szemben a patinás Dobó Gimnázium – a Nemzeti Ifjak Egyesületének szervezése, vezetője „Roy”, azaz Sneider Tamás skinvezér, több erőszakos cselekmény részben felelősségre vont hőse. Legalább október 16. óta Roy a Nemzeti Ifjak Egyesületének regionális, több megyét felölelő egységét vezeti. (E napon datálták az első ismert újfajta tagkönyvet.)

Legkésőbb 1992 augusztusában az MDF alelnökének, Csurka Istvánnak az érdeklődését is felkeltették a skinheadek. Meleg szavakkal ír róluk nevezetes tanulmányában, nem csoda, ha a Magyar Út Alapítvány felhívását a Nemzeti Ifjak Egyesületének belépési nyilatkozatával együtt kínálják immár az egri kiscgazdairodában az ifjúsági tagozat aktivistái, akik azon kívül, hogy a skinheadek rituális (bakancsos, kopasz, „Oi” kiáltással köszönő) közösségének tagjai, tagjai még, ha jól számolom, három bejegyzett szervezetnek (Nemzeti Ifjak, Honvéd Hagyományörzők, Kiscgazda Ifjúsági Tagozat), s akkor még nem számítottam a Független Magyar Ifjúsági Frontot és a Magyar Út Alapítványt, valamint az olyan elágazásokat, mint a győri Györkös úr neonáci pártja. Ha egyik szervezet törvényen kívül kerül, mint például Györkös úré, még mindig marad legális elég. A katonai középiskola igazgatója megtilthatja parancsnoki döntéssel, hogy a növendékek a legális, formális szervezetek tagjai legyenek, a titkos skinszövetséghez tartozás szálait, melyek konspiratívok és privátok, nem tudja széttépni ilyen egyszerűen. S továbbra is némi zavarral nyugtázza, hogy egyes növendékek szekrényében Hitler-képek rejtőznek, s a rendszeres hétfégi kollégiumi diszkón furcsa vendégek hátizsákkal s „Oi” kiáltások kíséretében egymással ropják.

Mindezt azonban nemcsak a Beszélő tudja 1992 késő őszén, egy gyilkosság után, hanem tudja a Nemzetbiztonsági Hivatal, tudja a legfőbb ügyész, tudja a rendőrség legkésőbb 1991 májusa óta, folyamatosan. (Tudomásunk szerint akkor írta első összefoglaló jelentését a skinheadjelenségről a Heves megyei ügyészség felettesének, a legfőbb ügyésznek.) Talán e szervezetek identitászavarával magyarázható, hogy egyetlen biztos tennivalójukat ismerik fel: hírzárlatot kell elrendelni. Süket csönd a Legfőbb Ügyészség, a rendőrség és a Nemzetbiztonsági Hivatal felől. Talán e szervezetek nem tudják világosan, hogy mit védelmeznek. Az alkotmányos rendet, az ország minden lakosát – mert senki ne higgye, hogy az erőszak a cigányoknál, esetleg a zsidóknál áll meg. A figyelmeztető jelek utolértek egyes újságírókat, egyes ügyészeket. E tiszteletre méltó szervezetek talán csak egyes Pártjainkat és Kormányunkat védelmezik.

1992. NOVEMBER 21.

ÖNKÉNTES ÉHEZŐK

Az éhezés huszadik napja után, egy – bár a Létminimum Alatt Élők Társaságának szervezésétől függetlenül – paksi éhségstrájkoló halála árán a tömegkommunikáció mégiscsak keblére ölelte a bicskei demonstrációt. A kormánypárti propaganda konyháján kifőzték a követendő álláspont kvint-esszenciáját: zsarolás, terrorizmus, bizonyos ellenzéki erők aknamunkája a kormányellenes éhezés. Bizonyos, ha bájnak nem is nevezhető hamvasság lengi át ezt a propagandát alig egy hónappal Réti Miklós MDF-képviselő, Chrudinák Alajos és Tökés László éhségstrájkja után, őket ugyanis tisztelni illett önfeláldozó kiállításukért.

Különféle diszciplínák fölényes, politika fölötti szakértői türelmesen magyarázzák a csacsi közönségnek, hogy a szegénység nem a kétkulcos áfától származik, ne az ellen tiltakozzanak hát, hanem a szegénység ellen. S nagyvonalúan elsiklanak ama apróság fölött, hogy ha a szegény ember az eddigi közterhek mellé még egy is áfát is fizet, akkor bizony szegényebb lesz, függetlenül az áfa számos nagyszerűségétől. Az éhezők azonban konokul éheznek tovább, s csatlakoznak hozzájuk tegnap még ismeretlen önkéntesek. S sorjában tesznek látogatást, küldenek írásos üzenetet az ellenzéki politikusok.

Mi ez az egész? A közvélemény nagy része most, a huszonnyolcadik nap tájékán alighanem kicsit kényelmetlenül feszeng. Nem szeretik sem a szegénységet, sem az adókat, sem a kormányt, de nem szeretik az örökös morális kihívásokat s a politikai attrakciókat sem.

Mi ez az egész? Újabb, vészes figyelmeztetés arra, hogy mily gyengék, mily törekenyek a parlamenti demokrácia intézményei itt a magyar, középeurópai ég alatt, ahol a tiltakozás *önpusztító* formái most is bármikor mozgalommá terebélyesedhetnek, holott a finom egyensúlyokkal balanszírozó modern demokráciában minden polgár élete és méltósága megkérdőjelezhetetlen cél és érték. Önmagát ott égeti el, ott sanyargatja, ott kockáztatja az egyén, ahol más eszköze nincsen kimondani megalázottságát, elnyomorodását, elnyomottságát. A börtönben, mint az ír terroristák, az üzemszerű gyarmatosító hatalomintézmények ellenében, mint Gandhi, a KGB zárt városában, mint Szaharov, Kádár János általános amnesztiájának élő cáfolataként Kádár börtönében Pákh Tibor. Demokráciára alkalmatlan, aránytévesztő tévelygők lennének a Létminimum Alatt Élők Társaságának éhségstrájkolói mind az ötvenötén az ország tizenöt helységében, ördögi politikai kalandorok hányódó eszközei? Az ítéletet sajnos nem a kormányzó pártok rendőr útján közvetített üzenete mondja ki, nem is a fölényes szakértők s a Bicskére látogató óvatos politikusok, hanem a köz hangulata (persze a sajtó ennek alakításába, ne tagadjuk, alaposan belefolyik), s az nem utasítja vissza meghökkenve a demokráciában oly inadekvát módszert, legfeljebb beletörődésre szoktatott alattvalóként vagy fanatikus kormánypártiságból. Bizony, nagyon kevesen érzik úgy, hogy fölösleges, értelmetlen nektek ott éhezni! Bicskén polgártársak, jobbat, ésszerűbbet úgysem érhetek el, mint választott képviselőink, felelős kormányunk és szakszervezeteink.

Ez az ítélet diagnózis. Ha kevesen bíznak a demokratikus intézményekben, akkor tényleg nem alkudhatják ki egymástól és együtt az optimumot, mert a „közjó”-hoz az is hozzátartozik, hogy a köz jónak tartsa. Akkor a demokratikus intézmények gyengék. Erejük nem a kényszerítés eszközeinek birtoklásában rejlik, hanem a beléjük vetett bizalomban.

Ezt a szomorú diagnózist éheztek ki az önkéntes éhezők – mert az áfaalkudozást elvégzik a pártok és a szakszervezetek is. Egyébként az áfakulcsok és kompenzációk rendezgetésétől nem lesz senki sem kevésbé szegény.

1992. NOVEMBER 21.

KI KIT GYŐZÖTT LE?

„Vajon milyen feltételhez kötik az MDF-en belüli erős csoportok a bólintást (a kétkulcsos áfára)? A parlamentben azt suttogják, hogy Hankiss és Gombár feje az ár” – írtuk november 7-én. Később, az MDF-frakció balatonkenesei kimerítő frakcióhétvégéje után úgy látszott, hogy józanabb fordulatot vesz az ügy, s a kormánypártok egy kis bizottságot bíztak meg az adók és a költségvetés népszerűsítés formálásával. A maratoni hosszúságú, zárt ajtók mögött zajló MDF-csúcsrendezvényekről (elnökség, választmány, frakció) kibocsátott híradások pedig a miniszterelnök mögé felsorakozó mérsékelt lassú, szívós fölénybe kerüléséről szóltak, s a Csurka-szárny lebírásáról. Aggodalomra legfeljebb a mezei alapszervezetek hangulata adott okot. A háttérben készül Zimányi és Zétényi új igazságtételi törvénye. A miniszterelnök közben tárgyalta a köztársasági elnökkel a médiáról. A múlt héten a koalíciós költségvetési módosítócsomagot ledarálták a parlamenti bizottságok. Kormányátalakítási hírek szivárogtak ki a kiszáradt és a népnemzeti Andrásfalvy menesztéséről. Aztán hét végére zátonyra futott a közjogi méltóságok egyezkedése, a miniszterelnök ugyanis egy tapodtat sem mozdult eredeti álláspontjától: az elnököket felmenteni, alelnököket kinevezni. A köztársasági elnök pedig politikai garanciák nélkül, vagyis médiatörvény vagy a médiabizottság kétharmados támogatása nélkül nem írt alá. Nem befolyásolhatja egy párt, az MDF belső életét – jelezte Göncz Árpád levelében.

Így következett a vasárnapi, hajnalba nyúló újabb, szélesebb MDF-vezetőségi ülés, az elnökök tanácskozása, küzdelme a bázissal. A testület politikai nyilatkozatot tett. (Olvasható az Új Magyarország december 1-jei számában.) Leszögezi, hogy az ország stabilitásának kulcsa Antall József, hogy töretlenül megyünk a parlamenti demokrácia útján, és szélsőség teret nem nyert. Rádörren a köztársasági elnökre, hogy írjon alá, a „felelősséget érző” (értsd: kormányhű, hiszen az ellenzék felelőtlen) polgárokat felszólítja, szervezkedjenek. Majd némiképp fenyegetően újabb Justitia-programot fogalmaz meg: keményebb gazdasági ellenőrzés, igazságtétel – kibővítve az igazságügyi miniszter leleményével, a múlt gazdasági bűnöseinek megbüntetésével. Mindamellett a hazai vállalkozók lehetőségeinek erőteljes bővítését ígéri. A lényeg azonban hiányzik a politikai nyilatkozatból, ám benne foglaltatik egy kormányintézkedésben és egy költségvetési módosító indítványban. Mindkettő hétfőn került a nyilvánosság elé. A kormány fegyelmi vizsgálat alá vonja Hankiss Elemért, s közvetlenül a Miniszterelnökség felügyelete alá helyezi a televízió és a rádió költségvetését. Két olyan lépés, amihez a kormánynak nincs joga, a tévé nem kormányhivatal, a tévéelnök nem kormányhivatalnok. A kétharmados médiatörvény helyett a „feles” költségvetési törvény oldja meg a média felügyeletét. Az MDF-elnökök országos gyűlése nyomán az MDF erőszakosan újra megnyitja a költségvetési vitát, amit a múlt héten erőszakosan lezárt. Három szavazattöbbséggel átpréseli az akaratát. S ha minden jól megy, nem lesz akadálya, hogy két rendőr kivezesse Hankiss Elemért a televízióból, ahogyan Csurka István érzékletesen előadta.

Ezt a politikai döntést készül végrehajtani a miniszterelnök, az alkotmányosság feltétlen híve.

1992. DECEMBER 5.

DR. ANTALL FELELŐSSÉGE

A gögös miniszterelnök elég nagy bajban van. Ha a Beszélő szerkesztői nem is dr. Antalit választották két évvel ezelőtt, s azóta sem nyerte el rokonszenvüket, mégis tudják, hogy a miniszterelnök nehézségeiből még sok baj származik. Elejét lehetett-e volna venni annak, ami most fenyeget?

TOVÁBB, TOVÁBBI

A legnagyobb kormánypárt radikális népnemzeti (náci) jobbszárnya lendületesen folytatja offenzíváját a kormány és az alkotmányos intézmények ellen. Zacsek képviselő úr például, aki melleleg a jelenlegi szlovák kormány politikáját tekinti példaadónak, azzal örvendeztette meg Csurka híveit, hogy a legutóbbi Magyar Fórumban a Nagy Soros Összeesküvés felgöngyölítése kapcsán ismét nekiment Andrásfalvy kultuszminisztériumának, amiért pipogyán enged a nemzet gyökereit rágó Sorosnak. Melleleg a sokat támadott Alkotmánybíróság intézményét úgy ahogy van, a Németh Miklós igazságügy-minisztereként szolgáló Kulcsár Kálmán kreatúrájának minősíti. (Az egykori demokratikus ellenzék jó néhány tagját a tudományból kiebrudaló Kulcsár akadémikus egyébként az Antall-kormány kanadai nagykövete.) De megkapták a magukét Zacsek úrtól az Új Magyarország, a Pesti Hírlap és a Magyar Nemzet is mint a közönség kozmopolita félretájékoztatóinak különösen alávaló díszpéldányai. A „kormányközeli” annyi.

Csurka nem szállt magába a miniszterelnök parlamenti szónoklata nyomán. Inkább az MDF-en belül mindig is betolakodónak tartott miniszterelnök fölötti győzelemként értékelte az elmúlt hetek eseményeit. De hasonlóképpen nyilatkoznak ellenfelei is: Debreczeni József szerint az MDF-frakció kétharmada Csurkát támogatja. A szeptember 30-i parlamenti hangulat alátámasztotta a Csurka-előretörés diagnózisát. Mint utóbb kiszivárgott, közvetlenül a plenáris ülés kezdete előtt az MDF-frakcióban Antall József hosszan és szigorúan nevelte képviselőit, ám napirend előtti beszéde mégis igen-igen visszafogott tapsot kapott. Az MDF-frakció egy része tüntetően össze sem verte a tenyerét.

Csurka és tábora erősít.

Az MDF ELNÖKE

Antall dr. nem sürgölődött a lakitelki sátorverés körül. Mint Grósz Károlyhoz írott és utóbb nyilvánosságra került leveléből kitűnik, 1988 táján elérkezettnek látta ugyan az időt arra, hogy a politikai felszínre emelkedjék, miután 1956 utáni lemerülése óta jó harminc évet kivárt, ám óvatosan kereste azt a politikai erőt, amely szerepet biztosít neki. '88-ban (a Grósz-levél tanúsága szerint) még foglalkoztatja annak lehetősége, hogy a meghatározó tényezők az 1949-ben szétvert pártok reinkarnációi lehetnek. De tudta, hogy ez irreális; az MDF-et választotta, mert az MDF esélyes és vitathatatlanul hazafias párt volt, és mert nem akadt az MDF-ben igazi riválisa. Az elhivatottságtól feszülő Magyar Demokrata Fórum elsöprő sikerrel indult 1988-ban. Ellenállhatatlan erejűnek látszó stratégiai szövetség fűzte a hatalma részleges megmentésén fáradozó MSZMP-hez, és – nem utolsósorban e szövetség jóvoltából – átütő akciókkal tudta learatni az előző évek fáradságos, részben földalatti munkájával szervezett Duna-védő és Erdélyt mentő mozgalmak politikai gyümölcseit. A hatalom kérdését közvetlenül nem érintő hazafias tömegdemonstrációk az MDF-nek kedveztek.

A Fórumnak akkor lett szüksége Antall Józsefre, amikor az addig sikerrel hátranyomott riválisa, az SZDSZ, oldalán a Fidesszel a hatalomátadásról szóló nyílt tárgyalásokra kényszerítette az MSZMP-t. Az MSZMP technokratáival való huzakodáshoz az MDF-nek ugyanúgy nem voltak ütőképes emberei, mint ahogy később a kormányzáshoz sem. Ekkor keresték meg dr. Antalit, hogy kihúzza a csávából a lakitelki alapító atyákat.

Álljunk itt meg egy pillanatra, és gondoljuk végig, mi történt volna az Ellenzéki Kerekasztal és a háromoldalú tárgyalások nélkül, ha az SZDSZ nem zavarja össze a lakitelki

alapítók és MSZMP-s szövetségeseik forgatókönyvét. Nem nehéz elképzelni. Elég, ha. A néhai Jugoszláviára, a születő Szlovákiára, Romániára vagy a Szovjetunió romjaira nézünk. Tőlünk keletre és délre a nyugatos polgári erők gyengesége folytán győzedelmeskedett a nacionalizmus és a hatalmukat mentő kommunista vezérek szövetsége, és nyomában szétestek a gazdaságok, feléledt az erőszak, pusztítanak a polgárháborúk.

A liberálisok ereje folytán ehelyett nálunk győzött dr. Antall. A liberálisok vezette négy párti koalíció népszavazási sikere megszabadította dr. Antalt Pozsgay köztársasági elnökségétől. Győzött valódi bázis nélkül, egy olyan párt élén, amelyhez vajmi kevés köze volt. Az SZDSZ tett neki még egy szívességet: a nevezetes paktum jóvoltából megvédhette magát saját pártjától. Elsősorban nem az ellenzékétől, hanem a kormánypártoktól, de mindenekelőtt az MDF tekintélyeitől kellett féltennie saját (szigorúan parlamentáris, kényesen jogállami) politikai elképzeléseit s miniszterelnökségének stabilitását. A kirajzolódott parlamenti erőviszonyok mellett ugyan melyik térfél fenyegette inkább bizalmatlansági indítvánnyal a kormányt, melyik pártfrakcióval szemben volt Antall dr.-nak leginkább szüksége a konstruktív bizalmatlanság alkotmányos intézményére? Hát leginkább saját frakciójával szemben.

S talán az ellenzék miatt kellett osztálytársakkal, tanítványokkal és rokonok rokonaival benépesíteni a kormányhivatalokat, a miniszterelnöki kabinetirodát?

A paktum és az osztálytársak alighanem jobban bőszítették az MDF törzsgárdáját, mint bármely nekikeseredett ellenzékit. Bizony nem könnyű eldönteni, hogy a paktum felrúgása az utolsó megvalósításra váró pontnál – aminek következtében a nemzeti médiát felügyelő Pártatlan Tájékoztatási Bizottság felállításáról rendelkező törvény nem született meg 1990 nyarán – vajon a miniszterelnök taktikázásának, avagy az MDF-törzs lázadásának számlájára írható-e. Végigolvasva az akkori parlamenti vitát, ma úgy tűnik, inkább a sértett MDF kontrázott. Antall József ragaszkodott legalább ahhoz, hogy a médiaelnökök kinevezése ne maradjon a kormány kezében, hanem kelljen hozzá a köztársasági elnök. (A megfelelő segédindítvány a kereszténydemokrata Gáspár Miklóstól érkezett. A KDNP-frakció, mint tudjuk, mindeddig a legfegyvelmezettebb kormánypárt volt.) A médiaügyön megbicsaklott a miniszterelnök akarata pártja ellenében.

BÁZISKERESŐBEN

Ha helyes a feltételezésünk médiaügyben, akkor Antall dr. 1990 nyarán tapasztalta, hogy bár kormányát el tudta fogadtatni a nagyvilágban, bár illetudó keretek között tudta tartani a belső politikai életet, az MDF-et nem hódította meg. Az őszi önkormányzati választás azt mutatta meg, hogy az MDF sem tudta meghódítani az országot, a taxisblokádnak pedig azt, hogy a kormány és általában az új politikai berendezkedés fölöttébb népszerűtlen, és enyhén szólva nem számíthat széles támogatásra.

Ráadásul az SZDSZ azzal, hogy menesztette Tölgyessy Pétert a frakcióvezetői posztról, Antall dr.-t legkedveltebb, legotthonosabb politikai műnemétől, a kényes egyensúlyozgatástól és taktikai játékoktól fosztotta meg. Ekkortájt vette a miniszterelnök azt a politikai kanyart, amelynek irányát először még közvetlenül az önkormányzati választás előtt bizalmi minisztere, Jeszenszky Géza mutatta meg a Bossányi Katalin interpellációjára adott emlékezetes válasszal, amire tiltakozásul az ellenzék kivonult az ülésteremből. Jeszenszky azt fejtegette, hogy a nemzeti és keresztény erkölcsi értékeket csak a kormánypártok képviselik hitelesen, vagyis a tisztelt ellenzék nemzetietlen és amorális. 1990 kora őszen ez még merőben új, lovagiatlan hang volt a parlamentben. ^x

S a továbbiakban Antall József, keresve bázisát, egyre inkább errefelé tapogatózott: jobbfelé. Háborús veteránok s a történelmi jogfolytonosság nevében uralkodó úri középosztály fantomjai között igyekezett felébreszteni az odaadást. Végzetesen érzéketlen volt a széles rétegek méltósága iránt, amelyet újra és újra megsértett a történelmi

Magyarország, a nemesi alkotmány és hadi dicsőség állandó emlegetésével, mert ősök nem voltak részesei ennek a hagyománynak. Elfogadhatatlan kockázatnak kitéve a kisebbségben élő magyarokat, de akár a Magyar Köztársaságot is, az avított ébredők kedvéért újra és újra meglebegtette a határrevízió lehetőségét. S a teljes kommunikáció uralmáért ácsingózó MDF-törzs kedvéért belement abba az ízléstelen támadásba a média ellen, amit határozottan elhárított még 1990 nyarán. S most már résen kell lennie, ha meg akarja óvni mindazt, amivel az Ellenzéki Kerekasztalnak sikerült elkerülni a szomszédok lehangoló sorsát. A miniszterelnöknek – ha még most is komolyan veszi kormányra lépésekor hangoztatott elveit és céljait – fel kell ismernie, hogy tragikusan rossz útra tévedt, hogy ezen az úton egyszerűen nincs számottevő erő, amely támogatni tudná. A két évvel ezelőtt még következetesen antifasiszta miniszterelnök most ott tart, hogy belügyminisztere szemrebbenés nélkül 1919-et nevezi a magyar történelem mélypontjának, elegánsan megfeledkezve 1944-ről. A jogállam fővárosi rendőrfőkapitánya jó modorú kis rasszista rohamcsapatok vezéreivel társalkodik hivatalában.

LÉGÜRES TÉRBEN

Az újra és újra leckéztetett sajtóban most a magyar értelmiség legkülönbébb ízlésű és világnézetű képviselői védik Antall Józsefet a radikális jobboldali támadással szemben. De nincs egyetlen sajtóorgánium, amely szilárdan támogatná a kormányt. A kormány, a miniszterelnök hagyta, hogy az állami bankok pénzéből keservesen gründolt Új Magyarország az ellenzék elleni gyűlöletkeltés eszköze legyen, publicisztikájában a Magyar Fórumhoz csatlakozva. Kormánypárti tüntetések a rádió és a televízió előtt az elnökök és egyes műsorok ellen – s a kormányfő egy szót sem szól. 1990 nyarán még Washingtont idézte a parlamentben: *„Lehet-e valami ízetlenebb, vakmerőbb vagy veszélyesebb egy nép nyugalma, mintha önalkotta testületek folyvást bírakul tolják fel magukat?”* Emlékszik a Nyájas Olvasó 1989 őszéről az azóta sajnálatosan kimúlt Világ című hetilap címlapján díszelgő fényképre? A Tv-híradó élére kinevezett Pálffy G. mély meghajlással fog kezét Pozsgay Imrével, már-már kezét csókol a tévé felügyeletével frissiben megbízott államminiszternek. Nos, Pálffy G. A Hétje és Tv-híradója durvábban tájékoztat félre és fűt alá a miniszterelnöknek, mint bármely liberálbolsevista napilap avagy az Esti Egyenleg. Kire számíthat Antall József miniszterelnök, a parlamenti demokrácia elkötelezett híve?

„Ha nem fogunk össze mindnyájan, ha nem mozgósítjuk magunkban mindazt, ami a legjobb, eljártunk egy olyan történelmi esélyt, amelyet ebben az évszázadban még nem kínált fel nemzetünknek a történelem” – mondta Antall József 1990. május 22-én, amikor bemutatta kormányprogramját. Ha a miniszterelnök az 1990 őszen választott úton halad, végképp eljártssa ezt az esélyt.

Túl sok rosszat mozgósított.

1992. SZEPTEMBER 12.

EZERKILENSZÁZKILENCVENHÁROM

TIBORC KIGÁZOL...

Hírlapszerkesztők kínjai... a miniszterelnök Pesti Hírlap-beli január 22-i interjújáról alighanem minden elmondhatót elmondanak a nyilatkozók, minden elemezhetőt elemeznek az elemzők a napilapokban, mire hetilapunk megjelenik. Kár. Van mit kommentálni ezen a példátlanul hosszú, kissé dúlt monológon.

A Pesti Hírlap egyébként enyhén szólva nem az a mértékadó orgánus, melyet kimagasló államférfiak exkluzív megnyilatkozásaikhoz választani szoktak. Ám az országos gyűlés hetében a szokásosnál egy nappal korábban megjelenő Magyar Fórum nyíltan személyének rohanó támadása nyomán a miniszterelnök – úgy látszik – indokoltan látta, hogy leereszkedjék Csúrka és Horváth Béla népéhez ezzel a Pesti Hírlappal, s egyszersmind nyilvánosan elfogadja a főszerkesztő kitartó engesztelő udvarlását. (Erről lásd a Beszélő III. évi. 37.¹⁵ számát.) Méghozzá oly sietve, hogy sajtóirodájánali nem is volt ideje legalább futólag átfésülni a szöveget. Még a mondatrészeket sem egyeztették.

Dr. Antall nemcsak életútjának mindeddig mindenki előtt teljesen ismeretlen epizódjait említi meg, miszerint részt vett a daliás idők „valamennyi tüntetésén”, így például az 1988. június 16-ain és október 23-ain, de szokatlanul vulgáris is ebben az interjúban, talán szokatlan közönsége tiszteletére. „Lukas, koszos lavóról” beszél, „disznóólról”, „hülyeséget”, „félhülyéket” emleget. Még kedvelt többes szám első személyű igeragozását is egyes szám első személyre cseréli egyszer-egyszer, mondhatni frivolan, mintha egyszerű, köznapi lény lenne. „Engem az MDF iránti rokonszenv és az MDF legkiválóbb szellemi vezetői hívtak. Jó ajtón léptem be, szépen felhajtott sátorlap alatt, ezért hát nem vagyok hajlandó olyan magatartásra, hogy végül egy disznóól ajtaján kelljen távoznom. Ehhez azt hiszem megvannak az erkölcsi alapjaim, miután az egész világon az Elysée-palotától a Buckingham-palotáig, a Fehér Háztól a Kremlig sikerült feltárni sok fényes ajtót a magyar nemzet előtt. E fényes ajtók azonban soha nem feledtetik el a kicsi magyar parasztházak, egyszerű otthonok vagy akár csak kunyhók belső világát, s elkötelezettségünket, hogy Tiborc panaszát, szóljon bármilyen halkán, meghalljuk.” Talán kár volt a miniszterelnöknek ily megrendítően kitarulkozni. Ha nem csinálja, nem dokumentálta volna ennyire fényesen, hogy egy-két évszázaddal eltévedt a magyar történelem útvesztőjében, s minimum harminc éve nem volt érkezése körülnézni, hogy hol él. Tiborc ükunokái manapság házgyári panelban zsúfolódnak, vagy hatalmas, üres családi házban nyögik az energiaszámlát. A kicsi magyar parasztházakban – hacsak át nem építették őket nyaralónak –, pláne kunyhókban mostanában Magyarország cigány lakosai élnek. A Buckingham-palotában aligha pont rájuk gondol miniszterelnökünk. Most már csak az a kérdés, hogy mit hall meg dr. Antall József (szóljon bármilyen hangosan...).

1993. JANUÁR 30.

---

¹⁵ 1992. szeptember 12.

AGYAS BUBU A CENTRUMBAN

A miniszterelnök alighanem a sajtótörténetben is ritkaságértékű maratoni nyilatkozattal ajándékozta meg (ismét) a Pesti Hírlapot. Az interjúer – nem kevésbé szokatlanul – Balaskó Jenő, a vagabund poéta. A sok évig némaságra kárhóztatott költő nem fukarkodik lírai énjének prezentálásával, ezért a szorgalmas újságolvasó rég tudja, hogy Antall József kormányának támogatására esküdött fel 1990. április 8-án, mondván, egy hazaszerető értelmiséginek kutya kötelessége az első szabadon választott kormányt pártolni. Tiszteletre méltó álláspont, ha nem is kedveljük igazán Balaskó úr szívből jövő lojalitásának stílusát, amely az ellenzék – mely e logika szerint ugyebár nem lehet hazaszerető – legszívesebben valamilyen altesti funkcióval hozza összefüggésbe, méghozzá egy konzervatív keresztény kormány szellemiségétől meglehetősen idegen fantáziavilágot mozgósítva. Ráadásul úgy látszik, a költő a lehető legtovább értette félre a történelmi idők erkölcsi parancsát. Még magát a miniszterelnököt is túlszárnyalva tartott ki az „Antall és Csurka” hitvallás mellett, s szinte a legeslegutolsó percig Csurka Magyar Fórumában védelmezte szeretete tárgyát. De azért, ha későn is, eljött az igazság pillanata, és Agyas Bubu (ha valaki nem olvassa a Magyar Fórumot: Balaskó itt e néven is rendszeresen szerepelt) dr. Antall kedvéért a Pesti Hírlap-olvasók színe előtt szakított Csurkával. S íme, az igazak jutalma nem maradt el, dr. Antall neki cáfolta két folytatásban, négylepedő-nyi terjedelemben Csurka István politikai tanait.

A szövegfolyam szinte kizárólag Csurkának az MDF-vezetés irányvonalát, a kormány tevékenységét, mindenekelőtt Antall személyét támadó tételeivel foglalkozik, ezen kívül csupán néhány ismert vádat postáz újfent az ellenzéknek. Az ellenzék hibájából nincs médiatörvény, a szélsőjobb felplankolása az ellenzék felelőtlenségének eredménye, de a nemzetközi szélsőjobbot amúgy is a baloldal mozgatja stb. Találunk benne egy talányos mondatot, amely mintha nem kevesebbet állítana, mint azt, hogy a köztársasági elnök felelőtlen. „A kormányzat – ameddig lehetőségét látta, hogy valamilyen normális megoldásra kerüljön sor az ellenzék és a kormánykoalíció között – nem tette meg azokat a lépéseket, amelyek elmaradása a továbbiakban már a felelőtlenség irányába vitték volna a két közszolgálati intézményt (a rádiót és a tévét – a szerk.). *Ez a felelőtlenség alkotmányjogi vonatkozásban messze túljutott a tv és az mr körén, értve ezalatt a köztársasági elnök, az országgyűlés és a kormány viszonyát.*” (Más megfejtést is érdeklődve várunk! – a szerk.) Egy helyütt a miniszterelnök kacéran lebegtet valamit. Mintha 1989-ben mégis lett volna valami különalku az MDF és az MSZMP bizonyos körei között? „De a legnagyobb jelentőségű a megállapodás (a kerekasztal-megállapodásról van szó – a szerk.) azon háttére volt, hogy az MSZMP-nek meg kell újulnia, tehát először feloszlatják, majd új párt, az MSZP jön létre.”

Mi nem emlékszünk ilyen háttérre. A miniszterelnök vagy profetikus bizonyossággal áldatott meg, vagy tudott valamit. De az is lehet, hogy csak emlékezete dolgozta át egy kicsit az eseményeket, megtörtént ez már máskor is. De ezek az apróságok szinte elvesznek az Antali-ellenes Csurka-vádak hol érvelő, hol pusztán kijelentő cáfolatai között.

Csurka István tanításainak egyéb elemeit, például a New York-Jeruzsálem-Mérleg utcai összeesküvés tanát vagy a szomszéd államokkal kapcsolatos sajátos nézeteit az interjú nagy ívben kerüli. Nem vitás, az MDF-szavazóbázis visszahódításáért készült, nem kell ezt az érzékeny közönséget fölöslegesen terhelni. S az is világos, miért Agyas Bubu, miért a Pesti Hírlap. Mert Balaskó a Csurka-híveknek is referenciaszemély, mert a Magyar Fórum legelkötelezettebb olvasói a Pesti Hírlapot olvassák. így gondoltuk mi (s gondoljuk továbbra is). De gondolunk még egy merészet: kérdezzük meg Antall Józsefet! Elvégre beszélő viszonyra törekszünk mindannyian: a pártok, a sajtó, a kormány. Megkérdeztük. A miniszterelnök azt válaszolta, hogy erre nincs válasz, ez nem is kérdés. Kinek nyilatkozott volna? Mondtuk: az Új Magyarországnak. Nyilatkozott annak is meg a Magyar Nemzetnek.

Megkérdeztük: nyilatkozna-e nekünk is? Nem. A Magyar Fórumnak és a Beszélőnek nem. Bár az illegális Beszélőt az 1. számtól kezdve megvásárolta – Miért? Mi a közös nevező? – a Népszabadságnak sem nyilatkozik – válaszolta a miniszterelnök –, mert ezek nem korrekt lapok. Ő, minden ellenkező híresztelés ellenére, tiszteletben tartja a sajtószabadságot, mindenki azt ír, amit akar, de ő csali ügy védekezhet az inkorrekttség ellen, ha bizonyos lapokkal nem áll szóba.

Helyes. Nem lehet mindenki olyan korrekt, mértéktartó, mint a Pesti Hírlap, mint Agyas Bubu.

1993. MÁRCIUS 27.

EZ NEM BOLSEVISTA TRÜKK!

32 szavazat hiányzott ahhoz, hogy a parlament vizsgálatot indítson Boross Péter belügyminiszter, Pintér Sándor országos rendőrfőkapitány és Bodrácskó János budapesti rendőrfőkapitány tevékenységének tisztázására. Bár a vizsgálóbizottság felállítását a konszolidált politikai körökben osztatlan népszerűtlenségnek örvendő Torgyán javasolta, a szoros szavazás jelzi: a belügyminiszternek nem volt könnyű dolga, hogy elhárítsa a vést.

Egy komoly papíros

A képviselők szokásos péntek délutáni csomagjukban a kissé fűreszporízú módosító indítványok és törvényjavaslatok között szokatlanul fűszeres falatra bukkantak. Persze Torgyán József főzte, ízesítette, adagolta: határozati javaslat egy országgyűlési bizottság felállításáról az ellene irányuló alkotmányellenes titkos belügyminiszteri, rendőri akciók kivizsgálására. Akiknek a gyomrát megfekszi Torgyán politikai kínálata, hajlamosak undorodva elfordulni. Ugyan, a kisgazdavezér megint nagyválasztmányra készül! Alaposan ki kell rukkolnia, ha egy percre el akarja vonni a figyelmet Csurkáról, a Soros botránykőről. A csel persze bejött, a sajtó Torgyántól visszhangzott, mire a nagyválasztmány összeült, s hívei tombolva ünnepelték mint miniszterelnök-jelöltjüket. (Mellesleg csatlakozott a Magyar Úthoz.) Csakhogy Torgyán kalandregénybe illő parlamenti indítványához mellékelte négy volt rendőrtiszt, Illés Gyula alezredes, Labanc Ferenc alhadnagy, Galbács Mihály zászlós és Nagy László főhadnagy 1993. március 22-én közjegyző előtt tett, hitelesített vallomásának xeroxmásolatát. A leszerelt Élés alezredes Torgyán titkos belügyes üldöztetésének sztoriját az ellenzéknek szóló csalétekkel, az 1992. október 23-i Kossuth téri szkinhedprovokáció titkos hátterének leleplezésével fejeli meg. Erre az okiratra már nem lehet olyan könnyedén legyinteni, mint arra, amit Torgyán beszél. Nem kétséges, hogy a négy exrendőr alkotmányos felbuzdulását Torgyán vagy a köreihez tartozók szervezték. Erre utal az a körülmény, hogy a kiválasztott közjegyző a kisgazdapárt-szervezők jó ismerőse. Ezt ő maga említette magyarázatképpen, mikor megkérdeztük, hogy miért pont az ő *pestlőrinci* irodáját választották a vallomástevők, akik *Szigetszentmiklóson, Újpesten, Óbudán és Dunakeszin* laknak. Egyébként úgy értesültünk, hogy Labanc Ferenc, akit a rendőrségtől autópanama gyanúja miatt ülés Gyula fővárosi bűnügyi főnökkel együtt távolítottak el, jelenleg a Torgyán család érdekeltségi körébe tartozó autókereskedő cég alkalmazottja. Az autóüzemek gyanújának árnyéka annak idején Illés Gyula főnökére és régi barátjára, Bodrácskó főkapitányra is rávetült, de őt a vizsgálat tisztázta. Illésnek távoznia kellett, Labanc Ferenc még vizsgálati fogságba is került. Felmerül a gyanú, hogy nemcsak a kisgazdavezér csábereje, hanem a Bodrácskó főkapitánnyal való elszámolás vágya is munkált a nyilatkozókban. Ám akárhogyan, akármiért is, a négy leszerelt rendőr nem beszélhet csak úgy a levegőbe. A közjegyző előtt tett nyilatkozat nem tréfadolog, magyarázkodni nem lehet, azért a felelősséget vállalniuk kell. Nyilván tisztában vannak vele, hogy nem vihetik el szárazon, ha állításaikat nem tudják bizonyítani. Vagy tán valami torgyánista maffia szóné be az igazságszolgáltatás gépezetét, melyben reménykedhetnek? Itt azért nem tartunk.

Belügyminiszteri bűvészmutatvány

A sajtó múlt péntek óta hajkurássza a négy nyilatkozót – hiába. Egyelőre nyomuk veszett. (Bár az egyik kevésbé rangos és kevésbé exponált személyt lapzártánk táján állítólag utolérte egy fürge tévéstáb.) Magas rendőri körökben némi idegesség észlelhető: hátha a volt kollégák távoztukkor titkos iratokat vittek magukkal? De mintha ideges lett volna a magabiztos belügyminiszter is. Mindenesetre nem várta megadóan a végzetet, hanem maga kezdeményezett. Megkapta hozzá Szabad György házelnök előzékeny segítségét. Mielőtt Torgyán ügyrendi indítványa a parlamenti vizsgálóbizottság felállításáról szóló országgyűlési

javaslat napirendre tűzéséről elhangzott volna, mindenkinél előbb Boross Péter kapott szót. A belügyminiszter, aki elmondta, hogy a támadások és gyanúsítgatások kereszttüzébe áll, melyek nem kímélik családját, becsületét. De támadások nehezítik a rendőrség munkáját is, pedig végre magához tért, s sikert sikerre halmoz a bűnüldözés és a közbiztonság megszilárdításának frontján... s itt egy kis sikerpropaganda következett. De egyetlen percig sem kell tehetetlenül túrnie a nemtelen, képtelen vádak: máris maga fordult a legfőbb ügyészhez, hogy rendeljen el tényfeltáró vizsgálatot, amely Torgyán sajtóban szellőztetett állításainak utánanéző. Senki jobban nála nem kívánja egy parlamenti vizsgálóbizottság előtti tisztázódást, de ne most, amíg a tényeket éppen feltárják. Majd utána. A házelnök még hozzáfűzte: mielőtt kézhez kapta Torgyán paksamétáját, maga is azonnal az ügyészséghez fordult. Ilyen súlyos állítások láttán nem maradhatott tétlen. Azonnal, mindent, csak parlamenti vizsgálóbizottságot ne! Mire bárki levegőt vehetett volna, a belügyminiszter lendületes lebeszélése andalíthatta el a T. Ház kormánypárti oldalának akkurátus alkotmánytiszteletét, s nem kevésbé a nyilvánosságot. Olyan körütekintő vizsgálat folyik máris, hogy nyugodtan le lehet szavazni Torgyánt.

Hogy a házszabály ügyrendi javaslatról *vita nélküli* döntést ír elő, s a miniszter már javában vitatja a javaslatot, mielőtt egyáltalán elhangzott volna – ahogyan Király Zoltán szóvá tette? Ugyan már, egy kis félreértés az egész. A házelnök, mint türelmesen elmagyarázta, nem tudta, miről akar beszélni a belügyminiszter, amikor szót adott neki. S most már jöhetett Torgyán, jöhetett a szavazás. Az ellenzék, a független képviselők döntő többségének és a kiszáradt egy részének „igenje” (119) nem volt elég. Csurka barátai tartózkodtak. Még szeretik az erős belügyminisztert, s nem tartanak eléggé attól, hogy Torgyán sorsára jutnak.

Epilógus

Alighanem több székszissel fogadnánk Torgyán állításait, és súlytalanabbnak éreznék a közjegyzői okiratba foglaltakat is, melyek különben főleg végre nem hajtott, lefűjt vagy nagyjában-egészében rég ismert csalafintaságokat tárnak fel újra (lásd Beszélő, III. évf. 25-26., és III. évf. 44. sz., a kiszáradt-székházbeli puccskísérletről és október 23-áról),¹⁶ ha a belügyminiszter nem szoktatná közönségét módszeresen a kis alkotmányértékek módszerének elfogadtatásához. Hogyan értelmezzük másképp, mikor megnyugtatja a parlamentet, hogy bár nincs törvény a horogkereszt tiltására, ő eltávolította volna a köztársasági elnököt pfujoló dekorált bőrfejúeket, ha történetesen látta volna őket; vagy amikor bejelenti, hogy a törvény elfogadása *előtt* utasította a rendőrséget, hogy az „önkényuralmi jelképeket” szedessék le?

A képviselők kaptak egy vaskos levelet bizonyos B. G. úrtól. Ebben a feladó beszámol róla, hogy idén március 15-én 3-4 civil ruhás rendőr lekapta a tíz körmérőt, és az V. kerületi rendőrkapitányságra szállította, mert a Kossuth téren egy maga készítette transzparenst bontott ki „Kossuthi választójogot! Elég az évszázad szélhámosságaiból! Alkotmánybíráktól büzlik a demokrácia! A parlament tudtával titkos ügynökök! Ölik a népi kezdeményezéseket!” felirattal. Hét órán keresztül tartották őrizetben, s a transzparenst elkobozták. Pedig még horogkereszt vagy sarló és kalapács sem volt rajta.

E sorok írója nem ért egyet az idézett jelszavakkal, de legjobb tudása szerint semmilyen törvénybe nem ütköznek. A rendőri intézkedés tehát *politikai* véleményt hallgattatott el, politikai mérlegelés alapján. Nincs okunk tehát, hogy *ab ovo* hitetlenkedjünk Torgyán kissé feltupírozott és saját személyére fókuszált történetével kapcsolatban. Sokkal, de sokkal meggyőzőbbnek tartanánk egy parlamenti vizsgálóbizottságot.

1993. ÁPRILIS 3.

---

¹⁶ Lásd a Tört., *védve* és a *Szégyen* című írásokat e kötetben (118. és 120. o.), továbbá a *Forradalmi évforduló – „forradalmi” forduló* címűt a Beszélő 1992. október 31-i számában.

SZÖVEGHŰ RÉSZLETEK ILLÉS GYULA KÖZJEGYZŐI OKIRATBA FOGLALT NYILATKOZATÁBÓL

1. *Én, Illés Gyula a közjegyző előtt az alábbiakat adom elő: 1991 augusztusában dr. Boros Péter belügyminiszter úr magához rendel dr. Pintér Sándor akkori főkapitány urat és dr. Bodrácska János megbízott főkapitány-helyettes urat, amit követően felkért engem Bodrácska János, hogy válasszak ki két főt operatív tevékenységben jártas nyomozót, akikre olyan speciális feladatot kíván bízni, amit a belügyminiszter úrtól kapott. Megemlítette, hogy a nemzet biztonsági hivatal tehetetlen volt és ezért a rendőrséget bízta meg azzal, hogy dr. Torgyán József párt elnök úr politikai lejárataát megszervezze és végrehajtsa. Az előttem ismertetett terv az volt, hogy az elnök úr gépkocsi vezetőjén, egy Szöllösi nevű személyen keresztül cél személyen keresztül próbáljuk meg végrehajtani a feladatot.*

2. *En, Illés Gyula a fentiekben elmondottakat kiegészítve a következőket kívánom még előadni: 1992. március 15-én nyomozók utasítást kaptak arra, hogy a Nemzeti Múzeum előtt egy hangszóróval felszerelt gépkocsit rongáljanak meg abból a célból, hogy a nagygyűlést ne tudják megzavarni. Többek között ez volt az alapja annak, hogy az 1992. április 25-én a Kisgazda párt által szervezett párt rendezvényen az ugyannevezett „Harag” napján nyomozók megbízást kaptak arra, hogy utasításra a párt hangszórós gépkocsiját rongálják meg. Ennek végrehajtásával az itt jelenlévő Nagy László volt rendőrfőhadnagyot és Gelbács Mihály volt rendőrszázalóst bízta meg tudomásom szerint Bodrácska János. Tudomásom szerint erről a megbízásról tájékoztatták Pintér Sándor Országos rendőrkapitány és Boros Péter belügyminiszter urat.*

3. *En, Illés Gyula nyilatkozom még, hogy személyesen Bodrácska Jánostól szereztem tudomást négy szemközti beszélgetés során arról, hogy az 1992. október 23-án a Kossuth Lajos téren skinheadek által a Köztársasági elnök úr személyt ért incidenssel kapcsolatban a biztosítást megelőzően belügyminiszter úr az országos rendőrkapitány úron keresztül utasította Bodrácska Jánost, hogy nyomozókkal biztosítsa a skinheadek gyülekezését, amit ezek szerint ismert és utasítást adott arra is, hogy a Kossuth Lajos téri eseményekben a rendőrség ne avatkozzon be.*

A biztosításban résztvevő bűnügyi nyomozók nyilatkozni tudnak arról is, hogy a skinheadek a gyülekezés helyétől a Kossuth Lajos térig tartó felvonulási útvonalát biztosítani kellett, amit ezek szerint szintén előre ismerték.

OLYAN SZÉP, HOGY NEM IS LEHET IGAZ

Egy korábbi kérdőívünkre adott sok száz válaszból (köszönet a Nyájas Olvasónak!) tudjuk, hogy a Beszélő közönsége rendszeresen olvassa a Magyar Hírlapot is. Bizonyára sokuknak szemébe ötlöttek a MHjúnius 4-i száma első oldalának bal sarkában a „Pártpreferenciák jövedelmek szerint” című izgalmas diagramok. Az ábrához tartozó elemzést a 11. lapon (A régi és új középosztály politizál”, írta Tamás Pál) már fáradságosabb munka lehetett áttanulmányozni, talán kevesebben mélyedtek el benne. Idézzük fel hát kissé e helyütt!

Az újság első oldalán virító témakóstoló rögtön izgalmas összefüggést mutat be a Szonda Ipsos adatai alapján. Nem igazán váratlan, hogy a bizonytalanok, egyik pártban sem reménykedők aránya az alacsony jövedelműek között a legnagyobb, s a magas jövedelműek között a legkisebb. A sikeresek politikailag is céltudatosak. Az sem nagyon meglepő, hogy a „magas”, „alacsony” és „közepes” jövedelmi kategóriába tartozók között egyaránt legnépszerűbb Fidesz a legeslegnagyobb diadalt a magas jövedelműek körében aratja. Közel egyharmaduk (32 százalék) a Fideszre tesz. (Összehasonlításképpen: a '90-es választás előtt az MDF maximálisan 27 százalékos eredményt ért el a közvélemény-kutatásokban.) De hát nem csoda: a Fidesz nemcsak az egyén korlátlan lehetőségét valló, szintiszta liberalizmust hirdeti, hanem leplezetlenül, egyszer-egyszer kíméletlenül tör a sikerre. A sikeres – vagyis jól kereső – emberek tehát meghitt, biztonságos körben érezhetik magukat a Fidesszel. (Kíváncsi vagyok, hogy a jómódú Fidesz-szimpatizánsok között mennyit esett a Fidesz népszerűsége a székházfeladási botrány nyomán. Gyanítom, nem sokat.)

Izgalmasabb közvélemény-kutatási eredmény, hogy az összes megkérdezett választásaiban második helyen álló MSZP-be is a magas jövedelműek fektetnek jó kétszer akkora bizalmat, mint az alacsony jövedelműek. (A megfelelő jövedelmi kategóriába tartozó válaszolók 16, illetve 7 százaléka. A Szonda Ipsos felmérései szerint a kispénzüek az MSZP-vel azonosan értékelik a Kisgazdapártot és az SZDSZ-t is.)

Pedig az MSZP retorikájától mi sem áll távolabb, mint hogy a „gazdagok” pártjaként határozza meg magát. Ez esetben tehát pártpropaganda és potenciális választók között van némi távolság, ha a „magas jövedelműek” nem is azonosíthatók egyszerűen a „gazdagok”-kal, hiszen a jövedelmi kategorizálás a kérdezettek önbesorolásán, és nem precíz összehasonlításokon alapszik. Mégis, mintha a pártkonszenzusról tett vallomások azt súgnák, hogy a választópolgároknak legalábbis nem elhanyagolható része inkább tapasztalatainak hisz, mint a politikai nyilatkozatoknak.

Tapasztalataik a szegényeknek azt súgják, ne bízzanak olyan nagyon a Magyar Szocialista Pártba, a jómódúaknak meg azt, hogy az MSZP hatalomra kerüléséből káruk nem származik. Ébresztenek bizonyos további gondolatokat is az általában óvatosan extrapolálható közvélemény-kutatási adatok. Az MSZP választási kilátásaitól szorongva (vagy éppen ennek örvendve) nem merő áltatás-e baloldali veszélyről avagy fordulatról jövedőlni? Miért lenne az baloldali, ha a jómódúak és sikeresek egyik fele helyett a másik fele szerzi meg a hatalmat?

1993. JÚNIUS 12.

ANTALL UTÁN

A Magyar Demokrata Fórum szövivője még vasárnap, december 12-én délután is ingerülten visszautasította a feltételezést, hogy a Fórum Lakitelken üléselő választmánya az utódlás kérdésével foglalkozna: „Nem időszerű!”

A választópolgár enyhén szólva hitetlenkedik. Lehet, hogy Antall József miniszterelnök utódjának személyében rég megállapodott az elnökség, és csali a megfelelőnek ítélt pillanatban kívánják az aggódó nemzet s a nem kevésbé aggódó politikai partnerek orrára kötni a döntést? Vagy egyszerűen nem tudtak megegyezni? (Utóbbi, ahogy telt az idő, hétfőre valószínűbbnek tűnt.)

Egyik változat lehangolóbb, mint a másik. A Magyar Demokrata Fórum, kormányzásának negyedik évében, néhány hónapra az új választásoktól, e gyászos napokban ismét feltűnően nem polgári, premodern politikai erőnek bizonyul. Mágikus erejű vezére nélkül alámerül az összecsiszolatlan táborok nyers erőpróbájába. Hiába emlegeti Lezsák Sándor ügyvezető alelnök az „európai gyakorlatot”, a lehetséges, egyre nyilvánvalóbban bekövetkező helyzetre a kormánypárt nem tudott – elsősorban a saját maga számára – elfogadható forgatókönyvet készíteni, tragikusan bizonyítva, hogy Antall József erőfeszítése nem volt elég eredményes. Nem sikerült modern, üzemszerű parlamenti párttá formálnia az MDF-et.

Mielőtt belefeledkeznénk a kritizálásba, hozzá kell tenni: nem biztos, hogy a többi parlamenti párt sokkal különb teljesítményre lenne képes. Bár meggyőződésem, hogy az új Magyar Köztársaság első kormánya rossz irányba indult, az eltelt három és fél év alatt eltékozolta a társadalom erkölcsi tőkájének, energiatartalékának tetemes részét, vezénylete alatt mégis kiépült egy elég teherbíró parlamenti politikai rendszer, amelyben tovább élhetünk. Ez egyáltalán nem kevés. Végül is az első szabad választás győztes pártjának népes testülete, a választmány 109 tagja és a teljes, 134 tagú parlamenti frakció sokórás szavazási procedúrával szorította ki a mozgalmi szárny Für Lajosát, s választotta meg kormánya első emberéül Antall jelöltjét, Boross Péter belügyminisztert. Nem elnökségi puccs, nem utcai zavargások, nem titkosszolgálat, nem is a tanácskozást bekerítő fegyveresek lendítették tovább az eseményeket. (Ezen az lepődhet meg igazán, aki csak a Magyar Televízió hírműsoraiból próbál tájékozódni. A vasárnap és hétfőn este a képernyőt előntő bizalmi szertartás láttán alapos okkal gyanakodhatott, hogy egy katonai középiskola frissen átképzett tanári kara vette kezébe a tájékoztatást.) a számításba vehető politikai erők pedig, bár valamennyien jelentős átrendeződésre számítanak a közeledő választásokon, kivétel nélkül a zökkenőmentes alkotmányos megoldást támogatják, ha gyanakodva méregetik is az alkotmányos utód hajlandóságait. S erre meg csali az legyinthet fölényesen, aki nem itt lakik Kelet-Közép-Európában.

A POLITIKAI VÉGRENDELET

A szomorú akadályt, az első demokratikus kormány vezetőjének halálát tehát, úgy látszik, sikeresen vette a tapasztalatlan demokrácia. De mi lesz tovább? A haldokló miniszterelnök az utolsó napok egyikén – ezt lehet hallani – elbúcsúzott a fiatal demokraták elnökétől, akiben már a Nemzeti Kerekasztal tárgyalásai óta bízott mint az elkövetkező korszak nagy politikai ígéretében. (Nem egyedül, ami azt illeti.) Fogjanak össze újra az Ellenzéki Kerekasztal pártjai, és állják útját a Másik Oldal előretörésének. Jó lenne, csak kérdés, hogy lehetséges-e még, lehetséges-e újra.

A Másik Oldal nem azonos egyszerűen a Magyar Szocialista Párttal, amely nagy esélyes az 1994-es választásokon. A Másik Oldal a hatalom védte széles körű biztonság és nyugalom iránti vágy, ami – jól tudjuk – csak illúzió lehet, s a vége keserű csalódás. A szabadságban való csalódás négy éve után. Mi következhet erre? Itt, az atombombákkal teletűzdelt, nélkülöző Kelet-Európában, az agresszív, irracionális nacionalizmusok aggasztó

izmosodásának árnyékában, ahonnan a saját gazdasági nyavalyáival viaskodó civilizált világ óvatosan kihátrál? A radikális jobboldalnak 1994 nem esélye, de következnek az újabb nyomorúságos, feszültséggel és teljesületlen várakozásokkal teli évek. Persze, hogy jobb lenne az óvatos, józan, a Nyugat felé araszoló középerek összefogásával nekivágni, s nem felfűteni a többség kielégíthetetlen vágyait.

A középerek közé azonban olyan éket ütött már az 1990-es győzelemért folytatott kampánnyal a Magyar Demokrata Fórum, hogy az következetesen egyre mélyebbre nyomta őket, mára a politikai, szellemi élet, a nyilvánosság intézményei és testületei már összeilleszthetetlen darabokra hulltak szét. Olyan politikai erőnek ismertük meg a Magyar Demokrata Fórumot és szövetségeseit, olyan államférfinak Boross Pétert, aki mostantól kezdve a liberális ellenzékkel való méltányos együttműködésen fog fáradozni? Hogy mit várhatunk tőlük, azt megmutatták október óta, mióta Antall József nélkül kormányoznak, megmutatja napról napra a televízió. Antall József politikai végrendelete már-már megoldhatatlan feladatokat ruház a liberálisokra.

Az esély

E sorok írója nem osztja a szocialisták vádját, amely szerint az országot az MDF vezette koalíció taszította volna elkerülhető szakadékba; s egyenesen nevetségesnek tartja Fekete Gyulának a televízió A Hét című műsorában hangoztatott állítását, hogy az ország ilyen szellemi-erkölcsi mélyponton még sosem volt. De mint rendszerváltó állampolgár nem gondolta volna 1989-ben, s még 1990-ben sem, hogy 1994-re ennyire nehéz lesz. A választásokat, amelyekhez csikorogva ugyan, de eljutunk, minden jel szerint elveszíti a kormányzó koalíció. Megnyerheti az MSZP, de megnyerhetik éppen a liberálisok is. 1990 óta először erre van némi esély. Ez érződik a levegőben, a közhangulat változásában, s ezt mutatják azok a friss közvélemény-kutatási eredmények, amelyekről Fischer György számolt be a legutóbbi 168 Órában. (Persze tudjuk, a választói magatartás igazából kiszámíthatatlan, s egy nem várt esemény az utolsó percben megfordíthatja.) Ha a mai koalíció veszít, akkor Boross Péter miniszterelnök élvezheti jól megérdemelt nyugdíját, visszavonulhat az üzleti életbe. Ha netalántán a liberálisok győznek, akkor az egyre súlyosabb, egyre nyomasztóbb örökséget versengő partnerek és fenekedő ellenfelek között cipelhetik ők tovább.

1993. DECEMBER 16.

VÉTÓ ÉS KASSZAKULCS

1994-1995

EZERKILENC SZÁZKILENCVENNÉG Y

MIÉRT BUKIK MEG A KORMÁNY?¹⁷

Homage

1989-90 fordulóján mindenki úgy vélte, az első szabadon választott kormány osztályrésze csak a bukás lehet. Soares portugál államelnök budapesti látogatása során megbocsátóan legyintett, amikor egy szabad demokrata képviselőjelölt fejtegetni kezdte, hogy a négy évtizedes diktatúra után Magyarország olyan helyzetben van, mint Portugália volt a Salazar-rendszer után. A politikai diktatúra felszámolása semmi ahhoz képest, amit a szocialista gazdasági és társadalmi rendszer átalakítása jelent; ami Kelet-Európára vár, arra nem volt még példa a történelemben – mondta az elnök. Mindez persze közhely, de megrendítő volt, hogy egy államelnök beszél így, ügyet sem vetve a protokolláris udvariaskodásra, egy öreg szociáldemokrata, aki élete nagy részét börtönben és emigrációban töltötte.

Elöljáróban tehát leszögezhetjük: az első kormány bukása programozva volt.

Koalíció

Antall nem alaptalanul hangoztatta, hogy a kormányzással heroikus feladatot vállalt. E feladat alól az SZDSZ sem akart kitérni. Amikor a népszavazás után az SZDSZ nagy párttá nőtt, és a Bíró-féle MDF elgondolása – az állampárt és a „nemzeti erők” koalíciója – idejét múlta, az SZDSZ-ben egyre többen szorgalmazták a két nagy ellenzéki párt *válságkezelő nagykoalícióját*.

Ennek meghíúsulása Antall József döntése és felelőssége. A miniszterelnök-jelölt nemcsak eltúrte, hanem – letagadva a nyilvánvalót – szinte elfogadhatóvá tette, hogy pártjának egyes szószólói antiszemita propagandát folytatnak az SZDSZ ellen. Bizalmas munkatársai négyszemközti beszélgetésekben e „gyanúsítást” azzal utasították el, hogy nürnbergi értelemben Antall maga sem „árja”. Csurka és elvbarátai munkássága azóta talán igazolta, hogy az antiszemitizmus vélelme mégsem volt megalapozatlan.

A kampány stílusa végképp kizárta a két nagy párt együttes felelősségvállalását. (Tamás Gáspár Miklós emlékezetes – és Kis János által keményen bírált – Mucsacikke lapunk 1990. március 24-i számában az ebből következő veszedelmeket kívánta drámai módon érzékeltetni.) Antall József, egyképpen szorongva az SZDSZ-től és az SZDSZ nagy súlyú népnemzeti ellenfeleitől, színleg világnézeti alapon, valójában inkább személyes kötődéseire hagyatkozva választotta meg koalíciós partnereit. Döntése során figyelmen kívül hagyta, hogy kormánya elfogadható lesz-e az ország számára, és képes lesz-e egyáltalán a kormányzásra. A teljesen arctalan, kialakulatlan KDNP, a tragikomikus vagy bohózatba illő politikusokat felléptető kispárt, a heterogén, szétfelé húzó és tanácstalan MDF hármasa képes lehetett rá, hogy négy éven át fenntartsa a kormány többségét, arra azonban, hogy a bizalmat is fenntartsa iránta – nem volt képes. De – s ennek a két bal kézzel összepántolt koalíciónak ez a legnagyobb vétke – nemcsak a kormány iránti bizalom veszett el, hanem megrendült a társadalom bizalma a demokratikus intézményekben, a demokrácia intézményében is.

---

¹⁷ Kőszeg Ferenc és Solt Ottilia együttes munkája.

Antall káderei

1990-ben a miniszterelnök két feladatot látott maga előtt. Biztosítani akarta a kormányzás folyamatosságát, és ki akarta építeni a tartós MDF-hatalom gazdasági-társadalmi alapjait. Mindkét törekvés racionális volt, de sok tekintetben ellentmondott egymásnak. Ráadásul még két dologgal kellett (vagy kellett volna) számolnia. Egyrészt azzal, hogy a társadalomban komoly, feszítő erőt jelent a rendszerváltó elégedetlenség. Másrészt azzal, hogy saját pártjának véleményformáló értelmisége a radikális társadalomátalakítás bővületében ég.

A nyugodtnak és kiegyensúlyozottnak ígért és remélt átmenet, a kormányozhatóság érdekében az új kormány átvette a régi rendszer egész igazgatási apparátusát. A miniszterelnök központosító, etatista meggyőződésének megfelelően az apparátus bővült, hatalma visszanyerte régi erejét. Leginkább a rendszer lebontásában érdekelt reformkáderek hullottak ki belőle, akiket liberális szemléletük amúgy is gyanússá tett. Helyüket jelentős részben a nyolcvanas évek közepétől háttérbe szoruló, ortodox káderek, a tervutasításos rendszert fontolva visszasírók foglalták el, meg a KISZ ifjú káderei, akik már amúgy is éhesen várták az esedékes generációváltást. A hamar *fordult* funkcionáriusok derékhadra szükségképpen birtokon belül maradt, és tovább játszhatta kisdud játékait, amelyeket a nyolcvanas évek második felében begyakorolt. Ennek az apparátusnak az uralma egyre nyilvánvalóbb lett a kormány fölött. Nem képzelhető el, hogy a végjáték panamáit, vagyontmentéseit apparátusa tevékeny közreműködése nélkül ez a kormány végre tudta volna hajtani. A kormány ugyan újra és újra kísérleteket tett arra, hogy a középvezetőket és a középfelső vezetőket a saját megbízható kádereire cserélje, ám ezek a személycserék csúfos kudarccal végződtek, mert szerencsétlen kézzel nyúltak hozzájuk.

Az új fiúk, akiket a minisztériumokba és állami szervezetekbe a kormány emberei bepakoltak, Marsról jött csodalények a magyar társadalom szemében: valamilyen teljesen félreeső zugában üldögéltek a kádári társadalomnak, vagy nyugati emigrációból tértek haza, és egyáltalán nem ismerték a hazai körülményeket.

A SZÁMON KÉRT RENDSZERVÁLTÁS

Az Antall-kormányhoz fűzött remények rendkívül hamar szertefoszlottak. Az emberek nem szerették az új kormány tehetetlenségét, úri gögjét, amely a társadalom számára teljességgel ismeretlen volt, de nem szerették azt sem, hogy a régi káderek a helyükön maradtak, s a '89-es év nagy reménykedései után úgy kellett érezniük: nem változott semmi.

A vélemények persze – különösen ez utóbbi kérdésben – megoszlottak. Az őszi önkormányzati választásokon a városokban egyszerre szavaztak a régi rendszer és az új kormány ellen: a városháza majd mindenütt a liberális ellenzéké lett. A falvakban ellenben többnyire visszaszavazták a hatalomba az MSZMP-s jelképeiket elhajigáló tanácsi vezetőket. Részint jobb híján, részint bölcsességből: a függetlenként megválasztott polgármesterek többnyire a késő kádárizmus jó teljesítményt nyújtó káderei voltak, akiket csak a történelemből kiszakadt kigazdák láttak fogukat csattogató kommunistáknak. Tegyük hozzá: a régi kádereknél kevésbé csak azt szerették az emberek, ha felülről újakat ültettek a nyakukba. Ezért volt sikertelen az üzemi tanácsok felülről vezényelt újraválasztása 1990 nyarán.

A rendszerváltás egyetlen nagyszabású tömegmegmozdulása, a taxisblokádnak mégis viharos erővel fejezte ki az elégedetlenséget. Bizonyos, hogy a benzináremelés (illetve a tervezett áremelést letagadó hazugság) csak a szikra volt. Országossá a fuvarozók tiltakozását a rendszerváltás okozta csalódás növelte. A társadalom legaktívabb és legnyugtalanabb csoportjai – nemzeti retorika ide, tavaszi nagytakarítás oda – az 1989-es tapasztalatok alapján az MDF-kormányzásban a régi rendszer továbbvitelét látták. Kormányellenesnek lenni és '89-es értelemben kommunistaellenesnek lenni a taxisblokádnak napjaiban egyet jelentett. Ez hajtotta a kezdeti idők radikális SZDSZ-eseit – néhány nappal az önkormányzati választásokon aratott

győzelem után – az úttorlaszokhoz. A taxisblokádnak bármit mondtak is rá később, nem restaurációs kísérlet volt, hanem a rendszerváltás radikális folytatásának kísérlete. A radikális ellenzékéből kinőtt SZDSZ-vezetésnek döntenie kellett: a jogrend tárgyalásos helyreállítása mellé áll-e, vagy politikai tőkét kovácsol az utca hangulatából. Az SZDSZ habozás nélkül az előbbit választotta. Az utcai radikalizmust csak a magát konzervatívnak mondó kormány használta politikája eszközeként.

A blokáddal azonban a radikális készítés ki is merült, elvesztette energiáit. A „megalvadt struktúrák” feltörésére, a rendszerváltás társadalmisítására, ahogy Teller Gyula javasolta az SZDSZ-nek, nemcsak a liberális párt, a társadalom sem volt vevő. A kormánypárti radikalizmus álszent ürességén pedig mindenki átlátott: az MDF-es, csurkista, torgyánista dikció legfeljebb az örök háborgókat meg az örökké pórul járókat tudta mozgósítani.

Jövönk – a múlt

Ha Antall József a taxisblokádnak után – ahogy az első percekben talán tervezte – a kiegyezést keresi, a párbeszédet az ellenzékkel, esetleg elejét lehetett volna venni a közhangulat romlásának, a hideg polgárháború kialakulásának. Ehelyett a miniszterelnök azokra hallgatott, akik továbbra is azt tanácsolták: győzelemre törjön, ne elégedjen meg a politikai rendszerváltással, formálja az MDF képére az országot.

Régi vágású történészként Antall sokkal inkább közjogi kategóriákban, intézményekben gondolkodott, mint társadalmi folyamatokban. A tartós hatalom kiépítése érdekében először az államfenntartás hagyományos intézményeit akarta megerősíteni. Nyomban a választás után kiderült, hogy elutasítja például az önkormányzati rendőrség tervét, amelyet a reformkommunisták erősen pártoltak. Restaurálni próbálta a történelmi egyházak hatalmát. Az önkormányzati rendszer központi ellenőrzése szolgálatában újjá akarta teremteni a főispáni rendszert. A kisgazdák reprivatizációs követelését koalíciós érdekből kénytelen-kelletlen fogadta el, de hamarosan rájött, hogy a kárpótlás, a dolgozói részvényekkel, az E-hitelekkel együtt eszköze lehet egy új, a kormánytól függő és a kormánynak hálás tulajdonosi osztály kialakításának.

E számítás azonban csak kismértékben vált be. Az akadozó kárpótlás, a tőke és hitelek nélküli földtulajdon nem tette hálássá a kárpótoltnak, ahogy az 1945-ös földosztás sem tette a kommunisták hívévé a parasztságot. Az összeköttetések révén elnyerhető kedvezmények több sértődöttet teremtettek, mint amennyi elégedett klienst. A kisvállalkozások kockázatát a dráguló hitelek, a dráguló import és a szűkülő piac nyomásán túl a szervezett bűnözés is növelte. A polgár jutalmat és büntetést várhatott az államtól, védelmet alig.

A társadalom megnyerését szolgáló intézkedések nemcsak azért tévesztettek célt, mert gazdaságilag irracionálisak voltak. Sokkal inkább azért, mert a politikusok, akik kigondolták őket, csak bizonytalan, homályos képpel rendelkeztek a társadalomról, amelyben politikussá emeltetésükig maguk is éltek. Céljaikat összetévesztve a valósággal, olyan társadalmi csoportokhoz szóltak, amelyek jelen vannak ugyan, de – hál' istennek, avagy reménytelenül – kisebbségben. A hajdanvolt úri középosztályt, amelyet Antall az MDF-ország talpkövének akart látni – beleértve persze az úri középosztályhoz hasonló, nem úri származású aspiránsokat is – az elmúlt negyven év felmorzsolta. A középgenerációban ennek az ízlésvilágnak, értékvilágnak és mentalitásnak már csak elenyésző maradványai egzisztálnak. Töretlenül csak a 60 éven felüliek bizonyos csoportjai birtokolják ezeket a tulajdonságokat, követik azokat a célokat, amelyeket Antall makulátlan értéként állított a nemzet elé. A kormány hívei és propagandistái ráadásul nem érzékelték, hogy az Antall által használt retorikának jobbra is vannak határai. A hivatalos-félhivatalos szövegélők egy nem létező középosztályhoz szólva egyre természetesebben használták a szélsőjobboldal nyelvezetét, és ez egyre ellenszenvesebbé tette őket a tényleges társadalom szemében és fülében, nem beszélve a nyugati közvéleményről, már amennyire az idefigyelt.

AZ ELTÉVESZTETT CÉLPONT

Beszédükkel folyamatosan sértegették azt a tényleges derékhadat, amely az ország terheit a vállán cipeli, a középgenerációt, a fiatalokat, akiknek kínaiul vannak a kormányférfiak alkalmazta nyelvi cirádák. A népszerűtlenség jeleit tapasztalván a kormány egyre agresszívebb, egyre hangosabb kísérleteket tett, hogy maga mellé állítsa a társadalom nagyobbik részét, de újra és újra különféle kisebbségeket talált el, amelyek valóban elnyomottak és méltatlanul félreállítottak voltak az elmúlt negyven évben, de nem tudhatták maguk mögött a társadalom nagy többségét, amely tőlük függetlenül járta a maga útját. Ez a többség pedig fokozódó ellenszenvvel figyelte, hogy sohasem ő a célpont, hanem mindig valaki más. Hol Pongrácz Gergely, hol a csanádi püspök.

Az a tekintélyelvű jogállam és a hozzá tartozó társadalom ugyanis, amely Antall József politikai ideálja és államépítő tervének célja volt, már a harmincas évek elején bomladozni kezdett. A keresztény középosztály üres politikai jelszó volt csupán, ténylegesen létrejött azonban egy mind népesebb alsó-középosztály. A jobboldali radikalizmus ennek a felfelé törekvő rétegnek a helykeresését, lázadását is kifejezte. De a társadalmi jelenség mélyebb és elementárisabb volt, mint a részben hozzá kapcsolódó politikai mozgalom. A Rákosi-rendszer a maga erőszakolt mobilitásával összezavarta a folyamatot, a hatvanas évekre azonban a háború végén megszakadt átalakulás újrakezdődött, sőt új lendületet nyert. A Kádárrendszer a gazdasági csőd kezdetéig szabad utat engedett a viszonylag alacsony szintű középosztályosodásnak. Százezrek jutottak feljebb anyagilag és társadalmi pozícióban is – nem véletlenszerű kiemelések révén, rövid időre, mint az ötvenes években, hanem alapjában a maguk erejéből. Ez a népes réteg, amely a Kádár-rendszer virágkorában adottnak vette a létező világot, és többé-kevésbé elégedett volt vele, részint a hanyatlás megállítását remélte a rendszerváltástól, részint szabadsága, lehetőségei növekedését. Semmiképpen sem akarta azonban, hogy átszabják körülötte a világot, és életét olyan előképekhez igazítsák, amelyekhez semmi köze sem volt. Különösen rosszul tűrte, hogy saját felemelkedését gyanússá tegyék, és azt az időszakot, amikor szakközépiskolába járt, levelező tanfolyamon főiskolát végzett, lakást épített, összemossák a diktatúra csak homályos emlékképekben létező véres korszakával. Miközben a kormány nem tudja megvédeni attól, hogy a sokéves gürcöléssel felépített egzisztenciáját elveszítse, és visszasüllyedjen a középosztály alatti létbe, amelyből kikapaszkodott. Akkor jöjjenek inkább a régiek, akik egyébként úgyis ott vannak mindenütt.

AZ ÉRTELMISÉG BÚCSÚJA AZ OSZTÁLYHATALOMTÓL

Az Antall-féle avított eszmékhez igazodó társadalomátalakítás esélyeit csak rontotta, hogy a kormányzó pártok ideológus értelmisége a rendszerváltást sokkal radikálisabban kívánta végrehajtani, mint a miniszterelnök. Radikális eszközökkel azonban aligha lehet „keresztény-nemzeti” középosztály teremteni: a kormánypárti radikálisok – ahogy az már lenni szokott – ehelyett inkább a régi középosztály tulajdonának megnyirbálását szorgalmazták.

A végrehajtó apparátus átmentett kádereit nem támadhatták, hiszen azok már az ő kormányuk szolgálatában álltak. Helyettük a sajtó „kádereit” támadták – ideológusok lévén amúgy is jobban érdekelte őket a rádió és a televízió, mint a rendőrség vagy a Miniszterelnöki Hivatal. Amikor az SZDSZ 1990-ben azt javasolta, hogy vonják felelősségre az állambiztonsági iratok megsemmisítőit, a vízlépcső makacs továbbépítőit, az adósságállomány elleplezőit – elhallották a javaslatot, hisz a felelősök ott ültek a kormányhivatalokban. Helyettük az ötvenes évek bűnöseinek megbüntetését kezdték követelni. A jogról és igazságról szóló szövegelések közepette Csurka kimondta: az igazságtétel a kommunista „új osztály” elleni harc eszköze.

Antall a rendszerváltozást *alkotmányos forradalomnak* nevezte. Szóhasználat – 1848 szellemében – nemcsak vértelen forradalmat jelentett, hanem azt is, hogy az alkotmány, az

intézményrendszer átalakítására a jogi folyamatosság jegyében kerül sor. Kónya Imre vele szemben rendszerváltoztatásról beszélt: a társadalom, a tulajdonviszonyok, a közgondolkodás folyamatos, tudatos átalakításáról. Az így felfogott rendszerváltoztatás tervét és távlatait tekintve leginkább a *permanens forradalomra* hasonlít.

Az alkotmányos forradalom és a permanens forradalom nem fér el egy rendszerben. Az alkotmányos forradalom nem alakítja át radikálisan a társadalmat átszövő hatalmi viszonyokat. A permanens forradalom viszont csak erőszakkal, a jog sutba dobása árán tartható fenn.

Ezen az úton Antall, a konzervatív – elvből – nem követte pártja alapítóit, s nem követte őket – ízlésből, józan számításból – Boross Péter sem. Csakhogy a társadalomátalakítók, rendszerváltoztatók távoztával az MDF-nek nemigen maradt más mondanivalója, mint az, hogy nem olyan szélsőséges, mint a szélsőségesek, és nem olyan liberális, mint a liberálisok.

A mai MDF kiegyensúlyozott folytatást ígér, nyugodt lépéseket. De a mesterségesen kavart várostromhangulat, a vagyonátmentő kapkodás, a kommunizmus és a liberálbolsevizmus fantomjaival vívott árnyékboksolás ellentmond a plakátok szövegének és a miniszterelnök derűs mosolyának. Az MDF választási készülődése nem a nyugodt erő feltámadását ígéri; inkább Grósz Károly végnapjaira emlékeztet.

Minden menjen úgy tovább, ahogy eddig – ez az MDF választási üzenete. A társadalomnak azonban pont az nem tetszik, ahogy a dolgok ma mennek.

1994. MÁJUS 5.

JÁTSZD ÚJRA, MAGYARORSZÁG!

„A kockázatos megoldást a kockázatmentessel szemben előnyben részesíteni csak növekvő várhatójövedelem esetén lenne szabad, kivéve, ha az ember kifejezetten szereti a rizikót. Kelet-Európa népei kalandorokat megszegyenítő vakmerőséggel leszavazták a kockázatmentes élet alternatíváját. Az új élet kinek jobb, kinek rosszabb, de mindenkinek kockázatosabb” – mondta Köllő János a Magyar Szociológiai Társaság „Piacgazdaság és szociális problémák” című tanácskozásán 1991 októberében (Beszélő, 1992/43. sz.). Akkoriban a Fidesz volt a legnépszerűbb politikai párt. Azóta Kelet-Európa népei sorra meggondolták magukat.

„Mint a gyermek, ki pihenni vágyik...”

Ami az egyéni választókerületekből az új, 1994-98-as ciklusra a törvényhozásba küldött képviselőket illeti, a parlament összetétele inkább az 1989-esre emlékeztet, mint az 1990-94-esre. Akkor vált ki a monolitikus HNF-gyülekezetből az MSZMP bátortalan ellenzékeként a függetlenek csoportja. Körülbelül akkora volt, mint most a nem MSZP-s egyéni képviselők köre. Még szerencse, hogy az itt-ott bírált listás rendszer valamit tompít ezeken az arányokon. Persze különbség, hogy ezt most szabadon választottuk. Visszaválasztottuk azt az egykor nyomasztó politikai erőt, amelyet 1990-ben leküldtünk a színről. Alighanem elég volt a kockázatból. Az már más kérdés, hogy módunkban áll-e megszabadulni tőle.

Valószínűtlen, hogy a választási földcsuszamlás mögött tömeges ideológiaváltás állna – írja Schlett István a Magyar Nemzet május 30-i számában. Igaza van, a magyar választóközönség néhány hónap leforgása alatt nem vált baloldallivá. Inkább mindig is az volt. A jövedelmi különbségek mérséklése, a tisztas közép rétegek támogatásának igénye, a gyengébb vállalatok állami megsegítése, a szociális szempont alapján juttatott hitel- és egyéb támogatások, a foglalkoztatás központi biztosítása soha ki nem hunyó nosztalgiaja volt a magyar társadalom tekintélyes részének. Erről tanúskodtak a legkülönbözőbb politikai attitűdvizsgálatok, amelyeket a kutatók 1989-94 között végeztek, legutóbb a Gallup. De utalnék például Örkény Antal és Csepeli György könyvére: „Az alkony”, 1990, ELTE; a „Hol tart a szabad gondolat?” című kötetre, amit a Politikai Tanulmányok Intézete adott ki. Az az újraelosztó, méricskélő, kompenzáló gazdasági, politikai szisztéma, ami az érett kádárizmus leglényege volt, s ami forráselégtelenség miatt fehéren-feketén megbukott, nem vesztette el népszerűségét a társadalom széles köreibben, s csali egy markáns kisebbség – Teller Gyula terminológiájával a nettó befizetők –, vagyis a tényleges jövedelem termelésére képes gazdasági egységek szereplői számára nem kívánatos (Magyar Nemzet, május 26.). A választópolgárok nem szerették az utazási korlátozásokat, az engedélyeztetéseket, a munkahelyi politikai kontrollt stb. stb., szóval a rendőrállamot, de többségük nem szűnt meg szeretni a gondoskodó államot. 1990-ben az egyik aspektus, '94-ben a másik aspektus került előtérbe.

1990-94 között szenvedett annyit a magyar választópolgár a gazdasági válságtól és a hihetetlenül ügyetlen kormány provokatív stílusától, hogy a kádárizmus rendőrállami vonásai emlékezetében háttérbe szoruljanak. Legalábbis erről tanúskodik a szocialisták fölénye a pártválasztásokban, és elsőprő győzelme az egyéni választókerületekben. A választás első fordulóján után még gondolhattuk, hogy a szocialisták 33%-a és egyéni jelöltjeik első helyezése elsősorban a kormány és a vezető kormánypárt megleckéztetését fejezi ki, de a második forduló nem hagy kétséget afelől, hogy többről van szó. Tetszik, nem tetszik, a kádári biztonság visszakívánásáról. Legalábbis olyan mértékben, ami elegendő volt a lehengerlő győzelemhez.

„...Sok kedves nőből próbállak összeállítani...”

A választópolgárok hatalmas csoportja, bár változó intenzitással, ugyanazokat az értékeket kereste, nem változtatta attitűdjét, de vágyai megvalósítóját különböző pártokba látta bele, abba, amelyik valami miatt közel került a szívéhez. A meghirdetett pártprogramoknak alighanem vajmi kevés köze volt ehhez. 1990-ben legkevésbé. Az MSZP-be helyezte várakozó bizalmát, legnagyobbbrészt az MDF-be, de tekintélyes mértékben az SZDSZ-be, majd egyre inkább a Fideszbe. 1994-re a választóknak ez a nagy csoportja eltalált az MSZP-hez. Megkockáztatnám azt a feltételezést, hogy 1989-90-ben az MSZP-t a választók nemcsak az állampárti előzményekért büntették, hanem azért is, mert a nyolcvanas évtized végén – a fenyegető gazdasági csőd szorításában – az egypártrendszer is kénytelen volt visszavenni az állami gondoskodásból. Visszaesett a lakáelosztás, ridegedett a lakástámogatás, drágultak a közszolgáltatások, megjelent a munkanélküliség. Csakhogy hála egyrészt a jobboldal történelmietlen és durva MSZP-ellenes propagandagépezetének, de nem kevésbé az MSZP igen ügyes image-építésének is, a pártállami végjátéknak ezek a riasztó vonásai feledésbe merültek, és a '90-es politikai szabadságfuvallatokat Horn Gyula és vezérkara újra és újra felidézte. Nem győzték emlegetni a Németh-kormány érdemeit, maga Horn kacéran többször meglebegtette, hogy akár minisztereit is vissza lehet hozni, s nem kétséges, hogy az utolsó pártállami kormány nagy megkönnyebbülést hozott az országnak az előző évtizedekhez képest.

Az MSZP TITKAI

Gyakori politikai attitűdök – a Németh-kormány szép emlékezete, az MDF balfogásai és a gazdasági satu – együttes hatása még mindig nem elegendő magyarázat arra, hogy hogyan érte el az MSZP ezt az átütő sikert. Minden bizonnyal nem elhanyagolható szerepet játszott ebben az a sajátosság, hogy az MSZP még legkisebbre zsugorodott formájában is a negyvenéves folytonosság örököseként átszötte hálóiival a magyar társadalom egészét. Ha vagy két évig csöndesen is, de az MSZP legalább egy-egy rutinos és harcedzett aktivista formájában jelen volt minden településen, minden munkahelyen, minden szomszédságban (érvényesült ez az effektus a társadalombiztosítási választások során, a szakszervezetek közötti versenyben is). Az az összezsugorodott tagság, amelyik a nehéz időkben, '89 őszétől is kitartott az MSZP mellett, jól beágyazott és egyáltalában nem marginális alapja volt a helyi kis társadalmaknak, ellentétben az új politikai erők megszemélyesítőivel, akik igen gyakran éppen a korábbi szerkezet margójáról igyekeztek befelé. Mikor aztán az új pártok sorra csalódást okoztak a választópolgároknak – a kormánypártok mint kormánypártok, az SZDSZ nem egy esetben, de főképpen a fővárosban mint önkormányzati hatalom, az annyira kedvelt Fidesz pedig akkor, amikor váratlanul jobbra fordult, s elimi-nálta a népszerű Fodor Gábort –, a maga kitűnő hálózatával aktivizálódott az addig csak csöndben építkező és udvarolgtató MSZP. A párt álláspontja markánsan megjelenhetett mindenütt, s meg is jelent. Volt elegendő ember, hogy közvélemény-kutatóként az utcán megszólítson járókelőket: „Személy szerint ön mit kívánna az új kormánytól?”, a nőnap szegfűosztásra s arra, hogy boltban, játszótéren és nyugdíjas kártyázók között kifejtse a párt propagandáját. Ez a hajszálgökökbe plántált kampány frenetikusán hatásosnak bizonyult. A gondoskodás, a biztonság utáni vágy megerősítést nyert az elgyötört állampolgárban, s rögtön előtte állt az a politikai erő is, amely ezt ígéri: az MSZP. Ehhez képest Boross Péter szónoklatai, özvegy Antall Józsefné és Schamschula útataításai a televízióban és a megnyerő Kuncze Gábor az óriásplakátokon – súlytalanná vált.

MI VÁR RÁNK?

Minden magyarázattól és oknyomozástól függetlenül tény, hogy az MSZP abszolút többséget szerzett a parlamentben, s elsöprő többséget az egyéni választókeretekben. Az

állami újraelosztást kívánók tábora hatalmasan megerősödött, s nyilvánvalóan kisebbségbe szorította a versenyképesek liberális, valamint a tekintélytisztelő nacionalisták jobboldali konzervatív attitűdjeit. A kormányzó MSZP politikai erejét akkor tudja stabilizálni, ha újult erővel működteti az állami beavatkozást, az újraelosztás és elvonás mechanizmusait; vagyis kielégíti választóinak várakozásait. Ez azonban a gazdaság hatékonytalansága és állandósult forráshiányai miatt krónikus válságban tartja a magyar gazdaságot. Némiképp metaforikusan kifejezve: a társadalmi békének megnyert egy év ötévnyi garantált krízisbe kerül. Ha az MSZP-kormány – felerősítve azt, amit '89-ben az MSZMP liberálisai elkezdtek – a gazdasági racionalitás jegyében működik, s előtérbe helyezi a hatékonyságot és versenyképességet, akkor a politikai helyzet destabilizálódik. A választók ismét csalódní fognak, s ki tudja, merrefelé sodródnak majd. A két véglet között persze van konstruktív megoldás, csak kérdés, belefér-e az MSZP játékterébe.

Az 1994-es választások világos üzenete, hogy felejtjük el az elmúlt négy évet, s folytassuk ott, ahol a megszépítő emlékezet szerint 1989-ben abbahagytuk. Csak hát nem lehet. Azért adta fel az MSZMP '89-ben. Vajon milyen árat fizetünk azért, hogy a választópolgárok tudomásul vegyék a kemény tényeket?

UL: Tegnap, május 30-án a józsefvárosi szerkesztőségünk melletti kellemes kiskocsmában délután 5-kor elfogyott az étel, a kissé kapatos törzsvendégek az Internacionálét énekelték.

1994. JÚNIUS 2.

MAGYAR TÉLBE ZEKÉT!

(A Böszörményi úton 1993 nyarán graffitik jelentek meg: „Magyar ellenzéket!” A „nép” helyenként átfestette így: „Magyar télben zekét!”)

Nem szeretnénk, ha az MDF elenyészne.

Végigviaskodtuk vele az elmúlt négy évet – na meg részben az azt megelőző kettőt –, le akartuk győzni, mert elpuskázta a megismételhetetlen, prolongálhatatlan történelmi esélyt Magyarország gyors polgári átalakulására. Örülünk annak, hogy kétségbeejtő kísérlete a két háború közötti állami identitás feltámasztására csődöt mondott. Örülünk, hogy a választópolgárok abszolút többsége nem „magyarsága” – e ködös, kissé fenyegető^ érzelmes birtoklásigény – szerint szavazott az MDF-propaganda lankadatlan igyekezete ellenére. Roppantul meg vagyunk elégedve azzal, ahogyan az MDF megkapta méltó büntetését, hiszen ekkora küldetésudati gőz leeresztéséhez nagy bukás kell. Hát még ha a Nagy Nemzeti Küldetés átértésén – s legyünk realisták: a jövedelmező pozíciókon – kívül oly kevés habarcsolta össze ezt a pártot!

De az nagy baj lenne mégis, ha nem lenne MDF, ha nem lenne egy jelentős erőt tömörítő jobbközép néppártunk, amelyik a politikai térbe transzformálja azokat az értékeket, melyek történetesen például a Beszélő szerkesztőinek nem a legfontosabbak, de fontosak másoknak, tehát részei a demokráciának. Milyen jó lenne egy kis nemzeti önépítés végre! Mert valljuk be, a nemzetben van mit építeni.

Az a kiszivárogtatott jegyzőkönyv az MDF elnökségi üléséről (MH, NSZ, 1994. június 4.) eléggé szomorú. Önmagában már a kiszivárogtatás maga. Valaki máris sietett az új, napos oldalra, vagy alá akart fűteni pártbéli riválisának... Meg ami a jegyzőkönyvből kiviláglik, pontosabban nem világlik ki! Mit akar a megvert MDF az önkormányzati választásokon elérhető pozíciókon kívül? Mi a mondanivalója, az iránya? Ugyan mit takar az „új arcú, új hangulatú párt”, amire például Jeszenszky Géza áhítozik a jegyzőkönyv szerint? Hol vannak olyan tartalékai az MDF-nek, amit fel tud kínálni, amiről a választók többsége még nem mondta ki ítéletét? S hol vannak azok a személyiségek, akiktől ennek az új pártnak, az új kormányt jobb teljesítményre sarkalló ellenzéknek a felépítését remélhetjük? Az obskúrus kaméleon Kulin Ferenc? Boross Péter, a leköszönő miniszterelnökként oly elegáns autoriter, de nem feltétlenül csak korrektül játszó Jolly Joker? A barátságos, de igazából eddig csak ügyes taktikusként megismert Szabó Iván?

Pedig nagyon kéne egy erős ellenfél. S nem elég, ha a szélsőjobb óhaja teljesül, és az ellenzékéről annyit mondhatunk: magyar.

1994. JÚNIUS 9.

SZÓL A KAKAS MÁR

A június 9-i Magyar Hírlap hetedik oldalán megszólalt Berecz János nyugdíjas történész 1985-89 közötti MSZMP KB-titkár, a Népszabadság főszerkesztője, az *Ellenforradalom tollal és fegyverrel* című feledhetetlen mű szerzője. Mit tesz isten, éppen két régi kedves témája, két Párizsban élő '56-os emigráns, Kende Péter és Méray Tibor cikkei sarkallták írásra.

Berecz vérbeli tudósként – úgy látszik – nem lanyguló szenvedélyes érzelmeket táplál kutatásának tárgya iránt, s a régi ellenszenvvel vicсорog a két „ellenforradalmárra”. Pedig hát, mint saját bevallása szerint az MH hűséges olvasója, igazán találhatott volna már a lap hetedik oldalán szerzőket és szövegeket, melyek ellentmondásra – mit ellentmondásra!, kioktatásra – sarkallják.

De nem is ez az érdekes.

Még csak nem is maga ez a fölényes kioktatás (az ember rögtön érzi, hogy szegény dr. Antall vagy dr. Boross mégis szerény és méltányos urak). Megtudjuk belőle melleleg, hogy a Kádár-rendszernek többen voltak támogatói mint ellenzői; hogy a Kádár-rendszert nem döntötték meg, ellenfelei nem győztek, s az MSZP a '90-es választáson pusztán a kormányzásra alkalmatlan erők fenyegető propagandája nyomán bukott meg. Most már elég volt a múltban vájkálásból, holmi nevetséges pufajkás törvényekből! Jöjjön a nemzeti megbékélés, a pártok vegyenek erőt magukon, és mozgósítsák erőiket a '90-94-es koalíció szerencsétlen gazdálkodása nyomán előállt válság megoldására! A nagyokosan fölényeskedő SZDSZ lépjen koalícióra a győztes baloldallal, mert különben az ő lelkén szárad, ha nem lesz kiegyezés, nem lesz társadalmi megbékélés. „Bízunk fejlődő demokráciánkban, a törvényesség betartásában – zárja cikkét a régi demokrata és a törvényesség rendíthetetlen bajnoka (tollal és fegyverrel) – és fogjuk össze erőinket a magyar jövőért.”

Ismétem, még csak nem is ez a kissé arcátlan tartalom az érdekes.

Az az érdekes, hogy Berecz János négyévnyi önmegtartóztatás után időszerűnek vélte a megszólalást. Annak idején, 1989-ben nem sikerült Pozsgayt kiszorítva az új – akkoriban alternatívnak nevezett – pártokkal folyó tárgyalások középpontjába kerülnie, az SZDSZ-szel próbálván meg olyan háttérviszonyt kialakítani, mint Pozsgay az MDF-fel. Az MSZP-t megalakító reformkongresszuson nem ajánlottak neki vezető pozíciót. Visszavonult bölcsen, a hírek szerint, az üzleti életbe. Nem állt az ókonzervatív MSZMP-sek közé mint Grósz Károly, nem folytatott dacos és sértett utóvédharcot. Úgy tűnt, elegáns mértéktartással csöndben marad.

Ennek vége. A Népszabadságban Miklós Gábor már másnap, június 10-én felháborodottan visszautasítja Berecz jelentkezését. Vajon kiknek kezdett Berecz János beszélni?

1994. JÚNIUS 16.

VÉTÓ ÉS KASSZAKULCS

A közvélemény az elmúlt hetekben az MSZP-SZDSZ-koalíció értelmén és következményein vitázott, a sajtó mindenekelőtt a koalíciós szerződés garanciáiról adott hírt, és a tárcák elosztását találgatta. Az alábbiakban a megállapodás néhány tartalmi kérdését elemezzük – a rendelkezésünkre álló információk alapján.

A koalíciós megállapodás, tehát az MSZP-SZDSZ-es kormányzás ténye befejezettnek tekinthető, bár a pecsét még nincs rajta a papíron. Merőben történelmietlen hatásvadászat lenne most arra emlékezni, hogy milyen váratlan fordulatot vett 1989-ben a háromoldalú megállapodás az aláírási aktus perceiben. (A nagyon fiataloknak: az SZDSZ és a Fidesz nem írta alá a megállapodást, bár a játékszabályok megállapításánál kikötött *vétóemelé*s jogával nem éltek.)

Rugalmasság

Az MSZP a választások utáni ígéretekkel ellentétben a dolgok jelenlegi állása szerint nem adott az SZDSZ-nek a mandátumarányokból következőnél több kormányzati pozíciót, s nemcsak hogy Horn Gyula lesz a miniszterelnök, akinek személyét kezdetben, a második választási forduló előtt, az SZDSZ még a koalíciókötést kizáró oknak látta, hanem valószínűleg Kulcsár Kálmán is megkapja az igazságügyi tárcát, holott a tárgyalások egy bizonyos szakaszában az SZDSZ őt sem tartotta elfogadhatónak. Ezzel szemben Hack Péter igazságügy-miniszteri jelölését sikeresen elhárította az MSZP, Keleti György honvédelmi tárcáját pedig az SZDSZ.

A szakmai egyeztetések teljes tartalmát ugyan még nem hozták nyilvánosságra, de annyi kiderült, hogy különösen a gazdasági tárgyalások (Békési és Tardos vezetésével) gyorsan és különösebb vita nélkül dűlőre jutottak, noha a két párt gazdasági programja azért nem csereszabatos (1. erről Teller Gyula cikkét a Magyar Nemzet május 26. számában). A kiszivárogtatott hírekből ennél többet is tudunk.

Egyetértés

A tárgyalófelek egyetértettek abban, hogy a gazdaság rosszabb állapotban van, mint valaha, tehát rövid távon csakis válságmenedzselés és stabilizálás kerülhet napirendre. Növekedésre és érezhető javulásra néhány évet, de legalább kettőt várni kell. Addig, még ebben az évben, a költségvetés pozícióját kell javítani 50 milliárd forinttal. Források: a fogyasztási adó emelése és a szigorúbb behajtás, valamint a kormányköltekezés visszafogása. (Őszintén szólva nem világos, hogy jön össze ebből 50 milliárd.) További távlatok: a vezetékes energiahordozók árának emelése, az áfa-kulcsok „közelítése”, amíg egyé nem olvadnak, az állami vállalatok „konszolidálásának” – vagyis pénzelésének – leállítása, és mindenekelőtt a széles körű társadalmi megállapodás munkavállalók és munkaadók között. Vagyis a reálbérek befagyasztása. Offenzívát a gazdaságban főképpen a keleti piacok visszaszerzésére irányuló erőfeszítések jelentenek majd, a tervek szerint. A KGST-n belüli, de mindenekelőtt a volt Szovjetunióval való kereskedelem felgyült tapasztalatokat és kapcsolatokat ugyanis kamatoztatni kell, elvégre Oroszországban és a többi utódállamban kincsek rejtőznek, csak ki kell csalogatni őket. A magyar vállalatok nyugati piacon nem versenyképes termékei pedig a keleti piac igényeit még kielégítik.

Egyébiránt pedig az állami vállalatok helyzetét, különösen a válságrégiókban, egyenként kell megvizsgálni, s egyenként kell döntést hozni róluk. A foglalkoztatást állami beavatkozással javítani kell, s a munkahelyek további megszűnését – akár pénzinjekciózással is – meg kell akadályozni. Fejleszteni kell az infrastruktúrát, erről átfogó koncepciókat kell készíteni, de nem feledkezhetünk meg a környezetvédelemről és a legrosszabb helyzetben lévő lakossági csoportok jövedelem-kiegészítéséről sem. Az állami vagyonnal való

gazdálkodás szervezetét egyszerűsíteni kell, a privatizálást gyorsítani, nyilvánosságát és ellenőrizhetőségét biztosítani, a kárpótlást minél hamarabb befejezni, s a maradék állami vagyon kezelését piacokonform szervezetekre bízni. A privatizációs bevételek felhasználását szigorú szabályok tartsák kordában, megakadályozandó az állami vagyon elfolyását.

A válságkezelő gazdasági programot hozzáillő szigorú szociális passzusok egészítik ki. A bérek reálértékét kívánatos lenne befagyasztani egy alkalmas ET-megállapodás jóvoltából, s nem ártana, ha ezt az ÉT kiterjesztené a nyugdíjakra is. A gyed beleolvad a gyesbe, igaz, hogy minden szülőanyára kiterjesztve állampolgári jogon, ahogyan a szabad demokraták már évek óta javasolták a törvényhozásban. A családi pótlék s más szociális jövedelmek ezután nem kerülnek el az adózást.

Mintha a koalíciós tárgyalások gazdasági szakbizottsága máris kerek kormányprogramot dolgozott volna ki rövid- és középtávra.

Emlékképek

Aligha vagyunk egyedül, akiknek e szövegek láttán-hallatán régi szép radikális reformkonceptiók és kormányprogramok jutnak az eszünkbe. Beleértve a drákói költségvetés-szűkítő elhatározásokat, és a rendszabályokból kibúvót kínáló, „de megvizsgálandó” tételeket úgy mint válságövezetek vállalatának állami megsegítését, a fejlesztésekhez nyújtott garanciákat, sőt, a foglalkoztatás állami elősegítését is. Most már csak az a kérdés, hogy megvalósításuknak nagyobb-e ma a politikai realitása, mint 1989 előtt, amikor nem egy mai SZDSZ-es gazdaságpolitikus magasan kvalifikált értelmiségi szakember volt, s szorgalmasan írta jobbitó szándékkal a reformtervezeteket a tényleges politikai hatalom birtokosai – MSZMP KB-osztályvezetők és PB-tagok – számára.

Az SZDSZ vezető politikusai azt mondják: igen.

Nemcsak a gazdasági válság tényeinek szorítása szigorúbb mint valaha, hanem a radikális reformtervek korszakával ellentétben most politikai erő van a hátuk mögött, s tegyük hozzá, ugyanúgy az MSZP liberális reformereinek is. Hiszen az utóbbiak maguk mellé állíthatják a hatalmas és egyelőre többé-kevésbé kiszámíthatatlan MSZP-frakció egy részét, az SZDSZ pedig a koalíciós tárgyalások során kiharcolta a vétót. Minden kormányintézkedés, előterjesztés csak a két párt egyetértésével születhet meg. Az SZDSZ radikális reformerei tehát, élve e vétó jogával, felboríthatják a kormánykoalíciót, ha a kormány tervezett intézkedései eltérnek a megállapodás szövegétől. Hol volt ilyen fegyvere a nyolcvanas évek reformértelmiségének? Hát nem volt, az kétségtelen. Legfeljebb arra számíthatott, hogy a Világbank és a Nemzetközi Valutaalap alaposan a pénzügyi körmére néz a társadalmi feszültségeket és konfliktusokat kerülő politikai vezetésnek, ezen felül még arra, hogy a nyugati sajtó és az emberjogi szervezetek hathatós segítségével akkor is megtarthatja útlevelét, ha kihívja valamelyik politikai hatalmasság rosszsallását.

MIT ÉR A VÉTÓJOG?

Csak hát ezzel a vétóval élni legalább olyan nehéz, mint amilyen nehéz lett volna elhárítani a koalícióba való belépést. Miért gondolja az SZDSZ, hogy az a közvélemény, amelyik oly látványosan követelte az SZDSZ-MSZP-koalíciót, nem fog ugyanilyen elánnal tiltakozni a kilépés ellen? A közvéleménynek a politikusok veszekedésmentes közös erőfeszítéseire a hozzáértő szakemberek színre lépésére áhító szűk rétegei nyilván nem jutalmaznák, ha az SZDSZ éppen a makrogazdaságilag oly kívánatos „népnyúzás” elszabotálása miatt borítaná a kormányt. A koalíciópárti közvélemény-formáló értelmiség pedig újra és újra azzal a dilemmával szembesítené a radikális politikai döntést latolgató SZDSZ-es politikai vezetést, hogy „még mindig többet tehetek bentről, mint kívülről”, ahogyan ezt már szintén ismerjük a nyolcvanas évekből, a demokratikus ellenzék fellépése óta, a petíciókat, tiltakozásokat alá nem írók baráti vagy ellenséges érveléséből.

Vajon meg tudja-e találni az SZDSZ azokat a kritikus pontokat, amelyeknél borítani kell,

ha netalántán elérkeznénk hozzájuk? Vajon nem hátrál-e meg a közvéleménytől félve? S vajon az MSZP kamarillaharcokban edzett taktikusai nem találják-e meg azokat az apró lépéseket politikai túlélésük érdekében, amelyek mindig kisebbek annál, semhogy elfogadhatóvá tennék a közvélemény számára az SZDSZ vétóját, ám egymás mellé rakva elegendőek a most elhatározott kemény gazdasági racionalitás felpuhítására?

MI A SIKER?

Az SZDSZ vezetői most sikernek könyvelik el, hogy milyen szövegeket sikerült elfogadtatniuk a koalíciós tárgyalásokon a náluknál háromszor nagyobb partnerrel. De nemrégiben véletlenül éppen Orbán Viktor idézte fel a Magyar Hírlapban Szabó Miklós SZDSZ-es képviselőnek, „a Fidesz alapítók titkos történelemtanárának” tanításait: nem az számít, hogy mi van leírva a különböző dokumentumokban, hanem az, hogy kinél van a kassza és a börtöncella kulcsa. (A kasszát, valamint a börtöncellát képletesen értem.)

1994. JÚNIUS 23.

ANTRÉ

Horn entrée-ja: interjú a Napkeltében

„Ez a miniszterelnök első, hosszabb lélegzetű interjúja, melyet a kormányalakítás óta adott” – konferálta Frei Tamás műsorvezető-riporter július 20-án, szerdán reggel hétkor. Ehhez méltó odaadással figyeltük.

A mintegy tízperces, pontosan negyven kérdés-felelet elemből álló beszélgetésben Horn Gyula első mondatai ezek voltak: „Nézze, hadd kezdjem azzal, hogy négyéves ellenzéki működésünk alatt igazán nem kényeztetett el bennünket a média. Én most beszélek ezek közül elsősorban a televízióról. Hányszor foglalkoztak úgy a szocialista párttal és mondtak mögöttük kemény dolgokat a szocialista pártról, nekünk nem biztosították a lehetőséget arra, hogy véleményt mondjunk.” A beszélgetés folyamán a miniszterelnök még háromszor hozta szóba az elmúlt négy év sérelmeit. Igaz, ebből egyszer hozzátette – Surányi György Nemzeti Bank-elnök felmentésével kapcsolatban –, hogy erről most nem is akar beszélni.

Szó, ami szó, ekkora sértettség már Antall József néhai miniszterelnököt idézi eszünkbe. S különben, ha ezek a miniszterelnök spontán reakciói, akkor nehéz elhinni kormányának, hogy távol áll tőle a revánsvágó.

Egyébiránt Horn Gyula négyszer kezdte a választ úgy, hogy „Nézze!” Továbbá négyszer használta az „elnézést kérek” fordulatot. („Nem, elnézést kérek, nem pontosan ez a helyzet...” a következő kérdésnél: „Elnézést kérek, hogy nem tiltakoztunk, mi biztos nem tiltakoztunk az MTI új vezérigazgatója ellen...” Két kérdéssel később: „Elnézést. Pénteken délben mi történt: engem tájékoztattak, hogy az újabb forduló is eredménytelenül végződött.” Végül később: „Elnézést kérek, ez a Coping Datorgnak a véleménye, vannak mások, akik meg más véleményen vannak...”) a fenti fordulatok gyakori alkalmazása nemcsak azért figyelemre méltó, mert bizonyos stiláris egyhangúságot kölcsönöznek Horn Gyula beszédének, hanem azért is, mert nem elhanyagolható, bár leplezett erőszakosságról és türelmetlenségről tanúskodnak. Mi mást takarna, ha a kérdezett válaszait rendre fölösleges nyomatékosítással kezdi: a „nézze” vagy az „elnézést kérek” formulával mintegy megelőlegezi, hogy a más véleményet tolmácsoló kérdező bántani akarja.

Az interjúban Frei Tamás összesen négy politikai konfliktushelyzetet firtatott. A médiaelnökök kinevezését, Bod Péter Ákos felmentésének szándékát – ebbe ágyazva az esetleges forintleértékelést –, a német sajtóban megjelent feltételezést a magyar kormány esetleges adósságátütemezési szándékáról, s végül a kisebbségi magyarság politikusainak aggodalmait az új kormánnyal kapcsolatban. Horn Gyula a négy feszültségből kettőnél hivatkozott a „félretájékoztatásra” mint a feszültség fő forrására. Megismételte azt, amit a napisajtó már bőségesen magyarázott, kommentált: a miniszterelnök azért írta alá a médiaelnökök kinevezését a kelletténél korábban, mert meg nem nevezett munkatársa félretájékoztatta. A romániai magyarság prominensének, Sütő Andrásnak pedig azért nem tetszik az MSZP-SZDSZ-koalíciós kormány programja, mert biztosan félretájékoztatták őt.

Hozzátenném még, hogy Horn Gyula kétszer emelte ki nagy tekintélyekhez való bensőséges viszonyát (Kohl kancellár és Sütő András). Ezek bizony autoriter tromfok. Ha még lekicsinylő oldalvágást Horn Gyula is juttatott a sajtónak – jóllehet a magyar belpolitikai erővonalak szempontjából neutrális német Handelsblattnak –, akkor megint néhai Antall József jut eszünkbe. Horn Gyula élőbeszéde még abban is emlékeztet Antall Józsefére, hogy a mondatok alanyai és állítmányai sűrűn vesznek el egymást, csak míg Antall Józsefnél ez hosszú, bonyolult és történeti példázatokkal megtűzdelt mondatokban fordult elő, Horn Gyula ennél sokkal egyszerűbb és színtelenebb, de nem feltétlenül szabatosabb.

Persze Horn Gyula úgy kezdi miniszterelnökségét, hogy súlyos testi kínokat kell kiállnia. Nyilván nincs csúcsformában. De azért ennek az interjúnak láttán-hallatán az elfogulatlan közönség nem élhetett át felszabadító érzéseket.

1994. JÚLIUS 28.

DUNAKILITI, A RESTAURÁCIÓ TRÓJAI FALOVA

Szakmai kérdések és politika

A bösi dunai vízlépcső kapcsán ezúttal nem lesz szó víz m/sec-okról, lebegő hordalékról, hajózómélységről, kavicsrétegről. Annál is kevésbé, mivel legutóbb az 1994/29. és 30. számú Beszélőben taglaltuk ezeket,¹⁸ ráadásul az olvasó megtalálja a mai helyzet világos ismertetését a HVG 1994. Augusztus 13-i számában, továbbá a figyelmébe ajánlhatjuk a Magyar Hírlap augusztus 10-i számát is. Most politikáról beszélünk.

Szokatlanul nyers volt a Horn Gyula pozsonyi vizitjének napján (augusztus 5.) megjelenő Népszabadság cikkének címe: *Bős, a rendszerváltás trójai falova*. Tanács István Nemcsók János szocialista képviselővel, a környezetvédelmi bizottság alelnökével készített interjújának fő sugallata ez: a szlovák-magyar dunai vízlépcső ellenzése, ami a magyarországi építkezés leállításához vezetett 1989-ben, az MSZMP-vel szembeni politikai trónkövetelők taktikai játszadozása volt csupán. Ennek a politikai játszmának köszönhetjük a Szigetköz mai kiszáradását. (A tételt óriásfénykép illusztrálja az újságban a szánalmasan repedező száraz folyómederről.) De most már elég! Lám, a komoly szakértő, Nemcsók János a szegedi egyetem tanára, környezetvédelmi biokémikus nagydoktor kimondja: „Igenis nem elképzelhetetlen környezetbarát duzzasztóműveket építeni, a Föld számos pontján működnek ilyenek. (...) (A dunakiliti) zsiliprendszer, amely 97%-ig készen van, mindenképpen működésbe kellene hozni a Szigetköz vízpótlására. Ezzel nem szabad megvárni a Hágai Nemzetközi Bíróság döntését. (...) az Antall-kormány kritika nélkül elfogadta a Duna Kör véleményét, amely a C variánst (a Duna egyoldalú elterelését a közös határ fölött – a szerk.) papírtigrisnek tartotta. Ez súlyos szakmai hiba volt. A mai helyzet egyszerűen nevetséges: szónokolnak itt úgynevezett szakértők a környezetvédelem tiszta elveiről, miközben tönkremegy egy értékes vidék.

A Szigetköz vízutánpótlását ugyanis nem lehet néhány környezetszennyező dízelszivattyúval megoldani. (...) Ott van a számítógéppel irányítható zsiliprendszer, egy gombnyomással működésbe hozható volna.”

Határozott beszéd, feltehetően megelőzte az augusztus 4-i kormányülést, amikor is Horn Gyula felhatalmazást kapott, hogy az *érvényes parlamenti döntések ellenére* vesse fel másnap Pozsonyban a kiüti tározó feltöltésének lehetőségét. Hiszen Nemcsók szavai 5-én már kinyomtatva megjelentek.

Némi figyelmet érdemel, hogy környezetvédő körökben, ahol egyébként Nemcsók professzor köztiszteletnek örvend mint olyan szolid tudós, aki szigorúan a szakmai kompetenciájába eső témákra korlátozza magát; az újdonsült képviselőről jól tudják, *hogyan soha nem érdeklődött a dunai vízlépcső iránt*. Sőt, az új parlament megalakulásakor az egyik bizottsági ülés után meg is említette képviselőtársai körében, hogy a Bős-vitából nem sokat ért egyelőre. Ehhez képest elég gyorsan a nyilvánosság elé állt a tapasztalt Tanács István jóvoltából frissiben kialakított álláspontjával, bár a felkészülésben bizonyos hiányosságok észlelhetők. Egyáltalán nem hozza szóba a Duna Kör érdemi érveit, mintha sose hallottunk volna a sík vidéki erőművek okozta károkról, és így tovább. Annál szigorúbban ostromozza a Duna Kör „kirekesztő szándékait”, hogy tudniillik ki akarja sajátítani a kormány befolyásolását, s nem hagyja szóhoz jutni például a közvetlenül érdekelt szigetközi önkormányzatokat.

„Az SZDSZ vezető politikusai feltűnően hallgatnak ebben az ügyben” – adja fel a labdát a Népszabadság újságírója. „Én ezt nem csodálom, hiszen a *környezetvédelmi mozgalmak az ő segédcsapataik voltak 1989-ben*. Az SZDSZ ma a kormánykoalíció egyik pártja, amelynek

---

¹⁸ Zádori Zsolt: Környezetvédelem: vizesnyolcas? július 21., Eörsi János: Külügyi szivattyúk, július 28.

nagyon nehéz választani az ország valódi érdeke és egykori szövetségeseinek akarata között” – válaszolja a vadonatúj vízlépcsőszakértő és régi reformkommunista. Kiderül tehát a bűnös kapcsolat az ún. „környezetvédők” és a bajkeverő demokratikus ellenzék között!

Meglepetés volt a Tanács István-Nemcsók János páros meglehetősen durva támadása a Horn Gyula és egyes erős érdekcsoportok akaratával szemben álló Duna Kör ellen, lassan inkább megszokott az oldalvágás a demokratikus ellenzék maradék emléke felé, de mindez semmiség a Népszabadság augusztus 12-i számában megjelentekhez képest. Ezúttal Szentkúti Károly, mosonmagyaróvári illetőségű SZDSZ-es képviselő, 37 éves népművelés-politológia képzettségű múzeumigazgató, a Győr-Moson-Sopron Megyei Közgyűlés alelnöke nyilatkozik Hajba Ferencnek.

Szentkúti képviselő úr a helyi érdekekért lobbyzik. Ez tiszta sor. Volt már ilyen vízlépcsőügyben az előző parlament előző kormánypártjában is. Mert ellentétben Nemcsók János állításával, az Antall-kormány egyáltalán nem hallgatott egyértelműen a Duna Körre, a szaktárcára igen nagy befolyást gyakorolt a regionális és vízépítő lobby. A Duna Kör álláspontját többek között az MDF– és Fidesz-frakcióban ülő veterán környezetvédők szívós küzdelmei nyomán nem is egyszer a parlament verte keresztül a kormány ellenében. Az előző mosonmagyaróvári képviselő is szorgalmasan támogatta a vízépítős kormányjavaslatokat.

Szentkúti Károly tehát – ellentétben Nemcsók professzorral – legalább közvetlenül érdekelt. S mint ilyen áll ki a kiliti tározó feltöltése mellett. El is mondja, hogy a szigetközi emberek nem foglalkoznak holmi energiakérdésekkel, országos perspektívákkal, hanem a *vízigényes mezőgazdasági kultúra* feltételeit szeretnék megteremteni. Csak hát a fránya Duna Kör, miután a Duna csapját kivette a magyar kezekből, s átügyetlenkedte a szlovákokéba, e szerény szándékuknak is útját állja.

Szeretnénk Nemcsók, valamint Szentkúti képviselő urak s nemkülönben a Népszabadság jeles újságíróinak figyelmébe ajánlani, hogy a Duna Kör 1984-ben éppen azért alakult, hogy a magyar-csehszlovák államközi szerződéssel szentesített dunai vízlépcső következményeire, többek között a *Duna elterelése folytán a Szigetköz kiszáradására* felhívja a közvélemény figyelmét. Nem teszünk szemrehányást a Szigetköz mai szószólóinak, hogy akkoriban nem kiáltottak olyan hangosan nyilvánosságért, mint most, hiszen tisztában vagyunk a nyolcvanas évek „második nyilvánosságának” nyomasztó korlátozottságával, az információáramlás sorompóival s a központi akarattal ellentétes véleménynyilvánítás aránytalanul nagy kockázataival. De azért a mai politikusoknak, akik álláspontjukat közreadják, talán nem ártana ismerni a tényeket. Az illegális Beszélő például bőségesen adott teret a Duna-védőknek. Az egész mozgalom nyitánya éppen Vargha Jánosnak Kien Péter álnéven írott nagyszabású tanulmánya volt 1984-ben, a 9-es számban. Az illegális Beszélő háromkötetes összkiadása minden nagyobb közkönyvtárban megtalálható, de szívesen elküldjük a politikus és újságíró uraknak, ha megrendelik szerkesztőségünkben. Haszonnal forgathatják, mielőtt napi politikai érdekeiknek megfelelően megálmodják, hogy mit is csinált a Duna Kör, és mi a köze a demokratikus ellenzékhez.

Szentkúti képviselő úr sajnos a hivatkozott interjúban elárulja, hogy minderről halvány fogalma sincs. Sőt, hagyta, hogy vaskos tévedések is kerüljenek a szövegbe. Viszont öntudatosan elhatárolja magát a Szabad Demokraták Szövetségének sötét demokratikus ellenzéki múltjától.

Kérdés: „Közismert, hogy a szabad demokraták bizonyos csoportjai és személyei szorosan kötődnek a Duna Körhöz és más környezetvédő mozgalmakhoz. Válasz: Ez tagadhatatlanul igaz, ám az SZDSZ a kormányban – amely örökölte ezt a kétségbeesztő helyzetet – csak pragmatikusan, felelősen gondolkodhat, és nem folytathatja a halogató politikát. A Szigetköz érdekképviselője során több olyan segítő gesztust kaptam a párt ismert személyiségeitől, ami bizakodóvá tesz. Úgy vélem, hogy a szigetközi gondok megítélésében elsősorban a frakciónak kell elfogadnia a mi véleményünket, és nem fordítva.”

Nemcsak szomorú, hanem politikai hiba, amennyiben Szentkúti képviselő úr nem értett félre semmit, ha az SZDSZ mai vezető politikusai közül bárki is ugyanolyan kényelmetlennek tartja a párt alapítóinak '89 előtti politikai szerepét, mint Szentkúti vagy Nemcsók képviselők, s kritikátlanul szajkózza a kormány jelenlegi álláspontját alátámasztó Duna-mozgalom-ellenes propagandaszólárait, amelyek kísértetiesen emlékeztetnek az 1986-os, központilag vezérelt propaganda-hadjáratra (Csúcspont: Szabó László, NSZ), s nem veszi alaposan szemügyre a Duna-mozgalom *érveit*. Még nem késő. Tegyétek meg!

1994. AUGUSZTUS 18.

BUDAPEST LEGÚJABB VÓLEGÉNYE

Ha mondjuk 1986-ban Baráth Etelét választotta volna meg elnökének a Fővárosi Tanács VB, a szűk szakmai és politikai közvélemény alighanem örömmel nyugtázta volna ezt a fordulatot. (A szélesebb közvélemény nem törődött volna az egésszel.) Azóta azonban lefolyt némi víz a Dunán. S ma már korántsem lennének ennyire elragadtatva, ha történetesen Baráth Etele, az MSZP jelöltje lenne a budapesti főpolgármester.

Van benne egy kis provokatív íz, ahogy az MSZP merészen újra és újra előtérbe tolja Baráth Etelét, aki a rendszerváltás előtti utolsó kormány tagja volt a Közlekedési, Hírközlési és Építésügyi Minisztérium államtitkárának minőségében. A jeles építész és menedzser azonban nem e szerepköréből kifolyólag szimbolikus figura, inkább mint az Expo rámenős profílgazdája vált széles körben ismertté. Barsiné Pataky Etelka előtt ő volt 1990. március 1-jétől 1992. március 23-ig a budapesti világkiállítás kormánybiztosa.

Baráth Etele karrierje jól példázza az úgynevezett *szakma* és a politika viszonyát, azt a demokráciára leselkedő veszélyt, hogy a lakosság nagy részét érintő döntéseket a „szakma” nevében politikai kurzusokat (sőt rendszereket) átívelő érdekcsoportok kaparintsák magukhoz. 1986-ban még reformfordulatnak számított, ha döntéshozói kulcspozícióba kerülhetett a párhatalmasságoktól független *szakma*. Ma már tudjuk, hogy a *szakma* erőteljes politikai kontroll nélkül ugyanúgy nem lehet a demokrácia letéteményese, mint az egypárt. A *szakma* előtérbe tolása nem jelent mást, mint egy győztes érdekcsoport monopolhelyzetét. Ezt példázza a Világkiállítási Programiroda működése, ezen belül Baráth Etele ott eltöltött két éve is. Nem vitás, hogy egy effajta *kormányrendezvény*, csakúgy, mint egy vízlépcső vagy egy atomerőmű, igen jó üzlet a beruházási ágazat erős emberei számára. Évekig tartó zsíros állami megrendelés, biztos pénz. S nem csekély hatalom rendelkezni a világkiállításról szóló törvényben megszabott – s a döntés kicsikarása után folyton növelhető – 17 milliárdos költségvetési pénz fölött. Kerül, amibe kerül az államot fenntartó állampolgároknak. Baráth Etele nevéhez fűződik az a találmány, hogy mossuk össze a reprezentatív általános s a jóval szerényebb szakvilágkiállítás fogalmát annak érdekében, hogy meglovagolhassuk a nemzeti kivagyiság politikai motívumait. Alapjában véve rendszeremlegesen, hiszen 1990. május 2-a előtt az élenjáró reformszocializmus önképében, 1990. május 2-a után pedig az ezeréves magyar nagyság képzetében lehetett bízni. Eredetileg a reformszocializmus idején Bécs-Budapest Világkiállításról volt szó, amely Magyarországnak a Táborból való kikacsingatását szimbolizálja. A béketábor összeomlása és Bécs visszalépése után az egész ürügy elveszett. Oda se neki! Pillanatokon belül van új. Például a millectenárium. Hogy a budapesti Expo egy kormány által támogatandó szakkiállítás, és nem egy államokat reprezentáló, tehát más országok költségvetését is mozgósító, nagyszabású, ritka fiesta lenne, azt a *szakmai* érvelés szemérmesen megkerülte.

Amíg döntést kell kicsikarni, addig „világkiállítás kizárólag vállalkozásokra alapozva lehetséges” (Baráth Etele, Népszabadság, 1990. május 5.). Amikor a döntés megvan (1991. évi LXXV. törvény az 1996. évben megrendezendő világkiállításról), akkor „a kormány pozitív állásfoglalása egyben azt is jelenti, hogy ezen túl a pénzügyi tárcának támogatnia kell a világkiállítást, hiszen a kormány garanciát vállalt a megrendezésért” (Baráth Etele, Heti Kisújság, 1992. január 10.). A kormány és a költségvetés felé mindig a vállalkozók érdeklődése kap súlyt ködös dollármilliárdok felvonultatásával, a kockázattal dolgozó magánvállalkozások felé pedig a magyar kormány garanciája, hiszen a kormány a rendező. (Egyébként a kormány garanciális kötelezettségét az 1991. évi LXXV. törvény meglehetősen homályban hagyja.) „A külföldi tőke igen jelentős érdeklődést mutat. A már korábban bejelentett 7,5 milliárdos beruházási ajánlatok óta újabb jelentős vállalkozó pénzcsoportok, bankok jelezték részvételi szándékukat” (Baráth Etele, Népszava, 1990. december 13.).

„Jelenleg megközelíti a 10 milliárd dollárt az az összeg, amennyivel a hazai és a külföldi befektetők beszállnának a magyarországi fejlesztésekbe” (Baráth Etele, Népszabadság, 1990. december 15.). Viszont Zdeborszky György, a CIB vezérigazgatója: „A megvizsgált több mint 80 szándéknyilatkozatból mindössze 5 tesz eleget annak az MNB által támasztott feltételnek, hogy a projektek finanszírozása semmiképpen nem történhet hitelnyújtás formájában, s a kormány hitel-visszafizetési garanciát nem vállal.” (HVG, 1991. április 27.)

A Világkiállítási Programiroda mindenkori vezetőjének tevékenysége bizvást nevezhető szédelgésnek a nagy buliban nem részesedő adófizető polgár szemszögéből. Azt illusztrálja, hogy mire képes egy *szakmai tekintély*, ha valamit nagyon akar.

Baráth Etele rokonszenves szerepet játszott a nyolcvanas évek első felében, amikor a VÁTI irodavezetője volt, s védernyőt borított az ott alakuló alternatív fejlesztési műhely tevékenysége fölé. Széles látókörű, nagyvonalú menedzser volt. Jó érzékkel 1986-ban otthagya az MSZMP-t, hisz a reformkurzusban nagy kinccsé lett a párton kívüli, ám lojális szakember.

Az új világban új eszköztárra van szükség ahhoz, hogy elképzeléseit érvényesítse. Már nem egyszerűen jól képzett szakember. A Gazdasági Kamara és a Munkaadói Szövetség alelnöke majd elnöke, parlamenti képviselő a Szocialista Párt színeiben, számos rt. és kft. felügyelő-bizottsági tagja, illetve elnöke. A világkiállítás, amellyel neve azonosult, vesztesre áll, de nem baj. Megrázza magát, s főpolgármester-jelölt. Lehet választani! Ha minden jól megy, közvetlenül.

1994. SZEPTEMBER 8.

A TÖRTÉNELEMHAMISÍTÁS ROSSZ SZOKÁSA

Ki ne emlékezne rá, politizáló országglakó – s ki nem politizált akkoriban –, hogy micsoda, a legrafináltabb drámaszerzőt is meghazudtoló fordulattal zárultak öt esztendővel ezelőtt, 1989. szeptember 18-án a történelmi háromoldalú politikai tárgyalások? Hogy hogyan nem írta alá Tölgyessy Péter (SZDSZ) és Kövér László (Fidesz) a megállapodást, hogyan jelentette be Tölgyessy (volt-e, ki e nevet nem ismeri?): népszavazást kezdeményezünk a békés rendszerváltás útjában álló akadályok eltávolításáért a munkásország teljes megszüntetéséről, az MSZMP vagyonelszámoltatásáról, kivonulásáról a munkahelyekről, s arról, hogy milyen módon választassák köztársasági elnök – azaz adjuk-e hitbizományba e posztot az MSZMP-nek?

Van, aki minderre nem emlékszik: Kónya Imre. Legalábbis a parlamentben szeptember 19-én elmondott napirend előttije szerint. Ő azt ásta elő memóriájából, hogy ezeknek a kérdéseknek az akkori parlament ment elébe előzékenyen. (Igen, némelyiknek. A népszavazást követelő 114 470 aláírás összegyűjtése után.)

Érdemes ezt a kis amnéziát szóvá tenni? Kónya Imre – aki melleleg szintén a '89-es tárgyalások révén robbant be a politika színpadára az ismeretlenségből csakúgy, mint Tölgyessy – politikai tanulságokat von le az akkori eseményekből. A demokratikus erők teljes konszenzusának áldásos példájáról beszél, a „valódi nemzeti érdek” győzedelmeskedéséről a „rövid távú pártérdekek” fölött éppen egy olyan esemény kapcsán, amikor a példás önmérséklettel egyben tartott Ellenzéki Kerekasztal kettészakadt. (Ha ez a szakadás nem következik be, akkor ma talán Romániához hasonló politikai állapotok közepette élnénk, de hát erről már eleget elméltünk.) Éppen az előző kormánykoalíció tündöklése és bukása bizonyította legutóbb, hogy politikai stratégiát nem szerencsés a hamis emlékezet talajára alapozni. A történelemhamisítás előbb-utóbb megbosszulja magát, még akkor is, ha egy egész politikai közösség gyakorolja. Talán célszerűbb és biztosabb szembenézni a valósággal, a hamis mítoszok gyártása helyett. Ha a mi új demokráciánk 1990-től nem is bizonyult tövis nélküli rózsának, ezt a mérgezett fullánkot – az önbecsapás ártalmait – kispórolhatnánk belőle.

1994. SZEPTEMBER 22.

A BOURBONOK NEM FELEJTENEK...

„Én nem lennék híve a körzetesítésnek, annak, hogy több település egy iskolát hozzon létre. De azért el kell gondolkodni azokon a nyugati példákon is, hogy buszokkal szállítják a gyerekeket, mert ötven gyerek számára nem érdemes egy iskolát fenntartani egy kistelepülésen” – mondotta Horn Gyula november 4-én a salgótarjáni lakossági fórumon Ruzsányi János, a helyi Egészségügyi Szakközépiskola igazgatójának a kérdésére. Még azt is megemlítette, hogy az elmúlt évek során folyamatosan csökkent az egy pedagógusra jutó tanulók száma olyannyira, hogy ma országos átlagban alig 14 gyerek jut egy tanítóra. A költségvetésben előirányzott mértéken túli béremelés, amit a pedagógus-szakszervezetek oly keményen követelnek 1995-re, csak létszámcsökkentéssel egybekötve képzelhető el.

Sok vagy kevés 14 gyerekenként 1 pedagógus? (Vagy pláne 11,3, mert a legfrissebb adatok szerint az általános iskolákban már itt tartunk.) Érdemes vagy nem érdemes 50 gyerekre iskolát fenntartania egy településnek? Ha néhány számtani alaplételetet végzünk, nyilvánvalóan kiderül, hogy 22,6 gyerek pedagógusonként olcsóbb, mint 11,3, és 2000 gyereket összegyűjteni egy iskolába még közlekedési költségekkel együtt is kevesebbe kerül, mint 40 iskolát fenntartani. Valamint olcsóbb lenne, ha mindenki pontban fél hétkor kelne fel az országban, s mondjuk negyed nyolctól délután kettőig nem közlekedne.

Az úgynevezett rendszerváltásra többek között azért került sor, mert az emberi életet, vágyakat és motívumokat számtanpéldákká változtatni nem lehet. Ez a nagyszabású törekvés kudarcba fulladt. Nemcsak élehetlenné, hanem megfizethetetlenül drágává is vált az a berendezkedés, amelyik tervszámokba préselve igyekezett megszabni a „fejlődés irányát”. Horn Gyula elfelejtette volna?

„Optimális iskolaméret”, a gyerekek buszoztatása a racionalitás jegyében, ez már volt. Nyomában elsorvadt az ország sok száz települése, lakhatatlanná váltak a forszírozottan fejlesztett városok, s ma azon törhetjük a fejünket, hogy hogyan szabaduljunk meg az Országos Településfejlesztési Konceptió áldásaitól.

Amikor az ország települései új közjogi státust kaptak, s létrejöttek az önkormányzatok, az újraéledő kistelepülések jó részének első dolga volt visszaállítani a megszüntetett iskolát. Alighanem igen sok esetben azért, mert úgy gondolták, hogy az iskola nem pusztán gyerekképző üzem, hanem a helyi társadalom fontos intézménye. 1988-ban 10, '89-ben 26, '90-ben 119 s '92-ben 116 új iskola kezdte meg működését. Az előző – nemegyszer „fejlődésellenesnek” aposztrofált – ciklus parlamentje még külön költségvetési támogatást is megszavazott a száz főnél kisebb tanulólétszámú iskoláknak. 1993-ban például 640-nek, 276,2 millió forint értékben. 1992-ben ez a pénz még kicsit több volt, 1994-ben viszont megszűnt. Feláldoztatott a költségvetési deficit lefaragásának oltárán. Ilyen plusztámogatás persze 1995-ben sem lesz.

Egy csomó faluban indult iskola, egy csomóban meg nem. Egyik fontosnak és olcsóbbnak tartotta, a másik ésszerűbbnek látta, ha nem vág bele az iskolai önállósulásba. Vajon minden új iskola teljesíti a helyi kistársadalom hozzá fűzött reményeit? Bizonyára nem. De hát a humán ráfordítás már csak ilyen. Hatékonysága számos bonyolult tényezőtől függ, és elég sokára, elég nehezen mérhető.

Mi különféle előjelekből olvasván csak attól tartunk, hogy az efféle merengéseket elsöpri a most készülő modernizációs kormányprogram. A hajdan Országos Területfejlesztési Konceptiót teremtő központi racionalitás szunnyadó apparátusai egy-egy ilyen miniszterelnöki szóra ébredezni kezdenek. Majd ismét ők akarják kiszámítani, hogy kinek, mi, meddig. Mert ez a szabadság és ez a botladozás megengedhetetlenül költséges.

1994. NOVEMBER 10.

GONDOSKODIK, MINT HORN A TÚZOLTÓKRÓL

Talán kezdjük a pótköltségvetési törvénnyel. Van ennek egy indoklása – ez különben nem szokott megjelenni a közlönyben –, ami a lehető legszabatosabban fogalmaz, hogyaszongya: „A 39-41. paragrafusban szereplő javaslatok azt célozzák, hogy a köztisztviselők, a közalkalmazottak jogállásáról, a bírák, az ügyészek, a bírósági és az ügyészségi dolgozók előmeneteléről és javadalmazásáról szóló törvények, illetve más bérrendszerek (például hivatásos katona, rendőr) hatálya alá tartozók körében 1994 hátralévő időszakában 13. havi illetmény, illetve ehhez hasonló kötelező más kifizetés ne történjék.”

Ezzel a szerény forrásfeltárással talán kis lapunk is hozzá tud járulni ahhoz, hogy a nb. nyilvánosság tisztán lásson a tűzoltók, határőrök, rendőrök, fegyőrök és más minisztériumi dolgozók 13. havi bérééről kirobbanó kormányzati vitában. A törvény indoklása maga nem jogforrás ugyan, de tételezzük föl egy pillanatra, hogy az ominózus 39-41. paragrafusok valóban azt tartalmazzák, amit az indoklás oly lefegyverző őszinteséggel megmagyaráz. (A feltételezés egyébként megalapozatlan. A szóban forgó paragrafusok egészen másról szólnak, de sebj. Azért ez az indoklás kifejez valamit az előterjesztő szándékából.) Ez esetben szembe kell néznünk azzal a kellemetlen hipotézissel, hogy a miniszterelnök elől eltitkolták, hogy mire is megy ki ez a pótköltségvetés többek között. Ha valaha is olvasta volna az egészet, hogyan is mondhatta volna a rádió „16 órá”-jában, hogy „nem törvénytelen a kifizetés, hiszen a pótköltségvetésről szóló törvény... nem tiltja meg, hogy előbb fizessük ki”.

A pénzügyminiszter pedig, aki az egészet beterjesztette, aki szerdán átvette a miniszterelnök együttérzését utóbb olyannyira fölkelő tűzoltók petícióját, s rögtön meg is ígérte nekik, hogy ami jár, vagyis a 13. havi fizetést, azt meg fogják kapni – januárban – (NSZ, dec. 15.), miután a Párizsból hazaérkező miniszterelnök feltehetőleg megosztotta vele új felismerését, melyet szombaton aztán a rádióban is elmondott („az emberek gondjaival törődni kell”); 24 órán belül koncepciót váltott. Azoknál a tárcáknál, ahol elfogyott a pénz, megpróbálnak még az év hátralévő két hetében valamilyen finanszírozási formát találni, hiszen természetes, hogy az emberek még az ünnepek előtt szeretnének hozzájutni a nekik törvényesen járó illetményhez – mondotta csütörtökön.

Kisült, hogy pótköltségvetés ide, indoklás oda, jó néhány tárca – így a honvédelmi s a töle méltán elvárható szociális érzékenységgel a népjóléti – már rég kifizette a 13. havi béreket. A kormány tehát sutyiban már törődött legalább a minisztériumi emberek egy részének a gondjaival. (Ezek szerint a nagy kormányspórolás, sírás-rívás közepette ennyi pénz búvik meg a tárcák homályos zugaiban? S mennyivel tisztább lesz a helyzet, ha létrejönnek – ahogyan legújabbán Szekeres MSZP-alelnök és parlamenti frakcióvezető felvetette – a pártszempontból tiszta minisztériumok. Fehéren-feketén kiderül majd, hogy hol tudnak gondoskodni az ő népükről és hol nem.)

Butácska tűzoltó, balett-táncos és kőfaragó az, aki ebből az esetből nem tanul, s nyomorúságos panaszaival eztán máshoz fordul, nem pedig egyenest a miniszterelnökhöz. Lám, ő mindent elintéz. Tán még a népszerűségi indexe is megindul fölfelé, tán még elébe is vág szívtelen belügyminiszterének. Csak az a baj, hogy az ország súlyos gondjainak megoldásában nem talál igazi társra a koalíciós partnerben. A szabad demokraták ugyanis – mint Horn Gyula mondta máskor – nem szívesen vállalják a szükséges, ám népszerűtlen intézkedéseket.

1994. DECEMBER 22.

ÖNKOR-KÉP

Az önkormányzati törvény és a választási törvény módosításáról

A választópolgárokat aligha tartja lázban az a kérdés, hogy egy- vagy kétfordulós lesz-e az önkormányzati választás, vagy hogy felfüggesztheti-e a megyei hivatal a önkormányzat rendeleteit, hiába hallja-olvassa az e körüli hadakozásokat nap mint nap. Pedig a döntések meg fogják határozni mindennapi életét.

Kis János éppen a Beszélőben nyilatkozta az alábbiakat: „Állandó megfontolt önkorlátozásra van szükség, nem szabad, hogy a koalíció a végsőkig kihasználja az ellenzékkel szembeni erőfölényét. S általában is arra kell törekedni, hogy az előző parlamenti ciklusban létrehozott joganyagot a lehető legkisebb mértékben bolygassák. Vagyis csak akkor nyúljanak a hatályban lévő törvényekhez, ha ez okvetlenül szükséges, például az állampolgári jogok kiterjesztése vagy az államhatalmi ágak még egyértelműbb elválasztása, vagy valamilyen belső ellentmondás kiküszöbölése érdekében. Ha ilyen nagyon nyomós érdek nincs, akkor nem szabad változtatni az érvényes törvényeken, akár szeretjük őket, akár nem.”

Elegáns?

Ezzel az állásponttal nehezen fér össze az önkormányzati választás játékszabályainak radikális megváltoztatása a választások kiírása előtti napokban, mint ahogy legalább ennyire megkérdőjelezhető volt az ún. „polgármesteri összeférhetlenség” ripsz-ropsz feloldása is. Miután az MSZP már a választások előkészületei során megígérte polgármestereinek, hogy győzelme esetén megszünteti az országgyűlési képviselő és polgármesteri jogállás – mellest az előző kormánykoalíció által kierőszakolt – összeférhetlenségét, s így az ő frakciójában foglalt helyet a legtöbb hivatalban lévő polgármester, az új parlament egyik első ténykedése volt az előző jogszabály megsemmisítése.

Kis János erről az említett interjúban így beszél: „Igen, ezt a lépést törvényhozási hibának tartom. (...) Könnyen keletkezik az a benyomás (s talán nem is hamis), hogy a koalíció pillanatnyi pártérdekből módosított törvényt. Ha ez gyakorlattá válna, akkor fennmaradna az előző ciklust uraló jogbizonytalanság, és arra sem volna remény, hogy az új kormánypártok, kezdeményező helyzetüket kihasználva, normális mederbe tereljék az új ellenzék pártjaihoz fűződő viszonyukat.” (Beszélő, 1994. Augusztus 18.) az önkormányzati törvény és az önkormányzati választási törvény módosítására tett kormányjavaslat persze bonyodalmasabb, mint a fent idézett összeférhetlenségi szabály eltörlése, s szerteágazóbbak azok az érdekek, amelyek végül is a belügyminiszter által benyújtott törvényt módosításokban kifejeződnek.

A MEGYE ÚJRAÉLESZTÉSE

Nézzük először a megye közjogi státusának újraalakítását! Az 1990-es választási kampányban mind a két nagy ellenzéki párt, az MDF és az SZDSZ is a hatalom középszintjét képviselő, újraelosztó megye felszámolását hirdette, s a helyi önkormányzatok nagyfokú önállósága mint a demokrácia fontos hordozója mellett tört lándzsát. A kormányzati hatalom meghódítása után az MDF revideálta álláspontját, s hirtelen eszébe jutott a megyei önkormányzatiság magyar közjogi hagyománya meg a főispán, s pozícióit a megyei közigazgatás életben tartásával is erősítette volna. Ám a szabad demokraták továbbra is a megyerendszer ellen érveltek, s lévén az önkormányzatokról szóló törvények kétharmadosak, konszenzusnak kellett születni. (1990 nyarán a parlament az önkormányzati törvényeket gyúrta, hogy az ősszel esedékes helyhatósági választásokra kész legyen az új konstrukció. Akkor az MDF sietett, a szabad demokraták pedig egy darabig arra az álláspontra helyezkedtek, hogy ezt a nagy horderejű törvénycsomagot nem lehet elkapkodni, rendezzük meg a helyhatósági választásokat inkább a hatályos tanácstörvény szerint, mintsem hogy elhamarkodott, végiggondolatlan szabályozás álljon elő. 0, emlékezetes éjszakába nyúló

ülések! Emlékeztet SZDSZ-es alternatív törvénycsomag!) Megyei közgyűlés a települési önkormányzatok által delegált tagokkal, és minimális hatáskör, amely a korábbi megyei intézmények – kórház, színház, műv. ház – fenntartására és felügyeletére szorítkozott. A megye csak egy fontos funkciót szerzett meg, a foglalkoztatási alap elosztását. A főispán helyett kompromisszumképpen a több megyére kiterjedő hatáskörű köztársasági megbízotti intézmény született meg.

A megye, vagyis a középszintű közigazgatás újjáélesztésének szándékát hiba lenne pártokhoz kötni. „A települések önkéntes társulása”, amit például az SZDSZ az adminisztratív megyei egység helyébe képzelt, az elmúlt négy évben alig-alig működött. Az állami közszolgálatok szakapparátusai nem egy területen visszakívánták a megyét, mert a megszokott megyei szint közbeiktatásával feladataikat jobban el tudták látni. A szakapparátusok pedig eltaláltak minden jelentős párthoz, így az SZDSZ-hez is. A megye részleges rehabilitációja mégis elsősorban a szocialista párt érdeke: képviselői parlamenti frakciójában szép számmal ülnek a nyolcvanas évtized megyei vezetői. Inkább a szocialisták kezdeményezésére került a koalíciós megállapodásba a megye státusának megváltoztatása, mindenekelőtt legitimitásának növelése azzal, hogy a megyei önkormányzat képviselőit nem a települési önkormányzatok delegálják, hanem a választópolgárok közvetlenül választják. A megállapodás ugyan leszögezi, hogy „a megyei önkormányzat a jövőben sem kap újraelosztó szerepet”, ám a benyújtott törvénymódosítás – amelynek első változatát még Verebélyi Imre, a BM rendszereket átívelő (volt) közigazgatási államtitkára dolgozta ki – a megye hatáskörébe utal minden fekvőbeteg-ellátást, középfokú oktatást, vagyis a városi kórházak és iskolák immár csak a megyén keresztül juthatnak pénzhez. A megyének – a megyei intézmények vonatkozásában – rendeletalkotási joga lesz, megyei népszavazást rendelhet el, és a területfejlesztési feladatokat pedig egy újonnan létrehozott szerv, a megyei területfejlesztési tanács látja el. A kormányhatalom immár nem a regionális megbízottakon keresztül, hanem megyei hivatalokként jelenik meg az önkormányzatok fölött. Minden deklarált korlátozás ellenére fennáll az a veszély, amelyre Tölgyessy Péter hívja fel a figyelmet (Magyar Hírlap, szept. 26.): „A megyei képviselői mandátumokat a jövőben közvetlen pártlistás választás alapján fogják betölteni. A közgyűléseken így majd a megye pártpolitikai elitjei dominálnak. (...) a megyei pártelitekből álló közgyűlés mind jobban meggyőződve önnön jelentőségéről, a megye fontosságáról, erőteljes offenzívát indíthat a megyei hatáskör bővítéséért.”

Kinek mi a jó?

A nyilvánosságban ezekben a napokban az önkormányzatok hatáskörét módosító javaslatcsomag vitáját háttérbe szorította az önkormányzati választási törvény körüli csatározás. Itt, ha lehet, még nehezebb nyomon követni, hogy milyen érdekek öltenek testet valójában. Az nagyjából világos, hogy a választások elhúzódása az ellenzéknek kedvez, hiszen bízik a parlamenti választások győzteseit övező népszerűség rohamos fogyásában, s így saját pozíciójának javulásában. Ugyanez fordítva igaz a szocialistákra: minél közelebb van az önkormányzati választások időpontja tavaszi diadalmenetükhöz, annál jobb eredményre számíthatnak. Joggal bízhatnak abban is, hogy a részvételi és eredményességi küszöb eltörlésével vagy jelentős csökkentésével előálló *egyfordulós* rendszer nem érinti őket és fegyelmet törzsszavazóikat hátrányosan, hiszen megnehezíti az ellenzék közös fellépését. Ehhez ugyanis előzetes megállapodások kellene, ellentétben az eddigi választások gyakorlatával, amikor is az első, még eredménytelen forduló voksainak ismeretében köttettek a koalíciók. E téren is igaz a reciprocitás: az ellenzéknek a viszonylag magas küszöbök által kikényszerített két forduló kedvezne. A szabad demokraták az egész elmúlt ciklus alatt a küszöbök eltörlése vagy jelentős leszállítása mellett érveltek, többször adtak be ilyen tartalmú javaslatokat, következetes politikának nevezhető tehát, hogy ezt képviselték a

koalíciós tárgyalások során is. Most mégis úgy tűnik, hogy közvetlen érdekeiket határozottan sérti az egyfordulós választás, hacsak nem akarnak beleolvadni sikeres koalíciós partnerpártjukba az együttes fellépéssel. Hiszen az előzetes választási megállapodás esélye az ellenzéki pártok valamelyikével még kisebb, mint az ellenzéki pártok közötti. Nem sérti tehát a párt politikai érdekeit, ha lovagiasan odafigyel a Bauer Tamás által „felelőtlen”-nek nevezett ellenzék zajos tiltakozására (Magyar Hírlap, szeptember 20.) az önkormányzati választási törvény megváltoztatása ellen, s felidézi Kis János fentebb citált gondolatait.

A szocialistáknak nagyjából mindegy. Ok mindenképpen nyeregben vannak. Szorgosan dolgoznak a terepen, becserkészik azokat a falvakat is, ahol nincs szervezetük, de sok szavazatot kaptak a parlamenti választásokon. Támogatandó esélyes jelölteket keresnek. Ha ragaszkodnak a választási törvény módosításához, az elsősorban az erő demonstrálása a közjogi értelemben jelentéktelen ellenzékkel és a kormányzáshoz nem feltétlenül szükséges koalíciós partnerrel, az SZDSZ-szel szemben. íme egy alkalom, amikor a partnernek meg lehet mutatni, hogy mekkora a mozgástere. Az SZDSZ-es belügyminiszter ne merengjen arról, hogy álcár ki is egyezhetne az ellenzékkel, mert – mint Szekeres Imre reagált azonnal – ez a koalíció felmondásához vezethet. Alighanem ezzel a bonyodalmas helyzettel magyarázható az SZDSZ politikacsinálójának nem egészen szilárd és egységes álláspontja. Kinek tegyen gesztust a párt? Van-e kilátása pozíciójának relatív javítására? De végül alighanem győzedelmeskedni fog – mindkét koalíciós pártban – az a felismerés, hogy a konfliktust nem érdemes olyan kérdésben kenyértörésre vinni, amely a választópolgárok széles rétegei számára nem igazán érthető, és nem is igazán fontos.

1994. SZEPTEMBER 29.

TÖRÉKENY FALVAK

A nyolcvanas évek végére már a kései kádárizmus döntéshozói előtt is világossá vált, hogy a nagyszabású településracionálizálási – de nevezhetjük településszisztematizálásnak is – elképzelések nem váltak be. Miután jó tizenöt évig módszeresen és következetesen sorvasztotta a fejlesztési politika a megyék forrásújraosztásának közvetítésével az ország faluhálózatát, és ez a törekvés jelentős eredményekkel is járt; a nyolcvanas évek második felében egyszerre a falvak „népességmegtartó képességéről” kezdtek beszélni. Elkezdődött a közigazgatási rendszer nagyszabású reformja is.

Racionalizált önkormányzatiság

A „radikális reformerek” a zászlajukra tűzték a települések önállóságának megteremtését, s megjelent az „önkormányzatiság” eszméje. Csak a körültekintő kritikai elmék, mint például a tündökléses és fájdalmasan korán meghalt Vági Gábor figyelmeztettek arra a rendszerváltás küszöbén, hogy ha a településfejlesztésből kivonul az állami elosztás, akkor az elsorvasztott települések végképp halálra ítéltettek. Hiszen a politika által generált elmaradottságukat, ami az infrastruktúra fejletlenségében, a helyi munkaalkalmak hiányában és a helyi társadalom sorvadásában is kifejezésre jut, saját erőből immár nem tudják felszámolni. Saját erejüket mesterségesen elszívták a politikai döntések nyomán fejlesztésre ítélt települések. Talán nem fölösleges felidézni, hogy az infrastrukturális elmaradottság több száz település esetében azt jelentette, hogy egyáltalán nincs iható ivóvíz, és a helyi társadalom sorvadása meg azt, hogy nemcsak a diplomások, hanem a munkaképes korúak is eltűntek a faluból.

Emancipáció

A rendszerváltás első kormánya és parlamentje kevés sikert mondhat magáénak. E ritkaságok közé tartozik az, amit a települések újraélesztése terén csinált. Nemcsak a helyi önkormányzatok közjogi önállóságát teremtette meg több-kevesebb egyetértéssel, hanem a szerény lehetőségekhez képest forrást is biztosított ehhez. S ebben sem volt igazából vita a parlament különböző oldalai között. (Politikai küzdelem és végső soron rossz megoldás csak a főváros és a kerületek önkormányzati státusában született.) Nyilván nem egészen idilli az, ami történt. A demokratikusan választott önkormányzatok számos csalódást okoztak a keserű meglepetésekben amúgy sem szűkolkodó lakosságnak. Egy sor településen azért voltak elégedetlenek az emberek, mert „igazából nem történt semmi”, a számításaikat korábban is megtaláló csoportok megőrizték helyzetüket, s nem engedtek közel másokat a húsosfazékhoz. Másutt új, kíméletlen érdekszövetségek fordították a maguk hasznára az önállóságot, s igen sok helyen az első szabad négy év olyannyira megszilárdította a helyi hatalmat, hogy az elégedetlenség ellenére sem bíznak a leválthatóságában. Néhol egészen abszurd szituációk jöttek létre: települések azért válnak el, mert a választott önkormányzati testület nem tudja megoldani konfliktusait, néhol az önállóság értelme kizárólag egy-egy család tollasodása. Talán az is előfordult, hogy egy kistelepülés csak rövidlátásból és szűkmarkúságból indított önálló iskolát, mert a döntéshozók sajnálták a viszonylag borsos hozzájárulást a közeli nagyobb település kimagaslóan jó feltételeket nyújtó iskolájától a településecske gyerekeinek oktatásáért. Inkább üzemeltették olcsóbban otthon az osztatlan iskolát. De minden konfliktus, anomália és vitathatóság ellenére az elmúlt négy évben a korábban haldokló települések java része mégis meglódult.

Először is: az 1990 nyarán elfogadott önkormányzati törvény nyomán az 1640 községi tanács helyett szeptember 30-án 3093 önálló községi önkormányzat alakult. Az elkövetkező években, ha nem is ilyen tempóban, de folytatódott a települések önállósulása, s további 53 új község folyamodott jogokért. Ami tehát az emancipációt illeti, abban a társadalom elsöprően nyilvánította ki igényeit.

Alkalmi társulások

Sokkal kevesebb teljesült a közigazgatási szakembereknek és politikusoknak az ésszerű önkéntes társulásokra vonatkozó illúzióiból. Senki nem tagadhatja, hogy számos helyi közigazgatási feladatot ésszerűbb egy-egy falunál nagyobb népesség számára megszervezni, már csak azért is, mert nem áll rendelkezésükre elegendő szakember. De ezt majd megszervezik maguknak a községek, nincs szükség rá, hogy az ésszerűséget helyettük a központi hatalom képviselje adminisztratív intézkedésekkel. Hát ezekből az önkéntes társulásokból elég kevés valósult meg. Még leginkább a körjegyzőség intézményének lehetőségével éltek a kistelepülések; a 2240 jegyzői hivatal közül 499 körjegyzőség, ami 1400 település első fokú hatósági és szakigazgatási feladatait látja el. Létrejött közel 60 úgynevezett térségi szövetség, ezek azonban nem feltétlenül valósítanak meg funkciómegosztást a hozzájuk csatlakozott települések között, inkább nyomásgyakorlóként működnek a költségvetési források megszerzése érdekében. Valamilyen oknál fogva – talán azért, mert az idősök szociális ellátására éppen a rendszerváltás utolsó éveiben épült ki valamelyest országsszerte az intézményhálózat, és ennek fenntartásáról a községek nem akartak lemondani – még leginkább a szociális étkeztetést oldják meg társulásban a települések. Néhány falucska közösen vásárol és tart fenn szállítójárművet, amellyel az egyik nagyobb kapacitású konyhával felszerelt helyen főzött kosztot széthordják a társulásban részt vevők öregei között. A Községi Önkormányzati Szövetség elnök asszonyának tapasztalatai szerint a tényleges önkéntes társulások irányába inkább csak most kezdenek tapogatózni a falvak, hogy anyagi kondícióik évről-évre romlanak. A költségvetésből elnyerhető címzett és céltámogatások kedvéért forrásaikat évekre lekötötték egy-egy beruházás érdekében, tehát kénytelenek megbékélni a gondolattal, hogy önmagukban nem fognak tudni újabb terheket vállalni. Baranyában például most 18 község szövetkezik egy szeméttelép létesítésére.

HÉT SZŰK ESZTENDŐ

Az önkormányzatok bevételeinek 80 százaléka költségvetésből juttatott pénz. A kistelepülésekhez juttatott forrásoknak és az önállóságnak köszönhetően 1994-re mintegy 600 településre került egészséges ivóvíz; mintegy 60000 lakást kapcsoltak be a vezetékesivóvíz-ellátó hálózatba, s 30000 lakást a szennyvízcsatorna-hálózatba. Másképpen kifejezve az elosztó ivóvíz vezeték 1034 kilométerrel, a szennyvízcsatorna-hálózat 1426 kilométerrel nőtt. 312 kilométerrel több lett a burkolt belterületi út, s 273 kilométerrel a járda. 4196 kilométerrel bővült a gázhálózat, s 127 000-rel gyarapodott a vezetékes gázt fogyasztók száma. 1145 általános iskolai tanterem épült, s 306 általános iskolai tornaterem.

1995-re az önkormányzatokra is elérkezik a hét (?) szűk esztendő. Nem minden előzmény nélkül, hiszen az 1994-es év is sokkal rosszabb volt, mint az 1993-as, és már az is rosszabb, mint az 1992-es. Nyilvánvaló, hogy a költségvetési források enyhén szólva korlátosak, s elosztásukért erőteljes nyomásgyakorlók szálltak hadba. Újra megjelent a kormányban a településrationalizálási retorika, nyilván taktikai okokból, elsősorban az iskolahálózatra kihegyezve. A nagy szakszervezetekhez, a nagy ipari és mezőgazdasági ágazati lobbykhoz képest az önkormányzatok hangja gyenge. Ám nehezen képzelhető el károsabb fordulat, mint ha az éppen csak életre kelt kistelepülésektől vonna el a költségvetés évről évre kegyetlenebbül minden forrást. Egyszer már megfizette a magyar társadalom ennek az árát. Nem kellene megismételni.

1994. NOVEMBER 24.

EZERKILENC SZÁZKILENCVENÖT

AKARNI KELL, ENNYI AZ EGÉSZ?

Nem értem Bauer Tamást. Persze lehet, hogy csak félreértem. Nem a megfelelő programot kezdem futtatni a fejemben, amikor Magyar Hírlap-beli publicisztikáját (1995. január 10.) úgy olvasom, mint politikai elemzést, vagyis tények számbevételét s ezekből kibontott következtetést. Lehet, hogy nem logikai műveleteket, hanem taktikai megfontolásokat kellett volna keresgélni – néha az ember zavarba jön, amikor gyakorló pártpolitikusok szövegeivel találkozok – s akkor a feladvány egészen más. Akkor nem az a kérdés, hogy a, b, c jelenségekből milyen tendencia olvasható ki, és mi következik ebből, hanem az, hogy A, B vagy C pártnak a hatalom megszerzése (megtartása, növelése) szempontjából mi hasznos. De bevallom, ha pártpolitikai (taktikai) szöveggént olvasom Bauer Tamást, akkor sem értem. Nem értek vele egyet.

De fogadjuk el, hogy Bauer cikke elemzés. Sorra veszi, hogy az MSZP-SZDSZ-kormányzás fél éve alatt mi nem valósult meg a koalíciós megállapodásból és a nyomán született kormányprogramból. Nincs gazdaságpolitikai fordulat, külgazdasági egyensúlyjavulás, külgazdasági nyitás, beruházásösztönzés, s nincs társadalmi-gazdasági megállapodás, ami politikai háttérként biztosítana az állam gazdasági-szociális szerepvállalásának kiadós szűkítéséhez – sorolja Bauer Tamás. Nincs privatizációs törvény, s a legkevésbé sem gyorsult fel a privatizáció.

Annál inkább nem, mert már privatizációs kormánybiztos sincs, a miniszterelnök eltakarította az útból. Viszont bizalmi emberének, az MSZP korábbi pénztárnokának, aki saját bevallása szerint az ingatlanüzlethez is ért (hiszen sikeres cégeinek egyike ingatlanokkal foglalkozik), s aki benne volt abban a legszűkebb gárdában, amelyik a kormánytagokat kiválasztotta, „lenne kedve ehhez a területhez” – tehetjük hozzá utólag mi a szombati „16 Óra” nyomán. De példátlanul hosszú ideje nincs elnök a Nemzeti Bank élén sem, a miniszterelnök erről is gondoskodott.

Nincs médiatörvény, a szabad rádiózás és televíziózás éppen olyan messze van, mint fél évvel ezelőtt volt; s az ellenzék meg a kormánypártok között még az önkormányzati választási törvény rohamszerű módosítása során megromlott viszony miatt (vagy talán nemcsak ezért – tesszük hozzá mi) híre-hamva sincs az alkotmányozásnak. A kormány mérlegének másik serpenyőjébe Bauer Tamás annyit tud helyezni, hogy lemondtuk a világhiállítást, s az 1995-ös költségvetés kevésbé kényszerült felpuhulni, mint a '94-es pótköltségvetés.

A kormánykoalíció legfontosabb célkitűzései fagytak be jórészt kis, személyi súrlódások és erőpróbák sorozatán keresztül, melyek jól érzékelhetően eszkalálódnak az önkormányzati választások óta. (Amikor is Horn Gyula pártja az SZDSZ-szel való sikeres taktikai szövetség segítségével megnyugtatóan megerősítette pozícióját.) Mi más következik ebből, ha nem az, hogy zátonyra futott az MSZP-SZDSZ-koalíció?

Bauer Tamás nem erre a következtetésre jut. „Ha az elmúlt fél évben nem sikerült is egyik napról a másikra új politikai légkört, új hatalomgyakorlási stílust teremteni, a következő hónapokban még megvan erre a lehetőség. A politikai feltételek is adottak. (...) a kormány nincs kényszerhelyzetben, van lehetőség a mulasztások pótlására. Van esély a kormányprogram megvalósítására” – fejezi be váratlan fordulattal cikkét, nem sokat bajmóldva érveléssel.

Ugyan mi mutat erre a jámbor óhajon túl? A kormány s főleg a kormányfő tevékenységének trendje netán? Nem, az másfele mutat. S ugyan milyen bizonyosságát kaptuk az elmúlt hetekben annak, hogy az SZDSZ befolyásolni képes annak a kormánynak a döntéseit, amelyben részt vesz?

Tiltakozni tud, s „nem”-mel szavazni – kisebbségben – a kormányüléseken. Mennyivel több ez, mint amit ellenzékben csinálhatna?

S mennyivel kevesebb? A jövővel. Ebben a helyzetben az SZDSZ a választók előtt nem lehet egyéb, mint olyan gyülekezet – jó, olyan okos gyülekezet –, amely mindig ellenkezik. Ez lenne a liberális alternatíva?

1995. JANUÁR 19.

A JÓREMÉNYSÉG FOKÁN

Képzeljük el az elmúlt hetek eseményeinek fényében, hogy milyen képet is kell népszerűsíteni a magyar kormányfőről személyes sajtófőnökének, Csák Elemérnek, és az igazmondásáról nevezetes új kormányzóvivőnek, Suha Györgynek?

A miniszterelnök (a nemes hagyományoknak megfelelően) azalatt döfte keresztül a privatizáció felügyeletének érzékeny pontján a koalíciós kormány meghirdetett gazdaságpolitikáját, amíg e program kulcsembere, a pénzügyminiszter, szabadságon volt. Azalatt kezdte nyilvánosan vitatni a Nemzeti Bank törvényben rögzített autonómiáját, amíg a nyílt színen elfogadott elnökjelölt külföldön tárgyal. S egy füst alatt belemar a koalíciós párt által állított miniszterekbe (s csakis beléjük), míg újra és újra kijelenti, hogy a koalíciós kormányzásnak nincs alternatívája.

Hát elég nehéz lenne elhithetni, hogy nyílt, konszenzusra és bizalomra törekvő személyiség áll a magyar kormány élén. Határozott miniszterelnök, aki mesterien számol le az akadémikusokkal és tétovákkal, úgy, hogy a választókat, sőt még ellenzékét is maga mellé tudja állítani? Jó, de hová tart? Ez sokkal kevésbé világos, és nem is kellemes elképzelni.

Azt látjuk, hogy más játékost nem szívesen lát a pályán, de mit játszik majd, ha nem zavarják potenciális riválisok, határozott egyéniségek?

Az könnyen meglehet, hogy pártját meghunyászkodásra tudja bírni, koalíciós partnerét sikerül ellehetetlenítenie, a gyenge jobboldali ellenzékét felmorzsolnia, a vesztes pozíciójával is fenyegető versenytől jó okkal szorongó lakosság nagy többségét elriasztania a kapitalizmustól, ahol a piaci szereplők öntörvényük szerint járnak el, csakhogy Magyarországnak források kellene, és a forrásvidékeken nem díjazták a magyar miniszterelnököt a maga kiszámíthatatlan fordulataival. Naná, hogy Clevelandban és Davosban nem a lovagi igazság bajnokai, hanem a szőrösszívű, érdekeit kíméletlenül követő tőke érezte rosszállását a magyar küldöttségekkel, de hát vezet máshogyan út a jólét és gazdasági fellendülés felé, mint rajta keresztül? A gazdaság végelgyengülésével – s persze a lakosság végletes elnyomódásával – pont az fenyeget bennünket, ha a könyörtelen tőke vállát rándítva hátat fordít, bármit susognak is homályos gazdasági tanácsadók. A maradék erőforrásokat és a jövőt kirabolhatják éppen az adó és vámkivételekért, állami protekcionizmusért ácsingózó hazai cápák is, akik játszva menekíthetik ki gyorsan felhalmozott jövedelmeiket a gazdasági összeomlásból, ami a jámbor többséget maga alá temeti. Errefelé menetelne Horn Gyula?

Meglehet. Ez esetben csuda szuverének leszünk, nem lesz az idegen tőke úr mirajtunk, csak korlátozni kell az áramot, a tömegközlekedést, a fogyasztási cikkek importját, és közbiztonságnak elkeresztelt rendőrállam vigyázza a maroknyi nyertes nyugalmát. A liberális belügyminiszter már rég a múlté lesz. S ha Suha úr a miniszterelnök meglegedésére végzi munkáját, a kutya sem vonyít majd utána.

1995. FEBRUÁR 2.

KULTURKAMPF¹⁹

Kampf (harc) az folyik, csak nem biztos, hogy kultur (-ális – hommage à Kodály). Sőt, biztos nem az.

A tárgy nem a kultúra, hanem az SZDSZ mint politikai tényező, célja pedig nem a tárgy meghódítása, hanem megsemmisítése. Endlösung. A dolog szót sem érdemelne, elvégre a politikában bukni is lehet, megesett már ez más pártokkal is. Ha a Szabad Demokraták Szövetsége rosszul politizált, elnyeri méltó büntetését a maga választotta játéktéren, a parlamenti rendszer pártvetelkedőjében. Csak az a baj, hogy az SZDSZ bukása a legjelentősebb polgári erő dicstelen elvérzését jelenti, s kezdhettük szinte előlről a polgári Magyarország építését, ha ugyan végzetesen el nem nyeli a kelet-közép-európai történelem ingoványa. (Mert a Fidesz és az MDF romjainak Polgári Szövetsége – ne szépítsük –, értékeiben és irányában fölöttébb bizonytalan, erejéről ne is beszéljünk. Bár lenne tényleg modern, polgári!)

A Polgári Szövetség és az MSZP közös erővel a kulturkampfos démon jelmezét igyekszik ráaggatni az SZDSZ-re, holott akárhogy is nézzük, Fodor Gábor minisztériuma nem folytat ideológiai indíttatású háborút. (Ki tudott homályos célozgatásokon kívül konkrét adalékokkal szolgálni? Az előző, vállaltan kultúrmissziós kormány néhány alkalmatlan kinevezettjének eltávolítása nem valamiféle küldetés, ha esetenként otromba is kissé. Van persze néhány militáns közszereplő az SZDSZ táborában, de a kultúrpolitikát nem ők csinálják.)

Horn Gyula miniszterelnök – gondosan betartva a szabad demokrata vezéreknek az írásbeli előterjesztésekre vonatkozó makacs kívánalmát – most nem szóban kattintja rá a csapdát kormányzati partnerére, amikor Kuncze Gábornak írt hétfői levelében a koalíciós megállapodás módosítását indítványozza: tiétek a művelődési tárca politikai államtitkárostul, a privatizációs minisztert viszont én jelölöm, s az Suchmann Tamás lesz. Hiába mondtátok, hogy nektek nem tetszik.

Surányi György és Bokros Lajos, akiknek miniszterelnök általi jelölését oly megkönnyebbülten nyugtázta az SZDSZ, ugyan a hírek szerint ahhoz a feltételhez kötötték a felajánlott posztok elfogadását, hogy a privatizációs miniszter személyének kiválasztásába komoly beleszólásuk lesz, egyelőre nem nyilatkoztak. Nekik aligha Suchmann Tamás lett volna a jelöltjük, de ki tudja, hogy milyen kompromisszumra hajlandók? Azt viszont tudjuk, milyen nagyvonalú ajánlatot tett Horn Gyulának Pokol Béla politológus professzor, a Polgári Szövetség ideológusa a Magyar Nemzet hasábjain január 19-én: az új, keresztény-szocialista koalíciót csendestársként a Fidesz és az MDF is támogatná, ha ezzel az ország megszabadulna a kulturkampfos SZDSZ-től. Amikor az SZDSZ mérlegeli a Horn ajánlotta új súlyelosztást – Suchmann kontra művelődési államtitkár –, nem árt, ha számol az efféle szándéknyilatkozatokkal. S ha valamibe, hát a tiszta SZDSZ-es művelődési tárca konstrukciójába nem mehet bele, mert ez esetben biztos dicstelenül vérezne el, lévén, hogy akkor se moshatná le magáról a kulturkampfos bélyeget, ha a süket karmestert vagy a néma bemondót váltaná le.

De jó, ha a belügyminiszter is résen van! A koalíciós partner szorgalmasan cserkészi sebezhető pontjait. Megkapta már a magáét a parlamentben a nem kielégítő közbiztonságért, s legújabban Fekete Gy. Attila a Népszabadságban felröppentette egy bizonyos Horn Gyulához írt főkapitányi levél kacsáját (február 13.). Eszerint szegény Pintér tábornok egyenest a jó királyhoz fordult bizonyos két és fél milliárdnyi többlettámogatás tárgyában, tán mert miniszterében nem bízik. Csak az a bökkenő, hogy ilyen levél nem létezik. Vajon ki találta ki, és miért?

A koalícióba lépni könnyű volt, kilépni nehéz. Akármilyen kényelmetlenné is válik.

---

¹⁹ F. Havas Gábor és Solt Ottilia együttes munkája.

Veszteség nélkül ezt megúszni nem lehet. De egy majdani polgári Magyarország érdekében a kegyelemdőfés pillanatát talán el lehet kerülni.

1995. FEBRUÁR 16. 200

KÖZAKARAT

Aránylag régen élvezett kedves percekét élhettünk át megint, ha néztük az Objektív március 22-i adását.

Olyan embereket fogadott Gál Zoltán, az Országgyűlés elnöke az Országházban – s erre elhívta a tévékamerát is –, akik az elmúlt hónapokban panasszal teli leveleket írtak a parlamentbe. Persze nem mehettek oda mind egy szálig, mind a kétezeren (mert ennyien írtak az elmúlt egy évben az Országház panaszirodájába), az elnök munkatársai gondos munkával kiválasztottak közülük húszat. Húsz olyan levélíró, aki nem személyes ügyében kért kijárást, hanem a közjó érdekében ragadott tollat. Oh a kedves, ismerős, többnyire nyugdíjas korú levelezők, akik eljuttatják a hatalomhoz a Nép óhaját-sóhaját! (S akik közül aztán a címzett gondosan válogat.) Mindig akad, aki bizalommal és kellő tisztelettel fordul oda Fölfelé, mint például az Objektív kameravégére kapott asszony, egyike a kiválasztott húsznak: „Legyen néhány vezető ember, aki olyan okos, mint a Horn Gyula, meg mondjuk az elnök úr, meg még jó párat fel tudnék sorolni, de azért...” Akad harcias, bátor odamondogató: „Miért nem adták vissza minden parasztnak a földjét, miért nem a kőművesnek a kanalát, a hentesnek a mézsárszéket, péknek a pékséget, kocsmárosnak a kocsmát, de nem azt kellett volna, amit most csinálnak, hogy privatizálni.” A szólás szabadságától megrészegült idős levélírók olykor eltévednek egy csöppet az időben – tán a vezető politikusok között régről ismerős arcok tájolják el őket: „Mi nem építettük a szocializmust? Felépítettem 600 háztetőt, 58 vikendházat, és nem építettem sose a szocializmust? Nekem nem jár még egy elismerés sem életemben?” És persze az öt éve meg nem unt örökzöld, amit a tömegkommunikáció meghatározott része szorgalmasan öntöz: „Mindennap ott ülök, minden adásnál a tévé előtt, reggeltől, amíg be nem fejeződik (ti. A parlamenti közvetítés), utána az URH-n hallgatom végig, de nem is csoda, hogy kaptam infarktust, mert olyanokat hallok, olyan hosszú szövegre viszik el a beszédeket, hogy ezt fel se tudja sok fogni.”

Mindez alig is érdemelne szót. Egy nagyon, de nem példátlanul ízléstelen politikai médiaperformance. Olcsóska, de távolról sem olyan agresszív, mint a boldog emlékezetű Közakarát Egyesület rituáléi, hogy a totális mozgósítás nyilvánosság-manipulációinak távolabbi (de fél évszázadon belül) példáiról ne is beszéljünk. Ami mégis figyelemre méltó, az a levelező-találkozó házigazdájának, az Országgyűlés elnökének összegzése az eseményről: „Természetesen nem arról van szó, hogy itt most mond valaki [valamit – a szerk.], és akkor másnap a miniszter úr intézkedik, de az, hogy az emberek mondják a véleményüket, és a miniszterek meghallgatják, abból össze kell állnia egy képnek, és valószínűleg az az intézkedés talán egyetlenegy véleménnyel sem lesz teljesen azonos, viszont esetleg benne lesz mindenkinek a véleménye.”

Ezt akarja a parlament elnöke a választópolgárokkal elhitetni a kormányok demokratikus döntéshozó mechanizmusáról? Vagy maga is ezt hiszi?

1995. MÁRCIUS 30.

A TÖRVÉNY FESLETT SZÖVEDÉKE

A helyinél magasabb szintű – fővárosi és országos – cigány kisebbségi önkormányzatok példátlan botrányok közepette alakultak meg. (Már ti. ha a példákat a Magyar Köztársaság öt és fél éves történetének közjogi aktusai között keressük. Ha a közhatalmi jogosítványokkal – vagy valami ehhez hasonlóval – felruházott cigány szervezetek születésének körülményeit nézzük, akkor a botrány egyáltalán nem példátlan.)

A helyi kisebbségi önkormányzatokat – mint ismeretes – közvetlenül választották a helyi önkormányzatokkal együtt, méghozzá virtuálisan az összes szavazópolgárok, hiszen a listákat minden választó kitölthette, ha akarta. A magasabb szintű kisebbségi önkormányzatokat azonban elektorok közgyűlése választotta meg elvileg ugyanolyan titkosan, mint a helyhatóságokat, kislistás szavazással. (Az összes jelöltek közül egyetlen közös szavazólapra kerülnek föl azok, akik az elektorok legalább 10%-ának ajánlását elnyerték, majd az elektorok a szavazólapokon megjelölik az általuk választott személyeket. A testületbe azok kerülnek be, akikre a legtöbb voksot adták le. A szavazólapokat természetesen akkurátusan kell kezelni. A jelöltek névsorát ellenőrizni és hitelesíteni kell, csak annyi szavazólap adható ki – személyre szólóan –, ahány hiteles elektor a szavazáson megjelent. Ezt a választásokon szokásos technikával kell biztosítani, a titkosan kitöltött szavazólapokat a szokásos körülményekkel kell felbontani, megszámlálni stb. A választási procedúra törvényességét ugyanolyan összetételű választási bizottságok biztosítják, mint a parlamenti vagy a helyi önkormányzati választásokét, az állami szervek közreműködésével.)

Nos, a fővárosi és az országos Cigány Önkormányzat megválasztása nem ment egészen olajozottan. Az elektorok közgyűlése – különösen, ha az elektorok száma több mint kétezer, mint az országos kisebbségi önkormányzat választásakor (minden helyi kisebbségi önkormányzat küldhet egy elektort), kevésbé kontrollálható, mint a választókörzetek szavazóhelyiségei. Hát még, ha a közgyűléshez eleve alkalmatlan helyszínt választanak! (Csalogh Zsolt: Találós kérdések, Beszélő, 1995. február 23. és Révész Sándor: Hosszú útról visszatérni, Beszélő, 1995. április 13.)

Mindkét választást óvás követte, és joggal. A választási bizottság mindkét óvást elutasította; a Fővárosi, illetve a Legfelső Bíróság az egyik óvásnak – a fővárosinak – helyt adott, és a választást megsemmisítette, a másikat – az országost – viszont elutasította, a választás tehát érvényes.

NÉZZÜNK NÉHÁNY RÉSZLETET!

A fővárosi választáson (időpont: 1995. március 11., helyszín: a régi Városháza díszterme, megjelent 71 elektor) annale rendje és módja szerint elkészítették, majd kiosztották a szavazólapokat, sőt elkezdődött a kitöltött szavazólapok begyűjtése is, mikor az egyik jelölt, Tomhán Gyula jelezte, hogy lemaradt a szavazólapról. Nevét Romhányi Gyulára írták el. Ilyen nevű jelölt nincs. Mire ez kisült, addigra 46-an leadták a szavazatukat. A Szavazatszámoló Bizottság a még fel nem használt szavazólapokon kijavította a nevet, és Tomhán Gyula beleegyezésével úgy döntött, hogy a nem létező Romhányira leadott szavazatokat átigazolja Tomhánra. (Pikáns adalék, hogy Romhányira, aki nincs, 46-ból 7-en szavaztak; Tomhánra, miután kiderült, hogy ő kicsoda, a maradék 31-ből 2-en.) A Fővárosi Bíróság teljesen törvénytelennek minősítette az effajta szavazátigazolást, törvénytelennek a Szavazatszámoló Bizottságot és a Tomhán Gyula óvását elutasító Fővárosi Választási Bizottság verdiktjét; a Fővárosi Bíróság határozatát megerősítette a Legfelsőbb Bíróság, noha az önkormányzatba beszavazottak egy csoportja viszontóvással élt, és meg akarta menteni a választás eredményét. A második választás (időpont: április 5., helyszín: Főpolgármesteri Hivatal, díszterem) kimenetele igazolja a viszontóvók szándékát: hármuk közül ketten a megismételt választás alapján nem kerültek be a Fővárosi Cigány Kisebbségi

Önkormányzatba. Mindketten 9-9 szavazatot vesztek, míg egy korábban a cigány szerveződésekben szinte ismeretlen és esélytelen dinamikus vállalkozó 25 plusz szavazatot gyűjtve bekerült az önkormányzatba, s egyáltalában: az elsőre megválasztott kilenc képviselőből másodjára négyet nem választottak meg újra. Ez a körülmény jól jelzi az erőviszonyok képlékenységét, s ezért intő példa a további választott testületeknek: egyelőre kicsi az esélyük, hogy egy kis háttér munka, vadonatúj szövetségkötések ne fosztanak meg őket megszerzett pozícióiktól, ha így hozná az élet.

Az Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzat megválasztása összehasonlíthatatlanul nagyobb cirkus, mint a fővárosi. Belekerül egy csomó pénzbe, és hosszú, forró helyzeteken kell úrrá lenni a választási szerveknek. Mindez elég ahhoz, hogy a független bíróság kétszer is meggondolja, mit bír el a törvényesség, és mit nem. Azt akár ne is vizsgáljuk – fölöttébb rosszhiszeműen –, hogy vajon a hatalom nélküli, de mégiscsak jelentős politikai súllyal bíró országos cigány önkormányzat Szolnokon létrejött összetétele megfelel-e a politikai főhatalom (a kormány) ízlésének.

A szolnoki választáson jól dokumentálhatóan csorba esett a választás tisztaságán. A tévé Cigány Magazinjának videokamerái rögzítették, amint csoportosan töltenek ki szavazólapokat, láthatók a képsorokon a földre dobott selejt szavazólapok, amelyeket gondosan be kellett volna vonni, és helyettük hibátlan kiadni; s alapos aggályok merültek fel arra nézve, hogy csak a valóban jelen lévő electorok kaptak-e szavazólapokat, vagy pedig a meghívókártya ellenében bárkinek kiadtak ilyeneket. Vagyis: a testi valójukban jelen lévők több szavazólapot is kitölthettek. Akad olyan megfelelő számú ajánlást elnyert jelölt, aki nem került föl a szavazólapra. (Ez a kifogás analóg Tomhán Gyuláéval.) a Legfelsőbb Bíróság azonban mindezeket súlytalannak minősítette, s nem semmisítette meg a választást. Jó, jó, látszik a videofelvételeken ami látszik, ez azonban nem befolyásolhatta olyan jelentősen a választás kimenetelét, hogy emiatt érdemes lenne megismételni. Ha a választók nem elég fegyelmezettek, akkor vessenek magukra. „Az electorok nagy számára való tekintettel a választási szervek tagjai mindenhol nem lehettek jelen” – írja a Legfelsőbb Bíróság dr. Rakvács József vezette tanácsa, s nem legyinti meg a sejtelen, hogy a választás megsemmisítése fölöttébb alkalmas eszköz az electorok megfegyelmezésére. Mondhatni, az egyetlen...

A KIPRÓBÁLTAK DIADALA

Bár az országos önkormányzat elnökéül választott Farkas Flórián 1995. február 16-án azt nyilatkozta a Népszabadságnak, hogy „Nem törekszünk elsöprő sikerre, a saját lista uralmára, nem az erőnek, hatalomnak, hanem a bölcsességnek kellene itt győznie”, az országos cigány önkormányzatba csak Farkas Flórián szervezetének, a szolnoki székhelyű Lungo Dromnak a jelöltjei kerültek be. (Első helyen ő, a L. D. elnöke, második helyen az alelnök, dr. Pálfy Miidós.) Köztük az L. D. színeiben – a lista 48. helyén szerepeltetve harmadikként – olyan veteránok, mint Choli Daróczi József, aki a pártállami szervezetekben is fontos tisztségeket viselt, majd 1993-ban beválasztották a Boross belügyminisztériuma által patronált önkormányzati előkészítő bizottságba.

Ott van Rostás Farkas György, akinek „tudományos munkáját” maga Báthory lektorálta, s a Boross-kormány idején megkapta a Magyar Köztársasági Érdemrend Kiskeresztjét. Őt is beválasztották ama önkormányzati előkészítő bizottságba. S ott van Raduly József, aki 1985-ben egy nyugalmazott belügyi alezredes segítségével szervezte meg a 100 tagú cigányzenekart, ez a zenei vállalkozás ment aztán át olyan politikai testületbe, ami azt a bizonyos önkormányzati előkészítő bizottságot megválasztó tanácskozást szervezte a BM Duna-palotájában.

1995. MÁJUS 11.

TÖRVÉNYES MUNKAIDŐ

Hja, ha a részvénytulajdonos is sztahanovista műszakot teljesített volna, mint az Agrobank; minden másképp lenne. Dr. Csányi Sándor, a délceg jáász bankár (nemcsak a bajusza, hanem a születési helyei is megvan hozzá) nem lenne elnök-vezérigazgató az OTP-nél, s ezúttal is teljesült volna a másik bankár, Bokros Lajos akarata. De míg az Agrobank személyzete a bank zárolását megelőző éjszakán fáradságot nem kímélve nyitva tartott, hogy német számlatulajdonosok vihessék a pénzüket, addig a részvénytulajdonos tartotta magát a szokásos munkaidőhöz, s szűk két napon belül nem vállalta a Pénzügyminisztérium utolsó pillanatban megrendelt 23 ezer db. OTP-részvényének előállítását. Csak hetednapra, sürgősségi felárral. Az pedig már akkor is késő lett volna, ha a PM nem huzakodik a felár miatt. Sajnálatos. Így hát részvény nélkül a Pénzügyminisztérium nem ülhett volna ott a közgyűlésen, nem választhatta volna szét szavazatával az elnöki és a vezérigazgatói posztot. Így hát oda se ment. Bokros Lajos az előző napon, május 18-án estefelé személyes presszióval próbálta kiköszörölni a csorbát, lemondásával fenyegetőzött, ha koncepciója nem érvényesül.

A demokrácia, a jogállam, mint tudjuk, az eljárási szabályok betartása. Az OTP Bank alapszabálya szerint csak az szavazhat, aki a közgyűlés előtt hét nappal letétbe helyezi a részvényeit. A közgyűlés időpontját pedig annak rendje és módja szerint harminc nappal korábban nyilvánosan kihirdették a Napi című újságban, sőt a Népszabadságban és a Magyar Hírlapban is. Nem is beszélve arról, hogy már múlt novemberben levélben kérték a PM-et, nyilatkozzon a részvényigényeiről. Úgy látszik, a PM-nek Bokros teendői közben erre nem volt érkezése.

Hogy mégse legyen olyan diffamáló a vereség, a másik állami tulajdonos, az Állami Vagyonkezelő Rt. egy olyan alapszabály-módosító javaslatot dolgozott ki, amely szerint úgy is jó, ha szétválasztják a vezérigazgatóságot, de az se baj, ha nem választják szét. A két vadonatúj tulajdonos, az egészségbiztosítási és a nyugdíjönkormányzat ezt is megfürta, nem volt hajlandó Bokros szája íze szerint szavazni. Nem hiába ellenezte annak idején a tb tulajdonlását szívósan a pénzügyminiszter. Az MSZOSZ – mint tb-önkormányzat – megmutatta, hogy vele számolni kell a gazdasági hatalomban. Sándor László, az egészségügyi önkormányzat elnöke, egyben MSZOSZ-alelnök a közgyűlésen hangoztatta, az érdekközösség a tb és az OTP között hosszú távú, és a tb-önkormányzatok „üzleti alapon” kívánják igénybe venni a bank által végzett szolgáltatásokat. Vélhetőleg – bár erről a sajtó elől bujdoszó Sándor Lászlót nem kérdezhettük meg – üzleti alapon igyekeznek majd betönni a tb lyukas zsebeit. S ez az, ami Bokrosnak nem tetszik.

Csányi Sándor tehát győzedelmeskedett a pénzügyminiszter fölött ebben a csatában, mi pedig – a PM-mel együtt – leckét kaptunk a sokszereplős kapitalizmus politikai gazdaságtanából. Érdekes. Még az állami tulajdon is érdekesebb, mint a szocializmusban.

1995. MÁJUS 25.

HÍRADÓ-HÁTTÉR

Ha politikai nyomásra mozdították volna el a Híradó főszerkesztőjét, Betlen Jánost, akkor azt mélysegesen elítélnék – mondotta Pető Iván, az SZDSZ elnöke. (Azt is elítélte volna, ha az Esti Hírlap főszerkesztő-leváltást dokumentáló oldala netán politikai cenzúrának esett volna áldozatul.) No, de semmiféle kézzelfogható jele ilyen politikai nyomásnak. Egyébként a Betlen-féle Híradó Pető Ivánnak sem tetszett olyan nagyon.

Szekeres Imre MSZP-frakcióvezető a maga részéről biztosította a parlamentet, hogy Betlen fölmentéséhez az MSZP-nek semmi köze. Pártja nem avatkozott az MTV ügyeibe, és nem is fog. A tévé elnöke viszont egy bűdös szóval sem indokolja a döntést. Elegánsan hallgat Betlen is.

A miniszterelnöktől, aki médiatörvény hiányában még mindig a tévéelnök munkáltatója, világos jelzések érkeztek arról, hogy elégedetlen a tévéhíradóval, noha a főszerkesztő személyében már jóval a választások előtt, 1994 márciusában megállapodtak a tévé élére kiszemelt Székely Ferencsel. (Akkor az MSZP még úgy képzelte, hogy a médiatörvény gyors elfogadásáig Székely kormánybiztosként vezényli majd a tévét.) E jelzések – értesüléseink szerint – olykor telefonon érkeztek esténként a tévé elnökéhez, például 1994. Augusztus 20-án, amikor az Iváncsán elővezetett vagyoadóval kapcsolatban a Híradó azonnal helyet adott Pető Iván elutasító reakciójának is. Ilyen telefon követte azt a Híradóadást is, amelyben az Új Demokrata című hetilap szerkesztőségét ért támadásról számoltak be, s Bencsik András főszerkesztő ebből az alkalomból ismét emlegette Horn Gyula pufajkját. A tévénél szállongó – a miniszterelnöki hivatalból származó – értesülések szerint a miniszterelnök persze nem nézi személyesen a Híradót, hanem azt egy időben a Ferenczy Press főszerkesztője, Pálos Tamás – korábbi MTI-vezér – szemlélte számára. Pálos úr azonban azt mondta a Beszélőnek, hogy ez nem igaz.

Horváth Ádám tévéelnök és Székely Ferenc alelnök – nyilván a kormányoldalról érzékelhető elégedetlenségtől nem függetlenül – nem voltak kibékülve a Híradóval, ám az MSZP őszi kongresszusa után – talán a közelgő helyhatósági választásokra való tekintettel – maga Horn Gyula „szólt le” nekik, hogy hagyják békén Betlent.

Máté László, az MSZP másik alelnöke, akit az üzletemberek lobbystájaként tartanak számon, kevesebb jóindulattal viseltetett a Híradó főszerkesztőjével szemben. Az MSZP-hez közel álló üzleti körökben például aligha váltott ki osztatlan lelkesedést néhány gazdasági tárgyú híradós anyag, ami egyébként megfelel a kényes ízlésű hírfogyasztók igényeinek, mivel nem párt-sajtótájékoztatókról számolt be, hanem tényfeltáró jellegű volt. Például az a majd ötperces blokk, amely a Dunaholding Ibusz-tranzakciójáról szólt. (A Dunaholding vezére Horn Gyula egyik tanácsadója.) Nem szaporodott Horn Gyula környezetében Betlen barátainak száma, amikor január végén a régi tévés Csák Elemér lett a kormányzóvivő, s nem tett jót neki egy márciusi olaj manipuláció s összeállítás sem, amelyben a megszólaltatott vámparancsnok elmondta, hogy a gyanúsított cégek, a Stoller, a Spectrum és a Kordax különféle pártkapcsolataikra hivatkoztak.

Betlen menesztéséről már március óta forgalomban voltak különböző híresztelések. Szaporodtak a szemrehányások, hogy Torgyán és általában az ellenzék túl sokat szerepel, s már az SZDSZ sem elégedett vele. Áprilisban főnökei tudtára is adták, hogy jó lenne, ha lemondana. Az már valószínűleg csak rosszízű véletlen, hogy éppen Kenedi Jánosnak a Nyilvánosság Klub nevében megfogalmazott s a Magyar Hírlapban május 9-én közreadott kritikus elemzése után három nap pal közölték vele fölmentését. Az SZDSZ médiafelelőse, Molnár Péter még aznap délután telefonon közölte Horváth Ádámmal, hogy az SZDSZ nem fog beleszólni a tévéelnök döntésébe. Igaz, nem sokkal később, pártvezetéssel történt egyeztetést követően újra felhívta, és közölte, hogy az „önmegtartóztatás” nem jelent egyetértést. Az ellenzék hirtelen szeretni kezdte Betlent. Pető Iván pedig azóta

megmagyarázta a rádióban, hogy rosszul venné ki magát, ha az SZDSZ-pártisággal vádolt Beűenért az SZDSZ emelne szót. Még ugyanaznap (május 22.) estére kiderült, hogy az SZDSZ magyarázatot kér a tévé elnökétől. Meg lennénk lepve, ha a nyilvánosság előtt igazi magyarázatot kapna.

1995. MÁJUS 25.

EGY ÉV UTÁN

A kormány azzal ünnepelte egyéves fennállását, hogy Horn Gyula menesztette Pál Lászlót az ipari tárca éléről. Ezzel a negyedik miniszter távozott egy év leforgása alatt. E tekintetben teljesítménye hasonló az Antall-kormányéhoz, amelyből egy éven belül öt miniszter vált meg posztjától.

A csábító analógiáknak ezzel (egyelőre) vége. Az Antall-kormány lendületesen kezdte: először nyélbe ütötte a nevezetes paktumot, ami biztosította mozgásterét, megcsinálta a nagy horderejű önkormányzati törvényt, majd hozzáfogott volna a gazdasági intézkedésekhez is, ám rögtön az elején a taxisblokád sokkja riasztotta vissza a sokkterápiától, s ennek nyomán fogott hozzá Antall az első kormányátalakításhoz. Mentek szép sorban a miniszterek, ki ezért, ki azért, de a dolog egyértelműen a miniszterelnök kezében volt, s ő úgy sakkozott, hogy politikailag semlegesítette menesztett minisztereit. Ha egy csöpp kockázatot is jelentettek a számára, akkor benn tartotta őket a kormányban tárca nélkül.

A Horn-kormány is paktummal kezdte – a koalíciós megállapodással – ez azonban bár jelentősen növelte politikai bázisát, szűkítette a miniszterelnök, s a választáson abszolút győztes MSZP mozgásterét. Ezután következett néhány gyors, a kormányzó pártoknak fontos törvénymódosítás az önkormányzati választások előtt, majd jó nyolc hónapig bizonytalan, szinte bénult tehetetlenkedés, politikai és taktikai huzavona egészen a kiszorított Békési helyére állított Bokros márciusi csomagjáig. Azóta meglódultak az események. Egyfelől nem történt más, mint hogy kilenc hónapnyi habozás után a miniszterelnök végre a saját kormányprogramja mögé állt, kidobva belőle a legreménytelenebb ballasztot, a társadalmi-gazdasági megállapodást, másfelől viszont sokkal rosszabb politikai helyzetbe sodródott, mint amilyenben egy évvel ezelőtt volt, ahhoz hasonlóba, amilyenbe Antall József csak két év után jutott az MDF radikális népnemzeti szárnyának lázadásával.

A MENESZTETT MINISZTEREK

Antall politikailag gyenge, és/vagy teljességgel alkalmatlan minisztereit menesztette, a Horn-kormányból viszont markáns, korántsem gyenge és népszerűtlen személyiségek távoztak. Az egyik riválisának tekintett Békésit pillanatnyilag földelte Horn, az MSZP-liberálisok nem túlságosan népes – az SZDSZ-szel erősített – tábora most az utód, Bokros Lajos mögé sorakozott föl. Ám a méltóságteljesen s a széles közvélemény rokonszenvét megnyerve távozó Kovács Pál, Pál László s alighanem a kevésbé attraktív, ám mint hajdani fővárosi MSZMP-titkár kiterjedt pártkapcsolatokat mozgósítani képes Katona Béla is a Horn-Bokros-páros MSZP-n belüli antiliberalis ellenzékét izmosítja. Lassan összeáll egy potenciális kormány olyan széles körben ismert és rokonszenvet keltő politikusokból, akiknek legfontosabb közös vonása, hogy nem szeretik Horn Gyulát, és egyáltalán nem ragaszkodnak a liberális koalíciós partnerhez. Azok a baloldali elvekhez, nagyobb befolyáshoz vagy a népi táborhoz ragaszkodó kisebb-nagyobb csoportok, amelyek néhány hete még diffúz elégedetleneknek tűntek, talán már ma is képesek egységes fellépésre, de még inkább holnap, holnapután. A rendkívül ambiciózus és nem lebecsülendő taktikai képességekkel megáldott Nagy Sándor bizonyára nem tétlenkedik. Koalíciós partnert Nagy Sándor kormánya nyilván a KDNP-ben találna.

Bokrosnak maradnia kell!

A kormány MSZP-n belüli ellenzékének megizmosodásához legtöbbit a Bokros Lajos személye körüli botrányok segítettek. A legkülönbözőbb csoportok – a társadalom többségének – közvetlen érdekeibe gázoló Bokros-csomag felmorzsolásához a közvélemény-formálóknak morális muníciót szolgáltatott a Budapest Banknak suttymban juttatott költségvetési 12 milliárd, Bokros bruttó 16 milliós végkielégítése, s tetejébe a két

kormánypárt vezetőinek, valamint magának Bokrosnak egymásnak ellentmondó nyilatkozatai erről a pénzről. Pető azt mondta, hogy ez csak akkor nem botrány, ha Bokros jótékony célra fordítja, Horn azt mondta, hogy már rég arra fordította, Bokros viszont kijelentette, hogy mind tehetnek neki egy szívességet, s különben is, mind rég tudnak erről a pénzről, csak eddig nem volt vele semmi bajuk. Valaki(k) biztosan hazudtak ez alkalommal, vagy Bokros, vagy Pető Iván és Horn Gyula. Vagy is-is. (A nyájas szoclib média, melynek jóvoltából mindez előállt, megmutatta, hogy nem ismer tréfát, ha valaki az ő zsebéhez nyúl.)

Bizony, mikor annak idején Jeszenszky Géza keveredett bele saját nyilatkozataiba bizonyos Horvátországnak szállított fegyverek ügyében, az ellenzéki SZDSZ és MSZP (meg Fidesz) mély meggyőződéssel olvasta a kormány fejére, hogy ilyenkor egy demokrácia miniszterének le kell vonnia a konzekvenciát... Bokrosnak mennie kell – képviselte először a következetes demokratikus normákat a Magyar Narancs, aztán a Magyar Hírlap is. Hát igen. Ennyi óvatlanul eldobált banánhéjon parlamenti demokráciában el kell csúsznia a különben legrátermettebb, leglendületesebb pénzügyminiszternek is. Csakhogy mi lesz ez esetben a könnyörtelen, ám egyedül üdvözítő kormányprogrammal? Ki gondolhatja komolyan, hogy megvalósítható egy harmadik pénzügyminiszterrel? Ha egyáltalán termett a világon niég egy csodalény, aki a Bokroséhoz hasonló szakmai következetességgel, nemzetközi kapcsolatokkal és mefisztoi elszántsággal képes levelezni (már amennyiben érdemes, de ezt sem a Narancs, sem a Magyar Hírlap nem vonja kétségbe) a radikális lépéssorozatot. S hogyan állná a népszerűségvesztéstől nekikeseredett MSZP (és az egyelőre jól féken tartott SZDSZ), valamint a Bokros megbuktatásának sikerétől megtáltosodó közvélemény-formáló értelmiség elsöprő támadását? Ha Bokros megy, akkor búcsút mondhatunk az állítólag országmentő kormányprogramnak is. Akkor aligha lesz IMF-megállapodás (így sem biztos), s mivel nem jutunk új hitelekhez, komoly esélyhez jut a hitel-nemfizetés politikája, mindazzal, ami vele jár, többek között az MSZP-n belül Horn-Bokrossal szemben felsorakozó antiliberalis ellenzék győzelmével.

Se vele, se nélküle

Ha viszont Bokros marad, akkor az MSZP-SZDSZ-kormányoknak nemcsak a pénzügyi megszorításokból következő lebírhatatlan ellenszenvvel kell szembenéznie, hanem morális hitelének elvesztésével is. S mint tudjuk, a hassal megtámogatott morálnak igen nagy a súlya. Az önkorlátozás kényelmetlen lelkiismereti kötelezettsége alól mindenkinek felmentést ad az „*ezek is ilyenek*” mint ultima ratio, s mivel ez zsebre megy (vagyis a zseb nyíltan vállalható védelmére), senki nem hatódik meg túlságosan attól sem, ha Horn Gyula lám megköveti az ellenzék bármely hajánál fogva előrangot követelésre, holott a boldogult Antall József ezt soha meg nem tette.

Egyik legfontosabb demokratikus tapasztalatunk, hogy ha egy demokratikusan választott kormányt választói intenzíven utálni kezdenek, akkor a demokratikusan választott kormányoknak, a kormányt adó pártoknak fixa ideájuk támad a kommunikációval kapcsolatban. A kormány szorult helyzetét mi sem illusztrálja jobban, mint a kormánypártok kétségbeesett bizonykodása, hogy a kormány rosszul kommunikál, s ezért nem értik, ezért nem szeretik. (Maga a miniszterelnök is áldozatává vált ennek a rögeszmének, s felszámolta a kormányzóvivői posztot: a kormányzóvivők ugyanis rosszul kommunikáltak.) Nem jó előjel. Bár tévednék a következő képlet felállításával: népszerűségét vesztő kormány plusz öt meg nem értő sajtó egyenlő a kormánypropaganda egyre tolaodóbb követelésével. (S a kimenetelt tekintve mindegy, hogy a kormányoldal saját magát okolja-e önkritikusan a „kommunikációs zavar” miatt, mint most, vagy a sajtóban keresi a hibát, mint Antallék.)

Az írott sajtót már durva, alkotmánytipró módszerek nélkül nem nagyon lehet jobb belátásra bírni, de a legfontosabb média, az elektronikus – egyébként alkotmányellenesen – még mindig a kormány kezében van kényre-kedvre. A közvélemény-formálók és a

kormánypártok látszólag ugyanazt mondják: másképp kell kommunikálni, de nem ugyanazt értik alatta. A közvélemény-formálók (s más erőteljes lobbyk) azt, hogy velük egyezkedni kell, mielőtt a kormány dönt, a kormány pedig azt, hogy árnyalt propagandát vár el az ő hatalomba segítő sajtótól. A kommunikációs zárlatot kutatni pótselekvés. A széles közvélemény alighanem nagyon is jól érti, mit akar a kormány, húzni az ő nadrágszíját. S ezt nagyon nem szereti. (Egészen kivételes történelmi pillanatoktól eltekintve, soha nem is szerette, sehol a világon.) Demokratikus nyilvánosság közepette ez óhatatlanul ki is derül, s öt évvel a magunk választotta politikai rendszer megszületése után a legtöbb, amit remélhetünk, hogy kiábrándultan, háborogva eltűri egymást a választók társadalma és a megválasztott hatalom.

1995. JÚNIUS 29.

KINCS, AMI NINCS?

KIT HOGYAN SÚJT?

A legtöbb magyar családnak kialakult valamilyen képe arról, hogyan is érintik költségvetését az áremelések, s lassan felméri, miről kell lemondania. Kíséreljük meg számba venni, mit jelentenek a máris érvényes árak azoknak, akik eddig is nehezen éltek, s akiket legsúlyosabban érintettek a tavalyi változások!

A kisnyugdíjasok nyomora senki előtt nem titok. Ebben az évben a 70 éven felüliek és a teljesen munkaképtelenek minimális nyugdíját, illetve szociális járadékát 3500 Ft-ra emelte a kormány. Ez az összeg 10%-kal haladja meg a tavalyi évre hallgatólagosan megállapított létminimumot, miközben a beígért infláció mértéke 15%. A minisztertanácsi közlemény azt is elárulta, hogy legalább 250 ezer ilyen idős vagy rokkant emberről van szó, akinek összes jövedelme a létminimum alatt marad tehát. Aki hirtelen nem tudja megbecsülni ennek a 3500 Ft-nak az értékét, az összehasonlításként vegye tekintetbe, hogy tavaly novemberben egy átlagos, bérből élő kétgyerekes család fejenként 5300 Ft-ot költött, s ebből 2600 Ft-ot alapvető fogyasztási cikkekre, amiben nincs sem édesség, sem kávé, sem alkohol, sem üdítő ital, sem cigaretta.

A 70 éven aluli nyugdíjasok minimális nyugdíja néhány forinttal több, mint a tavalyi létminimum, s az özvegyi nyugdíjak minimuma a várható pusztán életfenntartási költségeknek alig 90%-a. Ezek az összegek hallgatólagosan arra kényszerítik a 70 évesnél fiatalabb nyugdíjasokat, hogy munkával egészítsék ki jövedelmüket. Csakhogy az a viszonylag fiatal nyugdíjas, akinek ennyire alacsony a nyugdíja, többnyire esélytelen a munkapiacra. Ha nem lenne az, nem volna ilyen kicsi a nyugdíja. A munkanélküliséggel küszködő területeken a nyugdíjasokat már két évvel ezelőtt is nehezen alkalmazták.

Az új évvel beköszöntő új árak azonban alighanem a gyerekes családokat sújtják legjobban. Szörnyű érvágást szenvednek el a kétgyermekesek, hacsak nem tudják jövedelmüket jelentősen növelni. Ők csak különösen kirívó esetben kaphatnak kedvezményt a gyermekintézmények térítési díjához, amihez eddig az állam a családi jövedelem függvényében hozzájárult, s a teljes költséget csak a viszonylag magas jövedelmű családoknak kellett fizetni. A három- és többgyermekesek most jövedelemtől függetlenül automatikusan 50% kedvezményt kapnak, amit csak üdvözölni lehet, hisz nagyon kevés olyan sokgyerekes család van, amelyikben a magyar bérszínvonal mellett magas az egy főre jutó jövedelem. Köztudott, hogy a jövedelem mindennél szorosabban függ az eltartottak számától, különösen a bérből élők körében. Az átlagos kereset alig fedezi egy eltartott létminimumát a kereső létminimuma mellett.

Két átlagos keresetű szülő három gyerekkel nem éri el a létminimumot. Az alacsony keresetű, sokgyerekes szülő – s ilyen sokkal több van, mint az átlagnál jobban kereső – gyakran nem tudta igénybe venni a napközi és az óvoda luxusát, hacsak nem kapott méltányosságból ingyenes ellátást. Az ingyenességre nem voltak garanciák, a tanácsok bizonyos keretek között maguk szabták meg, hogy kinek és milyen módon biztosítják a térítésmentes ellátást. Tavaly és tavalyelőtt sorban szüntették meg az ingyenesség intézményét, mert nem volt fedezete az élelmezési normák növekményének. Legalább ennek kifizetését megkövetelték tehát a szülőktől. Az átlagos kereső szemében ezek nem nagy összegek: napi három-négy Ft gyerekenként. Csakhogy több iskolás és óvodás befizetése már százakra rúgott, és ezt azok a szülők, akik addig ingyenességet kaptak szegénységük folytán, esetleg azért, mert gyermekvédelmi megfontolásból gyerekeiket be akarták csalogatni a napközibe és óvodába: nem tudták vagy nem akarták befizetni, s így sok gyerek kívül rekedt a gyerekintézményekből. Pedig nem egynek így jutott volna rendszeres étkezés. Nem egynek,

inkább néhány tízezernek. Most legalább elvben megint ehetnek a napköziben, elvihetik őket az óvodába. Persze kérdés, hogy meddig lesz erre a tanácsoknak pénze. A segélykereteket – ugyanis a térítési díjakat a szülők helyett ebből kell kifizetni – növelte ugyan a Szociális és Egészségügyi Minisztérium, ám ez a 800 millió Ft nem csak erre kell! Megdrágul a fűtés – ehhez hagyományosan hozzájárultak a tanácsok az öregeknél és drámaian drágult a gyógyszer. Egy ismerős családban két gyerek lázasodott be egyszerre, s a rutinellátás 360 Ft-os patikaszámlát jelentett. A sokgyerekes, alacsony jövedelmű családokban legfeljebb a fizetést követő egy hétben tudnak előteremteni egy ilyen extra kiadást, s akkor nem tudják kifizetni hónap végén a lakbért, a villanyszámlát, ami egyébként is már két év óta teljes összeomlást, véget nem érő növekvő eladósodást zúdít a szegény családok fejére. A lakosság jelentős részének költségvetési csődjét jelzi, hogy 1987 elejéig több mint másfélszeresére nőtt azoknak a háztartásoknak a száma Budapesten, amelyek tartoztak a lakbérrel. Az idősek és munkások lakta kerületekben a lakásbérlők 10%-a nem tudta kifizetni a lakbért. 1988 elején 35 millió Ft villanyszámla-tartozás nyomta a budapestieket, ez pontosan 10 millió Ft-tal volt több, mint egy évvel korábban. Nyilvánvaló, hogy 1988 során ezek a terhek csak nőttek, s nem heti 150, hanem 300 családnál kapcsolják ki a villanyt. Mert 1987-ben hetente 150 családnak kellett elbúcsúznia a világítástól, esetleg a főzéstől, a mosógéptől, a frizsidertől, ha addig még el nem kótyavetyélte egy korábbi lakbér, villanyszámla fedezéséért. Itt Budapesten, ahol a legkevésbé fenyeget a munkanélküliség.

Tény, hogy a kétgyermekes családok járnak talán legrosszabbul, jelentős részük fiatal, tehát még nincs megfelelő lakása, és nem is keres jól, különösen, ha értelmiségi. Ha két gyerekük általános iskolás, akkor havi 1200 Ft-ot fizetnek az iskolai étkezésért, s ez majdnem annyi, mint amennyit pár hónappal ezelőtt havonta összesen költöttek gyerekeikre. Legalábbis a KSH háztartás-statisztikája szerint. A gyerekek könnyebben betegszenek meg, elő kell teremteniük a gyógyszer árát, s tanácsi segélyért hiába jelentkeznek, hiszen a családi jövedelmük többnyire magasabb, mint a nyugdíjasoké és a sokgyermekeseké. Az ő életszínvonaluk romlik talán a legjobban.

Ám hiába mutatja a statisztika talán itt a legnagyobb romlást, s hiába érezhetjük át mindannyian, mennyire nyomasztó visszasüllyedni egy kiterjedt középrétegnek a napi filléres gondok s az állandó, kényszerű lemondás szürkeségébe – az igazi dráma az a legelső egymillió! Amelyik elsőnek marad kereset nélkül, amelyik számára a júliusig 3000 forintos – vérlázító – minimálbér a realitás, sőt olykor az elérhetetlen magasság! Hisz például a közhasznú munka bére az ország számos vidékén alatta marad a minimálbérnek, s a vidéki iparban a betanított női munkásoké sem éri el azt.

Ezzel az egymillióval mi lesz?

SZABAD DEMOKRATÁK, 1989. 3. SZÁM

MERLEGELÉS

Az Újpesti Családsegítő Központ – mely ad szakmai becsületére mint a létminimum-számítás egyik tekintélyes hazai műhelye – még nem vállalkozik arra, hogy bármit L. mondjon az 1991-es várhatóról. Még nem tudjuk igazán, mi lesz. Nem tudjuk, miféle mélységeket rejteget a lakbérnövekedés, hol, milyen helyi adót vetnek ki az önkormányzatok, s hogy kigyóznak a szabad árak.

Talán megbocsátja nekünk az Újcsakő, ha tőlük kölcsönzött tollakkal ékeskedünk, s az ő adataik bázisán számolgatunk mégis egy kicsit. Alighanem sok család foglalatoskodik most valami hasonlóval. Segítünk. A Beszélő I. évfolyam 40. számában²⁰ olvashatják az Újcsakő utolsó számításait. Induljunk ki azokból! Ne feledkezzünk meg róla, hogy az adatok az újpesti – majd' felerészben lakótelepi lakásokból álló – nagyvárosi település életkörülményeit foglalják magukban, s nem írják le a döntően régi bérházasi városi övezetek, a családi házasi körzetek és a falusi lakosság viszonyait.

A január 7-étől érvényes, bejelentett áremelések nyomán a minimális megélhetés költségei 1990 júniusához képest megváltoztak. Hogy hogyan, azt az 1. sz. táblázat mutatja.

A költségvetésben elfogadott lakosságiártámogatás-csökkentés alapján a Pénzügyminisztérium kiszámította a lakosság által igénybe vett energiahordozók árát. A villanyáram már februártól drágább, a tüzelőolaj január közepétől, a szén, a kocsz, a tűzifa, a vezetékes gáz és a pb gáz áremelését azonban a kormány a mostani fűtési szezon utánra, április közepére halasztja. Így persze az áremelkedés nagyobb, hiszen a megmaradó ártámogatásból többet veszünk igénybe április 15-ig. A várható áremelkedésről a szakértők is megrettentek, s nem tartják nagyon valószínűnek tiszta végrehajtását. Különösen a kétszeresen is támogatott távhőszolgáltatás árának 150 százalékos emelkedése, vagyis a maihoz képest két és félszeres ára irreális, hiszen fűtési szezonban egy kisebb kétszobás lakás fűtéséért is 1000 Ft körüli összeget fizetnek a lakók havonza.

(1. táblázat)

Családtípus	az adott családtípusban élő személyre jutó megélhetési költség létminimumszinten		ehhez szükséges családi összjövedelem	ebből családi pótlék
	1990. június	1991. január 7.		
Egyedülálló nő	8749	9120	1991. január 7.	
Egyedülálló férfi	8858	9096		
anya + 1 gyerek	6561	6803	13 106	2570
házaspár	7305	7506	15 011	
házaspár + 1 gyerek	6400	6581	19 744	2170
anya + 2 gyerek	5904	6110	18 330	5800
házaspár + 2 gyerek	6002	6181	24 723	5140
1 házaspár + 3 gyerek	5749	5927	29 633	8700

Vagyis hát... Újpesten a múlt évben átlagosan 6 százalékos közüzemidíj-hátralék a fűtési

²⁰ 1990. október 13.

szezon kezdetén megduplázódott... Nem kell hozzá különösebb jóstehetség, hogy előre lássuk: a 150 százalékos villanyszámlák, 250 százalékos fűtési számlák, megemelt lakbérek, az 1500 Ft-tal növekedő törlesztőrészletek nem csekély része lesz kifizetetlen.

Az energiaárak tehát még nem biztosak. A ma érvényben lévő terveket mégis betápláltuk az Ujcsakő-számításokba, s úgy közöljük, mint a várható felső korlátját. Ennél csak kevesebb lehet. Vagyis lehetne, ha január 7. után már csak az energiaárak emelkednének. De hát tudjuk, hogy másfélkétszeres lesz maga a közlekedés is, s akkor még a benzinár nyomán'dráguló szállítás árfelhajtó hatásáról nem beszéltünk.

(2. táblázat)

Családtípus	a január 7-ig bejelentett áremeléseket és az április 15-től várható energiaár-emeléseket tartalmazó létminimumszinthez szükséges	
	1 főre jutó jövedelem	családi összjövedelem
Egyedülálló nő	9893	
Egyedülálló férfi	9870	
anya + 1 gyerek	7229	24 459
házaspár	7936	15 872
házaspár + 1 gyerek	6419	19 257
anya + 2 gyerek	6907	20 721
házaspár + 2 gyerek	6572	26 289
házaspár + 3 gyerek	6246	30 233

A minimális nyugdíj a kormány tervei szerint 5200 Ft lesz az első félévben. Reméljük, a különféle indítványok nyomán ez az összeg magasabb lesz legalább kétszáz forinttal. Ám a legkisebb nyugdíjak mindenképpen csak az egyedülállók létminimumának felét, kétharmadát fedezik az első negyedévben is a nagyvárosban, s nem elegendőek a nagy családban élő személy létminimumának költségeire sem.

1991-et (ezt még e nagyon durva becslés alapján is látni kell) sokan – talán a legtöbben – nem úszhatjuk meg radikális életforma-rombolás nélkül. A kínkeservesen megkoplalt otthonok összeszűkülnek, mert nem fűthetjük és világíthatjuk az egészszet, sőt a meghittségét is fel kell áldozni, mert nem tehetünk mást: albérlőt, kosztosdiákat kell telepítenünk az egyik szobába, hogy ne veszítsük el az otthonunkat. S a melengetett tervek – autó, utazás, de akár csak egy új kabát – a jövő kódébe vesztek. Ezek nagyon rossz dolgok.

De csak akkor elviselhetetlenek, ha nem bízhatunk benne, hogy nem tartanak örökké, sőt soká sem. Bízhatunk?

Kedves Olvasó! Kérjük, ne ránk haragudjanak a híradásért.

KINCS, AMI NINCS?

Dr. Surján László népjóléti miniszter egy interpellációra adott válaszában jelentette, hogy a gazdasági válságot nem lehet szociálpolitikai eszközökkel kezelni. Ebben részben igaza van. Ámbár épp a Kereszténydemokrata Néppárt, melynek a miniszter az elnöke, hirdette magáról a választás előtt, hogy a szociálpolitikát tartja a legfontosabbnak kerek e világon. Akkor még nem volt ennyire lesújtó véleménye a szociálpolitika akcióradiuszáról.

Nekik sem, nekünk sem

A válság pusztán szociálpolitikával nem haladható meg, de a kormány mindeddig semmiféle jelét nem adta annak, hogy egyáltalán lenne *bármilyen* szociálpolitikája. Sőt, mintha legfontosabb dolgának inkább az új uralkodó elit megteremtésén való fáradozást tekintené, meg egy neki lekötelezett tulajdonosi réteg létrehozását, s mintha az ezen kívüli népeiséget inkább isten kegyelmébe ajánlaná. Hogyan értelmezhetnénk másképpen a döntését, mellyel ismét levette a napirendről az immár két éve késlekedő *társadalombiztosítási törvénycsomagot*, a kárpótlási törvény, az egyházi ingatlanok visszaadásáról szóló törvény javára?

Szociálpolitikája az *előző rendszernek* sem volt igazán. Az egész társadalmat és az egész gazdaságot kívánta hatalmas *újraelosztó* rendszerben működtetni, s működtette is, időnként szeszélyes nagylelkűséggel. Hol a parasztság, hol a városi proletár, de főképpen a hatalmi gépezetét mozgató-fenntartó, egyre duzzadó mandarinréteg kedvezményen adagolta addig, amíg el nem fogyott a pénze, a hitele, és a Szovjetunió olcsó olaja. A rétestésztaként szélesedő és vékonyodó (csak a centrum táján érintetlen) ellátásokban keletkező lyukakat pedig *segélyekkel* igyekezett kifoltozni. A segélyezés a 80-as évtized közepétől egyre terebélyesedett, a segélyező tanácsi hivatalok előtt kígyózó sorok egyre nőttek. Mire az újabb reformkurzus hozzáfogott egy olyan szociálpolitikai koncepció kidolgozásához, melyben megjelentek a finanszírozhatóság szempontjai is, az egész elkésett. Nem is lett volna finanszírozható, de elolvadt alóla gazdája is, a hatalomra sem kerülő reformer párt.

Menhely, ingyenkonyha, kamatsegély

Az új hatalom kezdte előlről, de egy év alatt nem jutott messzire. A tél beköszönte ugyanolyan *készületlenül érte*, mint egy évvel korábban már főképp saját távozásának optimalizálásának foglalkozó elődjét, s a pillanat szorításában sebtében nekilátott a szegénygondozás klasszikus megszervezéséhez. Kinevezett egy miniszteri biztost, elkülönített néhány száz milliót, menhelyeket, ingyenkonyhákat segített létrejönni, s ezt mindenesetre jól tette. Az effajta gondoskodási formákra ugyanolyan szüksége van egy társadalomnak, mint mondjuk a mentősöknek az oxigénpalackra. No de azért tudjuk, hogy az oxigénpalackkal nem merül ki mindaz, amit a mentőszolgálatnak a betegek ellátásáért tenni lehet.

Ezenkívül az új kormány a parlament elé tette – s a parlament elfogadta – a munkanélküliek ellátásának egy olyan kiterjesztett rendszerét, amely máris finanszírozhatatlannak bizonyul, tehát beleillik akár az előző szociális kormányzat gazdasági realitásoktól elmaradt, időszerűtlen fogalomrendjébe. Továbbá folytatta a segélyezés *kiterjesztését*, egészen az abszurditásig. Mi másnak nevezhetnénk azt az elképzelést, amely a magántulajdont szociális segélyekből vélik fenntartani, ahogyan – mellesleg szintén parlamenti jóváhagyással – az építési kölcsönök kamattámogatásának csökkentéséből adódó lakossági többletterhek problémáját a kormány áthidalja. (Arról az önkormányzatokhoz átnyomott, lakosonként évi 500 forintról beszélek, amit erre a célra, a megnövekedett kamatterhek fizetéséhez szolgáló segélyezésre szánt a költségvetési törvény, s amit év közben a kormány kezdeményezésére a tartalékalap terhére még tovább emeltünk.) A kormány szociálpolitikája abban merül ki, hogy újabb meg újabb segélyezési összegeket, segélyezési

jogcímeiket állapít meg, ostromállapotot teremtve immár az önkormányzati hivatalok előterében.

Minden egyéb – lakáskonceptió, a nyugdíjrendszer racionalizálása, az egészségügyi ellátás átalakítása, a gyerekek szociális védelme – bizonytalan ígéret, felröppentett, majd visszavont vagy megvitatás nélkül lebegő törvényjavaslatok kavalkádja: köd. Nem mintha olyan könnyű dolog lenne a reális és ráadásul széles konszenzusra alapozó szociálpolitika kialakítása. Csak mintha ennek nemhogy a kísérlete, hanem még a felismerése is késne. S nem csupán a kormány részéről.

Mit csinálnak az önkormányzatok?

Ugyanígy nem bérednek fel az önkormányzatok sem. (Talán hozzátehetném, hogy „tisztelet a kivételnek”, de nem vagyok benne biztos, hogy van meggyőző kivétel.) A kormány koncepciótlanságának akár politikai haszonélvezői is lehetnének az önkormányzatok, hisz az általános forráshiányhoz képest viszonylag *tetemes szociális pénzek* fölött rendelkeznek. Ámde hiányzik mindenfajta merészség, mindenfajta rendszerteremtő fantázia. Technikai, szervezési újítások még feltűnnek néhol, ez is valami, de semmiképp sem elegendő. Az önkormányzatok szociális politikájukat tekintve végképp az *árral úsznak*: a törvényhozás késlekedésének, apparátusaik uralmi törekvéseinek, a beléjük kapaszkodó társadalmi csoportok avagy klikkek a meglévő intézmények érdekeinek árjában erőtlenül, leblokkolódva az önkormányzati testületek pillanatonként felboruló taktikai szövetségeiben és akadozásaiban. Akár egy párton belül is. Ugyanolyan irtózva kerülik a konfliktust, a világos szembehelyezkedést bármely szereplővel, mint a kormány, s a végeredmény, ami kívül, az embertelen erőfeszítéssel fenntartott *megszokott gyakorlat*, néminemű személycserékkel. Ha eddig előnyt élveztek a „munkásmozgalom régi harcosai” avagy mai harcosainak helyi felmentő és oldalági, akkor most az új elithez érzelmileg vagy egyszerűen kapcsolatokkal közel álló új *tiszteletreméltók* jutnak valamivel több méltányossághoz. Ennyi az egész.

Szó se róla, a kevéske kitérés kísérlet, a korábbi gyakorlat bármily parányi darabkájából hatalmas ellenállást vált ki – csakúgy, mint az országos politikában. Példázként álljon itt egy eset az ország egy távoli, jelentéktelen pontjáról (a pont és a probléma nagyságrendje is jellegzetes). A lelkiismeretes, pénzével aggodalmasan gazdálkodó helyi szociális bizottság megvonta a közgyógyellátási igazolványt egy idős asszonytól, mert egyrészt kiszámította, hogy gyógyszereszlámlája kisebb, mint amennyibe egy ilyen igazolvány az önkormányzatnak kerül (ti. szabott általányt kell térítenie a társadalombiztosítási igazgatóságnak), továbbá tudomására jutott, hogy az asszony kétszázezer forintot adott kölcsön egy rokonának. A néni nem hagyta magát: a köztársasági megbízotthoz fordult, s az visszavonatta az önkormányzati testület határozatát.

Tudjuk? Merjük?

Ellentétben Surján miniszter úrral, e sorok írója úgy gondolja, hogy a kibontakozás egyik alapfeltétele a pénzügyileg és politikailag is keresztülvihető szociálpolitika, a kifizethetetlen, mindenfajta legitimitást nélkülöző, szétzilált és senkinek semmiféle biztonságot nem nyújtó töredett ellátások helyett. Az az előzékenység, amellyel a szociális kormány néhány milliárd árán rögtönzésekkel siet az erős gazdasági érdekhordozók segítségére, nem menthető. Ám az önkormányzatok a kormánytól függetlenül is hozzáláthatnak a helyi konszenzus megteremtéséhez, s erre sokkal több esélyük van, mint ösztársadalmi méretben, hisz egy önkormányzat hatósugarába eső társadalom mégis beláthatóbb, kommunikációképesebb. Nem sújtja olyan nyomasztóan az érdekegyeztetés artikulált intézményeinek hiánya. Persze új szociálpolitikai legitimitációt egy helyi hatalom sem remélhet, ha nem tárgyal szomszédaival, ha nem keres szövetségeket regionális környezetében. (Szolgáltat példát a fővárosi kerületek néhány kudarca.) Bizony megeshet, hogy az új, kis konszenzusok nagyon távolra

fognak esni például az én értékeimtől, s a helyi hatalom vezetőinek értékeitől is. De merni kell, nagy kompromisszumok árán is. Különben hullhat akárhogy gyűlölt vagy irigyelt fej, s kerülhet helyébe másik, nem változik a rendszer, melyről mindannyian tudjuk, hogy működésképtelen. Ez az egyetlen világos konszenzus.

1991. JÚNIUS 22.

A SZOCIÁLIS TÖRVÉNY

A szociális törvényről már a Csehák-féle Szociális és Egészségügyi Minisztériumban élők kezdtek beszélni, hiszen az a minisztérium hozzákezdett a szociális ellátási rendszer felvilágosult reformjához, melynek elengedhetetlen kelléke az európai kultúrországokban nélkülözhetetlen szociális törvény. A kereszténydemokrata irányítású Népjóléti Minisztérium aztán szinte haladéktalanul hozzákezdett e törvény kidolgozásához, hisz a KDNP programjában a szociálpolitika (és a családvédelem) igazán előkelő helyet foglalt el. Állampolgári nyugdíj minden idősnek, a gyermeknevelés terheinek osztársadalmi megosztása, fizetett, majd nyugdíjra jogosító anyaság – szép, szeretetteljes és nagylelkű ígéretek, csak hát a miniszter bevonása a szűkebb gazdasági kabinetbe már sejtette, hogy meg kell ezt beszélni a pénzügyminiszterrel is. Mindazonáltal felvilágosult (és jól felkészült) reformszakemberek jó másfél évvel ezelőtt kidolgozták a szociális törvény koncepcióját. Felvilágosult koncepció volt, körültekintő, nagyvonalú. Ellátási rendszereket vázolt fel a szociális védelemre igényt tartható különféle népességcsoportok (idősek, gyerekek, csökkent munkaképességűek vagy munkaképtelenek) számára, s a végrehajtáshoz kormányalárendeltségű szociális szakigazgatási szervezetet kívánt felállítani. Azután következett némi átszervezés a minisztériumban, új – ám még mindig iskolázott – kezekbe került a szociális törvény, és készült a normaszöveg. Tavaly decemberben a miniszter azzal hárított el bizonyos költségvetési módosítási javaslatokat, hogy heteken belül elkészül a szociális törvényjavaslat, ne vágjunk ennek elébe. (A módosítások egyébként a tervezet ismeretében készültek, ám világos lett, hogy az 1992-es évben a szociális ellátás rendszeréhez a kormány nem akar hozzányúlni.) Ha heteken belül nem is, de a nyár végére a kormány az ÉT elé állt egy törvénytervezettel, amit azonban szóban a helyszínen módosított, s így a szakszervezetek nem voltak hajlandóak tárgyalni róla. A kormány újra meg újra egyeztetett, ti. egymás között. Vagyis az 1993-ra tervezett költségvetési hiány csökkentésén fáradozó Pénzügyminisztérium faricskálta a szociális törvényt. Jól ismert alkukoreográfia ez, amit – úgy tűnik – a szabadon választott kormány döbbenetes gyorsasággal tanult meg nem választott elődeitől. Most előttünk a maradék, az alkufolyamat kissé rosszul illeszkedő elemeiből. A szociális törvényjavaslat legfeltűnőbb sajátossága az, ami nincs benne. Ehhez figyelembe kell venni, hogy az eddig csak toldott-foldott szociális biztonsági rendszer legfontosabb intézménye a társadalombiztosítás, amely csak nevében biztosítás, hisz a kádárizmus évtizedei – legkivált az utolsó kettő – során számos befizetéssel (járulékkal) még elvben sem fedezett ellátást finanszíroz. Ilyen a gyés, a gyed, ami csak morális, de nem fedezeti okból teszi feltétellé az anya előzetes kevéske munkaviszonyát, de ilyenek a méltányossági nyugdíjak is. A beterjesztett szociális törvény nem szól ezekről a jövedelmekről, nem célozza meg tehát a társadalombiztosítás önálló alappá válása óta hajtogatott ún. „profiltisztítást”. De nem szól a családi pótlékról, az egyetlen születés jogán élvezett szociális jövedelemről sem, melyet a költségvetés fedez. A családi pótlék tehát nem lesz része az állami szociális biztonsági garanciáknak. Úgy lehet adni-elvenni-elsorvasztani, hogy a törvényben ennek nincs nyoma. Sarkig nyitja viszont a cikkünkben jellemzett szegénységi csapda ajtaját, mert minden ellátást alacsony (még hozzá igen alacsony!) családi jövedelem igazolásához köt, és kevés kivétellel egy nem szakszerű grémium – a helyi önkormányzati testületek – elbírálására bíz. A nyomorszintet tartósítja tehát, biztonságot csak annak nyújt, aki megfelelő stratégiával el tudja érni, hogy e nyomorszinten (kimutatható módon) ne lépjen túl, s ráadásul el tudja magát fogadtatni a laikus döntnökökkel. Az elbíralt *rászorultság* elvét egy juttatásnál tagadja meg a törvény: gyermeknevelési támogatást az a három- vagy többgyerekes család kap, amelyben az anya – csakúgy, mint a gyésnél – 270 napig (másfél éven belül) munkavállaló volt. (Es a legkisebb gyerek nincs 10 éves.) Vagyis munkavállalásával *érdemessé* vált a támogatásra. Feltehetőleg ez az az „ár”, amiben a

kereszténydemokrata miniszter megalkudott a pénzügyesekkel – kerül, amibe kerül. A gyes tehát nincs a szociális törvényben, csak a gyes kiterjesztése. Ez lett tehát az elegáns, szisztematikus koncepcióból. Arról már ne is beszéljünk, hogy a fogyatékosok, rokkantak összevissza, szétszórt, más-más kasszából fizetett járandóságai maradtak ahogy voltak. Valamelyest is pénzügyi fedezetről elmélkedő szociálpolitikus nagy reményeket nem fűzhetett a magyar lakosságnak garantált szociális biztonság színvonalához. Am ez a törvényjavaslat még azt a várankozást is romba dönti, hogy olyan keret születik, amely áttekinthető, logikus, méltányos rendszer felépítését segíti. A szociális ellátás rendszere kuszább, esetlegesebb, lyukacsosabb lesz, mint valaha.

1992. OKTÓBER 10.

MIBE KERÜLNEK A SZOCIÁLIS VÍVMÁNYOK?

A két kisebb koalíciós párt és az MDF Csurka-szárnya sietett kijelenteni, hogy nem fogadja el Kupa Mihály kétkulcsosáfa-konceptióját, világos volt tehát, hogy a kormány beterjesztett költségvetése, imponáló részletessége és ebből következő tekintélyes oldalszáma ellenére sem vehető komolyan, hiszen a kormánypártokon belüli alkudozások is csak ezután következnek. Aztán még jöttek a szakszervezetek. Mint ismeretes, az ET-en megegyezés született, melynek részleteit megírtuk múlt heti számunkban. A kormány rendkívüli ülésen osztogatta szét a tárcák között a 10 milliárdos kiadás-megtakarítási csomagot, s kormánypárti képviselők egy csoportja egyetlen éj folyamán módosító indítvánnyá varázsolta a Nagy Megállapodást. E csoport szószólói a parlament következő (múlt hétfői) ülésén siettek kijelenteni, hogy a megállapodást éppen a koalíció háttéregyezkedése tette lehetővé, a vívmányok tehát főképpen a kormánypártoknak köszönhetők. A vadonatúj költségvetést próbáljuk most áttekinteni.

AZ ELLENZÉK KÖLTSÉGVETÉSI KONCEPCIÓI

Mind a három ellenzéki párt nagy takarékosági csomagot állított össze, s gondosan vigyázott, hogy a fontosnak tartott közfeladatok finanszírozása ne növelje a költségvetési hiányt. A központi és dekoncentrált apparátusok költségeit, a kormányzati beruházásokat faragta, hogy ebből az önkormányzatok önálló gazdálkodási lehetőségeit, a vállalkozásokat és az aktív foglalkoztatáspolitikára fordítható (az eredeti kormány-előterjesztésben a végtelenségig soványított) Foglalkoztatási Alapot növelhesse. Egyetlen kivételt tett, legalábbis a Fidesz és az SZDSZ: a Társadalombiztosítási Alap 40 milliárdos hiányát, amelyet a kormány a költségvetéstől függetleníteni akart, költségvetési hiányként javasolta elszámolni. A művelet mondhatni szimbolikus. Hisz tényleges pénzt az alap hiányának fedezésére a tb nem tud kisajtolni, ezúton a költségvetésből, a hiány mindenképpen fennáll, csak az államháztartás egyik ágából átvándorol a másik ágába. Az államháztartás összes hiánya, vagyis a belső államadósság növekménye változatlan. A 40 milliárd átírása egy másik rubrikába mégis végtelenül fontos: más a felelős érte. Az ellenzéki javaslat szerint az, aki a hiányt ténylegesen előállítja, vagyis a kormány. A tb-alap ugyanis pontosan ennyit fordít a bevételeiből olyan szociális kiadásokra, amelyekre nincs semmilyen befolyása, ami mögött nincs befizetett járulék, ami a mindenkori kormány szociálpolitikájának a része. E varázslatos átírással megvalósulna az unos-untalan „profiltisztításként” emlegetett lépés, s a kormányok nem a tb-alap kontójára tartanák fenn szociális kiadásaik tekintélyes részét. A tb-alap arról gondoskodna, amire való: a nyugdíjakról és az egészségügyi intézmények működéséről, táppénzről. Mivel a tb profiltisztításáról többek között egy tavalyi országgyűlési határozat is rendelkezik, a költségvetési előterjesztésben szerepelt mintegy 5 milliárd Ft, amit a központi költségvetés átutalt volna a tb-alapnak szerény törlesztésként, különböző címeken.

Az ellenzéki indítványokat azonban a bizottsági viták során a kormány sorra elvetette, a kormánypártok pedig leszavazták, hivatkozva az ET-megállapodásra, ami csakis az említett kormánypárti képviselőcsoport módosításait engedélyezi. A javaslatok tehát az áfa- és adókedvezmények, valamint a családi pótlék növeléséről szóló, szociális indíttatású megállapodások, illetve a költségvetésből fizetett munkavállalók kiharcolt bérnövekedése miatt vállalt kormánytakarékoságot fejezik ki.

Min takarékoskodik a kormány?

Valamelyest kétségtelenül takarékoskodik a kormányzati igazgatási apparátus működési költségein, összesen 1108 millió forint erejéig, ha jól számoltunk. A külképviseletektől azonban 300 milliót, a földhivataloktól 120 milliót, a rendőrségtől 1000 milliót, a honvédségtől 900 milliót, a határőrségtől 500 milliót, a Vám- és Pénzügyőrségtől beruházásra

szánt 500 milliót – tehát sokkal nagyvonalúbban faragnak le. A különféle minisztériumok feltehetően fájó szívvel bár, de lemondtak némi pénzről az általuk felügyelt intézmények kárára. Mozgókép Alapítvány: mínusz 100 millió, kulturális mecenatúra, pedagógiai programok: mínusz 150 millió, az állam kulturális vállalatának átalakítására fordítható pénz: mínusz 168 millió, egyházak támogatása: mínusz 80 millió, agrár-felsőoktatás: mínusz 80 millió, árvízvédelem: mínusz 540 millió. Legnagyvonalúbb a Népjóléti Minisztérium volt, amely egész le-faragási kötelezettségét az orvosegyetemek és egészségügyi főiskolák nyakába varrta (mínusz 700 millió), igaz, hogy később finomították az elképzelést: a szociális törvény úgyszemint születik meg időre, az előirányzott összeget tehát nem kell elkölteni, abból majd kárpótolhatók lesznek az egyetemek. Ám most jönnek az igazán nagy falatok. A Befektetési Alapból lemegy 1 milliárd, az önkormányzatok támogatásából 4,5 milliárd, s ugrik az egész költségvetési tb-támogatás, mind az 5 milliárd. A kormány tehát azoknak az államháztartási ágaknak – vagyis az önkormányzatoknak és a társadalombiztosításnak – a kontójára spórol legszívesebben, amelyek fölött nem ő rendelkezik.

Ki JÁR ROSSZUL?

A lakosság természetesen, mert kevesebb pénz jut kisebb közösségei által elhatározott települési beruházásokra, mert előbb-utóbb meg fogja fizetni az elmaradt árvízvédelem és a lekopasztott felsőoktatás árát. Ezek a kiadások nem halaszthatók a végtelenségig. Ismét megtanulja tisztelni a demokráciát, amikor a hónapok óta meglobogtatott szociális törvényből kiszámított csekélyke juttatások csak nem érkeznek el hozzá. De legkiváltképp a nyugdíjasok és a betegek, mert ellátásuk egyre bizonytalanabb. Az persze nem következhet be, hogy a nyugdíjat ne hozza a postás, hiszen a nyugdíjak kifizetésére szolgáló készletlét hitel korlátlanul rendelkezésre áll, s az egészségügyi intézményekben is fel fog gyulladni a villany, be lehet fűteni valahogyan. Legfeljebb azok nem jutnak be olyan könnyen, akik közgyógyellátásra számítanak, az ennek fejében átutalt költségvetési 1,5 milliárd ugyanis elmarad.

A kiszámítható biztonság pénzügyi alapjaiból, a társadalombiztosítás jövőjéből ijesztő darabokat szakít ki a kormánypártok rövid távú stabilitási érdeke. A tb-alap hiánya nyilvánvalóan nőni fog, ha a hiányért felelős feltűnő lyukat tágítjuk, ahelyett, hogy foltozgatnánk. Az áfa-, az adókedvezmény- és a béremelési követelmények a mai kedvezményezették jövőjét eszik.

A politikai játszma groteszk fordulata, hogy a tb-alap kifosztása a szakszervezetek érdekvédelmi harcának eredményeképpen gyorsul fel akkor, amikor a szakszervezetek közötti vagyonmegállapodás megszületésével s annak kormányzati elismerésével elhárult az akadály a tb-önkormányzat megszületése előtt, amikor a tb-alap tulajdonosai éppen az érdekképviselők lesznek. A kormánypártok – s a kormány –, melyek olyannyira vonakodnak a hatalommegosztás minden formájától és mértékétől, meg lehetnek elégedve.

Mire a társadalombiztosítás fölötti ellenőrzés monopóliumáról le kell mondaniuk, nem sok köszönet lesz benne. Jócskán megtépzott alapokat adnak át.

E perspektívák láttán a jómódúak bölcsen teszik, ha sürgősen valamilyen magánbiztosítás után néznek. S a nem jómódúak? Ja kérem, most nem nekik áll a világ.

1992. DECEMBER 5.

SZOCIÁLPOLITIKAI ALTERNATÍVA

A Népszabadság május 29-i számában rövidke közleményt találtunk: a polgármester feljelentése nyomán rendőrségi vizsgálat folyik az Újpesti Családsegítő Központ fegyelmissel eltávolított volt vezetője, Mezei György ellen hűtlen kezelés gyanúja miatt. Mint olvasóink bizonyára emlékeznek rá, a szabálytalan pénzkezeléssel vádolt Mezeit a fegyelmi vizsgálat alatt váratlanul felfüggesztették, sőt azonnali hatállyal kitiltották munkahelyéről az újpesti önkormányzat vezetői.

A hír nem csupán azért gondolkodtatta el e sorok íróját, mert holmi analógiák ingerkedtek vele. (Egyszer már kiadós felháborodást sikerült kiváltania azzal, hogy párhuzamot emlegetett Mezei és a tévé épületéből váratlanul kitiltott Hankiss esete között. Azóta, ha nem is Hankiss, de az ő egyik vezető munkatársa ellen úgyszintén rendőrségi vizsgálat folyik, melynek során a tévé több száz dolgozóját hallgatták ki.)

S nem is azért töprengett e dolgon, mert sajátos csereajánlatról szerezhetett tudomást: az újpesti polgármester megüzente Mezeinek, amennyiben a fegyelmi elbocsátás ellen munkaügyi bírósághoz fordul, ő feljelentést tesz a rendőrségen. Ha Mezei nem ugrál, hanem csöndben belenyugszik menesztésébe, akkor persze más, ez esetben a polgármester sem megy a rendőrségre. (Nagyrabecsülésünk a nálunk ezerszer tapasztaltabb Népszabadságnak, de a hírnek ezt a mozzanatát a Beszélő szükségesnek látta ellenőrizni. Igaznak bizonyult...)

Ami a Mezei-történet legújabb fejezetében különösképp elgondolkodtató, az az, hogy ezúttal – a kényszerképzeteszerűen kísértő tévés történettől eltérően – nem csupán az *Újcsakő* dolgozóit és külső, alkalmi munkatársait idézték be a rendőrségre, hanem a *családsegítő klienseit* is. Segítséget kérő, támogatásra szoruló újpesti családanyákat, magányosokat, nyugdíjasokat. Mind a kétszáz-valahányat, akik az elmúlt két évben aláírták, hogy segílyt vettek át az *Újcsakőtől*.

Az újpesti rendőrkapitányság illetékes nyomozója udvariasan közli, hogy egyelőre, az ügy lezárásáig semmiféle felvilágosítást nem adhat. Így nem tudhatom, csak remélhetem: a nyomozók a kihallgatások során önmegtartóztatóak lesznek, s szigorúan a tárgynál maradnak. Megelégszenek azzal, hogy a kliens büntetőjogi felelőssége tudatában nyilatkozik: valóban ő írta-e alá azt a nyugtát – mondjuk – valamikor húsz hónappal, meg kilenc hónappal ezelőtt, és először valóban 1000, azután meg 600 Ft-ot kapott-e. Még véletlenül sem kanyarodnak arrafelé, hogy nem végez-e az aláíró maga, netán a kedves házastársa feketemunkát, nem kereskedik-e alkalmasint lopott holmival nagy ínségében, s hogy miből él fölöttébb gyanús szomszédja, akinek kétes üzelmeiről egy másik folyó nyomozásuk kapcsán tudnak, s amúgy is fel akarták keresni a ház lakóit.

De gyanítom, hogy a mégoly tapintatos rendőrségi kihallgatás is számos rászorulóknak veszi el a kedvét attól, hogy még egyszer az életben családsegítőhöz, önkormányzathoz forduljon. Nem szeret rendőrségre járni, nem szereti, ha rendőrségi idézést hoz a postás, nem kíván ezer gondja-baja mellé egy ezeregyediket. A rendőri eljárás akarva-akaratlan *szociálpolitikai faktorrá* lesz, elhessenti a közpénzt ostromlók nem elhanyagolható részét. Csak jó, ha kevesebben vannak, ettől végül is csökken a kínzó szociális feszültség. Mármost a hivatalnokoké és szociális munkásoké, akikre az ingadozó vagy megroppant egzisztenciák gondja zúdul... Csak gratulálhatunk az újpesti önkormányzati vezérkarnak!

Különben, mióta az önkormányzatokat utolérte a hét szűk esztendő, hirtelen sok-sok városi családsegítő munkáját kezdték vizslatni a Magyar Ugaron nevelkedett képviselők. Van város, ahol a segélyezettek névsorát kifüggesztik, van, ahol tételesen beszámoltatják a szociális munkásokat, kinek, milyen okból állapítottak meg segílyt. (Tartozás visszafizetésére, abortuszra, vagy épp mert a házastárs a kurvájára költötte a családi jövedelmet, hogy néhány lehetséges okot idézzünk, amit a kliens különösen szívesen szellőztet egy önkormányzati közgyűlés előtt.)

Adatvédelmi törvényünk már van, ismerjük az orvosi titoktartás intézményét is. A bankbetétet és az értékpapír-tulajdonlást anonimitásba lehet burkolni. A nyomor nyilvános? A szociálisan kiszolgáltatott magánélete lehet közpréda? Ezzel fizet a segélyezett a közpénzért? Igen, ez is szociálpolitikai alternatíva. Van, aki forrón, van, aki hidegen, olyan is, aki szabadon... S van, aki megalázva szereti?

1993. JÚNIUS 5.

ÉRTED SZŰKÍTEK, NEM ELLENED

Az MSZP-SZDSZ-kormány szociális programja

Mielőtt még sorra vehettük volna az új MSZP-SZDSZ koalíciós kormány programjának szociális vonzatait – amelyeknek csak egy részét határozza meg a program szociális fejezete – , még mielőtt az új kormány felelősödött volna, máris megkezdődött a kormányprogram puhulása.

Katalógus

A napisajtó bőségesen tálalta már a kormányprogram nyomán felrajzolódó rideg kilátásokat. Ismételjük át a katalógust, különös tekintettel a rövid időn belül végrehajtandó változásokra! (A közép- és hosszú távú programelemek sorsa amúgy is bizonytalanabb szokott lenni.)

1. *A költségvetés pozícióját még 1994-ben 50 milliárd forinttal javítani kell. Ha feltételezzük is, hogy ebből az 50 milliárdból a végrehajtás során azért kevesebb lesz, akkor sem feledkezhetünk meg arról, hogy az efféle „pozíciójavítás” forrása a lakosság zsebe.*

2. *A még fel nem használt költségvetési tartalékokat be kell fagyasztani. Ez más szóval azt jelenti, hogy a fent említett 50 (?) milliárdnyi jövedelemelvonás vagy jövedelem-visszatartás kompenzálására nem varázsolható elő többletforrás.*

3. *A családi pótlékot a jövedelmektől függővé kell tenni, csak az alacsony jövedelműek körében szabad emelni. Ezzel az elvben nehezen vitatható intézkedéssel kapcsolatban is vannak bizonyos keserű tapasztalatai a magyar lakosságnak, hiszen a családi jövedelmek számbavételének nincs megnyugtató technikája. A már nem „alacsony jövedelműnek” nyilvánított háztartások nem elhanyagolható hányada ténylegesen igen szűkösön él. Vagyis sokkal szélesebb kört érint hátrányosan egy efféle differenciált jövedelembefagyasztás, mint amekkora ezt könnyedén elviseli. Ugyanakkor némi ügyességgel sokan ki tudnak bújni a kedvezőtlen döntések hatása alól, mert számos eljárást ismernek jövedelmük eltitkolására.*

4. *A kormányprogram a rövid távú tennivalók között sorolja föl a gyest és a gyed lépcsőzetes összevonását és az ellátási idő rövidítését. Igaz, a gyest – vagy a nyomába lépő fix összegű ellátást – kiterjesztené minden szülő anyára, függetlenül attól, hogy fizetett-e valaha tb-járulékot.*

5. *Már 1995-ben felülvizsgálná, vagyis emelni kezdené a női nyugdíjkorhatárt, és 2010-re el akarja érni a férfi és női nyugdíjkorhatár egységesítését.*

6. *Általában is új nyugdíjtörvényt tervez, amely megszünteti ugyan az aktív jövedelmek degresszív beszámítását, de alacsonyabb nyugdíjplafont szabna meg, mivel a kötelező biztosításból származó nyugdíj jóval szerényebb lenne, mint a jelenlegi. Ezt egészítené ki az állampolgári jogon adott fix összegű alapnyugdíj.*

7. *A biztosításból fizetett gyógyszerátogatás összege nem nőhet, csak a pénztömeg elosztását lehet újragondolni. Ha valakinek nem lenne világos: ez a lakosság nagy része esetében a gyógyszerári számlák igen radikális növekedését jelenti.*

8. *Az általános egészségbiztosítás keretében nyújtott orvosi ellátásnak világos felső határait kell megszabni, vagyis a szóba jöhető orvosi szolgáltatások bizonyos köréért fizetni kell.*

9. *A kormányprogram feleleveníti azt a szándékot, amelyet az előző ciklusban a parlament megtorpedózott: 30 nap táppénzt a munkáltatónak kell fizetnie. Cserébe valamelyest csökkenhet az egészségbiztosítási járulék. S a kormányprogramnak ebbe a bekezdésébe bekerült egy vészjósló mondat, amire a sajtó eddig nem kapta fel a fejét: kivételt képeznek a bizonyos alkalmazotti létszám feletti vállalatok. A nagyvállalatok tehát nem fizetik a 30 nap táppénzt? Megint már szabályok lesznek érvényesek rájuk, mint a többiekre?*

10. *Említsük meg még azokat a nem teljesen világos terveket, amelyek szerint a*

munkanélküli-ellátásban részesülőket érdekeltté kell tenni a mihamarabbi elhelyezkedésben; a jövedelempótló támogatásban részesülő munkanélkülieknek pedig „lehetővé kell tenni” a munkapiacon kívüli foglalkoztatást. Nem lehet tudni, hogy az óvatos megfogalmazások mögött nem a munkanélküliek kiszolgáltatottságát növelő, bár tagadhatatlanul költségkímélő elképzelések rejtőznek-e.

Varázsszavak

A költségvetés strukturális bajai elhatalmasodtak. A hiány lassan kezelhetlenné nőtt. Közben a környezetvédelem, a kultúra és a szociális gondok többletforrásokért kiáltanak, s évről évre azt a választ kapják a mindenkori pénzügyminisztertől, hogy az államháztartás radikális reformja nélkül ezek a feszültségek nem oldhatók fel. Kétségtelenül így van, de azért nem árt világosan látni, hogy az államháztartási reform főleg a lakosságnak nyújtott szolgáltatások és támogatások alapos megnyirbálását jelenti. A megreformált államháztartás remélhetőleg a közös források racionálisabb, áttekinthetőbb felhasználását eredményezi, de ez számos megszokott „ingyenes” ellátás megszüntetésével jár, és ez politikailag fölöttébb kockázatos. Nem véletlenül maradt el az államháztartási reform évről évre, kormányról kormányra. Amikor tehát programokban, költségvetési fogadkozásokban kötelezően elmormolják az államháztartási reform varázsigéjét, az állampolgár jól teszi, ha nem gondol felhőtlen napsütésre.

Hasonlóképpen sztereotip ráolvasás a társadalombiztosításnak juttatott állami vagyon. 1992-ben parlamenti határozat is szentesítette, hogy a tb-nek 300 milliárdnyit kell átadni az állami vagyonból, részben kárpótlásként a biztosítás államosításáért, részben a krónikus pénzügyi egyensúlytalanság orvoslására. A vagyon azóta is késik. Lassan az állam maradék vagyona alig tesz ki többet ennél a háromszázmilliárdnál. Hát még ha olyan vagyonra gondolunk, aminek hozama van! Az átadható vagyon, ha valaha meg is érkezne, aligha lenne képes betömködni a társadalombiztosítás pénzügyi lyukait. Állandó emlegetése csak porhintés, a totális társadalombiztosítási válság bevallásának elodázására való. De vajon lesz-e elég ereje az új kormánynak keresztülvinni az államháztartás ezen ágának a racionalizálását, ami elkerülhetővé tenné a teljes fejre állást? Az új nyugdíjrendszer koncepciójával, amit a mostan kormányprogramban viszontláttunk, már Csehák Judit miniszterelnök-helyetteségének idején előállt az akkori kormány, de aztán lenyelte annak politikai kockázatai miatt. Helyette az utolsó Kádár-kormányok, majd az Antall-kormány is a széles körű jogosultságot biztosító, nagylelkű nyugdíjrendszer erőzítőjével békélt meg, s inkább vállalta a nyugdíjak lassú értéktelenedését, az inflációnövelést, a toldozgatás-foldozgatást – ami visszajára fordította a deklarált elveket – mintsem a „szerzett jogok” megsértését. Vajon képes lesz-e szembeszállni az új kormány a nyugdíjasok és kiváltképp a nyugdíjba vonulók százezreinek jól artikulált ellenállásával?

Puhulás

Az első nyílt ütközet a régi jó szokás szerint hátrálással, a konfliktus időbeli eltolásával zárult. Az éves nyugdíjkarbantartás mértékét törvény írja elő, de a törvényesen kötelező nyugdíjemelésre a nyugdíjbiztosítónak nincs fedezete. A költségvetésnek szintén nincsenek szabad eszközei, hiszen a pénzügyminiszter szerint az előző kormány alaposan kiköltekezett, és a tartalékokat ugyebár be kell fagyasztani. Még az is rejtély, hogy a tb-nek át nem adott vagyon képzelt hozamaként megállapított 16 milliárdot miből fizeti ki a költségvetés. Pedig a nyugdíjemelési törvény szerint járó 8%-os visszamenőleges nyugdíjemelésre még ez a pénz sem lenne elég. Ha a kormány tartani akarta volna magát az elhatározott kemény pénzügyi restrikciónhoz, akkor nem nagyon tehetett volna mást, mint hogy módosítja a törvényt, amely szerint a nyugdíjaknak az év során kiáramló reálbérek arányában kell emelkedni. A hivatalba lépő kormány a döntést elodázta októberre. Addig persze szentesítheti szándékait az

érdekegyeztető tanáccsal, sőt elméletileg jelentősen fékezheti a reálbér-kiáramlást is, bár ez utóbbi nem nagyon valószínű. De azért nagy meglepetés lenne, ha ősszel nem a befagyasztani szánt tartalékokhoz nyúl.

A kormány még hivatalba sem lépett, a kormányprogram még a parlament elé sem került, amikor a népjóléti tárca jövődó politikai államtitkára, majd néhány nappal később a miniszteri szék várományosa is hátrálni kezdett a gyes és gyed kérdésében. Ami a kormányprogramban még azonnali feladatként jelent meg, az Kökény Mihály nyilatkozata szerint legkorábban '96-ban, de inkább csak '97-ben esedékes. Pedig ahogyan – bármily sajnálatos – a pénzügyi egyensúly felborulása nélkül fenntarthatatlan a nálunk bevezetett széles körű és korai nyugdíjazás rendszere, úgy Magyarországnál sokszorta gazdagabb országoknak sem jut eszébe a mienkhez hasonló nagyvonalú anyasági ellátásokat finanszírozni. Lehet, hogy büszkék voltunk a gyesre, lehet, hogy a munkapiac tehermentesítése szempontjából is kellemes intézmény a gyed, aminek révén kevéske jövedelemcsökkenéssel maradhat ki a foglalkoztatásból 540 napig a 270 napig járulékot fizető kismama, de ezt a számlát sem a költségvetés, sem a társadalombiztosítás nem képes állni. Ezzel a „vívmánnyal” kénytelenek vagyunk leszámolni. 1994-es árakon számítva mintegy 8-10 milliárdot takarítana meg a költségvetés, ha a gyedből is fix összegű ellátást csinálna, ami még mindig sokkalta nagyvonalúbb megoldás, mint ami a fejlett világban dívik. Csak hát fölöttébb népszerűtlen.

Nem kis politikai bátorság kellett a szikár, szigorú kormányprogram felmutatásához. De a papír, a parlamenti frakció biztosan türelmesebb, mint az érdekeit s megszerzett jogosultságait féltő lakosság. Eddig egyetlen kormánynak sem sikerült következetes szigorításokat végrehajtania. Igaz, az utolsó kádári reformkormányoknak politikai ereje nem volt, az MDF-kormányoknak pedig egységes álláspontja sem. Most egy árnyalattal jobban állunk. Az új koalíció mögött imponáló politikai erő sorakozott fel, és az Antall-kormányoknál mindenestre kiérleltebb koncepciója van. De elég lesz-e ennyi? Az előjelek nem teljesen meggyőzőek.

1994. JÚLIUS 21.

KORASZÜLÖTT JÓLÉTI EGÉSZSÉGÜGY

Az örvendetesen megnövekedett nemzetközi forgalom során nálunk megforduló nyugat-európai orvosok és a nyugat-európai orvosi intézményekhez látogató magyar orvosok némi csodálkozással állapítják meg, hogy a közepesen fejlett Magyarország a lakosság számához viszonyítva milyen jól van ellátva az orvosi csúcstechnológiát képviselő berendezésekkel, miközben mindennapos tapasztalatunk az, hogy egészségügyünk mennyire lerongyolódott. A házi-orvosi és a szakrendelőekben a betegek órákig várnak kényelmetlen padokon, a kórházakban kevés a fürdőszoba és a WC, krónikus a nővérhiány, s ennek következtében az ápolás gyakran hagy maga után kívánnivalót. Mint az előző interjúból kiderül, az egészségügyi ellátásra fordítható összeg szerény negyede-ötöde a fejlett országokénak, ugyanakkor való igaz, hogy például a CT-ellátottság ostromolja a nyugat-európai szintet. Míg Nyugat-Európában egy 1992-es adat szerint egymillió lakosra 10 komputertomográf jutott, a kétmillió Budapesten 18 komputeromográf van, s az országban összesen 42. (További kettőt világbanki hitelből most telepítenek Salgótarjánba és Miskolcra.) 1989 és 1993 között az egészségügyi összkiadások nominális növekedése csaknem háromszoros volt, és 1994-ben várhatóan csak a központi forrásból finanszírozott úgynevezett gép-műszer fejlesztések évi ráfordítása az 1989-esnek három és félszerese. Bár az egészségügyi ágazat szószólói, szakmai tekintélyei gyakran látják elégtelennek a rendelkezésükre álló technikai eszköztárat, mind a diagnosztikában, mind a gyógyításban hatalmas fejlődés ment végbe az elmúlt öt évben. De aligha tévedünk nagyot, ha azt állítjuk, hogy a műszerezettségben bekövetkezett örvendetes előrelépés szokatlan aránytalanságot hozott magával a meghonosodott orvosi high tech és az ellátás egyéb területei között. Nehéz lenne előre látni, hogy ennek az aránytalan fejlődésnek mi lesz a folytatása. A túlnyomóan ma is állami központból (bár más nem egyetlen, hanem országosan két központból, a Népjóléti Minisztériumból és az Egészségbiztosító Pénztárból) vezérelt egészségügyben egyelőre kevésbé működnek azok az önszabályozó mechanizmusok, melyek Nyugaton a hasonló tendenciákat jó két évtizeddel ezelőtt korrigálni, de legalábbis tompítani tudták.

Talán eme újabb strukturális jellemzőknek is szerepük van abban, hogy míg az egészségügyi ráfordítások az ország általános gazdasági teljesítményéhez képest nőnek, s a gyógyítás infrastruktúrája már legalábbis összehasonlítható a nyugatival, a lakosság egészségi állapota egyáltalában nem javul, s a halálozási mutatók katasztrofálisak. Az okok alighanem ugyanúgy az elmúlt rendszer utolsó évtizedében elindított, felülről vezényelt modernizációra vezethetők vissza, mint gazdaságunk és társadalmunk számos más antinómiája. A nyolcvanas évtized végén a kormányzat nagyszabású egészségügyi reformot készített elő, amely Perényi László, az egészségügyi kormányzat 1992-ben szélnek eresztett veterán finanszírozási szakembere szerint a fekvőbeteg-ellátás átalakításával kezdődött volna, s három fő részből állt:

1. Gép-műszer fejlesztés.
2. A fekvőbeteg-intézmények komfortosítása.
3. A kórházi ágyak számának csökkentésével összekötve három területi kiegyenlítési program.

A három elem közül a legegyszerűbben végrehajtható mindenképpen a gép-műszer fejlesztés lett volna, hiszen sokkal kevésbé érinti meg az egészségügyi intézmények belső viszonyait, mint például a kórházi osztályok csökkentése. De ráadásul közbejött a rendszerváltás. Az új MDF-KDNP egészségügyi kormányzat felhagyott a kórházi struktúra reformjával, s helyette azt alapellátás átalakításával kezdett foglalkozni. A reformkurzus által elképzelt menedzser-kórházvezetés helyett orvosigazgató-választás következett. A gépműszer fejlesztés megindult, a racionalizálási-modernizálási tervek további elemei szétestek. Ráadásul a technikai megújulást forszírozták a gazdasági liberalizálás során behatoló nagy

orvosi berendezéseket gyártó cégek is, amelyek éhesen csaptak le a szinte érintetlen új közép- és kelet-európai piacra. E csábító kínálatok megjelenésének időszakában, 1990-91-ben – bármilyen hihetetlen, az egészségügyi kassza váratlanul jól állt. A Világbank által már nyomatékosan javasolt, és 1989 legvégén sietősen végrehajtott „forráscsere”, amikor is a társadalombiztosítás átvette a költségvetésből az egészségügy finanszírozását, s átadta a családi pótlékot, átmenetileg jó pozícióba hozta pénzügyileg az egészségügyet.

A költségvetésből a tb-hez került, egészségügyre fordítandó jó 60 milliárd forint felhasználásának nagy hirtelen felállított szabályai olyan réseket hagytak szabadon, amelyeken keresztül nagyvonalúan és gyorsan lehetett drága berendezésekhez juttatni az ügyesen lobbizó kórházakat. Ekkortájt állt elő az az új egészségügyi infrastruktúra, amelyik a következő, pénzügyileg jóval szűkebb esztendőket is meghatározza.

Az új, megint szocialista egészségügyi kormányzat már nem folytathatja ott, ahol 1990 elején abbahagyta.

1994. OKTÓBER 6.

ACSARGÓ HABON TOVATÚNT

Meglehet, hogy túlságosan tagolatlanul (hogy ne mondjam: faragatlanul) szemlélem a politikát, de a nevezetes Társadalmi Gazdasági Megállapodást mindig is a kormány és a kormánypártok kissé gyanús kártyapaklijának véltem. Először is túl nagy csinnadrattával húzták elő minduntalan, amikor nem akaródzott konfliktusok lehetőségéről gondolkodni, s még kevésbé világosan beszélni, azután némileg zavaros volt a társadalmi gazdasági paktumpartnerek ülésrendje. (Ti. A nagy szakszervezetek vezetői a kormánypártban.) De leginkább bizonyos aránytalanság zavart: a paktum értelmében azoknak, akik munkaerejük eladásából élnek, azonnal kellene adni, ti. engedni bérigényükből, a magántőkének is le kell mondania a profit maximalizálásáról, ám a kormány főképp csak ígéreteket adhat. Viszont ha ígéreteit nem tudja teljesíteni, annak is főleg mások isszák a levét. Nevezetesen a szociális partnerek. A politikai kockázat (ez tagadhatatlanul a kormányé) valahogy mégsem annyira húsba vágó.

Talán a TGM felmondását a kormány részéről úgy is érthetnénk, hogy felhagyott a szédelgéssel, nem játssza tovább, hogy itt egyenrangú, hasonló esélyű és azonos kockázatot viselő felek egyezkednek. Jelentős alkuk amúgy is megkötöttek egészen másutt, például térségfejlesztés, térségi válságkezelés címén, védővámok formájában.

Pedig talán születhetett volna széles körű társadalmi gazdasági megállapodás. Ugy 1990 táján, s akkor kicsit talán előbbre is lehetnénk. Nem könnyebbek, hanem akár keservesebbek is lettek volna ezek az évek, nem maradtak volna kevesebben munka nélkül, nem szűkültek volna be kevésbé sokak perspektívái, de esetleg kicsit kevesebb lenne az államadósság, és beleszoktunk volna némely dolgokba, tandíjba, gyógyszer- és energiaárba, amelyekbe így majd eztán kell beleszokni. A friss szabadság lendületében talán sokan keserűség nélkül lemondtak volna az azonnali kíméletlen taposásról, és tudomásul vették volna, hogy kicsit várni kell. (Bár nem biztos, elvégre ha valamit, hát a nagy sumákat megtanultuk a puha diktatúrában. Hogy csöndesen és titkon azt csináljuk, ami épp a legelőnyösebb, és fütyüljünk minden másra.) Csak hát ehhez igazán nagy formátumú politikusok kellett volna, nemcsak józansággal, hanem képzelőerővel, dinamizmussal is megáldva. Mert egyáltalán nem lett volna könnyű. El kellett volna sodorni az óvatos többséget, amelyik így inkább kivárt, s bizony rajtavesztett.

Társadalmi gazdasági megállapodást most? Amikor a politikai, a kulturális elit már saját köreinek belül sem képes semmiben megegyezni? Amikor a piac és tulajdon körül kavargó, amúgy is súlyos érdekellentétek mellé még a kárpótlás sérelmeit és konfliktusait is felgerjesztették nagyvonalú belátásra teljességgel képtelen politikusok? Amikor az ügyesebbek és gátlástalanabbak már jól berendezkedtek saját világukban?

Ez a hajó, mint annyi más, elment, vagy hogy szebben mondjuk: acsargó habon tovatűnt. 1994-ben TGM-et már csak a társadalmi tényektől elrugaszkodva vagy sanda trükként lehet a kormányprogram tengelyébe állítani. Felejtjük el.

1995. FEBRUÁR 9.

2x2 NÉHA 5²¹

Államháztartás-statisztika

Bokros Lajos pénzügyminiszter még pénzügyminiszter-jelölt korában azt nyilatkozta (többek között) a televízióban, hogy az állam mérhetetlenül nagy szociális kiadásait haladéktalanul le kell faragni. Nemcsak azért, mert az ez irányú kötelezettségvállalásból adódó közterhek megfojtják a gazdaságot, hanem azért is, mert a kritikusok már húsz esztendővel ezelőtt kimutatták, hogy a nagy ellátórendszerek pazarlók és diszfunkcionálisak: annál több támogatás jut valakinek, minél nagyobb a jövedelme. Megkíséreltük kiszámolni, hogy vajon változatlanul igaz-e a húsz évvel ezelőtti kritika.

Nem vitatjuk – hogyan is vitathatnánk, mikor nap mint nap érzékeljük –, hogy a nagy, állami ellátórendszerek fenntarthatatlanok. Nemcsak az iskolák, kórházak, múzeumok, könyvtárak és tűzoltóórsók legatyásodását tapasztalhatja mindenki, aki igénybe veszi e szolgáltatásokat vagy bennük dolgozik, hanem észlelheti azt az ádáz versengést is, amit ezek az intézmények a forrásokért folytatnak. Akarva-akaratlan egymás rovására. Hogyne észlelnénk, mikor mindegyik igyekszik maga mellé állítani a közvéleményt, végveszélyt jövendölve, vérfagyasztóbbnál vérfagyasztóbb drámákat tálalva élénk. „Nem tudjuk eloltani a tüzet”, „nem lesz balatoni viharjelzés, belefúladtok a vízbe”, „életveszélyben lévő gyermekeket nem tudunk lélegeztetni” – súlyozd, közönség, ha tudod! (Nem tudjuk, de biztosan szidni fogjuk a kormányt.)

Cáfolhatatlan az is, hogy például az egységesen ingyenes közoktatás annál nagyobb juttatás, minél tovább veszik igénybe. Aki csak nyolc évig tanul, kevesebbet kap mint az, aki 16 évig, hogy a különféle iskolatípusok különböző költségeinek finomságairól ne is beszéljünk.

De azért figyelembe kellene venni egyet s mást, ami az utóbbi húsz évben a szintiszta szocialista ellátórendszerek virágzása óta történt. Addig, amíg az alapvető élelmiszereknek, a gyerekruháknak, a háztartási energiának, a közlekedésnek, az állami lakás bérletének és a lakásépítési (vásárlási) hitelnek az árát részben az állam központi kasszája fizette, nyilvánvaló volt, hogy aki többet fogyaszt, az több támogatást is vághat zsebre, s akinek a személyes jövedelme nagyobb, az nyilván többet is fogyaszt; de az ár- és hitelkamattámogatások köre időközben alaposan összeszűkült. Ám lássunk csodát: miután a kádári idők hiteltámogatottjai mintegy végkielégítésként megszabadulhattak fele tartozásuktól; a lakbértámogatottak szeszélyesen kiválasztott szerencsései szinte ajándékba kapták kétes értékű lakásaikat; az 1995-ös költségvetés lakásépítés-támogatási tétele nagyobb, mint 1989-ben volt, s messze túlszárnyalja az alap- és középfokú oktatásra fordított pénzt. Mint ahogy ugyanezt teszik a szorgalmasan farigcsált fogyasztói árkiegészítések is – hiába lett 60 Ft a kenyér.

A kisnyugdijasok nyöghetik az alapvető létfenntartási cikkek immár piaci árait, lemondhatnak a hetilapokról, könyvekről, színházról, vonatozásról a kisjövedelműek; megszülethetett egy sor „rászorultsághoz” kötött szociális ellátási forma (jövedelempótló támogatás, lakhatási támogatás, gyermeknevelési támogatás, ingyenkonyha, hajléktalanszállás stb.), a számok mégis azt mutatják, hogy a költségvetés „humán ráfordításainak” alapvető szerkezete alig mozdult az elmúlt hat évben, Elsőprően nagy hányadát most is a mindenkinek járó juttatások és bizonyos fizetőképességet feltételező támogatások teszik ki.

S az államháztartás másik nagy ágának, a társadalombiztosításnak az anomáliáiról akkor még nem is beszéltünk.

Ha egyetértünk azzal az ítélettel, miszerint a monolit ellátórendszerek rossz hatásfokkal elégitik ki a tényleges szükségleteket – márpedig egyetértünk –, akkor el kell fogadnunk e szolgáltatások keresleti és kínálati piacának gondolatát is, vagyis tudomásul kell vennünk,

---

²¹ Eörsi János és Solt Ottilia együttes munkája.

hogy fizetni fogunk dolgokért, amiért eddig nem fizettünk, s legfeljebb azt remélhetjük cserébe, hogy lesz némi választék, s számon kérhetünk holmi minőséget is. Csakhogy visszatér a régi nóta. Ha a politikai rendszerváltás lázas pillanataiban az első kormány, az új politikai elit elfuserálta az állami szerepvállalás átalakításának lehetőségét, s alapjában véve folytatta a szocialista elosztást, ugyan hogyan lesz képes az új pénzügyminiszter megbirkózni a sokat síró, de igazából érdekeiket sikerrel érvényesítő nagy csoportokkal, hogyan lesz képes megakadályozni, hogy bármilyen átstrukturálást ne fordítsanak a maguk hasznára azok, akik eddig is jól megvédték magukat?

Ingtatlanadó – mondja a pénzügyminiszter, s mi egyetértünk vele. (Ami azt illeti, erről cikkeztünk már 1989-ben is.) De a lehető legszélesebb ellenállással találkozik máris, a tulajdonosok igen heterogén rétegeivel. (Nézze meg, hány önkormányzat élt ennek az adófajtának a lehetőségével!) Nem lehet szélesíteni a szociális ellátásokat – mondja Surányi György, a Nemzeti Bank elnöke, akinek nem csekély jogkörénél nagyobb a várható gazdaságpolitikai befolyása – s az állampolgári jogon járó gyesre céloz; évi minimum 100-150 ezer Ft munkaadói járulék befizetéséhez kell kötni a társadalombiztosítási jogviszonyt. Persze a szociális kiadások amúgy is túlméretezettek, de a gyesből aztán tényleg a legnyomorúságosabb réteg marad ki, azok a falusi nők, akiknek már Kádár alatt is nehezen jutott munka; s a minimálbérekhez tartozó tb-járulék kb. megkétszerezése a tényleg minimális bérért dolgozó legsebezhetőbb munkavállalókat is az utcára lökheti. Hogy fogják mérni a dinamikus gazdaságpolitikusok a „rászorultságot”, ami eddig senkinek sem sikerült?

A Beszélő támogatása – attól tartunk – nem lesz elég.

1995. MÁRCIUS 2.

EGÉSZSÉGÜGYI SOKKTERÁPIA

Elvesztegetett évek árát kell megfizetnie a magyar egészségügynek, mindenekelőtt a kórházaknak, s bizonyára a kórházi ellátásra szoruló betegeknek is. Ami nem ment józan előrelátásból, annak most mennie kell szükségből – ez áll a kórházak csődjéről szóló riasztó hírek hátterében.

Ha a parlament elfogadja a kórházak átmeneti finanszírozásáról szóló javaslatot, amely szerint a tb-alapok 1995-ös költségvetésének elfogadásáig az intézmények a tavalyi járandóságuk időarányos részének 10%-kal megnövelt összegét kapják, jószerivel el is költik azt a pénzt, amivel az egészségbiztosító gazdálkodhatna. A lassan több mint elég 1995-ös költségvetési javaslat egyik változata sem tervez 10%-nál sokkal nagyobb forrásnövelést a fekvőbeteg-ellátás rovatában. Mire az államigazgatás malmai – beleértve az egészségbiztosítási önkormányzatot – valamilyen radikális átalakítási koncepciót megőrlnek, legalábbis ősz lesz, s legjobb esetben is csali a jövő évi működést meghatározó, az Országos Egészségbiztosítási Pénztár (OEP) és a kórházak között kötött új szerződésekben lesz érvényesíthető. Ha a tavalyinál 10%-kal több pénz változatlan intézményhálózatba csurog, akkor még a pénzügyileg legkiegyensúlyozottabb kórházak sem tudják kifizetni a számláikat, hiszen az infláció ebben a szférában sokkal magasabb 10%-nál. (Az energia és a gyógyszeráremelés a kórházak költségvetésében nagyobb súllyal esik latba, mint a háztartásoknál.) Marad, sőt súlyosbodik tehát a kórházak nyomora.

Költségvetési variációk

Lassan normális rendszernek tekinthető, hogy a tb-alapok elfogadott költségvetés nélkül kezdik az évet. Idén március közepéig nem került sor a januárban elkészített tb-költségvetés parlamenti tárgyalására, így aztán a kormány megspórolhatott egy pótköltségvetési procedúrát. A március 12-i pénzügyi szükségcsomag elfogadásával egy füst alatt visszavonta a Békési által aláírt tb-költségvetést, amely az OEP-nek 440,6 milliárdos bevételt és kiadást irányozott elő, de április közepére sem tudott megegyezni az OEP-pel új költségvetésben. Nem is csoda, mert mind ez idáig vita folyik az egészségügyben év közben bevezetendő új szabályozásról is. Így aztán a múlt heti, április 20-i kormányülés elé egy A és egy B variáció került (lásd táblázat), az egyiket (a B-t) a Népjóléti Minisztérium készítette, a másikat (az A-t) az OEP. Nem döntött a kormányülés sem, mindkét változat a Ház elé kerül: válasszon az. Végösszegeit tekintve nincs jelentős különbség a kettő között, alig 2 milliárd, de a részletekben annál nagyobb robbanóerejű bombák lapulnak.

Bevételi oldalon mind az A, mind a B variáns nagyobb járulékbefizetésre számít, mint a januári változat, de a járulékbévelet tervezett növekménye mind a három változat szerint meghaladja az 1994-est, holott a márciusi kormánycsomag – mint ismeretes – vissza akarja fogni a jövedelemkiáramlást, s a járulékat a jövedelmek függvénye.

Ráadásul a B variáns, vagyis a kormány még 16 milliárdnyi rendkívüli járulékbefizetésre számít, szemben az a variáns szerényebb terveivel, de még inkább szemben az 1994-es tényszámmal, amely szerint a várt 7 milliárd helyett egy forint sem folyt be. Az OEP-változat a megfelelő bevételekre úgy kívánna szert tenni, hogy a költségvetéstől követel 15 milliárdot, a kormányváltozatban szereplő 10 milliárd helyett az önállóan járulékot nem fizetők ellátása fejében.

A kiadások között minden 1995-ös költségvetés táppénzcsökkentést helyez kilátásba (az áprilisiak közel 20%-ost 1994-hez képest); a B (kormány)változat majdnem 2,5 milliárddal kevesebbet szánna gyógyszer támogatásra, mint az A (az 1994-es summát nem egészen 4 milliárddal növelné, míg 1993-ról '94-re a gyógyszer támogatás 11,7 milliárddal nőtt), s 6 milliárddal kevesebbet adna a kórházaknak. Ezt a különbséget az a változat részben azzal hozná be, hogy a járóbeteg- és a fogorvosi ellátásnak 1-1 milliárddal kevesebbet juttatna,

részben azzal, hogy nagyobbra tervezi a bevételeket.

KÉSBEN

Az MSZP-SZDSZ-koalíció kormányprogramja – csakúgy, mint annak idején a Nemzeti Megújulás Programja – a lakosság aggasztó egészségi állapota és az egészségügy válsága miatt nagy strukturális átalakítást helyezett kilátásba. Külön kiemelte a kórházi kapacitások felülvizsgálatát és átalakítását. Kitért arra is, hogy az intézményi rendszer átalakítását nem egy központból fogja vezérelni, decentralizálja a döntéseket regionális szintre, s az érdekeltek – finanszírozó, szakma, tulajdonosok, betegek – delegáltjaikból álló testületekre bízta a stratégia kialakítását. (Ami azt illeti, az SZDSZ 1991-ben, a tb-önkormányzatokról szóló törvényt is ebben a szellemben akarta alakítani.) Csak hát a nagyszabású átalakítás kicsit ráérősen kezdődött. A Boross-kormány utolsó előtti hónapjában felmentett, az egészségügyért felelős helyettes államtitkár székébe csak decemberbe került másik. Az OEP elnöksége látott neki, hogy jogi formába öntse ama bizonyos decentralizált döntéshozó testületeket, de mire a kormány elé tette az Országos Egészségügyi Tanácsról és a Regionális Egészségügyi Tanácsokról szóló rendelettervezetét, addigra beütött a Bokros-program, s lesöpörte az asztalról az egészet. Nincs itt már idő holmi tanácsokra, ráadásul bele is kerülne az egész vagy 50-60 millióba! Ezután az Egészségbiztosítási Főigazgatóság és a Népjóléti Minisztérium elkezdett egyeztetni a kapacitások lehetséges racionalizálásáról. Adat volt hozzá rogyásig, hiszen az elmúlt négy évben kialakított teljesítmény-finanszírozási rendszer ha másra nem, arra alkalmas volt, hogy rettenetes tömegű adatot produkáljon a kórházakban folyó tevékenységről. A főigazgatóság és a Népjóléti Minisztérium Információs Intézete szorgalmasan vitte számítógépre az adatokat, a Főigazgatóság szakáganként ki is számolta a kapacitáskihasználást, s sorra rendezte kötetekbe az eredményeket. (Ebből a forrásból származtak a Beszélő 1994. 40. számában közölt Orosz Éva-interjú adatai.)²²

A pusztán statisztikai adatok ugyan torzíthatnak kissé, hiszen a valóságos élet mindig kilóg a rubrikákból, de azért az OEP adata, amely szerint az összes kórházi kapacitás kihasználása 67%-os, mégis fontos orientációs pont. A szakértők szerint 15%-nyi tartalékra szükség van, eszerint 20% akkor is fölösleges, ha semmiféle gyógyításstratégiai változással nem számolunk.

A minisztérium és a főigazgatóság tehát márciusban hozzálátott egy ütemterv kidolgozásához, amely a Bokros-csomagból az egészségügyre vonatkozó kormánydöntésig jutott volna el, csak hogy közben távozott a népjóléti miniszter, Kovács Pál, s az új miniszter inkább a minisztériumi apparátusra kíván támaszkodni, s a közös ütemterv megakadt. Legalábbis az Egészségbiztosítási Főigazgatóság így érzékeli, s erre vall a költségvetés A és B változata is.

A Népjóléti Minisztérium

Az új helyettes államtitkár, Lépes Péter múlt év végi hivatalba lépésével a minisztérium lendületes reform-előkészítésbe kezdett. Mivel a gyakorlatban már a nyolcvanas évek vége óta léteznek egészségügyi régiók – az országban hat olyan egység, amelyek belül megvan az úgynevezett teljes vertikumú betegellátás, az országban fellelhető csúcstechnológiát is beleértve – az új minisztériumi vezetés szívesen támaszkodott volna a régiók öntevékenységére a nehéz racionalizálási folyamatban. A Lépes-stáb elkezdte járni az országot, mintegy megelőlegezve a jövőbeni Egészségügyi Tanácsokat regionális megbeszélésekre hívta össze az érintett intézményvezetőket, önkormányzati illetékeseket, orvoskamarai képviselőket, tisztiorvosokat, megyei közgyűlések elnökeit, s később észbe kapva az Egészségügyi Dolgozók Szakszervezetének helyi vezetőit. Gyűjtögették a

---

²² 1994. október 6. Az interjút Révész Sándor készítette.

tapasztalatokat, az itt-ott érzékelhető helyi kezdeményezéseket és biztatták a szereplőket, hogy dolgozzák ki maguk a régió kapacitásleépítését úgy, hogy a lakosság ellátása ne szenvedjen csorbát. Találkoztak kitűnő megoldásokkal és riasztó ésszerűtlenségekkel. Nyíregyházán és környékén például megszervezték, hogy a betegek EKG-jét és laboreredményeit a házi orvosoknak juttatott mobiltelefonokon keresztül továbbítják a diagnosztikai központba, s nem a beteget küldik oda, de láttak olyat is, hogy egy vidéki városi kórház a rekonstrukcióra kapott céltámogatásból hat olyan csúcsműtöt rendezett be, amiből például Essenben is csak egy van, s amelyek kihasználásához a megyében sincs elég sebész, továbbá az indulásukhoz még vagy 200-300 millió forint hiányzik...

Az OEP bevételei és kiadásai (milliárd forint)

	Bevételek* ²³						Kiadások* ²⁴				
	1993	1994	Az 1995-ös költségvetés januári, áprilisi (A), áprilisi (B) variánsa szerint				1993	1994	Az 1995-ös költségvetés januári, áprilisi (A), áprilisi (B) variánsa szerint		
járadékbevétel	245,2	287,9	332,7	337,5	335,5	gyógyító-megelőző szolgáltatás összesen	131,6	169,5	197,0	193,0	190,8
rendkívüli behajtás	0	0 ²⁵	9,3	9,3	16,0	ebből aktív kórh. ágy	u. a.	83,5	93,6	98,0	92,0
a költségvetésből járó járadék	5,8	7,0	10,0	15,0	10,0	krónikus kórh. ágy		10,7	13,4	11,4	11,6
						járóbeteg-szakellátás		3,7	4,4	4,0	4,1
						fogorvosi ellátás		5,5	6,7	3,7	4,7
						gyógyszertámogatás	49,5	61,6	62,4	67,7	65,3
						rokkantsági nyugdíj	45,0	57,8	68,5	69,0	69,0
						táppénz	35,3	40,8	37,0	33,0	33,0
Összesen	307,3	378,3	440,6	436,1	434,1		333,1	398,2	440,6	436,0	434,1
						egyenleg	-25,7	-19,3	0	+0,1	0

Csak hát most már nincs idő a konszenzusig tárgyalni: június 30-ig pontot kell tenni a kapacitáscsökkentés részletes terveinek végére. Aztán a Regionális és Országos Egészségügyi Tanácsok helyett egy négytagú bizottság lát munkához: 2-2 tagot ad az OEP és a minisztérium, hogy ez a grémium döntse el, mely intézményekkel köt újabb szerződést az egészségbiztosító. Mivel a kórházak költségeinek átlagosan 85%-át fizeti az OEP, kórház ilyen szerződés nélkül nem létezhet. Azt a konfliktusmennyiséget, amit lassan tíz év alatt nem vállalt kormány, tb-főigazgatóság és tb-önkormányzat, most ennek a négy delegálnak kellene elvinnie. Három hónap alatt, júliustól októberig. Mondhatni, sokkterápia.

1995. ÁPRILIS 27.

²³ A sorok nem tartalmazzák az összes bevételt, illetve kiadást

²⁴ A sorok nem tartalmazzák az összes bevételt, illetve kiadást

²⁵ év végén még 7800 millió forintot vártak.

„FOLYTON LAKNÁTOK!”

„E SOK GYOMOR HOGYAN EMÉSZTHETNÉ MEG A TANÁCS KEGYELMÉT”²⁶

Hol volt azelőtt ez az ismeretlen méretű tömeg, amely a tél beálltával úgy ellepte a pályaudvarok jól-rosszul fűtött csarnokait, hogy a MÁV elszánta magát az intézkedésre? Természetesen – mint köztudott – be akarta zárni a pályaudvarokat. Elvégre a pályaudvar nem szálloda. Ez a rend, és rendnek kell lenni.

Honnan jöttek?

Szóval hol volt ez a tömeg? A rendőrség eltakarította szem elől, ahogyan sokan, igen sokan most is elvárnák tőle. Mindenféle elviselhetetlen helyzetet elviselve bemenekült valamilyen lakás falai közé, kényszerlakhelyeken időzött a fővároson kívül, s előbb-utóbb jórészt kikötött egy fogdában, börtönben vagy szigorított javító-nevelő munkán. Lényegesen kevesebben éltek az utcán, *rend* volt, rendőrállam. Most azonban nemcsak a rendőrség fogadta meg, hogy felhagy a köznép fölött gyakorolt terrorral, nemcsak a közveszélyes munkakerülés szégyenteljes „tényállása” szűnt meg, hanem egy amnesztiával is megajándékozta az új köztársaság a kisidős elítélteket s kis büntetési tételek vizsgálati fogságban ülő várományosait. Így nagy adagban bocsátottak ki eme intézmények „társadalmi problémát”, amit az álmos közelmúltban csak folyamatos csöppekben. Embereket, akiknek a rajtuk lévő ruhán kívül minden tartozéka egy pecsétetes papír: elbocsáttatott az ügyészségi fogházból, személyi igazolványát átveheti a vidéki kapitányságon, ahol köteles 48 órán belül jelentkezni érte. Átadták hozzá az őrizetes 5, azaz öt Ft készpénz vagyonát, eljutott vele egészen a Déli pályaudvarig...

A Hajléktalanokért Társadalmi Bizottságot (előző számunk közölte helyzetjelentésüket²⁷) Győri Péter jelentése a Beszélő második próbaszámában, 1989. november 20. például nem érte váratlanul a csövezők számának növekedése, sőt arra is számítottak, hogy közeledik a tél, és hideg lesz. Éppen ezért levelet írtak a Fővárosi Tanács elnökhelyettesének, s javaslatokat tettek a legközelebbi tennivalókra nézve. (A levelet közölték a Világ című hetilap november 2-i számában is.)

Emberkupac a Blahán

A válasszal a tanács még adós maradt, a MÁV-vezérigazgató ominózus bejelentésének hírére november 28-án a csövesek egy csoportja demonstrációba kezdett a Blaha Lujza téri aluljáróban. Mintegy negyvenen letáboroztak az aluljáró közepén, egyelőre önként cserélve fel a Déli pályaudvar melegét a 0 fok körüli huzatra, hogy a város forgalmas központjában figyelmeztessék létezésükre a siető polgárokat. A hírre odaseregülő szociális és politikai aktivistákat felvilágosították, hogy december 1-jén, a Déli bezárásának napján a felszínre jönnek, elvonulnak a Fővárosi Tanács elé, esetleg elfoglalnak egy közeli munkásörbázist, s onnan a Délibe mennek a többiekért. A VIII. kerületi ellenzéki kerekasztal több szegénységellenes hétvége rendezése során edződött szociális bizottságának a közelben lakó tagjai féltő gonddal vették körül a demonstrálókat. Hordtak nekik meleg holmikát, forró teát, és elszánt felvilágosító munkát fejtettek ki a nem egyértelműen barátságos érdeklődők körében. A rokonszenvezők kissé aggódtak a rendőrség miatt, mely számos érvényes paragrafus alapján beavatkozhatott volna. Ezért még késő este is ott járőröztek a fent jelzett aktivisták, s valóban ezért-e vagy másért, a rendőri fellépés egy nagy erővel végrehajtott fotózásra szorítkozott. Ettől eltekintve Barna főkapitány legényei a háttérben maradtak.

²⁶ Shakespeare: Coriolanus, ford.: Petőfi Sándor (Solt Ottilia jegyzete).

²⁷ Győri Péter jelentése a Beszélő második próbaszámában, 1989. november 20.

Különféle kicsi és nagy szervezetek

Előlépett viszont néhány szociális szervezet. A Szeta, a Hajléktalanokért Bizottság, az Oltalom Karitatív Egyesület és az Újpesti Családsegítő Központ november 28-án levelet írt a miniszterelnöknek, a szociális és egészségügyi, valamint a honvédelmi miniszternek, továbbá a főpolgármesternek: azonnal adjanak át egy kiürített munkásórlaktanyát átmeneti szállás céljára. A levélírók készen állnak egy ilyen menhely üzemeltetésére. A levelet másnap megkapta a sajtó, harmadnap (nov. 30.) közölték a központi napilapok. A csövesek fekvődemonstrációja harmadik napja tart. A MÁV-vezérigazgató visszavonja ugyan a pályaudvar bezárattatását egy kevésbé szívélyes nyilatkozat kíséretében, az illetékesek – a kormány, a Fővárosi Tanács – azonban mindedig hallgattak. Noha a sajtó, a tévé és a rádió alaposan kiterjesztette a csövesek akciójának nyilvánosságát, itt-ott enyhe nyárspolgári undokságot adagolt beszámolóikhoz. November 30-án délelőtt a Fővárosi Tanács illetékesei a Hajléktalanokért Bizottságon, vagyis Győri Péteren keresztül üzentek a tüntetőkért. A politikában, úgy látszik, nem teljesen járatlan hajléktalanok delegációt menesztettek, akik meghallgatták a főpolgármester hivatalában a tanács elképzeléseit: alig néhány hónapon belül vásárolni fognak számukra egy objektumot a külön e probléma megoldására elkülönített 30 millió forintból. (A csövesek fantáziáját a továbbiakban néha megcsiklandozta ez a 30 millió forintról szóló információ.) Egyébiránt haladéktalanul felveszik a kapcsolatot a kormánnyal. A boldog végkifejletet ezen a napon azonban nem a kormány rendezte meg. Nem. A Párt! A Magyar Szocialista!

Este a televízió képernyőjén megjelent Katona Béla elnökségi tag, és bejelentette, hogy az MSZP egyik épületét azonnal átadja a szorongatott Fővárosi Tanácsnak. A pillanat mámorában mindenki elsiklott afölött, hogy az MSZP (vagy MSZMP?) vagyona immár nem az övé, s nem egészen világos, hogy milyen alapon gyakorol afféle kegyúri jogokat. Legkevésbé az aluljáróbeli tüntetőket érdekelte ez a kérdés. Annál inkább az, hogy hová és melyik órában költözhetnek. Újabb öröm érte őket azonban még aznap késő este: maga a főpolgármester tett körükben látogatást kíséretével. Biztosította a társaságot, hogy másnap fedél alá költözhetnek, s előlegben ő is megajándékozta őket a fertőtlenítő fürdő kegyeivel – akarom mondani jegyeivel. A budapesti ínségmenetet az oligarchák békésen igyekeztek leszerelni.

December 1.

S kétségkívül, néhány órára teljes sikerrel hártották el a vészt: december 1-jén, pénteken délelőtt az élettől általában, de a legutóbbi hideg napoktól különösen elcsigázott demonstrálók egymást váltó turnusokban álltak a meleg víz alá, s öltötték fel a Vörös kereszt (ismét egy kegyúr?) által odaszállított tiszta egyen-tréningruhákat. Egyelőre nem tudták azt, amit az aggodalomtól űzött fővárosi tanácsiak már kora reggel kiderítettek: az MSZP által sebtiben felajánlott helyiség – az újpesti Paksi József utcában – egy elhagyott, erősen romos, használhatatlan épület. A régi, tanácsi elvtársaknak nyújtott gyors segítség tehát blöffnek bizonyult. Pedig ezen a délelőttön az új budapesti rendőrfőkapitány a sajtótájékoztatóján kilátásba helyezte a hajléktalanakció rendőri szétkergetését is.

A Fővárosi Tanács tehát – úgy látszik – magára maradt ezekben a nehéz órákban. S négy nap késéssel megtette azt, amit különösebb nehézség nélkül, házon belül megtehetett: a szociális és egészségügyi főosztály rekvirált egy csepeli tornatermet a művelődési főosztálytól. Az apparátus egyik fele (amelyiknek vészesen szorított a cipője) maga alá gyűrte az apparátus másik felét, s saját alattvalói (a hajléktalanok) javára megsértette a művelődési apparátus alattvalóinak (pedagógusok, gyerekek és szülők) érdekeit. Az egyik szociális otthonból – expressz átszállított ágyakkal berendezve – az átmeneti szállás délutánra előállt. A kétes örömhírt az aluljáróban időző Győri Péternek adta át a feltűnően sápadt illetékes közhivatalnok. Mintha a szorultság perceiben igen jól jöttek volna az önkéntes társadalmi

szervezetek, afféle puffernek. (S szó se róla, az önkéntesen puffer szerepüket mindmáig zokszó nélkül alakítják.)

Az időközben megtisztult aluljáróbeli tüntetők s a Déli pályaudvaron is izgatott csoportokba verődött csövezők nem nagyon lelkesedtek. Tartottak tőle, hogy ha elfogadják ezt a szerény és ideiglenes szükségmegoldást, néhány nap múlva ismét az utcán találják magukat. A Szeta és az Újpesti Családsegítő (pártháznéző körútjuk végeztével a Déli pályaudvarra érkező) aktivistái némi tanakodás után úgy döntöttek, hogy jobb ma egy veréb, mint holnap egy veréb (a tűzokkal kapcsolatban csak az a biztos, hogy még holnap is bizonytalan). Mivel szervezeteik mindeddig nem kaptak semmiféle választ a főpotentátokhoz írt nyílt levelükre, a tanácsi illetékes szemérmes üzengető gesztusait „igennek” értik, s átveszik a tornatermet. Aki melegben és ágyban akar aludni, velünk tart! (S ezzel kétségkívül kicsorbították a pillanat életét: úgy döntöttek, hogy ösvényt kínálnak a meleg ágy felé, s sztrájk törésre beszélnek rá a jelentkezőket.) Először csak négyen csatlakoztak hozzájuk. Az izgatott csoportoktól távolabb, egy nyugodtabb lépcsőfordulón már elvackolt egy csendes kis társaság. Evek óta élnek-dolgoznak a fővárosban, most is, alkalmi munkán. Kinek a munkakönyve van túlságosan teli, s ezért nem vették fel a vállalatok, kinek a kitartása hiányzott egy fizetésig, mikor az időközben vidékre költöző családjával összeveszvéen visszajött Budapestre, kit meghalt élettársa gyerekei penderítettek ki a lakásból. A négyből hárman voltak állami gondozottak gyerekkorukban. Ketten jóval alatta vannak a harmincnek.

Az önkéntes szociális munkások felkérték a pályaudvar ügyeletes tisztjét, hogy óránként mondják be megafonjukba a csepeli szálláslehetőséget (tudván tudva, hogy ezzel az erőszakos odaterelést is provokálhatják), majd a kis különítmény a Blahára vonult. A demonstrálók hajlottak az értelmes kompromisszumra. Négy főből álló delegációt állítottak ki soraikból: vegyék szemügyre a csepeli terepet, s jöjjenek vissza referálni.

Az 53 tiszta ággal berendezett, még így is tágas tornaterem, az asztalokon fölhalmozott húskonzerv, kenyér és kannákban gőzölgő tea, a sarokban a televízió s a galériaszerű folyosóból nyíló forróvizű zuhanyozók látványa a delegációt egy pillanat alatt levette a lábáról. Nyájas fővárosi tanácsi hölgyek s kollégiumi urak. Azonnal indultak vissza a többiekért.

Jöttek. Bár a tévé közben kikürtölte, hogy a kormány két munkásörbázist ad sürgősen: az egyik – 100 főre szabott – már holnap átvehető, a másili, a nagyobb, néhány nap múlva. (A tudósító mint résztvevő megfigyelő, az előző 24 órából okulva, már csak legyintett, s igaza volt. A 100 fő inkább ötven, s a beköltözésre egy hajléktalanbrigád munkájának hozzáadásával is csak hat nap után kerülhetett sor.) Varázslatos gyorsasággal eltüntették ottlétük nyomait, rendbe tették az aluljárót, s jöttek. S jöttek a Déli pályaudvarról is, ahol pedig két órával korábban még közömbösen üldögéltek tovább, vagy harciasan elutasították a „blahásokkal” vagy az „öregekkel” való közösködést. Akik pedig már ott voltak, befogadtak mindenkit. Akármit szövegeltek a különböző csoportok előzetesen – mert a csöves is itt nevelkedett –, s annyit azért a gyakran hiányos neveltetés során is elsajátított, hogy az ember értékét az adja meg, hogy ki mindenkit képes kirekeszteni saját köreiből. Legalábbis itt, ezen a tájon. Csak – talán azért, mert neveltetésük többnyire hiányos, talán azért, mert legtöbbjük életében eddig nem nagyon adódott alkalom arra, hogy szűkebb környezetét maga szabja meg – a kirekesztési hajlandóság fölött győzedelmeskedett a szolidaritás. Pedig más, maguknak állított szabályokat mindeddig szigorúan betartanak. A menhelyre nem visznek be alkoholt, mindenkin behajtják a gondos mosakodást és a hálóteremben nem dohányoznak.

A HAJLÉKTALANCSAPDÁK

Késő estére már nyolcvan volt, vasárnap estére 140-en. Nem könnyű az együttélés a csepeli tornateremben. A lakók ugyan elkezdtek szervezni magukat, de lehetőségeik roppant végesek. Szinte senkinek nincsenek meg a személyi okmányai – személyi igazolvány,

munkakönyv. Az állampolgárt és munkavállalót rövid pórázon tartó hatósági papírok a peremre sodródott ember előtt szinte áthághatatlan akadályt képeznek a visszaút előtt. A börtönből szabadult csak félig szabadul, hisz teljes jogú lényének egyik darabját, személyi igazolványát nem kapja meg. Azért el kell utaznia az állandó lakcíme szerint illetékes rendőrségre. Ott gyakran további kényszerintézkedésekkel fogadják – legalábbis a közelmúltban így volt –, de ott általában kevés valódi keresnivalója van. Maga az állandó bejelentett lakcím is kényszerintézkedés. (Nézz körül, Nyájas Olvasó! A legjobb polgári körökben is számosan élnek egészen máshol, mint papírjaik szerint.) Bizony, sokan nem jutnak el azért az igazolványért. Mások a csövezés során veszítették el egyszer, kétszer, többször. A csövesélet nem kedvez a tárgyak megőrzésének. Ha nincs személyi, nincs munkakönyv, az ember nem vállalhat állandó munkát. A sok szöveg a szóbeszédben és az újságok hasábjain az egészséges, erős embereket váró számos vonzó munkahelyről (MÁV, BKV) mind luft. Nemcsak erő kell, nemcsak egészség, hanem papírok is. Az öntevékeny hajléktalanok nekiálltak munkákat szervezni, de elég hamar elakadtak a papírok hiánya miatt. Nekiálltak a papírok beszerzését szervezni, de elakadtak a pénz hiányán, hiszen útiköltség kell és okmánybélyeg. (A volt állami gondozottak utógondozásán munkálkodó Gyermek- és Ifjúságvédő Intézet – rövidebben GYIVI – ad ugyan utazási utalványt, hivatalból megkéri az okmányok egy részét, de ki tudja ezt? S mindenképpen idő, idő, napok, amíg enni kell, amíg ki kell tartani!) az alkalmi munkák szezonja pedig kimúlt, beállt a fagy. S nem jön a hó. S ha jönne is: sok vékony, lyukas talpú cipő. A különféle ruhaadományokban kalap, pulóver, még kabát is akad, de fehérmű és cipő alig. Amit a szállólakók sikeresen szerveztek, az a higiénia és a tisztaság általában. Az ennivaló körül viszont acsarkodás folyik. Nem csoda.

Létező szocializmus, Budapest, 1989

A végül intézkedni kezdő tanácsi szocpolosok, ha már intézkedni kezdtek, az ismerős szociális otthoni, állami gondozóintézeti sémákat vették elő. Ha egyszer „gondoskodnak”, akkor gondoskodnak. Kiszolgálják. Megvetik az ágyakat előre, és napi háromszori étkezést is szolgáltatnak. Ötvenhárom ágyat, ötven étkezést. A tanácsi szocpolos – úgy látszik – azonnal hospitalizálni kezdi pacienseit, a paciens önállóságával nem tud mit kezdeni. Viszont nagylelkűsége véges, ötvenet fizetünk, az is elég sokba kerül, elvégre magát ellátni képtelen, a szocpolra szoruló selejtekről van szó. Érje be ennyivel. S folyik a marakodás az ebéd körül, hiszen 120-an, 140-en vannak. Van, aki azért nem mozdul el a szállásról, hogy biztosan jusson neki ebéd. Ez a biztos, ha maga próbál például alkalmi munka után nézni, esetleg ennivaló nélkül marad. Létező szocializmusunk kis modellje a csepeli helyzet, Nyájas Olvasó – ha eddig ez nem derült volna ki!

A tanácsiak egyébként a szállás átadása után kivonultak a képből. Mire a „blahások” megérkeztek, az önkéntes szociális egyesület emberei ott találták magukat a nyílt levélben vállalt feladattal, de anélkül, hogy világosan rájuk ruházták volna. S azóta is így maradtak. Polgári foglalkozásuk mellett ügyeletet tartanak immár két helyen (az időközben berendezett és benépesült Vajdahunyad utcai „bázison” és a napról napra ellenségesebb környezetben üzemelő csepelin). A sajtóban már napvilágot látott a kollégium pedagógusainak és a gyerekek szüleinek tiltakozó levele, s ez is szükségszerű következménye a Fővárosi Tanács „létező szocializmusának”. A tanácsiak kilátogatnak naponta, az önkéntesek éjjel-nappal ott vannak – mindeddig senki nem sértette meg őket azzal, hogy ezért pénzt ajánlott volna.

Mindemellett az apparátusok szorgalmasan dolgoznak a hajléktalanprobléma megoldásán. Értekezlet értekezletet követ. Az önkéntes szociális munkások igyekeznek itt is jelen lenni, s megvédeni a hajléktalanokat az apparátusoktól. Az apparátusok egy-egy közkatonája segít ebben. Hogy ne dobják ki azokat, „akik nem budapesti illetőségűek” – a fővárosnak csak a nem budapesti illetőségű robotosokra van szüksége, a hajléktalanokra nincs. Hogy az illetékesek lássák be, a tornaterem nem elég. 140-en nem húzzák ki addig, amíg a

munkásörbázisok beköltözhetőkké válnak. (Nyitott is a főváros férőhelyeket két másik kollégiumban.) Hogy a rendőrség ne tartson razziákat a szállásokon, ott érezhesse magát mindenki biztonságban. Ellenőrzéseit tartsa a menedékhelyen kívül.

Epilógus

Az apparátusok magukhoz tértek. Beindították bejártott gépezeteiket, hogy létüket igazolják. Pedig ezúttal is világosan kiderült, hogy legfőbb funkciójuk kezükben tartani az eszközöket – pénzt, épületet, információt, utasítási jogkört, ha évtizedes ténykedésük nyomán a vészhelyzet előáll –, hogy nélkülük moccanni se lehessen, mert minden náluk van. S ebben a gépezetben nyomtalanul tűnik el szakértelem, felelősség, érték. Az apparátusok szakértelme pusztán a gépezet működtetése.

A tudósító széttárja karját. Kellenek ezek nekünk?

BESZÉLŐ, KARÁCSONYI PRÓBASZÁM, 1989. DECEMBER 18.

FOLYTATÁSOS SZOMORÚJÁTÉK A FŐVÁROSI HAJLÉKTALANOKRÓL

Feltehetően a legszorgalmasabb napilapolvasók sem hasonlították össze a Fővárosi Tanács két kicsiny közleményét, mely egymástól jó két hétnyi távolságban látott napvilágot. Az elsőből (fogalmazványa december 22-én született, Ceausescu lemondása után fél órával, s december 29-én került a Népszabadságba) a hajléktalanok súlyos problémáinak megoldására valamilyen *induló lépés* látszik kirajzolódni.

„Alapítvány a hajléktalanok megsegítésére

A társadalmi szervezetek alapítványt hoznak létre és gondozási központot állítanak fel a hajléktalanok problémáinak orvoslására. Erről állapotott meg még karácsony előtt Bielek József, a Fővárosi Tanács elnöke a Szeta, a Hajléktalanokért Társadalmi Bizottság, az Oltalom Karitatív Egyesület és az Újpesti Családsegítő Központ képviselőivel. Az alapítványt a gondozási központ fenntartására hozzák létre, várhatóan már januárban. Az új intézmény célja, hogy segítsék a támogatást kérők munkához jutását, a társadalomba való visszailleszkedését. A Fővárosi Tanács egyúttal felhívja a kerületi tanácsokat, hogy a jogszabályok adta lehetőségeken belül kerüljék a kényszerű kilakoltatásokat.”

A második (Népszabadság, 1990. január 13.) tanúsítja, hogy a kibontakozás nem viharos. Az ígért kezdő lépés, az alapítvány, és a nem hivatali apparátusra épülő gondozási központ még mindig csak a „közeljövőben” születik meg, viszont a Hivatal figyelemreméltó haladást ért el abban, hogy a problémát *rákenje magukra az utcán élőkre*. Ahogy azt évtizedek óta szokás a „társadalmi problémáknál”.

„Közlemény a hajléktalanokról

A Fővárosi Tanács közleményt hozott nyilvánosságra. Eszerint az eddigiekben munkalehetőségek felkínálásával, ideiglenes szálláshely biztosításával, rendkívüli ételmezési segéllyel, munkásszálláson, szociális otthonban és kórházban történő elhelyezéssel sietett a rászorulóknak segítségére. *Vannak ugyanakkor olyan hajléktalanok is, akik nem fogadják el a részükre felajánlott segítséget, illetve megtagadják az együttműködést* sorsuk javításáért. Köztük idős és beteg emberek vagy olyan fiatalok, akik csak csoportba verődve lennének hajlandók szálláshelyet elfogadni. A Fővárosi Tanács vezetése nem hagyhatja figyelmen kívül azt, hogy a *hajléktalanok közül nagyon sokan az ország már területeiről jöttek Budapestre*. Legtöbbjük nem jogosult arra, hogy a fővárosban tanácsbírlakást kapjon. A Fővárosi Tanács vezetése többször folytatott egyeztetést a Hajléktalanokért Társadalmi Bizottság képviselőivel. Ennek eredményeként az elkövetkező napokban megállapodás aláírására kerül sor egy gondozási központ és egy alapítvány létrehozásáról, amelyhez a Fővárosi Tanács jelentős pénzeszközökkel járul hozzá. A Fővárosi Tanács további átmeneti szálláshelyek kialakítását önerőből nem tudja megoldani.”

Mi történt?

A Beszélő karácsonyi számában beszámoltunk az első felvonásról. A hajléktalanok demonstrációja nyomán a kormány a főváros rendelkezésére bocsátott március végéig két munkásörbázist. A VIII. kerületi Vajdahunyad utcába be is költöztek jó ötvenen, a X. kerületi Bánya utcában a volt sörgyári munkásszálló azonban egyelőre használhatatlannak bizonyult: a két emeleten a 200 férőhelyhez összesen két WC és egyetlen zuhanyozó tartozott. Az épülettel három hétig nem történt semmi. Akkor – a még átmenetibb szakmunkás-kollégiumi férőhelyek közül sűrűsödő botrányok szorításában – a hajléktalanokat áthajtották a közmű nélküli épületbe. Néhány napot így laktak – már aki nem ment vissza a pályaudvarokra –, aztán a hadsereg odairányított egy tábori fürdetőt. Egy-egy kiskatona talán azóta is pumpálja a vizet.

A hatóságilag ide-oda költöztetett, hol etetett, hol magukra hagyott csoportok a karácsony

és újév közötti ügyintézési holt szezonban órák alatt megközelíthetetlen társadalomalatti világot rendeztek be a félbemaradt munkásörbázison. A „hőskor”, az első szállásfoglalás dinamizmusa szertefoszlott. Az intézmények előzékenyen küldték az újabb és újabb hajléktalanokat. Mentőautók érkeztek, fekvőbetegekkel, akiktől ezen a módon szabadultak meg kórházak a vakációs napokon, s dobott ki lakót az átmeneti munkásszálló, mert az rosszul viselkedett. Sőt. Jelentkezett büntetését töltő elítélt is: a rabmunkán üzemi baleset érte, s a büntetés-végrehajtó intézet szabadságolta isten kegyelmével. Kezeltesse sebesült kezét! Rabmunkája 129 Ft-nyi bérével megjelent a fővárosban.

Nagy nehezen megszülettek az ideiglenes igazolványok, s a főváros valóban teremtett alkalmi munkalehetőséget, napi 250 forintért. Egy-egy ágy, egy-egy ideiglenes papír, egy-egy alkalmi munka – ennyi történt. Nem szabad lebecsülni, mert sokkal, de sokkal több, mint eddig. Persze, nem elég, s valószínűleg még jó darabig semmi sem lesz elég. Egy új intézmény beillesztése a társadalmi együttélésbe akkor is eltart egy darabig, ha egyébként kiegyensúlyozott a környezet, ám most erről – mint tudjuk – szó sincs. A hajléktalanok követelnek (van mit), a birtokon belüli világ a sajtó és a hivatal élénk biztatása közepette, sztereotípiáit mozgósítva igyekszik a követeléseket visszaverni. Ezúttal egy szereplő viselkedik szokatlanul: a rendőrség.

A vázolt események folyamánaképpen a pályaudvarok, főleg a Déli, amely a legkomfortosabb, ismét benépesültek. Jobban, leplezetlenebbül, mint valaha. A közönség botrányt szagol, a csövesek commedia dell'artéval szolgálnak, s a rendőrök nem avatkoznak be. Hogy a BM-re összpontosuló politikai osztály okozta benuhátságból, vagy hidegvérű (provokatív) stratégiai megfontolásból – egyelőre talány. Elvégre az új budapesti főkapitány hivatalba lépésekor úgy nyilatkozott, hogy a demokrácia a bűnözés növekedését vonja maga után. Quod est demonstrandum?

A Déli pályaudvaron újabb csövesdemonstráció kezdődött, s tart lapzártáig. Újabb helyekért, a főváros nevezetes 30 milliójáért, azokért a juttatásokért, amelyekkel egy-egy váratlan pillanatban valamelyik megzavarodott illetékes megajándékozta őket.

Vállalkozó kedvű, új, ambiciózus politikai tényezők, Balogh Árpád (tegnapelőtt Kölyök Egyesület, tegnap Szociáldemokrata Párt, legutóbb Néppárt), valamint Nagy Bandó András (a széles körben népszerű kabarészerző) megtették azt, amit a szociális szervezetek másfél hónapja nem: a csövesek élére álltak. Meglátjuk... Folyt. köv.

1990. JANUÁR 29.

„FOLYTON LAKNÁTOK!”

Miskolc kilakoltatásairól, a szegedi hajléktalanok menhelyének kalandos történetéről meséltünk már a Beszélőben (7., 9. szám).²⁸ Ezúttal levelezőink jövöltából salgótarjáni kilakoltatásokról és debreceni hajléktalanokról tudósítunk.

SALGÓTARJÁN

A végkifejlethez mindmáig el nem érkező salgótarjáni történet 1989. október 21-én kezdődött.

Ekkor mutatták be a városban az 1956-os salgótarjáni megtorlásokról szóló *Engesztelő* című Schiffer-Dávid-Geskó-filmet. A bemutatót egy SZDSZ szervezte anket követve, ahol is a helyi cigányok ismert szószólója váratlan fenyegetéssel állt elő: nem lehetetlen, hogy az október 23-i megemlékezést elkeseredett önkényes lakásfoglalók (többségük cigány) fogják megzavarni. A „Baglyasaljának” nevezett városrészben ugyanis október 24-ére helyezte kilátásba a városi tanács a lakásfoglalók kilakoltatását. Az anket közönsége erősen sérelmezte ezt a „zsarolást”, különösen mivel a megyei újság október 20-án már (a tanács információira hagyatkozva) a jól ismert hangnemben írt a lakásnyűvő lumpenekről, akik videót vesznek albérlet helyett, s a türelmes igénylők elé tolakodva foglalják el a lakásokat. Az október 23-át szervező SZDSZ némiképp kelepcebe került. A megemlékezés méltóságát fenyegető kiszámíthatatlan közjáték fölötti aggodalomtól s ugyanakkor demokratikus meggyőződésétől űzve kénytelen volt haladéktalanul foglalkozni a baglyasaljiak bajával.

Erősítést hívtak a városban tartózkodó *Geskó Sándor* szociológus és a Balassagyarmaton élő, sokat tapasztalt nyugdíjas pszichiáter, *dr. Samu István* személyében, és másnap kivonultak a helyszínre. Az erőszakosan elfoglalt lakásokról kiderült, hogy nyárias fabarakkok, melyeket a városi tanács felújítandó lakások bérlőinek ideiglenes elhelyezésére állított fel néhány éve, de kutya sem kívánta igénybe venni. (Úgy látszik, azok a szerencsések, akiknek a tanács felújítja a lakását, nem tartanak igényt a szellős falú, mintegy 15 négyzetméteres lakosztályokra.) A szóban forgó objektumok olyan színvonalúak, hogy a húsz egységből a terepszemle pillanatában is üresen állt 12, s csak nyolcban húzódtak meg az illetéktelen családok. Ez utóbbiak felnőtt tagjai tisztos munkavállalók, a gyerekek járnak óvodába-iskolába, s nem kevésbé gondozottak, nem kevésbé kedvesek, mint bármely jog szerint lakók. A tanács állításának, miszerint mindenkinek lenne hová mennie közülük, s csak kényelmi szempontok késztették a lakásfoglalásra, ellentmondani látszott a gyerekek intézeti elhelyezésére tett előkészület. Mostanában könyvjelzőnek és jegyzetpapírnak használják pedáns tanácsi hivatalnokok az ezen alkalomra fölös mennyiségben sokszorosított I. fokú gyámhatósági határozathoz szükséges űrlapokat. („A határozat ellen fellebbezésnek helye nincs, azonnal végrehajtandó.”) Az önkényes beköltözők valójában mind reménytelen kényszerhelyzetben óvakodtak be a lakatlan barakkokba, ahol egyébként maguk hozták helyre a gazdáltság alatt tönkrement szereléseket, s rendületlenül festettek-takarítottak, hogy valami otthonféléjük legyen. (E sorok írója a közelmúltban erről személyes benyomást is szerzett, valamint arról is, hogy a helyi SZDSZ-esek *Gusztos István* tanár vezényletével azóta is tiszteletre és szeretetre méltóan állnak az eredetileg nem egészen önként felvállalt nincstelenek mellett.) A hivatalos magyarázatoknál – melyek részint az önkényes beköltözők elvetemültségét, részben a jogállamiság normáira, részben a környék lakóinak felháborodására való hivatkozást, továbbá a város többi, mintegy nyolcvan önkényes lakásfoglalója elé állított elrettentő példa szükségességét foglalták magukba – fontosabbnak és igazabbnak látszott a tanácsnak egy másik szempontja: a barakkból erdélyi menekültek számára kívántak tábort berendezni, megpályázzván ezzel néhány (6) millió forint állami támogatást. S e hazafias terv megvalósulásának útjában állt a nyolc család.

---

²⁸ 1990. február 24., március 10.

Az SZDSZ-es válságstáb a baglyasalji barakkok után a tanács elnököt kereste föl, s kompromisszumot ajánlott: halasszák el a kilakoltatást a tél végéig, de legalább 30 nappal. Ez idő alatt *Geskó Sándor* irányítása mellett szociológiai elemzést készítenek a barakkokról, amit a tanács hasznosíthat a probléma rendezésénél.

Az október 23-i ünnepség meg volt mentve, Baglyasaljáról azonban néhány nap múlva megint vészjelzés érkezett: november 9-re újabb végrehajtási határidőt kaptak. A tanács a város Ellenzéki Körének támogatását kívánta maga mögött tudni (október 31-ét írunk, ez a divat!), a helyi SZDSZ protestál és érvel. A menekülttábor fontos dolog, de van elég MSZMP-, KISZ- és SZOT-épület, emiatt nem kell kiköltöztetni senkit. Inkább mérjék fel a szociális célra hasznosítható épületeket, s nyissák meg a lakástalanok számára!

November 8.: a tanács Zagyvapálfalván (ahol az önkényes beköltözők, főleg cigányok, egész felújításra váró házakat foglaltak el) lakossági fórumot szervez a cigányság helyzetéről. Jelen vannak a különböző alapítású újabb cigány szervezetek képviselői is. Itt vannak a Hazafias Népfront által varázslatos gyorsasággal megteremtett Magyarországi Cigányok Demokratikus Szövetségének vadonatúj demokratái és a phralipések. Egyébként a találkozó érdeklődő közönségét szinte kizárólag cigányok alkotják – ahogyan pl. a szegediek hajléktalanságról rendezett lakossági fórumát csak hajléktalanok –, a többségi társadalmat hidegen hagyja a téma. Mit tesz isten, a vita egész este a másnapi kilakoltatás körül folyik. Nem teljesen kiérleltnek minősíthető megjegyzés születik a tanácsi vezetők és a politikaiérdek-képviselési szárnyakat próbálgató helyi MCDSZ-esek között: a jelen levő cigányok háromtagú bizottságot küldenek ki másnap reggel Baglyasaljára, s a helyszínen hagyják jóvá a kilakoltatás végrehajtását, vagy javasolják a család érdemességére való tekintettel egy szükséglakás kiutalását. A képviselési demokrácia ezúttal mint egy Néró vagy mint egy doktor Mengele működik majd.

A városi tanács végül megmentette a háromtagú bizottságot e kétes szereptől. Másnap reggel nemcsak teherautókat, rendőroket és rendőrökutyákat irányított a helyszínre (ne feledjük, hogy összesen nyolc családról van szó egy elég lazán beépített, családi házakból álló negyedben, ahol ilyenformán a tömeges erőszakos ellenállás veszélye vajmi csekély!), hanem egy aláírható nyilatkozatot is. Eszerint az aláíró lakásfoglaló kötelezettséget vállal, hogy 1990. március 31-ig önállóan gondoskodik lakhatásáról, a tanács viszont eltekint az önkényes lakásfoglalókat sújtó legfőbb büntetéstől, miszerint 5 évig lakáskérvényüket be sem adhatják. A nyájas díszletek között a kilakoltatásra várók „minden kényszer nélkül” aláírták a nyilatkozatot. Bár a hidegvérűbbek, akik nem dermedtek meg egészen a kutyák és rendőrök imponálás seregétől, rögtön felvetették: vajon március 31-én mennyivel lesz inkább módjuk önmagukról gondoskodni, mint november 9-én? No, de hát a lumpen elem éppen azért nem viszi semmire a tisztos világban, mert a mai örömet mindig előnyben részesíti a holnappal szemben, hiányzik belőle az előrelátás és a felelősség – ahogy ezt számos tanácsi tisztviselő, kormányfő és akadémikus megmondta már a történelem folyamán. A baglyasalji lumpenek is szívesen örültek ma annak, hogy a kutyákról nem kerül le a szájkosár, s a hideg bokor helyett kies fabarakkjukban hajthatják le a fejüket este.

Így érkezünk 1990. március 31-éhez. A várakozásoknak megfelelően sok csoda nem esett az eltelt idő alatt. Legfőleg annyi, hogy az erdélyi menekültek táborára vonatkozó fejlesztési tervek kimúltak. (Nem a barakkok miatt.) Megszűnt tehát a pragmatikus ok, amiért e nyolc családnak menni kell. Maradt a jogállamiság. Ti. rendnek és sorrendnek kell lenni.

Egy család beköltözött, kettő mégis kiköltözött ez idő alatt, a többiek újfent a szabad demokraták támogatását kérték. („Politikai síkra terelték a kérdést” – mondta szakszerűen és rosszállóan az egyik tanácsi illetékes.) Szegény SZDSZ, megint kelepében találta magát. Sajnálta és féltette pártfogoltjait, ugyanakkor két választási forduló között kellett szembenézniük a választópolgárok hangulatával, mely általában sem, de Salgótarjánban különösen nem barátságos a cigányokkal s lakásfoglalókkal kapcsolatban. A helyzetet a

Helyzet mentette meg ismét egy időre: a tanács is meg akarja várni az új hatalom berendezkedését.

Az SZDSZ-esek vészjelzésére érkező Szeta-segédcsapatok megnyugodva távozhattak. A végrehajtás egyelőre bizonytalan időre elnapolva. Azért megkérdezték: ha már nem kell a barakk menekülttábornak, nem maradhatnának-e ott törvényesen a foglalók? Nem – válaszolta a tanács –, ugyanis megint terveink vannak. A barakkokat téliesítjük, felújítjuk, és hajléktalanmenhelyet csinálunk belőle. Miért? Olyan sok a hajléktalan, hogy nem férnek el a 14 üres barakk-lakásban? – kérdezte a Szeta. – Salgótarjánban egy hajléktalan sincs – válaszolta a tanács öntudatosan –, de lesz, mihelyt végrehajtjuk az önkényes beköltözők kilakoltatását, pl. A barakkokból.

UL: Köszönjük Gusztos István rendszeres tájékoztató leveleit, melyek e rövid beszámoló nyersanyagául szolgáltak, köszönjük Kaszás Erika helyszíni kalauzolását, és köszönjük dr. Petercsák Zsoltnak – aki a tanács hatósági osztályának vezetője – a kérdéseinkre adott szíves, részletes válaszait.

Debrecen

A debreceni hajléktalanok megtalálták a kis helyi Szeta-csoportot. Információink az egyik debreceni szetás, Nagy Judit leveléből származnak.

Az erdélyi menekülteket a múlt hét végén átvitték Debrecenből Hajdúszoboszlóra, s így a debreceni Dobozi u. 2/C üresen maradt. A pályaudvaron tanyázó hajléktalanok közül hárman csöndben beköltöztek az elhagyatott táborba. A három férfi mondhatni ideáltipikus megtestesítője a „társadalmi problémának”, ketten, fiatalok, volt állami gondozottak. Egyikük meglehetősen fogyatékos, gondnoka is van, csak a jelek szerint nem áll hivatása magaslatán. A harmadik családját elhagyott (vagy kilökött?) súlyos alkoholista: „jó esélye van rá, hogy egy kukatárolóban csöndben kimúljon” – foglalja össze Nagy Judit. A szetások ajánlották a hozzájuk forduló pályaudvariaknak is, hogy szívárognak be békésen a Dobozi utcába, ám február 24-én vészjelzéseket kaptak: kósza hírek szerint március 1-jén kidobják a három behúzódot is. Az aktivisták először a Dobozi utcába mentek – a gondnok nem tudott ilyesmiről. Ezután a városi tanácshoz, ott viszont az illetékesek egyike megerősítette a hírt, majd – a problémában való mély jártasságot árulva el – hozzátette: a három hajléktalan majd keres magának albérletet.

A szetások február 28-án Fülöp Tamásnak, a Szociális és Egészségügyi Osztály vezetőjének színe elé jutottak. Két és fél óras tárgyalás következett, végül a három hajléktalan ember hat nap haladékot kapott. A derék szetások kerítették két albérletet, s némi lakbér-hozzájárulást; az alkoholbeteget – akin ijesztő elvonási tünetek mutatkoztak, ha nem jutott piához – egy körzeti orvos segítségével kórházba juttatták. További két hét... Elmentek a tanácsi hivatal vezetőjéhez egy szükséglakásért. Azt nem kaptak, de kiutaltatott 20 000 forintot a Szetának a férfiú támogatására, utólagos elszámolással.

S hogy miért e nagy felhajtás a három illetéktelen Dobozi utcai lakó körül? Miért nem tölthetik meg az egészet a helyi csövezők?

A városi tanácsnak Debrecenben is tervei vannak: az erdélyi menekültek elhagyott táborát át akarja alakítani *hajléktalanok menhelyévé*. Csak a végrehajtásnál *útban vannak a hajléktalanok*.

Türelmes Olvasó – ha vagy, s végigolvastad történeteinket e tárgyban –, láthatod, hogy ez az általános tanulság. A tanácsi koncepcióknak úgy látszik, már ez a végzetük. A koncepciótlanul burjánzó emberi lények.

1990. ÁPRILIS 14.

SÖTÉTBEN

Újra az önkényes lakásfoglalókról

Egy-egy különösképp megviselt, a helyi hatóságok által réges-rég kiűritett, lakhatatlannak nyilvánított fővárosi bérházban történelmi méretű harc folyik. Ki tudnak-e verekedni maguknak valami életesélyt annyi fordulat örök vesztese, vagy egy korszakra ismét „lehullanak az eleven jog fájáról”. Ez az igazi tétje a nagyvárosi lakásfoglalásoknak s az önkormányzatok önkényes beköltözőkkel vívott, mind sűrűbben fellángoló háborúskodásának.

Türelmes törvénytisztelő kerestetik!

A lakásigénylők listája az önkormányzatok iratrendezőjében már nem egyéb, mint egy elsüllyedt világra emlékeztető kegytárgy, az újabb és újabb lakásigénylések befogadása pedig holmi babonás rítus. Hiszen elosztható, kiutalható önkormányzati lakás szinte nincs, s – mindenki tudja – egyhamar nem is lesz. A bűvös névjegyzék (a tárgyévben lakáskiutalásban részesülők lajstroma) már csak a várólista első néhány helyezettjének jelent valóságos reményt, a többi lakásigénylő (a fővárosban kerületenként van minimum 3000) pontosan tudja, hogy csak akkor juthat lakáshoz belátható időn belül, ha akcióba lendül. Építkezésbe fog, öröklakást vásárol és nyakig eladósodik, hathatós protekciót keres, vagy fekete üzelmekbe bonyolódik, s kenőpénzzel igyekszik legalizálni a dolgot. Ki ne tudna jó néhány példát környezetében „lelépéses” bérlakásvásárlásra, nagymamákhöz, nagynénikhez bejelentett reménybeli bérlakásörökösökre stb.

Amikor tehát az önkényes lakásfoglalók kifüstölésének nekigyürköző önkormányzati testületek és polgármesterek a türelmesen várakozó törvénytisztelő állampolgárokra hivatkoznak, akiknek a lakásfoglalók elébe vágtak, alighanem egy szinte üres halmazt emlegetnek: ilyen állampolgárok jószerivel nem léteznek. S azok a lakások, melyeket az önkényesek birtokba vesznek, kevés kivétellel nem kiutalható, leírt, megszüntetésre ítélt lyukak. Ha nem lennének azok, rég megszerezte volna őket egy ügyes polgártárs némi pénzzel.

Az önkormányzatok s az önkormányzati testületre nem egy esetben kemény nyomást gyakorló lakosságcsoportok aggodalmának más az oka, mint amire (morálisan kikezdehetetlenül) hivatkoznak. Önkényes lakásfoglalókként a fenyegető méretű marginális társadalmi csoportok szivárognak be a lakóközvetbe, a kerületbe, a városba. S ez a veszély bizony valóságos, az utánpótlás beláthatatlan.

Beköszöntött a tavasz s vele az ostromállapot. A demokratikusan választott önkormányzatok színre lépése óta ugyanis intézményesült bizonyos ciklikusság: a fagy beálltától a fagy felengedtéig viszonylagos elnézést gyakorol a helyhatóság, nem forszírozza olyan nagyon a kilakoltatást. Erre 1990 késő őszén és 1991-ben is helyi megállapodások születtek különféle szociális munkások, egyletek és hivatalok között. Tavasszal aztán kezdődik a rendcsinálás.

Asszonyok háza Óbudán

A Vörösvári út és a Hévízi út sarkán, a diadalmas hetvenes évek büszke lakótelepének szomszédságában roskadozó 22 lakásos, kétemeletes, régi bérkaszárnnyát még a hajdani tanács ítélte bontásra, s kezdte kiűriteni. Az első önkényes beköltözőnek, H. Irénnek (két gyerekkel) még a tanácselnökhelyettes fogadta el a lakásigénylését 1989-ben, s adott szóbeli engedélyt az itt maradásra.

A következő S. Bori volt (plusz egy óvodás fiúgyermek) 1990. november 11-én. Ő már az új polgármesternél „jelentette föl magát”, vagyis írásban, szóban engedélyt kért, hogy a telet kihúzza a majdnem üres ház egyik lakásában. Évekkel ezelőtt férjével feladták a fővárosi lakást, vidékre mentek vállalkozni, belebuktak. Visszajöttek Budapestre (mindketten itt éltek

világéletükben), laktak tízezer forintos bérelt lakásban, laktak barátoknál szívességből, mindenesként egy szobáskában nagyuraknál s szülőknél, hol együtt, hol külön. A biztos pont az asszonynak és a gyerekeknek Bori szüleinek egy szobája itt a közelben, ott letek menedéket a forgatagban újra és újra, egy szobában a TBC-s papával. S. Borival némiképp rendhagyó pályán indultak meg a Hévízi úti önkényesek. Az értelmes, tanult, szervezőképes Bori egymás iránt szolidáris közösséget faragott belőlük.

A következőt, B. Zsuzsát (egy gyerek) maga a polgármester irányította S. Borihoz 1990 decemberében, mikor választópolgári bizalommal telve megjelent nála, hogy ő most már hol lakjon, ha egyszer nem talál újabb albérletet. „Majd S. Bori megmondja magának!” – válaszolt talányosan az újdonsült polgármester.

Azán jöttek sorba a többiek: B. Judit, aki szintén a közelben lakott szintén a szüleinél, két gyerekkel, s napról napra erre járván arra figyelt fel, hogy egyre több ablakból szűrődik ki fény, élet költözik a halálra ítélt házba. Őt asszony fogadta meg S. Bori tanácsát, s „jelentette fel magát” szintén. Mások nem merték követni ezt az utat: például S. Hajnalka, a háromgyerekes, analfabéta, mozgóárusításból élő cigányasszony, aki nem nagyon hitt a hatóság jóindulatában.

Macska-egér játék a díjhátralékkal

Az önkormányzat nem lakoltatott ki senkit, nem is fenyegetőzött, nem küldött felszólításokat, de hogy, hogy nem, a díjbeszedő vállalat egyszer csak nem jelentkezett a számlákkal, melyeket korábban egyesek akkurátusan fizettek a régi, kiköltöztetett lakók nevére. (Ti. hogy ne legyenek sebezhetőek ki nem fizetett közműfogyasztás miatt.) Egyszer csak a díjbeszedő lakatlannak nyilvánította a házat. Említést érdemel talán az a körülmény, hogy decemberben váratlanul mégis megjelent a villanyszámlás, s az Elmű időlegesen felfüggesztette legalista szemléletét: amennyit kasszírozni tudott, annyit kasszírozott. Még részletfizetésbe is belement, feltehetőleg évi jelentős bevételhiányát csökkentendő.

1992-ben azonban számla megint nem érkezett, s egy szép, kora áprilisi, pénteki napon megjelent a körzeti Elmű-kirendeltség embere: díjhátralék miatt kikapcsolta a ház áramszolgáltatását.

Az asszonyok egy órán belül hadba rendeződtek. Irány az Elmű! Nincs vesztegetni való idő, hétvége következik.

A villanyt még a pénteki munkaidő lejárta előtt bekapcsolta ugyanaz a szerelő...

Április 24-én, pénteken ismét eljött az Elmű embere. Kikapcsolta a villanyt, s előre megmondta: a kirendeltség saját hatáskörében nem kapcsolja vissza még egyszer. Főnökei őt magát erősen megfenyegették.

Péntek este az asszonyhad a polgármester lakásán csöngetett, de hiába. A polgármester nem volt otthon.

Hét végén a ház sötétben maradt. Azért annyit megtudtak a nők, hogy a polgármesteri hivatal az IKV igazgatójától kapott levelet, melyet a polgármesteri hivatalból valaki (ki?) továbbított az Elműnek.

A levél jó tanácsot tartalmazott. Nem kell kilakoltatni. Az önkényes lakásfoglalók maguktól kimennek, ha megszüntetik az áramszolgáltatást.

Amazonok

Mikor a házban kialudt a villany, még mind a 22 lakásban laktak (egyben még itt felejtett „öslakó”). Mire tíz nap múlva S. Boriék győztek, már csak kilencen maradtak. Nyolc asszony 12 gyerekkel s egy magányos férfi egy kilencedik lakásban. (Az éjszakára csöndben besurruló rendszeres csöveseket nem számítva.)

A nyolc asszony kitartott a sötétben. Egy hétig jártak a polgármester nyakára, együtt, mind a nyolcan, hiába üzenté a polgármester, hogy csak azt az ötöt fogadja, „akit ismer”. Nyolcan,

mindig mind a nyolcan, elszakíthatatlanul. (A kilencedik, a férfi maga ment utánuk.) Mozgósítottak két napilapot, a helyi kábeltévét, a Naptévét és a rádiót, meg sem álltak az Elmű budapesti igazgatójáig. Kifizettek 15 781 Ft díjhátralékot. A tizedik napon kilenc levél volt a kezükben: a polgármester kéri az Elektromos Műveket, hogy emberiességi szempontokat figyelembe véve legalább három hónapra adja vissza az áramszolgáltatást. A polgármester tíz napig állta a női könnyeket. A tizedik nap nem bírta tovább, miszerint ő senkit nem tesz az utcára, de nem támogatja a jogszerűtlen állapotot azzal, hogy írásban tudomásul veszi. Estére kigyulladt a villany. Három hónapra...

A KÉRDÉS

Ma, amikor e sorokat írom, kilakoltatás zajlott a IX. kerületben, a múlt héten a VII. kerületben tűztek ki néhányat. Mindkét helyen csecsemők kerültek az utcára. (Hacsak a helyi szociális munkásoknak nem sikerült elérni valamit.)

A szocializmus „késleltetett városfejlődése” (Szelényi-Konrád, 1972) most meglódult: a falvakba visszaszorított s a nagyvárosi ipart tápláló nincstelenek hada jön, jön feltartóztathatatlanul a nagyvárosok felé, asszonyostul, gyerekestül, hogy nagyvárosi szegénnyé legyen, ahogy a világon mindenütt. A demokratikus Magyarország, a demokratikus önkormányzatok egyelőre nem veszik tudomásul, hogy a piacgazdaság vastörvényének kényszerű végrehajtói zavarják a megszokott rendet. S a Rend nevetséges papírlapjait, egy csődbe ment, bukott berendezkedés tárgyát vesztett rendeleteit szegezik szembe az áradattal. Nem lesz elég. Az elmúlt évtizedek veszteségeit nem lehet elintézni mint normaszegőket.

Vagyis lehet, csak az nem demokrácia. Az rendőrállam. Vagy csendőrállam.

1992. MÁJUS 23.

ÚJ SEREGSZEMLE

Alábecsültem a Népjóléti Minisztériumot

Két héttel ezelőtt (Beszélő, 25. szám, Kincs, ami nincs?)²⁹ azt írtam: a kormány mindeddig nem adta semmi jelét, hogy bármilyen szociálpolitikája lenne. Azóta már adta. Ha arról nem is tudunk többet, kiket, hogyan és miből gondol megvédeni a kormány, az világosan kiderül, hogy mit nem akar a Népjóléti Minisztérium.

Ugyanazt, amit Kádár János és Aczél György: nem akarja, hogy tőlük függetlenül, ráadásul netán velük szemben kritikusan, *mások* csináljanak valamit. Azt, hogy ki fog itt öntevékenykedni, Tisztelt Hölgyeim, Tisztelt Uraim, azt *mi* mondjuk meg – üzenték a Népjóléti Minisztérium tiszteletre méltó vezetői. Most bíralták ugyanis felül a minisztérium 200 millió forintjára beérkezett szociális pályázatokat, s rendre *elutasították* a Szegényeket Támogató Alapot (Szeta), a Menhely Alapítványt meg az Újpesti Családsegítőt. A Menhely Alapítvány maga két pályázatot nyújtott be, összesen 12 millió forintra, ám nem járt túl a minisztérium eszén. Okét an gross kizárták a pályázatból.

A Beszélő olvasói – és persze a Népjóléti Minisztérium – többé-kevésbé ismerik ezeket a szervezeteket. A Szetáról tudják, hogy tizenkét éve működik, hogy munkatársait annak idején jutalmul nemcsak állásaikból rúgták ki, hanem tételes listán tiltották ki a szociológiai kutatómunkából, mindenekelőtt a szociálpolitikai „főirányból”. Akiről kiderült, hogy segít a Szetának, az nem kapott ösztöndíjat, nem fejezhette be készülő filmjét, azt beidéztek a pártközpontba, a minisztériumba, a rendőrségre, és egyáltalán, igyekeztek lebeszélni áldásos tevékenységéről. A Szeta 1989 óta bejegyzett szervezet, mely alapítványból folytatja korábbi munkáját, változatlanul roppant puritán keretek között. Munkatársai jórészt ingyen dolgoznak, szállítanak, utaznak – vagyis a saját zsebükből, s ügyfélforgalmukat mintegy 10 négyzetméteren bonyolítják. A szerény infrastruktúrára, az összes két és fél főfoglalkozású munkatársra a Soros Alapítvány jóvoltából telik, mert a szegények támogatására kapott pénzt az alapítvány szabályozása szerint nem fordíthatja magának a szervezetnek a finanszírozására.

Az Újpesti Családsegítő Központ hivatalos intézményként jött létre, s ma is az. Szélesebb körben azzal vált ismertté, hogy konkurálva a fölöttébb óvatos körültekintéssel és titokban folyó létminimum-számításokkal, saját szellemi kapacitását külső szakértőkkel kiegészítve, maga is hozzálátott az újpesti létminimum kiszámításához. Rendre korrigálja és nyilvánosságra hozza saját számításait, s mit tesz isten, a kontroll megtette a magáét. A „hivatalos” létminimum egyre inkább közeledik az Újcsakőéhez, s 1989 óta nyilvános. A Családsegítő Központok kísérleti intézményként jöttek létre, s működésük szabályai mindmáig lazák. Laza kereteit az Újcsakő úgy töltötte ki, hogy körzete és a kerület alaposabb szociológiai feltérképezésére törekedett, s kísérletet tett a feltárt problémák megoldására. Igyekeztek nem pusztán a kapott költségvetési pénzből élni, hanem nonprofit gazdálkodó szervezetként működni: ők rendezték az első Szegénységellenes Hétvégét is. Nyilvánvaló és elismert szociálpolitikai műhely az Újcsakő.

A Menhely Alapítványban benne van a Szeta és az Újcsakő is, két egyházi egyesülettel, valamint a Hajléktalanokért Bizottsággal együtt. 1989/90 viharos telén született, amikor a hajléktalanok látványosan megjelentek a budapesti utcákon. A hatóságok tehetetlenkedtek, a fent említett szervezetek pedig a sajtóban közzétett nyút levélben vállalkoztak hajléktalanmenhely alapítására, ha a kormány (akkor még a Németh-kormány) rendelkezésükre bocsát egy frissen felszabadult munkásórbázist vagy laktanyát. Erre gyorsan jelentkezett az MSZMP is, észbe kapott a Fővárosi Tanács, de akkoriban úgy fűttak a szelek, hogy a kormány – a Szociális és Egészségügyi Minisztérium, a Pénzügyminisztérium, mely a zárolt munkásórvagyont kezelte – szeretni kezdte a Szetát. Nem kevés huzavonával,

---

²⁹ Lásd kötetünkben a 223. oldalon.

miközben a pesti csövesek szinte folyamatosan demonstráltak, lett munkásörbázis, lett SZÖSZ (Szegények Önségítő Szövetsége, Nagy Bandóval) és lett a Fővárosi Tanácsal közös Menhely Alapítvány. (A pénzt főleg a főváros adta.) Megkísérelt nem rendőri módszerekkel és nem rendőri segédlettel menedékhelyet nyújtani annak, aki fedelet kér a feje fölé, kidolgozni és kiépíteni a sajátos szociális csoport gondozásának módját, együttműködve minden szervezettel, amelyik hasonlóra vállalkozott. Ma nemcsak menhelyet tart fenn, hanem Hajléktalan Gondozási Központot is.

1990 elején, a lelépő Szociális és Egészségügyi Minisztérium még kiírt egy pályázatot, s szétosztotta a maradék pénzt. A Szeta pályázott és életében először állami pénzt kapott a sehol sem lakó gyerekes anyák számára létesítendő otthon céljaira. A pénz nem volt elég, nyomorultul összegyűjtögetett alapítványi tőkéjéből egészítette ki, megvásárolt egy Pest környéki házat, s az otthon működik. (A Szeta ugyanis az elmúlt tíz év szociális fejleményei nyomán született, nem tarthat igényt tehát holmi *kárpótlásra*.)

Jött az új kormány. Az új tél. Jött az új hajléktalاندemonstráció a Keleti pályaudvaron. Az új Népjóléti Minisztérium új hajléktalanügyi miniszteri biztosa, Lakner Zoltán (korábban általános iskolai igazgatóhelyettes), a Máltai Szeretetszolgálatot és a Vöröskeresztet bízta meg az új hajléktalanok ellátásával. A máltaiak rövidesen megállapodtak a Menhely Gondozási Központjával, hogy a gondozást rájuk hagyják. (A Vöröskereszt Információs Irodáját a Keleti pályaudvaron e sorok írója nyitva még soha nem látta, bár átlag hetente megszemléli.)

A parlament a Szetának megszavazott ugyan 800 ezer forint költségvetési támogatást 1990 végén, az új Pénzügyminisztérium azonban egyszerűen nem folyósította. A Szeta várt sorára, a pénz csak nem jött. Egy idő múlva végül is telefonált. A PM illetékese közölte, hogy a pénz elveszett, mert nem jelentkeztek időben.

A Népjóléti Minisztériumban Surján László miniszter bizonyos személycseréket eszközölt: átalakította a szociális apparátusát. Egyik új munkatársának, Bene Bélának (korábban középiskolai igazgató) az volt a legfontosabb tennivalója, hogy áttanulmányozta az előző pályázatok anyagát s a SZEM pénzköltéseit. Megállapította, hogy meglehetősen lazán nyomtak némi készpénzt a hajléktalanmenhelynek 1989 végén, túl engedékenyen bírálták el a Szeta, a Menhely és az Újcsakő pályázatait. Mintha Bene Béla nem tudta volna (talán nem tudta), hogy nehezen talált volna sok *más* társaságot a SZEM bírálóbizottsága, aki némiképp hitelesíteni tudta volna elképzeléseit korábbi munkájával. Feltehetőleg ennek nyomán hét nyertes pályázóra ráküldték az adóhatóságot és a Számvevőszéket is, a hét közül három a Szeta, a Menhely és az Újcsakő volt. Legjobb tudomásunk szerint e pénzügyi hatóságok semmiféle kivétlivalót nem találtak. (Legfeljebb a pályázat kiírásában, ám ebben a nyertes pályázók nehezen hibáztathatók.)

Ezek után a Menhely Alapítványt kizárták a népjóléti pályázatából. A szakmai bírálók ugyan elfogadásra javasolták pályázatait, a minisztérium főtisztviselőiből álló szuperzsűri viszont megerősítette kizárását, hajánál fogva előrangot, mondvacsinált indokkal.

A Szeta az alábbi leveleket kapta a múlt héten:

Szociális Válságkezelő Programok Irodája

SZETA

Morvay Bea és Solt Ottilia részére

Budapest

Tisztelt Pályázó!

A Népjóléti Minisztérium által 1991. évre a szociális ellátások fejlesztését szolgáló szakmai programokra meghirdetett pályázatok elbírálása megtörtént.

A pályázatban megfogalmazott szociális fejlesztési koncepcióval egyetértünk, tevékenységét támogatandónak tartjuk. Sajnos azonban a pénzügyi keret szűkössége határt szab lehetőségeinknek, így az Ön pályázatát a bírálóbizottság nem támogatta.

Szeretnénk megköszönni a pályázatban való részvételét, s szívesen nyújtunk a jövőben segítséget egy szakmailag megalapozottabb, sikerre vihető pályázat kimunkálásához. Kérem tájékoztatásom szíves tudomásulvételét.

Köszönti: Budapest, 1991. június 21.

Szabó Istvánné főosztályvezető

Népjóléti Minisztérium Család-, Gyermek- és Ifjúságpolitikai Főosztály

Tisztelt Pályázó!

A Népjóléti Minisztérium által 1991. évre a szociális ellátások fejlesztését szolgáló szakmai programokra meghirdetett pályázatok elbírálása megtörtént. Értesítem, hogy a főosztályunkra benyújtott és 45.640/272/2992. iktatószám alatt nyilvántartott Alternatív kollégium című pályázatát a szakmai bírálóbizottság véleménye és a rendelkezésre álló keretek szűkössége alapján a Népjóléti Minisztérium nem támogatja.

Köszönti: Budapest, 1991. június 20.

Bene Béla főosztályvezető

Felhívtam a Népjóléti Minisztériumot. Lakner úr szabadságát tölti, egyik munkatársával beszéltem. Kértem volna a nyertes pályázók listáját: vajon mely szervezetek azok, amelyek szakmailag annyival jobbak a Szetánál? A lista még nincs kész – közölte az illető –, de különben is, most mit akadákoskodtok? Két-három elutasító formalevelet gyártott a hivatal, az egyiket elküldték. Ne vegyem már a szívemre! Hát a szívemre éppen nem veszem, nem vettem Kádártól, Aczéltól s a III/III-astól sem.

De azért Szabó Istvánné, Ibolya szakmai tanácsaira őszintén kíváncsiak vagyunk. Meg arra is, hogyan kell Lakner Zoltán miniszteri biztos úr szerint a hajléktalanokkal foglalkozni. Ugyanis a július 21-i Népszabadságban ezt dörgöli a Fővárosi Önkormányzat orra alá. Csalódást keltett bennük (a minisztériumban) az eddigi együttműködés – nyilatkozta Lakner Zoltán. – Nem elég szállást adni, az idekerülőkkel bizony foglalkozni is kellene! – teszi hozzá abból az alkalomból, hogy a főváros a kért 60 millió helyett 20 milliót kap a kormánytól.

Őszintén kíváncsiak vagyunk: nem ezt hívják hatalmi arroganciának?

1991. JÚLIUS 6.

ERZSÉBETVÁROS³⁰

Ha a polgármester közülünk valói

Erzsébetváros nem sorakozott fel annak idején a főpolgármester ellen. Az önkormányzati testület és a vezetők természetesnek vették és elfogadták, hogy döntéseiket összehangolják a fővárosi elképzelésekkel. A kerület szabad demokratái közül jó néhányan – látván más kerületek és a főváros viszályát – úgy gondolták, hogy az együttműködési készséget a polgármester szabad demokrata volta magyarázza: lám, helyesebb elkötelezett embert választani, mint „kívülről hozott” pártonkívülit. Mert a pártonkívülit nem köti semmiféle lojalitás a szabad demokratákhoz és a szabad demokrata főpolgármesterhez.

(A hipotézis egyébként nem igazolható: a főpolgármesterrel vagy az SZDSZ-frakcióval konfliktusba keveredett kerületi polgármesterek között vannak párttagok. Más kerületekben más szabad demokraták egyébként éppen a kívülről hozott polgármester megválasztásával magyarázzák a viszonylag zökkenőmentes működést: a dolgok azért mennek jól, mert nem a pártérdemek, hanem a személy megfelelése volt a kiválasztás fő szempontja. Igazából a polgármesterek, alpolgármesterek, önkormányzati képviselők pártonkívülisége vagy párttagsága aligha oka bárminek, legfeljebb a kialakult konfliktusok utólagos magyarázatára szolgál.)

Erzsébetváros Demszky választóközrete, Demszky győzelme a parlamenti választáson a kerület szabad demokratáinak személyes diadala is volt. Természetesen sokkal személyesebben kötődtek Demszkyhez főpolgármesteri minőségében is, mint az „átlagos” szabad demokrata, hisz úgy érezték, hogy politikai karrierje az ő szorgos munkájuknak is köszönhető. Ráadásul a testület olyan (szabad demokrata támogatású, de párton kívüli) alpolgármestert választott, aki képzettségénél, szakmai múltjánál fogva jól szót értett a főpolgármester stábjának nagy részével. Így született meg a kerületi lakáskonceptió, amely körül aztán mégis kitört a háborúskodás.

A VÁROSOK RÁKFENÉJE, A LAKÁS

A lakásgazdálkodás fordította szembe egymással a képviselőket, a kerület vezetőit, a lakosságot csakúgy, mint a XII. kerületben. Ami azt illeti, a városi lakásproblémának, kiváltképp a fővárosinak, de a fővároson belül is főleg a belső, igazán nagyvárosias, a századforduló táján sűrűn beépített és azóta alaposan tönkrement kerületeinek nincs konfliktusmentes megoldása. A belső kerületek lakásállománya az államosítás óta döntő részben állami, újabban önkormányzati tulajdon, de ez a vagyon köztudottan csődtömeg, fenntartása önmagában is tenger pénzt emészt fel. Ráadásul a lakosság a lakásállomány leromlásával párhuzamosan elszegényedő, elöregedő, tehát korlátozottan fizetőképes. Igen értékes telkeken – hiszen a cityben vagyunk! – jövedelmet nem termelő, csak pénzt nyelő ingatlanok és az önkormányzat nyomasztó felelőssége azért, hogy választópolgárai lakjanak, sőt lehetőleg javuló minőségben lakjanak. Ráadásul azok az ingatlanok, amelyek mégis jövedelmet hozhatnának, nem kerültek az önkormányzat tulajdonába. Terézváros az Andrássy úti palotákkal és az alattuk lévő telkekkel Krözus lenne, ha azok nem maradtak volna állami tulajdonban mint nagy alapterületű irodák.

BÉRLAKÁS-PRIVATIZÁCIÓ A RENDSZERVÁLTÁSBAN

A privatizációs elképzeléseknek volt (van) egy olyan vonulata – liberális közgazdászok is vallják –, amely szerint az állami vagyontól minél előbb kell megszabadulni. Vigye akárki, akármennyiért, akár ingyen, csak legyenek végre valódi tulajdonosok. Csak minél

---

³⁰ A cikk a Beszélő *Így kormányzunk mi?* című önkormányzati sorozatában jelent meg.

gyorsabban! Minden egyéb megfontolás csak fölöslegesen lassít, eredménye amúgy is bizonytalan. Persze az a jó, ha vagyonos tulajdonos akad, mert az ő keze alatt gyarapodik a jószág, de ha a tulaj szegény, akkor is elrendezi majd a dolgokat a piac. Mielőtt valaki azt gondolná, hogy e nagyvonalú privatizációs koncepcióban az az elvtársi motívum munkált, hogy elsőnek mindenesetre a legjobb helyen lévő legjobb lakásokat vehessék magántulajdonba a jól pozícionált lakók, s jó emlékeket hagyjanak maguk után azoknak a körében, akik ezután következnek, megjegyezném, hogy nemcsak elvtársak gondolták így, és nemcsak nálunk. Ezért vagy azért: a fővárosi bérlakások bagóért kerültek a benne lakók tulajdonába, már ahol kerültek. Egész különböző értékű lakások közel ingyen, olyanok is, amelyekbe a bennlakó már százezreket beleölt, olyanok is, amelyekbe nem. A rendszerváltás bizonytalanságában, amikor senki nem tudja, mi lesz a lakbérékkel, egyáltalán a bérleti viszonytal, nagyon sokan szeretnék ilyen feltételek mellett megvenni a lakást. Még akkor is, ha nincs jövedelmi fedezete a karbantartásnak.

Szép dolog a gyors privatizáció, csak hogy a fővárosi lakásbérlők mögött ott sötétlik az a tömeg, amelyik csak szeretne lakásbérlő lenni. Velük mi lesz, ha elfogynak a bérlakások? És mi lesz a kis jövedelmű tulajdonosokkal, akik ragaszkodnak megszokott helyükhöz?

Az erzsébetvárosi önkormányzat megfelelő bizottsága – összhangban a főváros megfelelő bizottságának koncepciójával – olyan modellt igyekezett kidolgozni, amely több kérdést is megold egyszerre e sok közül, ám ebben a bennlakók vásárlási kondíciói jelentősen romlottak volna a korábbi gyakorlathoz képest. (Beszélő, III. évf., 16. sz.)³¹ Persze, hogy a várományosok élénken tiltakoztak. A tiltakozásnak „lakó-érdekképviselő” címén élére állt az jMSZP, de csatlakozott hozzá a szabad demokraták egyik fele is, polgármesterestül. Nem csoda: azok, akik még nem vették meg a lakásukat, de meg akarják venni, a kedvezőtlenebb feltételeket iszonyú igazságtalanságnak érzik, ha egyszer tegnap ugyanolyan lakók, mint ők, jobb feltételekkel vásárolhattak. Mit érdeklik őket ehhez képest azok, akiknek még reményük sincs lakásra.

Politikai hasadás

Ekkoriban alakultak az SZDSZ platformjai. A felvilágosult koncepciókészítők felsorakoztak a Szabadelvű Kör mellé, s elhatárolták magukat a „radisza-ditól”, amelyik elvtelen népszerűsége törekszik, s erre akarja rászorítani a választott képviselőket is. A „lakosság” nevében lázongók pillanatokon belül karanténban találták magukat: az elvi politikusok egyszerűen nem álltak szóba velük. Pedig a „lakosságpárti” lázadók egy része már hajlott volna a kiegyezésre. (Mások persze még jobban megvadultak.) A veszekedés helyett mindkét tábor morálisan kezdte kétségbe vonni a másikat, korrupciós gyanúkat fogalmazott meg, a szabad demokrata elvek elárulásával vádolták egymást, de szigorúan külön körben. Egyik tábor élén a polgármester, a másik élén az alpolgármester. Egymással nem beszéltek, csak „felső kapcsolataikkal”, s a frakción kívül kerestek szövetségeseket. Az utolsó tragikomikus fejlemény: a kerületi csoport ki akarja zárni az alpolgármesteri frakció tagjait az SZDSZ-ből, a platformok és az ügyvivők megállapodásának arra a pontjára hivatkozva, mely szerint a szövetség elvárja tagjaitól, hogy a szabad demokrata polgármestereket támogassák. (Első nekifutásra ez nem sikerült, s nem azért, mert most a platformosok ajánlottak kompromisszumot, hanem azért, mert a lázadók kompromisszumkereső része szavazóképtelenné tette a csoportgyűlést.) A nagyon színvonalasan dolgozó képviselők közül nem egy a lemondását fontolgatja. A lakásokkal meg nem történik semmi, csak romlanak tovább. Az idő telik. Eltelt a mandátum fele.

1992. JÚLIUS 18.

---

³¹ 1992. április 18. Győri Péter: „Lakástörvény” – koncepció nélkül

A CSODÁLATOS LAKÁSSZAPORÍTÁS

Önkényes lakásfogalokkal szemben önkormányzati képviselők és lakáshivatalnokok mély meggyőződéssel hivatkoznak a „lakásra váró tisztességes polgárokat” ért méltánytalanságra. Pedig ha máshol nem, ismeretségi körükben nyilván ők is tapasztalják, hogy a becsületes lakásra várókat mások is sűrűn átlépi zajtalanul némi pénz és összeköttetések segítségével. Ki ne tudna jó néhány „lelépéses” lakásszerzésről, fiktív cseréről?

A *Hócipő* útján már jó fél éve nyilvánosságra került a kormányzóvivő-nő esete, aki a Diplomáciai Testületet Ellátó Igazgatóságon keresztül jutott ferencvárosi öröklakásából egy zuglói önkormányzati (tanácsi) villalaksba. (Azóta a lakásbérlőkre szabott kondícióknak megfelelően megvásárolta.) Egy hete az egész sajtó a DTEI, illetve a belőle alakult állami tulajdonú részvénytársaság (CD Hungary) lakáscsere-akciójától visszhangzik. A nagy érdeklődés oka, hogy Jeszenszky Géza külügyminiszter mint a néhai DTEI, és Szabó Tamás privatizációs miniszter mint a CD Hungary felettes hatósága feljelentést tett a rendőrségen s bejelentést az ügyészségen, valamint a köztársasági megbízottnál: a céget százmillió nagyságrendű lakáspanamával gyanúsítják.

Vagyonátalakítás

A vállalatát majd részvénytársasággá átalakult hivatalnak, amelynek az itt állomásozó diplomaták ellátása a feladata, kijelölt állami tulajdonú lakások álltak a rendelkezésére. Az állami lakásokból önkormányzati tulajdon lett, a diplomataellátónak pedig mint immár gazdálkodó szervezetnek bérleti jogát tulajdonná célszerű átváltania, hogy vagyona legyen, ne csak bizonytalan használati lehetősége. Hozzáálltak tehát, hogy a nagyméretű bérlakásokat azonos értékű öröklakásokra cseréljék olyan környéken, ahová diplomatákat helyezhetnek el, vagyis a várnegyedben, budai belső kerületekben, a Városligetben és Zuglóban. Hogy később e bérlakásokat a főbérlőként beköltöző cserepartnernek megvehetik, már nem a diplomataellátó hatásköre. (Lásd a kormányzóvivő esetét!) Apránként kiderült, hogy a miniszteri feljelentést megelőzően kormány megbízásból csöndben vizsgálódott már a lakáscsere vidékén dr. Répánszky Miklós ügyvéd; folytatott belső vizsgálatot a CD Hungary igazgatósága is, s a Fővárosi Ügyészséghez fordult a VI. kerületi önkormányzat. Állítólag senki nem talált semmi mást, mint néhány formai hibát. A CD Hungary tulajdonosa az ÁV Rt. Az igazgatótanács persze szintén azonnal vizsgálatot rendelt el, s egyelőre szabadságolta a CD Hungary vezérigazgatóját, Bertók Jánost. Bertók koncepcióos ügyet, politikai indíttatást kiált, s a vállalat felügyelő-bizottságának korábbi elnökét, Torma Lajos MDF alapító tagot sejtí a személye elleni hajsza háttérében. Különböző vélemények szerint a két miniszter a feljelentéssel csupán elébe vágott Torma Lajosnak, aki felügyelő-bizottsági elnökként számos Bertók elleni beadvánnyal ostromolta Jeszenszkyt, akihez akkoriban a DTEI tartozott, illetve csak demonstrálni kívánja a kormány ádáz korrupcióellenes küzdelmét, netán lebuktat néhány SZDSZ-es önkormányzati ember. (Mindez a november 15-i, 16-i és 17-i napilapokban olvasható.)

Egy csöpp empiria – kilencven lakás

Mi itt a Beszélőben szeretjük az aprólékos tényeket, szeretünk számolgatni. Szereztünk egy pontos listát – hogy honnan, azt hadd fedje ezúttal jótékony homály –, amely a nagy érdeklődésre számot tartó 95 lakásból 90-et tartalmaz. A DTEI-nek ugyanis 228 önkormányzati lakás fölött volt rendelkezési joga, ebből 95-öt sikerült öröklakásokra cserélnie (Magyar Hírlap, november 22.).

A 90 lakás (amelyből tehát a diplomataellátó kiköltözött, és amelybe magánszemélyek költöztek be) kerületi megosztása a következő:

- I. kerület: 5 db
- II. kerület: 10 db

- III. kerület: 3 db
- V. kerület: 14 db
- VI. kerület: 13 db
- VII. kerület: 4 db
- IX. kerület: 2 db
- XI. kerület: 12 db
- XII. kerület: 3 db
- XIII. kerület: 4 db
- XIV. kerület: 20 db

A 90 önkormányzati bérlakásért a vállalat 55 öröklakást kapott:

13-13-at az I. és a II. kerületben, 9-et a XII-ben,

4-4-et a XI-ben és a XIV-ben, 3-3-at a III-ban és az V-ben, 2-t a XIII-ban,

és 1-1-et a VI-ban, a IX-ben, a XV-ben és a XX-ban. (Ez utóbbi hárommal kapcsolatban kétséges, hogy diplomatalakásnak alkalmas helyen vannak-e. Viszont pl. A IX. kerületi éppen a kormányzóvivő lakása volt. Ezekben az esetekben talán Szabó Tamás azon nyilatkozata érvényes, mely szerint fokozott munkáért, áldozatvállalásért járhat szabályozott és a demokrácia szabályai szerint ellenőrzött kedvezmény.)

Talán az sem egészen érdektelen, hogy 1990-ben még összesen két lakást cseréltek kettőre (egyiket ugyanabban a házban), 1991-ben négyet négyre, 1992-ben 29-et 18-ra, nyolc esetben egy öröklakásért két bérlakást, egy esetben egyért négyet adtak; 1993-ban 56-ot 28-ra úgy, hogy kilencszer egy lakásból kettő lett, ötször egyből három, kétszer pedig egyből négy. (A lakásháromszorozódás során utaltak ki önálló lakást 1993-ban pl. dr. Ballá Miklós ügyvédnek, aki maga is közreműködött a vagyon-átalakításban, és manilai nagykövet asszonyunk lányának.)

Esettanulmányok

Nyilatkozataiban Bertók János is elismeri, hogy a diplomataellátó partneri köreiben – elsősorban a kormányzatszerveknél, az ingatlanforgalmazás végrehajtói között és a főhatóságoknál – gyorsabban terjedt a csereakció híre, mint e körön kívül. Ehhez annyit tehetünk hozzá, hogy tájékoztató célból megkerestük az egyik frekventált kerület polgármesterét. Az önkormányzat élénk üzleti kapcsolatban van a DTEI-vel, illetve utódaival: telkeket, egyéb ingatlanokat adnak el nekik. „Persze, nekem is ajánlotta valaki, hogy szerezzek diplomatalakást” – jegyzi meg a polgármester. Az önkormányzati hivatalnokok közül volt, aki élt is a munkakörénél fogva megismert lehetőséggel. (A polgármester nem kívánt elköltözni.)

Ami azt illeti, a Fővárosi Önkormányzat egyik választott képviselőjét, majd tőle függetlenül egyik alkalmazottját is megkereste a DTEI munkatársa, s egymillió forintos tiszteletdíjat ajánlott (nem kenőpénzt, hanem korrektül elszámolható tételt) a vagyoncsereakcióban való közreműködésért. Ok történetesen visszautasították a megtisztelő ajánlatot.

Nézegetem a listát, ismerős névre bukkanok. (MSZMP-hivatalnok volt 1989-ig, aztán állami hivatal középvezetője lett.) Felhívom, készségesen felvilágosít. Válik, el kell költöznie a közös lakásból. Válóperes ügyvédje ajánlotta fel, hogy másfél millióért lakáshoz juttatja. Papíron megvette egy nagyméretű XII. kerületi öröklakás bizonyos hányadát, s ma egy lágmányosi panel egy szoba két fészobás öröklakásának tulajdonosa. A CD Hungary papíron három bérlakását cserélte erre a bizonyos nagyméretű öröklakásra. Mire a „partnerek” beköltözhetnek, addigra azok is öröklakások. Legalábbis ez az egy biztosan az. (Másfél millió átírással, közvetítéssel együtt.)

Tanulmányozzuk a listát. Ugyanazt a (ritka) családnevet látjuk két különböző tételnél. Három lakáshoz jutottak összesen, ebből kettő egy nagy budai villa földszintje. A csöngetésre lehúzzák a redőnyöket.

Egy különböző vezetéknevű papíron egy helyre bejelentett párosnak kétszer is kiutalták ugyanazt a két lakást, az első cserehatározatot visszavonták. A másodikon, három héttel később, másik lakcím szerepe. Szilágyi Erzsébet fasor 24. Megnézzük. Frissen tatarozott, nagy villaépület az Evangélikus Egyház Északi Kerületi Püspöksége van benne elhelyezve, ott lakik a püspök maga a családjával, és még egy család. Két éve kapta vissza az egyház, addig szovjet katonatisztek használták. Azt a bizonyos két nevet, a cserepartnereket nem ismerik, a ház két évig üres volt.

Úgy tűnik, a fiktív lakcímről az újba sem költözött még senki, a lakás kihalt, lakatlannak látszik. Reméljük, a két fantomférfiú azért létezik...

Következtetések

A november 20-i Magyar Hírlapban Rajna Györgyi – feltehetőleg a CD Hungary vezetőiek felvilágosításai alapján – megmagyarázza a látszólagos fiktív cseréket, amelyekben nincs semmi jogszerűtlen, semmi umbulda. Bonyolult tranzakciók csupán az állami vagyon értékének konvertálására. Lehet. Csak az önkormányzatok jártak egy kicsit rosszul, néhány közvetítő meg jól. Kétségtelen, polgártársaink ezrei, tízezrei hasonló tranzakciók segítségével jutnak és jutottak lakáshoz. Aprólékosan szabályozott lakásforgalom mellett már csak így van ez. Nem, nem valószínű, hogy grandiózus panamáról van szó. De azért nem volt (van?) rossz buli.

1993. NOVEMBER 25.

ÖRZŐ-VÉDŐ KÖZHATALOM

Két lejtmotívból épül az alábbi töprengés, a kettőt lazán köti össze a felfegyverzett, bár civil ruhás alak szólama. A szociálpolitikai gyakorlatról lesz szó.

Minél inkább megyünk az őszbe, annál jobban közeledik a tél – ezzel a meglepő felismeréssel évről évre megörvendeztetik a polgárokat választott kormányai és önkormányzatai. Most is.

Első motívum: a hajléktalanok, a tél és az új kormányok.

Ahogy a hóeséskor a hóeltakarítás s hajdanán a piacgazdaság előtt kánikulában a sőrellátás– úgy 1990 óta (rosszhiszeműen úgy is fogalmazhatnék, hogy a” piacgazdaság és a szabadság beköszöntével) késő ősszel az utcán alvó hajléktalanok a kötelező téma. Így október tájt mindig kiderül, hogy sokkal többen vannak, mint ahány menedékhely rendelkezésre áll, s ilyenkor a politikusok válságkezelnék. Valamilyen megoldás születik: néhány tízmillió forint, egy nyitva tartott vasúti váróterem, egy hajó, egy vonat.

Az az igazság, hogy 1990 és 1994 között pont a hajléktalanok ellátásával a demokratikus végrehajtó hatalom tisztességgel birkózott. Szó sincs róla, hogy a dolgot megoldotta volna – mellesleg nem is lehet –, talán a pénz felhasználásában is érheti kritika itt-ott; de példászerűen támaszkodott a nonprofit magán- és társadalmi szervezetekre, alapítványokra, a Máltai Szeretetszolgálatra, az új funkciót találó Vöröskeresztre stb., példászerűen működtek együtt kormány szerv és önkormányzatok. Az ellátó hálózat évről évre építkezett, s szinte lépést tudott tartani a probléma növekedésével. Az első éjjeli menedékhelyek után lettek nappali melegedők, ingyenkonyhák, utcai gondozás, orvosi ellátás. Persze semmiből sem elég, de hirtelenjében alig tudnék új közfeladatot mondani, amit rátermettebben láttak volna el az új felelősök, mint éppen ezt.

E sok jó és szép mögött egy viszonylag kis létszámú szakma – ha egyáltalán lehet ezt szakmának nevezni –, a szociális munkások egymást ismerő közösségének folyamatos erőfeszítése és rendszeres munkája áll. S ha valami jót lehet mondani az államigazgatásról és az önkormányzatokról – jelesül a fővárosról –, akkor azt, hogy nem akadályozta, hanem segítette ezt a munkálkodást. Persze senki ne képzelje, hogy nem dúltak konfliktusok is. A „szakma” kevéske előzménnyel 1989 telén szerveződött össze a rendszerváltás lázában, bizonyos hajléktalاندemonstrációról sarkallva (Beszélő, 1989, utolsó próbaszám). 1990. óta csendesen nekikészülődött már nyár végén, hogy felkészüljön a télre. Az őszi bombasztikus bejelentések e felkészülést gyümölcsöztethették. Nem kis szerepet játszott e szerény sikerben a Surján-féle Népjóléti Minisztérium válságkezelő irodája, amelynek élére az MDF-es pártkader Lakner Zoltánt állították, miniszteri biztos rangban. Nem lehetetlen, hogy bujkált e honban olyan ember, aki okosabb, szebb, felkészültebb lett volna Lakner Zoltánnál, de a miniszteri biztos megállta a helyét. A bürokratikus hierarchiából kivont jogállásával élve a megoldandó problémákra fordítva figyelmét, flottul és energikusan munkálkodott az intézményrendszer felállításán, s pártállástól és világnézettől függetlenül együtt tudott vele működni mindenki, akit izgatott, hogy minél kevesebben fagyjanak meg az utcán. Sajnálatos módon, bár némiképp szükségszerűen a kormányzati ciklus vége felé némi átszervezés történt a Népjóléti Minisztériumban. A válságiroda betagozódt, Lakner Zoltánból helyettes államtitkár lett, s más területek is a hatásköre alá kerültek.

1994 tavaszán Lakner szerepelt az MDF választási listáján, s ezért az új kormány felállása után annak rendje és módja szerint elküldetett a minisztériumból. Remélem, az új Népjóléti Minisztérium, élén az új népjóléti miniszterrel, általában jobban fogja ellátni feladatait, mint az előző. De Lakner távozása, úgy tűnik, nem válik javára a hajléktalanoknak. Lehet az új helyettes államtitkár kiváló férfiú – a hírek szerint az –, de az tény, hogy jelenleg nemcsak annak a 90 milliós többletpénznek a felhasználhatósága várat magára, amit az új minisztérium

megszerzett, hanem az 50 milliónak is, ami már megvolt. Horn Gyula a második kormányülésen kijelentette, hogy a kormány szívéen viseli a hajléktalanok dolgát, s az egyik legkorábbi, még júliusi 3000-es kormányhatározat egyszerre három tárcát, a pénzügyit, a belügyit és a népjólétit is megbíz azzal, hogy készítsen előterjesztést a hajléktalanellátás fejlesztéséről, különös tekintettel a regionális szempontokra. A Pénzügyminisztériumnak nyomatékosan feladatul adja, hogy utasítsa a kincstári vagyonkezelő szervezetet: lajstromozza a menhelyé átalakítható, kezelésében lévő épületeket. Csakhogy a szeptember 30-ig elkészítendő előterjesztések azóta is a tárcák között köröznek, s az egyeztetett változat legjobb esetben három hét múlva kerülhet a kormány elé. Addig pedig semmi sincsen. Semmi sincsen például a szociális munkások ama felvetésével, hogy nemcsak a kincstári vagyonkezelő, hanem az AVU ingatlanai között is körül lehetne nézni. Ok például szorgalmasan talpalva a városban nem is egy üresen álló munkásszállót találtak, amelyek kiválóan alkalmasak lennének a célra. De hát a minisztériumi apparátus ujjacskáját a 3000-es határozat soraira irányítja, abban nincs AVU, abban kincstári vagyonkezelő van. Hiába állnak használaton kívüli épületek, s hiába jöhet akár holnapután a fagy.

Sajtótájékoztató persze az évszaknak megfelelően van. Látványosabb, mint valaha. „Nyitott tárcák”, együtt a BM, a népjóléti, a PM és a főváros. „Több pénz a hajléktalanoknak.” „Több juthat a hajléktalanok ellátására” – olvasható az október 18-i lapokban. (Mellesleg az is kiderül, hogy a főváros 1994-ben 75 millió forinttal többet költött erre a célra, mint a központi költségvetés.) Biztos minden lesz, csak mikor! Szükségszerű-e, hogy a kormányváltást megszívják a hajléktalanok?

A „Nyitott tárcák” sajtótájékoztató kapcsán a televízió október 17-i Objektív című műsorában is előkerültek a hajléktalanok. Többek között egy pályaudvari, aki elmondta, hogy üszkösödő lábát a korábban mentősként szolgáló biztonsági őr szokta bekötözni. íme az előljáróban emlegetett összekötő szólam: a fegyveres ember.

Második motívum: védő-őrök a szociálpolitikában

Lehet, hogy az új magyar demokrácia első négy éve úgy kerül be a szociálpolitika történetébe, mint „a szociális munkástól az őrő-védő kft.-ig” című fejezet? Az augusztus 4-i Beszélőbe mint abszurditást tettünk bele egy talált tárgyat. A Bujdosó Bűnmegelőzési és Információs Iroda ajánlja szolgálatait a tisztelt polgármester uraknak és asszonyoknak szociális munkájukhoz. Irodájuk gyakorlott nyugállományú bűnügyi nyomozók közreműködésével oly kiváló környezettanulmányokat készít, hogy ezek nyomán az önkormányzatok szociális kiadásai akár felére is csökkenhetnek. Mint például Békéscsabán, ahol az önkormányzat effajta szakemberekkel végezteti a környezettanulmányokat.

Az október 7-i Magyar Hírlapból, Rejtő Gábor riportjából megtudtuk, hogy a Bujdosó Iroda ajánlata a legkevésbé sem egyedülálló, hiszen az újpesti önkormányzat önmaga legnagyobb meglepedésére vásárolja meg egy hasonló őrő-védő vállalkozás szolgáltatását, a lakbérhátralékosok és önkényes beköltözők „kezelésére”. A jólelkű őrő-védők – csakúgy, mint a pályaudvari – jogsegélyekkel, a családi konfliktusok megoldását elősegítő terápiás beszélgetésekkel és egyéb jó tanácsokkal látják el klienseiket, akik ennek nyomán önként adják állami gondozásba gyermekeiket, s költöznek ágybérletbe, mondjuk hetedik, nyolcadik és kilencedik szobahasználóként egy minden tekintetben feddhetetlen és jogszerű szobakonyhába. Az újpesti önkormányzat szociális téren mindig is úttörő szerepet vállalt, de azért az őrő-védők alkalmazása alighanem a fővárosban sem az ő specialitásuk. A IX. kerület például rangretett testőrököt vegyít el az ügyfélfogadási irodában és a szociális hivatalban, különösen segélyfizetések napján. Hátha az ügyintézők és klienseik kapcsolatában valami zavar adódik. A nyájas Olvasó alighanem magától is tudja, ezért csak zárójelben jegyzem meg, hogy mind a békéscsabai, mind az újpesti, mind a IX. kerületi önkormányzat liberális.

A pártállamban – s ez a régi Beszélő kritikájának tárgya volt – a rendőrség volt hivatott

bizonyos szociális problémák „kezelésére”. A rendszerváltással elérkeztünk ugyanezekhez a rendőrtisztekhez. Csak most már nyugdíjasok. S kft.-be tömörültek. Nem kétséges, ezt akartuk, ezért dolgoztunk.

1994. OKTÓBER 20.

VÁLASSZ SZAKSZERVEZETET

MI SZAVATOLJA A TB BIZTONSÁGÁT?

Erről szenvedélyes és elkeseredett viták dúlnak mostanában. Nem csoda. A nyugdíjak drámai elértéktelenedésének időszakában alkalmunk van átérezni a kérdés súlyát. A felszabadult nyilvánosságban különféle szakértők legtöbbször számára soha nem ismert álláspontokat és szempontokat vonultatnak fel, melyek az álmos közelmúltban csöndben érlelődtek kis, néma műhelyekben, elodázhatatlan döntések kicsapnak a bensőséges hivatali mederből, s szorongva figyeljük, miféle új labirintusokba tévedünk át abból a biztosan sehova nem vezetőből, amelyikben most bolyongunk.

A társadalombiztosításnak éppen úgy nincs legitim, megszemélyesíthető, ellenőrizhető tulajdonosa, mint a nemzeti vagyon döntő részének általában, ezen a holtpontra a tb immár egy éve nem tud átlendülni. Tulajdonosa nincs, de tulajdona nyomasztóan megnőtt, hisz a legutóbbi parlamenti ülészak megszavazta, hogy az egészségügy is az övé legyen.

Nem lehet nem látni, hogy az elmúlt másfél év lépéseit a költségvetés igényei uralták: sürgősen meg akart szabadulni két nagy ágazat terhéértől, a tb-től és az egészségügytől, mielőtt a fejére omlik. De nem siet lemondani a tb pénzéről, ha van neki. Az illetékes kormányzati szerv, a Szociális és Egészségügyi Minisztérium pedig nem siet lemondani hagyományos területéről. Mindebben hihetetlenül zavaró lenne a tb és az egészségügy önkormányzata, amelyet egyébként sem könnyű megteremteni. Mert kikből is állhatna ez az önkormányzat? A munkavállalók és munkaadók képviselőiből, persze, de hol vannak ezek a képviselői szervek? Itt vannak, az a baj. Az álszervezetek, amelyeket 40 év alatt a pártállam különféle változatokban kreált, s mindeddig sikeresen állták útját (többek között) a valódiak megszületésének. Holott egyre rejtélyesebb, hogy mit-kit is képviselnek, miután a monolit hatalom elmállott alóluk. Leginkább valamilyen szűk céhes érdeket, apparátusaik, s az ahhoz közel álló barátok körét. Ha a biztosítottak, a járulékfizetők képtelenek lerázni piócaikat, s létrehozni valóságos érdekvédelmüket, akkor hiányzik az erő, amelyik visszavonulásra kényszeríthetné a tb és az egészségügy régi urait. (Hiába beszéltek a szakértők pl. akkor is, amikor az egészségügy átszervezéséről akarták lebeszélni a parlamentet.) Akkor a tb-nek, s mellette, vagy benne az egészségügynek nem lesz valós, széles önkormányzata, mert *önkormányzatot törvénnyel nem lehet teremteni*. Törvény kell hozzá, de nem elég. Akkor önkormányzati jelmezben a rég ismert szereplők – esetleg új statisztákkal – játsszák majd a kicsit módosított színdarabot. Az önkormányzati testület, aminek a tervét „Társadalombiztosítási Tanács” címen a SZEM a parlament elé kívánja terjeszteni, bizonyos variáció erre az alaptémára. Ha a politikai retorika most az alulról szerveződő ezt-azt szereti, ám legyen ilyen tb önkormányzatunk! Olyan, amelynek először központja van, s az majd megszervezi területi alegységeit... a csúciszerv tagjainak megválasztását mindenestre követi a Minisztérium, valamint a tb főigazgatóság jóváhagyása. Vagyis a menedzser tulajdonost választ. Íme a modell, a döntések legitimálására összetrombitált vadonatúj alkalmi testületek bátran bajlódhatnak az átszabásával. Olyan nagyon nem fog sikerülni. (Ahogy a „forráscserének” nevezett egészségügy-átszervezés nagy leleményét sem sikerült.) S eddig a parlamenten mindent át lehetett tuszkolni, amit a kormány nagyon akart. (Majdnem az is átsúszik néha, amit már a kormány is csak tegnap akart...)

Mondhatni, szégyenteljes volt végignézni azt a manővert, amit a szociális és egészségügyi kormányzat az elmúlt fél évben folytatott – teljes sikerrel. A szokásos „társadalmi vitán” kívül a színpadra szólította előbb az Ellenzéki Kerekasztal megfelelő szakbizottságát, majd az Egészségügyi Kerekasztalt, hogy politikailag biztosítsa a hátát – s előterét vagy jövőjét. A gyöngye kis szakértői arcvonalat könnyedén kijátszotta, ha az megpróbált neki keresztbe tenni. Csak egy példát említenék: a legutóbbi parlamenti ülészak

előtt létrehozott új, állandó parlamenti bizottságát, szakértők bevonásával. A nem létező önkormányzat valamiféle pótszeréül javasolta ezt az EKA, remélvén, hogy általa mégis valami kontrollt gyakorolhat a köz.

A különböző szakértői álláspontok – beleértve az előterjesztő kormányét – legalább a képviselők füle hallatára ütköznének meg egymással, s érzékenyebb felületen érintené a szélesebb közvéleményt is a kérdések súlya, hisz a parlamentre mostanában odafigyelünk. A kormány belement ebbe a javaslatba. S hogy, hogy nem, kiket nem engedtek szólni már a második vagy harmadik bizottsági ülésen? A szakértőket, az eddigi meccsek outsidersét.

A tb és az egészségügy kérdései mindenkit érintenek, a társadalom különböző csoportjainak érdekei mások és mások a színvonalas egészségügy és az ellátások értékállóságának nagy, közös leple alatt. Nem elhanyagolható magának a két nagy apparátusnak az érdeke sem. Minden pici lépéssel történik valami: *az a csoport képes a változásokat a maga javára fordítani, amelyik szervezett. Az állampolgárok széles köre – a mai és jövődő nyugdíjasok, mai és jövőbeli betegek – szinte fegyvertelenek. A két ágazat dolgozóinak van a legjobb esélye arra, hogy frontokká szerveződve küzdjön a mindmáig elsöprő fölény nehézfegyverzetével felszerelt államigazgatási irányítókkal szemben. Talán nem járok messze az igazságtól, ha azt jósolom, hogy az egészségügyi ágazatot megmozdító lépések pl. orvostársadalom arisztokráciájának megerősödését teszik majd lehetővé. Ugye milyen ismerős? Nem hasonló dolgok történnek más gazdasági-hatalmi területeken? A szakértők mondhatják a magukét, mutogathatunk a finn példára, amerikaira, németre, svédre – a „békés átmenet”-ben, vagyis a nagy többség elsöprő erejű mozgalmi nélkül újra és újra abban a csúszós, maszatos közegben találjuk magunkat, amelyben csak kicsi-kicsi lépések, vagy nagy hasraesések következhetnek. így van ez hön óhajtott egészségünk és társadalmi biztonságunk terén is. Valami kevés biztóságot a kis lépések szavatolnak – egyelőre.*

1990. JANUÁR 15.

GAZDA SZEMÉTŐL HÍZIK A JÓSZÁG

Mi van a társadalombiztosítással?

A társadalombiztosítás legátfogóbb szabályozása ez év végéig érvényes. A tb bizonyos értelemben már ebben az évben is törvényen kívül működött, hiszen a Társadalombiztosítási Alap létrehozásáról rendelkező 1988/XXI. törvény előírja, hogy 1989 folyamán létre kell hozni az alap önkormányzatát. Az önkormányzat mind a mai napig nem született meg. Bekövetkezett azonban még a múlt év végén egy „forráscserének” nevezett fordulat. A kötött összegű, tehát viszonylag jól kézben tartható kiadásokat jelentő családi pótlék kikerült a tb-ből az állami költségvetésbe, bekerült viszont a Társadalombiztosítási Alapba az egészségügy, amelynek költségnövekedése sokkal kevésbé szabályozható. A törvényi kötelezettség értelmében a „forráscserét” a parlament idén köteles lenne felülvizsgálni.

Hatalmas pénztömeg – 355?, 364? milliárd forint – áramlási útvonala, két és fél millió nyugdíjas nyugdíja, mintegy 300 ezer egészségügyi dolgozó munkabére, kórházak, orvosi rendelők, szanatóriumok és szociális otthonok világitása, fűtése, konyhája 1991. januártól teljességgel bizonytalan. Az irdatlan mennyiségű forint begyömöszölése a megfelelő csatornába, majd útja a felhasználás helyéig, vagyis a nyugdíjas ajtajáig, a bérkifizető pénztárákig és a költség számláig persze nem két perc, hanem legalább 3 hét. A novemberből eltelt már egy. Decemberben ugyebár majd egy hét a karácsony, egy szó mint száz: egy szűk hónap áll rendelkezésünkre, s bekövetkezik az ex lex állapot.

Na, ne akadjon el a lélegzeted, Olvasó! Ne jelenjék meg lelki szemeid előtt nyugdíj nélkül maradt idős édesanyád, szomszédok, a bezárt orvosi rendelő. Békeidőben ilyesmi nem következik be. Jól nevelt parlament nem hozza ilyen helyzetbe népét s kormányát. Mikor ez utóbbi a huszonnegyedik órában elébe áll, s fölrajzolja a fenti víziót, megszavaz bármit, amit elébe tesznek. Így volt ez tavaly is, azzal a bizonyos „forráscserével”. A felelősségére ébredt utolsó nem demokratikus parlament erejéből annyi telt, hogy amit csak lehetett, azt a demokratikusan választandó utódjára ruházta át. Ránk maradt az önkormányzat felállítása, a végleges döntés az egészségügyi ellátás rendszeréről és a viaskodás a nyugdíjak reálértékét morzsoló inflációval.

A Grósz- és a Németh-kormány Szociális és Egészségügyi Minisztériuma nagyszabású előkészítő munkálatokba kezdett egy biztosítási jellegű nyugdíjrendszer és egészségügyi ellátás megteremtésére. Szakértők serege készített tanulmányokat, utaztak külföldre más rendszereket tanulmányozandó, hívtak meg fényes tanácsadókat a fejlett Nyugatról, az előkészületekbe bekapcsolódott minden szalonképes bekapcsolható a lehető legszélesebb körből. Kész és félkész törvénytervezetek töltötték meg a minisztérium fiókjait, sorukra várva, mikor a felvilágosodott hivatalok uralmi rendszere váratlanul összeomlott, maga alá temetve szakértőket, tanulmányokat és tanulmányutakat. Rendszerváltás következett.

A társadalombiztosítást illetően a rendszerváltás mindenekelőtt azt jelentette, hogy idén novemberben ugyanott tartunk, ahol tavaly, eltekintve az inflációtól. Az zavartalanul továbbhaladt. A nyugdíjak töretlenül értéktelenednek, az egészségügyi költségek dinamikusan törnek fölfelé.

A Szociális és Egészségügyi Minisztériumból Népjóléti Minisztérium lett kereszténydemokrata miniszterrel, és a Társadalombiztosítási Főigazgatóság éléről nyugdíjba küldték a főnököt. Helyére az MDF állított másikat. Az infláción kívül a demokratikusan választott parlament képvisel némi folytonosságot. Az új pártok színeiben ott ül néhány képviselő, aki a Nemzeti Kerekasztal ellenzéki oldalán asszisztált a „pártállam” végjátékában, és az ellenzékbe szorult szocialisták soraiban politizál az egykori szakminiszter. De hiába. Hiába mesterkedtek a társadalombiztosítás fölöttébb ingtag helyzetén aggódó s a provizórikus törvények miatt rájuk háruló felelősségtől szabadulni akaró képviselők; az 1990-es év során nem történt semmi. Az immár két éve önálló költségvetéssel működő alapanak

változatlanul nincsen olyan szervezete, amelyik akár csak az ellenőrizhető működéshez szükséges információkat képes lenne összegyűjteni és rendezni. Így fordulhat elő, hogy novemberben 0-tól 20 milliárd forintig mindenféle becslés egyformán igazolható a tb bevételi többleteként. (Csak összehasonlításképpen: 20 milliárd forint kb. A *hatszorosa* annak az összegnek, amit egyszeri nyugdíj-kiegészítésre a parlament a múlt héten megszavazott.)

A legnagyobb baj, hogy a tb-nek nincsen gazdája. Az alap elkülönült gazdálkodása az első és igen fontos lépés azon az úton, amelyen az ellátások kiszámítható és biztonságos rendszere felé elindultunk. Am az alappal két rivális hivatal: a minisztérium és a főigazgatóság rendelkezik igazából, vagyis a mindenkori kormány játékszere. A munkavállalókat és a gazdálkodó vállalatokat, akik az alap pénzét összeadják, tehát akiknek az egyeztetett érdekeit az alap gazdálkodásának ki kellene fejeznie, a kormány nyilvánvalóan nem képviseli. A kormány ugyanis ideális esetben az állampolgárok összességét jeleníti meg, igazából persze igen nagy súllyal az államgépezetet. Így aztán nincs mit csodálkozni rajta, ha a vállalati fizetésképtelenségek vagy egyszerűen vállalati pénzszűke miatti kb. A 19 milliárd forintnyi társadalombiztosítási tartozást senki nem hajtja be. Hosszú fenyegetőzés után a Társadalombiztosítási Főigazgatóság nyilvánosságra hozott egy adósnévsort. A pellengérré állított gazdasági egységek összes tartozása félmilliárd forint. Világos, hogy a maradék 18,5 milliárd behajtása, de akár csak nyilvánosságra hozása a gazdasági kormányzat számára okozna kezelhetetlen válságot. Amíg a tb pusztán egy hivatal, viszonylag könnyen megegyezik egy másik hivatallal. A nyugdíjasok pénzéből szemérmesen elodázza az állam vállalatának csődjét. Ha a tb-nek lenne valódi gazdája, vagyis a befizetők képviselőiből alakított önkormányzata, akkor is egyezkednie kéne. Hiszen a befizetők igen nagy része éppen ezekből a vállalatokból él, s ha a vállalat teljesen összeomlik, maguk a biztosítottak is utcára kerülnek. Ám a veszteségek elosztásának arányairól akkor azok egyezkednének, akiknek a veszteségeket így vagy úgy viselni kell. S nem hatalmi érdekeket követő főhivatalok. A főhivatal azonban nem az önkormányzat előkészítésével foglalatoskodik, hanem váratlanul vadonatúj rendszer koncepciójával állt elő anélkül, hogy igazából lenne kivel elfogadtatnia.

A nyugdíjak valamelyest már 1989-ben is értéktelenedtek, különösen a magas nyugdíjak, mert az alacsonyakat egyszeri intézkedésként viszonylag kompenzálta az akkori kormányzat. Az alap képzése következtében összegyűlt bevételi többletének legnagyobb része a költségvetés hiányainak pótlására szolgált olyan közép lejáratú hitelnyújtás formájában, aminek kamatán már az ideai infláció is túlszaladt. Idén a nyugdíjak értékvesztése nagyobb arányú, mint tavaly, és a ködös többletbevétel – részben behajthatlan követelés – felhasználása sokkal követhetlenebb. Jövőre a helyzet bizonyára nem fog magától normalizálódni. Mivel novemberben jártunk, bizonyára az ideai évre vonatkozó tb-szabályokat fogja a parlament az utolsó pillanatban meghosszabbítani.

Ha az érdek-képviselői szerveknek és az Országgyűlésnek közös nyomással nem sikerül kikényszeríteni a társadalombiztosítás önkormányzatának felállítását, vagyis nem lesz gazdája a biztosítottak pénzének és érdekeinek, a nyugdíjasokat senki és semmi nem menti meg a rohamos szegényedéstől. A biztosítottak csak ebben lehetnek biztosak. Nagy derűlátásra nincs okunk. Mégis, a kormánypárti propaganda állításaival szemben úgy vélem, hogy a múlt heti tömeges „polgári engedetlenség” a nyugdíjasok malmára hajtotta a vizet. Az önkormányzat letéteményesei a munkavállalói és munkáltatói érdek képviselői szervek. S ha ezek megerősítéséért valami történt az elmúlt években, akkor ez a múlt hét végén történt. Az önkormányzat persze nem gyógyír a társadalombiztosítás minden sebére, hiszen a gazdálkodói szféra válságán nem tud segíteni, s a bevétel a társadalombiztosításba is csak a gazdaságból jöhet. De a gazda szeme azért hizlalja a jószágot.

1990. NOVEMBER 10.

AZ UTOLSÓ TANGO?

A szakszervezetek működési feltételeit szabályozó törvénycsomag tárgyalásához fogott hozzá a parlament a rendkívüli nyári ülészak utolsó óráiban. Mi készítette a T. Házat erre a rohamra több mint egy évvel azután, hogy a szakszervezeti kérdéseket napirendjére tűzte? Mit várnak a politikai élet szereplői ezektől a lépésektől? És ki mitől fél?

Van valami anakronizmus ebben a rendszerváltási dühben, amivel Palkovics Imre, a Munkástanácsok Országos Szövetségének elnöke az SZDSZ és a Fidesz, vagyis Matyi László és Rockenbauer Zoltán támogatásával nekilátott, hogy szétzúzza a SZOT, akarom mondani az MSZOSZ monopóliumát. Zárolja az Országgyűlés az MSZOSZ tulajdonában és kezelésében lévő vagyont, öröködjék felette négy érdekvédelmi szövetség (MSZOSZ, Liga, Munkástanácsok és az összes többi) küldöttjeiből álló kuratórium, s aztán, ha üzemi tanácsi választásokon egyenlő esélyekkel indulva választottak közöttük a munkavállalók, osztozzanak meg rajta. A vagyonzárolási és újraosztási lendület felkapta az SZDSZ tavaly májusi indítványát is (ami azt illeti, ugyanakkor, 1990. május végén Kőszeg Ferenc a szakszervezeti vagyon zárolását is kezdeményezte) az MSZOSZ-es szakszervezetek tagdíjfizetési automatizmusának megtöréséről. Mint köztudott, a SZOT még 1988-ban, a szakszervezeti tagdíjak adómentesítésével együtt kiharcolta, hogy a tagdíjakat automatikusan levonhassák a munkabérekéből, s az egész befizetés a vállalatok bérfizető apparátusán keresztül, az ő költségére történjék. A SZOT-ból alakult „utódszakszervezetek” azóta is így, a bérekéből levonva gyűjtik a tagdíjakat, s ily módon hivatkozhatnak három és fél milliós tagságra.

Egy-másfél éve, a munkásörtség feloszlását, az MSZMP vagyonelszámolását s a munkahelyekről való száműzését kikényszerítő négyigenes népszavazás, a *Dunagate- és Next* 2000-botrányok sodrában, a pártállami rendszer összeomlásának rövid *forradalmi* szakaszában, egy néhány hónapig tartó röpke történelmi pillanatra több millióan éltük át a győzelem ígérését. Magától értetődő volt, hogy amikor szabaddá tettük a szabad politikai szervezkedés terét, el kell takarítani az útból a szabad érdekvédelem intézményeinek akadályait, a pártállam utolsó monopolszervezetét. 1990 májusában ez valahogy elmaradt. A forradalmi káprázat véget ért, s kezdetét vette az az egészen más stílusú, néha csöndes, néha hangos tusakodás, amely a politikai lépéselőnyökért folyik, egészen más csapatrendeződésben. Rosszkedvünkben néha szinte ellenforradalomnak érezzük. 1991 júliusában már merőben szokatlan, hogy a parlamentben öt párt álljon az MSZP-vel szemben. Pedig a váratlanul felbukkanó szakszervezeti törvénycsomaggal kapcsolatban ez történt, s a rendhagyó szereposztást az MSZP rendezte el.

Tavaly, májusban

Miért aludtak el a szabad demokrata indítványok tavaly májusban? Talán csak azért, mert a kormánypárti többség élvezte az erejét: itt nem szabad demokraták fogják megszabni, hogy mi történik. Talán más, mélyebb oka volt. Talán az MDF bízott benne, hogy lehengető rohammal munkástanácsokba tömöríti az ipari üzemek népét – az 1956-os védjegyre mindenesetre rátette a kezét, holott a munkástanács '56-os tartalma tökéletesen hiányzott, az elnevezés szinte semmiféle tartalmat nem hordozott –, s az MSZOSZ hatalmának megdöntését arra a pillanatra kívánta időzíteni, mikor birtokon belül tudhatja magát. Talán az óvatosabb kormánycentrumnak kényelmesebb volt egy erősen központosított érdekvédelmi szervezet, mint holmi borzas, kiszámíthatatlan újoncok; talán a parlament primásait más, alkotmányjogi jutalomjátékok érdekelték. Maguk a feltörekvő új érdekvédelmi szervezetek is ingadoztak. Hol akarták, hol nem a parlament beavatkozását. Némileg gyanakodva néztek a pártokra: nem egy tál lencséért akarják megszerezni tőlük az elsőszülöttségi jogokat?

Az idő telt, mire a bizottságok a forradalmi javaslatokat szeptemberben előszedték, elfogyott a parlamentből minden lendület. Szakszerűbbé kell tenni őket – hangzott az ítélet.

Csakhogy közben a kormánypártok elvesztették az önkormányzati választásokat, s jött a taxisblokádnál. Nagy Sándor lett a tárgyalások hőse, soha ennyire időszerűtlen nem volt Nagy Sándor szakszervezeti birodalmának megtámadása.

Országos sztrájk és vagyonvita

A megerősödött Nagy Sándor az energiaárak drasztikus emelésének pillanatában látta elérkezettnek az időt arra, hogy nekilendüljön. A taxisblokádnál ügyesen megragadta az alkalom üstökét, most nem bízta magát az esetleges spontán elégedetlenkedésre. (Egyébként mind a két esetben kitűnő taktikai érzékről tett tanúbizonyságot.) Általános sztrájkfelhívásával a kormány homályos tárgyalási ígéretére a sztrájk lefújásával egyszerre mért csapást az érdekvédelmi riválisokra, s villantotta meg egy *kényelmes* tárgyalópartner ígéretét a kormány előtt. S nemhiába. A kormány ráharapott. Különalkuba bocsátkozott az MSZOSZ-vezérrel (Schamschula György munkaügyi államtitkár a Beszélő hasábjain is nyilatkozott erről).³²

Míg a kormánnyal szemben az MSZOSZ elég kezesnek bizonyult, igen kemény tárgyalófél gyengébb partnereivel szemben. A szakszervezeti kerekasztalnál például tapodtat sem enged abban, hogy a partnerei segedelmével egyben tartott szakszervezeti vagyonból – amelynek kezelői jogát a SZOT-tól mondhatni saját kijelentésének erejével örökölte – adagoljon a taglétszámok arányában. De nem kevésbé rendíthetetlen mondjuk a VII. kerületi önkormányzattal szemben sem. Ez hosszú történet, 1989-re nyúlik vissza. A békés elvonulásra készülő MSZMP-parlament már akkor jelentősen csökkentette a költségvetési támogatást, s a SZOT-nak a pénze után kellett néznie. Megakadt a szeme a Gorkij fasori óvodáján és bölcsődéjén, ami saját tulajdonát képezte, igaz, hogy részben az állam kegyúri ajándékozása révén. (Tehát korántsem a tagdíjbefizetésekből.) Működtetése pénzt vitt el, holott a nagy értékű ingatlan pénzt is hozhatott volna, ha megszabadítja gyermekjóléti rendeltetésétől. Akkor a háromoldalú tárgyalások szociális asztala hiúsította meg a tranzakciót. Mivel a dolog a Néppárt színeiben részt vevő Zám Mária, később Surján László minisztériumának szociális helyettes államtitkára jóvoltából napirendre került, a SZOT-nak kényelmetlenné vált az óvoda és bölcsőde árusítása. (A VII. kerületi tanács egyébként boldogan átvette volna a gyermekintézmények kezelését, de megvásárolni nem volt néhány száz milliója.) Vészesen a levegőben lógott a vagyon zárolásának veszélye, a SZOT-óvoda és bölcsőde inkább maradt. 1991-ben azonban a Gorkij fasori ingatlan megint dobra került. Az MSZOSZ inkább a szomszédos ingatlant, a reprezentatív irodaépületet szerette volna. Azon a címen, hogy biztosítani akarja a Liga elhelyezését, cserét ajánlott fel, majd – mivel az irodaháznak kiképezett villa nem a VII. kerületi önkormányzat tulajdona, ismét csak eladásra ajánlott az óvoda-bölcsődét, ahová egyébként jórészt a VII. kerületi gyerekek járnak. (Elég rendes díjszabás ellenében.) az MSZOSZ két hetet kívánt adni a VII. kerületnek, hogy előteremtse a pénzt, aztán eladja a tulajdonát akárkinek, aki megfizeti. Itt tartottak a dolgok, amikor Palkovics Imre előállt új vagyonzárolási indítványával.

Fortissimo

Az MSZP azonnal óriási hangerővel reagált. A szakszervezetek szétverésének kísérletéről, súlyos alkotmányvétségéről, hitleri törvénykezésről beszélt. A Ligára hárította a parlament beavatkozásának egész ódiáját, s így bizonyos reflektorfényt bocsátott arra a fejleményre, hogy a munkástanácsokban időközben figyelemre méltó hadállásokat szerzett.

S ezzel kiprovokálta, hogy egy rövid időre megint összeálljon a régi nagykoalíció: minden parlamenti párt az MSZP-vel szemben. Még szerencse, hogy Schamschula államtitkár úr olyan kurzus szöveggel állt elő, úgy kommunisztázott, hogy meggátolta a már-már kínos összeborulást.

---

³² 1994. június 22. Az interjút Eörsi János készítette.

Vajon miért választott ilyen éles hangot az MSZP, aki mindeddig szinte töretlen önmérséklettel politizált? Talán az MSZP-n belül hadakozó áramlatok közül most a kemény hatalmpolitikusok vették át a vezető szerepet a rezignált demokraták fölé kerekedve, talán a régi birtok utolsó sáncait, a birtok visszahódításának utolsó reményét védik. Talán Nagy Sándor lelkéért harcolnak a kormánnyal, a nyugtalanító MSZOSZ-kormány-flörtre felfigyelve? Talán egymás mellett mindez egyszerre igaz. Talán ez az utolsó tangó: utolsó utóvédharc, utolsó nagykoalíció.

A magyar demokrácia lehetőségének próbatétele. Talán egy koloncaitól megszabadult, erős MSZOSZ, egy utolsó koloncaitól megszabadult szocialista párt kel életre a halálos tangó végén, s talán nem kel életre semmi. Se munkavállalói érdekvédelem, se hiteles baloldal. Az pedig szomorú ébredés a harmadik világban. Kormánynak, pártoknak, szakszervezeteknek óriási a felelőssége.

1991. JÚLIUS 13.

ÉRDEKEGYEZTETÉS

Van nekünk egy Érdekegyeztető Tanácsunk (ÉT), ahol – minden pénteken – egy asztalhoz ülnek a munkavállalók, a munkaadók és a kormány képviselői. Egyeztetni az érdekeket, mielőtt a kormány lép, hogy elkerüljük a társadalmi konfliktusokat. A taxisblokád forró pillanatait például egy rendkívüli ÉT hűtötte le, talán emlékszik az Olvasó, azt a televízió is közvetítette.

Az ÉT megállapodásai kötelezik a feleket: a munkaadókat, a szakszervezeteket és a kormányt. A szakszervezetek nem indíthatnak támadást olyan kormány- vagy munkaadói intézkedés ellen, amit az ÉT-n jóváhagytak, s a kormány – többek között – nem terjeszthet a parlament elé olyan törvényt, ami ellentmond az ÉT-n kötött megállapodásnak.

Az érdekegyeztetés nálunk azonban kicsit sajátosan működik. Az idejű nyugdíj-megállapítási szabályok parlamenti vitája során például a kormány támogatott olyan indítványt, amit az ÉT elvetett, ÉT elé vitt törvénytervezetet akkor, amikor már benyújtotta a parlamentnek.

Történetesen ez a helyzet a társadalombiztosítás önkormányzati igazgatásáról szóló, jó másfél éve esedékes s végre megszületett törvényjavaslattal. A kormány, a törvényhozás januári döntésének megfelelően, külön önkormányzatot javasol az egészségügyi ellátást finanszírozó egészségbiztosítás és a pénzellátásokat magába foglaló nyugdíjbiztosító élére. Az említett januári országgyűlési határozat szorításában a kormánynak nem volt érkezése egyeztetni. A törvény nem került ugyan a Ház napirendjére, csak a képviselők asztalára, de oda igen, vagyis benyújtott. Utána jött az ÉT, s a szakszervezetek egy, osztatlan tb-önkormányzat mellett foglaltak állást. Így aztán a népjóléti miniszter a parlamenti vita expozéjában ajánlotta a képviselők figyelmébe, hogy a kormány saját tervezetével ellentétes koncepciót is támogat. Az érdekegyeztetés ezúttal olyan jól sikerült, hogy valóságos csoda kellene ahhoz, hogy a konfliktus elmaradjon. Vagy a törvényhozást, vagy az ÉT-t a kormány kénytelen megsérteni.

Az ÉT-vel azonban, úgy látszik, a kormány mindig bajba kerül. Az MSZOSZ nevezetes általános sztrájkfelhívási fenyegetőzése nyomán született ott egy furcsa megegyezés: az MSZOSZ visszavonulót fűjt egy 5 milliárdos rendkívüli szociális segélykeret ellenében, amelyet a költségvetésből osztanak szét a kisnyugdíjasok és a gyerekes családok között az energiahordozók drasztikus áremelésének ellentételezésére. Az első összegeket augusztusban a kedvezményezettek meg is kapták, a második részlet októberben esedékes. Csakhogy, mint utóbb kiderült, a kormánynak nincs pénze erre az ötmilliárdos kötelezettségvállalásra. Ehhez előbb el kell fogadtatni a parlamenttel az 1990-es és az idejű első félévi költségvetés végrehajtásáról szóló beszámolót. Reméljük, elfogadható.

S reméljük, az ÉT, a kormány, a törvényhozók jól tudják: az energiaszámlák jövőre nem lesznek alacsonyabbak, mint ebben a félévben, tízmilliárdot valahonnan elő kell majd teremteni...

1991. AUGUSZTUS 31.

A RENDSZERVÁLTÁS KIS PILLANATA

Társadalombiztosítási reform a küszöbön

E sorok írója – bizonyára számos más illetékes személlyel együtt – naponta kap egy kosárnyi homlokegyenest ellenkező tartalmú levelet. A szerzők egyik fele azt kéri számon, miért nem igazítják a nyugdíjakat a megélhetési költségekhez, hogy lehet az, hogy az alacsony nyugdíjak messze nem érik el a létminimumot, a másik fele nem kevésbé szenvedélyesen követeli, hogy nyugdíja legyen értékálló, elvégre szorgos munkájáért kapott tisztas jövedelméből sok éven át magas járulékot fizetett. A nyugdíjalapból a törvényhozás és a kormány nem folytathat szociálpolitikát. A személyes érdekeltség e levelekben elég világos, s világos az is, hogy a társadalombiztosítással kapcsolatos igények és várakozások alaposan megosztják a lakosságot. Nem csoda, ha a kormány nagyon óvatosan nyúl az egyébként nyilvánvalóan elkerülhetetlen átalakításhoz. A társadalombiztosítás mai rendszerének továbbvonszolása a magas és egyre behajthatatlanabb járulékokkal, a toldott-foldott nyugdíjakkal, a hevenyészve átigazolt egészségügyi ellátással, a szocializmus építésének diadalmas korszakából örökölt, utóbb kifizethetetlennek bizonyuló kötelezettségekkel együtt is kényelmesebbnek látszik, mint belenyúlni a darázs-fészekbe. Hiszen a változástól – ahogyan az egész politikai rendszerváltástól – majdnem mindenki a saját érdekének jobb érvényesülését várja, s egyszerre minden vágy nyilván nem teljesülhet.

Amit mindenki tud

Persze a hitelezőknek is vannak elvárásaik. A Világbank és a Valutaalap nemcsak az állami költségvetést, hanem az egész államháztartást, így a társadalombiztosítást is áttanulmányozta, és megtette észrevételeit a pénzügyi egyensúly nem teljesen elhanyagolható szempontját követve. Bizony, alapos nyírbálást ajánlanak. Egy adóssággal alaposan terhelt, szűkülő gazdaság, ráadásul erősen előregedő népességgel nem engedhet meg magának olyan luxust, amit a nála sokszorta gazdagabbak sem: a világ legalacsonyabb nyugdíjkorhatárát – hasonló csak a többi volt szocialista országban van –, teljes körű és korlátatlan egészségügyi szolgáltatást, amelynek keretében melleleg az állami ráfordítást megközelítő nagyságrendű pénz vándorol – finoman paraszolvenciának nevezett – borralaló formájában adózatlanul és ellenőrizhetetlenül az egészségügyi zsebek egy részébe, akármennyi gyógyszert akárkinek stb. Tessék szűkíteni a szolgáltatások körét, tessék ésszerűen felhasználni az ország teherbíró képességével arányos pénzt! – mondják, írják a nemzetközi szakértők, akik hitelszerződésről hitelszerződésre olyan alaposan tájékozódnak, hogy lassan jobban ismerik viszonyainkat, mint mi magunk. A kormányok a hitelszerződések aláírásakor általában egyetértenek e fölöttébb ésszerű tanácsokkal, ám sokkal kevésbé lelkesek, amikor a kivitelezéshez kellene fogni. S a pénzügyi stabilitásnál egyre fontosabbnak látszik a politikai stabilitás.

A balhét – egyébként érthetően – senki nem akarja elvinni. A szabad választásokkal azonban valami mégis megmozdult.

Trónkövetelők

Politikacsináló pozícióba került egy markáns érdekcsoport, amelyik korábban nem volt ebben: az orvostársadalom derékhada. A magyar törvényhozásban vagy tízszer annyi orvos ül, mint például az USA kongresszusában. S főképp a győztes MDF soraiban. A Demokrata Fórumnak a kezdetek óta erős vára az egészségügy. Választási programjának talán elsőként kidolgozott része az egészségpolitikai koncepció volt, amelynek ígéretei a következők voltak: pl. A németországihoz hasonló biztosítási rendszer, nem a hierarchiában kiküzdött helytől, hanem a betegért folytatott versenyben elért pozíciótól függő nyíltan magas jövedelem, s a

hierarchia aljára lökött körzeti orvos – a „családi orvos” – rangjának helyreállítása s az orvos vállalkozási szabadsága. Végre helyzetbe került tehát egy erő, amelyik a változásban közvetlenül érdekelt. Az MDF egy éve folytat szívós küzdelmet azért, hogy kezébe vegye az egészségügyet. Az illetékes Népjóléti Minisztérium nem lett az övé, s nem sikerült ellenőrzése alá vonni a Társadalombiztosítási Főigazgatóságot sem, vagyis az egészségügy fő pénztárcáját, ami 1990 óta a tb-nél hever. Csatlakozott hát az SZDSZ kezdeményezéséhez a tb-alapról leválasztott önálló egészségügyi alap létrehozására, s neki remélhetőleg sikerül az, ami az SZDSZ-nek januárban nem sikerült. (Beszélő, II. évf. 3. sz.)³³

VALAMI BIZTOS MOZDUL

Ezzel feltartóztathatatlanul megindul a változás, legalább az egészségügyben. Még nem tudjuk pontosan, hogy hogyan lesz, hiszen a kormány nem rukkolt elő javaslatával. Számos tervzet jött már forgalomba s vonatott vissza, lemondott egy államtitkár-helyettes, s a pletykák szerint lemondani készül a tb-főigazgatóság nemrég sorompóba álló főorvosa is. Alighanem senki nem lesz maradéktalanul elégedett, az MDF radikális trónkövetelői sem, az ellenzék sem, a lakosság sem. Nem valószínű, hogy olyan optimális kompromisszum születik, amely egyszerre óvja meg a magyar társadalmat az egészségügyben várható költségrobbanástól, s dinamizálni tudja a mozgósítható forrásokat. Ahhoz, hogy így legyen, sokkal jóhiszeműbb politikai élet kellene, sokkal kevesebb kamarilla. De annyit talán remélhetünk, hogy minden állampolgár világosan fogja látni, mennyit fizet az egészségéért, s befizetéseit mire is költik. Mert fizetni persze most is fizet: adót, társadalombiztosítási járulékot, amit meg sem kap a fizetésével, s borralalót. Ez is valami, nem is kevés.

ÁLLNI LÁTSZIK AZ IDŐ...

Kevesebb elmozdulás várható a társadalombiztosítás jövedelemelosztó rendszerében. A programok és deklarációk nem hiányoztak, ám nem tudnak föllépni olyan erőteljes érdekhordozók, mint az egészségügyben a politizáló orvosok. A kormány reformkoncepció címén három – részben egymásnak homlokegyenest ellentmondó – tervzetet rakott a kissé elképedt parlament elé, érzékletesen kifejezve, hogy saját kebelén belül sem tud dönteni. A koncepciónak csak nagy jóindulattal nevezhető változatok közös eleme a nyugdíjkorhatár fokozatos emelése. Ezt azonban parlamenti expozéjában a népjóléti miniszter csak nagyon homályosan érintette, s az újmódi – csak kormányférfiakat megszólaltató – televíziós vitában a tb-főigazgató egy szűk évtized múlva látja csak időszerűnek. Vagyis lehetőleg egy harmadik kormánynak ajánlja fel előzékenyen. Csak különféle képviselők szólták el magukat. Óvatlanul elkottyantotta e nagy titkot például Kiss Gyula dr., a szociális és egészségügyi bizottság MDF-es elnöke (meg is kapta érte a magáét a Figyelő című lap szerzőjétől) meg Havas Gábor, az SZDSZ szónoka a parlamenti vitában. Mit mondjak, az SZDSZ-es közönség sem volt lelkes. A jó memóriával megáldott olvasó talán még emlékszik: 1988-ban Csehák Judit, az akkori miniszter már előállt a nyugdíjkorhatár-emelés szükségességével s egy kidolgozott nyugdíjreformmal – aztán az a kormány s az a párt is sürgősen megfeledezett róla. Az igazi meglepetés: az illetékes bizottság vitáján Csehák Judit, az ellenzékben lévő MSZP képviselője a korhatáremelés első lépcsőjének elhalasztása mellett érvelt, úgymint a munkanélküliség...

A KIS PILLANAT

Jó lenne, ha a közvélemény világosan látná: a nyugdíjak értékének erodálása csak a jogosultak körének szűkítésével vagy a jövedelmekből elvont közterhek növelésével állítható meg. Nincs más olyan titkos buksza, amit csak meg kell nyitni. Lehet választani!

Ami a törvényhozók választását illeti, az érdekesnek ígérkezik.

A törvényhozók – a szociális és egészségügyi bizottság – kidolgoz majd egy koncepciót, s a kormányfrakciók majd megvitatják. Vitatkozik fölötté a Pénzügyminisztérium-párt, a

---

³³ 1991. január 19. Solt Ottilia: A parlament családi ékszerei.

Népjóléti-párt. S aztán amit a kormány elfogad, azt a Ház plénuma megszavazza.

A politikai rendszerváltás nagy pillanatát a gazdasági rendszerváltásra a kormány elpuskázta egy évvel ezelőtt. A pillanat már korántsem olyan nagy, de azért pillanat a társadalombiztosítás rendszerváltására, hisz a felelősséget megoszthatja a tb fölé állítandó önkormányzattal. Vajon van-e ereje üstökön ragadni?

1991. SZEPTEMBER 7.

AZ AUTONÓMIA KÍSÉRTÉSEI

Jó egy évvel ezelőtt Mester Ákos megboldogult műsorában a Hírháttérben hárman ültünk a képernyő előtt, Férge Zsuzsa szociálpolitikai szakértő, Surján László népjóléti miniszter és e sorok írója mint ellenzéki képviselő. E nyilvános beszélgetés keretében a miniszter azt mondta: egy ideig mást gondolt, de ma már tudja, hogy a legsürgetőbb feladat a társadalombiztosítás önkormányzatának felállítása. Most végre elértünk a célegyenesbe, ám újabb bonyodalmak támadtak.

A Németh-kormány hagyatéka

1988-ban, amikor a Németh-kormány megteremtette az önálló, költségvetéstől elkülönülő Társadalombiztosítási Alapot, országgyűlési határozatban vállalt kötelezettséget a tb-alap fölött örökös önkormányzat létrehozására. Nem valószínű, hogy ördögi előrelátás vezette az akkori párt- és kormánypolitikásokat, amikor a társadalombiztosítás tulajdonosi szervezetét a biztosításra kötelezettek érdekképviselőiből delegált önkormányzatként tervezték meg. Inkább valami nosztalgia, valami esztétikai választás. Végül is mindegy volt akkoriban, hogy milyen darab kerül színre, főszerepet úgyis csak az MSZMP Politikai Bizottságának tagjai kapnak benne. Akkoriban, a nyilvánvaló pénzügyi nehézségek elé néző pártnak és államhatalomnak valamit tennie kellett a gyors összeomlás elkerülésére, s a tb-alap önállósága racionális lépés volt ennek érdekében. A Németh-kormány nyugat-európai mintára szép kerek önkormányzati javaslatot készített a tb önkormányzati irányításáról, de keresztülhajtani nem tudta már, mert a hatalom – némiképp mindenkinek váratlanul – mégis összeomlott.

Ismerkedünk az örökségünkkel

Idén nyárra előkerült a fiókból, kicsit módosított formában, az örökölt önkormányzati törvényjavaslat. Látszólag abban változott, hogy kettő lett belőle: külön önkormányzat a nyugdíj-kassza és külön önkormányzat a betegbiztosítási kassza fölél. (*A rendszerváltás kis pillanatai* című cikkben, Beszélő, II. évfolyam 36. szám.)

Az igazi változás azonban mélyebb. Életre keltek, valódi dimenzióba kerültek az eredetileg papírosízű szereplők, az érdekképviselők, s valódi politikai felelősséget visel a törvényhozó parlament. Nekem, aki igyekszem ugyan a Beszélő hasábjain tárgyilagosan tájékoztatni az Olvasót, de aktív résztvevője is vagyok az eseményeknek, két szempontból egyre fontosabb a társadalombiztosítás önkormányzata. Mint a kormány, s minden a kérdéssel foglalkozó képviselő, én is látom, hogy a társadalombiztosítás örökölt állapota újra és újra konfliktusokat gerjeszt a társadalom különböző csoportjai között, s bízom benne, hogy az önkormányzat megosztja majd velünk a konfliktusok terhét, jelentősen segíthet abban, hogy meg tudjanak egyezni az egymással versengő érdekcsoportok. (Az önkormányzat léte erre persze nem nyújt garanciát, de legalább esélyt ad.) Lehet, hogy egy jóval szűkebb körű szakértői testület, valamilyen igazgatótanács vagy felügyelő-bizottság ugyanolyan jó tulajdonosa lehetne ennek a tekintélyes közös vagyonnak, sőt gyorsabban – és olcsóbban – tudna dönteni, ám a megbolydult, biztonságérzetét veszített társadalom nem fogadná el érdekeinek megbízható képviselőjéül, s így a konfliktusokat nem tudná enyhíteni. Ha ez a kis testület nem tudhat maga mögött nyilvánvaló bizalmat, kevés lenne az ereje ellenállni a kormány pénzügyi nyomásának, az erős kormánypártok hatalmi igényének, s nem lenne elég autonóm. De egyre fontosabb az önkormányzat azért is, mert erősíti az érdekképviselőket, márpedig az erős érdekképviselők ellensúlyozni tudják a politikai és gazdasági hatalmat. A hatalomkorlátozás pedig maga a demokrácia.

Érdekképviseleti bonyodalmak

A hatalmukban korlátozandók: a kormány, a kormánypártok, s a hároméves önállóság folyamán lassan tekintélyes külön birodalommal váló tb főigazgatósági szervezet mind húzódoznak a hatalommegosztástól. A kormány pénzügyi fele az államháztartási egyensúlynak rendelné alá a tb-t, a gazdaságirányító fele a gyengélkedő vállalatokat félti a csódtól, a szociális és egészségügyi kormányzat meg az erős kormánypárt pedig még meg sem szerezte igazán a maga hatalmát. Ráadásul nyáron az érdekképviseletek közötti versengés is nyílt háborúvá robbant a szakszervezeti oldalon. A vagyonos, kiépített országos szervezettel bíró, nagy taglétszámú MSZOSZ és társutasai hadat üzentek a politikai hatalomnak is. Hallani sem akart szakszervezetek közötti választásról, vagyónátadásról, politikai ellenőrzésről. (Beszélő, II. évf. 28., 30. sz.) a demokrácia barátainak minden okuk megvolt arra, hogy erősen aggódjanak.

Szeptemberben azonban a társadalombiztosítás váratlanul békét teremtett a szakszervezetek között, s az MSZOSZ-nek is megadta a méltóságteljes visszavonulás lehetőségét az alighanem kényelmetlenné vált hadállásból. A munkavállalói érdekképviseletek megegyeztek először abban, hogy mindannyian egy társadalombiztosítási önkormányzatot akarnak – s nem kettőt, mint a parlament határozata nyomán a kormány – abban 2/3-os részt a szakszervezeteknek – s nem ötven százalékot mint a munkaadói oldal. Majd abban is, hogy átmenetileg egyenlő arányban osztják meg egymás között a munkavállalókra jutó helyeket, s végül abban is, hogy a szakszervezetek közötti választás helyett társadalombiztosítási listás választások fogják eldönteni a legitim erőviszonyokat közöttük. Ezek nyomán a munkavállalói oldal belső arányait majd átrendezik 1992 májusában a nagy, közös önkormányzaton belül. Mert az egyetlen nagy önkormányzat – a mintegy évi ötszázmilliárd forint fölötti rendelkezés még szoros törvényi szabályozás és parlamenti szabályozás mellett is – számottevő intézményes hatalmat jelent. Megegyeztek. Az egyetlen nagy önkormányzat a munkáltatói oldalnak is tetszik, ez tehát az ÉT két oldalának közös álláspontja lett.

PÁRTBONYODALMAK

Csakhoggy eközben a pártok is formálták saját véleményüket. Az MSZMP hüen szakszervezeti vonzalmához, s nem utolsósorban saját régi koncepciójához, már kiépített befolyási köreikben – elvégre 1988-as kormány kulcsemberei ülnek a frakcióban – kitart az egy önkormányzat mellett. Az SZDSZ álláspontja bonyolultabb. Mind elvei, mind politikai érdekei arra sarkallják, hogy a hatalomkoncentrációk ellen dolgozzon, de ráadásul jól teszi, ha erősíti a helyi, települési önkormányzatok pozícióit, hisz ezekért jórészt felelős a városokban. Ráadásul ő forszírozta legjobban az egészségügyi ellátás, vagyis a kötelező betegbiztosítás és a kötelező nyugdíjbiztosítás szétválasztását, viszont nem akar szembekerülni a szakszervezetekkel. Az SZDSZ a betegbiztosításra a kormányétól meglehetősen különböző modellt dolgozott ki, s ebből módosítóindítvány-csomagot is csinált. A betegellátás szervezését és finanszírozását olyan regionális biztosítási önkormányzatokra akarná bízni, amelyeknek a földrajzi határa a mai, már létező kórházi hálózatnak felel meg: ugyanis a korábbi fejlesztések nyomán ma készen áll nyolc ún. „teljes vertikumú” régió. A nyolc meglehetősen önálló regionális biztosító csak elég lazán kapcsolódik egy országos egészségügyi tanácson keresztül, bár pénzt nem a régiókban befizetett járulékok, hanem a lakosok demográfiai adatai szerint kapnak.

A két kisebb kormánypárt nem állt elő különvéleménnyel, az MDF viszont igen: csökkenteni akarná az önkormányzatok létszámát, és a betegbiztosítóba bevonná a helyi önkormányzatok képviselőit is. Az SZDSZ-koncepció lehetővé teszi a kompromisszumot a szakszervezetek „egy önkormányzatot” követelésével, s a párt fel is ajánlotta a tárgyalásokat, az MDF-koncepció nem. A legnagyobb hullámokat az érdekképviseletek békéssé szelídült

vizében azonban a Fidesz javaslattal bedobott kő vetette: a fiatal demokraták egyelőre mindenféle önkormányzatot elvetnek, tíztagú párt- és kormányképviselőkből álló szűk testületet bízának meg a tb igazgatásával, dísznek egy-egy munkáltatói és munkavállalói képviselővel. S ami a dolgot veszélyessé teszi: az MDF és a kisgazdák – legalábbis a szociális és egészségügyi bizottságban – támogatják a Fidesz javaslatot. A kormány egyelőre nem nyilatkozott. Az ET-nél megemlítette, hogy köti őt a parlament két önkormányzatról szóló határozata, a parlamenti bizottságban meg azt, hogy az ÉT két oldala egy önkormányzatot akar egyhangúlag.

Amikor erős késésben, a parlament elfogadta a tb 199 l-es költségvetését (már január volt), szentül megfogadtuk, hogy 1992. január 1-jére lesz tb-önkormányzat. Lehetne ennél kuszább a helyzet 1991. október harmadik harmadában? Nem hiszem.

1991. OKTÓBER 26.

HURRÁ, NYARALUNK!

Egy arasszal talán előbbre jutottunk a szakszervezetek közötti vagyonvita megoldása felé. 1992. január 28-án Surján László népjóléti miniszter egy interpellációra válaszolva bejelentette, hogy e nap délelőttjén öt szakszervezeti szövetség, valamint a minisztérium aláírta az Üdülési Alapítvány alapító okiratát. Az egyelőre alá nem író legnagyobb – s általános negativizmust tanúsító – tömörülés, az MSZOSZ február 6-ig halasztotta döntését arról, hogy alapító lesz-e maga is. A miniszter az alapítványt az MSZOSZ csatlakozása nélkül is megalapítottnak tekinti február 6. után.

Annak a bizonyos interpellációnak – e sorok írója mondta el – éppen ez volt az utolsó kérdése. Mi az akadálya a Magyar Nemzeti Üdülési Alapítvány megszületésének? A szándékot, miszerint a némi stilizálással szakszervezetinek nevezett üdülésre szolgáló épületeknek továbbra is a szerény jövedelmű lakosság üdülési lehetőségét kell szolgálniuk, többször is kifejezték az érdekeltek. Az új érdekvédelmi tömörülések már 1990-ben biztosítani akarták, hogy nagy állami-állampárti vagyon privatizálásának svungjában szét ne szaladjon ez az üdülési vagyon, jó okkal feltételezve egyrészt, hogy a magyar átlagcsalád „piaci” nyaralást nem fog tudni megengedni magának az elkövetkező években, másrészt azt is, hogy az olcsó üdülési lehetőség a szakszervezetek vonzerejét növeli. A Független Szakszervezetek Demokratikus Ligája és a Munkástanácsok Országos Szövetsége sikeresen lobbyzott a parlamentnél, a szociális bizottság támogatta az üdülési vagyon egyben tartásának gondolatát, ám 1991-ben a szakszervezeti üdültetés ugyanúgy folyt, mint azelőtt. A korábban SZOT-kezelésben lévő Üdülési Főigazgatóság ugyan átvándorolt a Népjóléti Minisztérium költségvetési rovatába, de a költségvetési támogatást is élvező üdülési beutalókat változatlanul a SZOT jogutódjaként fellépő MSZOSZ-apparátus osztogatta. Legfeljebb a beutalók iránti érdeklődés csappant meg kissé: áruk ugyanis a költségvetési támogatás ellenére megfizethetetlen a munkavállalók jó része számára.

Közben 1991 augusztusában a szakszervezeti vagyon fölötti ellenőrzést a tömörülések által létrehozott Vagyonkezelő Szervezet (VIKSZ) vette át a megalkotott törvény szerint, de sajnos, csak papíron. A vagyonban ugyanis a régi szakszervezetek ülnek, s az MSZOSZ nem kíván a VIKSZ keretében osztozkodni.

Az MSZOSZ következetes szembeszegülése és ily módon a VIKSZ működésképtelensége ellenére az Érdekegyeztető Tanács 1991 októberében határozatot fogadott el a Magyar Nemzeti Üdülési Alapítvány létrehozásáról, amely tehát elkülöníti az egyébként háromszázötven, lajstromba vett üdülőt az egyéb szakszervezeti vagyontól, s egy, fele-fele arányban kormány és szakszervezeti összetételű kuratórium felügyelete alá helyezi. Csakhogy az MSZOSZ az alapítvány előkészítő bizottságát is bojkottálta, viszont 1992-ben ismét osztani kezdte a beutalókat. Minden megint megfeneckelni látszott. Mintha a fele részben a vagyon feletti rendelkezéssel megajándékozott népjóléti tárcát nem érdekelné eléggé a gondjaira bízott állampolgárok szociális jóléte. Ebben a helyzetben kapta az interpellációt a virtuális Üdülési Alapítvány kuratóriumának elnöke, a népjóléti miniszter. S mit tesz Isten, az interpelláció elhangzása előtt néhány órával a munkavállalói érdekvédelmi szervezetek és a miniszter eredményesen tárgyalt. Néha érdemes interpellálni. Most már csak a február 6-át vártuk reménykedve.

Február 6-án ülésezett az Érdekegyeztető Tanács munkavállalói oldala, vagyis a szakszervezetek. Nagy Sándor, az MSZOSZ elnöke itt jelentette be, hogy aláírták az Üdülési Alapítvány alapító okiratát. Igaz, hogy ismét leszögezte: a VIKSZ-t nem ismerik el; igaz, hogy az üdülővagyon, szemben a szakszervezetek egyéb vagyonával, már régen lajstromba van szedve, tehát könnyen államosítható, mégis – hosszú idő óta – ez az első békülékeny gesztus az MSZOSZ-tól. A január 28-i interpelláló örömmel veszi tudomásul az MSZOSZ választát, s nem hagy fel azzal a reménnyel, hogy politikai tárgyalások útján a munkavállalók

érdekvédelmének intézményei megszilárdulhatnak, s nem az erő, hanem a megegyezés útjára kényszeríthetik a politikai hatalmat.

1992. FEBRUÁR 15.

VÁLSÁGMENEDZSELŐ ÉRDEKKÉPVISELET

Az ózdi helyzet

Ózdon a munkanélküliségi ráta most mintegy 30 százalékos. A munkanélküliek 25 százaléka (2000 ember) nem kap munkanélküli-ellátást, s újabb kétezren ebben az évben veszítik majd el, mivel több mint másfél éve lesznek munkanélküliek. Az ózdi kohászati vállalatok élén álló kormánybiztos február 28-án munkásgyűlésen jelentette be, rövidesen újabb 2 700 embert kell elbocsátani. A negyvenezres városban a munkanélküliségi ráta ezzel 40 százalékra emelkedik.

Ólom mentőv

Az ózdi válság öt éve tart. Akkor határozta el az akkori kormány, hogy Diósgyőrt és Dunaújvárost megmenti, Ózdon viszont felszámolja a kohászat nagy részét. A foglalkoztatási gondok enyhítésére az akkori ipari tárca két vállalatot telepített Ózdra, a Kontakta és az ELKO gyáregységeit; ez a két vállalat hamarabb kezdett elbocsátani, mint az Ózdi Kohászati Üzemek. Nem csoda, a Kontakta és az ELKO maga is gyengélkedett; éppen segítségképpen kapták az ózdi beruházást tulajdonosuktól, az ipari tárcától. Azokat a gyanús befektetőket, akik maguktól jelentkeztek a várható munkaerőbőség s a munkahelyteremtéssel járó kedvezmények hírére, a városi tanács elhessegette. Az ózdi válság leginkább az ipari minisztérium és az ÓKU-vezetők érdekszférájának monopóliuma maradt. Talán ennek köszönhető, hogy a városban akkoriban összesen huszonhat gazdasági vállalkozás létezett a temetkezési vállalatig bezáróan. Megkezdődött az ÓKU feldarabolása és karcúsítása, a privatizálás. Alakult fél tucat kft., Petrenkó, az ÓKU-ból kiugrott, maszekká lett öntömester megvette a hengerművet, s megcsinálta a PEKO Műveket, az acélműbe meg beszállt a német Korff cég (egyébként az üzleti világban tudták, hogy nehézségei vannak). A nagy felszámolási koncepció feledésbe merült. Közben még volt is egy kis kohászati konjunktúra. A múlt év őszén – adósságtengert hagyva maga után – megpuccolt a német tulajdonos, az acélművet visszavette a magyar állam, a finomhengerműből pedig a munkások saját kft-t alakítottak. A kormány kihelyezett ülést tartott Miskolcon, megállapította, hogy a térség válságban van, tárcaközi bizottságot állított fel a belügyminiszter vezetésével egy válságprogram elkészítése céljából, s egymilliárd forint segélyt adott az ózdi kohászat részleges újraindításához. A tárcaközi bizottság időközben elkészítette javaslatait, a kormány azonban mind ez ideig nem ért rá megtárgyalni őket. Mára a Munkás Kft-nek mintegy kéthavi munkabérre valója maradt, az Acélmű Rt. és az egész kombinát kiszolgáltatására megmaradt OKU többek között a társadalombiztosításnak is hatodik és nyolcadik legnagyobb adója. Végére jártak az egymilliárdnak. A Meteor Kft. és az OKU ellen a hitelezők felszámolási kérelmet nyújtottak be, az Acélmű Rt. pedig öncsödöt jelentett. A PEKO Művek szoros kapcsolatban áll a vállalatcsoport többi tagjával, nyilvánvaló tehát, hogy maga is a tönk szélén áll. Az elbocsátott dolgozók 1990-ben 100 millió Ft újakezdési kölcsönt vettek föl önálló vállalkozások indítására, ám ezek legnagyobb részéből semmi sem lett. Ózd ma is a vállalkozásokban legszegényebb városok egyike *(lásd a táblázatot)*.

Az ELKO képtelen hozzájutni 40 millió Ft hitelhez – állítólag ennyivel újra tudna indulni – , a Kontakta feje fölött rt.-vé alakult az anyavállalat, s az itteni részlegből – a munkások elbocsátása kíséretében – három kft. Alakult. Különféle ruhagyárak, köztük egy belga cég is, hoztak ide varrodákat; a varrónók 3000-4000 Ft-ot tudnak keresni. A válság enyhítése céljából idetelepített munkaerő-átképző központban bizonyítványt szerzett embereket igyekeznek a városi közmunka keretében foglalkoztatni, hogy mégse legyenek mind azonnal munkanélküliek. (Mint közmunkást adott kölcsön néhány frissen átképzett számítógépes programozót az önkormányzat a városi rendőrkapitányságnak.)

VÉGKIELÉGÍTETLENSÉG

A város önkormányzatának legnagyobb frakciója – 8 fővel – a szabad demokratáké. A szabad demokrata polgármester még az ősszel lemondott. Azt mondja, nem bírta a munka nélkül maradni, a pusztuló városban tengődő emberek szemébe nézni, miközben a jól ismert régi gazdasági vezetők a romok tetején virulnak a csődből kimentett káeftékben, s ő maga tehetetlen.

Társas vállalkozások sűrűsége vidéki városokban

<i>Az 1991. október 1-jéig alakult gazdasági társaságok száma/10 ezer lakos</i>			
Koncentrációs góccok		Regionális fejlesztési támogatásban részesülő alacsony vállalkozási aktivitású városok	
Budaörs	160	Hajdúdorog	5
Szentendre	153	Balmazújváros	8
Keszthely	129	Szeghalom	9
Tata	120	Biharkeresztes	9
Siófok	113	Battonya	10
Fonyód	111	Túrkeve	12
Gárdony	104	Tiszavasvári	13
Balatonalmádi	102	Kunhegyes	15
Szigetszentmiklós	94	Fehérgyarmat	16
Pásztó	93	Hajdúhadháztéglás	16
Balatonfüred	90	Vasvár	16
Baja	90	Mezőhegyes	18
Esztergom	88	Tokaj	20
Balassagyarmat	85	Vásárosnamény	21
Dunakeszi	80	Kunszentmiklós	21
Boglárlelle	79	Mezőtúr	21
Gödöllő	77	Sárospatak	22
Ráckeve	75	Tiszafüred	22
Tab	75	Ózd	23
Vác	74	Kisvárd	23

(Forrás: Nemes Nagy József: *Társas vállalkozások térszerkezete, kézirat.*)

Miután az új polgármester-választáson alulmaradt, lemondott a költségvetési bizottság szabad demokrata elnöke is. A kispalota alpolgármester és az ipartestület főtákarából lett polgármester mindenestre legalább a kormányhoz remél jó kapcsolatokat, a város jól szervezett gazdasági érdekcsoportjai pedig alighanem jobban szót értenek velük, mint a kérelhetetlen szabad demokratával.

Ilyen helyzetben értesültek arról a február 28-i munkásgyűlésen a kohászati vállalatok munkásai, hogy vállalataik megszűnnek, s a kormány nem fizeti ki a kollektív szerződésben rögzített végkielégítést. 600 millió helyett 236 milliót kapnak, mivel a munkavállalói és munkaadói érdekképviseletek a Munkaerő-piaci Tanácsban nem járultak hozzá, hogy a teljes végkielégítés összegét a Foglalkoztatási Alapból, illetve az ebből „foglalkoztatási szervezet”

létrehozására elkülönített 1,7 milliárd forintból fizesse ki a kormány. A Foglalkoztatási Alap az ún. „aktív foglalkoztatáspolitikára”, vagyis munkahelyteremtésre és átképzésre szolgáló összeg, a foglalkoztatási szervezet pedig a vállalatfelszámolások nyomán keletkező munkanélküliség levezetésének Nyugaton jól bevált intézménye. Lényege, hogy a megszűnő vállalat tulajdonosa, esetleg kormánytámogatással, meghatározott időre e szervezet állományába veszi át a leépített munkásokat, átképz, kiközvetíti őket, közmunkát szervez nekik állandó fizetésért, s ez idő alatt beruházókat keres a válságos térségbe. Nos, a kormány foglalkoztatási szervezet helyett akart volna ebből a pénzből végkielégítést fizetni.

A február 28-i gyűlésen a munkások képviselői nem fogadták el a kormány ajánlatát. Egyetlen elbocsátáshoz sem járulnak hozzá – mondták –, ami helyett nincs új munkahely. Március 13-ig kérik a kormány választ, akkorra újabb munkásgyűlést hívnak össze. A vasasszakszervezeti szövetség nyilatkozatot küldött az ipari és a munkaügyi miniszternek március 10-én, kedden; követelik: 1. A teljes végkielégítést az e célra létesített 700 milliós intervenció alapból; 2. A foglalkoztatási szervezet létrehozását; 3. A felszámolás gyorsítását, hogy a munkások végre világosan tudják, mire számíthatnak a jövőben, továbbá a munkástulajdon lehetőségét; 4. széles körű érdekegyeztetést.

„Szakszervezetünk nem képes a továbbiakban a borsodi vasasok türelmét kérni, ezért kénytelenek leszünk követeléseinket minden lehetséges eszközzel keményen támogatni. A dolgozók elkeseredett hangulata miatt bekövetkező események politikai és társadalmi következményeiért egyértelműen a kormányzatot terheli a felelősség” – fejezi be a miniszterekhez írt levelet a vasas elnöke.

Itt egy völgy, ott egy völgy

Két kutató közgazdász, Köllő János és Fazekas Károly (ma a munkaerő-piaci bizottság szakértői a munkavállalói oldalon) megnézték, hogyan ment végbe a kohászat felszámolása egy Ózdhoz megszólalásig hasonló francia kisvárosban, Le Creusot-ban. 40 ezer lakos, ugyanaz a hosszú völgy, ugyanúgy terpeszkedett a város közepén a 100 éves gyár, ugyanúgy uralta a teret, a város gazdaságát, az emberek életét. Legfeljebb az volt a különbség, hogy Le Creusot-ban 1000-nél több vállalat működött, nem 26. A tulajdonos 1982-ben döntötte el, hogy megszünteti a vállalatot. A munkások megostromolták a városházát, eltorlaszolták a vasutat. Aztán tárgyalni kezdett a szakszervezet, létrejött a foglalkoztatási szervezet stb. 1987-ben a kohászati gyáróriásnak nyoma sem volt, friss fű zöldellt a helyén, néhány új, tiszta üzemmel pötytyözve, kicsit csökkent a lakosság, ám a munkanélküliségi ráta egész idő alatt nem haladta meg az országos átlagot.

Az ózdi kohászat felszámolását 1986-87-ben határozták el...

1992. MÁRCIUS 14.

UTÁNUNK AZ OZONVIZ!

Majdnem sikeres érdekvédelem

A Nagykanizsai Bútorgyár dolgozói képviselője csöpp híján fejté a gyárat azzal, hogy működésképtelenné tette a Vállalati Tanácsot. Ezúttal a vállalat igazgatója győzött, s alighanem sikerült megvédenie a gyár 870 dolgozójának érdekeit a szakszervezettel szemben. Ebből a történetből (és még néhány másikkól) könnyen támad a szemlélőnek olyan benyomása, hogy a dolgozói érdekvédelmet vagy az állami vagyon sorsa fölötti aggodást igazából személyi küzdelem, vagyis hatalmi harc diktálja.

AZ UTOLSÓ GAZDASÁGÉLÉNKÍTÉS

A Nagykanizsai Bútorgyár, mint annyi más vállalat, az 1985-ös MSZMP-kongresszuson meghirdetett élénkítő gazdaságpolitika nyomán növelte jó nagyra kapacitását és hitelállományát. Még be sem fejezték az akkor kezdett beruházásokat, mikor elérte őket a recesszió.

A vállalat igazgatóját, Tóth Jánost 1990-ben választotta újra a Vállalati Tanács, miután '89-ben átvette a gyárat harminchárom évig egyfolytában igazgató elődjétől, akit egyszer már otthagytak. 1988-ban hívták vissza a bútorgyárba gazdasági igazgatónak mint a nyugati partnerekkel tárgyalóképes szakembert.

Az új gazdasági igazgató (majd igazgató) igyekezett egyensúlyba hozni a vállalatot: üdülőingatlanokat adott el, s német befektetőikéi közös kft.-be vitte a jól jövedelmező kárposztüzemet, hogy befejezhessék az előrehaladott fejlesztéseket, és fenntartsák a vállalatot addig, amíg a drámai belső piaccsökkenést és keleti exportot nyugati exporttal tudják pótolni.

Az 1300-as létszám 80 fővel csökkent, de ezen belül több vezetői állás szűnt meg, mint fizikai; a bérek a múlt évben 27%-kal nőttek, s az évi 20 millió forintos tőkés exportot 350 millióra tornázták föl, 35-40%-os belföldi alapanyagárnövekedés és forintárfolyam-esés mellett. A gyár 1,22 milliárd forintos árbevételre realizált, 80 millió forintnyi hosszú lejáratú hitelt törlesztett, és termelt 107 millió Ft veszteséget. Még mindig elég ingatag pénzügyi pozícióban tehát, de átment a túl fokán, exportszerződéseit teljesíteni tudta, rendelésállományát növelte, megbízható késztermékszállítónak bizonyult, nagy, biztos piacú nyugati cégek előtt. Csak pénze nem volt soha. A hónap 20-a után már nem rendelt anyagot, hogy a következő hónap elején a befolyó bevételekből bért tudjon fizetni.

A SZAKSZERVEZET BETART

Pénz kell, pénz, hogy túléljék ezt az évet is, hogy úrrá legyenek a hitelképtelenségen, hogy finanszírozni tudják a termelést, törleszteni a tartozást, hogy megmaradjon a gyár. Az igazgató nem látott más megoldást, mint eladni a kft.-ben lévő vállalati tulajdonrészt a német társnak. Óvatosan tárgyalt, hogy ne derüljön ki az égető pénzhiány, hisz ezzel rontja tárgyalási pozícióit. Már annak idején, a kft. Alakításakor igen előnyös vagyonértékelést értek el, s most sikerült névértékben tartani a részüket, holott a vállalat értéke a veszteség miatt csökkent. A németek aláírták az előszerződést, tudomásul véve, hogy az eladónak szüksége van az Állami Vagyonügynökség beleegyezésére és mindenekelőtt a Vállalati Tanács jóváhagyására. Ekkor mutatta meg a VT-ben helyet foglaló három dolgozói képviselő, hogy mekkora ereje van: megakadályozták a kft. eladását. Mivel hármuk ellenszavazata nem volt elegendő, lemondtak VT-tagságukról, s ezzel működésképtelenné tették a Vállalati Tanácsot. A vállalatnál fellelhető szakszervezeti bizottság (a hagyományos faipari) pedig, élén a függetlenített szakszervezeti titkárral az Állami Vagyonügynökséghez fordult: foglaljon állást, hogy az igazgató nem szegte-e meg a privatizációra vonatkozó szakszervezeti egyeztetési előírásokat. A cél: mondjon le Tóth János igazgató!

TÍZMILLIÓS VESZTESÉG

A szakszervezeti feljelentéssel csöpp híján elbukott a vállalatvezetés nyaktörő versenyfutása az idővel, a fizetésképtelenséggel. Az igazgató az eladási tárgyalásokkal párhuzamosan elkészítette és benyújtotta az Állami Vagyonügynökségnek a vállalat átalakulási tervét, s a kft. eladását vagyonátalakításnak, nem privatizációnak minősítette. (Mondván: névértéken adja át a vállalati részt.) a megállapodás szerint a német fél a vételárat már elhelyezte a vállalat bankszámláján, csak zároltatta addig, amíg a szerződés véglegesen aláírható, az AVU-jóváhagyás birtokában. Az aláírás azonban most a bizonytalan jövő kódéba távolodott: új VT-tagokat kellene választani, az ÁVÜ állásfoglalására kéne várni. Tóth János igazgató halálugrásra szánta el magát: azonnal a vállalat államigazgatási felügyelet alá vonását kérte. így államigazgatási hatáskörben talán gyorsan jóváhagyja az ÁVÜ az átalakulási tervet, eladja a kft-t, s a vállalat hozzájut a pénzhez, az éltető pénzekhez. Mert más pénzeltről is szó volt: nyugati partnerei hitelgaranciát szereztek a bútorgyárnak. Legfeljebb Tóth János nem lesz tovább igazgató, mert az ÁVÜ valakit kinevez biztosnak a vállalat élére.

Nem így történt. Tóth Jánost meghagyta posztján az ÁVÜ, de akármilyen gyorsan történt minden (alighanem a város kormánypárti képviselőjének diszkrét segítségétől nem függetlenül), annyira gyorsan nem történhetett, hogy a néhány napos fennakadást át lehetett volna hidalni. Egy fityingjük sem volt. Nem tudtak anyagot vásárolni, vizet, áramot fizetni, le kellett állítani a gyárat. A németek pénze közben a zárolt számlán pihent, csak a kamatveszteség 4,5 millió Ft-ra rúgott. A leállás miatti késedelmi kamatokkal együtt a közvetlen veszteség mintegy 10 millió, ha a vállalat megússza rendelés-visszaesés nélkül.

Miért?

Kinek, minek volt jó a bútorgyári szakszervezet hadművelete az igazgató megbuktatása érdekében?

Racionális magyarázat nincs. A felosztatott VT „dolgozói küldötte”, aki egyébként a gyár egyik legjobban kereső, s inkább csak a szokásjog által fenntartott nélkülözhető munkakörében foglalkoztatott dolgozója, régi szakszervezeti bizalmi, annyit tud mondani, hogy „az üzemben ez a hangulat”. A vállalat dolgozói meg tudták tartani munkahelyüket, jövedelmük lépést tartott az inflációval, s létszámcsökkentési tervek sem riogatják őket. Sértett viszont a régi „vállalati háromszög”, amely elvesztette súlyát, sértettek az irodai alkalmazottak, akiknek létszámát csökkentették, s alighanem nőtt a drill a műhelyekben. Sokan veszítettek régi kényelmükből, apródonként kialakított kis előjogaikból. A szigorúbb gazdálkodás jegyében a három „dolgozói küldött” mindenestre valószínűleg fölöslegessé válik. Az igazgató nem akar „érdekvédőket” fizetni.

1992. JÚNIUS 20.

LEHET EGY CSIPETNYI DEMOKRÁCIÁVAL TÖBB?

Legtöbb polgártársamnak a hideg futkos a hátán, ha meghallja azt a szót: rendszerváltás. Nem csodálom. Sok csalódás érte az elmúlt három évben. Polgártárs! Most mégis ezzel bíztatlak: pénteken, 1993. május 21-én véghezvihetsz egy kis rendszerváltást. Tedd meg! A lehetetlen pénteki időpont ellenére menj, szavazz, válassz tb- (azaz társadalombiztosítási) önkormányzatot! Sőt, mindjárt *kettőt*. Minek mindjárt *kettő*? Eddig egy sem volt!

Gondold meg, Polgártárs, mennyire nem hasonlítanak egymáshoz a Te biztonságodnak (ne neved ki, ha szegényes is, azért ez mégis valami biztonság) egyes elemei! A nyugdíj, & gyes minden nyugdíjasnak, kismamának egyforma, személytelen pénz, hozza a postás. Miután járandóságodat egyszer megállapították, más tennivaló nincs, mint elküldeni neked, a jogosultnak. Persze ehhez pénz kell a nyugdíjkasszában, de hát mióta kötelező nyugdíjbiztosítás létezik, ha másból nem, hitelből mindig volt benne.

Az orvosi ellátásod azonban szolgáltatások rendszere, aminek a fenntartása és fejlesztése naponta döntések sorát kívánja. Számos érdeket mozgat a tiéden és a többi jogosultén kívül: az orvosokét, a nővérekét, a műszergyártóét, a műszer-tökéletesítő mérnökét, a gyógyszereszkarmát.

A nyugdíjadnál ki kell bűvészkedni jó előre, hogy amit ma fizetsz, annale fejében tíz, húsz, harminc stb. év múlva nyugdíjad legyen, az egészségednél meg azt, hogy minél jobbat kapj, de mégse szívják magukhoz minden közös pénzünket az egyre többre képes műszerek és gyógyszerek. Szóval ez kétféle, akárcsak mondjuk a közbiztonság meg az oktatás. Nem dönthet jól ugyanazon személyekből álló testület egymásra ily kevésbé hasonló területeken.

De miért menj pont Te pénteken választani? Honnan tudhatnád, hogy ez az önkormányzat több, igazságosabb nyugdíjat, ésszerűbb orvosi ellátást varázsol majd, mint azok, akik eddig döntöttek és gazdálkodtak. Igazad van: nem lehetsz benne biztos. Csak annyi biztos, hogy az az új önkormányzat új szereplő a (mindenkori) kormánnyal és a parlament politikai pártaival szemben. Igen, *szemben!* Ugyanis a szakszervezetekből és munkaadókból, vagyis a kötelezően befizetőkből alakuló önkormányzat óhatatlanul más szempontokat képvisel, mások a céljai. Nem akar kormányozni, de szeretne minél kevesebb kötelező befizetés ellenében minél jobb ellátást nyújtani. Mert az ő sikere és becsülete azok megalégedésén múlik, akik fizetnek. (És persze előbb-utóbb kapnak is.)

A mindenkori kormánynak soha nincs elég pénze. Szeret hízelegni a választóknak valami kis juttatással (mondjuk nyugdíjkezdésménnyel), de fizesse más. Fizesse a tb-kassza! A tb-önkormányzat is szívesen ad valami többletet, csak hogy pénze neki sincs elég. 0 meg a kormányra, a költségvetésre szeretne háritani minél többet. Egy kis hatalmi ellensúly, mely téged véd, Polgártárs! Kicsit, persze, hiszen felhatalmazása nem korlátlan. Aranytojást tojó tyúkot sem képes előhúzni a zsebéből, a legnagyobb önkormányzat sem. De *egy parányival biztosabb lehetsz benne*, Polgártárs, *hogy nem vágnak át a politikusok*, mert kormány és tb-önkormányzat árgus szemekkel figyelik egymást. Ennyi. Egy parányival többféle választott ember, parányival több szempontot érvényesítve dönt. Ilyen apró kövekből épültek azok a sikeres rendszerek, amelyeket joggal irigyeltünk: például a svéd, a német, a francia. Ilyen parányi lépéseket tehetünk egy jól berendezett, majd mindnyájunk megalégedését kiérdemlő, boldogabb ország felé.

Polgártárs, kérlek: menj el pénteken! Válaszd ki a legszimpatikusabb szakszervezet listáját, X-eld be, és dobd az urnába! Aztán figyelj, hogy végzi a dolgát a választott önkormányzat, hogy négy év múltán majd újra tudj választani!

1993. SZEPTEMBER 22.

FORDULÓPONT

Akár szereti a tb-önkormányzatot a politikacsináló, tudós vagy elemző, akár nem, strucchoz illő gondolkodást árul el csupán, ha nem látja be: május 21. fordulópont a legeslegújabb, vagyis a jelenkori hazai politikai viszonyok és folyamatok történetében.

Alighanem mindenkit meglepett (e sorok íróját is beleértve), hogy milyen sokan mentek el voksolni május 21-én, ezen a szokatlanul választási nappá avanszált hétköznapon. Az első elmélkednivaló ebből az örvendetes (mások számára sajnálatos) tényből adódik: a szavazópolgárok távolról sem olyan apatikusak, ahogyan a politikusok és elemzők hitték.

A tb-önkormányzatért az urnák elé járulók száma a hatályos törvény szerint a parlamenti választás (vagy pótválasztás) érvényességéhez ugyan nem lett volna elég, de itt egy teljesen ismeretlen, új, és a hatalmi rendszerbe aránylag komplikáltan illeszkedő intézményről kellett dönteni. Joggal feltételezhetjük, hogy ha a tét a politikai főhatalom, amelynek intézményei széles körben ismertek, sokkal több, az érvényességi küszöböt hasonlóképp bőségesen meghaladó választót fog mozgósítani. Úgy látszik, azoknak van igazuk, akik azt mondták, hogy az ún. politikai apátia csak az időközi választásokon keríti hatalmába az embereket, melyeknek kicsi a tétje, hiszen új politikai viszonyokat biztosan nem teremthetnek. (Azért nem árt újra emlékeztünkbe idézni, hogy a rezignált időszak választók, ha többszöri nekifutásra is, de öt esetből négyben az ellenzék szavazták meg...)

RÉSZVÉTEL

Mindezt azonban múlt péntektől lapzártáig jórészt már megírták és elmondták a kommentátorok.

Mire lehet viszont következtetni a pusztá részvételi arányokból?

Bár egyelőre végleges adatok még nincsenek, annyi az előzetes, tehát esetleg később még korrigálható számokból is látszik, hogy vannak szembetűnő területi különbségek. Ezek kisebb részben követik az 1990-es választásokról gyűjtött adatokat, nagyobb részben határozottan más képet körvonalaznak (1. 1. tábla).

Vas megyének, az ország legnyugatibb sarkának, 1990-ben a liberalizmus fellegrárának a lakossága igen aktív volt 1990-ben, és a múlt pénteken is. A tb-választáson élenjáró három másik megye, Nógrád, Borsod és Heves 1990-ben inkább feltűnően alacsony részvételével tűnt ki. Ez ama azóta válságövezetté lett nehézipari régió, amelynek népe éppen reménytelennek látszó helyzetében keres valamilyen változást. Míg 1990-ben inkább egy nyugat-kelet irányú aktivitáscsökkenést lehetett megfigyelni (persze Budapest kivétel volt), most a válságban lévő északtól haladunk lefelé, délre, az inkább mezőgazdasági területek felé. Alkalmasint ezek sincsenek kevésbé válságban, ám a szakszervezetek hagyományai jóval kisebbek. Az itt élők helyzetük javulását immár talán inkább egyéni erőfeszítéseiktől remélik.

Politika vagy érdekérvényesítés

Akármeddig elvitatkozgathatunk arról (úgy tűnik, elkezdjük), hogy miért és mire is szavazott az örvendetes aktív választó. Voksával egyszerűen leszavazta-e a meglévő politikai hatalmat, vagyis a kormányt és a kormánypártokat, avagy az érdekvédelmi szervezetek közül választotta a szívéhez legközelebb állót? Mi itt, a Beszélő szerkesztőségében, akik talán különösen szívünkön viseltük a szakszervezetek és a tb-önkormányzat dolgát, arra a magyarázatra hajlunk, hogy a választók *kétféleképpen* viselkedtek, s az eredményekben a kétféle választói magatartás keveredik. Hogy a szavazatok egy része politikai természetű, azt mi sem bizonyítja ékebben, mint a Keresztény Szociális Szakszervezetek Szövetsége nevű, enyhén szólva is szerény ismertségű alakulat meglepő sikere.

(1. számú tábla)

Választási részvétel megyénként a tb-önkormányzati és parlamenti választásokon

Megyék	Tb-választás		Parlamenti választás		a részvétel 1 különbözete
	sorrend	részvétel %	sorrend	részvétel %	
Nógrád	1.	45,1	13.	62,5	17,4
Vas	2.	44,0	5.	67,7	23,7
Borsod	3.	43,2	16.	60,9	17,7
Heves	4.	42,7	15.	61,4	18,7
Baranya	5.	42,6	6.	65,8	23,2
Budapest	6.	42,1	2.	72,2	30,1
Veszprém	7.	41,8	3.	70,8	29,0
Komárom	8.	41,4	8.	64,4	23,0
Győr-Sopron	9.	40,0	1.	76,3	36,3
Szolnok	10.	39,3	18.	58,9	19,6
Békés	11.	38,3	9.	64,4	26,1
Somogy	12.	37,8	14.	62,4	24,6
Fejér	13.	36,5	7.	64,4	27,9
Szabolcs-Sz.- B.	14.	36,2	20.	53,6	17,4
Tolna	15.	36,2	10.	63,8	27,6
Zala	16.	36,0	4.	69,3	33,3
Pest	17.	33,8	12.	63,1	29,3
Hajdú-Bihar	18.	33,8	19.	56,2	22,4
Csongrád	19.	33,2	11.	63,3	30,1
Bács-Kiskun	20.	30,8	17.	60,6	29,8
Országos összesen:		38,75		64,1	25,3

Hiszen a Keszosz (e sajtóperes időben nem nevezzük egyszerűen fantomszervezetnek), amelynek eddigi működéséről, sikereiről, küzdelmeiről a választónak semmiféle tapasztalata nem lehet, olyan nagyságrendű szavazatot kapott, mint a szívósan dolgozó Liga s a nem egy nagy akciót megvalósító Munkástanácsok. A Keszosz, mint mellékelt táblázatunkból is látható, főképpen a katolikus régiókban tarolt, ahol bizonyára a KDNP befolyása is erősen érezhető lesz majd a '94-es választáson. (Mellesleg, az adatok szerint, a konzervatív kereszténydemokraták a modernista liberálisokkal jól megférnek, s lehetnek mindketten viszonylag erősek, kizárásos viszonyban mind a kettő inkább az MSZOSZ-szel áll.)

Az a bizonyos kettős motiváció olvasható ki a Liga területileg bontott eredményeiből: viszonylag jól ott szerepelt, ahol a liberálisok taroltak '89-ben, de olyan megyében is, ahol a liberálisok nem jeleskedtek különösebben, ám 1990 óta erős, sikeres Liga-szervezetek jöttek létre. (Például Bács-Kiskun megye, l. 2. táblázat.)

Alighanem legalábbis részben politikai rokonszenvszavazatot kapott a Munkástanácsok Szövetsége is, hiszen szakszervezeti berkekben köztudott, hogy jóval kevesebb munkahelyen tudott megtelepedni a Ligánál, következésképp mint érdekvédelmi szervezet kevesebb helyen szerezhette meg a választók bizalmát.

Az ABSZOLÚT GYŐZTES

Az MSZOSZ a szakszervezeti mozgalomban immár vitathatatlanul legitimált súlyánál fogva kitüntetett figyelmet érdemel. Vajon hogyan maradhatott fölényesen a legnagyobb? S vajon mire használja majd megtapasztalt erejét? Mielőtt a kombinációk és feltételezések hímes, ám ingoványos mezejére tévednénk, nézzünk néhány száraz tény! Az MSZOSZ ott erős, ahol a választási részvétel is magas volt (mellesleg a részvétel éppen azért magas, mert az MSZOSZ-re olyan sokan akartak szavazni), vagyis elsősorban az ipari válságövezetekben. Nagy Sándor nem is csinál titkot belőle, hogy errefelé kell keresni az MSZP szavazóbázisát is, ők ugyanis az MSZP felé terelik majd híveiket. Ez rendben is lenne, elvégre miért ne kapjon politikai és érdekvédelmi képviselőt ez a né pesség?

(2. számú tábla)

Az MSZOSZ, a Liga és a Keszosz legjobb és leggyengébb megyei eredményei

	3 legjobb				3 leggyengébb			
	Nyugdíj		Egészségügy		Nyugdíj		Egészségügy	
	megye	%	megye	%	megye	%	megye	%
MSZOSZ	Nógrád	56,5	Nógrád	52,5	Zala	45,9	Bács	40,2
	Borsod	56,1	Borsod	50,0	Bács-K.	46,0	Zala	41,0
	Heves	54,8	Baranya	49,2	Pest	46,0	Pest	41,1
Liga	Budapest	12,6	Zala	15,6	Borsod	6,7	Nógrád	10,4
	Zala	12,6	Bács-K.	14,8	Szabolcs-Sz.	7,3	Borsod	10,5
	Fejér	11,5	Budapest	14,4	Tolna	7,5	Tolna	10,8
Keszosz	Győr-Sopron	10,4	Győr-Sopron	12,0	Békés	4,6	Békés	5,5
	Zala	10,1	Zala	11,5	Komárom	5,2	Komárom	5,9
	Vas	9,8	Bács	11,0	Hajdú-B.	5,6	Hajdú-B.	6,6

Némi nehézséget csak abban látok, hogy a tb-program, amit az MSZOSZ bemutatott, a munkapiacon a jól pozicionált, viszonylag stabil és jól fizetett munkavállalóknak kedvez, az öt választók pedig nem azok. Vagy ebek harmincadjára kell hagynia bázisát, vagy egészen mást lesz kénytelen csinálni, mint amit hirdetett. Ez pedig némiképp instabil viszonyokat teremt. A rá adott szavazatok számából arra következtethetünk, hogy a '94-es választásokon az MSZP megszerezheti a voksok 20-25 százalékát, s könnyen lehet, hogy a legnagyobb

pártként foglalja el helyét az új Országgyűlésben. Tetszik, nem tetszik. Aki ebből olyan következtetésre jut, hogy ezt meg akarja akadályozni negatív kampánnyal, koncepciók perekekkel vagy bármi más huszárcsinnel, az a demokrácia ellensége, s az az igazán veszélyes. Egy demokratának másképp kell gondolkodnia, és van min. De erről majd máskor.

Egészségügy és nyugdíj

Néhány szót ejteni kell arról a furcsaságról is, hogy az egészségbiztosítási és nyugdíjbiztosítási önkormányzatra adott szavazatok markánsan különböznek. Hogy ezt értelmesen magyarázzuk, ahhoz azt tartanám legfőképpen szem előtt, hogy több mint 23 és fél ezerrel több érvényes szavazatot adtak le a nyugdíjönkormányzatra, mint a másokra. Vagyis a választók a nyugdíjra jobban odafigyeltek, jobban meggondolták, hová húzzák az X-et. A nyugdíjproblémák bizonyára átláthatóbbak, talán kínzóbbak is. Éppen ezért könnyen lehet, hogy a 3. táblázaton látható összefüggés mögött a szakszervezeti tömörüléseknek a kampányban ismertetett programja áll, mert a választók nagyon is odafigyeltek. Rajtavesztett a Liga, amelyik korrekten, ám népszerűtlenül nem ígért gyors javulást és könnyítést, a kevésbé szegénylős MSZOSZ pedig 152 ezerrel több szavazatot zsebelt be, hárommal több képviselőt állíthat, mint az indifferensebb, s így etalonnak tekinthető egészségbiztosítási önkormányzatban. Hasonlóképp a külön nyugdíjaskampány – vagy talán egyszerűen Fehér Klára és Pécsi Ildikó szerencsés kiválasztása – magyarázhatja a SZÉF nyugdíjbiztosítási hozadékát az egészségügyben elért eredményéhez képest.

3. számú tábla

Az érvényes szavazatok száma. Szakszervezeti szövetség nyeresége, illetve vesztesége a nyugdíjbiztosításnál az egészségügyi biztosításhoz képest

	Egészségügyi	Nyugdíj	Eltérés %-ban
Összesen	3 058 114	3 056 705	
MSZOSZ	1 308 171	1 460 536	+ 11,6
SZÉF	242 782	308 779	+27,2
ÉSZT	196 380	180 245	-8,2
Autonómok	152 420	139 999	-8,1
Liga	379 870	293 691	-22,7
Munkástanácsok	370 389	318 064	-14,1
Keszosz	243 173	214 134	-11,9

Önkormányzat született!

A tb-önkormányzati képviselők választásáról szóló törvény nem írja elő, hogy a megszerzett helyeket a nyilvánosságra hozott listák sorrendjében kell betölteni. Nem lehet még tudni, végül is kik foglalják el az önkormányzati posztok felét. Számarányából és listája összetételéből is látható, hogy az MSZOSZ-képviselők együttműködő csapatot alkotnak. Nem lehet tudni, csak remélni, hogy csapatmunkára, tehát a mindenkor mindenütt fontos erős ellensúly megteremtésére alkalmas képviselőket küld legalább három-négy másik szövetség. A Liga listája szintén csapat, de sajnos a 4-4 beküldhető képviselő önmagában kevés. Fáradságos egyeztetés, egyezkedés következik. Ha nem, az önkormányzatok nem szélesítik a demokráciát. Csak egyetlen irányba bővítik: beemelik az MSZOSZ-t. A választók fele nem ezt akarja.

1993. MÁJUS 29.

AZ ÚJ SZABADSÁG ELSŐ VERESÉGE

A Liga-válságról

Wekler Ferenc képviselő úr, az Országgyűlés önkormányzati bizottságának elnöke aligha sejti, hogy 1987 utolsó napjaiban annak a mecseki falunak a külterületére indultunk Philipp Tiborral, Nagy W. Andrással és egy tekerős stencilgéppel (villany nem volt a kies erdei tanyán), amelynek tanácselnöke volt. A „Ki a szakszervezetből” kezdetű röplapot akartuk volna sokszorosítani. A szakszervezetek megújítására és tényleges birtokbavételére felhívó lapok – a szöveget Kőszeg Ferenc fogalmazta – végül is pár nappal később, már 1988-ban készültek el egy pesti lakásban, mivel az eredetileg kiszemelt és vidám szilveszterezésnek álcázott időpontban égen-földön nem kaptunk szívópapírt. (Beszélő-összkiadás, III. kötet, 256. old.)

A csepeli, óbudai és angyalföldi postaládákba dobált röplap gondolatai benne voltak az 1987 tavaszán született „Társadalmi szerződésben is, de közben megmoccant maga a valóság. Néhány ezer munkavállaló kilépett a formális, bürokratikus szakszervezetből, a 17 ezer ilyen-olyan funkcionáriust foglalkoztató SZOT tagdíjbevétele csökkent. A folyamatot meglódította némiképp, amikor erre a SZOT azzal reagált, hogy elintézte, hogy a szakszervezeti tagdíjakat a bérszámfejtők automatikusan vonják le a munkabérből. Röpke pár hónap múlva – legnagyobb örömünkre – az élet átcsapott a Társadalmi szerződés és a „Ki a szakszervezetből!” koncepcióján, s az értelmiség egy maroknyi csoportja munkavállalói érdekeinek védelmére nem új szakszervezeti vezetőket választott, hanem a SZOT-tól független szakszervezetként megalapította a TDDSZ-t.

Az elszánt demokraták azt hitték, hogy a tényleges munkavállalói érdekvédelmet szolgáló új szakszervezetek megállíthatatlanul törnek előre. De nem teljesen így történt. Miért? Az okok három csoportba sorolhatók.

A MUNKAVÁLLALÓK TÁRSADALMA

A legmélyebb ok véleményem szerint szociológiai természetű, s az érett, engedményekkel egyensúlyozó kádárizmusból sarjad. Az állandó mozgósítástól mentesített s a „második gazdaság” lehetőségeivel megajándékozott társadalom nagy többsége, alkalmazkodva a feltételekhez, az anyagi boldogulás egyéni útjait kereste, s berendezkedett arra, hogy nem a munkahelyén kapott bérből él. A munkavállalói lét az egzisztenciáknak csak egyik, kevésbé dinamikus összetevője lett. A főmunkahellyel kapcsolatban a legfontosabb érdek igen gyakran a lehető leglazább kapcsolat, a lehető legnagyobb függetlenség. Az a munkavállaló, aki alig várja, hogy a munkahely kapuján kívül megvalósítsa fontos (anyagi) terveit, hússzor is meggondolja, hogy holmi munkahelyi kollektív érdekvédelem kedvéért kiteszi-e magát kiszámíthatatlan vagy éppen kiszámítható, de fölöttébb időigényes konfliktusoknak. Hogy ezek a körülmények jellemzők-e a mai, alaposan leapadt munkavállalói társadalomra, az más lapra tartozik, de az biztos, hogy az attitűdök birodalma konzervatív, csak lassan-lassan változik. A munkavállalók munkahelyi érdekérvényesítési hajlandósága ahhoz bőven elég volt – és elég –, hogy a régi, a munkaviszonnal együtt kapott szakszervezetből kilépjenek, de arra már kevés, hogy tömegesen szervezkedjenek. S persze így a főnökök aránylag könnyen elbánhatnak a mégis szervezkedő „deviánsokkal”. A kitolások a passzív szemlélők hajlandóságát persze nem növelik.

A FÜGGETLEN SZAKSZERVEZETEK VEZETÉSE

Több alulról szervezkedő független érdekvédelmi tömörülés is létrejött 1988 óta, ha a

SZOT-ról leváló nagy utódszervezeteket most nem is számítjuk. Például a Szolidaritás, a Munkástanácsok Országos Szövetsége. (L. kronológiánkat a következő oldalakon.) De közülük vitathatatlanul a TDDSZ-ből indult Független Szakszervezetek Demokratikus Ligája vált a legjelentősebbé. Ennek a szövetségnek volt a legfelkészültebb, legpolitikaképesebb vezető elitje, ez találta meg autentikus vezéregyéniségét a tapasztalt, nagy tekintélyű Forgács Pálban. A siker záloga, de a fék is ebbe a vezetésbe volt beépítve. Azok az értelmiségiek, akik a Ligát megcsinálták, a liberális irányultságú radikális reformerekhez tartoztak. A radikális reformértelmiség pedig – a hivatalos intézmények margóján kívülre vonuló demokratikus ellenzékkel, a Beszélő-körrel együtt – a polgári szabadság, a magántulajdon, a tőke, a piac győzelméért dolgozott, attól a tapasztalattól sarkallva, hogy mindennek a hiánya – a kollektivizmus és a központi irányítás – elsorvasztja az emberi életet, s krónikus válságba taszítja a gazdaságot. A liberális értelmiség viszont szükségképpen egyensúlyozni kényszerült a tőke és a bérmunka érdekei között, szükségképpen önkorlátozással élt mint a munkavállalók közvetlen érdekeinek érvényesítője. Ehhez a feszültséghez képest másodrendű, bár nem hagyható figyelmen kívül a mi politikai elitünk – a Liga vezetői is részét képezik ennek – taktikai rugalmatlansága, ami a Liga mostani válságának egyik közvetlen kiváltója. (Erintette azt Kőszeg Ferenc legutóbbi számunkban, Kalmár Bélának írt válaszában.) Lehet, hogy naiv vagyok, de azt hiszem, a demokratikus szervezetekben meg kellene tanulnunk az elvi szilárdságot összeegyeztetni a személyi kompromisszumokkal, és fáradtságosan együttműködni olyanokkal is, akiknek az alkalmasságáról enyhén szólva nem vagyunk meggyőződve. A kiszorítások és kivonulások luxusát e törékeny demokratikus intézményekben nem engedhetjük meg magunknak.

A GYŐZEDELMEK MSZOSZ

Harmadik magyarázatként az MSZOSZ-t kell számba venni. A SZOT utódszervezete enyhén szólva nem viaskodott olyanféle önkorlátozásokkal, mint a liberális reformértelmiség. A SZOT hagyományosan a piac ellensége volt, egyike a tervutasításos, bürokratikus rendszer legfontosabb konzervatív erőinek. Vezetői viszont a politikai játszmák résztvevőiként tapasztalt taktikusokká nevelődtek. Nemcsak a szakszervezeti vagyon, nemcsak a skrupulusok nélküli elosztási követelésekkel való azonosulás, hanem ez a politikai tapasztalat is hozzájárult az alaposan megcsappant tagságú, de csodálatosan MSZOSZ-szé átlényegült régi szakszervezet nyomasztó fölényéhez. A SZOT-nak, mivel a politikai rendszerváltás lázában égő új politikai elitől időt nyert, sikerült az, ami az MSZMP-nek nem: úgy osztódott részekre, hogy a leváló szervezetek szoros szövetségben nyomták vissza az újakat. A szabadon választott parlament közönye, amivel az első, lendületes hónapokban a szakszervezeti rendszerváltást kezelte, az új alakulatok szempontjából végzetesnek bizonyult. (L. Beszélő, 1991. júl. 13.) az MSZOSZ rugalmasan képes volt kitérni, amikor már nem odázhatta tovább, maga javasolta és vitte sikerre a szakszervezeti vagyonnak a Liga és a Munkástanácsok – a parlament döntő többsége által politikailag támogatott veszélyes riválisok – számára roppant kedvező megosztását, majd zavartalan munkahelyi jelenlétére és skrupulusmentes ígéreteire támaszkodva fölényesen megnyerte a tb-választásokat. Most már a választók akaratából, vitathatatlan legitimáció birtokában, egy alaposan megtépázott Liga romjain nyomulhat tovább a politikai hatalom felé. Hogy ebből mi lesz, azt alighanem a lengyelországi fejlemények mutatják meg előre.³⁴

A törvényhozás egyik fele makacsul odázgatta a tb-önkormányzat létrehozását, s egyik

---

³⁴ A Demokratikus Baloldal Szövetsége 1993-as választási győzelme nyomán az Osszlenygel Szakszervezeti Megegyezés (OPZZ) 61 képviselője került be a lengyel törvényhozásba. A kialakult helyzetről *Szakszervezet-bomba a koalíció alatt* címmel Tólas Péter számolt be a Beszélő-nek ugyanebben a számában.

csöndben suttogott érvük az volt, hogy az Nagy Sándorék megerősödését fogja magával hozni, ami nem kívánatos. A törvényhozás másik fele – beleértve e sorok íróját és az SZDSZ-frakciót – szívósan küzdött ezért az önkormányzatért. Nem állíthatnám, hogy ilyen arányú MSZOSZ-győzelemre számítottam, de azt sem, hogy illúzióim lettek volna a fejleményeket illetően. Nagy Sándor utolsó cseppig képes politikailag hasznosítani fölényét, ahogyan várható volt, ahogyan hosszú menetelése során habozás nélkül használta erejét, s paktált hol a kormánnyal, hol ellenzékével, ahogy éppen előnyére szolgált.

A tőke, a magántulajdon és a piac korántsem elhanyagolható ellenfele, amellyel további hosszú menetelés során kell megküzdeni. Lehetőleg úgy, hogy politikai versenytársai nem sétálnak bele minden csapdájába. (Nem lesz könnyű.)

A VAGYON

Talán az a legnagyobb baj, amire Forgács Pál hívta fel a figyelmet az 1993. októberi Mozgó Világban: a Liga alól elolvadnak a kínkeservesen megszerzett anyagi alapok. A Liga a szakszervezeti vagyonomosztásból ráeső rész terhére ment neki a tb- és az üzemi tanácsi választásoknak, de a remélt siker elmaradt. A tagdíj kevés, még a szerény apparátust sincs miből fenntartani. Külföldi támogatásra nehéz a kitartó szervezetépítési munkát alapozni, hiszen az ilyen támogatás vezetési válság esetén mindig akadozik. Majd' ötévnyi kemény munka, küszködés után majdnem nulláról kezdheti megint a független munkavállalói érdekvédelem? Valahol a XIX. században? Már ha egyáltalán lehetséges ilyesmi. Jó volna, ha a Liga képes lenne már választ adni, s nem kellene elkönyvelni a szabadság első vereségét.

1994. JANUÁR 27.

EZT NEKTEK!

Séta a szakszervezeti vagyon tájékán

Nagy Sándor MSZOSZ-elnök és MSZP-képviselő morális felháborodástól űzve nekitámadt a június 164 Népszabadságban Bokros Lajosnak és magának Horn Gyula miniszterelnöknek is – frontálisan, ami azért újszerű – a pénzügyminiszter 16 milliós végkielégítésének apropójából. Nézzük, ilyen kényes-e az MSZOSZ és a hozzá tartozó szakszervezetek, ha önnön anyagi érdekeikről van szó?

Útött a szakszervezeti vagyon végleges felosztásának órája. Azért – úgy tűnik – a vagyonviták eltartanak még egy darabig. Az újonnan vagyonhoz jutott konföderációk apródonként szembesülnek a keserű ténnyel, hogy a működésük anyagi alapjait megerősíteni hívatott birtokon nem sok fű terem számukra. Akkor, amikor 1992 őszén a szakszervezeti vagyon felosztásáról megegyeztek az MSZOSZ-szel, ők sokkal erősebbnek, az MSZOSZ meg sokkal gyengébbnek látszott, mint most, amikor a végrehajtásra sor kerül. Nagy kérdés, hogy nem foszlik-e szét végérvényesen a vagyoni alapok ábrándja, van-e elég pénzük és energiájuk tényleges értékeket kibontani a zavaros csomagokból.

A LIGA ÉS A MUNKÁSTANÁCSOK LŐTERE

Tavaly júliusban például a szakszervezeti konföderációk közös vagyongazdálkodó szervezete, a VIKSZ, úgy osztott és szorozott, hogy az úgynevezett kettes vagyoncsoportból (ez a hajdani SZOT-vagyonnak az a maradéka, amit nem osztottak szét már 1993-ban) az MSZOSZ által prezentált dokumentáció alapján a Ligának és a Munkástanácsok Országos Szövetségének (MOSZ) egy bajai meg egy sárvári művelődési ház, valamint egy egri lőteret juttatott. Hasznosítsák! Mikor az új tulajdonosok természetben is szemrevételezték birtokukat, azt kellett tapasztalniuk, hogy a művelődési házakban kocsmát üzemeltető bérlők tanyáznak. Bár Sárváron szépen meg tudtak egyezni, a bajai műv. ház, amely havi 10 ezer Ft bérleti díjat fizetett az MSZOSZ-nek, nekik sem hajlandó többlet adni. Holott szerintük 100 ezer Ft lenne reális. Pereskedhetnek. Az egri vár fölött fekvő mintegy négyholdas *lőtér* esete még csiklandósabb, oda ugyanis először be se engedték őket, s a tilalomnak a terület – nevének megfelelő – rendeltetése adott nyomatékot. Ki lődöz ott benn, és milyen jogcímen? Lassan aztán kibontakozott a birtok szövevényes históriája, de ez gyenge vigasz: a lényeg, hogy a tulajdonosok ebből egyhamar nem fognak hasznot húzni. Akik használják, még hozzá ingyenesen, azoknak eszük ágában sincs kimenni, hiába mondott fel nekik 1995 februárjában a Liga és a MOSZ. Május végéig tartott, amíg a terület használatára vonatkozó papírokhoz hozzájutottak, az Egri Polgári Lövészegylet elnökének levele kíséretében: „Az ügyvédjük által írott felmondást nem tudjuk elfogadni.”

A szóban forgó lőteret az 1763-ban alakult Egri Polgári Lövész-társulat vásárolta meg és alakította ki apródonként, míg 1948-ban a belügyminiszter rendeleti úton el nem vette tőle (az együletet magát nyilván szintén megszüntette akkortájt...), s ugyanezzel a tollvonással oda nem ajándékozta a Magyar Szabad Szakszervezetek Országos Szövetségének. A telekkönyvben ezt a tényt széljegyzettel látták el: az ingatlan csak a belügyminiszter engedélyével idegeníthető el vagy terhelhető meg. 1950-ben azonban – anélkül, hogy az okiratokon holmi belügyminiszteri engedélyeztetés nyoma látható lenne – Harustyák József, a Szakszervezetek Országos Tanácsának elnöke és a Magyar Szabadságharcos Szövetség megállapodtak: a Szakszervezetek Országos Tanácsa (immár így hívják, elvégre tanácsrendszerbe mentünk át) a területet felépítményestül *ingyenes használatra* átadja a Magyar Szabadságharcos Szövetség egri helyi szervezetének, mégpedig határozatlan időre. Egyszersmind a SZOT hozzájárul, hogy az egri szabadságharcosok átalakítsanak, új épületeket emeljenek itt, egyáltalán, azt csináljanak amit akarnak, csak ne rontsák le az állapotot, és fizessék a kéményseprődíjat, a vízdíjat, valamint a föld- és házadót.

A szabadságharcosok szövetsége – később mint MHSZ – használta is egészséggel a

területet, sőt épített is rá szabályos tanácsi engedéllyel a hetvenes évek végétől a nyolcvanas évek közepéig folyamatosan, többek között egy rádióközpontot, a SZOT hozzájárulását az MHSZ Országos Központjában fellelt megállapodás értelmében magáénak tudva. E felépítményeket a jelenlegi Lövészegylet elnöke 100 milliót meghaladó, a tulajdonosok szakértője nem egészen 20 millióért értékelte nyilvánítja. (Alkalmassint elvitatkozgathatnak rajta a bíróságon, hiszen a felépítmények semmiképp sem képviselik a Liga és a MOSZ tulajdonát, és elég bajos a földet, s a rajta álló épületeket külön-külön eladni.) Újabb fordulat 1990-ben következett: az egyesülési törvény alapján megalakult az Egri Polgári Lövészegylet, júniusban bejegyezte a megyei bíróság mint társadalmi szervezetet, s szeptemberben az MHSZ neki, valamint a szintén hirtelen polgáriasuk Vár Rádiós Klubnak mint jogutódjának adományozta a lőtérrel található felépítményeket.

*MAGYAR HONVÉDELMI SZÖVETSÉG ÜGYVEZETŐ FŐTITKÁRA 1. sz. pld. Bp. V.,
Beloianisz u. 16.*

Nyt.szám: 8-96/11/90

NHIATKOZAT

tulajdonjog bejegyzéséhez

Az MHSZ Országos Központ képviseletében az 1022/1990. (II. 14.) MT határozat rendelkezései végrehajtásaként hozzájárulok ahhoz, hogy az MHSZ tulajdonában lévő, a Heves megyei Eger, számú betétben 5807. hrszám alatt felvett Rádiós lövész bázis épületei, telek nélkül megjelölésű és rendeltetésű ingatlan tulajdonjoga az Egri Polgári Lövész Egyl. Vár Rádiós Klub jogutód társadalmi szervezet javára az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzésre kerüljön.

Budapest, 1990. szeptember 14.

(Bajtai László mk. Alezredes)

Kapják: 1. sz. pld. jogutód szervezet 2. sz. pld. Irattár

Az 1990-ben csodálatos átlényegülés útján született Egri Polgári Lövészegylet elnöke (civilben a rendőrség kötelékébe tartozik) 1995-ben szemrebbenés nélkül hivatkozik a tulajdonos szakszervezeteikkel szemben a XVIII. század óta fennálló egri polgári lövészeti hagyományokra. És sajnálkozik, hogy a szakszervezeti vagyonsztozkodás e tisztos polgári egyesület feje fölött garázdálkodik az őseik szorgosságából és takarékoságából származó vagyonnal...

Tessék Liga, tessék MOSZ, ezt nektek!

Következik az ágazati vagyon

Mint mi magunk is többször emlékeztettük rá olvasóinkat (például legutóbbi számunkban): az úgynevezett ágazati, tehát nem közvetlenül a szakszervezeti szövetség tulajdonába juttatott vagyon az egyazon ágazatba, de különféle konföderációkhoz, vagy éppen egyikhez sem tartozó szakszervezetek között az 1995-ös üzemi tanács választásokon elért eredmények szerint kell elosztani. Minden világos, csak a tények két csoportja homályos és vitatható: az ágazati vagyonok, valamint a választási eredmények. Ez utóbbit itt-ott vitatják is, folyamatban vannak bírósági ügyek, s csuda tudja, mikor zárulnak le, s mikor tekinthetik az érdekeltek véglegesnek a választási eredményeket. Ami az ágazati vagyonok tömegét és értékét illeti, itt alighanem a várományosok orra előtt valamennyi végérvényesen elillant, s a megmaradt értéke is számos polémiára adhat alkalmat.

Illusztrációképpen tekintsük át, amit a Nyomdaipari Dolgozók Szakszervezetének (NYDSZ) vagyonáról tudunk. A példa már csak azért is illusztratív, mert ebben az ágazatban szinte nincs is más szakszervezet, tehát alig kell osztani. (Azért a Nyomdaipari Dolgozók Szakszervezete azt a kicsit sem adja könnyen, ugyanis az egy szem ligás

nyomdászszakszervezet nem belőlük, hanem a Közalkalmazottak Szakszervezetéből vált ki néhány évvel ezelőtt. Bársony András NYDSZ-elnök szerint a vagyont is onnan kell követelniük, hiszen nem nekik, hanem a közalkalmazottaknak fizették a tagdíjat azelőtt.

Előző történetünk fényében ez az érvelés kicsit szemfogatónak tűnik. Az 1990-re előállt szakszervezeti vagyon nem egészen az elmúlt negyven év tagdíjaiból keletkezett...) a jó gazda azonban óvatos, nem kockáztat. Nem kell azzal a vagyonnal hivatkozni akkor sem, ha nincsenek a láthatáron mohó örökösök.

Történetünk itt elkanyarodik egy másikhoz, amit 1995. március 6-i számunkban írtunk meg *Bársonyos erőszak* címmel. Arról szólt, hogy az NYDSZ eladta zugligeti üdülőingatlanát a Globex Holdingnak, s bérlőit, akik szerződéses jogaikra hivatkozva nem akartak szépszerével eltakarodni az üzlet útjából, a Tasnádi-féle vagyonyvédő fiúkkal füstölte ki onnét. Nos, annak a bérleti szerződésnek vannak olyan előzményei, amelyek fehéren-feketén bizonyítják, hogy 1992-ben, amikor a „pártállamtól örökölt” szakszervezetekre vészterhes idők jártak, Bársony András, az NSZDSZ elnöke, a nevezetes 1991/XXVIII-as törvény tilalma ellenére burkolt adásvételi szerződést kötött a láthatáron jelentkező partnerrel. Az egyik okmányban leírják: mivel az ingatlan nem adható el a hivatkozott törvény miatt, az érdeklődő ezt bérbe veszi, de elővásárlási jogot kap, s esetleges építkezésével tulajdonostársá lép elő. A bérlő nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, idővel kiderült, hogy nem fogja tudni megvásárolni az üdülőbirtokot. Viszont az 1992. szeptemberi szakszervezeti megállapodás enyhítette valamelyest a szigorú elidegenítési tilalmat, s az NYDSZ-nek szabadabb volt a keze, mikor új érdeklődő jelent meg a láthatáron, nevezetesen a Globex. Az ágazati vagyon egyharmadát immár el lehet adni, csak be kell jelenteni a tényt a VIKSZ-nek. Igen, csak minek az egyharmadáról van szó?

A szakszervezeti vagyonbevallások az Állami Számvevőszék vizsgálata szerint a legritkább esetben voltak pontosnak nevezhetők, s nem volt senki és semmi, ami vagy aki képes lett volna ezeket ellenőrizni. Az NYDSZ például 94 millió forintos összértékről adott számot, ez azonban csak a vagyonának könyv szerinti értéke, amivel szemben csak a szóban forgó Dániel úti üdülőingatlant 150 millióért adta el a Globexnek a szerződés szerint. Ezt nehéz a 97 millió egyharmadának tekinteni. Csak hát ki tudja, mennyit ér igazából az a 97 millió? Bársony András szerint csak a székházuk mostanában 300 milliót ér.

De hát kinek van pénze mostanában szabályos vagyonértékelésre? És ha nincs vagyonértékelés, akkor tulajdonképpen mit fognak elosztani az ágazatok?

Vagyonosztás választási eredmények szerint? Ezt nektek.

1995. JÚNIUS 22.

A GYŰLÖLET GYERTYÁI

NEM TUDOK MIT MONDANI

A délnyugati nagy falu szélső utcáiban úgy minden ötödik ház udvarán félreérthetetlen, színes ruhákat lenget a forró szél a kifeszített szárítókötélen. Félmeztelen csöppségek gomolyognak eldobált hulladék között, s a fák alatti hűsben asszonyok, gyereklányok múlatják az időt. A kocsmá, a téésziroda, a posta előtt inkább férfiak. Dél előtt tíztől délután négyig egy hangos szót nem hall az idegen. Szelíd béke lengi át a szokványos nyári hétköznapot.

Pedig dehogy van itt béke! Az idegen bénultan áll, amikor szembetalálkozik a robbanó indulatokkal. A cigányok! Akiktől nem lehet itt élni, akik miatt nem lehet végigmenni az utcán, akik csak gyereket csinálnak, de nem dolgoznak, miért is tennék, ha alanyi jogon jár a családi pótlék. Akikbe tömte a kommunista állam a segílyt, akiknek házat adott a tanács ingyen, akiknek a gyerekei mindent ingyen kapnak az iskolában, akik lóval kupeckednek, de egy csöpp földjük sincs, hogy takarmányt termeljenek, naná, hogy lopják a téesztől, s a rendőr tehetetlen, a közelükbe se mer menni. Nekik mindent szabad.

Az idegen bénultan áll. Nem tudja elmondani, hogy egész nap mesebelien szelíd és kedves cigányokkal beszélgetett, hogy a házakért a volt (magyar) tulajdonosok szép summát kaptak a tanácstól, úgy hogy legalábbis ketten jártak jól: a (magyar) eladó és a (cigány) vásárló, aki viszont saját vásárlóerejéhez mérten súlyos részleteket fizet az OTP-nek; hogy a téesz, ahol alkalmazottak a férfiak, a 15 fős brigádból minden nap csak 4-5 embernek ad munkát, a többiek mehetnek haza. Igaz, ügyelnek rá, hogy mindennap másik 4-5 dolgozzék. Hogy a szeme láttára fordult be a cigányos utcába szénabálákkal tele kocsi fényes nappal, nyilvánvalóan frissen vásárolt takarmánnyal. Hogy a hazaküldött férfi felesége 4-5 órát kapált napszámban egy ebédnyi zöldborsóért. A nyolc osztályt végzett kamasz fiú egy éve ül otthon, mert őt – egyedül – a messze fővárosba irányították szakmunkásiskolába, és megrettentek az ismeretlentől meg a költségektől, de hát a közeli városban, ahol az osztálytársai továbbtanultak, jobb bizonyítvány kellett volna. Dolgozni meg nem veszik fel, túl fiatal, s a segédmunka amúgy is kevés. És az Istenért, miért ne lehetne végigmenni az utcán? Ő maga is azt csinálta egész nap.

Még mielőtt az idegen megszólalhatna, letorkolja a végső érv: ezt csak az tudja, aki itt él! Nem magyaráz. Nem tudja elmondani, hogy mi van másutt, keletebbre, ahol a cigányoknak egyáltalán nem jut munka, s az elvadult, tétlen kamaszok falkában riogatják a járókelőket. Nem munkanélküli segílyt, családi pótlékot, hanem kényszermunkát nekik! Rendőrt! Elég nagy a Hortobágy, ott elférnek! – hallja az egyre hangosabb, hisztérikusabb egyforma kórust délnyugaton, középen és keleten, pedig mennyire más a helyzet itt és ott, mennyire mások az emberek, s a helyzet csak annyiban hasonló, hogy a településeken 10 százalék fölé nőtt a cigány lakosság aránya.

S szorongva hallgatja a rádiót, olvassa az újságokat: ma megint uszítanak? Megint bosszúért kiált a gyászoló, egy kárvallott, mert az amnesztia bosszulatlan hagyja az ő fájdalmát, sérelmét, kárát?

Az idegen kénytelen-kelletlen hallgat, mert lassan, nagyon lassan, úgy húsz év alatt mióta annyi cigánytelepen, utcában, házban, munkásszállón járt, annyi kedves, szép, nagyszerű, csúnya, ostoba, szorgalmas, küszködő, lusta, tehetetlen semmirevaló, szelíd és durva cigányt megismert, szeretett vagy utált, és persze ugyanúgy „magyart” is, vagyis nem cigányt, megértette, hogy nincs mit mondani. Igen, a hajdan csinos falusi utca házai lerobbantak, a hajdan elgereblyézett udvarok rendetlenek, s a porták árát lenyomja ez a környezet, sőt eladhatatlanok. A hajdan biztonságos megélhetést nyújtó városban fogy a munka, s nem sietnek az új beruházók. Bizony, az elvadult, tétlen kamaszok betörnek a boltokba. S az itt

élők *nem megérteni akarják mindezt, hanem nem akarják*. Meg valakin bosszút is kell állni a bizonytalanná vált, romló életért.

Nem tudok mit mondani. Iszonyú nagy az űr között, amit szeretnénk, és ami van. Indulattal tömködjük.

1990. JÚLIUS 28.

EGY KIS RASSZIZMUSÉRT NEM KELLA SZOMSZÉDBA MENNI...

Elég például Észak-Magyarországra,³⁵ a Bódva völgyébe és környékére. Erről a vidékről intézett *harminc polgármester* nyílt levelet az országgyűlési képviselőkhez, melyet az Észak-Magyarország című BAZ megyei napilap kommentár nélkül közölt 1991. július 13-án. A harminc polgármester többek között ezt írja: „BAZ megye talán a legfertőzöttebb a bűnözés szempontjából. Nagyarányú a cigány lakosság száma, akik közül minden településen néhány család vagy egy-két család rettegésben tartja az egész lakosságot. Ugyanazok a személyek szinte naponta követnek el különböző, törvénybe ütköző cselekményeket: rablást, fosztogatást, betörést, fegyveres támadást, közbotrányokozást stb. Hiába történik feljelentés, esetleg elővezetés, néhány nap múlva visszakerülnek, és folytatják tovább. Az eddigi álhumánus intézkedésekkel a törvénytisztelő állampolgárokat büntették, hiszen gyermekeink félve mennek az iskolába ... (stb.) a rendőrség a jogszabályi kötöttségek miatt nem mer, egy részük alkalmatlanság miatt nem tud intézkedni.” A továbbiakban a polgármesterek kifejtik, hogy az önkormányzatokhoz jobban kötődő rendőrséget kívánnak, majd így folytatják: „Kérjük Önöket, hogy a parlamenti felszólalásukban a rendőrségi törvény megalkotásakor, a szociális juttatások megszavazásakor az oly sokat emlegetett *emberi jogok* védelmének érdekében támogassák kérésünket... Követeljük: a bűnözőkkel szemben azonnali és szigorú rendőri intézkedést, a rendőrségi felügyelet visszaállítását, az előzetes letartóztatás szigorítását, a börtönfegyelem megszilárdítását, a köztörvényesek munkára kötelezését.”

A rendőri megfélemlítésnek a boldogult rendszerben oly jól bevált módszereit leplezetlenül a cigányság féken tartására szánják a harminc polgármesterek, hisz a bűnözéssel való fertőzöttség és a cigány lakosság magas aránya még egy „és”-sel sincs összekötve, mondhatni azonosságként szerepel a levélben. Sajnos nem merjük kétségbe vonni, hogy a polgármesterek a helyi közhangulatot fejezik ki. Ennek a közhangulatnak a demokratikus ingerküszöbét nem éri el például a 18-24 éves erős fiúkból és másodállású vagy nyugdíjas BM-esekből verbuválódott „Justitia” személy- és vagyonvédelmi gmk működési stílusa. A személy- és vagyonvédő fiúkat bemutatta az Új Hírnök című regionális lap. A tudósításban a gmk-sok elmesélték: „A mi cigányokhoz fűződő viszonyunkat tréfásan úgy mondják: az utolsónak ennek a húsából egy kilót nyersen.” (1991. február 11.) Nem tudunk róla, hogy a helyi nyilvánosságban bárki hangot adott volna aggályainak a „Justitia” gmk-val, terroristának maszkírozott, tréfás „justitiásokkal” kapcsolatban. (A Kurír című országos napilap azért szégyenlősebb, mert a hivatkozott cikket kommentár nélkül átvette ugyan, ám az idézett mondatot kihagyta belőle. 1991. március 17. reggel.)

Még az illegális, régi Beszélőben írtuk – mit tesz Isten, éppen egy *ózdi*, vagyis BAZ megyei tudósításban, mely az ottani cigányok rendőri terrorizálásáról szólt – : a kriminalizált gettó önmagát teljesítő prófécia, aki úgy nő föl, hogy üldözik, annak a számára nincs különbség törvényen belüli és kívüli között.

Szerencsére a mégoly előítéletes és néhol nyomasztóan terrorisztikus légkör is sokkal enyhébb formája az agresszív rasszizmusnak, mint az állami erőszakszervek és/vagy a közösségek spontán *pogromja*. Még azt sem állítom, hogy a rasszizmustól – akár a nyilvánosan képviselt faji megkülönböztetéstől – egyenes út vezet a tömeges, ellenőrizhetetlen erőszakig. De azért jó lenne, ha a mondatok *alanyainak* fogalmi tartalmát és terjedelmét gondosan vizsgálnák az írók és beszélők ilyen rosszkedvű időkben. S megfontolnák, mit is akarnak mondani: bűnözőt vagy cigányt, támadást vagy védekezést, bűnbakot vagy áldozatot...

---

³⁵ A Beszélő e száma Haller István marosvásárhelyi újságíró cikkét közölte a romániai cigányellenességről.

1991. SEPTEMBER 14.

EGYHANGÚ KILÁTÁSOK, AVAGY NINCS KIÚT?

Kormányzati és önkormányzati cigánypolitika

Még nincs válasz a múlt heti számunkban közölt nyílt levélre, melyben szociális munkások keresnek Jugoszláviából menekült cigányokat, akiket gyanújuk szerint hazatoloncoltak a nagyatádi menekülttáborból. A határrendészeti intézkedések alig titkoltan szintén a cigányok beszivárgását hivatottak többek között akadályozni. A rendőrség 1989-ben látványosan megszüntetett „cigány vonala” ismét riadót fújt a Pesti Hírlapban. A legújabb sajtószenzációvá emelkedett ráckevei rendőri akcióval kapcsolatban a helyi polgármester – saját nyilatkozata szerint – a rendőri ezreddel fenyegette meg a cigánytelepet.

A szabad demokrata többségű zuglói önkormányzat 11 családot, mintegy 60, történetesen cigány személyt – köztük vagy húsz csecsemőt és gyereket – akart kilakoltatni múlt csütörtökön. Úgy látszik, a nemzeti-konzervatív-keresztény kormány és a liberális önkormányzatok egyaránt a cigányok üldözésében találják meg ismét a konfliktuselhárítás legegyszerűbb módját. E kérdésben csődöt mond mind a keresztényi humanizmus, mind a szabadelvű türelem. De azért van más is.

LÍRAI PROLÓGUS

1970-ben, szinte véletlenül, úgy csöppentem bele a magyarországi cigányok életkörülményeit és társadalmi helyzetét vizsgáló nagy, átfogó kutatásba, hogy semmit nem tudtam a cigányokról.

A legkevésbé sem volt jó véleményem a rendszerről, amelyben éltünk, mégis sokkolt egy akkoriban idekeveredett bolíviai ismerősöm megjegyzése. A messziről jött ember szerint Magyarországon sokkal rosszabbul bánnak a cigányokkal, mint az USA-ban a feketékkel, holott ez utóbbit naponta leplezte le az antiimperialista propaganda.

Aztán – mielőtt kérdőívünkkel tiszteletemet tettem volna az első cigánytelepen – szorgalmasan elolvastam mindent, ami a tárgyról hozzáférhető volt. Wislocki Henriktől Erdős Kamillig. Majd rögtön az első óbudai putriban elemelték a nálam lévő százforintost. Mivel dolgozni akartam „ezen a terepen” (szakzsargon), csöndben tudomásul vettem, hogy célszerűbb lesz otthon hagyni a fölösleges ingóságokat. Kész. Elvégre én akartam valamit, én voltam a betolakodó. (Megjegyzem, az elkövetkező évtizedekben alig-alig volt az elsőhöz hasonló kellemetlen élményem.) Jártam a cigánysorokat, faluszéli és erdei telepeket tovább, és egyre jobban szerettem a legkülönfélébb cigányok társaságát. A megismerés vágya hajtott, és volt mit megismerni. A nyomott, hazug, elfojtott kádári Magyarországon a felszabadult kedvesség végtelenül meghitt és bensőséges világa nyílt ki előttem, ahol az emberek közötti közvetlen érintkezés súlya sokszorta nagyobb volt az információáramlásban, a személyi viszonyok alakításában, mint az addig megismert társadalmi közegek bármelyikében, ahol a kifejezési formák ennek következtében sokkal inkább követték a naiv művészet szabályait, mint az anyagelvű racionalitást, ahol a kisgyerekeket sokkal kevesebb agresszió, sokkal több türelem és gyöngédség vette körül, mint e közösségeken kívül bárhol. Nemcsak engem kapott el ez a varázs: többen is voltunk, akik szinte menekültünk a korai hetvenes évek elviselhetetlen konszolidációjából a cigányok közé. Nosztalgia. Romantika.

Lehetséges. De a felébredő rokonszenv fogékonyra tett bennünket a végtelen szegénységben megbújó emberi értékek iránt, melyek itt sem teremnek kevésbé, mint másutt.

Persze volt egyéb is. Sok ronccsá vált személyiség, szétesett, riasztó közösség. Nem lehetett nem észrevenni, hogy az, ami helyén van az összecsiszolódott közösségben, nem talál helyet magának e közösség határain kívül. A mesebeli harmóniában cseperedő élénk kisgyerekek teljes kudarcot vallanak az iskolában, s kiskamasz korukra megpecsételődik a sorsuk.

Am a hetvenes évtized elején mégis különösen szerencsés s azóta szomorúan végét érő

történelmi pillanatban találkoztunk a magyarországi cigányokkal. A közepesen felvilágosult abszolutizmus nagy kísérletének elején, amelyet a cigányok boldogítására, s nem utolsósorban az extenzív gazdasági növekedés munkaerőhiányának csillapítása céljából kezdeményezett – kerül amibe kerül, tetszik az érdekelteknek, cigány kisebbségnek és nem cigány többségnek, vagy nem. A cigányok előtt a csúcsból vezényelt program mindenesetre azt az ígéretet villantotta fel, hogy kitorhetnek évszázados nyomorú gettóikból, s ugyanolyan emberekké válhatnak, mint a többi. Az ígéretből nem lett semmi. A cigányok tömegei megörökölték a magyar társadalom legnyomasztóbb életformáját, az ingázó segédmunkását. Kihajtották-kicsalogatták őket hagyományos telepeikről, és beköltözhetek a nem cigányok elhagyott házaiba halálra ítélt falvakban, vagy újabb gettókat építettek nekik a faluszélen. Közelebb kerültek, s a többség védekezni kezdett e riasztó, szokatlan közelség ellen. Az intézmények – iskola, helyi közigazgatás, munkaszervezet és erőszak-apparátus – a felpuhult, engedelményes diktatúrában e védekezés eszközeivé lettek. Tehetetlenül és reménytelenül néztük végig ezt a fordulatot, melybe a cigányok közösségei nagyrészt belepusztultak. Helyettük a színes bőrű kisebbség nagy, szomorú és jóval ellenségesebb közössége épül. Itt tartottunk a rendszerváltás pillanatában.

Kormányzati cigánypolitika

Nem nagyon meglepő, hogy a gazdasági válsaggal küzdő, politikai válsághelyzetek között bukducsoló kormány nem mutatott fel semmiféle irányvonalat ebben a tekintetben. Mindaddig szóltanul tűri a Németh-kormánynak az európai jogállami normákhoz igazodó gyors intézkedései nyomán indukálódó feszültséget. Holott a szegényedő, s szegényedéstől rettegő többség erős ingerültséggel nyugtazza az 1990 óta állami juttatásként minden gyereket megillető családi pótlékot, ami minden korábbinál biztosabb jövedelmet jelent a gyerekekkel bőven megáldott cigány családoknak.

A rendőrállamra jellemző jogintézmények, a bizonyított bűnelkövetés nélkül is foganatosítható kényszerintézkedések – rendőri felügyelet, kényszerlakhely-kijelölés, szigorított javító-nevelő munka stb. – eltörlése, amit egyes MDF-es körök, pl. Csurka István, s egyszer-egyszer maga a belügyminiszter is, mint kártékony, avagy meggondolatlan liberalizmust emleget, alaposan megnehezíti, hogy a rendőrség gettóik falai közé szorítsa és megfélemlítse a cigányokat. Sőt, a nevezetes MDF-SZDSZ-paktum által teremtett békés parlamenti napokban végrehajtott alkotmánymódosítás a nemzeti kisebbségeket megillető jogokat garantálta a cigány kisebbségnek, és ezen belül a különféle csoportoknak is, mikor a nemzeti kisebbségekre vonatkozó paragrafusokat generálisan „nemzeti és etnikai kisebbségekre” írta át. Ez nem kevesebb, mint a politikai jogok biztosítása.

Ám e csorbítatlan és a politikai nyilvánosság előtt soha meg nem kérdőjelezett intézményes biztosítékok burkában a kormányzati végrehajtó hatalom szervei nemegyszer diszkriminatívan lépnek fel. Főképpen rendőri atrocitások esnek meg, amelyek csak akkor kerülnek nyilvánosságra, csak akkor követi őket valamilyen retorzió, ha egy külső, legtöbbször cigány szervezet tiltakozik. Semmi jele, hogy maga a hatóság figyelne erre, és hivatalból lépne fel a cigányokkal szembeni jogtalanságok ellen. Sőt, a régi hatáskört visszakívánó rendőri szervek hatékony, s néha durva cigányellenes propagandát fejtenek ki bevált sajtókapcsolataikon keresztül anélkül, hogy bármely kormány szerv szóvá tenné. Kirívó példája a rasszista megnyilatkozásoknak a Pesti Hírlapban *Magyarok, sírjatok!* címmel október 30-án és 31-én megjelent kétrészes interjú Borgulya Gyula rendőr őrnaggyal.³⁶ Nincs okunk feltételezni, hogy holmi újságírói felelőtlenséggel állunk szemben, hiszen a következő napokban az őrnagy ismét nyilatkozott: felettesei engedélyezték az interjút, s azóta sem

---

³⁶ Az interjúra Solt Ottilia a Pesti Hírlapban is válaszolt Polgártársak, gondolkozzatok! címmel.

kifogásolta senki az abban foglaltakat. A Magyarok, sírjátok! körül akkora botrány kerekedett, hogy a kormány Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatala – a szintén a Pesti Hírlapban, 12 nappal az inkriminált írás megjelenése után – visszautasította a rendőr őrnagy állításait, az egész cikk cigányságot sértő hangnemét, beleértve a lap szerkesztőségének saját szövegét is. (Tudomásunk szerint képviselők a legfőbb ügyészhez, a belügyminiszterhez, az országos rendőrfőkapitányhoz is fordultak írásos beadványokkal Borgulya őrnagy megnyilatkozása miatt.)

Szeretnénk határozott politikai jelentést tulajdonítani a Kisebbségi Hivatal gesztusának. Erre a reményre jogosít az a tény, hogy a kormány szerv hibátlan, s nemcsak az Antall-kormány időszakában, hanem az elmúlt évtizedekben is példa nélküli nyilatkozata 12 nap alatt született meg, tehát alighanem átesett némi egyeztetésen. A Magyar Köztársaság demokratikusan választott parlamentjének felelős kormánya végre nem tűri el köztisztviselőitől (hiszen egy rendőrtiszt az!) a cigányellenes uszítást. Ez a minimum – de nagyon sok.

Am, hogy mit kezd a kormány a többségi társadalomban nyilvánvalóan erős, talán erősödő cigányellenes indulatokkal és a diszkriminációt követelőkkel, az rejtély. Pedig a csöndben megtűrt, csöndben gyakorolt félnék védekezés, pl. A határokon nem fogja leszerelni őket.

Mit csinál a szabadelvű önkormányzat?

Kilakoltat. Nemcsak a zuglói. S többnyire cigányokat. Persze a legtöbb önkényes lakásfoglaló – cigány.

Dr. Kardos Zsuzsa zuglói polgármester a leghatározottabban visszautasítja, hogy itt cigánykérdésről lenne szó. A liberális válasz tehát: nem vesszük tudomásul, hogy a következetes, szigorú törvényesség pl. november 7-én, csütörtökön is kizárólag cigányokat fenyegetett.

A napi konfliktusok szorításában hatalmat gyakorló önkormányzat nem térhet ki olyan elegánsan, mint a hétköznapi ütközésektől messze lebegő kormány. (Ami azt illeti, a rendőrség sem. Azért van azzal a legtöbb baj a kormányfelügyelet alá tartozó szervek közül.)

Kínkeservesen, saját testületi vitái, ilyen-olyan egyesületek élénk támadásai közepette birkózik a helyzettel.

Zuglóban már valahogy elrendeztek több tucat önkényes lakásfoglalót, de hiába fogytak el egyszer, lettek megint. Egyre többen. Most vagy kétszáz lakásban.

A Szatmár u. 26. például már többször kiürített, bontásra ítélt ház, csak lebontani nem lehet, mert késik a fővárosi engedély. Legalábbis ezt mondja a polgármester. S hiába helyeztek el már egyszer mindenkit valahogy, a lakások fele megint tele van. Pedig időközben lebontották a roskatag födémet tartó dúcokat.

A Szatmár u. 26. előtt november 7. délelőttjén tekintélyes gyülekezet fogadja az arra járó. Három jól elkülöníthető, bár időnként egymásba vegyülő csoport. A kilakoltatással fenyegetett, eredetileg Mátészalka környékéről való elég jól öltözött szép cigányok: ránézésre egy jó nagy nemzetség. Néhány méltóságteljes idősebb asszony és férfi, számosabb, most hevesen gesztikuláló és hangos fiatalasszony, karjukon melegen öltöztetett kisgyerekek, csöndesebb fiatal férfiak s csak kevés nagyobbacska gyerek. A többi óvodában-iskolában. Egy-két gádzsó szomszéd, ők nem önkényesek, maradhatnak még az életveszélyes házban. Velük szemben, az utca túloldalán az ítéletvégrehajtók: a legerősebb, zömök férfi (öltönyben, valami aranyláncfélével) a főnök: vállalkozói korunk szelleméhez méltóan vállalkozó, ilyen minőségben szerződött a polgármesteri hivattal. Emberei, alighanem jórészt alkalmiak, sok kilóval soványabbak, inkább rongyosak. A főnök nem öltözött pakoláshoz. Két bezárt arcú asszony a szélén, láthatóan szorongva. Ok a gyámügy: a gyerekeket el kell helyezni átmeneti intézeti gondozottként. Oldalt, kissé távolabb, rendőrök. Vagy tíz tányérsapka. A két csoport között a nyomásgyakorlók: három fiú a Máltai Szeretetszolgálat egyenruhájában, egy fő

Menhely Alapítvány, egy fő Szeta vagy parlamenti SZDSZ-frakció, ahogy tetszik, s különféle cigányszervezetek emberei. Azt hiszem háromfélék. Az események egyik fordulataként a kiúzen-dők Daróczi Ági vezetésével énekelni kezdik a cigány himnuszt. Mint a taxisblokádnak ellen az MDF, mint egy másik kilakoltatás ellen vagy tíz éve Iványi Gáborék Szegeden. A rádió mikrofonnal, a televízió kamerával – a Phralipe értesítette őket. Később megérkezik még a kormány kisebbségi hivatalának cigány munkatársa is. (A kerület SZDSZ-es képviselőit a máltaiak riasztották előző este, ők telefonon igyekeztek győzködni a polgármester asszonyt.)

A máltaiak, a fideszes alpolgármester kezdeményezésére két hete tárgyalásban állnak a polgármesterrel: átvennék és rendbe hoznák a házat, krízismenhelyet csinálnának belőle. Első krízislakóik éppen a bent lakó önkényesek lennének. (A máltaiak korábban még nem jártak cigányoknál. Egy este látogattak ide először, féltek egy kicsit, s őszintén meglepődtek, amikor beléptek a szépen rendbehozott, takaros lakásokba.) Nem értik, hogy most miért lakoltatják ki mégis a népes családokat. Levélben értesítették a polgármestert, hogy a kilakoltatást fizikai jelenlétükkel igyekeznek megakadályozni.

Délután kettőre győznek az „önkéntes cigányok” és segítők, akik annyifélék, mintha egy demokrácia-tankönyv (kezdőknek) „társadalmi kontroll”, avagy „a hatalmat korlátozó polgári ellensúlyok” című fejezetének megelevenedett bekezdései lennének. Pedig voltak forró pillanatok. Megindult az „üvegszállító” feliratú szerződött teherautó. Elébe álltak. Később a rendőrök parancsnoka mondott is valamit hatósági intézkedés akadályozásáról, de csak példálózásképpen. Aztán, miközben a társadalmi szervezetek egy része átvonult a polgármesterhez a nyilvánosság egyik részével együtt, a Szatmár utcában megjelent a hivatal embere, s végrehajtásra szólította fel a vállalkozás tagjait, ám azok nem engedelmestek. Azt mondták, addig nem, amíg még tárgyalás folyik.

Délután kettőkor a polgármester asszony maga megy a helyszínre – most először jár ott –, s ő közli az érdekeltekkel: egyelőre maradhatnak.

Zuglóban így történt november 7-én, különösen kerek drámai előadásban, de nagyon hasonló történetek esnek meg két éve a város, sőt más városok különféle pontjain. November 7-én pl. még Angyalföldön is, a zuglói eseményekkel párhuzamosan.

Valami ilyesmi az önkormányzati cigánypolitika. Naponta vívott ütközetekben, keservesen, a szakadék szélére sodorva a szereplőket, talán először az újkori magyar történelemben társadalmi konszenzus formálódik. Csak kitartson az érdekeltek türelme!

1991. NOVEMBER 16.

A GYŰLÖLET GYERTYÁI

Új szokás van kialakulóban, ha nem tévedek. Szabályai sehol sincsenek leírva, ahogy ez már egy szokáshoz illik: valaki(k) csinálnak valamit, mások utánozzák, s egy idő múltán hasonló alkalom esetén megint mások ellenállhatatlan késztetést éreznek, hogy ugyanígy tegyenek. Senki nem tud, és nem is akar válaszolni, hogy miért csinálja. Azért, mert így kell, mert ez a szokás. (Felidézek egy szokást, amelynek kialakulása a szemünk előtt történt: a Ceausescu bukásához vezető nagy bukaresti tüntetésen kivágott közepű román nemzeti lobogókat lengetett a tömeg. Az '56-os magyar zászlók nyomán a lyukas nemzeti zászló lett a szovjet rendszerek elleni forradalom jelképe, a lyukas zászló szokássá vált.)

A kőbánya-kispesti metróállomáson szombat vagy vasárnap óta gyertya ég, felirat és friss virágok emlékeznek egy ott megölt tinédzserre. Az első ilyen alkalmi kegyhelyet a kőbányai Pataki téri aluljáróban állították fel és ápták 1990 augusztusában „Aranykezü” Horváth Gyula erőszakos halálának színhelyén az áldozat barátai. Horváth Gyulát egy rendőrállomány lőtte agyon. A másodikat Balmazújvárosban láttam, ott, ahol Simon Imre halt meg, szintén rendőrgolyó által. Ez a harmadik. A 16 éves Schönauer Pétert a szemtanúk szerint egy afrikai fekete férfi szúrta szíven január 11-én, szombaton délután. A gyilkosság körülményeiről keveset tudunk még, de tudjuk, hogy a támadók ketten voltak, s tudjuk, hogy aznap délután még legalább két helyen csaptak össze színes bőrű fiatalok és hazaiak. A halálos szúrás aligha lehet független a szaporodó támadásoktól, melyek a nálunk élő afrikai és keleti lányokat és fiúkat érik.

Miért pont ennek a három fiúnak állított gyertyát haláluk helyén, a köztéren a közösség?

Mi a közös, ami a többi erőszakos haláltól megkülönbözteti ezt a hármat? Miért éreznek valakik, személyes ismerősök és ismeretlenek ellenállhatatlan késztetést, hogy odavigyenek emlékükre egy szál virágot?

Értelmetlen, törvényszerű és mégis véletlen halál mindhárom fiúé. Nem Káin emelt fegyvert Ábelre. Egymást kölcsönösen Káinokként és Ábelekként gyűlölők ütköztek össze, s akarnak emlékezni e gyertyák lángjánál az elkerülhetetlen halálos találkozásra. Kisebbségek. Kisebbségek tragikus képviselői, véletlen gyilkosok véletlen áldozatokkal. Cigányok, rendbontó fiatalok és rendőrök, színészek és a színészekkel szemben ellenséges fehér bőrűek; csoportok, melyek kölcsönösen úgy tartják, hogy a másik pusztulásával az ő létükre tör, a másik merő fenyegetés. Ki támadt először? A kisebbséghez tartozás azt jelenti, hogy arra eszmél az ember: ő támadottnak született. Tehát visszaüt, vagyis támad. (Rendőrállamban a rendőr: kisebbség, s a kisebbségi létet a többi rendőrtől öröklő az újonc, tőlük tanulja, amit ehhez érezni-tudni kell. Maga ez a lelkiállapot újraéleszti a rendőrállamot.)

Ezek a gyertyalángok nem az engesztelés, hanem a gyűlölet lángjai, a bosszú égő áldozata. Nem adja az isten, hogy felszálljon az égig!

1992. JANUÁR 18.

AIDS, AVAGY MI A DEMOKRÁCIA

Sz.-ben, egy nyugat-magyarországi nagyközségben az alapfokú demokrácia-tanfolyam drámai gyakorlati foglalkozása folyik. A helyi társadalom vizsgakérdése az, hogy mi történjék, ha a nyolcvanfős óvoda egyik neveltjéről kiderül, hogy HIV-vel, vagyis AIDS-vírussal fertőzött. A gyerek hatéves, semmi baja nincs, a gyilkos vírust kötelező szűrővizsgálat során találták meg a vérében.

A MI FALUNK MENEKÜLTJE

Ezen az aprófalvas vidéken a település, a maga 1300 lakosával vonzásközpont, félig-meddig város. A környező falucskáknak is itt az iskolája, óvodája, szakorvosi ellátása, itt vannak a munkahelyek, itt laknak, itt dolgozik a nagyrészt betelepített értelmiség s az őshonos, tradicionális parasztcsaládokból kinőtt kvalifikált szakmunkásság, itt ügködik néhány mozgékony vállalkozó.

Az sz.-i elit a romániai forradalmat övező szeretetkitörésben létesített (azóta is eleven) kapcsolatot egy erdélyi faluval, így hozott ide munkásnak maga mellé az egyik sz.-i vállalkozó tavaly nyáron egy hótszegény, szorgalmas fiatalembert odaáról. A munkakapcsolat állandósult, később megjött a férfi hatéves kisfia is, majd – áttelepülési szándékkal – a feleség a másik, csecsemő gyerekekkel. Az sz.-iek, főleg az értelmiség, lankadatlan segítőkészséggel egyengette a szerény, igyekvő jövevények útját. Befogadták, felöltöztették, etették őket, aztán került albérlet, kialakult az önálló háztartás, a kisfiú elkezdett járni az óvodába, úgy látszott, minden biztos kerékvágásba döccent. A család honosításért folyamodott, s ekkor következett a kötelező szűrővizsgálat.

Aggodalom

Valahogy kitudódott az eredmény. A gyereket többször is berendelték a megyeszékhelyre, állítólag maga az apa mondta el munkaadójának a kényszerű utazások okát. Mindenesetre a faluban elkezdődött a sutyorgás. Néhány aggódó szülő – főleg a tájékozottabb pedagógusok közül – nem engedte gyerekeit az óvodába.

Az óvoda vezetője diszkréten megkereste a megyei Köjált. Úgy gondolták, az lesz a legcélszerűbb, ha szülői értekezletet tartanak, melynek tárgya a megyei főorvos felvilágosító előadása az AIDS-ről. Hadd nyugodjanak meg a szülők, akár hallottak már valamit, akár nem: az AIDS hétköznapi, gyerek-közösségi helyzetben nem fertőz. (A fertőzött kisgyerek, ahogy szokás, papírt is kapott az AIDS-központként szolgáló fővárosi kórháztól, ahol gondozásba vették, és megkezdték a kezelését: „Nem fertőz, közösségbe mehet.” Az intézmény ezt az óvodának szóló értesítést bizonyos elővigyázatossági ajánlásokkal egészítette ki. A gyerek vérző sebét lehetőleg gumikesztyűs kézzel lássák el, vérszennyeződéseit hypós vízzel mossák ki.)

PÁNIK

A nyugtalan szülők viszont a felvilágosító előadás pusztá tényét úgy értékelték, mint az AIDS-fertőzés nyílt bevallását. Efféle egyenes közlés persze nem hangzott el – az orvost köti a titoktartás, ami AIDS esetében is kötelező –, de nem hallották az áhított verdiktet sem: a fertőzött gyereket kitiltják a gyerekközösségből, csakúgy, mint a betegsghordozó tébécést, skarlátost vagy kanyaró stb.

Az aggodás heves agresszióvá változott. Egy kisgyerekes pedagógusokból álló kör, az ismeretterjesztő és AIDS-megelőző propagandairódmalmat bújva, úgy értékelt a helyzetet, hogy az egészségügyiek, az óvoda és a helyi önkormányzat félrevezeti őket. Elindultak a faluban házról házra, magyarázták az AIDS halálos veszélyét, mutogatták az összegyűjtött

cikkeket, ahol pirossal húzták alá: a vírus a nyálban is fellelhető. Gyűjtötték a tiltakozó aláírásokat, s a megrettent lakosok sorra írásban nyilatkoztak: nem járatták gyerekeiket az óvodába, amíg az AIDS-fertőzött kisfiú ott lehet.

Az óvoda vezetője nem enged a nyomásnak, a kisfiú ott van.

A tiltakozás szervezői mozgósították a regionális sajtót. A megyei privát bulvárlap öles főcímmel jelent meg: „AIDS Sz.-ben.” De ez az újság nem volt ilyen diszkrét, ott ki volt írva a falu neve. A szalagcím alatti tudósításban a szerencsétlen kisgyerek fényképe, neve, lakcíme. A riadt, kétségbeesett erdélyieknek eszébe sem jutott, hogy nem kötelesek eltérni a sajtó érdeklődését. A fenti sajtóorgánium akkor is a helyszínen volt és fényképezett, amikor a szervezkedők nyomására az összes óvodást szűrővizsgálatnak vetették alá. (Mindenki negatív.)

AZ ELLENTÁBOR

A falu értelmiségének másik fele, köztük más pedagógusok – egyébként jó néhányan szintén a helybeli óvodába járó gyerekek szülei – tisztességtelennek, embertelennek és veszélyesnek tartják a tiltakozásszervezők működését. Hisztériát keltenek, hamis információkat terjesztenek, lejáratják az egészségügy tekintélyét. Mellesleg az óvoda anyagilag is fejre áll a tömeges távolmaradás, a lemondónyilatkozat ellenére rapszodikusán mégis behordott majd megint hiányzó gyerekek miatt.

Érvek

A „kirekesztők” alkotmányos jogaikra hivatkoznak: mindenkinek joga van az egészséges élethez, a biztonsághoz. Márpedig – mondjon a tisztiorvos azt, amit akar, a Népjóléti Minisztérium közlönye, amely éppen a közeli napokban ismertette az AIDS-fertőzés lehetőségeit és lehetetlenségeit – ők nagyobb biztonságban érzik gyerekeiket, ha a vírushordozó nincs a közelükben. A „befogadók” a humanitárius szempontokon túl hatályos törvényi kötelezettségeket citálnak: az óvoda vezetőjének nincs joga megtagadni az orvosi hatóság által nem fertőzőnek nyilvánított s jogosult gyerek felvételét. Mindkét csoport a demokrácia alapelveinek fölrúgásával vádolva támadja fölháborodottal! a másikat.

A háborúság enyhe pártszínezetet is öltött: a „kirekesztők” között vannak a helyi MDF alapítói, a „befogadók” a liberálisok, a „pártállami maradványok” – a tsz értelmisége, az önkormányzati alkalmazottak, az iskolaigazgató – meg a gyanús szakemberek, az orvosok. (A szakértelem ócska bolsevista trükk – mondotta Csurka István.)

A katolikus pap adakozásra szólítja fel híveit a szerencsétlen gyerek javára, s maga jár elől jó példával, de az igazi konfliktusban nyíltan nem foglal állást.

„Az az egy fontosabb, mint a másik nyolcvan?” – kérdezik a „kirekesztők”. „Mi nyolcvanan vagyunk, ő meg egy. Az nem lehet, hogy nyolcvannak ne legyen igaza eggyel szemben. „Nyolcvannak több joga van, mint egynek, nyolcvan rákényszerítheti az akaratát egyre. „Már azt gondoltam, szerzek magamnak egy kis AIDS-t, hogy én is fontos legyek” – fogalmazza meg pregnánsan és keserűen tiltakozását a többséguralmi demokráciaértelmezés talaján egy villanszerelő-mester, miután szenvedélyesen, könnyektől elcsukló hangon magyarázta, hogy mindenkinek a gyermeke *élete* a legfontosabb a világon. S ad absurdum, de hibátlanul követve a több-nagyobb igazság logikáját egy tanítónő: menjen a fiúcska a szomszéd falu kis óvodájába – persze, csak ha az ottani szülők hozzájárulnak – mert ott csak nyolc gyerek van, s a nyolc mégis kevesebb mint a nyolcvan.

Ássa mindkét tábor a lövészárkokat. A másik: életünkre, sőt gyermekeink (egy gyermek) életére törő ellenség. A „kirekesztők” úgy érzik, igazságos küzdelmüket hatalmi összeesküvés nyomja el, ezért nem győzhetnek. Magánóvoda szervezésén törik a fejüket: „Csinálunk egy AIDS-mentes óvodát.”

Egy mentalitás gyökerei

Nézem a cikkeket, szórólapokat, melyeket az óvodai AIDS-veszély bizonyítására gyűjtöttek össze a szervezkedők. Csodálkozom, de nagyon. Mekkora ártatlanság, mondhatnám, szüziesség kell ahhoz, hogy a tapintatos (prúd) szövegeket óvodások játszadozására vonatkoztassa valaki? Mekkora erővel kell elhárítani a szexualitást? S a nagyon szomorú történethez egyáltalán nem illő profán gondolatokat kell elhessentenem.

Összefogás?

A héten bizonyos egyeztető tárgyalások nyomán falufórumot hív össze az önkormányzat. A Népjóléti Minisztérium főtisztviselője, az Élet és Tudomány cikkíró szerkesztője egyaránt kész odamenni, s szemtől szembe mondani a szülőknek, Sz. lakosainak: nincs mitől félniük, nincs ok, amiért arra kényszeríthetnének egy pöttöm gyereket, hogy egész életét nyomorultul, kiközösítve élje le. Ha a kirekesztők Sz.-ben elérik, amit akarnak, az nagyon nemkívánatos precedenst teremtene. Legalább ebben mind egyetértünk, s ez egyáltalán nem kevés.

1992. ÁPRILIS 4.

KÉTEGYHÁZA: BŰNÜGYI RIPORT HARMADÍZIGLEN...

Munkámat ajánlom szeretettel Varga Zoltán MDF-es képviselő figyelmébe, aki azt kérdezte, hogy lehetne-e segíteni. Továbbá Kulin Sándor és Pál József képviselőknek (MDF), akik beszélgetéseink során tanújelét adták annak, hogy elutasítják az erőszakot.

Olvasóink alighanem emlékeznek még a szeptember 7-től H-ig zajló két-egyházi eseményekre, melyekről a Beszélő is beszámolt. (III. évf. 38. sz.)³⁷ a történet persze nem ért véget szeptember 11-én, mint ahogy nem is 7-én kezdődött.

Emlékeztető

Szeptember 7-én délután a falu egyik cigány lakosa, Csurár Péter összeszólalkozott a közelében lakó Gulyás Mihállyal, olyannyira, hogy neki is ment. Csurár Péter segítségére sietett néhány rokona, Gulyáséra meg az övéi. Gulyás Mihály fejét bevették valamilyen éles szerszámmal, Csurár Péternek megsérült a keze. A tömeges verekedésnek az vetett véget, hogy valaki Gu-lyásék környezetéből kihívta a rendőrséget. Másnap a kora esti órákban falubeli fiatal férfiakból álló csoport egy Kamaz billenős teherautón megtorló hadműveletre indult: Csurár Péter, a testvére és a fia ugyan elmenekült, de a házat megrongálták, Csurár Gábort pedig megtalálták, és vasrudakkal, botokkal összeverték. Ismét megjelentek a rendőrök, méghozzá nagy erővel, késő este mégis kigyulladt és leégett Csurár Gábor és idős Csurár Péterék háza; Csurár Péterében azonban nem robbant fel az a Molotov-koktél, amit oda is elhelyezett valaki. Éjszaka öt fiatalembert elvitt a rendőrség. Másnapról a falu nem cigány lakosainak kisebb-nagyobb része a polgármesteri hivatal előtt gyülekezve követelte, hogy az őrizetbe vettek engedjék szabadon, Csurárékat viszont a rendőrség telepítse ki Kétegyházáról. A Csurár rokonság négy tagját a nap folyamán szintén őrizetbe vette a rendőrség, s jegyzőkönyvezték azokat a sérelmeket, amelyeket Csuráréktól a falu lakosai elszenvedtek. Az őrizetbe vettek csak két nappal később helyezték szabadlábra, addig a lakosság permanensen tüntetett. A polgármester többször is úgy igyekezett rendezni a veszélyes helyzetet, hogy kinyitotta a kultúrházat, és falugyűléssé alakította a tüntetést. Az őrizetbe vett Csurárok nem kerültek vissza Kétegyházára, a rendőrség – állítólag saját kérésükre – végegyházi rokonaikhoz szállította őket.

Kissé gyanús elemek

Titokzatos epizódokban már szeptember 7. és 11. között sincs hiány. Gulyás Mihály egyik fia állítja, hogy – mivel a 7-i, hétfői verekedéstől felkorbácsolt indulatok másnap sem ültek el, s Csurár Péter meg néhány rokona ádázul fenyegetőztek – segítségért telefonált a gyulai rendőrkapitányságra. Ott azonban azt válaszolták neki, hogy van Kétegyházán elég fehér ember, intézzék el maguk a dolgot. Ezek után kereste meg a testvérét, aki a helyi Tűzép-telepen dolgozik, s kérték meg némi szívességre a Kamazával fuvarozó jó ismerősüket. Erről a telefonról azonban a gyulai rendőrségen azóta senki nem tud. Némiképp furcsa körülmény az is, hogy Csurár Péter meg Csurár Gábor a tűz és rombolás után másnap még egyáltalán nem adták jelét, hogy el akarnának költözni a faluból. Sőt, fennhangon követelték a polgármesteri hivatal előtt, hogy adjanak nekik valami lakást, mert nincs hol aludniuk. Családtagjaik, valamint apjuk és anyjuk ott is maradt Kétegyházán, egészen addig, amíg üzenetet nem kaptak szabadon engedett hozzátartozóiktól, hogy hol találják meg őket. Még furcsább a gyanúsítottak szabadlábra helyezését hírül adó rendőrségi közlemény. Ebben ugyanis arról esik szó, hogy „csoportos garázdaság és rongálás” miatt indítottak büntetőeljárást összesen 24 személy ellen, a szándékos tűzokozás tényállása azonban kimaradt. (Magyar Hírlap, 1992. szept. 12.) Akkor, azon frissiben érdeklődtünk efelől a Békés

---

³⁷ Solt Ottilia riportja *Füst* címmel jelent meg a Beszélő 1992. szeptember 9-i számában.

megyei főkapitánynál. Magyarázatot kaptunk. A „rongálás” magában foglalja a gyújtogatást is, ugyanis a tüzeset minősítése a tűzoltóság szakvéleményén múlik. Ha a kár értéke nem túl nagy, és a tűz nem fenyegeti a szomszédos épületeket, akkor nem számít közveszélykötésnek. Márpedig itt semmi más nem került veszélybe, hiszen a Csurár-házak tüzeit a tűzoltóknak sikerült lokalizálni. Mindenesetre a Békés megyei tűzoltóság így nyilatkozott. Kicsit tamáskodtunk, hogy vajon a Molotov-koktéltól ilyen könnyen el lehet-e tekinteni, ezért megkérdeztük az országos tűzoltóparancsnokot. Csodálkozott. Nem, a tényállás minősítése igazán nem az ő dolguk. De utána néz, igen, van egy részletesen szabályozó, belső „együtműködési megállapodás” a rendőrség és a tűzoltóság között. Mitől lenne titkos? Csak belső. Másnap elküldi, csak elő kell keresni. De nem küldte el, helyette faxon értesített, hogy az információadás jogát az országos rendőrfőkapitány magához vonta. Azóta aztán, mint november 16-án hírül adták, a Békés megyei főkapitányság lezárta a nyomozást, és vádemelési javaslatot adott át az ügyészségnek. A felderítő munka eredményeképpen tizenhárom személyt gyanúsítanak csoportosan elkövetett garázdasággal. „A rongálás és gyújtogatás elkövetői mindeddig kiderítetlenek maradtak, így a nyomozást e vonatkozásban is megszüntették.” (MTI) Most már tehát a rongálás is a feledés homályába vesztet, a feltárt bűnök egyenlő súlyúak: verekedtek ezek is, azok is. Slussz. Cseh Évától, a Magyar Rádió Békés megyei tudósítójától, aki, mint rádió és hírlapi tudósításaiból is köztudott, egy névtelen telefonhívás nyomán szeptember 8-án este a helyszínen tartózkodott (rádió, Reggeli Krónika, szeptember 9., MH, szeptember 11.), a rendőrség nem kért tanúvallomást. Egyes szomszédok Csuráréknak megmondták, hogy látták, ki lopakodott be hozzájuk a benzinespalackkal. De nem hajlandók elmondani a rendőröknek, mert félnek. Mások pedig azt mondják, hogy ország-világ tudni fogja, ki tette. Majd, ha a gyújtogató háza is kigyullad.

S most következik a legfurcsább: alighogy a rendőri nyomozás lezárult, az időközben Magyarbánhegyesen úgy-ahogy berendezkedett Csurár családfők hatósági felszólítást kaptak a gyulai városi jegyzőtől: haladéktalanul bontsák le megrongálódott házaikat, mert a romok életveszélyesek. Bár az nem szerepelt a határozatban, hogy házaik helyét kötelesek sóval beszórni, a közös tanácskozásra összegyűlt különféle hatóságok – rendőrség, köztársasági megbízotti hivatal és helyi önkormányzat ezen döntése, melyet azonban a helyi jegyző iránti méltányosságból a köztársasági megbízott a gyulaira bízott – hathatósan hozzájárult, hogy lehetőleg az ügyészi vizsgálat érdemi megkezdése előtt tűnjenek el Kétegyházáról a három Csurár családnak még a nyomai is. Holmi bizonyítékként persze ilyen két hónapos maradványok nem sokat érnek, de ha mondjuk az ügyészség bizonyítási kísérletet kívánna folytatni, a helyszínt eltüntetve azt már nemigen lehet.

A BELÜGYMINISZTER TIZENEGYESE

A szeptemberi forró kétegyházi hét a turai kettős gyilkossággal fejeződött be. Egy mezőőr agyonlőtt két cigányt, egy férfit és egy életéért könyörgő asszonyt, mert körtelopáson kapta őket a tsz gyümölcsösében. Boross Péter belügyminiszter szükségesnek látta, hogy maga tájékoztassa a parlamentet – s a tévéközvetítés jóvoltából az egész lakosságot – szeptember 14-én, az Országgyűlés plenáris ülésén. Kétegyházával kapcsolatban egy cigány család felgyújtott, megrongált három házáról beszélt, továbbá azt állította, hogy „egy tiztagú családról van szó, akikkel szemben tizenegy esetben indítottak büntetőeljárást korábban, lopás, rablás, garázdaság, súlyos testi sértés és más bűncselekmények elkövetése miatt”. De a jog és az igazság a belügyminiszter szavai szerint diadalmaskodott, mert „a rendőrség a gyújtogatókat elfogta”, s „egyidejűleg a bűnöző család tagjai ellen is büntetőeljárás indult”. Varga Zoltán Békés megyei MDF-es képviselő – bár a helyszínen nem járt, csak úgy nem, mint Boross Péter – baráti tájékoztatás alapján megerősítette a miniszter szavait. „Úgy gondolom, hogy torokszorító és nehéz pillanatok azok, amelyeket átélünk Magyarországon

ezekben a napokban. Úgy gondolom, hogy senkit nem hagyhat közömbösen mindaz, ami történt a közelmúltban... Úgy gondolom azonban, hogy nem szabad azt a hibát elkövetnünk, amit jó néhányan elkövetnek, nevezetesen, hogy bizonyos eseményeket nagyvonalúan kezelve egyetlen kalap alá vonják az országot, egyetlen rasszista, kirekesztő politikaként próbálják meg megjelölni és jellemezni mindazt, ami ma Magyarországon történik. Mindenképpen a kétegyházi eset kapcsán tiltakoznom kell... a miniszter úr szó szerint idézte azt, ami történt. Valóban, ha pogromról beszélünk, egyetlen család pogromkísérletéről van szó, akik megpróbálták egy egész közösséget – románokat, magyarokat, cigányokat – rettegésben tartva kisajátítani egy települést, amelynek lakossága végső és kétségbeesett fegyverként, ha úgy tetszik, önbíráskodásként, ha úgy tetszik, önvédelemből, élt ezzel a nagyon súlyos fegyverrel. Helytelen és elítélhető, de még helytelenebb és elítélhetőbb, ha úgy gondoljuk, hogy ez a kísérlet bármelyik faji kisebbség ellen irányult volna. Önvédelem volt, tisztelt Ház. Szeretném elmondani, akit érdekel, utánajárhat, hogy korábban ez a család Almáskamarás községből hasonló körülmények között kényszerült távozni, éppen azért, mert nem volt képes tiszteletben tartani a legegyszerűbb normákat sem.”

Mivel a belügyminiszter ebből az alkalomból kiemelte a korrekt és tényszerű tájékoztatás fontosságát, felhívta figyelmünket, hogy „a pontatlan, valóságtól eltérő információk nyilvánosságra hozása szükségtelenül ingerli a közvéleményt”, s mivel Varga képviselő úr is felajánlotta, hogy akit érdekel, utánajárhat, megpróbáltunk minél több ténytet beszerezni. A belügyminiszter úr által nyilvánosságra hozott információkkal kezdjük. Ahogyan sejtettük is: nem stimmelnek.

Hány család, hány családtag, hány elkövetett bűncselekmény?

Azt már láttuk, hogy a rendőrség – a miniszteri állítással ellentétben – a gyűjtogatókat nem tartóztatta le, mert meg sem találta őket. A gyűjtogatásnak soha nem is volt hivatalos rendőrségi gyanúsítottja. Egy kis baj van azonban a „tíztagú bűnöző családdal” is, melynek három háza az állítólag jogos népharag áldozatául esett. Értelmetlen akadékoskodásnak tűnik, ha azon kezdünk piszkálódni, hogy mit is értünk család alatt. Nyugodj meg, nyájas olvasó, nem az! A belügyminiszter kis fogalmi pontatlansága éppen olyan dolog, ami – hogy őt idézzem – „szüségtelenül ingerli a közvéleményt”. Társadalomstatisztikában, szociológiában, sőt a néprajztudományban is házaspárt vagy magányos szülőt gyerekekkel neveznek családnak, mely esetenként magába foglalhat még egyedülálló felmenőt vagy oldalági rokont. Azt az együtt élő alakulatot, amely ennél bonyodalmasabb, s több rokoni házaspárt is magába foglal, már másképp hívják: törzscsalád, nagycsalád, nemzetség.

A megvert, hajléktalanná vált, szeptember 9-én őrizetbe vett, majd Kétegy-házáról elüldözött cigányok három családot alkottak. Az egyik, amelyik idős Csurár Péterből és feleségéből áll, nyolc gyereket nevelt fel részben Almáskamaráson, azután Nagykamaráson, végül Kétegyházán, ahol az öreg „Bábis” született és fölnőtt. Most már maguk laktak a 12 évvel ezelőtt megvásárolt régi pásztorházban. A két öreg soha nem került szembe a törvénnyel, legalábbis eljárás soha nem folyt ellenük. Sőt, Almáskamaráson és Nagykamaráson is úgy emlékeznek rájuk, mint igyekvő, küszködő emberekre, akiket segített is a falu. A nyolc gyerek mind iskolába járt, a lányok közt kimagasló tehetség is akadt, de kollégiumba nem engedte el az anyja – meséli a nagykamarási nyugdíjas iskolaigazgató. A továbbtanulásból sajnos nem lett semmi. Az apa dolgozott a tsz-ben, az asszony pedig példászerűen tisztán tartotta a házat és a sok gyereket. Legalábbis ezt mondták a nyelven, türelmes jóindulatról igazán nem híres idős asszonyok, akikhez úgy irányítottak a falubeliek, mint akik mindent tudnak, ami a faluban történt. Talán épp a szégyen vitte el az idős Csurárékat maradék gyerekeikkel Kétegyházára, amit az egyik menyük hozott rájuk. Az ugyanis rabolt: arra vetemedett, hogy kolbászokat halásszon ki a szomszédja kamrájából. Mindenesetre a két esemény, a fiatalasszony bűnbeesése és az öregek költözése ugyanazon évre esik. A gyerekekről, főleg a fiúkról már kevesebb jót mondanak Nagykamaráson. Erős,

nagy hangú fiatalemberekké cseperedtek, nemegyszer botrányt okoztak a kultúrházi táncmulatságokon, és úgy egyáltalán. Ahogy nőttek a Csurár gyerekek, zavaróan sokan lettek a cigányok a faluban. A legidősebb, már házaspáros fiú az öregek elköltözése után is Nagykomarason maradt, onnan ingázott Budapestre, a dunántúli szénbányákba egészen 1990-ig. Akkor önálló vállalkozó lett, s ő is átköltözött Kétegyházára. Házat vett két borjúért meg 15 ezer forintért. Persze ahogy ebben a körben és az ilyen faluvégi zsellérházaknál szokás, az adásvételt nem kísérték szabatos jogi aktusok. A ház nem volt egészen azé, aki eladta, s azé sem, aki annale eladta.

Nem tudom, hogy a messzebbre került lánytestvéreknél mi a helyzet, de a Kétegyházán élő felnőtt fiúk, úgy tűnik, okultak a szülői küszködés példájából. Péteréknek, akik már a negyven évhez közelednek, összesen két gyerekük van. (Az idősebbik, a fiú, harmadéves gépszerelő tanuló lett idén szeptemberben. A kollégiumi nevelőknek voltak vele problémáik, a szakmában ügyes kezű gyerekek tartják.) a harmincéves Gábor – aki a bátyjával együtt ingázott hosszú éveken keresztül – s fiatal élettársa most várják első gyermeküket, bár a férfinak előző kapcsolatából is van már gyereke.

A két felnőtt, házaspáros fiú igazából akkor jelent meg a kétegyházi életben, amikor az ingázásnak befellegzett. Riadalmat keltettek az új környezetben, amit számos ellenük tett feljelentés illusztrál. Döntően cigányok fordultak a rendőrséghez, az ügyek azonban rendőri szakban haltak el „bizonyíték hiányában”. Egy súlyos testi sértést az 1990-es eljárási kegyelem vitt el, az már a bíróság elé került, abban azonban nem cigány volt a sértett. Folyamatban van aztán gazdasági bűncselekmény tárgyalása, csak hogy azzal más megyében vádolnak egy népes csapatot – köztük van az egyik Csurár fiú –, s Kétegyházán nem sok vizet zavart.

Lehet tehát, hogy a falu vádaskodása igaz, és az újonnan feltűnt Csurárok félelmetes, erőszakos emberek, ám a „tizenegy elkövetett bűncselekmény”, amiről a miniszter beszélt, nem állja meg a helyét. A további két család öt tagjából kettőnek a múltját összesen három jogerős ítélet terheli, beleértve a kolbászos bűncselekményt és egy gyermektartási kötelezettség elmulasztását; mindösszesen három hónapi tényleges és egy hat hónapos meg egy két hónapos felfüggesztett szabadságvesztést vonva maga után. A három ítélet közül a legújabb is 1983-as.

Hozzá kell tenni, hogy a folyamatosan Kétegyházán lakó rokonság (unokatestvérek és nagybácsik) között akadnak, akiknek a számláján sokkal több van, őket azonban nem bántotta a falu. A bűnözés és az üldözés mértéke között tehát édeskevés az összefüggés; s ezt a jelenséget a fent említett tudományokban úgy hívják, bűnbakképzés. A legfeltűnőbb bűnbak szerep az idős Csurárek osztályrésze, akiknek egyetlen vétkük, hogy szülei Péternek és Gábornak. Ezért égett porig a házuk, égett meg a lovuk. Vagy talán azért, mert a hajdani pásztorház a falu szélén, könnyen és kockázatmentesen felgyújtható? S azért kellett menniük Kétegyházáról, hogy fedezzék a kegyetlen és okatlan erőszak tényét?

Mi másért vonta össze a miniszter nagyvonalúan a három családot egyé, a falu tiltakozását az új, erős cigány férfiak megjelenése ellen egy család tizenegy elkövetett bűncselekményévé? S mi másért volt olyan kényelmetlen cigány politikusok s gyűlevész ellenzéki képviselők kutakodása a helyszínen, ha nem azért, mert ennek nem szabadott volna kiderülnie? Miért tartott két hónapig, amíg kinkeservesen választ kaptam arra a kézenfekvő kérdésre: tessék mondani, mi légyen az a tizenegy elkövetett bűncselekmény, és hány személy között oszlik meg? Mi másért kellett leplezni a falu háromnapos tüntetését, mi másért kellett a tüntetés – melleleg törvénytelen – fő követelését, miszerint az áldozatok tünjenek el a faluból, önkéntes távozásnak maszkírozni?

Miért stilizálta a rendőri nyomozás két csoport verekedésévé a történeteket? Miért kellett immár öntevékenyen szétverni a megrongált házak maradványait? Mert időközben ez történt. Valakik Kétegyházán hozzáláttak, hogy a gyulai jegyző határozatát társadalmi munkában

hajtsák végre. S ezzel egyidejűleg megindult a suttogás: a Csurárok vissza akarnak költözni a faluba. Alighanem ismét a kollektív lélek működik, s az okozathoz konstruál okot, egyes megyei sajtótermékek előzékeny segítségével.

Utójáték, elhanyagolt mellékkörülmények

A három Csurár család csaknem mindenét elvesztette. Egy lovuk belepusztult az égési sebekbe, egy életben maradt, de használhatatlan, egyet eladtak, hogy a három családnak egy fedelet vásároljanak a feje fölé. Ágynemű, bútor, ruha, minden odalett. Biztosításuk persze nem volt. Eddig senkinek nem jutott eszébe az elemi kár esetén szokásos segítség. Elkergetett cigányra, úgy látszik, nem vonatkoznak a szolidaritás normái, a regionális intézményeknek nem akaródzik megtörni a szigorú tabut. Titokban, szinte konspiratív kaptak valami segílyt. Nem mondom meg, hogy honnan, mert azoknak, akik adták, ott kell élni és dolgozni továbbra is, abban a többségi környezetben. Magyarbánhegyes azon az áron nyelte le odaköltözésüket, hogy állandó bejelentkezésüket nem fogadja el. Ott lakhatnak, de magyarbánhegyesi lakosok ugyan nem lesznek! Változatlanul a kétegyházi önkormányzat kap utánuk költségvetési támogatást.

Az öregek nyugdíján és a családi pótlékon kívül jövedelmük nincs, nincsenek lovak, ezzel a névvel minden munkaalkalom ajtaja becsukódik előttük. Van épeszű ember, aki azt gondolja, hogy ezek után „megjavulnak”? Épeszű ember egészen mást gondol, és máris igaza lett. A belügyminiszter prófécija halad önmaga megvalósítása útján: a legifjabb férfi családtag, aki idén szeptemberig összesen 27 órát mulasztott a szakmunkásiskolából, szeptember 7. óta közelében sem volt az iskolának, viszont több tinédzserrel együtt részt vett egy betörésben. Azonnal lebuktak, nem tagadtak semmit. „Semmi pénz nem volt otthon, mikor jött R., és azt mondta: tud egy presszót, ahová most vettek színes tévét. Nyomjuk fel” – rögzíti egyikük kihallgatási jegyzőkönyve. A közelmúlt eseményeit átélve ugyan mi tartaná vissza az ifjú Csurárt? Ugyan mit veszíthet? Nagyon értelmes gyerek, kár érte – mondja a nyomozás vezetője.

Egyesek szerint az egész lidérces történet háttérében a polgármester, a szelíd, kiszagda-támogatású állatorvos megbuktatásának vágya munkál. A felesége körzeti orvos, de a képviselő-testületben benne van két másik orvos is, s nagy az érdekharc közöttük. Miféle polgármester az, aki nem tudja megteremteni a közbiztonságot a faluban? S akad más ambíciótól duzzadó ifjú is, aki haladéktalanul hozzálátott a polgárórség szervezéséhez. Majd megmutatják! (A rossz emléké tüntetés alatt bensőséges beszélgetésbe merült a legvadabbul cigányozók csoportjával. Persze lehet, hogy le akarta szerelni őket.)

Aztán itt van a kétegyházi cigány kisebbség belső tagolódása. Vagy harmincöt évvel ezelőtt egy kiváló néprajztudós, a sokáig a gyulai múzeumban dolgozó Erdős Kamill térképre rajzolta az általa törzseknek nevezett oláh cigány rokonsági csoportok elhelyezkedését Békés megyében. A Csurarának nevezett „törzs” egyik letelepedési körzete éppen Újkígyós, Elek és Gyula közé esik, csakhogy osztoznak a területen a Cserharával, Masarával, Bugarával. A hagyományok persze alaposan fellazultak az ingázással, tsz-szel, állami gazdaságokban végzett bérmunkával, de nem enyésztek el teljesen. A rokonsági csoportok ma is élő társadalmi alakulatok domináns párválasztási kör, üzleti kapcsolatrendszer és migrációs útvonal gyanánt. Alighanem ez a körülmény is szerepet játszik abban a sok összeütközésben, melyet a kétegyházi cigányok között az erős, új Csurárok megjelenése kiváltott.

Kedves Varga képviselő úr, biztos, hogy arról szól ez a történet, amiről hitte? Belügyminiszter úr! Ki ingerli itt szükségtelenül a közvéleményt, és ki ellen?

1992. DECEMBER 19.

A MIRANDA-ELV GYULÁN

Mint 1992-es utolsó számunkban emlékeztettünk rá, a szeptemberi kétegyházi ügyben, amikor is a cigány Csurár-rokonság és „fehér” szomszédaik közös verekedése tört ki, majd egy népesebb „fehér” csoport megtorló akciót folytatott Csurárék ellen, a három család lakóházát is felgyújtották, a Békés megyei rendőrkapitányság a nyomozást november 15-én lezárta, s vádemelési javaslattal átadta a gyulai ügyészségnek. A vádirat 1992. november 26-án készült el. I. rendű vádlott Csurár Péter, II. rendű ifj. Csurár Péter, III. rendű Csurár Gábor, IV. rendű Csurár Péterné. Aztán következnek sorban, XIII. r. vádlottig a nem cigányok: Gulyás Tamás, Gulyás Mihály, Krisán György, Kocsis Attila, Rack György, Arczintye György, Szelezsán János, Pópa János és Netye Zoltán. Az ügy tehát immár a bíróság elé került. Dr. Mezőlaki Erik, a gyulai Városi Bíróság bírója 1993. március 4-én „előkészítő ülést” hívott össze, ami nem elengedhetetlen, de nem is kötelező része a büntetőeljárásnak. Nem tárgyalás, de nyilvános.

Az érdekeltek összegyűltek. (Ügyvédje csak az V-XIII. rendű vádlottaknak van. Az öt évnél kisebb büntetési tétellel kecsegtető ügyekben az ügyvéd kirendelése nem kötelező, így Csurárék segítség nélkül maradtak, Kétegyháza többségi lakossága viszont állítólag gyűjtést kezdeményezett azért, hogy megfogadhasák messze környék legjobb védőügyvédjét fiaiknak. Allítólag 250 ezer forint gyűlt össze.)

Dr. Mezőlaki bíró kihirdette, hogy a nyomozati anyagot a IX. és XI. rendű vádlottától eltekintve nem veheti figyelembe, mert a nyomozóhatóság nem dokumentálta, hogy az első kihallgatások alkalmával közölte az érdekeltekkel: gyanúsítottként szerepelnek, akik nem kötelesek maguk ellen vallani. Az ügyet visszautalta az ügyészséghez pótnyomozásra. Dr. Mezőlaki Erik az Amerikai Legfőbb Bíróságnak mintegy negyedszázada, egy Miranda nevű visszaeső bűnelkövető ügyében hozott állásfoglalását ismételte meg. Mirandát nem hagyták megbüntetni éppen azért, mert a rendőrség a nyomozás során nem világosította fel jogairól. A jogtudományba – s a jogalkalmazásba – „Miranda-elv” néven vonult be a jogbiztonságnak ez az alapvető garanciája. Gyulán némi meghökkenés és fogcsikorgatás fogadta. Az ügyész fellebbezett.

1993. MÁRCIUS 13.

AZ ÖNÖK IGAZMONDÓ BARÁTAI

Hétről hétre feszült érdeklődéssel figyeljük, hogy felül tudja-e múlni magát Nahlik tévéalelnök úr kis igazmondója, a közszolgálati Magyar Televízió, ezen belül is Pálffy G. István főszerkesztő A Hétje. Február 20-án alighanem sikerült, legalábbis ami A Hét Kétegyházáról szóló blokkját illeti. Hát nem szégyenlősek, az biztos. Moldoványi Ákos műsorvezető és A Hét mesterrporterei képesek voltak vagy tíz percen keresztül úgy felidézni a tavalyelőtti kétegyházi eseményeket, hogy nem esett szó a tüzről. Arról az apró körülményről, hogy ismeretlen tettesek két házat felgyújtottak, egy harmadikban pedig, amelyet mellesleg egy csoport helybéli fiatalember teherautóval is megrongált, a helyszínelők találtak egy fel nem robbant Molotov-koktélt. (A három házban három Csurár család lakott, mellesleg cigányok.) Az epizód fölött Moldoványi Ákos így siklott át, miután mélyen a tévénező szemébe nézve közölte, hogy most majd megtudjuk, valójában mi is történt: „Kétegy-házán... egy évvel korábban önkényesen elfoglalt házból kiköltöztették azt a Csurár családot, amelynek tagjai hosszú időn keresztül rettegésben tartották a falut.” a riporter kérdése pedig így hangzott:

„Történt azóta valami érdemleges, hogy a falu rábírt a Csurár családot, hogy kiköltözzön Kétegyházáról?” a célratoró riporter munka nyomán gátlástalanul hazudozott ebben a riportban szinte mindenki, beleértve a kétegyházi és a magyarbánhegyesi polgármestereket, dr. Eisele Józsefet és Szokola Bélát. Nem, legyünk pontosak, dr. Eisele láthatólag szégyellte magát. Néha sejtelmes ügyiratokat vágtak be, melyekből annyi látszott, hogy Csurár Péterről, Csurár Gáborról szólnak. Viszont kiviláglott, hogy a „nem is emberek, hanem állatok”, garázdák (Mülek János kétegyházi lakos megfogalmazása) mellé álltak a falu lakói ellenében... kik? Hát Fodor Gábor és Solt Ottilia országgyűlési képviselők. De nem különbek náluk – ezt bizonyos Kádár János magánvonalán lebonyolított konferencia és egy erről szóló BBC-film bizonyítja – Soros, Rockefeller, Iványi Gábor, Horváth Aladár és a Fekete Doboz Alapítvány, név szerint Upor Péter és Elbert Márta.

A BBC feltehetőleg majd perli a Hetet, ahogyan perli már a Global Vision, melynek egy műsorát pár hete ismertette a maga tárgyilagos módján. (Mít tesz isten, abban is szerepelt Soros György.) a Beszélő olvasóinak emlékezetébe idézzük 1992. 38. és az évi utolsó számunkat, ahol részletesen tudósítottunk Kétegyházáról, valamint utójátékáról. S ezúttal csak azzal egészítenénk ki, amit A Hét szintén elfelejtett megemlíteni: március 3-ára és 4-ére a Gyulai Városi Bíróság kitűzte a tárgyalást az 1992. szeptember 7-i és 8-i csoportos garázdaság ügyében. A vádlottak: Csurár Péter, ifj. Csurár Péter, Csurár Gábor, Csurár Péterné, Gulyás Tamás, Gulyás Mihály, Krisán György, Kocsis Attila, Rack György, Arczintye György, Szelezsán János, Pópa János és Netye Zoltán. Mint látható, a 13 vádlottból 9 nem Csurár, hozzáteszem nem cigány. Gratulálunk A Hét szerkesztőinek! Alig várjuk a legközelebbi vasárnapot.

1994. FEBRUÁR 24.

REDUKCIÓ

A kétegyházi büntetőpere

Másfél évvel a büntetőper tárgyat képező cselekmények elkövetése után megkezdődött a bírósági tárgyalás Gyulán. De nem tartott sokáig: az első nap végén a bíró május 12-re napolta el a tárgyalást. A kétegyházi történet sajátos módon összezsugorodott, mire a bíróság elé került.

Köszönet Pálffy G.-nek

Ha A Hét című tévéműsor nem rángatja elő hajánál fogva 1994. február 20-án a kétegyházi történetet, hogy uszítson egy kicsit szokásos célszemélyei ellen, tán meg sem tudtuk volna, hogy kitűzték a pont egy éve alvó ügy tárgyalását. Tavaly március 4-én Mezőlaki bíró összehívott egy ún. előkészítő ülést, s tudatta az érdekeltekkel, hogy az egész históriát visszautalja a nyomozhatósághoz – vagyis a megyei rendőrséghez –, mivel a nyomozati jegyzőkönyvekből hiányoznak a kellő jogi felvilágosítást igazoló gyanúsított nyilatkozatok. A vallomásokat így – közölte dr. Mezőlaki – a bíróság sem veheti figyelembe. (Beszélő, 1993. március 13.) Azóta csönd volt, egészen A Hét figyelemre méltó riportjáig. (Beszélő, 1994. február 24.) Mi is itthon vagyunk e honban, nemcsak Lezsák Sándor. Ezért miután levegőhöz jutottunk A Hét szégyentelen hamisításai után, bizonyos sejtéseink támadtak. Telefonáltunk a Gyulai Városi Bíróságra. S így, ha máshonnan nem, a Beszélőből értesült a nyilvánosság arról, hogy március 2-án tárgyalás lesz.

Meglepetések

A tudósítót a folyosón érte az első meglepetés. Csurár Péter, az elsőrendű vádlott egy értesítést mutatott, amely szerint Mezőlaki Erik bíró az V-XIII. rendű vádlottakkal szemben (a VII. rendű kivételével) a büntetőeljárást megszüntette, mivel tetteik nem érik el a bűncselekmény fokozatát. Csupán szabálysértések. Ez rendőrhatalósági szint, nem tartozik a bíróságra. A Btk. 271. paragrafusában leírt „garázdaság” ugyanis magába foglalja, hogy a verekedésnek, rombolásnak megbotránkozást kell keltenie. Ha nincs közönség, nincs bűncselekmény. Márpedig Kétegyházán az I-IV. rendű vádlottakon kívül senki sem háborodott fel. Ráadásul Csurár Gábort is egy üres szobában agyabugyálták el. Csak a tettesek és az áldozat voltak jelen. Hol itt a közbotrányokozás?

Tartozunk az igazságnak azzal, hogy emlékeztessük az olvasót: a „fehérek” visszavágójának legsúlyosabb elemei már a rendőri nyomozás során elenyésztek. Először a gyűjtogatás olvadt bele a „rongálásba”, majd a rongálás a „csoportos garázdaságba” – a magyarázat szerint azért, mert a tetteseket nem sikerült azonosítani. (Beszélő, 1992. december 19.)

A második meglepetést Mezőlaki bíró azzal okozta, hogy tárgyalást tartott, noha a „fehérek” elleni vád elejtése még nem emelkedett jogerőre. Krizsán György vádlotti státusban maradt, mert őt fegyverrejtegetéssel is vádolják. Ezt az ügyet azonban a bíró elkülönítette, mivel Krizsán fegyvere nem játszik szerepet a szeptember 7-i és 8-i eseményekben. Az ifjú Csurár most is állítja ugyan, hogy a rendőrség által lefoglalt kabátján golyónyom található, a rendőrök azonban az első perc óta cáfolják lőfegyver jelenlétét.

A „szabálysértőket” tanúként szerepeltette a bíró. A vádlott és a tanú jogai egy büntetőperben különböznek. Olyannyira, hogy a megkérdezett gyakorló büntetőjogászok példátlanul tartják a tárgyalás megtartását ilyen jogi bizonytalanságban.

A TÁRGYALÁS

Az ügyész és a (kirendelt) védő is kifogást emelt a tárgyalás megtartása ellen. A tárgyalást

egyébként a megejtően fiatal bíró szabatosan, korrektül, mondhatni kellemesen vezette. Sikerült rábírnia a méltánytalanságtól feldúlt négy Csurárt arra, hogy viszonylag nyugodtan végigcsinálják az egészet. Az ügyben erősen érdekelt tanúk ellentmondtak egymásnak és saját rendőrségi vallomásaiknak. Tárgyilagos hallgató számára nyilvánvaló volt, hogy megkonstruált történetet adnak elő számos hibával, elvégre nem profi konspirátorok. A tanúvallomások visszatérő motívuma volt: „jött Gulyás Mihály segítségért, mert *meztámadták őket a cigányok.*” Nem Csurár Péterek. A cigányok. Ennyit az etnikai feszültség létéről vagy nemlétéről, amiről polgármester, rendőrkapitány és belügyminiszter olyan sok szépet mondott.

Végül a bíró elnapolta a tárgyalást egészen május 12-re. Mint a hallgatóság soraiban helyet foglaló megyei cigánypolitikus éleselméjűen megjegyezte: addigra már túl leszünk a választáson. Mezőlaki doktor mással indokolta döntését. Addigra talán elbírálja a megye, hogy kik is a vádlottak. No meg teljesebbé válik egy-két Csurár egyéb bírósági ügyeinek dokumentációja. Talán még ügyegyesítésre is sor kerül.

Epilógus

A március 5-i békéscsabai szabad rádiót temető demonstráción a szélen felsorakozott MIÉP-esek egyike besüvöltötte Cseh Évának, az elbocsátott megyei rádiótudósítónak: „Megpróbáltál Kétegyházán a bűnözők (értsd: a cigány Csurárok) mellé állni, ezért rúgtak ki!”

Lehet, hogy eltalálta. Cseh Éva ugyanis ott volt, belesüvöltötte a magnójába: „Úristen, kigyulladt egy ház, most egy másik!”

1994. MÁRCIUS 10.

PÁRHUZAMOS TÖRTÉNET

Jó egy évvel ezelőtt, 1992 szeptemberében a Békés megyei Kétegyházaról elűztek három cigány családot. Előzőleg házaikat megrongálták, majd felgyújtották. A falu képviselő-testülete, a megyei rendőr-főkapitányság némely vezetője, a környék (akkor még) MDF-es országgyűlési képviselője és Boross Péter (akkor még) belügyminiszter különféle nyilvános fórumokon – például a törvényhozásban – azt hangsúlyozták, hogy a kétegyháziak jogos elkeseredésükben nyúltak az önbíráskodás eszközeihez, a földönfutóvá tett emberek durva erőszakosságát nem lehetett elviselni. Eltekintve attól, hogy a vádak elsősorban két személyt – egy testvérpárt – illettek, s további hat embernek – két öregnek, két asszonynak és két gyereknek – a sorsáról ez az érvelés nagyvonalúan megfeledezett, mi az esemény precedensértékét tartottuk veszélyesnek. Minden faluban, lakóközvetben kell lennie egy legelviselhetetlen-nebb személynek, akit majd Kétegyházára hivatkozva akarnak kiebrudalni. És lőn. Nem messze Kétegyházától, egy másik békési faluban, Gádoroson a képviselő-testület úgy látja, hogy két cigány családnak jobb lesz elköltöznie, különben felgyulladnak a házaik...

A LAKÓHELY SZABAD MEGVÁLASZTÁSÁNAK JOGA

Ha a Nyájas Olvasó – biztos van ilyen – a fenti sorok olvastán kezdi nem érteni, hogy miről van itt szó, igazat adok neki. Hogyhogy el kell költöznie? Hát a Magyar Köztársaság nem az emberi jogok betartására vállalt nemzetközi kötelezettséget? Nem jogállam netán, ahol a sorkatonákon és szabadságuktól bírói ítélettel megfosztottakon kívül mindenki szabadon választhatja meg a lakóhelyét? Kénytelen volt felhívni a községházánál tüntető lakosok és az önkormányzati képviselők figyelmét a megyei főkapitány erre a körülményre Kétegyházán. S mivel Magyarország jogállam, az előzetes letartóztatásokból szabaduló cigányok *maguk kérték*, hogy a fogdából ne Kétegyházára vigye őket a rendőrautó, hanem hajtsák ki belőle egy útba eső község határánál... (Beszélő, 1992. 38. és 51-52. sz.)

A gádorosi falurosszai egyelőre még előzetes letartóztatásban ülnek. Épp most hagyta jóvá a bíróság a 30 napon túli meghosszabbítást. De egyszer csak kijönnek. Éppen ezért a falu polgármestere levélben fordult az ügyészhez: tájékoztatja a T. Ügyészséget, hogy a gádorosi önkormányzati képviselők helyesnek látnák, ha mellékbüntetésként a két A-t kitiltással sújtják. Mindegy hová, csak ne Gádorosra! „Gádoros úgy kapta meg Kancsált Öcsödről, hogy az ottani rendőrök egyszerűen kiírták a személyi igazolványából a címet, és beírták a gádorosit” – tör fel a magyarázó érv a polgármesterből, aki közel húsz évig volt tanácselnök a faluban, mielőtt függetlenként polgármesterré választották. Maga is tudja, hogy a Kancsal-megoldás, ezúttal Gádoros javára, merő ábránd. Azóta jogállam lettünk. Szerény pótlék a levélművelet, aminek a hatékonyságát alighanem a polgármester is szkeptikusan ítéli meg.

De foglaljuk össze az előzményeket, ismerjük meg a szereplőket.

Lovak, nemzetségek, erőszak

A valóságot persze szinte lehetetlen megismerni. Aki kívülről csöppen bele, csak morzsáit szedegetheti össze, aki benne él, azt elvakítják kötődései, indulatai és érdekei.

Gádoroson, ebben a 4500 lelkes békési községben mintegy 40 cigány család él, alföldi viszonylatban inkább kevés, mint sok. (A cigány kisebbség aránya Kétegyházán is hasonló.) A legalább két, egymással nem házasodó nemzetségi csoportot alkotó, de cigány nyelvüket egyaránt őrző romák szétszórva laknak a faluban saját erőből vásárolt-épített házakban. (Csakúgy, mint Kétegyházán.) Telep, ha volt is valaha, emberemlékezet óta nincs. Ez a települési sajátosság általában a kisebbség beilleszkedését jelzi, a nyelvi hagyomány és a hagyományos lótarató és kereskedő életforma megőrzése ellenére. A mai, legtöbbször bizony kényszerűen vállalkozói világ sokkal otthonosabb környezet a kupeckedéshez, mint az elveszített bérmunkáslét, s némely tradicionális cigány család aránylag sikeres. Csak persze,

míg korábban a lovak s egyéb javak csereberéje gyanús és idegen tevékenység volt a szervezeti függésben élő többség szemében, most, mikor a fél világ kupec lett, a cigány kereskedő versenytárs. A törvényt pedig cigány és nem cigány egyaránt lazán kezeli.

Gádoroson a napfényes decemberi délelőttön mindenesetre több gumi-rádlis kocsis is robogott fel-alá a hátuljához kötött csikókkal. A bakon ülőket látva nyilvánvaló, hogy nemcsak cigányok foglalkoznak lóval. Nagy erejű kötekedők is akadnak mind a cigányok, mind a nem cigányok közt. Kétegyházán a két cigány testvér volt feltűnően erős, Gádoroson H. Sándor, egy „magyar”, teherautó-sofőr, G. Ferencnek, egy kényszerűen önállósult gazdálkodónak a szomszédja. G. Feri, mint annyian manapság, minden lehetséges munkát elvállal, hogy némi jövedelemhez jusson. Így ment el istállót betonozni a cigány A. Sándorékhoz, akik nemcsak lovat, hanem bikát is tartanak. A munka nagy közös ivásban ért véget, s A. Sándorék alkudni kezdtek G. vad hírben álló kancájára. Sötét este volt már, G. Feri hótárszegen feküdt, amikor A. Sándor és rokona, József megjelentek a háznál a lóért. G. Anyját, aki útjukat akarta állni, félrelökték, és vitték a lovat. G. néni kétségbe volt esve. A ló 70 ezer forintot ér. Másik lovuk nemrégiben törte a lábát, nagy kárt kellett lenyelni a gazdaságnak. Átrohant a szomszédba, a nagy erejű H.-ért. Előbb a cigány A.-ék házához mentek, és verték az ablakot: adják az ő csődörüket, hiszen G. *elcserélte* a kancáját velük! Nem adták. G. néni és az erős K. mentek a rendőrért.

A helyi őrsről nemrég szerelt le a nagy tekintélynek örvendő körzeti megbízott, Sebők Oszkár. Utóda, Elek László törzszászlós rögtön hívta az orosházi kapitányságot, az A. portára már a nyomozókkal együtt jöttek. Rácz őrnagy rendelkezett: a lovak maradnak ahol vannak, amíg a két A.-val a kapitányságon tisztázzák a helyzetet. A.-ékat magukkal vitték. Csakhogy közben felébredt G. Feri, egyedül találta magát, s lassan derengeni kezdett a lóügy. A lova sehol. Másik ló sincs. Ezt nem hagyhatja annyiba! A.-ék házát üresen találta. Ott volt kikötve a lova az udvaron. Fogta, hazavitte. Másnap visszavitt 70 ezer forintot A.-éknak. A csizmaszárában találta, fogalma sincs, hogy került bele. Nem emlékszik, hogy pénzt vett volna át, ő nem egészen tiszta fejjel lócserebe ment bele, nem eladásba.

Nem világos a történet, Nyájas Olvasó? Nem csoda. Hogy ki kit akart átvágni és hogyan? Nem tudom. A két üzletfél verziója persze különbözik. Tény, hogy a szereplők – mind az emberek, mind a lovak, mind a pénz – szerencsésen hazakerültek, az üggyel lezárult. Vagyis nem teljesen, mert a falu képviselő-testülete – egyetlen pártfrakció működik benne, a torgyánista kiscgazdáké őt fővel – valahogy meg akarta rendszabályozni a cigány A.-ékat. Főleg a fiatal A. Józsefet, aki csak jó fél éve került haza nagyanyjához a börtönből. Korábban a helyi gyámügyi hatóság igyekezett kordában tartani, mert rettenetesen sok baj volt vele. Végül állami gondozásba vették, de hiába, örökké szökésben volt. Tökölön született a börtönben, az édesanyja meghalt, az apja új családot alapított, a gyerek a nagyanyja és az apja között hányódott, míg az apja is meg nem halt.

Szóval, a falu választott képviselői csinálni akartak valamit választóik békessége érdekében. Megjegyzendő, cigány kisebbségi képviselő nincsen, ahogyan Kétegyházán sincs, ahol a képviselő-testület szintén kiscgazdatöbbségű. Es a *másik* cigány nemzetségből való alkalmi szószóló itt is akadt, mint Kétegyházán, akire hivatkozni lehet, aki a cigányok nevében követelte A.-ék pacifikálását.

Jó, de mit csinálhatnak a választott képviselők? Kalodájuk, egyéb fegyelmező eszközük nincsen. Idézték, na nem, nem idézték – mert erre, mint a falu jegyzője figyelmeztette őket, nincs joguk –, meghívták (írásban) a testület színe elé az öreg A. nénit (úgy sejtették, hogy a családban nagy tekintély), A. Sándort és A. Józsefet, de azok persze nem jöttek el. Erre a jegyzővel levelet írtak nekik. A képviselő-testület felhívja a figyelmüket, hogy tartsák be a társadalmi együttélés normáit. (A jegyző kínosan vigyázott, hogy a személyiségi jogok sorompóin belül maradjon, ugyanis A.-éknak kitűnő ügyvédjük van Gyulán.) Ez a levél is elment. Vajon mit reméltek tőle a képviselők? A gyámügy óvó-védő intézkedései kötelező

sorrendjének emléke kísértett?

Néhány héttel később G. Feri bikákat adott le a felvásárlónak. (Itáliába közvetít, egész jó árat ad.) Szomszédja, az erős K. segített neki a szállításban. A jól sikerült eladás után betértek inni egyet A Hét bagoly nevű kocsmába. Csak ketten voltak benn, mikor benyitott két A. Innen kezdve a történet ismét kétfelé ágazik, attól függően, hogy ki meséli. Ki kezdte? Tekintve, hogy mindkét térfélen ketten voltak, s hogy K. nevezetesen erős férfi, elég esztelen dolog lett volna K.-t és G.-t megtámadni. Ráadásul a lovagiasság szabályai szerint elszámolnivalója inkább K.-nak volt, aki annak idején nem tudta visszaszerezni G. lovát. A verekedésnek az vetett véget, hogy az erős K. csúnyán, veszélyesen megsérült. Egy bárszék vaslábával úgy hasította be a fejét valamelyik A., hogy összetört a koponyacsontja is. Hála istennek, Gyulán sikeresen megoperálták, otthon dolgozik a gazdaságában, de volán mögé nem ülhet legalább egy évig. Viszont a nyomozás jelenlegi állása szerint ő ütött először.

Gádoroson most polgári önvédelmi egyesületet, vagyis éjszakai gépkocsis járőrszolgálatot szervez egy e tárgyban már tapasztalt vállalkozó, Géczy Mihály. Erezze az, aki settenkedni akar, hogy a polgárok figyelik. (Kétegyházán tavaly decemberben szervezték az önvédelmi egyesületet. Cigányt nem vettek be.)

Analógiák

A kétegyházi történettel való párhuzamot nem a Beszélő erőlteti, hanem a gádorosi hangadók s nyomukban a megyei sajtó. (Pl. Délkeleti Krónika, 1993. dec. 2.) Kétségtelenül van is, ahogy a történet leírása során igyekeztem érzékeltetni. Hasonlóak a helyzetek, az üzletek, a kenyérkereső férfiakat az etnikai elkülönülést áttörve összefűző szövevényes viszonyok. De azért a párhuzamosság főleg szándék, a többséget képviselők akarata. Kétegyháza a büntetlen pogrommal, a Csurár családok irgalmatlan kiűzésével példa lett, vonatkoztatási pont. Ezért írtam meg az egyébként (sajnos?) nem különösebben kirívó történetet.

1994. JANUÁR 6.

„A veszetteket keresi? Ott, arra följebb laknak. Mitől félnék? Mi nem érintkezünk cigányokkal” – beszél egy asszony a hétvégi Népszabadságban. Faragó József és Ránki Péter riportja fellebbenti a fátylat a szomorú történet egyik száláról – ha nem a lényegéről.

A szerdai (október 26.) Híradóból és a csütörtöki napilapokból az ország népe értesülhetett a hátborzongató eseményről: a BAZ megyei Ricsén egy kétéves kisfiú (T. Attila) és a negyvenéves asszony (Sz. Szilvia) meghalt veszettségben. A halálesetek után a kisfiú családtagjai a budapesti Szent László Kórházba kerültek megfigyelésre, a környék kutyáit, macskáit pedig kiirtották. A veszett macska a másik halálos áldozaté, Sz. Szilviáé volt, aki maga nemrég költözött Ricsére. A tévé híradásában szerda este még világos volt, ám az írott sajtóban már kicsit életlenné vált a históriának az az eleme, hogy a szerencsétlen kisfiút anyja a végzetes macskaharapás után rögtön, még este elvitte az orvoshoz, de az a seb ellátásán kívül mást nem csinált, semmiféle óvintézkedést nem tett, holott nyilvánvalóan macska okozta sérülésről volt szó. A magamfajta sokat látott „terepjáró” már ekkor gyanakodni kezdett egy kicsit, hogy az áldozatok alighanem cigányok lehetnek. Elvégre volt alkalma találkozni az elmúlt évtizedek folyamán azzal a gyakorlattal, amely az alkalmasint tolakodóan, gyakran pallérozatlanul viselkedő, iskolázatlan cigány páciens elhárítását tekinti fő feladatának. A meglepő – sajnos – inkább a sajtó viselkedése volt: tisztesség ne essék, lapított és sumákkolt.

Október 27., csütörtök. A Népszabadság miskolci tudósítója a megyei tiszti főorvosra hivatkozva megemlíti, hogy a kisfiút orvoshoz vitték, de fel sem veti a felelősség kérdését. Magyar Nemzet: szót sem ejt orvosról. Csak a veszettségjárvány rémlátását igyekszik elhárítani. Magyar Hírlap: saját információként inkább dezinformál. Legalább négy pontatlan

vagy hamis adatot tesz közzé. Népszava: Illisz L. László és Kiss Mariann az első oldalon egyedülállóan korrekt és pontos. Új Magyarország, 8. oldal: forrást nem jelöl, az orvosepizódót nem említi. A pénteki (október 28.) Magyar Hírlap nevezetes 7. oldalán („a hír szent, a vélemény szabad”) viszont már ezt olvastam: „Körültekintéssel, elővigyázatossággal a tragédia megelőzhető. E két halálesetet is az okozta, hogy az áldozat nem ismerte a tennivalókat: a sérüléseket okozó állatot agyonütötték és elásták. Ezzel befejeződött a »baleset«. Holott ha a macskatetemeket vizsgálatra átadják az állatorvosnak, és rajta keresztül az Állat-egészségügyi Intézetnek, nyomban megállapíthatták volna a veszettséget, a megmart embereket beoltották volna.” írta: dr. Lontai Imre, az OKI Vírusoltóanyag Ellenőrző Osztályának vezetője. A tudós szerző egészségügyi ismeretterjesztést folytat, mint hasonló helyzetben, mondjuk a hatvanas években volt szokás, de azért a Magyar Hírlapnak nemcsak szerzője, hanem szerkesztője is van! 0 utolsó szó gyanánt hagyja azt bevésni a köztudatba, hogy a tragédiáért kizárólag a tudatlan kárvallottak a felelősek? A hétvégi Népszabadság egyébként körültekintő és alapos riportjának elején is, végén is anakronisztikus, nem is tudom, milyen színű farok: „Sz. Szilvia tényleg a saját hanyagságának áldozata. Nem mondható el ugyanez T.-ékről (...), ami T. Attilával történt, bárhol, bármikor és bárkinnek a gyerekével megeshet.”

Hát itt tartunk? A szabad sajtó hagyja elaludni ennek a gyerekhalálnak azt a szálát, ami az orvos felelősségét feszegetné? A cigányok a hibásak? Vessenek magukra?

Gondolod, nyájas olvasó, hogy ha nem cigány gyerek lett volna az áldozat, akkor ez ugyanígy történik? Sajnos, én azzal a gyanúperrel is élek, hogy ha nem cigány gyerek az áldozat, nem is lenne áldozat. Cigányokkal szemben mintha máshol húzódnának a lelkiismeret határai. A független sajtóban is.

1994. NOVEMBER 3.

(UI: a november 1-jei rádióhírekből kiderült, hogy az orvos ellen megindult az eljárás. De hát nem is erről van szó...)

MESTERDETEKTIVEK GYÖNGYÖSÖN

Ritkán vesz nyomozás akkora fordulatot, mint amekkorát Gyöngyösön vett november 12-14-e között.

November 11-én este „tíz perccel a Dallas után” Molotov-koktélok repültek be Farkas György cirokseprű-készítő és vasgyűjtő-kereskedő gyöngyösi, Jókai utcai házának ablakán. Pont oda, ahol a kétéves Fruzsina feküdt szüleivel, ifjú Farkas Györggyel és Györgynével. (Egyébként néhány hónapja a ház falára „ismeretlen tettesek” felfestették: meghaltok, cigányok!) a család és a szomszédság kimentette a kislányt, eloltotta a gyorsan terjedő tüzet, majd a férfiak a támadók nyomába eredtek. (A szomszéd látta őket, vagy tizenöten voltak, és csuklyát viseltek a fejükön.) Találtak is néhány gyanús baseballsapkást a Posta téri művelődési ház táján. Kettőt elkaptak, elvonszoltak Farkasék házához és összeverték. A tűzoltók nyomába érkező rendőrök szedték ki a két középiskolást a megtorlók kezei közül. Ezek után a rendőrségre vonultak, ahol ifjú Farkas György állítása szerint a rendőrök öt verték meg. A szombat esti Híradóban és a november 14-i hétfői sajtóban a helyi illetékes rendőrtisztek hangot adtak annak a feltételezésnek, miszerint Farkaséknak magánellenségeik vannak, és Gyöngyösön nincsenek szervezett skinheadek. Csak annyi biztos, hogy a megvert két diák ártatlan. Az ügyszög nincs közük. Nagy László, a Heves Megyei Rendőrfőkapitányság szóvivője szombat délután elmondta az újságíróknak, hogy mire kiértek, egyetlen támadót sem találtak a helyszínen, de időközben három fiataalt őrizetbe vettek mint gyanúsítottat. A szombaton és vasárnap készült rendőri jelentésből még az is kiderült, hogy a gyanúsítottak csak afféle „folklór-skinheadeknek” tekinthetők, akik pusztán divatszerűen követnek bizonyos stílusjegyeket. Konkrétan Farkas Györgyék életvitele és erkölcei ellen van kifogásuk. Egyébiránt immár 12 fiatal ellen folyik a nyomozás csoportos garázdaság gyanúja miatt, másrészt viszont csoportos garázdasággal vádolható ifjú Farkas György és rokonsága, szomszédsága is a két középiskoláson alkalmazott önbíráskodás miatt. Sőt vizsgálendő, hogy vajon a Farkas család tette valóban tévedésen alapult-e.

Hétfő délutánra viszont megszakította szabadságát dr. Lantos Bálint, a Heves megyei főkapitány, s sajtótájékoztatót hívott össze Egerben. Drámaian kezdte: a rendőrségnek be kell látnia, Gyöngyösön igenis skinheadek működnek. Az őrizetbe vett 12 fiatal közül, akik túlnyomórészt ugyanabba a szakmunkásképzőbe járnak, négyen be is vallották, hogy ők skinheadek. Nem is beszélve a házkutatások eredményeiről: Szántó Gábor Bőrfejűek című könyve; Bajnok József: Egy tőlényt sem Hitlernek; Rausching: Hitler bizalmasa voltam; motorlánc, boxer, baseballütő és no igen, kartonlapok horogkeresztekkel, Sieg Heillel...

A cselekmény minősítése is átalakult: immár nem csoportos garázdaságról, hanem közveszélyokozásról is szó van (a nevezetes Btk. 156-os paragrafus, mint tudjuk, nem alkalmazható). Egy szó mint száz, a gyöngyösi bűnüldözésben gyökeres fordulat állt be. A szaporodó tények (március 11., a City diszkóból kiverik a cigányokat; július 2., a Táncsics utcai Nagy András roma régiségkereskedő háza elleni Molotov-koktélos támadás és ez a legutóbbi) önmagukban tán nem voltak elegendők, az is kellett, hogy a városi rendőrkapitány felettese, a megyei főkapitány – nem hiába főkapitány – szabadságideje alatt is megérezze az új fuvallatokat.

1994. NOVEMBER 17.

ROMA A KÍNPADON

Egy ízig-vérig demokrata tévés személyiség

Havas Henriknek a zord időkben, Nahlik, Csúcs és Pálfy G. urak médiaországglása évadján Kis János olvasta a fejére – igaz, tán épp a zord időkre való tekintettel igen tapintatosan –, hogy cigány interjúalanyával szemben olyasmit enged meg magának, amit mással nem tenne meg. A rádió 168 Órájában „a fehér férfi leereszkedő fölényével faggatta” Daróczi Ágnes, akit a tévéhíradó emberi méltóságában megsértett.

Azok a zord idők elmúltak, Pálfy G. stábja már nem manipulálhat Daróczi Ágnes arcképevel, Havas Henrik pedig nemcsak kora reggel, hanem este is szerepelhet a képernyőn. Február 22-én a Napkeltében például Mohácsi Attilát, a Romaszervezetek Kerekasztalának ügyvezető elnökét ültette „kinn, padra” – de ezúttal bátran írhatjuk: kínpadra. Nem állítanám, hogy Mohácsi Attila túlságosan meggyőző politikusnak bizonyult a kamera előtt, hogy bárminemű koncepciót árult volna el azon kívül, hogy folyamodni kell a mindenkori kormányhoz: tegyen már valamit, mert különben jön a robbanás. Épp mondani kezdte volna szegény, hogy „jó lenne egy olyan alapítványi forma, ahol a cigány gyerekeket állami keretek között lehetne tanítani (...) esetleg magániskolákban, az még jobb lenne, viszont rengeteg pénzre lenne szükség” – amikor Havas Henrik belevágott. Tán sürgette az idő. „Nézze, van még itt egy dolog, amit nem kerülhetünk ki. Önök acsarkodnak. Én nem tudom, hány száz cigányszervezet van, de annak a fele már biztosan járt itt a Nap Tv stúdiójában. Ez az egymásra mutogatás, vádaskodás, ez a méltatlan vita, és – megegyeztünk, pénzről nem beszélünk – de azért az önök vitája a cigányságnál a támogatások elosztásával függ össze, és még sorolhatnám. De nem akarok ebbe a dologba belemenni. Miért nem tudnak elsősorban végre önök dűlőre jutni az érdekképviselőben egy határozott és mindenki által képviselhető program kidolgozásában? Miért nem tudnak jó értelemben lobbyzni a cigány képviselők a parlamentben? Mikor jutnak legalább önök, cigány értelmiségiek és cigány politikusok egységes álláspontra?”

Mohácsi Attila megpróbált válaszolni: összesen egy cigány származású képviselő ül a parlamentben, s szervezete, a roma kerekasztal 121 cigány szervezetet tömörít. „Minek ennyi?” – kérdezi a riporter. „Erre igazán én sem tudok válaszolni” – ad (ügyesen) magas labdát Mohácsi Attila, Havas Henrik villámgyorsan lecsapja. (Sürget az idő.) „Hát én tudok. Mert hogy mindegyik pénzhez szeretne jutni. Ez a probléma. (...) Hát nézze meg a többi kisebbséget, azért elég jól elvannak egy-két szervezettel. Önöknek meg 121. Amíg én, a közvélemény érzi azt, hogy önök nem tudnak racionálisan gondolkodva, éppen a nehézségeket figyelembe véve drasztikusan felülemelkedni megosztottságukon, addig nem sok esélyük van a közéletben erre” – majd, miközben a roma kerekasztal elnöke még megpróbálna mondani valamit, elbúcsúzik. „Hát nagyon szépen köszönöm, hogy eljött. Minden jót kívánunk önöknek...”

Vajon miért nem mondja Havas Henrik Horn Gyulának, Pető Ivánnak, Für Lajosnak vagy Torgyán Józsefnek: „Önök acsarkodnak. Ez az egymásra mutogatás, vádaskodás, ez a méltatlan vita...”, vagy „amíg önök nem tudnak racionálisan gondolkodva felülemelkedni megosztottságukon, addig nem sok esélyük van”? Miért mér kétféle mércével? S úgy látszik, hiába járt már a Nap Tv stúdiójában a sok cigány szervezetnek „legalább a fele”. A cigány politikussal interjút készítő szerkesztő-riporter nemcsak azt nem tudja, hogy az Országgyűlésben összesen egy roma képviselő ül, hanem cigány interjúalanyait sem képes megkülönböztetni egymástól. Ahogyan annale idején Daróczi Ágnes a Híradó szerkesztőinek szemére hányta: „tárgyakként, lélektelen eszközökként kezelnek bennünket (...) egyik cigány olyan, mint a másik”.

Talán Kis János figyelmeztetése egy évvel ezelőtt túlságosan finomra sikerült.

1995. MÁRCIUS 2.

CSÓRE TÖLTVE

MAGYAR MAFFIA

Egyszer csak arra ébredtünk, hogy Magyarországon van szervezett alvilág. Egymást követik a fegyveres rablások, s ha nem tesszük azonnal ütőképpé a rendőrséget, féltő, hogy még szervezettebbé válnak az elkövetők, növekszik a fegyveres támadások, rablások száma. Legalább 30%-kal kell növelni a rendőrség költségvetését, s azonnal másfélszeresére a közrendőri béreket – mondja dr. Túrós András belügyminiszter-helyettes, országos rendőrfőkapitány (Népszabadság, okt. 2.).

Október 3-án a Magyar Hírlapban ez a cím sokkolta hatalmas betűkkel az esetleg még mindig gyanútlan olvasót: *Szervezetten, nemzetközi kapcsolatokkal*. A nyilatkozó Tonhauser László őrnagy, az Országos Rendőrfőkapitányság cigányvonallal (sic!) foglalkozó munkatársa szerint a nyolcvanas évek eleje óta szervezetté váló cigánybűnözés immár közelít a maffiához. El lehet képzelni, mi tenger pénz kell egy maffiával való háborúhoz, s micsoda veszélyben vagyunk, ha ezt a tenger pénzt nem bocsátjuk gyorsan a bűnüldöző szervek rendelkezésére! Nem is szólva a hősöknek kijáró megbecsülésről, ellentétben a mai, dr. Túrós András által ecsetelt állapotokkal: azzal, hogy egy szolgálatot teljesítő járőrnek naponta nyolcszor-tízszer a becsületébe gázolnak.

Láposi Lőrinc rendőr ezredes (Heti Világgazdaság, 1989. október 7.) némi fenntartással él ugyan „az egyre divatosabb maffia szóval” kapcsolatban, hiszen tudomása szerint nálunk a magas rangú állami tisztviselők nem szerveződtek be az alvilágba; mint az igazi maffiáknál szokás, a rendőrség nyomorát illusztráló, először Moldova felejthetetlen rendőrkönyvéből (Bűn az élet) megismert mítoszt a tízéves Ladával felszerelt rendőrség és a BMW-ben elporzó betörő egyenlőtlen esélyű küzdelméről dr. Túrós András után ő is elismétli. S ő is borongósan említi meg a rendőrök méltatlanul alacsony keresetét.

Ennyi baljóslat után magam is szorongani kezdtem. Nem annyira a közbiztonságot fenyegető diadalmas, BMW-s maffiózók, fegyveres rablók, cigány bűnszövetkezetek miatt, mint inkább attól, hogy immár a rendőrség is teljes fegyverzetben zárkózik fel az állami költségvetést ostromló lobbyk sorába. Felismervén a bűnmegelőzés fontosságát, a költségvetés két vállra fektetését is alaposan előkészítette másfél évvel ezelőtt a még némileg másik érában Moldova, kiváló könyve révén. Most, felocsúdva a rezsím átalakulása nyomán keletkezett zavarból, rendezni sorait, és szövetségeket keres érdekérvényesítő küzdelméhez a rettegésre most különösen hajlamos közvéleményben.

A rendőrség egyike a pazarló, rossz hatékonyságú intézményeinknek. Eddigi gyakorlatának újabb megfinanszírozásával éppoly kevéssé lesz eredményes, mint eddig volt. Igaza van Láposi Lőrincnek: a rendőrséget nem lehet felelősségre vonni az egyre jobban felgyülemelő, megoldhatatlan társadalmi feszültségekért. De apparátusát és működési formáit abban az időben dolgozta ki, amikor a szocializmus önképét zavaró társadalmi jelenségek eltakarítása politikai kérdés volt. Óriási tévedés azt hinni, hogy a rendőrállam a politikai rendőrséggel azonos. Nem. A zavaró gondolatok vadásza a politikai rendőrség, amely jelenleg szünetelteti működését (bízunk benne, hogy fel is számolja); a zavaró tények vadásza a közbiztonsági rendőrség, a tényekkel való igazi szembenézés helyett. S az intézmény ugyanúgy nem vált be, mint a szocialista nagyipar, a szocialista szövetkezet, iskola és egészségügy. Ha igaz, hogy a nyolcvanas évtized során szerveződött meg itt a profi bűnözés, akkor mindenesetre ennek a rendőrségnek az élénk bűnmegelőző tevékenysége közepette történt, mely bűnmegelőzésnek látható megnyilvánulása a legelesettebb csoportok szüntelen, kontrollálatlan zaklatása volt. Emlékezzünk csak a szégyenteljes „közveszélyes munkakerülés” elleni fellépésre!

Tonhauser őrnagy azt állítja, hogy a rendőrség a nyolcvanas évek eleje óta foglalkozik

megkülönböztetett figyelemmel a *cigánybűnözés* problémáival. Nem igaz. A 70-es évek legelején interjút készítettem a kecskeméti rendőrkapitányság cigányvonal-vezetőjével. A dicsőséges „C vonal” intézménye már akkor is létezett. Szinte minden cigánytelepen órákon belül megjelent a rendőrség, amikor odalátogattunk kérdőíveinkkel és magnetofonunkkal, mert a cigánytelepek életének minden mozzanatát élénk figyelemmel kísérték. A megfélemlített helyi rendőrbesúgónak mindent jelentenie kellett. Tonhauser azt állítja, hogy bár a cigányság nagy hányada „hátrányos helyzetű”, a bűnözésben meggazdagodott, a közvéleményt is irritáló bűnözőcsaládok bűnöznek. Ha a „C vonal” az elvetemült gazdag bűnözők körül serénykedik, akkor mit kerestek a hihetetlenül nyomorult telepeken? Tapasztalataim azóta sem változtak. Számos börtönviselt fiatalos és felnőtt cigány ismerősöm súlyosan nélkülözik.

Nem vonom kétségbe Tonhauser őrnagy nyomozói kvalitásait, de elfogadhatatlannak tartom, hogy a tényeket előítéleteinek megfelelően csoportosító személyiség vezető beosztást töltsön be a bűnüldözésben. Említett nyilatkozata szerint a cigányok bünelkövetése 1981-től 1988-ig háromszorosára nőtt. Igen súlyos tény. Csakhogy e két időpont között a rendőrség megváltoztatta statisztikai irányelveit. Míg korábban a nyomozó állapította meg egy hosszadalmas kérdőív segítségével, hogy páciense cigány-e, újabban – ahogy erről nyáron a Nyilvánosság Klub kisebbségekről szóló vitáján maga az őrnagy beszámolt – egy tudományos újítás és eljárási egyszerűsítés nyomán maga a gyanúsított tesz nyilatkozatot cigányságáról. Az olvasó fantáziájára bízom annak eldöntését, hogy a cigánygyanús egyén vajon nem vallja-e be cigányságát, ha a nyomozó nagyon akarja...

BESZÉLŐ, ELSŐ PRÓBASZÁM, 1989. OKTÓBER 23.

BEISMERŐ VALLOMÁS

„Rendőrségünket, egészen a legutóbbi időig, egy óriási szereptévesztés jellemezte. Fő követelményként s egyben mérceként a szocialista társadalom védelmét fogalmazzuk meg, ez állt a parancsokban, a szabályzatokban” – ismerte be dr. Túrós András országos rendőrfőkapitány, belügyminiszterhelyettes a napokban a *Magyar Nemzet* szervezte kerekasztal-beszélgetésen. Ez alkalommal számos más megfogalmazásban is radikálisan bírálta a közelmúlt rendőri gyakorlatát. Elmondta, hogy a rendszer védelmezése közben, a szorgos bűnmegelőzéssel elfoglalva teljesen háttérbe szorult a rendőrség igazi hivatása, a bűncselekmények tetteseinek kézre kerítése. A sikeres nyomozások alig teszik ki az ismert bűncselekmények egyharmadát, miközben a bűnözés jelentősen nő. A bűnözők tehát jó okkal követhetik el tetteiket abban bízva, hogy a rendőrök soha nem fognak a nyomukba érni, az állampolgárok pedig joggal érezhetik, hogy a rendőrség nem törődik eléggé biztonságukkal. A kisebb ügyeket be sem jelentik, mert korábban keserű tapasztalatokat szerezhettek róla: panaszukat fel sem veszik, hogy ne hizlalják a kinyomozatlan ügyek aktacsomóit. (Most már másképp van, kemény parancsba adta a főkapitány, hogy minden panaszt fel kell venni.)

Igen kemény, kritikus szavak. Mintha nem is ugyanaz a rendőrtiszt mondta volna őket, aki *alig másfél éve, még Borsod megyei főkapitányként egy regionális tévéadásban fejtette ki nézeteit a rendőri munkáról*. Akkoriban még az általános és permanens bűnmegelőző hajtóvadászatot tartotta a rendőrség legfőbb feladatának, és nagyon meg is volt elégedve a teljesítménnyel. A miskolci rendőrkapitánnyal együtt számoltak be például a megye új, nagy találmányáról, a „különösen nagy erővel végrehajtott akcióról”. Ennek során egy terület hermetikusan lezárnak, és minden ott tartózkodót alaposan ellenőriznek. A példás hadműveletre, melyet a helyi televízió is megörökített, történetesen a Miskolc közepén lévő piacon került sor. „Reggel hét óra, a városi rendőrkapitányság szinte minden fegyveres erőt mozgósít, razziát tart a Búza téri piacon” – vezeti be az épületes felvételsort a tévériporter. Rendőrök és munkásörök csatárláncba fejlődve körbefogják a teret, háziasszonyok, gyerekek a körben, arcukon páni félelem. „Nem kis feladat, de a cél érdekében ez szükséges” – mondja a jól végzett munka után az akció parancsnoka szerényen. Az eredmény: 117 előállítás, ebből 82 személyt a helyszínen megbírságotlaltak, egy ellen eljárást indítottak devizagazdálkodási bűncselekmény miatt. Bekerítették, terelgettek, feltartottak egy egész szerdai piacot. A 117 előállított közül 108 lengyel. „Szükség van az ilyen nagyszabású közbiztonsági akciókra, ez az akció is az én jóváhagyásommal lett megtartva” – nyugtázza dr. Túrós. De politikai kifogása van: ez az akció kifejezetten lengyel állampolgárok ellen irányult, és rontja a lengyel-magyar barátságot. (Ne feledjük, még Jaruzelski tábornok alattvalóiról van szó!) „Tehát nekem az a véleményem, hogy elsősorban magyar állampolgárokat kell ellenőrizni, a magyar csencselőket” – a szorgos rendőrök hál' istennek a magyar állampolgárok ellenőrzésével sem maradtak adósok: a tévéműsorban elmondták, hogy 1988-ban októberig 300-nál több razziát hajtottak végre Miskolcon. Vagyis naponta razziáztak. Munkásörökkel, önkéntes rendőrökkel – ebből Miskolcon másfél éve 1130 volt – pedagógusokkal, akik ebben a formában néztek utána, hogyan is töltik szabadidejüket növendékeik. Az egyik legutóbbi razzián – 120 rendőr, munkásör, önkéntes rendőr vett benne részt – igen jó eredménnyel büszkélkedhettek: 600 embert sikerült igazoltatni, 19-et előállítani, s közülük 14-et őrizetbe venni. (Rendőri felügyelet megszegése, közveszélyes munkakerülés, illetve bűncselekmény elkövetése miatt. Vagyis hurokra akadt talán két bűnelkövető.) a megyei főkapitány egészében elégedett volt a rendőri munkával. A koncepció, a helyes magatartás ösvényéről minduntalan elbitangoló nép állandó, megfélemlítő célzatú hajkurászása, az övé. A televízióban ezt fűzte hozzá: „Itt a megyében a bűncselekményeknek a 70%-át a városokban követik el... Azt is nagyon őszintén meg kell mondani, hogy a nagyüzemi munkásság mellett kialakult egy lump, lezüllött, csavargó réteg, bűnöző életmódot folytatnak, és arra rendezték

be az életüket. És még van a megyének egy igen fontos sajátossága, és ez kedvezőtlenül hat a közrendre és közbiztonságra, ez pedig a cigány lakosság igen magas számaránya... 1962-ben BAZ megyében 24-25 ezer cigány származású élt, 1980-ban 80 ezer. A prognózisok szerint 2000-ben a számuk megduplázódik... Rábízom a tisztelt tévévezetőkre, hogy ha ez bekövetkezik, akkor ez milyen gondot, milyen problémát fog okozni az egyébként is igen nehéz gazdasági helyzetben lévő megyének.” „...Aggódok a cigány fiatalok jövője miatt. A cigány fiatalok többsége továbbtanulásra nem alkalmas, gyengék, alultápláltak, és nem marad más számukra, mint az unatkozás, csavargás és a bűnözés” – mondja gyöngéden dr. Túrós. (A cigányok) „30-40%-a beilleszkedési zavarokkal küszködik. Erre különböző intézkedéseket ki is dolgoztunk, fokozott ellenőrzés alá vettük a cigánytelepeket, amit a cigány lakosság nem egészen jó néven vett, de nincs más választásunk. Nem olyan régen olvastam az ország *első számú vezetőjének* (Grósz Károly – a szerk.) a nyilatkozatát, amelyben kitér arra, hogy az erőszakos asszimilációt nem szabad szorgalmazni. Ezzel maximálisan egyetértek. Rá kell bízni a cigány családokra, hogy be akarnak-e illeszkedni vagy sem, megmaradnak-e a fejlettségnek egy alacsonyabb szintjén. Közismert, hogy milyen sok gondot, problémát okozott az erőszakos asszimiláció. *A cigányellenességet elsősorban az táplálja, amikor a külvárosi cigánytelepeket megszüntettük, és mondjuk a belvárosba betelepítettük a cigány családokat.*” „Van-e cigány bűnözés vagy nincs? A cigány bűnözők általában durvábban, agresszívebben, brutálisabban követik el a bűncselekményt, félelemkeltőbben, és csoportosan valószínűsíthető. Véleményem szerint cigány bűnözésről feltétlenül beszélni kell, még ha egyesek tiltakoznak is.” S hogy milyen elbánásra számíthatnak ez időben a borsodi cigányok, akik a fejlettségnek egy alacsonyabb szintjét választották, azt érzékletesen jelzi a különlegesen nagy razziákkal dúsított napi razziázás gyakorlata.

Időközben azonban, még az ország fent említett első számú vezetőjének országglása idején a borsodi főkapitányból országos főkapitány lett. Néhány szabad demokrata – ismervén a borsodi rendőrség gyakorlatát – ez ellen már akkor tiltakozott. „Dr. Túrós András az elmúlt években... intézkedések és nyilatkozatok egész sorával bizonyította, hogy a rendőrállam következetes híve, és ennek megfelelő szerepet szán a rendőrségnek... Elfogadhatatlannak tartjuk személyét az országos rendőr-főkapitányi, belügyminiszter-helyettesi poszton, és követeljük haladéktalan leváltását.” (Szabad Demokraták, 1989. 7. szám, 14. old.)

Egyébként is változtak a dolgok. Grósz Károly immár a választópolgárok mintegy négy százalékának támogatását élvező pártban politizál, s ha jól körülnézünk, nincs is első számú vezető. 1990. január 24-én dr. Túrós András így beszél: „1990. január 1-je óta a cigány bűnözőt mint kategóriát megszüntettük. Felszámoltuk a rendőrségen a sokat bíralt cigány vonalat.”

Időközben sok minden másról is megváltozott a nyilvános véleménye. Már belügyminiszter-helyettes korában vezényelt le egy sajtóhadműveletet 1989 szeptemberében, a rendőrség költségvetésének növelése érdekében.

Legalább 30%-kal! – mondta. Akkor dr. Túrós András a Népszabadságban (Beszélő, 1989. októberi próbaszám). Mostanában, ahogy a belső biztonsági szolgálat titkai napvilágra kerülnek, belátja, hogy a rendőrségnek nem is kell pénz. Az állampolgárok totális megfigyelésére pazarolt összegek és technika, a szolgálat rendelkezésére bocsátott nagyvonalú fejlesztési keret bőven elegendő. És egyáltalán: a közbiztonsági rendőrség is felszabadult végre a titkosrendőrség nála nagyobb hatalma alól. Tán még a bűnözés sem növekszik? „A *diktatórikus* berendezkedésű államokban *sokkal magasabb a bűnözés*, egész egyszerűen azért, mert a bűncselekmények egy részét maga az állam követi el saját állampolgáraival szemben.” Tegyük hozzá: ami a mi kis diktatórikus államunkat illeti, a jelenlegi országos rendőrkapitány ebben kifejtett hathatós támogatásával. Annak idején semmi jelét nem adta, hogy kifogása lenne ellene. Sőt! Abban a bizonyos tévéműsorban az

előző év nevezetes borsodi politikai perével, az ózdi Kristály Gyuláéval kapcsolatban például ezt mondta: „Én azt nagyon sajnálatosnak tartom, hogy Kristály Gyula Andrásból a sajtó mártírt csinált. Nemcsak a sajtó, hanem egyes állami vezetők is mártírként minősítik... Én nagyon sajnálatosnak tartom, hogy az országos sajtó meghurcolta a miskolci postaigazgatót. A postaigazgató, Kocka Antal elvtársunk nem tett mást, mint a kötelességét teljesítette. A postaügyi miniszter rendelete szerint neki ezt a levelezőlapot ki kellett emelni, és továbbítani kellett a hatóságokhoz... Hogyha ez zárt borítékban van, akkor is ki kellett volna emelni... Tehát nem értem ezt az egész sajtóhistóriát, hogy mi szükség van erre, és miért kell mártírt csinálni egy ilyen emberből, aki az izgatás büntettét vastagon kimerítette.” Túrós dr. nemcsak helyeselte az MSZMP-t gyalázó Kristály Gyula leleplezését, hanem a maga szerény módján hozzá is járult a nagy munkához. „Én felkerestem Kristály Gyula Andrászt az őrizetben. Sajnos a megbánásnak a jeleit sem mutatta, a rendőrségről is nagyon szép verset írt az *én megbízásom alapján tulajdonképpen*, mintegy bizonyítva a tehetségét.” íme. A Grósz-féle furcsa, elrettentő-glasznoszty áldozataként így vallott meggyőződéséről dr. Túrós András. Mesélt még a tévénezőknek arról, hogy a gazdasági sztrájk nem rendőri ügy, de az esetleges politikai sztrájkok elfojtására megvan a megfelelő apparátus. (Jó okkal adhatott hangot reményének, hogy a forradalmi zászlóalj bevetésére nem kerül sor, a politikai sztrájk megelőzhető. A rendőrségnek megvannak a forró drótjai az üzemekkel. Többek között az üzemi PB-ken keresztül).

Újabb nyilatkozatának fényében most itt áll előttünk egy másik Túrós András. Mai elvei felérnek egy beismerő vallomással tegnapi elveit és gyakorlatát illetően. Szeretnénk tudni, hogy mit tesz egy ilyen beismerő vallomás után a Magyar Köztársaság rendőrsége?

1990. FEBRUÁR 5.

KÖSZÖNET A BELÜGYMINISZTERNEK

A szociológus – különösen az ún. empirikus, aki mondanivalóját az anyagi tényekből meríti – alighanem eredendően durvább lény, mint a szubtilis betűkkel töltekező filozófus. Épp ezért alighanem gorombább megjegyzéseket fűztem volna Horváth Balázs meghitt kis ünnepségszékehez, mint TGM.

Am az, ami néhány órával e rendőrönbizzalom-erősítő – s az esti tévéhíradóban ország-világ (vagyis rendőrök és emberek) elé tárt – esemény után történt, s amiről az augusztus 24-i napilapokból kaptunk hírt, tollamra fagyasztotta a kommentárt. Augusztus 22-ről 23-ra virradóan Körösladányban egy szolgálatos rendőr (a közleményben éppúgy névtelen, mint a Zalka Máté téri tiszthelyettesek) tanúk nélkül, bizalmas kettesben agyonlőtt egy tetten ért betörőt, a 17 éves Papp Endrét.

Talán a szolgálatos rendőr este nézte a tévéhíradót s benne a belügyminisztert.

Az előzetes vizsgálat, nem egészen meglepően, jogszerűnek és törvényesnek találta a fegyverhasználatot. A szabatosan intézkedő rendőr derekas munkája végeztével most bizonyára várja a belügyminiszter köszönetnyilvánítását.

Nincsenek illúzióim azzal kapcsolatban, hogy milyen visszhangra számíthatok, ha figyelmeztetem a közvéleményt. Gyenge kis hang ez az enyém a rendőrség jól begyakorolt és rutinos karmester (vagyis dr. Túrós módszertani főnök) által vezényelt nagyzenekari tuttijához s a bizonytalan életkörülmények miatt szorongó, a fent említett zenével mesterségesen hiszterizált lakosság hangulatához képest. Mégis ezt teszem, mert félek. A legjobb úton haladunk, hogy a rendőrség az enervált késő-kádári korszakhoz képest nem ismert mértékben élet és halál törvények fölötti urává váljék.

Mihelyt a teljes, szigorú tabu megtört, a szocializmus építésének véghónapjaiban, a nyilvánosság elé tárultak a jellegzetes esetek: a rendőrök pökhendi önkényeskedésének nemcsak „munkakerülő” cigányok, párttól elrugaszkodott szamizdatkészítők, hanem családjukkal sétálgató tisztos családapák és névnapjukat családi körben ünneplő törzsgárdatagok is áldozatul estek, ha nem is feltétlenül haltak bele ebbe. (Bár az utóbb említett típusban ez is előfordult, emlékezzenek csak a pesterzsébeti gépkocsivezetőre, aki vesztére 1988. október 23-án éjjel névnapozott, s elégtételt akart, amiért a rátörő rendőr- és munkásörosztal félholtra verte, majd zárkába lökte. Néhány hónap múlva, nem bírván elviselni a kerületi kapitányság módszeres, kegyetlen kicsinálási hadjáratát, kivetette magát az ablakon, és meghalt.)

Ne áltasd magad, szerény javaidért reszkető nyájas olvasó, hogy Veled, mivel te tisztos életet élsz, nem eshet meg ilyesmi, amikor a rendőrt a politikai hatalom birtokosai megdicsérik, amennyiben a helyszínen intézi el a rend ellenségeit!

A faji háborút, ami felé végzettszerűen, alvajáró módján haladunk, ez a rendőrség hívta és hívja ki, s ha nőni fog az erőszak az utcán, mindenekelőtt a nem negyven, hanem több mint hetven éve erőszakoskodó rendőrségnek köszönheted.

A jobb sorsra érdemes sok fiatal rendőrt ki kell vonni abból a szakmai irányításból, amely a rendőrállami gyakorlatot töretlenül folytatja; a jobb sorsra érdemes belügyminiszternek pedig le kell mondania, mert rövid működése s annale főleg e meghitt, bensőséges állomása, a kis ünnepségszéke, világosan bizonyítja, hogy félelmetes apparátusának bábja. Hiába fogadkozik újra és újra (legutóbb az augusztus 27-i Magyar Hírlapban), képtelen kontrollálni fenevadjait. Egy héten belül e két halálos lövés sokkal nagyobb botrány, mint a Dunagate.

Nyájas olvasó, aki nem értesz egyet velem, gondolj bele! A második áldozat 17 éves volt. Ki mered mondani, hogy helyes, ha 17 éves gyerekeket lönek agyon?

1990. SZEPTEMBER 1.

VÁLASZ AZ OLVASÓKNAK

A Beszélőhöz folyamatosan és örvendetesen áradó leveleket olvasván, de sűrűn találkozáskor a politizáló közvélemény-formáló és – hordozó polgártársainkkal is, nem ért váratlanul a múlt heti számunkat követő levéláradat.

Főképpen Tamás Gáspár Miklóst és engem elítélő, némelykor gyalázó, az SZDSZ-t a mi népszerűtlen álláspontunktól féltő levelek jöttek.

Engedjék meg a levélírók és lapunknak azok az olvasói, akik ugyan nem írtak, de szintén elítélik álláspontunkat, hogy megkérjem őket: olvassák pontosan a szövegeket, minél több ellenérzés ébred bennük, annál inkább! Talán eloszlik a félreértés: nem védjük a közbizonytalanságot, egyáltalában nem kívánjuk, hogy az utcákon, a házakban ne érezhesse magát biztonságban a békés polgár. A bűnelkövetők hatástalanítását azonban a jogállam által ellenőrzött erőszak keretei között képzeljük el. Többek között a rendőrség becsületének helyreállítása érdekében. Egyik cikk sem a közrendőrt bántotta, hanem a rendőrség politikai és szakmai irányítását. Az a rendőrség, amelyik mindenféle törvényszegésre és az állomány testi épségét veszélyeztető törvényellenes magatartásra halálos lövésekkel tud csak válaszolni, és ezt „szabad” neki, vagyis úgy jár el, ahogyan csak különösen veszélyes, emberéletek sokaságát fenyegető terroristákkal lehet, holott a tényleges helyzetek ettől nagyon-nagyon messze vannak, az a rendőrség szakmailag, etikailag, jogilag csődöt mondott. Ez az állapot sem a rendőröknek, sem az „embereknek” nem elfogadható. Az élet megint szomorú tanítómesterünk: gondolkodjanak el vitapartnereink a bérgyilkos kommandósokon. Nem hasonlókat prófétáltam?

1990. SZEPTEMBER 1.

EGY SZEMÉLYVONAT NEM ÁLLT MEG VÁC-ALSÓN...

A Mai Nap riporterei leleplezték a török maffiát, a 168 Óra a magyar maffiát. Hadd kedveskedjünk hűségés olvasóinknak mi is!

Emlékeznek a március 10-i Vác-Frادي meccsre? A Fradi 1:0-ra kikapott Vácott, s Fradi-szurkolók feldúlták kissé a stadiont. Ámbár a futballvilág eseményeit figyelők szerint a randalírozás nem volt nagyobb a megszokottnál. Ugyané szakértők állítják, hogy a bajnokság levegőjében már ott illatozott a Fradi váci vereségének baljós ígérete, így számítani lehetett arra is, hogy a hírhedt Fradi-tábor nekibúsul majd Vácott.

Nagy kár, hogy a Beszélő riportere futballanalfabéta. Ha minderre figyelt volna, biztosan elment volna Vácra.

1990. MÁRCIUS 5-ÉN

Ha másért nem, azért, mert március 5-én délután megsejtette volna, hogy a rendőrség nagy lezárolásra készül a Fradi-táborral Ezen a napon járt ugyanis Pongor Sándor ezredesnél, a Budapesti Rendőr-főkapitányság veterán közbiztonsági – újabban közrendvédelmi – főnökénél, akinek munkaköri kötelessége többek között a tömegoszlatás. Egy közelmúltidéző interjú készítése céljából kereste fel őt. (Az eredmény lapunk 10. számában olvasható.) a meghitt közös emlékeken, a március tizenötödikén, 1988. június 16-án, november 15-én kívül egyebekről is szó esett, például a legutóbbi, január 29-i SZOT szervezte tüntetésről (Beszélő, 4. sz., 6. sz.), s a csevegés során a közbiztonságiak többször is előhozták a Fradi-szurkolótábor. Egy 100-150 fős, öncélúan balhézó „kemény magról” beszéltek, amelyik – higgyem el – minden szép, tiszta politikai tüntetést is hajlamos megzavarni, mindenütt ott van. Ellenük a becsületes emberek érdekében fel kell lépnie a rendőrségnek (Akkoriban, ha emlékeznek, a mi rendőrségünk nagyon-nagyon elbizonytalanodott.)

Csak hát, mint említettem, a Beszélő riportere nem is ugatja a focit. Ezért aztán az egész Fradi-meccsről akkor hallott először, amikor április 3-án Krassó Györgytől, a Magyar Október Párt vezérétől megtudta, hogy Rostás Sándort, másképpen Csövi nevű közös ismerősüket őrizetbe vette a rendőrség. (Beszélő, 14. sz.)³⁸

1989. NOVEMBER 28. – 1990. MÁRCIUS 10., EPIZÓDOK EGY KÖZÉPKORÚ CSÖVES ÉLETÉBŐL

Az illető a hajléktalanok múlt decemberi tüntetése kapcsán került a riporter és a Beszélő életébe, s többé-kevésbé benne is maradt. Kicsit ijesztő, homályos múltú alaknak ismerte meg, de lassan megszerette. Múltja továbbra is homályban maradt, csak két dolog volt biztos. Csövi valahogyan rokkantnyugdíjat kap, továbbá feleségéhez és négy apró gyerekéhez semmiképpen sem tud vagy akar visszamenni. Akármilyen is ez a múlt, a jelenlegi Csövit a riporter mintegy lakva ismerte meg a sebtiben berendezett hajléktalanmenhelyen, ahol elég sokat időzött. Tekintélyes testtömege, tökéletes társadalmonkivülisége, valamint különlegesen trágár szitkozódásai, továbbá az enyhe kancsalság miatt kissé fenyegető arckifejezése ellenére Csövi a tettek mezején meglepően visszafogott. Nem ártott a légynek sem. Az aluljárói demonstráció és a menhelyfoglalás, a csoportképződés feszült, sűrű napjaiban sem élt soha fizikai erőszakkal. Csak szájalt, de nagyon és eredményesen. Néhány hét után Csövi megint a Blahán volt, majd sátrat vert a Parlament előtt, s visszatért eredeti követeléséhez: adjanak neki és a többi hajléktalannak szükséglakást. Egyébként mindig is ez volt az álláspontja, a menhelyeket elfogadhatatlan alamizsnának tartotta. (Beszélő, 4. sz.)³⁹ Februárban járunk, március elején. Rostás Sándor sátra hetek óta – több-kevesebb megszakítással – áll a Kossuth

³⁸ Csövi (Rostás Sándor) sitten van. Solt Ottilia tudósítása, 1990. április 14.

³⁹ Sátorlajújhely a Parlament előtt. Eörsi János írása, 1990. február 5.

téren. Demonstrációját annak rendje és módja szerint bejelentette a BRFK-n. A kerületi rendőrök időnként lebontják, egyszer-egyszer szétrúgják és lefoglalják a sátrát, mikor a Parlament – még a régi – ülészik, de Csövi újra meg újra visszatér őrhelyére. Egy-egy társ is csatlakozik hozzá, egyikük még szerény szükséglakást is kap. Csövi marad.

Álljunk meg megint március 5-én

Mikor a Beszélő riportere a tüntetésekkel kapcsolatban Pongor ezredesnél járt a BRFK-n, Rostás „úr” is szóba került. (A riportert némi kajánsággal nyugtázta az „úr”-at.) az ezredes panaszkodott: a hatályos, vadonatúj gyülekezési jog miatt nem képesek eltakarítani Csövit a Parlament elől. Pedig még csak nem is jogosult szükséglakásra, ügyét a közrendvédelmi osztály kivizsgálta. Be van jelente a feleségénél, s különben is, egyszer már, évekkel ezelőtt, pénzzé tett egy lakást. (Beszélő, 9. sz.)⁴⁰

Ha a körzeti megbízott egyszemélyes vizsgálata nem is volt teljesen meggyőző Csövi igényjogosultságát illetően, az nem hagyott kétséget a riportertben, hogy a rendőri testületet hihetetlenül bosszantja Csövi Kossuth téri jelenléte. Feltehetően nem enyhítette az ellenszenvüket, mikor Krassó György felütötte a Magyar Október Párt székházául szolgáló sátrát a Csövié mellé. Csövi csatlakozott is a párthoz.

Március 10., Fradi-meccs Vácott

Az identitásválságtól kínzott, jobbról-bálról támadott, rendőrállami jogosítványaitól megfosztott rendőrség alaposan felkészült a nagy napra. Olyannyira, hogy azt alighanem az országos főkapitányság vezényelhette. Nemcsak a váci legénységet szólította készülségbe a környék egyéb városainak állományából összesen 50 főre feldúsítva, hanem videokamerával és fotósokkal felszerelve a Karhatalmi (nemrég még Forradalmi) Rendőrezred 80 elit rendőret is Vácra küldte.

A múlt évek tüntetői saját bőrükön tanulhatták meg, hogy a rendőrség kezében a videó fontosabb fegyver, mint a géppisztoly. Zajtalanul, nyílt színi botrány nélkül teríti le áldozatát. Megörökíti a tüntetőt, aztán szép kényelmesen, mindenféle kockázat nélkül azonosítják, majd diszkrétan megtorolják. Szólnak a munkahelyén, nem adnak útlevelet, beidéznek, fenyegetik, betesznek egy lapocskát a személyi dossziéjába. Védekezés nincs, a videóval leterített hetek múlva már nehezen szerez tanút.

Szóval a rendőrség gondosan előkészült. Végre itt az alkalom! Példásan megfékezheti a rendbontókat anélkül, hogy az undok ellenzék emberi jogokról papolna. S az ütközet eszkáladásától sem kell tartani, végtére is a váci lakosság alighanem kevésbé szemtelen, mint a fővárosi.

A Fradi-tábor déltájban megérkezett Vácra. Köztük volt Csövi. A nagy nap tiszteletére amúgy is jelentőségteljes megjelenését egy fejére kötött babos kendővel, a hajdani beatricések kötelező öltözék-kiegészítőjével fokozva. Csövi egyébként is enyhe anakronizmussal ragaszkodik a tíz évvel ezelőtti aluljárói tradíciókhoz.

A mérkőzés alatt volt egy kis balhé. A góltól nekikeseredett tábor letaposta a pályát övező kerítést, kidöntött és bedobált a pályára egy támaszkodókorlátot, továbbá petárdákat, papírszalagokat, szendvicseket, aprópénzt, sőt egy talkie-walkie-t és egy füstbombát is. És persze szitkozódtak. Egy fiú a mérkőzés végén nyilvánosan a pályára vizelt. Felgyújtottak néhány Fradi-zászlót.

A fradisták D szektorával szemben felálltak a rendőrök, ahogy a hangulat elvadult, a kint várakozó tartalék is. A megfelelő pillanatokban közelebb rohantak, fújták a könnygázspray-t, de legfőképpen szorgalmasan videóztak. Egyébként nem avatkoztak be az eseményekbe. Különben senki nem sérült meg, tűz nem ütött ki.

---

⁴⁰ 1990. március 10. Solt Ottilia: *Sátor*

A meccs végén a Fradi-tábor rendőri kísérettel vonult a vác-alsói vasútállomásra. A mérkőzés alatt különösen feltűnő figurák közül néhányat, akihez a leszakadó, kisebb csoportokból hozzáfértek, a rendőrök igazoltattak. Például a vizelő fiút. Meg persze Csövit, aki mindenkinek szemet szűrt a babos kendőjével. Őt véletlenül (?) egy forradalmi, vagyis karhatalmi rendőr.

A drukkerék összeverődtek az állomás peronján, velük szemben, jó 50-100 méterre, a töltés alatt felsorakozott a rendőri készültség, felöltve azt a tömegoszlató vonalalakzatot, amiről Pongor ezredes oly büszke szakszerűséggel mesélt ama bizonyos interjú alkalmából.

Egy vonat nem állt meg

Perceken belül esedékes volt egy vonat, amihez egy mit sem sejtő helybéli lakos is odaérkezett, s meglepve látta az ostromállapotot. A vonat késett, végre berobogott, de a törzsutas megrökönyödésére nem állt meg.

A váci utas hüledezett, de a tábor, amely már rendesen bepíált, nyelt egy kevés rendőrspray-t, a csapata is kikapott, ráadásul észrevette, hogy a rendőrsor mögül videózzák, igen ingerültté vált.

A váci utasban nyomasztó emlékek ébredtek 1972. március 15-éről. Rendőrsor szorította egy irányba a Belvárosban összegyűlt sok ezer gyereket, s azok menekültek volna a buszokra, de a buszok megállás nélkül rohantak át a megállón.

Megviselhetnék az akkori események, mert most alighanem csak szórakozott volt: nem vette észre, hogy ez a vonat hét végén nem áll meg Vác-alsón. Márpedig március 10. szombat volt.

Aztán többen úgy emlékeznek – egy vonat kimaradt. Valóban, a következő vonat, amelyik a menetrendben szerepel, csak március 21. után közlekedik. De hát nem figyelték meg alaposan a menetrendi jelzéseket. (A MÁV semmiféle rendkívüli eseményt nem jegyzett fel erről a napról, csali néhány késést.)

Tény, hogy amíg az a bizonyos vonat tovább nem robogott, nem történt semmi. Akkor azonban a rendőrsorfal felől valami felhangzott egy hangtölcsérből, amitől mozgásba jött a tábor. Csoportosan indultak az aluljáró felé, mások lerohantak a töltésen. A rendőrök megindultak. Erre a peronról köveket dobáltak feléjük. Köztük Csövi is, mint maga állítja. A gabadalomban a töltésen visszafelé futó, vékonyka, 15 évesnél alig idősebb gyerek elesett. A rendőrök rárohantak. Kiverték két fogát, a sapkája végigrepedt a gumibotütésektől, a szeme eltűnt a daganatok között, az arca vérbe borult, és elájult, mire a rendőrök otthagyták. Feküdt a földön. A társai – 15-16 éves gyerekek – lerohantak érte és felvonszolták. Megijedtek, mentőért kezdtek kiabálni.

Szó ami szó, a rendőrök hamar előkerítették egy mentőt, s a fiút néhány haverja bekísérhette a kórházba. Hetekig ápolták. Ez a fiú lett az első rendű vádlott. A vádiratban az áll, hogy a „megindult tömegben a szurkolók letaposták”. Közben a rendőrök gumibotoztak, Csövi is kapott a kezére. Rendőr szerencsére nem sérült meg, a szurkolók kövei csak egy közeli ház és egy rendőrautó ablakát törték be.

Vége kb. egyórai várakozás után jött egy vonat, a fradisták fölszálltak, és hazajöttek Pestre.

A MÁSODRENDŰ VÁDLOTT A FŐBŪNÖS!

A rendőrök április 3-án délután tartottak sajtótájékoztatót a váci rendezvényről, bemutatták a videofilmjüket, s Csövit tálalták mint főbűnöst. Egy büntetett előéletű csavargó. Bejelentették, hogy most körözik. De igazából már reggel 9-kor őrizetbe vették a Parlament előtti sátrában. Pongor ezredes felsóhajthatott. A Mai Nap című újság másnap számolt be a sajtótájékoztatóról, s fényképet is közölt: Csövi kitárt karral ordít rajta. Aláírás: „rohamra vezérli csapatát”. Csövi letartóztatásáról Krassó közlése alapján mi is beszámoltunk. (Beszélő,

14.) Krassó gondoskodott ügyvédéről, a Magyar Október Párt járt be beszélőre, s a Szeta is küldött csomagot, amelyre szabályos felkérést kapott Csövitől.

Szeptember 17-én Krassó ismét telefonált: a tárgyalást 19-20-2 l-re tűzte ki a Pest Megyei Bíróság. A zavargás hangadója– és szervezőjeként bemutatott Csövi a másodrendű vádlott. Egyedül ő van letartóztatásban. Szabadlára helyezési kérelmeit a bíró rendre elutasította azzal az elmés indoklással, hogy hajléktalan. Kihallgatása és a tárgyaláson való megjelenése csak úgy biztosítható, ha sitten tartják. A vádirat ugyan készen van már június 8. óra, de a tárgyalással nem siettek. A vizsgálótiszt sokat volt tanulmányi szabadságon, nem ért rá. Csövinek úgyis mindegy, legalább három évre bevarrják mint „különös visszaesőt”. A ködös múltja részben – mondhatnám, igen nagy részben – fény derült: először 1975-ben, 21 éves korában ítélték el lopásért két év két hónapra, s ezzel együtt 1989 áprilisáig 10 év két hónapot töltött börtönben négy részletben. Lopás, nemi erőszak kísérlete, garázdaság, üzérkedés tényállással. 1989 áprilisában ref alá helyezték, persze megszegte. 60 napra bevágták Baracskára. Érdekérvényesítési küzdelmeit az után folytathatta, hogy a ref és kitiltás jogintézményét eltörölték. 1979-ben súlyos szívmitéten esett át, azóta rokkant.

A TÁRGYALÁS

A két és fél napos tárgyalás jó részét a Beszélő riportere végigülte, amit az előzőekben leírt a március 10-i eseményekről, az a tárgyaláson vált számára világossá. A váci utas nem volt hivatalos tanú, a közönség soraiban ült, a nyomozók és vizsgálók a létezéséről sem tudtak. Valamint azokról a fényképekről sem, amelyeket nem a rendőrök készítettek. Saját verziójuk ugyanis a rendőrök ténykedését nem öröközhette meg.

Az első, a harmad- és a negyedrendű vádlott az eljárási kegyelem hatálya alá esett, ellenük megszűnt az eljárás. Az első rendű gyerek vádlott, akinek komoly esélye lett volna teljes ártatlanságának bizonyítására, édesanyjával együtt belenyugodott ebbe, örültek, hogy az egészség maguk mögött tudhatják. Belenyugodott a másik kettő is, akik nem egészen makulátlanok.

Csövire a vádak nem lehetett rábizonyítani, sőt a bizonyítékként csatolt rendőrségi fényképek és videofelvételek világosan megmutatják, hogy a vádak nem igazak. Csövi semmi különöset nem csinált, csak szokásához híven szünet nélkül trágárul ordított: szidta a rendezőket, a rendőröket, a csapatot. (Ami azt illeti, a tárgyaláson is járt a szája folyamatosan, csoda, hogy a bíró nem kapott idegösszeomlást, s csupán 500 Ft-ra bírságolta meg Csövit.) Ezt mondta el minden megidézett tanú, még a rendőrök is, akik a nyomozati jegyzőkönyvekben még eléggé mást írtak alá.

A Mai Napban publikált – a rendőrségtől származó – fénykép rejtélye is megoldódott: a jelenet akkor játszódott le, amikor a vérében fekvő gyerek segítségére indultak a többiek.

Csövi abban találtatott bűnösnek, amit maga is elismert: személyesen dobott két követ, taposta a kerítést. Kapott hat hónapot, ami az amnesztiából neki mint visszaesőnek jutó 1/8-os kedvezményel a bíró számítása szerint az utolsó tárgyalási napon kitöltetett. (Csövi szerint egy, Krassó szerint több mint tíz nappal túlulta ezt a büntetést.)

Csakhogy a videón látszik: azt a kerítést vagy ötvenen taposták. Követ is dobtak vagy ennyien. A közeli ház kertjéből a tulajdonosok vallomása szerint többtaliciskányi követ távolítottak el. A többi taposót, a többi dobálót nem nagyon keresték se a nyomozók, se a vizsgálók. Elég Csövi, a többszörösen visszaeső hajléktalan, aki annyira irritálja a jobb embereket a ronda szájával, követelőzésével, parlamenti sátrával. S különben is. A rendőri sajtótájékoztató a példás rendcsinálásról már megvolt áprilisban.

Epilógus

Roszzabbra voltam elkészülve. De azt, hogy a koncepciók perék ideje véget ért, majd csak akkor mondom, ha egy ilyen szemérmetlenül összetakolt ügyet a bíró visszadob új

nyomozásra, esetleg vizsgálatot indít a nyomozást végzők ellen, esetleg a Vácott eljáró rendőrök ellen, akik majd' agyonverték egy gyereket. Ezen a tárgyaláson a bíró a videovetítésnél lecsavarta a hangot: nem tudtuk meg, mit is kiabáltak a rendőrök, amitől megindult az összeszorult, tétlen tömeg.

Az immár ötszörösen büntetett előéletű Csövi kijött a vizsgálati fogságból, és felütötte sátrát a Kossuth téren. Előbb elment a BRFK-ra bejelenteni demonstrációs szándékát, de kidobták. Jöjjön hétfőn! Szombat reggel az V. kerületi rendőrök felszólították, hogy bontsa le a sátrát, majd mivel persze nem engedelmeskedett, szétrúgták maguk, s Csövit bekísérték. A kapitányságon ült négy órát, aztán elengedték. Csövi kiment a Kossuth térre, és felverte a sátrát.

1990. szeptember 29.

Amikor 1990. augusztus végén a Beszélőben – egymástól függetlenül – TGM és én is keserű, tiltakozó kommentárokat fűztünk két, nyolc napon belül eldördülő halálos lövéshez, melyeket szolgálatban lévő rendőrök adtak le, levél-özön érkezett a szerkesztőségbe.⁴¹ Minden levélíró egyet nem értését fejezte ki, helyeselte a rendőrök határozott fellépését, s a bűnözők támogatásával vádolt bennünket. A *Beszélő* alapos leckét kapott tehát, hogy a téma a legkevésbé sem népszerű. Fejére szól, ki szót emel a rendőri intézkedések mikéntje ellen a romló közbiztonság és az általános szorongás rosszkedvű napjaiban. Azóta még egy 19 éves fiút megölt egy rendőrgolyó Balmazújvárosban. S megint kísérletet teszek, hogy világossá tegyem mondanivalómat: az állampolgár biztonságát veszélyeztető bűnözés elleni hatékony küzdelem nem azonos a rendőri erőszak korlátozatlanságával. A jogállam törvényeit nem lehet, de nem is kell emberéletek vak kioltása árán érvényesíteni. Ha az emberölés rettenetes súlyának megítélésében, és az erőszakos halál, de általában a nyers erőszak elutasításában a közvélemény más mércével méri a rendőrt mint a polgárt, akkor saját szabadságunkat is veszélyeztetjük. A törvényes állapotok stabilitásához szükség van a rendőrség tekintélyére s a bizalomra iránta, de ez nem terjedhet odáig, hogy elfogadjuk: *bárki* életének vagy halálának ura lehet a rendőr. Ha a törvény őre akkor is fegyvert használ, amikor nem veszélyes bűnözőkkel kerül szembe, akkor alighanem az enyhén antiszociális csoportokat is a kemény agresszivitás felé löki. Ha a hétfélig balhézásnak halálos lövés vet véget, akkor a békés betörők – önvédelemből – fegyveres rablókká válnak. Nem kívánjuk a balhét, a betörést, de a fegyveres rablást még kevésbé. Egyébként Magyarországon eltörölték a halálbüntetést. Tudjuk, a közvélemény jelentős része ezt sem helyesli... a harmadik halálos lövés körülményeinek megkíséreltünk magunk utánajárni. Íme:

Előjáték

A balmazújvárosi ifjúság már október 21-én is diszkózott a helyi éjszakai mulatóban, hétféig volt. Ipari tanulók, ifjú szakmunkások, munkanélküliek, átképzősök és szabadságos kiskatonák, az a laza baráti kör, amelyik a nemrégiben befejezett általános iskolák egy-két évjártatából még együtt maradt. Húgokkal, a húgok idősebb fiúival, a munkahelyekről hozzájuk csapódott srácokkal. A társaságot nem érdekli különösebben, hogy néhány srác még fiatakorúként balhéival jócskán túllépett a törvényen, s lopásért leülte a maga néhány hónapját vagy kibőjtölte a felfüggesztettjét. A büntetett előélet itt általában nem olyan éles választóvonal, mint a törvénykönyvben. A zárórát ellenőrző rendőrzárór már aznap éjjel is végigigazoltatta a távozó fiatalokat – csak úgy –, hiszen alighanem ismerték őket, meg az apjukat-anyjukat is.

---

⁴¹ 1990. szeptember 1. Tamás Gáspár Miklós: Lelőttek egy cigányt; Solt Otília: Köszönet a belügyminiszternek. A két írásra érkezett levelekből a *Beszélő* következő, szeptember 8-i száma közölt néhányat.

Kisváros ez, és kicsi benne a diszkózó aranyifjúság. A hétfégi bulikon néha megesik ez az, a fiúk kakaskodnak, a sörtől még nő is a mellényük, belekötnek a társaságba nem tartozókba, előfordul, hogy össze is verekednek. A diszkó vezetőjének azonban nagy a tekintélye (saját vallomása szerint is), s könnyen szót ért velük. A városka egyes rendőrei barátságos viszonyban vannak a legényekkel, mások nem szívlelik őket. A 22-i járőrparancsok ez utóbbiak közé tartozott.

Most már mindenfelét beszélnek a városban, mindenesetre tény, hogy a főtörzsőrmesternek van egy csinos tinédzser lánya, s alighanem a szokásos mennyiségű nevelési problémája. A kislány jó ismerőse a helyi társaságnak. A diszkózó ifjúság sem szereti a főtörzs urat: sokszor meggyűlt már a bajuk a „kutyás rendőrrel” – mert korábban kutyával járt. Most azonban végül is baj nélkül átestek az igazoltatáson. Némelyek keckeckedtek egy kicsit, de intézkedésre nem került sor, békén hazamentek. A járőrpár szolgálatban volt másnap, a 23-ára virradó éjjelen is. Talán hordoztak is lelkükben némi sérelmet az előző napi pimaszkodások miatt, mindenesetre éjjel megint elindultak a diszkóhoz, ahol rendben ment a mulatság. Egyébként csendes, nyugodt volt az éjszaka, s hosszú a szolgálat.

Első felvonás

A mulatóhely előtti nagy parkolótéren lézengett egy csapat fiatal. Az egyik autóban két fiatalember ült, mindketten a rendőrök régi kuncsaftjai. Egyikük Sípos Imre – aki hajnalban meghalt –, 19 éves, jókötésű és jóképű srác, nem ereje, hanem ügyessége folytán elismert verekedő még az iskolák folyamatos utcai és udvari rangadó mérkőzései óta.

Egyébként rendezett munkáscsaládban él, átképző tanfolyamra jár Debrecenbe. Társas kapcsolatai felől nézve kedves, jó haver, szívességre mindig kész. Kötözködni nem szokott, nincs is miért, mert nincs riválisa. „Külsőkkel” szemben – legyenek azok idegen erős srácok, netán rendőrök – megvédi a kortárs csoport tekintélyét. Rendőri szemmel antiszociális elem, mert nem tiszteli eléggé a tekintélyt, sőt bűnöző, hisz volt már büntetve garázdaságért, s csak a tavaszi amnesztiával járó eljárási kegyelem révén úszott meg egy hatósági személy elleni erőszakot, valamint egy ittasan elkövetett halálos kimenetelű gázolást. Ez bizony súlyos ügy, legalábbis nagy felelőtlenségre vall. Persze a hétfégi ifjú szórakozók rendszeresen besörözve ülnek a volánhoz, legalábbis Balmazújvárosban. Kívülről nézve úgy tűnik, Sípos Imre lehetett volna konform, büszke családapá, miután kifecélt magát; lehetett volna szakszervezeti vezér, s ha pechje van, kiköthetett volna a börtönben is. Kicsit több volt az ereje, mint a felelősségérzete, a veszélyérzete – még félig gyerek volt.

A másik fiúnak, akit városszerte Ricsének hívtak, sötétebb az előélete. Már kissrác korában megismerte a rendőrök gumibotját a 80-as évek első felének viharos rockkoncertjein, de valahogy nem terelték jó útra az őrszobá-kon töltött éjszakák. Megjárta Tökölt, a fiatakorúak börtönét, a néphadseregéből leszerelték (megelégedésére) egészségi okból, pszichiátriai diagnózissal. Azóta konszolidálódott, megnősült – még félig gyerekfejjel, sőt ifjú apa. Nagyon ügyes kezű szerelő, s miközben ő is átképzőre jár a barátjával, tud keresni egy kis pénzt szenvedélyével, a motorszereléssel.

Egyike volt azoknak, akik az előző éjszakai igazoltatási procedúrájánál pimaszkodtak egy keveset. Ricse különben is hajlamos a becsavarodásra, ha hatalmaskodnak fölötte. Nem véletlenül óvakodott a hadigépezet fegyvert adni a kezébe. De hát ezeket a tulajdonságait környezetében mindenki jól ismerte – ismerhették a rendőrök is. Most, 23-én éjjel is, azonnal megvadult az újabb igazoltatástól. Az ifjú Síposnak sokkal kellemetlenebb volt a dolog, mert az autó nem járt ugyan, de indult volna, ha a rendőrök nem tartják fel, mert valami titkos és romantikus éji randevúra sietett. S ivott is már néhány sört. Ricsének semmi különös dolga és felelőssége nem volt, mégis kiugrott az autóból és elrohant a sötétben. A járőrpáros Sípos Imrét vette kezelésbe. Műszaki ellenőrzés. Nem jó a reflektor.

Papírokat! – Alkoholszonda: elszíneződött. Gyerünk vérvételre! (A későbbi rendőri

jelentés szerint a fiú olyan részeg volt, hogy alig tudott kimászni a kocsiból. Ennek minden további fejlemény ellentmond, a szonda viszont, mely különben sem bizonyító erejű, eltűnt.) Imre nem akart menni. Ő nem vezetett, hagyják békén! Alighanem a randevúja forgott a fejében, talán a dac készítette ellenkezésre, talán a félelem, hogy végérvényesen elveszik a jogosítványát, hiszen a feje fölött lebeg az ittas gázolás. A rendőrök vonszolni kezdték.

Akkor csöppent a helyszínre egy fiatalember, akinek nagyjából semmi köze nem volt az egészhez. Csöndes, nagydarab kisiparos, soha nem volt dolga a rendőrséggel, nem volt a haveri kör tagja, csak korábbi közös munkahelyükről ismerte a Sípos gyereket, méghozzá mint rendes srácot. Felháborította amit lát, és kiabálni kezdett a rendőrökkel, hogy mit erőszakoskodnak. Ha bűnös, jelentsék föl, de ne marcangolják ketten azt az egy szem fiút.

A főtorzs fél kézzel és hátrafelé a gumibotjából szembesprézte a hivatlan prókátort, aki annak rendje és módja szerint megvakult egy időre, s levegőért kapkodott. Az állítólag tökrészeg Sípos néhány méter vonszolás után kitepte magát a rendőrök kezéből és elrohant. „Ricse” látni vélte, hogy már itt, a parkolóban ráfogta a pisztolyát a főtorzs. Ricse persze nem tárgyilagos tanú. De egy biztos: később, Sípos Imre holtteste mellett egy ki nem lőtt pisztolygolyót is találtak, ami csak úgy juthatott ki a fegyverből, ha feledékenységből *másodszor* is csőre töltötték.

Közzjáték

E percben itt a parkolóban a két járőr némiképp hoppon maradt. Két madárkájuk elfutott. Kilétüket persze pontosan ismerték, sőt Sípos Imre jogosítványa, személyi igazolványa és a kocsi forgalmi engedélye is a zsebükben volt. De az ittas vezetést már nehezen tudták volna rábizonyítani. Visszamentek a kapitányságra, jelentették az eseményeket, s összetalálkoztak a kisiparossal, aki kitörölvén-kikönnyezvén szeméből a gázt, fölháborodásában szintén odasieltett feljelenteni a két rendőrt önkényeskedésért. Ezt a feljelentést nem fogadták, viszont – megismervén személyi adatait – a főtorzs jelentette föl a kisiparost hatósági intézkedés akadályozása miatt. (Később valami sajátosan értelmezett méltányosság jegyében a vizsgálat a kisiparos tanúvallomását ugyan teljesen figyelmen kívül hagyta, viszont megszüntette az ellene folytatott eljárást is.)

MÁSODIK FELVONÁS

Ezek után a rendőrök visszamentek a mulatóba. Összesen ketten voltak szolgálatban. A kocsijuk már korábban lerobbant, a kapitányságon egy szem ügyeletes ült. Nem voltak valami ütőképesek. Viszont nem is biztos, hogy ütni mentek vissza. Mindenesetre fogyasztottak valamit (kólát, kávé), s zsebre kellett vágniuk néhány gyalázkodást. Ott volt ugyanis a Sípos gyerek (bár az autót már nem látták a parkolóban), s követelte tőlük a papírjait. Alighanem abban a tévhitben, hogy a jogosítványát megmentheti, ha most visszakapja. Az első találkozás óta ivott pár üveg sört, nem is volt egészen józan. A főtorzsőrmester nem adott vissza semmit. „Majd a kapitányságon átveheted.” a srácok megjegyzéseket tettek a piszok zsarukra, szóba hozták a „bérgyilkosokat” is, az üzletvezető szerint (aki tudjuk, jól teszi, ha jóban van a rendőrséggel) „fenyegető volt a légkör”, a pikolófiú szerint nem volt különösebben fenyegető. A vezető beinvitálta a raktárba a két rendőrt – ez máskor is megtörténik –, s később azok a raktárajtón át távoztak. Ám ugyanakkor a zárórát is bejelentették, s a fiatalok is nagy csapatban özönlöttek kifelé. Sípos meglátta a rendőröket, amint néptelenebb útvonalat választva ballagnak elfelé, kikerülve a mulató előtti parkolót, ahol a fiatalok még csoportokba verődve beszélgettek.

VÉGKIFEJLET

Sípos a rendőrök után sietett, még mindig nem tett le arról, hogy a papírjait visszaszerzi. Néhány barátja rohant utána. Azt mondják, féltették Sípost, hogy nekimegy a rendőröknek. A

főtörzs először csak hátrafelé nyúlva könyökkel lökte el a fiút, aki beleesett az út menti árokba. Mászott ki, sebesen, beleakaszzkodott a másik, fiatalabbik rendőrbe. A főtörzs ütötte, hogy gyakorlatlan társát kiszabadítsa, közben három fiú már egész közel ért, s belekapaszzkodtak a barátjukba. Két-három srác néhány lépésről figyelte, hogy mi történik. Ekkor lőtt a főtörzsőrmester. Egyesek szerint ezt ordította: „Most már elegendem van belőled!” Először a levegőbe, aztán célzott. Az egyik fiú ordított: „Ne hülyéskedjen, ember, ne lőjön” – bár azt állítja hogy ő a másik rendőr kezében látott pisztolyt. Mások csak a kiáltást hallották, s a főtörzs kezében látott pisztolyra értették, mindenesetre Sípost rántották hátrafelé. A lövés kb. másfél méterről dördült, a golyó oldalról hatolt be a fiú mellkasába, és szétronsolta a tüdejét. Lerogyott, hörgött. A többiek döbbenet guggoltak mellé, egyikük felnézett s azt látta, hogy a főtörzs ráfogja a pisztolyát. A fiatalabbik rendőr elindult feléjük, hogy megnézzék, mi történt, de a főtörzsőrmester visszahívta. Sarkon fordultak és elmentek.

A fiúk kővé dermedve álltak-guggoltak: ez nem lehet igaz! Még mindig sötét éjszaka volt, alig múlt 3 óra.

1991. MÁRCIUS 16.

A Balmazújvárosban 1990. október 23-án hajnalban eldőrdült, halálos rendőrlövés körülményeit kíséreltük meg leírni előző számunkban. Most nézzük, mi történt azután.

Néhány másodperc bénultság után valamelyik fiatal rohant az ügyeletes orvosért. (Már csak a halál beálltát tudta megállapítani.) Mire a rendőrök is odaértek a rendelőhöz, az orvos már visszafelé jött a helyszínről. Mintegy negyedóra telt el a lövés óta.

A két rendőr a helyszíntől tisztos távolságban először rádiózni próbált a kapitányságra, de adóvevőjük nem működött. (A lökdösődés során a földre esett, onnan szedték fel.) Kénytelenek voltak begyalogolni a kapitányságra, ott végre autót kaptak, azzal indultak a parancsnokukért és az orvosért. (Hogy hová előbb, erről mást mond a főtörzsőrmester és parancsnoka, a százados. Az ügyészégi nyomozás nem tartotta szükségesnek tisztázni. Azt sem, hogy miért nem kíséreltek meg azonnal segítséget nyújtani a lelőtt fiúnak a rendőrök.)

Már nem volt mit csinálni. Értesítették a megyei ügyészt, s aztán jelentést készítettek.

A Debrecenből érkező ügyészégi nyomozók dűskálhattak a tanúkban: a gyerekek jó része órákig várt a helyszínen. Őrizték a barátjuk holttestét, s tanúskodni akartak: el akarták mondani, hogy a főtörzsőrmester megölte Sípos Imrét, hogy szinte véletlen, hogy nem más talált el, hogy iszonyat, ami történt! Ám a rendőrségen arról értesültek, hogy itt nem ők vádolnak, hanem őket vádolják: csoportos hatóság elleni erőszakkal. Ők azt mondják, lefogták Sípost, a rendőrök azt mondják, Sípossal együtt támadták a fiatalabbik rendőrt. A fiúk vallomását mint érdekeltekét és elfogultakét a vizsgálat nem vette tekintetbe.

Senki nem tudja pontosan, hogy mi történt. A helyszínt csak nagy késéssel biztosították, bizonyítási kísérlet, vagyis az események rekonstruálása nem történt meg. Senki nem tudja pontosan, ki hol állt, merre mozdult, mit láthatott és mit hallhatott október 23-án hajnali 3 órakor.

Az orvosszakértői vélemény két változatot is valószínűsít: a rendőr a lábra célzott, de a barátai által rángatott Sípos Imre megtántorodott, lerogyott, s ezért érte a lövés a mellkasát. Vagy állt, s akkor a főtörzsőrmester mellkasra célzott, szemből, kinyújtott karral. Ez esetben, mondhatni, kivégezte a fiút. Ha viszont már a földre rántották, fölösleges volt lőnie.

A megyei főügyészség vizsgálata jogosnak és szükségesnek találta a fegyverhasználatot. A határozat indoklásában az szerepel, hogy Sípos elvette a főtörzsőrmester gumibotját, nem volt egyéb kényszerítő eszköze, csak a pisztolya. A helyszínen valóban találtak egy gumibotot, csak hogy azt a vizsgálat nem tisztázta, kinek a gumibotja is volt az.

A főtörzsőrmester nem tud arról, hogy az övé elveszett volna. Szerinte megvan, s egy pillanatig sem hiányzott. Viszont azt mondta, nem olvasta a határozatot.

Sípos Imre édesanyja az eset után kórházba került, az apja pedig keresi a fia becsületét.

Ügyvédet keresett, s a helyi Fidesz közvetítésével talált is, két fiatal debrecenit, dr. Borsy Jánost és dr. Léka Andort. Segítségükkel raktam össze a történetet.

Balmazújvárosban a fiatalok nem tudnak napirendre térni Sípos Imre értelmetlen halálán. Temetésén valóságos demonstráció volt, s a tett színhelyén koszorúk cserélődnek. Ahogy múlnak a hetek, a történet valami újkori balladává kerekedik. Nem lesz könnyű dolga az újabb vizsgálóknak, ugyanis az ügyvédek panasza nyomán némi késéssel ugyan, de a megyei főügyész új vizsgálatot rendelt el. Azt az árkot, amelyikbe Sípos Imrét a főtörzsőrmester belelökte, azóta valamilyen városi kezek betemették.

A fiatalabbik rendőr – alig néhány héttel október 23. előtt húzta föl a mundért – leszerelt azóta, s elköltözött. A főtörzsőrmester betegállományba ment, s úgy hírlík, áthelyezik Hadháztéglásra.

1991. MÁRCIUS 23.

A LÁTHATATLAN LÉGIÓ – SZERDÁN ÉS VASÁRNAP⁴²

Gyilkosságok Dél-Magyarországon

Kónya Imre belügyminiszter, sőt Rózsa Edit SZDSZ-es képviselő is gratulált a rendőrségnek bravúros munkájához, amellyel felgöngyöltette a szörnyű szegedi családirtást.

A gondos napilapolvasó értetlenkedik egy kicsit: mintha most, február legvégén L. sűrű homály takarná, hogy ki (kik) és miért gyilkolták le a négytagú Z. Nagy családot január 24-ről 25-re virradó éjjel. Továbbá azt, hogy a térségben elkövetett többszörös emberölések hogyan függenek össze?

INFORMÁCIÓBLOKKOLÁS

A rendőrség, bár tartott már néhány reprezentatív sajtótájékoztató – némelyiket egyenesen Kónya Imre belügyminiszter részvételével – hallgatásba burkolózik. Az említett sajtótájékoztatókon ugyan felvonultatta három megye rendőrfőkapitányát, az országos főfőkapitányt, a bűnügyi főigazgatót, a Csongrád megyei bírósági elnököt és annale helyettesét; de főképp eposzi seregszemlére szorítkoztak. Elmesélték, hogy mekkora erővel nyomoznak. Ezenkívül a sajtót leckéztették: legyen türelmes, ne találgasson, szálljon magába! Ki-ki olvasson utána, mit írt saját lapja például a kerepestarcasai idegenrendészeti táborról – ajánlotta Pintér Sándor.

Ezután, február 20-tól az információadást az ORFK magához vonta (nem először Pintér Sándor kinevezése óta), s keményen megtiltotta a megyei főkapitányságoknak, hogy bármit közöljenek a nyilvánossággal. A hírek szerint az információs csatornák a szerb rendőrség felé is bezárultak, s csupán a szegedi újságírók, mindenekelőtt a Kurír helyi tudósítója jóvoltából folyik némi hírcsere. Bár a nyomozás első szakaszában még találkozott Röszkén a szabadkai Belügyi Titkárság vezetője és a Csongrád megyei főkapitány, de azóta – miközben Szegeden és Szabadkán nyomoznak – csak a fővárosi csúcsszervek érintkeznek egymással. A térség edzett állampolgára persze kombinál. Hallott, olvasott egyet s mást a szegedi sajtóban arról, hogy a határ túloldalán lefogott gyanúsítottak némelyikétől szálak vezetnek kis-jugoszláviai politikai potentátokhoz, nevezetesen a Milosevics szűk környezetéhez tartozó, szabadcsapatokat szervező és parlamenti képviselő Arkanhoz. A jelzett edzett állampolgár tehát könnyen el tudja képzelni, hogy a kusza és sötét szerbiai viszonyok közepette a rendőri munkának nem egyedüli motívuma a teljes igazság felderítése. De mi a helyzet a magyar oldalon? Alább majd sorra vesszük a véres események felgöngyölítésének homályos elemeit. Most spekuláljunk: lehet-e oka a magyar bűnüldözőknek másra törekedni, mint az igazság feltárására. Ilyen okok bizony lehetségesek. Lehet, hogy Magyarországon is fedezni kell valakit vagy valakiket.

Vannak, akik azt feltételezik, hogy a tetteseknek és/vagy az áldozatoknak valamilyen kapcsolata volt a titkosszolgálatokkal. Ezt a verziót nem lehet kizárni, tekintettel az ebben a földrajzi irányban különösen kényes fegyverkereskedelemre, az egyéb illegális üzleti forgalomra és a hírszerzésre. Az üzleti kapcsolatok persze, amelyeknek véres epizódjai a gyilkosságok, a titkosszolgálat bekapcsolódása nélkül is eljuthatnak a politikai befolyással rendelkező körökig, és manipulálhatják a nyomozást. S végül – ez a kevésbé romantikus változat – érvényesülhetnek a rendőrség kényelmi és presztízsszemponjtjai is. Hét lakat alatt őriznek egy minden bizonnyal sokszorosán bűnös gyanúsítottat, a jugoszláv állampolgár Magda Marinkót, neppert és volt idegenlégióst, akire hazájában halálbüntetés is várhat – azokért a tettekért, amelyeket letartóztatott bűntársainak vallomásai szerint Szerbia területén elkövetett –, ha a magyar hatóságok kiadják. Ha azonban nem adják ki, életben marad, mert nálunk nincs halálbüntetés. Ennek érdekében viszont elvállalhat éppen egy-két megoldatlan ügyet, aminek a sikeres lezárását feszülten várja a közvélemény.

---

⁴² Solt Ottilia és Zádori Zsolt együttes munkája.

Koncepcióváltás

A rendőrség legutóbbi nyilvánosságra hozott álláspontja szerint a múlt év végi kecskeméti hármás gyilkosság, az orosházi Némethné megölése és a szegedi Z. Nagy család kiirtása összefüggő bűncselekmény-sorozat, amelyben Magda Marinkónak kulcsszerepe volt, ő a legfőbb gyanúsított. A nyomozás harmadik hetében letartóztatták még Kecskeméten a szegedi illetőségű Tamási Attilát mint tippadót, vagyis olyan bűntársat, aki kiszemelte az áldozatokat, és esetleg információkkal szolgált a terepekről. Eszerint a gyilkosságok oka és célja vagyontárgyak és pénz megszerzése, vagyis rablás lett volna. Egyébként a szerbiai rendőrség – az ottani sajtó tanúsága szerint – első perctől kezdve rablógyilkosságokról beszélt. Csakhogy az a bökkenő, hogy nem rabolták ki mindhárom nagy honi bűntény áldozatait. Balsai István igazságügy-miniszter január 29-én a következőket nyilatkozta Orosházán (holott éppen az ottani áldozat, Némethné lakásából tűnt el jelentős érték): „Természetesen azt is figyelembe kell venni, hogy az elkövetők nem véletlenül ezekkel az emberekkel... léptek fel ilyen profi hidegvérrel. A bérgyilkosságok – amiről nyilván itt is szó van –, a megbízások kiváltó okai mindig vitás üzleti, alvilági kapcsolatokat tételeznek fel. (...) Szeretném megnyugtanni az olvasókat, hogy itt nem általában a lakosságot, az állampolgárokat fenyegető démoni üldözési hullám új formáiról, hanem egy leszámolásról van szó.” (Délmagyarország, 1994. jan. 31.) Balsai úr valószínűleg nem beszélt egészen a levegőbe, hiszen tudta, hogy mi a rendőrök álláspontja a két napig tartó szegedi Bárka utcai helyszíni szemle nyomán. A Z. Nagy-ügy során egyébként mindössze egy arany karórát kerestek.

Miért tartóztatták le Magdát?

Magda Marinkót a szegedi cukrászcsalád lemészárlása után fogták le, de a szűkszavú közlések szerint éppen a Z. Nagy-gyilkossággal kapcsolatban nem találtak nála mindmáig bizonyítékokat. Sőt, a 72 órás rendőri fogva tartást is hatóság elleni erőszakkal, s nem gyilkosság alapos gyanújával indokolták. A Z. Nagy-gyilkosságra utaló, jogilag értékelhető nyom vagy bizonyíték tehát nem volt, ezért kellett megkonstruálni egy rendkívül homályos forrásokra támaszkodó fantomképet, egy „véletlen” idézést, „véletlen” felismerést és egy nyomozó elleni támadást a kelepcebe került Magda részéről. Mert hát ugyan ki veszi készpénznek (az ügyészési nyomozóhivatalon kívül), hogy egy elszánt, dörzsölt bűnöző, aki éppen maga mögött hagyott vagy tíz-tizenöt gyilkosságot, akinek fantomképe és személyleírása megjelent az újságokban, adategyeztetés céljából besétál a rendőrségre, majd ott verekedni kezd? A rendőrré támadó gyanúsított amúgy is szakállas rendőrtrükk – mondják a szakértők. A Beszélőnek több forrásból megerősítették, hogy Magda Marinko mint potenciális profi gyilkos titkosszolgálati jogosítványokhoz kötött információszerzési lehetőség nélkül is ismert volt a rendőrök előtt; s már a múlt decemberi kecskeméti gyilkosságokkal kapcsolatban gyanakodtak rá, nem beszélve egyéb, kisebb port felverő emberölésekről. (Mi háromról hallottunk. Annyi bizonyos, hogy e három ember erőszakos halállal halt meg.)

Befogadó ország vagyunk

Elgondolkodtató az is, hogy miért volt Magda Marinkónak a zsebében magyarországi bevándorlási engedély. Mert volt – ráadásul néhány hónap leforgása alatt kapta meg, miközben mások évek óta várnak rá. S pár ezer forintért alapított egy bt.-t is.

Nem lehetett nem beengedni – mondja a Csongrád megyei rendőrhatóság.

Mi megfogadjuk Pintér főkapitány úr nyomatékos jó tanácsát, s felidézzük, mit írt lapunk a kerepestarcsai táborról. A Beszélő szorgos olvasói emlékezhetnek rá, hogy kínaiakat bizony kiutasítottak Magyarországról, bejegyzett kft. (1 millió Ft) ide meg oda, mondván: a vállalkozónak nem kötelező cége telephelyén – vagyis Magyarországon – élnie. A kínaiak gyanúsak voltak. Magda Marinko azonban nem. Istenkém.

NÉHÁNY KÖVETKEZTETÉS

Természetesen a Beszélő sem tudja feltárni a szövevényes bűnténysorozatot, aminek ráadásul e pillanatban az időbeli és térbeli határai is bizonytalanok. A rendelkezésünkre álló s jórészt a sajtóból származó információk alapján azonban két hipotézis felállítását megkockáztatjuk.

1. Lehet, hogy a szerb és magyar rendőrség által egy bandának tulajdonított gyilkosságokat valóban e körhöz tartozó hivatásos bűnözők követték el, de nemcsak az elkövetők, hanem az alkalmi vezérek sem teljesen azonosak. Bár a lakásokba való behatolás módja nagyon hasonló – erőszaknak nincs nyoma, pedig több esetben igen jól védett házakról van szó –, az időpontok és a gyilkosságok módja, valamint az áldozatok köre egy-egy helyszínen feltűnően különbözik. Orosházán, ahol egyébként több mint 1 millió Ft és néhány aranytárgy is eltűnt, Némethné egy szerdai napon hosszú procedúrával megfojtották, gyerekeit megbilincseltek, de életben hagyták. (Szerdán ölték meg és rabolták ki tavaly a szabadkai magányos Fehér Idát is.) Kecskeméten, Szegeden és Szabadkán vasárnap éjjel lőfegyverrel dolgoztak (Kecskeméten és Szegeden ugyanazzal, Szabadkán egy másikkal), s megölték mindenkit, aki látta őket, viszont az értéktárgyakat otthagyták. Alighanem kétfajta bűncselekménnyel állunk szemben, egy leszámolási, és egy másik, rablógyilkossági sorozattal.

Kivételesen egyetértünk Balsai miniszter úrral: elgondolkodtató az áldozatok köre, legalábbis azoké, akik a leszámolásgyanus sorozatba illenek. A kecskeméti Horváth házaspárról azonnal tudták vagy feltételezték, hogy a kriminális üzleti világban érdekeltek. Horváth maga pénzbehajtóként volt ismert. Z. Nagy Bálintot viszont tisztos iparosnak ismerték. Csakhogy ilyennek tartották Szegeden azt a Czinner bődíszművest is, aki a helyi gazdasági sajtó toplistáján mint a legsikeresebb iparosok egyike szerepelt Z. Nagy Bálinttal együtt, a gyilkosságsorozat kellős közepén azonban lebukott mint a szerb templomból elloptott értékek orgazdája. A tisztos és zavaros üzleti világ közötti határok tehát Szegeden sem nagyon világosak,

1994. MÁRCIUS 3.

Áldozatok

1	Név	A gyilkosság módja	Időpontja
1.	Fehér Ida (<i>idős, gazdag asszony</i>) és egy ismeretlen férfi Szabadka	<i>lőfegyver</i>	<i>1993. február 24., szerda</i>
2.	Horváth Antal (<i>pénzbehajtó és testőr</i>) Horváth Antalné, Dragutin Kujundzic (Szegeden is ismert nepper, horvát állampolgár) Kecskemét	<i>7,65-ös kaliberű VZ 61- es Skorpió lőfegyver</i>	<i>1993. december 20., vasárnap</i>
3.	Némethné Márton Edu (<i>üzletasszony</i>) Orosháza	<i>megfojtották a köntöse övével</i>	<i>1994. január 5., szerda</i>
4.	Petric Milan (volt rendőr, szesz- és cigarettaakereskedő) Petric Stana, a felesége, Petric Dane, 10 éves fia Szabadka-Bajmok	<i>Haekler típusú pisztoly</i>	<i>1994. január 23., vasárnap</i>
5.	Agatic Josip (<i>üzletember, Szolnokon is van étterme</i>) Agatic Vera, a	<i>Haekler típusú pisztoly</i>	<i>1994. január 23., vasárnap</i>

<i>felesége Szabadka-Palics</i>		
6. Pejanovic Markó <i>Szabadka-Palics</i>	<i>Haekler típusú pisztoly (?)</i>	
7. Z. Nagy Bálint <i>(cukrázmester) Z. Nagy Bálintné, Z. Nagy Balázs, IC éves, a fia; Z. Nagy Dávid, 16 éves, a fia</i>	<i>7,65-ös kaliberű VZ 61-es Skorpió lőfegyver</i>	<i>1994. január 23., vasárnap</i>
<i>Szóbeszéd alapján</i>		
8. Koprovica, <i>jugoszláv állampolgár Szentendre</i>	<i>9</i>	<i>1993 nyara 1</i>
9. D. A. (nepper) Szeged	<i>lőfegyver</i>	<i>1993. Augusztus</i>
10. S. Z. (vállalkozó és nepper) Szeged	<i>?</i>	<i>1993. december 5.</i>

Gyanúsítottak magyarországon és Szerbiában

<i>Név</i>	<i>Őrizetbe vették</i>	<i>Gyanúsítják</i>
1. Magda Marinko <i>(31 éves, szegedi lakos)</i>	<i>1994. február 28., Szeged</i>	<i>Fehér Ida (Szabadka), Horváth Antal + 2 fő (Kecskemét), Némethné (Orosháza) Petric + 2 fő (Szabadka), Agatic + 1 fő (Szabadka), Pejanovic meggyilkolásában való részvétellel</i>
2. Petric Sinisa <i>(20 éves, belgrádi lakos)</i>	<i>1994. február 9-12. között Szabadkán</i>	<i>Horváth Antal + 2 fő (Kecskemét), Némethné (Orosháza), Petric + 2 fő (Szabadka), Agatic + 1 fő Pejanovic meggyilkolásában való részvétellel</i>
3. Miljanic Bozidar <i>(25 éves, belgrádi lakos)</i>	<i>1994. február 9-12. között Szabadkán</i>	<i>Némethné (Orosháza), Petric + 2 fő (Szabadka), Agatic + 1 fő (Szabadka), Pejanovic meggyilkolásában való részvétellel</i>
4. Stredanovic Jovan <i>(27 éves, szabadkai lakos)</i>	<i>1994. február 9-12. között, Szabadkán</i>	<i>Fehér Ida meggyilkolásában való részvétellel</i>
5. Sinkovic Ivari <i>(40 éves, szabadkai lakos)</i>	<i>1994. február 9-12. között, Szabadkán</i>	<i>Horváth Antal + 2 fő (Kecskemét), Némethné (Orosháza), Petric + 2 fő (Szabadka), Agatic + 1 fő (Szabadka), Pejanovic meggyilkolásában való</i>

		<i>részvétellel</i>
6. Sekaric Aleksandar (23 éves, belgrádi lakos)	1994. február 9-12. között	Horváth Antal + 2 fő (Kecskemét) meggyilkolásában való részvétellel
7. Stavric Goran (21 éves, belgrádi lakos)	1994. február 9-12. között	Horváth Antal + 2 fő (Kecskemét), Némethné (Orosháza) meggyilkolásában való részvétellel
8. Legalább még egy gyanúsított	1994. február 12. után Kis-Jugoszláviában	?
9. Tamási Attila (24 éves, szegedi lakos)	1994. február 17-ről 18- ra virradó éjjel, Kecskemét	tippadóként működött közre a magyarországi gyilkosságokban

ÁLLAMELLENES ÉS GYŰLÖLETKELTŐ

Néhány október 24-i napilap hírül adta, hogy szombatra, október 22-re virradóan a budapesti Őrs vezér téren és a Veress Péter úti autóbusz- és HÉV-megállóban államellenes és gyűlöletkeltő anyagokat ragasztott ki a 18 éves F. Gábor és a 20 éves F. Csaba, a Mátyásföldi Anarchista Társulás nevében. A falragaszokat nyomtatott nagybetűkkel írták, és fénymásolóval sokszorosították. A rendőrség a röplapokat elkobozta, és eljárást indított a tetten ért személyek ellen.

Október 25-re az eljárás alá vontak száma háromra nőtt. A vizsgálatot vezető rendőrtiszt nő közlése szerint a Mátyásföldi Anarchista Társulás – egyelőre úgy tűnik – e három főből áll.

De nagyjából ez minden, amit az „államellenes” és „gyűlöletkeltő” cselekményről a rendőrség elárul. Azt, hogy mi legyen a gyűlöletkeltő és államellenes tartalom, nem kívánja nyilvánosságra hozni, mondván, hogy a gépkocsi járőrök éberségének hála, egyetlen röpcédula sem került a védtelen társadalom szeme elé, a rendőrség pedig nem fogja helyettük terjeszteni azzal, hogy nyilvánosságra hozza az elkobzott papírok tartalmát. A mélyen tisztelt közvélemény elégedjen meg azzal, hogy államellenes és gyűlöletkeltő lett volna. Legalábbis így érveltek azok a rendőrtisztek, akiket sorjában megkérdeztünk, mivel az államellenes minősítésre érzékenyek vagyunk. Ez már csak „történelmileg így alakult”.

A nyilvánosság ellenőrző szerepét komolyan gondoló Nyájas Olvasónak talán nem teljesen érdektelen, ha hűen beszámolunk tájékozódásunk állomásairól.

1. A 24-én olvasott napihír nyomán 25-én reggel telefon Dr. Garamvölgyi László alezredesnek, az ORFK szóvivőjének. (Ha a múlt héten jól értettük, a BRFK sajtóállomása megszűnt, saját szóvivőjével együtt.) Mi volt a röplapon? Hogyan került sor a ragasztgató fiatalok előállítására? Netán az éjszakai rendőrrjárőr minősítette az olvasottak tartalmát? Garamvölgyi alezredes: ha a Beszélő leírná azt, ami a röplapon volt, maga is államellenes cselekményt követne el. Különböznél hívjam fel a BRFK vizsgálati osztályának vezetőjét.

2. Telefon. Mikó ezredesnek (BRFK Vizsgálati Főosztály, vezetőhelyettes). A rendőrség álláspontja szerint nem bocsátják a sajtó rendelkezésére a röplap szövegét, de az ügyvel foglalkozó vezető, Bútor Ferenc alezredes ismerteti a tartalmát.

3. Telefon Bútor alezredesnek. (BRFK Vizsgálati Főosztály, Élet- és Ifjúságvédelmi Osztály vezetője. Húha! *Életvédelem!!!*) „Így telefonon? Telefonon nem. Mikor tudna befáradni hozzánk? Helyes, 14 óra. Utasítást adok a vizsgálatot vezető tisztnek, hogy fogadja Önt.”

4. 14.05-kor a BRFK Gyorskocsi utcai vizsgálati osztálya. Az eligazítóban elveszik a személyi igazolványomat, s kurtán beküldenek a „váróba”. (Büdös, szemetes, köpadlás.) Mintegy 10-15 perc múlva egy szótlán asszony érkezik, kezében a személyim, és int, hogy kövessem. Mondom: nem kaphatnám-e vissza az igazolványomat? „Majd kifelé menet visszaadjuk.” Némán megyünk fel a liften, bevezet egy szobácskába, s ekkor kiderül, hogy ő maga a keresett vizsgálótiszt. A beszélgetés az eddigieknek megfelelően, oldott, jó hangulatban kezdődik. A röplapokat a sajtóval nem ismertetik, egyébként az államellenes kifejezés nem szerencsés. Hogy ezt miért nem lehetett telefonon elmondani? Mert amikor telefonáltam Bútor alezredes úrnak, éppen az egyik gyanúsítottat hallgatta ki. A rendőrségi törvényben benne van a rendőri szervek bűnmegelőzési kötelezettsége, ezért tehát csak gratulálhatnak maguknak, hogy a mátyásföldi anarchisták szövege a járőr éberségének köszönhetően nem fejtette ki kártékony hatását. Gyanút fogok: október 22-én éjjel a közelgő nemzeti ünnepre való tekintettel nem volt-e különlegesen éber a rendőrség? (Még emlékszünk a jeles napok – március 15., október 6., október 23. – körüli „különleges összetartásra”.) Válasz: „Csak arra van felhatalmazásom, hogy a konkrét cselekménnyel kapcsolatosan adjak felvilágosítást.”

Megkérdeztük még Halmai Gábor alkotmányjogászt, vajon az államellenesség és

gyűlöletkeltés gyanújába keveredünk-e, ha mégis a nagyérdemű tudomására hozzuk, mit akart hirdetni a Mátyásföldi Anarchista Társulás. Válasz: nem, de a nyomozó hatóságnak a bűnjeleket nem kötelező bemutatni.

Az inkriminált lapok néhány követelését – nem rendőrségi forrásokból – megtudtuk: „Vegyük el a hatalmat az államtól! Osszuk el a vagyont! Öljük meg a gazdagokat! Legyen mindenki öngyilkos! Nyissanak több kocsmát!” Ugye komoly? S fölöttébb államellenes.

A rendőrség, mint általában mostanában, jogszerűen járt el, csak az a kérdés, hogy bölcsen-e. Így, alig pár évnnyire a rendőrállamtól, vajon erősíti-e a rendőrségbe vetett bizalmat, ha meg kell elégednünk azzal, hogy szerinte valami államellenes? A nyilvánosság kontrollja? Na, azt nem. Nem kétséges, hogy az új belügyminisztert kószolgtató rendőrségnek ez az álláspontja. A mienk meg nem.

1994. OKTÓBER 27.

BEOFAGADÓ ORSZÁG

A BELÜGY ÉS A KÜLÜGY

„*Quousque tandem abutere patientia nostra?*” – *vagyis meddig még?*

Varga Lajos Károly fizikus, temesvári lakos, Budapesten készítette doktori disszertációját, s 1979-től ismét vendégkutató volt a Központi Fizikai Kutató Intézetben. Többször meghosszabbította tartózkodási engedélyét, annál is inkább, mert gyöngéd szálak fűzték nemcsak a KFKI-hoz, hanem egy budapesti lányhoz is. Hamarosan gyerek is lett a szerelemből. A fizikus immár végleg itt szeretett volna maradni, s úgy gondolta, hogy a helyszínen el fogja intézni áttelepülési kérelmét. Ehelyett Nagy Mihály, a KEOKH⁴³ akkori vezetője 1983 őszén közölte vele, hogy itt-tartózkodását nem hosszabbítják meg tovább. Hiába a KFKI támogatása, hiába az élettárs, hiába a gyerek. Mivel nem utazott el időben, 1984 áprilisában kiebrudalták egy határozat kíséretében, miszerint egy évre megvonják tőle a beutazási engedélyt is. Varga nem vette elég komolyan a KEOKH intelmeit, és júliusban visszajött Budapestre. Kilenc napot töltött a gyerekével és élettársával, amikor is *reggel az ágyból rángatták ki a KEOKH emberei*. Kapott egy örökre szóló kiutasi-tási végzést, és 48 óra végrehajtási haladékot. S valóban felrakták a vonatra azzal az elbocsátó szép üzenettel, hogy a határozat megváltoztatását a kolozsvári magyar konzultól kérheti. Hiába kérte. Ahogyan a Budapesten élő kisfiának meg hiába kért útlevelet az anyja. Az önálló útlevélhez az apa hatóságilag hitelesített beleegyező nyilatkozata kell – mondták –, szerezze be az apja a Román Szocialista Köztársaságban. A kolozsvári magyar konzul (akkor még létezett) nem volt hajlandó megcsinálni ezt az okmányt, a Securitate sem. A gyerek nem utazott. A kolozsvári konzulátus időközben megszűnt, Varga immár a *Magyar Népköztársaság bukaresti külképviseletétől* kérhette a beutazási engedélyt Magyarországra. Nem kapta meg, *utoljára 1989 októberében utasították el*. Különben a magyar belügy (avagy külügy) és a Securitate közötti elvtársi kapcsolat nem lehetett rossz, mert miután az MNK kiutasította Vargát, az RNK-ban kirúgták az állásából.

Varga Lajos Károly nincs meglegedve a magyarországi változások ütemével, s nem tetszik neki, hogy *ma is ugyanaz a belügyminiszter, aki kiutasítása idején volt, s ugyanaz a bukaresti nagykövet, a bukaresti konzul, aki hathatósan akadályozta a beutazását*. Meg tudjuk érteni őt. S hogy mi a megkülönböztetett bánásmód oka? Erre a fizikus nem tud magyarázatot adni. A magyar atomtitok? Lehet végtére is, de az is lehet, hogy Varga az itt kutatás kegyével visszaélve annak idején fenn járt például a Rajk-féle szamizdat butikban. S a titkosrendőrségek nem felejtenek.

1990. JANUÁR 15.

---

⁴³ Külföldieket Ellenőrző Országos Központi Hivatal (Solt Ottilia jegyzete).

KI INNEN!

„A Beszélő a holnap híreit írja meg” – reklámoztuk magunkat blickfangosan, amikor legális hetilapunkkal előálltunk. Öntudatosan visszapillantottunk hősi múltunkba, mikor a lengyel munkásmozgalom leverése utáni dermesztő s öröknek tűnő brezsnyevi csöndben Kis János vezércikkei boncolgatták, mi a tennivaló a SZU összeroppanása után.

Am a Beszélő a felgyorsult időben is vátesznak bizonyul néha. Sajnos. Három héttel ezelőtt filozofáltunk az ország új tekintélyelvű kormányzásáról. „Etnocentrizmus, romantikus történelmi nosztalgiák, idegengyűlölet...” – írtuk, S íme október 6-án reggel „drótot kaptunk”: a BM nagyszabású rendőri akcióra készül az országban összegyűlt külföldiek ellen, amit megfelelő sajtókampánnyal fog kísérni.

Ittrekedtek

Félreértések elkerülése végett, ha mégannyira szabadelvűek vagyunk is, belátjuk, hogy a világ földönfutóinak sorsát válság sújtotta kis hazánk nem képes elboronálni. Nálunk jóval gazdagabb államok is drasztikusan védekeznek a menekültáradat ellen.

Mi még nem igazán tudunk felkészülni demokratikus jogállamiságunkra, kicsit későn ébredtünk rá, hogy immár vonzó ország, szabad ország vagyunk. Pedig már tavaly ilyenkor szállingózni kezdtek hozzánk távoli földek rémállamai-nak menekülő polgárai. Nem is beszélve a közelebbiekről, akik nem éppen szállingóztak. A bejáratokat a hivatalba lépő új kormány nem zárta el időben, a kijáratokat viszont annál dinamikusabban retesztették el szomszédaink.

Vajúdnak a hegyek

Az ellenőrizetlen, rendezetlen, megszámlálhatatlan sereg itt rekedt. Valamit kétségtelenül tenni kell. Nálunk a Belügyminisztérium az idegenekért is felelős. A két BM (a két Horváth) közötti folytonosság egyik letéteményesének – a rendőr-főkapitányságnak – már kora nyáron is volt legalább egy bágyadt kísérlete, hogy demonstrálja: vége a lazaságnak. Egy frissen érkezett közel-keleti trüppöt asszonyostul és gyerekestül megpróbálták feltartóztatni a repülőtéren, bár érvényes vízumuk volt. A BM fegyveres alakulatai kissé sárosak az ügyben, ugyanis ők állapították meg, hogy az érvényes vízum csak álca, és az arabok a lelkük mélyén menekülési terveket dédelgetnek. Még a nevezetes kommandósokat is bevetették, hadd gyakorlatozzanak a fiúk, ne csak mindig homokzsákokkal. Aztán a gyakorlat elmaradt, a (szintén folyamatos) közigazgatási államtitkár inkább az illetékes nagykövetet hívta, s az incidens elsimult. Eldortájt jutott a fülünkbe az is, hogy a már majd egy éve nálunk dekkoló angolaiak tartózkodási engedélyét is be akarják vonni. (Beszélő, 25.) az arabok végül bejöttek, sőt nekimentek a nyugati határnak, az angolaiak maradtak, aztán alighanem jöttek újabb arabok, újabb afrikai feketék is.

A BM-nyilatkozatok 30 ezer illegálisan itt tartózkodó idegenről beszéltek. A MAV fenyegetőzni kezdett, hogy bezárja a pályaudvarokat. A nyugati szomszéd Ausztria megerősítette határvédelmét, s naponta tucatjával adta vissza a magyaroknak a rajtunk keresztül menekülőket. Legalábbis ezt nyilatkozták a határőrök, az irigylésre méltóan jó kapcsolatokkal rendelkező Népszabadságnak – a monstre rendőrakciót megelőző szombati számában (okt. 6.).

Hétfőn, október 8-án kezdődött az akció.

Vasárnap este és hétfőn reggel ellátogattunk a pályaudvarokra (bár a Szeta és a Menhely Alapítvány munkatársai révén tudtunk már egyet s mást), láttunk vagy kétszáz békésen alvó embert, Öregeket, fiatalokat, kamaszokat és csecsemőket, leginkább valamilyen archaikus balkáni kultúrák fiait és lányait, alighanem főleg romániai cigányokat. Közöttük erdélyi magyarokat, néhány vietnamit és őshonos, nagyon lepusztult hajléktalanokat. Láttunk-

hallottunk ébereket is, hangosakat, nyugtalanokat vagy tucatnyit. (Köztük egyetlen arabos külsejű „bankárt”. Bolondozott a hervatag lányokkal, és nagy-nagy pénzkötegeket húzogatót elő elegáns kabátja alól.) S hallottuk-láttuk, amint a Fekete Doboznak nyilatkozó, magát erdélyi menekültnek mondó férfira rátámadt egy harcias nőnemű pályaudvari „személyzet”, és rikácsolva kívánt neki meg az „egész bandának” géppuskát. (Erről ne feledkezz meg, Nyájas Olvasó, mikor a MÁV hírül adja, hogy a hajléktalanok egyre agresszívebbek a pályaudvari személyzettel szemben. Mint pl. Az okt. 16-i Magyar Hírlap 11. oldalán.)

Az akció

Magáról a rendőrakcióról nem tudunk rosszat mondani. Civilizált intézkedéseket láttunk, inkább demonstratív jelenlétet, mintsem brutalitást. Egy-egy ellenkező előjelű, s a közelmúltból oly ismerős jelenetről hallottunk, nem tudtuk ellenőrizni, ezekről tehát szó ne essék.

HÁTTÉRZENE A HANGULAT KEDVÉÉRT

Nézzük meg ellenben a rendőri akciót kísérő sajtókampányt! Tapasztalhattuk – múlt heti számunkban be is számoltunk róla – a tájékoztatást a belügyminiszter erősen kézben tartotta. Nemcsak azt kívánta szabályozni, hogy *ki* nyilatkozik, hanem azt is, hogy *kinek*. (Kissé túlteljesítve a miniszterelnöki elvárást, miszerint a kormányapparátusok ne nyilatkozzanak összevissza.)

Hétfőn délelőtt a Népszabadságnak már exkluzív interjút adott Horváth Balázs. (NSZ, okt. 9.)

A miniszter *több tízezer gazdasági menekült*ről beszélt, akiknek kevés kivételtől eltekintve nincs annyi pénzük, hogy ellássák magukat. így „ezek az emberek *előbb-utóbb* a nemzetközi *bűnözés* hálójába kerülnek... a BM-nek törekednie kellett arra, hogy a nemzetközi bűnözés ilyenfajta importjának elejét vegye”. „*Az illegálisan itt tartózkodókat* visszaküldjük azokba az országokba, ahonnan jöttek... részükre azonnal kiállítjuk a kiutasítási végzést, és a lehető legrövidebb időn belül útnak is indítjuk őket.”

Hétfő délután a kiválasztott újságírókkal megejtett *sajtóbeszélgetés*en Horváth Balázs már a hazánkban tartózkodó *bűnelkövetőkkel szemben* folytatott akciónak nevezte a hónapok óta előkészített intézkedéssorozatot. (Amelytől egyébként – meglepetésre – finoman elhatárolta magát: *ezt nem a kormány találta ki, nem is ő*, hanem a közigazgatási államtitkár, a határőrparancsnok és a rendőrfőkapitány. [MH, okt. 9.] Ennek némiképpen ellentmond Lezsák Sándor, az MDF alelnöke: „Nem ért bennünket meglepetésként a belügyminiszter intézkedése a hazánkban illegálisan tartózkodó külföldiekkel kapcsolatban, mert az MDF elnöksége már nyáron, június-júliusban tárgyalt a kormányprogramról, s ennek részeként a *belügyminiszter intézkedési csomagjáról*.” [NSZ, okt. 11.]

Arról tehát meggyőződhattünk, hogy a nagyszabású akciónak mind a gazdája, mind pedig deklarált célja legalábbis kérdéses.

Figyelemre méltó azonban, hogy a hétfő esti 1. Tv-híradó, amelyik beszámolt a pályaudvari és piaci rendőrakcióról, zaftosán tálalt egy *friss szegedi bűntényt*, amelynek *főszereplői külföldiek*. *Áldozatai* között azonban *magyarok* is voltak, köztük egy gyerek. A gyanúsítottak arab diákok, a tanúk azonban némák, mert rettegnek az araboktól. A gyilkosság áldozata jugoszláv. A rendőrség a jugoszláv kollégák segítségét kéri, mivel ő meg a jugoszlávok vérbosszúakciójától tart. A Tv-híradó ugyanakkor mélyen *hallgatott* a nem kevésbé vérfagyasztó, s ugyancsak hétfőn nyilvánosságra hozott mezőkovácsházai gyilkosságról, ahol egy *magyar kamasz feldarabolta* a testvérhúgát. Erről a három nagy országos napilap (Magyar Hírlap, Magyar Nemzet, Népszabadság) közül csak a keddi Népszabadság írt (rendőrségi kapcsolatait már az előbbieken elirigyeltük).

Eközben a „több tízezer külföldi” a belügyminiszter szerint *50-100 ezerre szaporodott*,

feltehetően osztódás útján. (MH, okt. 10.) Mindennap, minden újság ír valamit a gyanús külföldiekről, arabok, törökök, bolgárok, sőt görögök úsznak a kommunikációs csatornáknak, ennyi libanoni, ennyi hindu Ferihegyen, de már vissza is küldtek amennyit, jöttek újak. Senki nem tudja kiszámolni, hogy hányan és hol, hányszor vesszük számba ugyanazt. Belép a képbe a MÁV is. Sajtóbemutatón borzasztja el az újságírókat (a hatás kedvéért erős rendőri védelem mellett) a pályaudvaron alvókkal. Mellesleg a tényleges főtömegről, a romániai *cigányokról szemérmesen hallgat rendőrség és sajtó*. Cigányellenességből erre a hétre elég annyi, amennyit a kampányfinisben Horváth Aladár SZDSZ-képviselő ellen adagol Horváth Balázs és az MDF.

A HANGULAT ALAKUL

Csoda-e, ha a nagy igyekezettel megdolgozott közvéleményt olyan röplapokkal puhítja tovább valamelyik fővárosi MDF-szervezet (csak futólag volt a kezemben), hogy Demszky Gábor a menekülteket akarja lakáshoz juttatni. *Mi a helybelieknek adnánk lakást?!* Hogy pestlőrinci lakók tiltakoznak a szovjet laktanya hajléktalanszállássá alakítása ellen, s ha ez nem elég, „kocsikkal, emberkordonnal védik az utcák bejáratát az idegenek elől!”?! (MH, okt. 11.) Csoda, ha a bérházunkban kóválygó gyanús fiatalembereket kikergető harcias szomszédasszonyom, végveszélyben érezvén nyugalma, így kiált: „ezek cigányok! Nem is cigányok. *Külföldiek!!!*” (Pedig cigányok voltak szegények, s mellesleg szerintem sem jóban sántikáltak.)

MÉRLEGKÉSZÍTÉS

A rendőrségi akció fővárosi gyorsmérlege egyébként a következő: előállítottak 1200 külföldit, közülük 750-et vizsgálati fogságba helyeztek. *Ezeknek fele román, 15%-a lengyel állampolgár, 179 embertől megvonták a tartózkodási engedélyt „tiltott árusítás, koldulás, a megélhetési alap hiánya”* miatt. Közülük 140 román állampolgárt azonnal elvittek a román határra.

600 személyt kiutasítottak. Hogy kiket, miért – nem tudni (forrás: MH, okt. 13.).

Kicsit gyanús, hogy nem az előállítottak, kitoloncoltak mintegy harmadát kitevő román állampolgár-e az a bizonyos cigány tömeg, amelyről nem esett szó. Számoljunk egy kicsit! Már amennyire a lebegtetett adatokból lehet. Ha összesen 779 személyt utasítottak ki vagy vonták meg tőlük a tartózkodási engedélyt, akkor legalább 29 fő alaposabb vizsgálat nélkül esett áldozatul e döntésnek, melyet az „elsődleges szűrést” végző kerületi kapitányságok hoztak. Nagy Károly ezredes, a BRFK igazgatásrendészeti vezetője hozzáteszi: „Az igazán *kvalifikált bűnözők* nem mozognak az utcán, felderítésükre az efféle látványos fellépés *nem* is alkalmas... Egyébként *18 valutázót* így is sikerült tetten érni.”

Tessék ezt, kérem szépen, összevetni Horváth Balázs idézett nyilatkozataival! S tessék eldönteni, hogy *mi volt ez???* Egy biztos. Az MDF kampányfogása nem. Ezt Horváth Balázs határozottan cáfolta. Pedig bizonyos szavazóbázis lelkének alighanem jólesett.

Lapzárta után kaptuk meg a BM sajtótájékoztatójáról származó országos összesített adatokat. Eszerint összesen 130 főt utasítottak ki az országból. Viszont – mint láttuk – csak Budapestről 600-at. (MH, okt. 13.) Az összesen 1834 előállított közül 172 személyt engedtek el. Ebből Budapesten 450-et? A világosan összevethető pontos adatok közlése e tárcának még mindig nem az erőssége. Az intézkedések 83,48%-a román és lengyel állampolgárokat érintett. (1531 fő.) A félelem felkeltésére oly alkalmas török, arab stb. tömegek mintegy elillantak. Eljelentéktelenedtek. Köddé váltak. Fantomokká.

1990. OKTÓBER 20.

RENDŐRPOLITIKA, RENDŐRJOG

A jogállam, mint köztudott, abban különbözik az önkényuralmak különféle formáitól, így többek között a rendőrállamtól, hogy a határai között lélegző egyén cselekvési szabadságát csak világos, számonkérhető jogszabályok szerint korlátozhatja a végrehajtó hatalom. Jogállamot felépíteni nem is olyan könnyű dolog, nekünk például húsz hónap alatt sem sikerült egészen, noha a búcsúzó antidemokratikus közhatalom még 1989-ben számos követ felrakott már a barátságos biztonságot ígérő falakhoz. Nincs például rendőrségi törvényünk, holott a fegyverrel is felruházott törvényőrök jogosítványai aztán igazán alapjogainkat érintik. S nincsen törvényünk az idegenek, a vendégek fogadásának és itt-tartózkodásának feltételeiről sem, pedig az Alkotmány 55. paragrafusának első bekezdése mindenkinek biztosítja a személyes szabadságot a Magyar Köztársaságban, nem csak a magyar állampolgároknak. E szabadság bárminemű korlátozása pedig legfeljebb törvénnyel, meghatározott alkotmányos elvek szerint történhet.

Ha van törvény, ha nincs, a civilizált államban szokásos intézményeknek működniük kell valahogy. (Hogy egy illetékest idézzek: „a problémát addig is kezelni kell.”) Jobb híján az intézmények maguk kreálnak maguknak szabályokat. Az idegenrendészeti hatóság most épp ezt csinálja szorgalmasan. Gyártja a maga szabályait, aztán végrehajtja. Lehetőleg mindkettőt titokban. Elképzelni sem lehet kellemesebb állapotot egy hierarchikus testület számára!

Mindez az Országos Rendőr-főkapitányság szóvivőjének január 2-i tájékoztatójáról jutott eszembe – melynek nyomán az egész sajtó beszámolt a legutóbbi nagyszabású idegenrendészeti akcióról, sőt a kerepestarcsei „átmeneti táborban” kitört rendbontásról is, amit a Rendőri Ezred segítségül hívott ügyeletes alegysége fékezett meg. A szóvivő legalább három olyan dolgot mondott, ami enyhén szólva problematikus egy jogállami aspirációkat melengető országban, különös tekintettel ama bizonyos 55. paragrafusra.

Elmondta például, hogy „a jövőben a rendőrség csak kivételes esetekben ad ki a külföldieknek tartózkodási engedélyt, illetve engedélyezi a tartózkodás meghosszabbítását”. (Népszabadság, január 3.) „Differenciálásra természetesen mód nyílik, de bizonyos körökben egyetlen engedélyt sem fognak ismételtén érvényesíteni. Még akkor sem, ha valaki egy vegyes vállalat sokadik ügyvezetője.” (Magyar Hírlap, január 3.) S megtudtuk azt is, hogy ezentúl a kisebb jogsértéseket elkövető külföldieket is a kerepestarcsei táborba szállítják, ha a büntetőeljárás befejezéséig Magyarországon kell maradniuk. (Magyar Hírlap, január 3.)

Az ORFK tájékoztatására alaposan ráduplázott Nagy Károly úr, a Belügyminisztérium rendészeti hivatalának vezetője a Heti Világgazdaság 1992. január 11-ei számában. (XIV. évf. 2.) Megtudtuk, hogy a jövőben „megpróbáljuk kiszűrni a hamis meghívólevelekkel, befogadó nyilatkozattal érkezőket, valamint a névházasságokat... Ez a megoldási kísérlet még mindig több reménnyel kecsegtet, mintha például a Váci utcai valutázók ellen továbbra is a büntetőeljárást eröltetnénk, hiszen a bizonyítás ezekben az esetekben jószerivel reménytelen.” Nem így a névházasságok leleplezése! „Ha kell, a külföldiek magánéletét is megvizsgáljuk.” (Rendőrségünknek és igazgatásrendészetünknek ez alighanem kevesebb szakmai problémát okoz majd mint a bűnüldözés, így például a valutázók hajkurászása. Én például még jól emlékszem, amikor az útlevélhatóság buzgón vigyázott szocialista erkölcsseinkre, s ezt mondta is öntudatosan.) Ennél is vonzóbb perspektívát kínál Nagy Károly, amikor kilátásba helyezi, hogy ezután a rendőrség a cégbejegyzéseket is átvizsgálja. A cégbejegyzést a cégbíróság végzi, ily módon a rendőrség ellenőrizni fogja tehát a bíróságot. Am mit tehetne mást, ha egyszer az ország érdekeit kell védelmeznie. Eme érdekeket „persze lehetetlen tételesen felsorolni”, de hát majd a rendőrök eldöntik addig is, amíg a külföldi befektetőkre vonatkozó törvényeket kellőképpen megszigorítják. „Azt szeretnénk, ha idehaza szigorodnának a külföldiek cégalapításával kapcsolatos szabályok, és sikerülne túllépni a mai rózsaszínű, illuzórikus elképzeléseken” – mondja kendőzetlenül a hivatalvezető, aki nem kevesebbet,

mint a gazdaságpolitikát kívánja megszabni az ország érdekeinek rendőrhatalmának kijelölésén kívül. S meg kell hagyni, rendőri és rendészeti szerveink a maguk tájékoztatóival tesznek róla, hogy mire a kellőképpen késlekedő, valóban politikai döntésekre – vagyis a szükséges törvények megalkotására – sor kerül, a közvélemény az ő ízlésüknek megfelelően legyen megdolgozva.

A kivándorló zsidók elleni merénylet, a nagyvonalúan 40-50 ezerre becsült engedély nélkül beutazó, illetve lejárt vízummal itt-tartózkodó külföldi, a liberális utazási szabályok nyomán mind több, országunkat célpontnak tekintő külföldi bűnöző olyan mesterien csúszik egymásba egy ilyen nagyszabású rendőrakcióról szóló beszámolóban, hogy választópolgár legyen a talpán, akit nem tör ki a frász még az addiginál is jobban egy-egy kínai vagy arab vendég láttán, s nem kiált szigorért, még több szigorért.

S a rendőrség arról is tesz, hogy a nyilvánosság ne ismerhesse ki magát jobban a kényelmesen elhomályosított információk között. A hátborzongató január 2-i szöveg tájékoztatót követően a tudósítók kirajzolták Kerepestarcsára, megtudni valamit a karácsony előtti rendbontásról, s talán arról is, miféle új rend uralkodik abban a táborban. Csakhogy január 3-tól a rendőrség hermetikusan lezárta a sajtó előtt a kerepestarcsai átmeneti szállást, amit egyébként bátran nevezhetnénk a nevén internálótábornak. Mostanában az engedély nélkül itt-tartózkodó külföldieket lakat alatt tartják ott, sok tekintetben a börtönnél rosszabb körülmények között, pedig személyes szabadságuktól csak a büntetőeljárás törvényben leírt feltételek szerint lehetne őket megfosztani. Azok a kínaiak, akik Suha György ORFK-szöveg tájékoztatója szerint szétverték a berendezést, alighanem joggal tiltakoztak fogva tartásuk ellen, legfeljebb hiába.

Nemcsak a sajtónak adta tudtára az ORFK, hogy kívül tágasabb. Havas Gábor és jómagam, mint országgyűlési képviselők január 4-én némi szívóskodás árán bebocsáttattunk, s a tapasztaltak alapján sürgősen felkértünk egy szakértőt – megfelelő tolmácsokkal – alaposabb vizsgálatra. A szakértőt azonban már nem engedte be a rendőrfőkapitány.

A nagy érdeklődésre való tekintettel az ORFK helyszíni sajtótájékoztatóra buszoztatja a tudósítókat január 13-án, s szervezeten mutatja be a tábor.

Először 8-ra ígérte, aztán elhalasztotta, s napról napra halasztotta a mi szakértőnk bebocsáttatását is, míg végül hogy, hogy nem, ő is január 13-án mehet be először.

Hogy mi történik a táborban január 2-től január 13-ig, az mind a parlamenti, mind a nyilvánosságbeli ellenőrzés számára örök titok marad.

Tíz nap alatt fizikailag és jogilag is kitakaríthatják a tábor. Amit a tudósítók, a szakértő az ő tolmácsaival látni és hallani fognak, ismét az lesz, amit derék politikacsinaló és jogalkotó főrendőreink, főrendészeink akarnak.

MAGYAR HÍRLAP, 1992. JANUÁR 13.

ÉLJEN A HAZA, MENJETEK HAZA!

Boross Péter belügyminiszter átlagosan hetente egyszer tapsvihartól kísérve elmondja egy-egy szónoklatában, hogy a magyar nemzet államhatáron kívül rekedt fiai otthonra lelnek e hazában. A mindennapi tapasztalatok azonban mást mutatnak.

MUNKATILALOM

A múlt év októberében a munkaügyi miniszter rendeletet adott ki, mely tekintettel a munkanélküliség növekedésére alaposan megszigorította a külföldi állampolgárok munkavállalási lehetőségeit. Az új szabályok nem is engedik meg, hogy az érkező itt folyamodjék munkavállalási engedélyért, hanem a magyar külképviseleteken keresztül beszerezhető speciális munkavállalói vízumot tesznek kötelezővé. Enélkül a külföldi egyáltalán nem foglalkoztatható. Nincs ez másképpen a román, ukrán, csehszlovák állampolgárokkal, következésképp a határon kívüli magyarokkal sem. Másrészt viszont munkaviszony külföldiekkel csak olyan munkakörökben létesíthető vagy hosszabbítható meg, melyekben nincsen nyilvántartott őshonos munkanélküli. Budapesten például az új MüM rendelet kiadása óta gyakorlatilag minden munkakör tilalmi listán van. Ezt a történelmi távlatokból nézve átmeneti körülményt azonban a hazafias szónok nem szokta megemlíteni. Határon túli „atyánkfiai” így aztán változatlanul jönnek szerencsét próbálni munka és az otthoninál jobb kereteket reményében.

Amikor a 7/199 1-es MüM rendelet hatályba lépett, váratlanul beleütköztek a vadonatúj korlátokba azok a határon túli, főleg erdélyi magyarok is, akik már hónapok óta, esetleg több mint egy éve dolgoztak nálunk, s a megtelepedés különféle stációjánál időztek. Kinek a letelepedés, kinek a magyar állampolgárság iránti kérelme intéződött, ám amikor meg akarták hosszabbítani munkavállalási engedélyüket a területileg illetékes munkaügyi hivatalnál (a tartózkodási engedély megadásának, illetve meghosszabbításának ez a feltétele!), váratlan elutasítással találták szembe magukat, sőt, ha folyamatos munkájuk volt, a hivatal a rendelet értelmében kötelezte a munkaadókat, hogy szüntesse meg az alkalmazásukat. A tartózkodási engedély meghosszabbítása helyett pedig udvarias tanácsot kaptak a rendőri szervektől: menjenek szépen haza, s ott várják meg beadott kérelmeik elbírálását.

Mit szól ehhez a kormány?

1991. november 26-án a parlamentben Boross belügyminisztertől megkérdezte egy szabad demokrata: „Mi a valóságos helyzete ma Magyarországon annak a román állampolgárnak, a példa kedvéért legyen az illető magyar nemzetiségű, aki mondjuk több mint egy éve itt él, itt dolgozik, és fél éve bent van az állampolgársági kérelme. A példában szereplő erdélyi fiatalembert ugyanis gyakorlatilag kiutasították a múlt héten Magyarországról, megtagadván tartózkodási engedélye meghosszabbítását. Villanszerelő az illető, ámde ez a szakma azon a területen, ahol ő lakik, a MüM rendelet alapján tilalmi listára került... Éppen ezért nem kapta meg a munkavállalási engedély esedékes meghosszabbítását, tehát nem kapta meg a tartózkodási engedély esedékes meghosszabbítását sem.”

Válaszképpen a belügyminiszter egyrészt egyszerűen letagadta a munkaügyi hivatalok tilalmi listáit (bárki láthatta ezeket ekkoriban e hivatalok falán kifüggesztve), másrészt a következőket mondotta: „Az itt-tartózkodást pecsételő rendőr, amikor azt tanácsolta (az erdélyi magyarnak), hogy menjen haza, akkor nagyon rossz tanácsot adott... Azt is el kell mondanom, hogy az a bizonyos MüM rendelet semmiképpen nem vonatkozik az egy éve itt-tartózkodóra, hanem az eztán beutazókra, de azokra is megfelelő fenntartásokkal, és nem úgy, hogy ilyen atrocitás előfordulhasson... Szükségesnek tartom hangsúlyozni, hogy a közeljövőben, talán még ebben az évben (1991!!!) elkészül az idegenrendészeti törvényjavaslatunk, és a jövő év első felében elkészül az állampolgársági törvény, és

mindkettőben kellő prioritást kap mindaz, ami valamennyiünk számára azt hiszem érzelmileg is rendkívül fontos kérdés. Akkor bizonyítani fogom... hogy ezt a kérdéskört nagyon megnyugtatóan, hogy úgy mondjam, kiemelt módon rendezni kívánjuk. Kérem is előre majd akkori támogatását.”

A kérdezőnek azóta sem volt módja támogatni e tárgyban a belügyminisztert, mert az idegenrendészeti törvénytervezet nincs sehol. A külhoni (erdélyi) magyarok kálváriája viszont folytatódik. A Belügyminisztérium minden egyedi ügyben, ha ellenzéki képviselő fordul hozzájuk, pusztán félreértésre hivatkozik, s azonnal elintézi a tartózkodási engedélyt, de az ügyek száma nem fogy. Legutóbb például tudomásunkra jutott egy fiatal erdélyi asszony esete, aki időközben házasságot kötött egy magyar állampolgárral, ám a Külföldiek Ellenőrző Hivatala (KEOKH) tartózkodási engedélye lejártával hazatanácsolta őt Romániába.

1992. március 31. után jó néhány (egyesekek szerint száznál több, mások szerint 56, megint mások szerint mindössze tíz-egynehány) a MÁV budapesti igazgatóságának kötelékében dolgozó erdélyivel is tudatták: menjenek haza!

Az erdélyiek foglalkoztatásának jelentős hagyománya van a MÁV-nál. A hőskorban, mikor a Ceausescu Romániájából menekülők még illegálisan, vagyis jogi keretek nélkül tartózkodtak Magyarországon, a MÁV sokuknak munkát, sőt munkásszállást is adott, s azóta is szívélyesen bánt az Erdélyből érkezőkkel. Biztosan voltak ennek a segítőkésznek érzelmi összetevői is, hiszen Trianon után sok vasutas vándorolt be a maradék anyaországba az elcsatolt területekről, ragaszkodva a magyar állami alkalmazás jogfolytonosságához. De alighanem az sem elhanyagolható körülmény, hogy a MÁV fizikai munkakörökben igen keveset fizetett, s állandó munkaerőhiánnyal viaskodott. Amikor például 1985-ben a kormány előkészítette a szigorított javító-nevelő munka dicsőséges jogintézményét a „közveszélyes munkakerülők” megjavítására (nevezhetjük egyszerűen kényszermunkának is), az egyik vállalat, melynek a foglalkoztatásba ily módon bevont munkaerőt felajánlották, a MÁV volt. Az Erdélyből érkezők mindenestre kívánatosabb munkavállalóknak bizonyultak a MÁV számára, mint a bírósági úton beutalt hazaiak, mert míg az Igazságügyi Minisztériummal (már az 1986-os évtől) kötött szerződés elenyészett, az erdélyiek foglalkoztatására a MÁV csoportos keretengedélyt szerzett be, vagyis kontingenst biztosított magának. A foglalkoztatásért felelő kormányzati szervek ellenállásának leszerelése érdekében szakmászított is néhány betanított munkakört. (Betanított munkakörben ugyanis igen hamar megjelent a munkanélküliség.) Biztosan nem járt rosszul, hiszen tapasztalhatta azt, amit a migrációs szakemberek mondanak: a gazdasági menekültek jó munkaerők. Általában egészséges, fiatal, dinamikus, törekvő emberek, akik nem követelőznek, hanem hajtanak, akár jóval kevesebb pénzért is, mint amennyiért a hazaiak hajlandók.

1990-ben a budapesti MÁV-igazgatóság 980 külföldinek, vagyis erdélyinek kért munkavállalási engedélyt, 1991 áprilisában 411-nek, októberben 359-nek, s most, 1992. április elején 74-nek. Az igazgatóság munkaügyi osztálya szerint a legutóbbi ideig a keret azért csökkent, mert a foglalkoztatottak státusa rendeződött; állampolgárok lettek, vagy letelepedési engedélyt kaptak, s nem kellett már nekik munkavállalási engedély. Most azonban más a helyzet. A MÁV nem képes fenntartani tovább birodalmát, melyet sokáig oly eredményesen sáncolt körül. Néhány éven belül hétezer fővel csökkentenie kell foglalkoztatottjainak számát, s legalább háromezer embert kell elbocsátania. (Négyezertől nyugdíjba vonulással, önkéntes távozással remélnék szabadulni.) Küszöbön áll a birodalom kettéválasztása is, a pályafenntartás, az infrastruktúra leválik a vasútvállalatról. A leépítést a külföldiekkel kezdik. Az építési főnökségnél és a járműjavítónál, amelyeknek le kell válniuk, már egyáltalán nem is kértek munkavállalási engedélyeket.

Következetes kormánypolitika

„Menjenek haza!” – mondták a munkaügyi központban annak a fiatal erdélyi házaspárnak,

akik az építési főnökség kötelékében dolgoztak, és a MÁV munkásszállóján laknak, s állampolgársági kérvényük hónapok óta benn van. Közbenjárásunkra, mint annyian mások, ők is kaptak kivételes engedélyt, s hozzá leplezetlen szóbeli kiegészítést az eljáró kormányhivatalnokok egyikétől. Akinek „magas” pártfogója akad, vagyis a kormány ellenőrzésére hivatott ellenzéki képviselő érdeklődik utána, az marad, annál érvényesül az a „megnyugtató, kiemelt bánásmód”, amelyet a belügyminiszter november 28-án a parlament nyilvánossága előtt ígért. Akinek nincs ilyen szerencséje, az mehet isten hírével.

Epilógus

A MÁV-nál működő szakszervezetek közül az egyik az erdélyiek elbocsátása ellen tiltakozik, a másik meg azért, mert egyáltalában alkalmaznak még külföldit...

1992. ÁPRILIS 25. 449

NEMZETI ÉRDEK ÚGY ESTEFELÉ, EGY HÉTKÖZNAPON

A Belügyminisztérium nem beszél a levegőbe. Ha egyszer ott kijelölték a nemzeti érdekeket – nevezetesen, hogy nem kell itt annyi kínai (Nagy Károly idegenrendészeti hivatalvezető, Boross Péter belügyminiszter) –, akkor a Belügyminisztérium politikai felügyelete alatt álló rendőrség férfiasan, határozottan tesz is róla, hogy ne legyen. Például így.

Metrórendőrök

Május 13-án, szerda este fél nyolckor négy kínai leszáll a Ferenc körút és az Üllői út sarkán a 6-os villamosról, és menne lefelé a metróhoz. Két metrórendőr (a metrórendőrség közvetlenül a BRFK közrendvédelmi parancsnoksága alá tartozó kommandóalakulat) igazoltatja őket.

G. M.-l. huszonöt év körüli kínai lány, mérnök, kft.-t alapított Budapesten, kicsit tud magyarul:

„Mentünk haza az öcsémmel, velünk volt még két kínai barátunk. Hármunknak rendben volt az útlevele, mindegyikünk tartózkodási engedélye még több hónapig érvényes, de az öcsém otthon felejtette az igazolványait. A két rendőr ekkor maga elé tuszkolta az öcsémet, én azonban elébük álltam, és magyaráztam nekik, hogy »szobában van, megyek haza, várjanak«, de ők hallani sem akartak róla, és a mi hármunk útlevelét sem adták vissza. Kézzelel-lábbal próbáltam értésükre adni, hogy az öcsémnek is van útlevele, közben meglátták a kezemben azt a kicsi táskát, amiből az útlevelemet elővettem, abban tartottam a pénzemet is, azon kívül csak egy névjegy volt benne, egy kínaiul tudó magyar fiatalemberé. A rendőr követelte, hogy mutassam meg, nincs-e a táskában az öcsém útlevele is. Én kinyitottam, mutattam, hogy nincs, meglátta a pénzt – kb. 20 ezer Ft volt – akkor el akarta venni tőlem a táskát. Én nem adtam, a két rendőr akkor az öcsémet is, engem is a falhoz hurcolt. Gyomromba nyomta a térdét. A táskát akarta elvenni tőlem, én akkor odadobtam a közelben álló társunknak. A lába elé esett, lehajolt érte, fölálltában érte fejét a gumibot ütése. Erre a másik rendőr gumibottal vállon ütött. Az öcsém odaugrott, hogy megakadályozza, hogy összeverjen. A rendőr erre felé rúgott, gyomorszájon rúgta, a lábszárát is érte néhány erős rúgás. Harmadik társunktól közben a másik rendőr a táskát próbálta elvenni, nyakon ragadta, azok a karmolásnyomok a nyakán még most is látszanak. A táskát végül negyedik társunknak adta át, hogy menjen, telefonáljon valakinek, aki tud kínaiul. Addigra nagy csődület támadt, sokan álltak körül bennünket. Az öcsémet közben többször pofon csapták. Végül hármunk útlevelét visszaadták, negyedik társunk telefonálni ment, újabb rendőrök is előkerültek négyen vagy öten. A két fiút megbilincseltek, nekem hátracsavarták a karomat, majd betuszkoltak a rendőrökcsiba. A IX. kerületi kapitányságra vittek, két rendőr jött velünk, nem azok, akik megverték.”

A csődületből, amely a – szó szerint – véres jelenetet körülvette, legalább két személyt annyira felhábortott az, amit látott, hogy akcióba lendült. Mit tesz isten, két külföldi. Egyikük, egy külföldön élő agg magyar konzervatív jogászprofesszor a közelben lakó ismerőséhez igyekezett, amikor a mozgólépcsőn haladtában sikoltozásra, jajgatásra figyelt föl. Az dülta föl igazán, mikor látta, hogy a rendőrök nőket tángálnak (alighanem az egyik fiút is lánynak nézte). Mivel egyébként rokonszenvezik a kormánnyal, különösen felzaklatta a dolog. Így esett be ismerőséhez, aki viszont azonnal felhívta telefonon a Beszélő egyik országgyűlési képviselő szerkesztőjét. Így esett, hogy a Beszélő akkor telefonált bele a dologba, mikor az még javában folyt, talán éppen akkortájt ütlegelték a IX. kerületi kapitányság egyik kies szobájában G. M.-w.-t, a kínai lány öccsét. (Az eredmény egyébként olvasható *keretesünkben* az orvosi láttelelen.)

A másik személy egy belga származású fiatalasszony volt, fél éve él Magyarországon mint feleség. Magyar férjével Kínában ismerkedett meg, mindketten ott tanultak. Ő is hazafelé igyekezett éppen. Ő arra figyelt fel, hogy valaki ezt kiabálja: „rohadt kínaiak, menjetek haza!”

az egyik rendőr szitkozódott verés és rugdosás közben.

Az ifjú hölgy rohant segíteni – talán nem adaptálódott még eléggé minálunk. Gyorsan elmondta, hogy tud kínaiul, s mindjárt hozza a férjét is hazáról, aki szintén, s – vele ellentétben – magyarul is. A két metrőrendőr őket várta a helyszínen, s érkezett vagy húsz perccel később a IX. kerületi kapitányságra az önkéntes tolmács-házaspárral. Mi történt ezalatt a kapitányságon?

A IX. KERÜLETBEN

G. M.-1.: „Az öcsémet egy külön szobába vitték. Később, amikor újra bevezették, vérzett a szája, bal arcán két öklömnyi dagadás. Két hónappal ezelőtt gyomorvérzéssel kezelték, nagyon megijedtem.”

G. M.-w., fiatal gyerek, két nappal az eset után arca még mindig zsemleenyire dagadva, sápadt, ágyban van:

„Megkérdezte Gy., a tolmács, hogy mi történt velem, megverték? Intettem. Igen, többen is voltak, vagy tízen. Mikor gyomron rúgtak, majd összecsuksultam, s hogy az arcomba öklöztek, ahogy tudtam, védekeztem, de már a szájam is berepedt belül, vérzett. Mikor kivittek, sok rendőr volt már a szobában, köztük két magasabb rangú is. Újra elő kellett adni a történeteket. Mindent fölírtak. Kérdezték, ki ütött meg, de ahogy körülnéztem, azok a rendőrök már nem voltak a helyiségben. Én nagyon rosszul voltam, a magas rangú rendőrtiszt orvost hívatott. Hárman érkeztek, az orvos magával akart vinni, de én is bizalmatlan voltam, a nővérem meg átkarolt, és nem engedett. Nagyon féltett, nem tudta, mit csinálnak velem.”

A kínaiul tudó belga lány egyébként látta az elszállítása előtti percekben G. M.-w.-t még többé-kevésbé ép állapotban a Ferenc körúton, s aztán jó félóra múlva összeverten a IX. kerületi kapitányságon. A két időpont között csak rendőrök között volt. Kétség nem férhet hozzá, kik törték össze az arcát.

Az eseménydús est a kínaiak számára úgy ért véget, hogy végül is G. M.-1. két rendőr kíséretében hazament az öccse útleveleért. Ott feküdt az asztalon, benne az 1992. végéig érvényes tartózkodási engedély. Mindezek után a IX. kerületi kapitányság eljárást indított a kínaiak ellen „hatósági intézkedés akadályozása” címen, majd a négy kínai éjjel fél egy tájban távozhatott.

Beszélő-nyomozás

A Beszélő mindent megtett, hogy kiderítse: mely rendőrök, milyen megfontolásból ütlegelték a kínaiakat.

A IX. kerületi kapitány másnap nem tudott róla, hogy a kapitányságon bárkit is megverték volna. Erről nem szólt a neki írt jelentés. (Itt jegyezzük meg, hogy a külföldi diákok védelmére alakult Martin Luther King egyesület adatai szerint a IX. kerületi kapitánysághoz utcai inzultusok miatt panasszal forduló fekete diákokat többször megrugdostak és sértegettek ottani rendőrök.)

Az intézkedést a metrőrendőrség foganatosította, nekik semmi közük hozzá.

A metrőrendőrség fő-fő előjárója, a közrendvédelmi parancsnok szabadságra vonult. A közvetlen parancsnok azt mondja, hogy vannak bizonytalan mozzanatok az ügyben, eddig nem sikerült megállapítani, hogy milyen kötelékbe tartozó egyenruhások és civil ruhás detektívek folytak bele az eseményekbe, mindazonáltal nem merültek fel olyan körülmények, melyek indokolnák, hogy vizsgálat induljon az intézkedéssel kapcsolatban.

A kínaiak viszont elmesélték, hogy egyszer, egy „intézkedés”, vagyis igazoltatás során, a Batthyány téri metróállomás aluljárójában már elvett egyiküktől egy rendőrpáros hatezer forintot. Lehet, hogy feljebbvalóik elvi iránymutatásának végrehajtásán túl, miszerint nem kellene itt a kínaiak, egyes metrőrendőrök szolid haszonnal járó melléktevékenységre adták a fejüket. (Kommandós bérgyilkosok, álarcos rablók, bundatolvajok, másodállású

adósságbehajtók után végül is nem teljesen abszurd feltételezés.)

A kínaiak most, a Beszélő segítségével följelentést tettek a rendőrök ellen.

Ettől függetlenül dr. Túrós András, országos rendőrfőkapitány-helyettes megígérte a Beszélő szerkesztőjének, hogy gondosan kivizsgálja az esetet. A kínaiak ellen indított eljáráshoz tartozó mai (május 19.) kihallgatáson mindenesetre jelen volt egy tiszt az ORFK-tól a IX. kerületi kapitányságon. A szintén megidézett belga fiatalasszony megtagadta a tanúvallomást, s nyilatkozatához írásban hozzáfűzte: „nem kívánok részt venni ebben a piszkos, rasszista ügyben.”

HÁROM LELET

1992. május 15-én három kínai állampolgár jelentkezett a Mester utcai rendelőintézetben, és láttelelet felvételét kérték. Egybehangzó elmondásuk szerint május 13-án igazoltatást követően rendőrök bántalmazták őket.

G. M.-1.

A külsérelmi nyomok: 1. bal vállon kb. 10 cm átmérőjű, kékesen elszíneződött, duzzadt terime látható. 2. A bal medioclavicularis ízület felett kb. 3 cm átmérőjű, kékesen elszíneződött duzzanat látható.

Kórisme: Bal válhzom és bal mellkasfél zúzódása.

G. M.-w.

A külsérelmi nyomok: 1. bal arcfélen, illetve a bal járomív felett egy-egy kb. 3 cm átmérőjű, kékesen elszíneződött duzzanat látható. 2. A szájüregben bal oldalon a vestibulum nyálkahártyáján 1 cm lepedékkel fedett repedés látható. 3. Bal lábszáron distalis harmadában pörkkel fedett felületes hámszorosítások láthatóak. Elmondása szerint a gyomorszáj vidékét is ütés érte. Külsérelmi nyom nem látható.

Kórisme: az arc zúzódása és a száj nyálkahártyájának repedése.

L. Y.-z.

A külsérelmi nyomok: 1. A homlok középső harmadában, az ornyereg felett 1 cm átmérőjű, zezugos, pörkös, repesztett bőrseb látható. 2. A nyak jobb felén, a submandibularis abrasio látható. 3. A sternocleido mastoidealis elülső széle előtt 3, egyenként vonalas abrasio látható.

Kórisme: a homlok horzsolt, zúzott sebe, valamint a nyak horzsolt sebei.

„A rendőrségnek és a rendőrnek tudnia kell, hogy minden cselekedetért a miniszter vállal felelősséget. Mert mindig akad egy-két ember, akinek nem tetszik egy-egy keményebb intézkedés, pedig a közbiztonságunk minden bajának alapja a tétova rendőr.”

Boross Péter (Heti Magyarország, 1991. április 26.)

1992. MÁJUS 23.

BEFOGADÓ ORSZÁG

Szerkesztőségünk nemrégiben kapott egy kis csomagot. Az ASZ egy jelentése, valamint néhány belügyminisztériumi ügyirat volt benne. A csomagot minden jel szerint más szerkesztőségek is megkapták, hiszen például a Magyar Nemzet március 24-én egy leleplező cikket közölt „Szabálytalan szerződések, eltűnt milliók „ címen a csomagból kibányászható adatok alapján. A téma a Menekültügyi és Migrációs Hivatal gazdálkodása, továbbá a debreceni szovjet laktanya helyén létesített mindmáig használaton kívüli befogadó állomás pénzügyi lazaságai. A Beszélő ezúttal eltekint a gazdálkodási anomáliák elemzésétől, és inkább megkísérli áttekinteni a sikerágazatként számon tartott magyar menekültügy jelenlegi helyzetét.

HÁNY MENEKÜLT VAN?

1988, a nagyszámú menekült megjelenésének éve óta a múlt év végéig összesen 123 833 menekültöt regisztrált a magyar hatóság. E tömegnek 42,86%-a román, s 54,99%-a a volt Jugoszlávia állampolgára. Ezen öt év alatt a legkevesebb menekült, 5366 fő 1993-ban érkezett. Viszont több mint 80%-uk jugoszláv. A menekülők tehát fogynak. Nem valószínű, hogy azért, mert az üzöttek és veszélyeztetettek folyama apadna, talán nem jutnak el idáig, vagy a magyar határőrizet keményedett, a földönfutók nehezebben jutnak át rajta. Mindenesetre míg 1988-ban a menekülők 47,7%-a, '89-ben 79,4%-a és 1992-ben 11,7%-a illegálisan érkezett, addig 1993-ban a menekülőként belépők 2%-a sem jut be illegális úton.

A menekültügyet figyelemmel kísérő olvasó már 1991 óta ismeri a „menedékes” fogalmát. Így hívják az országban tartózkodó ideiglenesen menedéket élvező idegent. A Jugoszláviából menekülők (1991 óta összesen 68 ezer ember) döntő többsége nem a genfi konvenció értelmében lett menekült, vagyis tartós oltalomra igényt tartó, személyében fenyegetett üldözött, hanem a háborús viszonyok elől futó ideiglenes menedékes. A 68 ezer érkezőből 1993-ra 8521 maradt. A többieknek egy elenyésző töredéke tartósan letelepedett, más része továbbutazott harmadik országba, és ismeretlen tömege visszaköltözött vagy visszament a hajdani Jugoszlávia területére. Sokan, talán a legtöbben ma is Magyarországon tartózkodnak, de nem veszik igénybe a menedékes státussal járó kedvezményeket, viszont nem is kell alávetniük magukat a hatósági korlátozásoknak. Ezek közül a legkínosabb, hogy a menedékes státus elvesztésével jár, ha átlépik a határt szülőföldjük felé. E 8521 menedékes közül 2500-an laknak befogadó állomáson vagy átmeneti szálláson, és ott teljes ellátást kapnak, a többiek saját maguk gondoskodnak magukról a menedékeseknek garantált fejenként heti 1000 forintos segély igénybevételével. A heti 1000 forint és a háromhavonta meghosszabbítandó menedékes igazolvány feltétele egy hatóság által ellenőrzött befogadó nyilatkozat, és az, hogy a menedékes valóban ott tartózkodjon, ahova a befogadó nyilatkozata szól. A táborlakónak viszont csak engedéllyel és meghatározott időre szabad eltávozni a tábor területéről – legalábbis Nagyatádon –, csak engedéllyel fogadhat látogatót, és az útlevele nincs a zsebében, azt a táborirodán őrzik. 1993 folyamán a Menekültügyi Hivatal megszüntetett három (más forrás szerint négy) átmeneti szállást. A maradék három állandó és négy átmeneti szálláson zsugorodott 2500-ra az év első felében még négyezres létszám. 1993-ban a menekülttáborokban élők döntő többsége, több mint 80%-a boszniai muzulmán.

A NAGYATÁDI TÁBOR

A magyar katonai doktrína megváltozásával kiűritett nagyatádi laktanyát 1991-ben a széteső Jugoszláviában kirobbanó háború horvát és magyar nemzetiségű menekültjei számára nyitották meg átmenetileg. A háború csak nem akar véget érni, s a nagyatádi átmeneti szállás azóta is üzemel, s a déli szomszédságból érkezők legfontosabb befogadó állomása. Mára

minden épületben szolgálatot teljesít két szociális munkás. Óvoda, iskola, két középiskolai osztály és kórház áll az ideiglenesen oltalmazottak rendelkezésére. Vagyis a tábor üzemeltetése „szakszerűvé” vált. A menedékesek egy kis részét állandó munkával foglalkoztatják: a kevés vajdasági vagy horvátországi magyar tolmácsol a szociális munkások, az egészségügyi személyzet mellett és a portán, mások rendben tartják az udvart, segítenek a konyhán, és fűtenek. Ezért 45 forintos órabért kapnak. A tábor vezetője, Horváth Lajos maga is szociális munkás, de a lakók legtöbbször nincs tisztában a hivatalos hierarchiával. Számukra az igazgató a tábor biztonságáért felelős rendőrtiszt, mert a kilépési és látogatási engedélyeket ő írja alá. S hogy a menekültellátás tulajdonképpen civil humánszolgáltatás lenne, az talán nem eléggé egyértelmű a menekültügyben dolgozók előtt sem; a Menekültügyi és Migrációs Hivatal úgynevezett helyi szervei, tehát a nem budapesti központban tevékenykedő munkatársak a megyei rendőrkapitányságokhoz tagolódnak be, s így nem csoda, ha a nagyatádi tábor vezető szociális munkása a „helyi szervet” az idegenrendészeti hatóság munkatársainak véli. Talán a profi üzemszerűséggel függ össze az is, hogy az angol-amerikai önkéntes lányok közreműködése a tábor életében problematikusává vált.

Február 12-én a Népszabadságban Miklós Gábor riportot közölt a nagyatádi menekülttáborról. Eszerint akkor mind a tábor, mind a Menekültügyi Hivatal vezetői elismeréssel beszéltek Max Marcus és társai „szolgálatáról”. Március 15-én Max eljött Nagyatádról. A vezetők alig titkolt ingerültséggel emlegetik, hogy Maxéknak jobban kéne alkalmazkodniuk a táborvezető elképzeléseihez.

A 24 éves, a Columbia Egyetemen politológia szakot végzett Max Marcus 1992 augusztusától tevékenykedik Nagyatádon. A Nemzetközi Oktatási Intézetbe jött dolgozni Magyarországra, eleinte emberjogi és filantróp (Boross Péter hajdani belügyminiszter terminológiáját követve) hajlamainak engedve csak alkalmanként járt le Nagyatádra, ahol angol-magyar tolmácsként tette hasznossá magát, mivel már egész jól bírta nehéz nyelvünket. Azután játszani kezdett a gyerekekkel, majd a tábori gyerekek rajzaival felfegyverkezve, hazament New Yorkba, előadásokat tartott, segítséget kért a jugoszláviai polgárháború Magyarországon rekedt menekültjei számára. A tekintélyes IRC (International Rescue Committee) Alapítvány vállalta, hogy finanszírozza Max és még legfeljebb nyolc önkéntes tevékenységét a nagyatádi táborban. Ebből a pénzből vásároltak szerbhorvát nyelvű könyveket Zágrábban és Belgrádban, és gyerekszínjátást szerveztek díszletekkel és jelmezekkel.

Egyéb adományokból homokozót építettek a gyerekeknek és amerikai fiatalok segítségével kosárlabdapályát a serdülőknek. A Nemzetközi Női Klub – főképp az itt élő diplomatafeleségek alkotják – segítségével alakítottak ki a táborban férfi és női tornatermeket. Kézimunka-alapanyagot szereztek, amelyből a menekült nők eladható termékeket készítettek, a pulóvereket, takarókat és szőnyeget főképp az itt élő amerikaiaknak értékesítették, s így az asszonyok egy kis pénzhez jutottak. Az érdeklődőket angolul tanították, gitárokat és más hangszereket szereztek be, hogy az ehhez értő menekültek sorstársaikkal foglalkozhassanak. Nyolc önkéntes még nem jött össze, de négyen, majd hárman rendszeresen tevékenykedtek a táborban. Tapasztalataik szerint az egyhangú és zsúfolt tábori életben talán a legjobban a külvilággal való emberi kapcsolatok hiányoznak, a feszültségoldó beszélgetések. A lányok tehát legfontosabb tevékenységüknek azt tartják, hogy aki igényli, ahhoz betérnek egy kis beszélgetésre. A tábor vezető szociális munkása egy idő múlva kifogásolni kezdte, hogy a lányok csak a menekültek egy szűk csoportjával foglalkoznak, s a többiek így szegényebbek lesznek. Hol itt az egyenlő bánásmód? De talán az is számított, hogy a táborban lakó lányok, akik mindent láttak, és gyakran kritikusak is voltak, beszélni tudtak a táborba látogató nyugatiakkal, akikkel a táborvezetőség nyelvtudás híján nem; hogy önálló kapcsolatokat tudnak fenntartani a nyugati országok követségeivel, s így a táborvezetők nélkül is egyengetni tudják a menedékesek esetleges befogadásának útját. Summa summarum, decemberben a

Menekültügyi Hivataltól fax érkezett, hogy január 31-étől a lányok nem lakhatnak tovább a táborban, és nem fogadhatnak vendégeket. Februárban „próbaidőre” csak délután 6-ig lehettek a tábor területén. A lányok arra hivatkoztak, hogy angol nyelvtanfolyamaikat vacsora után tartják. Márciusban nagylelkűen 8-ig engedélyezték jelenlétüket. Most itt tartunk. Nem világos, hogy az újabb önkénteseket beeresztik-e majd. Az sem látszik biztosnak, hogy a beszerzett hinták köré épül-e játszótér, ahogyan Maxék tervezték. A Menekültügyi Hivatal részletes programot kér. Max négyoldalnyi sűrűn gépelt magyar nyelvű beszámolóját nem tekintik elegendőnek. Lehet, hogy az üzemszerűvé váló menekültellátást igazából már zavarják a nem fizetett alkalmazottak. Nemcsak a Max-féle önkéntesek, hanem a menekültként érkező boszniai orvosok, horvátországi ápolónők sem mind orvosok és ápolónők már. A szarajevói orvosok, horvát ápolónők egy részét hazai munkavállalók váltották fel.

A MENEKÜLTÜGY CSENDES SZÍNEVÁLTOZÁSA

1988-ban, mondhatni össznemzeti cinkos szolidaritás fogadta az erdélyi menekülteket. Majd 1989-ben az NDK-sokat. Ennek az együttérzésnek s a rendszer összeomlásának szívmengető aurájában alakult ki a menekültügyi intézmény- és szokásrendszer. Nagylelkű volt, nagyvonalú és befogadó. Csakhogy ez a nyugati példákból táplálkozó humánus szemlélet abból az időből származott, amikor a fejlett országokba összesen évi 60-70 ezer menekült érkezett, 1992-ben viszont közel 700 ezer. Már Nyugat-Európa is kézzel-lábbal védekezett, s Boross Péter belügyminisztériuma valamint rendőrsége is igyekezett ehhez felzárkózni. Nagy Boldizsár, a toleráns és tájékozott nemzetközi jogász 1992 márciusában a Beszélő vitaestjén így fogalmazott: „A feladat banális, de megoldhatatlan.” Ugyanezen alkalommal arra intette a kormányt és a liberális közvéleményt egyaránt, hogy ne mosson össze négy különböző dolgot: a bevándorláspolitikát, a menekültpolitikát, a kisebbségi politikát és az áttelepülő magyarokkal kapcsolatos politikát. „A nagy hibát ott követte el a kormányzat – jó szándékúan –, hogy a menekültpolitikát a kisebbségi politika eszközeként vezette be Magyarországon.” Boross Péter igyekezett kiköszörülni a csorbát, amikor kijelentette: Magyarország megtelt. Ha most figyelmesen tanulmányozzuk az adatokat, azt tapasztaljuk, hogy a kisebbségi politika és a menekültpolitika – bár tízezres nagyságrendek helyett ezres nagyságrendű vándorlást engedélyezve – most sem válik el világosan. Hogy lenne másképp értelmezhető, hogy az 1993-ban érkező 5366 menedékkeresőből mintegy 4300 magyar etnikumú, alig kevesebb, mint az 1992-ben érkező, összesen 16 204 menekültből. A magyar kormány csöndesen bezárta az ajtót a kisebbségi magyarok áttelepülése előtt. A „menedék” az a kiskapu, amit a zárt ajtó mellett hagyott. A menedékkeresők túlnyomó része – úgy tűnik – magyar áttelepülő. A menekültpolitika csöndes fordulátát a Menekültügyi és Migrációs Hivatal csöndes átalakítása kíséri és könnyíti meg. A Menekültügyi Hivatalt a múlt év elején végrehajtott kormányátalakítás során odaadták Morvay István kispap államtitkárnak, és a hősi időszak reformszellemű szakemberei lassan eltávoztak, nőtt ellenben a hivatali kisegítő apparátus. Mindenesetre a Keletről jövő menekültáradatra való felkészülés jegyében – mint a szerkesztőségbe érkezett iratcsomó tanúsítja – a menekültügyi pénzekből épült egy rendőrőrs Debrecenben, s egy komplett, üres, bármire használható tábor, zsíros megrendelést biztosítva a Vario Invest Kft.-nek. A menekültügy, úgy látszik, magyar ügy.

1994. ÁPRILIS 21.

MI VAN A HEGYEN MESSZE TUL?

TEMESVÁR

*Munkatársaink helyszíni tudósításai*⁴⁴

REMÉNYEK ÉS SZORONGÁSOK

A Beszélő száguldó riporterei december 28-án kora reggel egy rozzant *Ladával*, melynek csomagtartója a Menedékbizottság segélyküldeményével volt tele, Nagylaknál maguk is átlépték a román-magyar határt. A hivatalos tájékoztatásban megígért konvoj szervezésnek és katonai biztosításnak híre-hamva sem volt, a nyájasan mosolygó román határőrök minden körülményeskedés nélkül, egy intéssel bebocsátottak minket a meglehetősen üres országútra. Rettenthetetlen munkatársaink azonban dacoltak a veszéllyel, s elindultak magányosan Temesvár felé.

Temesvár belvárosában, a házak falán nem egy kézzel írott plakátot láttunk román nyelven: „Tőkés László, veled vagyunk!” „Tőkés László, Temesvár visszavár!” (Tudvalévő, hogy itt még az írógépeket is elkobozták, a felszabadult társadalomnak semmiféle technikai készsége sincs a szabadság gyakorlásához.) A nevezetes gyülekezeti ház kapuján (mely egyszersmind a református pap lakását is magában foglalja) szintén román nyelven olvasható: „Tőkés Tiszteletes Úr! Szőnyeggel és virággal vár Temesvár népe!” – az épület egyik frontjára félembernyi betűkkel ezt festették fel megható kezek: „Traiasca Doina Cornea”, a másik frontra pedig ezt: „Traiasca Tőkés László” (traiasca: éljen).

Mintha a megbékélés és összefogás mézesheteit élnék Románia nemzetei.

Temesvárott ez nem 1989. december 22-én, a Conducator bukásakor kezdődött, nem is december 17-én, amikor Tőkés László házából elindult a rendszer elsöprését kívánó tüntetés, s talán még december 15-nél is korábban. A beszámolóik szerint ugyanis a gyülekezés már 15-én, pénteken délután kezdődött a ház előtt, s már ekkor szervezett csoportban ide vonultak több közeli román nemzetiségű gyülekezet (pünkösdisták, baptisták) hívei, hogy szolidaritásukat fejezzék ki az üldözött magyar lelkésszel és gyülekezetével. A román hívők végig kitartottak. A lelkeket, nemzeteket egyesítő pünkösdről énekeltek, miközben a szeku ügynökei ablakokat és kirakatokat törtek, hogy ürügyet teremtsenek a „fasiszta, huligán csőcselék” erőszakos szétveréséhez. A délutáni műszak után hazafelé tartó tömeg a villamosról látta a csoportosulást. Sokan leszálltak, és ott maradtak. Románul skandálták az ablak alatt: „Sze-re-tünk!” S éltették ott Doina Corneát is. Tőkés ügyét tehát a temesváriak nemcsak most, a győzelem után tartják közös ügynek. A lázadó magyar reformátusok, az emberi szabadságjogok mellett álltak az iszonyatos kockázat napjaiban is. Tőkésék utolsó temesvári óráinak tanúja volt egy fiatal házaspár. Talán inkább a felsorakozó rendőröktől félve, mint hősiességből mentek be 16-án, szombaton este a lelkészlakba, s kerültek hajnalban a szeku fogságába a többi hét otlélvővel együtt. Ok mesélték, hogy Tőkés, lenézve a ház előtt feketéllő tömegre, románul mondta: „úgy látszik, magyar nacionalistából román vezető lettem!”

A református gyülekezeti ház sarkánál áll egy nagy, csúnya, feltehetően millenniumi emlékmű az itt kivégzett Dózsa György tiszteletére. A talapzatra hosszú, millenniumi stílusú szöveget véstek hajdan, szerepel benne Mária, a magyarok nagyasszonya. A két háború közötti hülyeség vésővel eltávolította a szövegből a „magyarok” szót. A szöveg így nyelvtanilag értelmetlenné vált, a feliratot elékteleníti a cenzúra bornírt, üres, téglalapja. Ennek a temesvári magyarok szóhasználatában csak Máriának becézett emlékműnek a tövében kezdődött, a „Maria” volt az első két nap egyik jelzőoszlopa. Ez a gyűlöletet nevelő nemzeti pöffeszkedéseket és álságosságot megtárgyasító szobor.

---

⁴⁴ F. Havas Gábor és Solt Otilia együttes riportja.

Sorsdöntő napok

A Mária-szobortól induló, s gyorsan dagadó tömeg az első perctől mindenre elszántnak mutatkozott. Az oszlatásra bevetett vízágyúk egyikét például pillanatok alatt darabokra szedték, és bedobálták a Bega folyóba. Félelemre pedig lett volna bőven ok, mert akármit mond is ma az új romániai hatalom, Temesváron katonák is lőttek, szúrtak, ütöttek az első napokban, amíg a Conducator még hatalmon volt. Szerdán, december 20-án fordult meg a helyzet, amikor a munkások elfoglalták a város három legnagyobb gyárát, köztük egy vegyianyaggyárat, s azzal fenyegetőztek, hogy felrobbantják.

Hogy csütörtökön, 21-én több ezer – állítólag 22 ezer – fejszével és lapáttal (gyalogsági ásó, hommage a Tbiliszi?) felszerelt olténiai hazafias gárdista érkezett a városba. Őket azzal mozgósították szűkebb hazájukban, hogy a magyar hadsereg betört Temesvárra, s azt kell kiverni. Az olténiai gárdistákat azonban már nem lehetett bevetni. A városban győzött a felkelés, nemcsak a hadsereg, hanem a fél szeku is átállt csütörtökre. A gárdistákat már a pályaudvaron körülvette a lakosság: etették, itatták és ölelgették őket, úgy magyarázták, hogy Temesvár nincs veszélyben, Temesvár győzött. Az olténiaiak közül sokan visszafordultak. Egy csoportjuk azonban a helyiekkel együtt besodródott az Opera előtti térre, ahol a tömeg ezekben a napokban éjjel-nappal kitartott. Valaki az Opera erkélyéről lekiabálta: az olténiaiakat azzal küldték ide, hogy a magyarok megtámadtak bennünket. „A magyarok velünk vannak” – skandálta válaszul a tömeg.

Szerdán, december 20-án a katonaság már nem fogott fegyvert a lakosságra, a gyárak igazgatói és vezérkaruk kinyilvánították csatlakozásukat a munkásokhoz, az elmúlt napok alatt elfogott kb. 2000 embert kiengedték a börtönből, s az Opera erkélyéről (az Opera előtti tér volt a felkelés központja) Lórin Fortuna, ez a fiatal számítógépes, aki elég bátor volt hozzá, hogy valamiféle népvézéri szerepet töltsön be a forró napok alatt, Ceausescu rádióbeszédét úgy konferálta be, hogy „most a gyilkos fog beszélni!” E beszéd után azért megfagyott a vér a temesvári erekben. Az ország még mindig néma volt körülöttük, s elkészültek rá, hogy a Vezér eltünteti Temesvárt a föld színéről. Nekik rohantak már e téren gumibottal, ásóval, kutyával, vízágyúval, szuronnal, tankkal, lőtték őket géppuskával szemből, hátulról és helikopterről, sok jóra nem számíhattak. Az Opera erkélyéről most azért könyörögtek az alkalmi szónokok, hogy ne meneküljenek lakásaikba, tartsanak ki a téren. És maradtak. Sokan maradtak, egész éjjel maradtak. Féltek, fáztak, hazamentek egy forró teáért, egy pokrócért, és visszajöttek. Azt kiabálták: „Nem vagyunk gyávák!” Utólag hozzáteszik: ilyen lassan még sose jött el a hajnal.

Kié a hatalom?

December 26-án Lórin Fortuna lett a Nemzeti Megmentési Front megyei szervezetének elnöke. Vagyis akkor igazították hozzá az új, forradalmi közhatalmi testület elnevezését az új központi hatalmi szervhez, s intézményesítették a felkelők hatalomátvételét, alighanem eléggé egyedülálló módon ennek a romániai forradalomnak az eddigi történetében. A Ceausescu-hatalom itt elég hamar összeomlott, tulajdonképpen már december 17-én. A nem sokkal a legutóbbi pártkongresszus előtt kinevezett megyei helytartó, Radu Balan (korábban már volt itt városi párt- és tanácsitkár) nem volt hajlandó lövetni a tüntető tömegre. Sőt, a városi titkár, bizonyos Petru Moc, pénteken, december 15-én este, a Tökés-ház előtti gyülekezés hatására kíséretével elment a lelkészhez, és megígérte, hogy felülvizsgálja a kilakoltatásáról szóló végzést, beüvegezteti bevert ablakait, és ellátja élelemmel, mivel a szekus gyűri fenyegetésében Tökések napok óta nem tudtak vásárolni. Csak Tökés küldje el az utcán csoportosulókat! S valóban, másnap reggel overallosok jelentek meg üvegtáblákkal, s megcsinálták a ház ablakait. (A mesterek között Tökés felismerte néhány héttel korábbi álarcos támadóinak egyikét...). A városi politikai vezetés tehát mintha kereste volna a békés megoldás lehetőségét, miközben a szekus mégis ment a maga útján. Balan nem lövetett,

állítólag őrizetbe is vették, s megjelent helyette Ilié Matei, az elődje, aki a Ceausescu-klán tagja, majd még egy előd, bizonyos Pacoste, valamint a hírhedt Bobu és mások – összesen négy PB-tag. Ok aztán hozzáláttak, hogy végrehajtsák a Idán döntését: mindenkit megsemmisíteni, aki a hatalom ellen fordul! A felkelés győzelme után, vagyis december 21-én az átállt régi apparátus még Balant tette meg a Román Demokratikus Front elnökévé. Az ő fényképe és életrajza szerepel a Luptatorul Banatean „új sorozatának” 1., december 22-i számában. Temesváron azonban nem a hadsereg vette át Ceausescu hatalmát, hanem a felkelés, és a felkelők nem Balanra vágytak. S néhány nap múlva, az új hatalom első sajtótájékoztatóján már Lórin Fortuna volt az elnök. Őrá viszont az átállt régi apparátus nem vágyik. „Amatőr!” – mondta rosszkedvűen (talán szorongva?) egyik régi apparatcsik, természetesen szintén a helyi Nemzeti Megmentési Front tagja – „ilyenekkel nem lehet politizálni!” – a száguldó riporterek nem akarják félrevezetni az Olvasót, miszerint hűvös érdeklődéssel várják a „kié a hatalom?” kérdésének további alakulását. Érdeklődésük nagyon is lázas, de nem korlátozódik Temesvárra és Romániára. A kérdés egész térségünkben ugyanez.

Sok minden más is ismerős volt Temesváron. A helyezkedések. A vadonatúj hősök és hazafiak, a sarokba húzások, hogy gyorsan elmondják egymásról, ez még két hete mekkora párttag volt, s magukról, hogy megmondták már 10 éve, s mennyi disznóságot nem követtek el, hogy mind áldozatok, tisztas állásaik ellenére.

A szerveződő Bánsági Magyar Demokrata Szövetség bölcs és tiszteletre méltó vezéregyénisége, aki egyébként a budapesti sajtóból értesült róla, hogy az országos bizottságnak is tagja, igyekszik elejét venni a lejáratosoknak és a bűnök hánytorgatásának. „Mindenki vizsgálja felül, hogy mennyire kompromittálódott. S aki nagyon, abban legyen annyi ízlés, hogy ne törekedjék vezető szerepre. Egyébként mindenkinek helye van köztünk, mi senkit nem fogunk kigolyózni, aki részt akar venni az új, demokratikus magyar politikai életben.”

Talán szóra érdemes még, hogy megpróbáltunk utánajárni: honnan került be a romániai forradalom szimbólumai közé a lyukas zászló, hogy támadt fel ugyanaz a jelszó Bukarestben, mint Berlinben (Mi vagyunk a nép!)? – Azt a választ kaptuk: a jugoszláv és a magyar televízióból...

1990. FEBRUÁR 10.

ISKOLAALAPÍTÓK ESETE AZ ÁLLAMI VAGYONNAL

Az újabb szellem felküzdésének nemcsak ideológiai akadályai vannak – ez a tanulsága körsétánknek a nem állami tanintézetek körül. Bár az oktatás politikai ellenőrzése lazult, mégis, mégis sokat kell fáradozni.

Előttem fekszik egy lista. Huszonnyolc tételt tartalmaz, különféle iskolakísérletek jegyzékét. (Az összeállítás hetekkel ezelőtt készült. Azóta minden bizonnal terebélyesedett.) A politikai szabadság első fuvallata szülők és pedagógusok szívét dobantotta meg: közel az idő, amikor a gyerekek azt tanulhatják az iskolában, ami *igazán fontos*, és úgy, ahogy *igazán jó*.

Van ami már megy

Leggyorsabban az egyházaknak ment. A nagy felekezetek sorban kaptak engedélyt középiskolák alapítására, de nemcsak engedélyt, hanem épületeket is az államosítottak ellenében. Számos működő intézménynek költözködni kell, hogy az evangélikusok, reformátusok és izraeliták gimnáziumai helyet kapjanak. Mostanában indul Óbudán az első „alternatív”, alapítványi középiskola is Horn György szervezésében, tekintélyes vállalatok támogatásával. Az iskola abszolút kuriózum ugyan a tanügyben, maga az alapító, a fiatal Horn azonban már jelentős igazgatói múlttra tekint vissza.

Néhány korábban „türt” általános iskolai pedagógiai kivétel most kísérletként zöld utat kapott, ám a többi iskolaalapító, akinek a háta mögött nincs politikailag kitüntetett, *figyelemre érdemes* tekintélyes testület vagy hivatalosan *elismert* szakmai múlt megfelelő kapcsolatrendszerrel, az alig-alig jut előbbre.

Nem ingó akadályok

Az érvényes oktatási törvény egyáltalán nem teszi lehetővé a nem állami iskolák működését, ám az egyedi engedélyt a Művelődési Minisztérium viszonylag könnyen adja – megelőlegezve a várható új szabályozást. Csakhogy az iskolához nem csupán engedély kell, hanem, mint a háborúhoz, pénz, pénz és pénz. És megfelelő épület, mert ezt megfizetni vagy akár bérelni magánszemélyekből szerveződő csoport nem tudja. Különösen a fővárosban nem, ahol hirtelen minden ingatlan nagyon értékessé vált annak, aki birtokolja egy, akár hosszabb ideje is használaton kívüli épület kezelői jogát. Ilyen leplezetlenül talán soha nem érvényesült a *tulajdon monopóliumjellege*, mint manapság, amikor azon kesergünk, hogy az állami tulajdonnak nincs gazdája. Akár évek óta elfeledett, romlásnak indult ingatlanokat hirtelen borsos bérleti díj ellenében kíván hasznosítani a kezelő, meglévő bérletek díját pedig szemrebbenés nélkül duplájára emeli.

A Laresz-óvoda bérleti kalandja

Így járt például a már patinásnak nevezhető, eredetileg kisszövetkezeti, ma alapítványi formában működő *Laresz-óvoda*. Nyolc éve nyújt speciális szolgáltatást – nehezen kommunikáló, rosszul beilleszkedő gyerekek nevelésére vállalkozik –, s alapítása óta szívós szabadságharcot is folytat egyenjogúsításáért. Mivel a Laresz-óvoda nem állami intézmény, bevételeiből kell fenntartania magát. Mindig is szigorú költséggazdálkodást folytatott, hogy ne legyen túl drága, hiszen a gyerek betegsége lapos pénztárcájú szülőt is sújthat. 1989 őszére végre elérte azt, amiért évek óta eredménytelenül kilincsel: a szülők ugyanolyan tanácsi támogatást kapnak az itteni óvodai helyekre, mintha gyerekeik tanácsi óvodába járnának. Pályázaton nyert pénzekkel, az alapítványi formából származó adókedvezménnyel végül is a múlt félévben a speciális óvoda a beteg gyerekek szüleinek nem került több pénzbe, mint ha bármely állami óvodát vették volna igénybe, s a fizikai körülmények sem voltak rosszabbak.

1990-ben azonban az óvodaépületet bérbe adó XIII. kerületi tanács a *bérleti díjat duplájára kívánja emelni*. (Ez gyerekenként havonta közel 1000 Ft többletköltség.) Nem mintha más jelentkező több pénzt ígért volna az épületért, csak mert a tanácsnak kell a pénz, s mert teheti.

Magyar Waldorf – kivétel erősíti a szabályt

A magyar Waldorf-iskola és óvoda alighanem azért kezdhették működni, *mert Solymáron vetette meg lábát*, és nem Budapesten. Egy parasztház ára mégsem elérhetetlen, s a falusi telken a szülők maguk is rakhatják a falakat évről évre, ahogy az iskola újabb évfolyamai belépnek. Most körülbelül ilyenek a kilátásaik. Erre telik a támogató, de pénztelen solymári tanácstól, a Művelődési Minisztériumtól kapott 2 millióból, a Soros Alapítvány félmilliójából, egyéb adományokból és a szülők havi – kezdetben 700, most már 1300 Ft-os – hozzájárulásából, amit azonban csak az fizet, aki vállalni tudja. Néha a németországi Waldorf Szövetség ösztöndíjával gondosan kiképzett pedagógusokat az iskolaalapítók ügyvezető igazgatója saját zsebéből fizeti ki, mivel a Pest Megyei Tanács az ígért pedagógus státusokat nem állja, holott a solymári Waldorf a *tanács helyett* lát el közoktatási feladatot.

Egy kis séta izgalmas házak körül a világi zsidókkal...

A világi zsidó iskola alapítói a fővárosban kezdtek szervezkedni, mert megrögzött urbánusok, mert itt élnek, mert itt működnek azok a szellemi műhelyek, amelyek az iskola hátterét képezik, mert Budapesten sokkal könnyebb kommunikálni az országgal és a világgal, mint bármely más hazai településen (akárhogyan is értékeljük ezt a tényt), s nem utolsósorban mert bíztak az átadott MSZMP-épületek, a felszabaduló szovjet és magyar katonai létesítmények, a kiürített munkásobjektumok kulturális és szociális célú hasznosításáról szóló MSZP- és kormánynyilatkozatokban.

Ok is, mint annyian mások. Ami azt illeti, akad iskolának alkalmas felszabadult épület, nem egy és nem is kettő.

A Magyar Zsidó Kulturális Egyesület iskolaalapító bizottsága (vezetője Várhegyi György iskolaszociológus) rögtön az egyesület születésekor megalakult. Sok identitását kereső magyar zsidó szeretné, ha gyerekei egy nem vallásos szellemű, de a magyar mellett a zsidó kulturális hagyományt is továbbító, zsidó történelmet és irodalmat is oktató, liberális iskolában tanulnának. 1989 szeptemberében a bizottság egyedi engedélyt kapott az alapításra, s pályázati úton 2 milliót – csakúgy, mint a Waldorf. A pénzzel hozzáfoghattak a 3 éves óvodából, 6 osztályos elemiből és 6 éves középiskolából álló, Amerikában működő modellt követő intézmény tanterveinek, tankönyveinek kidolgozásához. A 125 ezer Ft-os összeggel induló alapítvány okiratát a miniszter két hónap alatt jóváhagyta, 1990. január 12-én rákerült a pecsét.

Talán azért ment ilyen gyorsan, mert a Közép-európai Befektetési Társaságban is érdekelt amerikai illetőségű Ronald S. Lauder úr jelezte érdeklődését, s kilátásba helyezte támogatását. (Ranschburg Ágnesek „Életfa” alapítványa 9 hónapja nem nyeri el a jóváhagyó pecsétet, holott kreativitásfejlesztő programjuk iskola-előkészítő része évek óta működik fölöttébb kalandosan, különböző művelődési házakban.)

Mivel a dolgok ilyen szépen haladtak, Várhegyiek elindultak helyet keresni a tekintélyes iskolakomplexumnak. Mert szülői áldozatkészség ide, minisztériumi pályázatok, Ronald S. Lauder úr támogatása oda, ekkora épületet venni vagy építeni ők sem tudnak. Ámde az iskolaalapítók érthetően türelmetlenek, elvégre ők is jó negyven évet vártak. 1990 őszén indítani szeretnék az óvodát, 1991-ben az elemi és a középiskola 2-2 (alsó és felső tagozatot kezdő) osztályát.

Találtak három épületet a Városliget környékén. A *Gorkij fasor 34-36.* alatti impozáns palotában a szovjet követség tartott fenn *orosz gimnáziumot*, ám ez évek óta nem működik, az iskolának kialakított nagy ház üresen áll.

A régi zsidó gimnázium a *Munkácsy utca 5-7*-ben alkalmas lenne kollégiumnak – jelenleg a *kormány használja*. S végül megfelelne az MSZMP felosztás előtt álló *Társadalomtudományi Intézetnek* otthona a Benczúr u. 33-ban. Hamar írtak a miniszternek a Gorkij fasori és a Benczúr utcai épületért. A kiszemelt *házak* azonban *elérhetetlenek bizonyultak*, mint a művelődési miniszterhelyettes válaszából kiviláglik. A néhai orosz gimnázium kezelője a szovjet nagykövetség, s nem adja. Át akarja alakítani lakásnak és irodának. A Társadalomtudományi Intézetet pedig a kormány feladatostul, épületestül átnyújtotta a Tudományos Akadémiának.

A készséges minisztérium, ha épületet nem is, ötletet adott a Világi Zsidó Iskolának. Vegyék szemügyre a *VI. ker., Lendvai utcai és a XIII. ker., Vízafogó utcai munkásőrtámaszpontokat!*

Várhegyiek megnézték. Nem felelnek meg nekik, a szemle mégis tanulságosnak mondható. Az egyik bázis a szovjet nagykövetség hátába épült, a másik pedig – egészen új – benn a Láng Gépgyár telkének a sarkában, egyformán közel a Lánghoz és egy szomszédos ipari vállalathoz. Az iskolaalapítók elmerengtek kissé a munkásőrbázisok telepítési koncepcióján s a meglepően friss beruházáson.

A boldogító „igen” azonban nem azon múlt, hogy a kérőknek tetszik-e az ajánlat. Február közepén a minisztérium ismét jelentkezett. Megsúgta, hogy a két épületre már rengeteg épületvadásznak felhívták a figyelmét, s különben is, talán nem is lehet megszerezni, mert eladják őket. A Lendvai utcáért például – ami egyébként a zsidó iskolának kicsi lenne – 55 milliót kér a hasznosítással megbízott kormánybiztos. Egyben elárulta azt is, hogy a *munkásőringatlanokra* a picit titokzatos *Állami Fejlesztési Intézetnél* (V., Deák tér 5.) lehet pályázni.

De fürgén, mert a határidő március első napjaiban lejár. – *Ki tud erről?* – kérdezte Várhegyi Györgyöt e sorok írója, mikor a beszámolónak ehhez a pontjához értek. S megállapították együttesen, hogy kizárólag azok a boldogok, *akiknek valaki megsúgja*. Az a lelkes pedagógus, aki csak hetekkel ezelőtt fogott bele egy újabb iskolai alapítvány szervezésébe (a tudósító történetesen ismer ilyet) – biztosan nem.

Igen-igen titokzatos pályázat?

A világi zsidó iskola fáradhatatlan alapító vándorai elmentek az Állami Fejlesztési Intézetbe is. A pályázható épületek listáját ugyan nem kapták kézhez, de a velük foglalkozó udvarias tisztviselő nem két, hanem négy – szerinte iskolának alkalmas – ingatlan címét adta meg. A már ismerteken kívül a kispesti és az óbudai pártház mellettiekét. Egyébiránt elárulta, hogy a Lendvai utcai épületbe maga a Pénzügyminisztérium államilag zárolt vagyont kezelő intézete költözött be, és marad is, legalább még egy évig. Az alapítók meglepődve állapították meg, hogy minden újabb találkozás a kormánytisztviselőkkel merőben új megvilágításba helyezi azokat a viszonylatokat, amelyekről minduntalan azt hiszik, hogy már korábban pontos tájékoztatást kaptak. Szerettek volna megkapaszkodni valami szilárdba, valami biztosba, érdeklődtek hát a munkásőrvagyonra vonatkozó *pályázat pontos feltételeiről*. *Ha biztosat vártak, bizony csalódtak*. A pályázat a zárolt vagyon közcélú vagy értékesítés útján történő hasznosításáról szól. Enyhén szkeptikus szemlélőben az a benyomás alakul ki, hogy a kormánybiztostól az Állami Fejlesztési Intézetbe átcsúszott zárolt vagyont az új partement és az új kormány alakulása előtt két héttel homályban maradó belső körök azoknak osztják el, akiknek akarják.

Az iskola azért jó, mert az ember már az alapításból is *nagyon sokat tanul*.

1990. FEBRUÁR 24.

HATÁRVIDÉKEN

Záhonytól Zaláig

Akarod tudni, kedves Olvasó, hogy mit jelent közép-európai országnak lenni? Szállj fel a vonatra, s menj el mondjuk Zala megyébe, köszálj egy kicsit busszal, gyalog vagy biciklivel; aztán szállj fel a vonatra megint, utazz el – például Záhonyba! Sétálj egy fél napot arrafelé! (Az egész lebonyolítható egy hétvégén. Gépkocsival még annyi se kell. Kis ország.) A tudósító mintegy véletlenül megtette ezt, s most megosztja Veled élményeit.

Az ország átellenes sarkai markánsan különböztek egymástól 15, 10 vagy 5 évvel ezelőtt is, de a másság sokkal szembeszökőbb lett, mióta – hogy a belügyminiszter tömör megfogalmazását vegyem kölcsön – „Grószék átjáróházzá tették az országot”, vagyis kinyitották a határokat. (A keletit valamivel később, mint a nyugatit. A nagykaput, vagyis a szovjet-magyar kishatárátkelést elég hamar becsukták megint, de hogy, hogy nem, a záhonyiak megtalálják a módját, hogy hetente többször átjárjanak. A trükk titkait nem kívánom leleplezni.) A szabadság fuvallatára emitt zúdul be Nyugat, s nyomában nemcsak kiadó szobák, hanem kipuolt panziók, vendéglők bújnak ki a földből; amott türemkedik be a keleti élet. Sátortábor és hulladékmező a Tisza-töltés oldalán, s gazdagon burjánzik az össznépi, tehát akár demokratikusnak is nevezhető korrupció. A nyugati határon át csordogál a kedvelt schilling, az üzletekben az eladólányok németül is csacsognak pár szót legalább, a keleti végeken szerény kis forintunk maga is előkelő keményvaluta. Fekete árfolyama négyszeres a hivataloshoz képest (5, sőt 4,5 Ft egy hivatalosan 19 Ft-ot érő rubel), s a határ túloldalán forintért minden azonnal kapható, amire a szovjet állampolgár egy évig is várhat. „Papírforma szerint egy csapágyat se hozhat be senki a SZU-ból, de valójában akár egy traktort is” – foglalják össze gyakorlati tapasztalataikat a záhonyiak. Keleten és Nyugaton is varázslatos gyorsasággal bontakozott ki a feltételekhez rugalmasan alkalmazkodó sokszereplős piaccgazdaság, s mindkét végvidéken virágzásnak indult az élet. Zalában is, Záhonyban is erős a liberális hang: a határon túli gazdaságokkal való intenzív kapcsolatokat akarják, sokkal több önállóságot és nagyobb szabadságot. Zalában a Magyar Köztársaság bürokratikus törvényei gátolják a lehetőségeket, Záhonyban inkább a szovjet gazdaság szervezeti rendje. A zalai önálló mezőgazdasági vállalkozó, téeszüzemág-vezető, a Tejipari Vállalat szakemberei és a kavicsbánya szakszervezete egyaránt önállóságot, szabad export-importot akar. Partnerei a határ túloldalán ott várnak üzletre készen, de nekik trösztökkel, külkervállalatokkal kell viaskodniuk, s a hasznot elviszik tőlük. A szemfüles záhonyiak pedig nem találnak partnert odaát; számlával, szabályosan egyszerűen nem lehetséges üzletet kötni. Például: egy záhonyi vendéglős megszagolta, hogy a csempészárúként megismert és kedvelt kaviárt igen jó áron lehetne eladni egy német vendéglőláncnak. Csakhogy számla kell és minőségi bizonyítvány. „Akár száz karton kaviárt kilopnak nekem a gyárból, és áthozhatom Magyarországra, amiből a vállalat egy kopejkát sem lát, de 10 doboznyt sem enged nekem megvenni és kifizetni.”

Mindez bizonyára nem újdonság a kutatóknak, minisztériumi tisztviselőknek és a vállalati szakembereknek, csakhogy a liberális, piaccgazdasági következtetéseket és követeléseket Zalában is, Záhonyban is olyan emberek fogalmazzák meg, akik egy-két évvel ezelőtt nem gondolkodtak ilyesmiről. Barázdált arcú tréningruhás vasutasok, akik a választási gyűlés előtt a krumplijukat szedték ki a ház melletti kertből, prémesállat-tenyésztők, gebinesek. Szóval „a nép”, amely itt, a határszéleken hihetetlen gyorsasággal válik polgárrá. Polgárrá, aki a kezébe akarja venni ügyeit.

A megyei előterjesztések és elemzések még a legutóbbi hónapokban is azt dokumentálták itt is, ott is, hogy különösen hátrányos helyzetű régiókról van szó, s különösen nagy költségvetési támogatásra van szükségük. Aprófalvak, fenyegető munkanélküliség stb. Mindez persze igaz, de az elborzasztó statisztikák alatt-mögött, különösebb állami segédlet

nélkül, kihajtott az eleven élet a kicsi szabadság ege alatt. Kezd öntudatra ébredni.

Zalában is, Záhonyban is kissé értetlenül fogadják a határok bezárását kívánó hangokat, a „lengyel piac” üldözését. A zalaiak tudják, hogy a sajtjukat a külkereskedelmi vállalat nem tudja eladni, s a belföldi fogyasztó fizetőképes kereslete is szomorúan véges, de a jugoszláv és osztrák bevásárlóturisták boldogan veszik. A záhonyiak állítják, hogy ők a sokkal nyereségesebb, feldolgozott élelmiszert adják el a Szovjetuniónak – vagyis a Szovjetunió polgárainak –, mint az államközi kereskedelem, amely csak olcsóbb nyers húst. Nem esnek kétségbe a turistapiacot kísérő szeméttől sem; nem betiltani kell, hanem kezelni ezt a kölcsönösen előnyös kereskedelmet. S talán anélkül, hogy tudnák, ők is úgy viselkedtek, mint a csodált burgenlandiak, akik a határtól tíz méterre berendezték a magyarok számára legkívánatosabb cikkek üzleteit. Záhonyban cirill betűkkel hirdetik a használt autókat, az illatszereket, magnókat a bódék és a családi házak garázsában nyitott „kisáruházak”. Remélhetőleg, ha újra megnyílik a kishatár, nagymamamegőrzőket és szállásokat is nyitnak a szovjet fizetőképességhez alkalmazkodva.

A határvidékeken sokakat izgatnak az önkormányzati választások. Politikai porondra léptek társadalmi típusok, akik eddig csak csendben igyekeztek követni érdekeiket, s intézményesíteni szeretnék ezeknek a másokkal közös érdekeknek a szabadságát. Lehet, hogy önbizalmuk túlzott, de most úgy látják, hogy településük közössége meg tud állni a lábán, ha békén hagyják, és nem vonnak el tőlük minden jövedelmet.

Álljon itt illusztrációként egy heroikus-megható dokumentum egy olyan településről, ami a térképen sem szerepel, kb. 100 lakosa van, 48 választójogú polgára. A kiáltványt egy káposztatermelő és – feldolgozó – egyébként mérnöki diplomával rendelkező négygyerekes vállalkozó – fogalmazta s bocsátotta az általa szervezett falugyűlés elé. „Én négy napja kezdtem politizálni, mikor rájöttem, hogy Nemesboldogasszonyfa esetleg önálló falu lehet” – mondja azzal a lázzal a szemében, ami sok tekintetben fellobbant valamikor egy évvel ezelőtt, az első népszavazás idején. A határvidék, az aprófalvak talán most ébrednek. Jól teszik.

1990. SZEPTEMBER 22.

POLGÁRMESTEREK

Gyalogolni jó!

Meg vonatozni is jó. Ajánlom figyelmébe a gyorsaság, a kényelem, a hatékonyság megszállottainak, akik autón járnak. A magyar vonat ugyan nem viszi el az embert egészen oda, ahova menni szeretne, meg talán nem is akkor indul, amikor a legjobb lenne, de megéri. Aztán jöhet a busz, az autóstoppal meg a gyaloglás. Ha süt a nap, és nem fúj nagyon gorombán a szél, merő élvezet. Különösen a kedves zalai dombhajlatok között, ahol sűrűn követik egymást a barátságos falvak.

A Beszélő tudósítója – aki egyszersmind Zala megye országgyűlési képviselője is – majdnem találomra vágott neki szombat délben, hogy megismerkedjék a frissen választott polgármesterekkel. Sok jelöltet, tervet, izgalmat ismert még a választást megelőző időkből. Kik győztek? Mi lett? Az a három falu, ahová eljutott, nem az egész ország, még csak nem is egész Zala. De legalább véletlen minta: oda megyek, ahová a legközelebbi vonat indul, s oda tovább, ahová sikerül.

A vonaton mindjárt megtudtam, hogy a szombat délelőtti budai piacon nem kelt el a felhozott kacska. Árengedménnyel sem. Útitársam kettőt kénytelen visszavinni a hajnalban idecipelt hatból. Félig béna kézzel rendezgeti szegény a csomagját, a két kacsát meg a Retek utcában vásárolt tojásokat. Ott ugyanis 3,60, Fehérváron meg 4,60 darabja. Vasutas, ingyenjegye van, a piacozás így csak az életét emésztí, a pénztárcáját nem. Fialat asszony, négy gyerek, a legkisebb hároméves alig múlt. Ő maga leszázalékolását várja: elvesztette a hangját, és megbénult a keze. Mióta hazakerült a kórházból, alig mozgó ujjaival tömte a kacsákat mostanáig, de nincs tovább, mivel: a kukorica hiánycikk. Az eladhatatlan kacsák hűtőládába kerülnek, majd megeszi a család. De pénz kellett volna, pénz!

Keszthely – végállomás. Nemsokára indul egy busz Sármellékre. Tudósításom színhelye tehát Sármellék és környéke lesz. Kicsit várni kell. Politikai intermezzo: egy töpörödött néni nagy hangon magyaráz. Milyen más világ volt '45 előtt! Mindenki megkapta a neki járó tiszteletet – ő nem beszél a levegőbe, tudja, benne volt, írógépet a bíróságon. Egy éltebb úr, simléderes sapkában és vödörrel, replikázik: „Kádár alatt persze jó volt magának a nyugdíj?” S mikor befut a sármelléki busz, csaknem öltre mennek. A néni felkurjant a buszsofőrnek: „Gratulálok! Sármellékről kimentek az oroszok!” a bácsit majd a guta üti már. „Kimentek. Azért nincs olaj! Mert kidobtuk őket. Majd ha gallyakkal melengetheti a kezét télen, mert nem lesz fűtés, akkor gratulálhat!” Indul a busz, a két öreg egyre messzebből hadonászik tovább a járdaszígen.

SÁRMELLÉKEN

Jó hosszú, csöndes falu – asszonyok beszélgetnek a kerítések mentén. „A polgármester? Az elnököt választották meg újra, Vendelt. Nagyon rendes ember, keresse csak meg nyugodtan. Biztos beeresztik.” Igen, Sármelléken a papírforma érvényesült, bejött a régi elnök. 1982 óta van hivatalban. Idevaló, tizenkét holdas gazda unokája, itt lakik, itt dolgozott majdnem egész életében. Talán ezért győzött, méghozzá igen nagy fölénnyel. Vonyarcon, Pacsán a volt elnök 4-5 többlétszavazattal nyerte el a polgármesteri széket. Sármelléken az is „jöttment”, aki hét éve itt él, azt még nem ismerik meg a falu másik felében. Aki teheti, Hévízen, Keszthelyen dolgozik, ott építkezik a gyerekeinek, s titokzatos közvéleményformáló erőnk nyomán a legnagyobb társas érték a faluhoz való hűség. Itt születni, itt élni-dolgozni, itt meghalni. A falu, bár alsó fokú központnak jelölték ki, nem vált vonzásközponttá. A környéket Keszthely szívja magához, Sármellék, ha nem is drámai gyorsasággal, de öregszik. A választás előtt alig-alig ébredt. Nincsenek itt a pártok. Az elnök szövevényes kapcsolatrendszerével csak a plébános szállt versenybe, mígnem az elnök biztatta: ne a templomban politizáljon, csinálják meg a Kereszténydemokrata Pártot. S rögtön

barátságos viszonyt is alakított velük. A hagyománytisztelő, idősödő többség, amelyiknek az élete ma is Sármellék, megegyezett Vendelben – akinek egyébként ez a keresztnéve. De ezt csak tőle tudtam meg. Mindenki Vendelként emlegette. A képviselő-testületbe sem került be senki, aki ne Sármelléken született volna. Az idegenből jött értelmiséget leszavazták. A polgármester persze MSZMP-tag volt, s a párttitkár bizalmából jelölték ki tanácselnöknek annak idején. De katolikus is, gyerekeit annak rendje és módja szerint megkereszteltette. Szívósan, kis óvatos lépésekben ment előre, mint a legidősebb fiú, egyetlen érettségizett a négygyerekes családban. A tanárképző főiskolát már saját erőből, levelezőn végezte el. Nem gyarapodott látványosan: a nagyanyjától örökölt vertfalú házat bővítették, abban laknak. Kis szülő – szintén örökölt – s befejezetlen építkezés egy faluval közelebb Keszthelyhez, a mindjárt felnőtt gyerekeknek. Nem egészen 50 éves, erős, mint aki kemény testi munkát végez, a haja teljesen ősz. Az óvatos falu nem látta okát, hogy elkeresse régi elnökét. Választási programja: járda és szemétszállítás. Fontos, de nem világforgató tervek. Mennek tovább Sármelléken, ahogy eddig. Ezt szeretnék.

Zalavár

Nem így a társközségekben, a szomszédban! Zalavár el akar szakadni, s megválasztották azt a jelöltet, aki ezzel a programmal állt elő. Történetesen szabad demokrata.

Pedig „jöttment”, pesti, nyughatatlan agrárértelmiségi. Csak 1982-ben költöztek ide, ahelyett hogy nyaralót vettek volna, amiért elindultak. Menet közben meggondolták, Zentai brigádvezetői állást vállalt a téeszben.

Összeakasztotta már a bajszát (szakállá is van) főnökével, a közös téesz elnökével is. Fellépett ellenjelöltnek a legutóbbi téeszelnök-választáson. Ott vesztett – némi manipulációk is belejátszottak s most fellépett újra. Nem vette el a kedvét, hogy az előző harc nyomán elfelejtették emelni a fizetését, s a feleségét – szintén agrármérnök, szintén pesti – kiutálták a téeszből. Ahogy nem ijedt meg korábban sem. Mérnöki diplomával a zsebében évekgig buszsofőrködött, ha nem volt jobb megoldás.

Válni akar „ágytól-asztaltól”, önálló községet akar, önálló téeszt. S a Sármelléknél jobban előregedett, jobban kiszívott Zalaváron ő győzött. A választás izgalma, ahogy ez előre is látnivaló volt, a kis, szerepkör nélküli falvakat, a gyarmatosított társközségeket járta át igazán. Újra élni akarnak, merészen álmodoznak.

A Zentai-házban kamarazene árad: a nagyra nőtt Zentai gyerekek Mozartot játszanak. Az idősebbik zongorázik, a kisebbik fuvolázik. A ház mellett az istállóban hét tehén, két üsző meg a kisborjú, az udvaron kacsa, csibe: a pesti asszony (apja kereskedelmi attasé volt Prágában, miután megjárta Rákosi börtönét) itt gürcöl gumicsizmában a kiegészítő jövedelemért.

„Igazi magyar tarka vagyok” – jellemzi magát az örökmozgó, nyughatatlan polgármester. „Török, szerb, sváb, zsidó.” Zalavár jómódú falu volt, és az is lesz. Idegenforgalom, virágzó téesz, vállalkozás. Idegenforgalom már van. Éppen az évi nagy búcsú napjára érkeztem, a templom mögötti tekintélyes forgatagban vietnami bizsuárusokat fedezek fel némi elképedéssel.

Zalaapáti

Kicsit messze van gyalog, feladom hát az elveimet, s beülök Zentaiék Trabantjába. A nagyfiú vezet, a kicsi megtol minket, mert a polgármester Trabantja csak így indul.

A választás előtt keresztülutaztam ezen az alig 2000 lelkes falun. A főutca fölött vagy öt hatalmas transzparens feszült: „Polgármesterjelöltünk Farkas Ernő” felirattal. Ő lett a polgármester.

„Nem szeretek veszíteni. Abba kezdek bele, ami 100%-os” – mondja kerek pereg, csöndesen, mosolyogva az újdonsült „független” polgármester, aki az utolsó pillanatban

szánta rá magát az egészszre. Azt hiszem, ez a 35 éves vállalkozó tüneményes tehetség. 29 évesen vette át a helyi Áfésztől szerződéses üzemenként az építőanyag-kereskedést. '88-ban megvásárolta, idén pedig még egy telephelyet nyitott Hévízen. 14 alkalmazottja van. Kérdezem, minek köszönheti az üzleti sikert? „Nagy választék, szolid árak, rugalmas, udvarias kiszolgálás.” Zalaapátiban vásárolnak építőanyagot kb. 40-50 km-es körből, mert Zalaapátiban jobb vásárolni, mint másutt. Ennyi az egész. A helyi SZDSZ kapacitálta, de Farkas Ernő először nem állt kötélnek, nem akar politizálni. Ám a jelölőlista lezárása előtt három nappal rájött, hogy a régi tanácselnöknek, aki keresztbe tett egyébként minden vállalkozónak, amíg tehet, nincs esélyes ellenfele. Ekkor sorompóba lépett mint független, SZDSZ-szimpatizáns. Csinált egy választási újságot – a 3. számot már azért, hogy megköszönje a bizalmat –, maga írta némi szerkesztői segédlettel, maga nyomtatta. Meghívott egy sárkányrepülőt, aki egy fél napig röptette a vállalkozó kedvű, apáti lakosokat, aztán szervezett egy falugyűlést. A terem dugig tele lett. „Egy kampány bizonyos fokig öngerjesztő folyamat” – magyarázza. Olyan biztossággal építette fel a kampányát, kereste meg a munkatársakat hozzá, mintha egész életében ezt csinálta volna. Veszített vele szemben a régi elnök, aki szociális segélyeket osztva gyűjtögette az ajánlócédulát, és az orvos, aki a rendelőjében. Kétszer annyi szavazatot kapott, mint a második helyezett. Jól ismerik, sejtik, hogy 100%-ra megy, és addig nem nyugszik, amíg ezt a zalaapáti önkormányzati üzletet sikerre nem viszi. Gyönyörű falu, gyönyörű helyen. Négy főútvonal találkozásánál. Ha telekspekuláns lennék, haladéktalanul ingatlant szereznék Zalaapátiban.

Zala megyében 32 régi tanácselnököt választottak újjá az első választási fordulóban, és nyolc „külső”, új ember lett polgármester eddig. Nagy kalandba fogtak.

1990. OKTÓBER 13.

HASS, ALKOSS, GYARAPÍTS!

Elfelejtettem ugyan megkérdezni, de azt hiszem, hogy a szatmárcsekei polgármester nem gondolt faluja egykori nagy szülőttére, Kölcseyre, mikor végiggondolta, hogy mit fog csinálni új méltóságában. Feltehetőleg a szabad demokraták programjait sem tanulmányozta, s nem olvassa a Beszélőt sem. Viszont alighanem kiváló emberek tanították a szatmárcsekei iskolában, és súlyos személyiségek között nevelkedett a hajdan módos csekei gazdacsaládban. Mindenesetre szóba került az iskola és a család, mikor csekei cigány ismerőseinknél tett látogatásunk nyomán a hallottakon és tapasztaltakon elálmélkodva megkerestük.

Szatmárcsekén, az ország északkeleti csücskében, közvetlenül a szovjet határnál, de még Záhonytól, Mátészalkától is messze, nem pusztultak el teljesen ennek a büszke falunak a tradicionális viszonyai. A távolságon kívül őrizték a jól ápolt, hatalmas almáskertek, amelyek mindig adtak némi függetlenséget a gazdáknak. S ebben a tradicionális rendben a falu cigány lakosságának is megvolt a helye: egy-egy nagycsalád udvarának a végén. A lehető legnyomorúságosabb hely, a számonkívülieké, a tökéletesen nincstelen függőké, mégis, bizonyos kölcsönös szolgáltatásokkal kijelölt hely. Napszámosok, sármunkások a gazdánál, de a gazda patriarcha, aki még orvost is kerít, ha kell, s cipőt ad a gyerekeknek az iskolába járáshoz.

Ez a viszony persze nem emancipált, alapja a velünk született, a meghaladhatatlan egyenlőtlenség, de a szereplőknek neve és arca van, az egyik gazda lehet jó, a másik rossz, s az egyik cigány is különbözik a másiktól. S ennyivel hajlékonyabb a maga szigorú hierarchizáltságában is, mint az a személytelen kollektív elutasítás, ami a modern világban egy-két évtized alatt kifejlődött.

A tradicionális együttélés Szatmárcsekén is megbomlott. Megváltoztak az arányok: a cigány lakosság nőtt, a nem cigány („magyar” – bár a nemesi birtokok jobbágyai és zsellérei katolikus szlovákok voltak) csökkent. A hetvenes évek végén a falu lakosainak már közel 20 százaléka volt cigány. S a cigányok meg is indultak: a tsz keményen becsukta a kaput előttük, maradt ott is a napszám, s ők a jobb pénz reményében követték az építőipari munkaerő-toborzókat. S valóban, sokan papíron többet kerestek mint a gazdák a tsz-ben; hétvégén, mikor Pestről, sőt a Dunántúlról hazajöttek az ingázók, tele volt velük a kocsmá. A falu beállni látszott az általános trendbe: az iskola külön cigány osztályt nyitott, s eltűntek a pár évvel korábban még oly gyakori tisztán, szépen, hibátlanul író gyerekek. A helyi hatalom háborút indított a cigányok ellen. Rendőr, tanácsi bírság, szigorított javító-nevelő munka, állami gondozásba vétel – mint másutt.

Az újabb fordulat vagy három-négy éve vált érzékelhetővé, talán azért, mert a régi iskolaigazgató lett a tanácselnök. Vagy másért, ki tudja. Talán a Szeta sokéves szívós munkája is ott lapul a dolgok mélyén. Akárhogy is, némi kontrollt gyakorolt. Mindenesetre a falu a közhasznú munka konstrukciójának felhasználásával megpróbálta ott tartani az ingázókat, s segítséget adott ahhoz is, hogy a másutt enyészetnek induló faluszéli „cs” házakból porták alakuljanak.

Az önkormányzatban van nemzetiségi képviselő. Kemény versengésben nyerte el mandátumát a testvérbátyjával szemben – s csöndben meg kell állapítanom: igen jól döntöttek a választók, ő a sokkal különb ember.

S az új polgármester utánajárt: milyen cigány szervezetet tudna elhozni Csekére. A Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetségére talált rá, hívta őket. Tizenöt taggal megcsinálták a helyi szervezetet, s a polgármester nyomatékos segítségével hozzáfogtak, hogy valami vállalkozást szervezzenek a 15 családnak. Földbérletet szereztek a tsz-től, 15 holdat, a ígéretet cukorrépa-szerződésre. Az MCKSZ segítségével megtalálták az Autonómia Alapítványt, ami kamatmentes kölcsönt adott az induláshoz. Mire pénz volt, a tsz visszamondta a cukorrépat, a polgármester Nyíregyházán és Békés megyében tárgyal, hogy

mégis összehozzanak valami üzletet. (A bab nem jó – mondja –, mert nagy a kísértés, hogy ínségben maguk megegyék. S akkor csak az adósság marad. Uborka vagy olajtök.)

A polgármester maga is vállalkozó, ő, más gazdákkal együtt, a tsz-től bérel földön dohányban utazik. S nem is titkolja, hogy kell a napszámos. Hat, alkot, gyara-pít. S új – távolról sem konfliktusok s érdekütközések nélküli, de dinamilms fejezetet nyit a cigány-magyar együttélés ma oly kilátástalannak tetsző történetében.

1991. ÁPRILIS 20.

MI VAN A HEGYEN MESSZE TÚL?

Sok megfigyelés támasztja alá, hogy az önkormányzati önállóság legjobban a kistelepüléseket hozta mozgásba. Tudósításunk egy Budapesthez közeli, de különféle körülmények folytán tegnap még világvégi falucska újraéledési próbálkozását mutatja be.

Ki SEM VETKŐZVE

Összetekert damaszt-, fiókon- és kasmírgöngyölegeket nézegetünk – egyik végükön kissé elütő színű, tarkább szegély. Ráncolt szoknyák ezek a kelmehengerek, így, összetekerve kell őket tartani, hogy a ránc ki ne menjen belőlük, míg évtizedek alatt szét nem mállik az anyag is. A korc alatt sűrűn levarrt szoknyát szépen elredőzve az asztalra terítették valamikor, fehér ruhát borítottak rá, és rátették a kemencéből kiszedett forró kenyereket. Mire a kenyér kihűlt, ott maradt a szoknyában az éles ránc.

A ráncolt, apró mintás szoknya nem múzeumi emléktárgy erre. Ahogy a busz kanyarog a falu felé, a krumpli- és a kukoricaföldeken ráncos szoknyás asszonyok kapálnak a késő délutáni napsütésben.

Hatvanéves háziasszonyom – a polgármester édesanyja – azt meséli, vagy hatvan szoknyája van. Egy feketét még az anyósától kapott, sokat maga varrt lánykorában. Szőtt is: lepedőt, terítőt, törülközőt, ezek is ott sorakoznak a szekrényben szépen hajtogatva. A polgármester édesanyja még soha nem hordott más ruhát. Egyébként szigorú tradíciók ide-oda, a tót özvegyasszony is szenvedélyesen s célszerűen üzletel.

Ringanak a ráncolt, rövid szoknyák, míg megyünk a pincesor felé. Olyan fűgén szalad fel a hegyre, hogy alig tudom utolérni. Ő kapálja a szőlőt, a fia soha nem ér rá, már vagy tizenöt éve. Hol ifjúsági klubot vezet, hol Pesten szobafestő, hol meg maszek zöldséges a szomszéd faluban, aki hajnalonta a Bosnyák téri piacon szerzi be a készletét.

Új vállalkozás

Most polgármester. A zöldségboltot bérbe adta, hogy belevethesse magát a faluügyekbe. Engem minden szál ideköt – mondja, aztán némi gondolkodás után pontosabban fejezi ki magát. „Minden érdekeltségem itt van. Ha felhozom ezt a falut, megsokszorozom a vagyonomat.” Idegenforgalmi központot akar itt csinálni, ezért szállt ringbe a helyi választásokon, s megkapta a szavazatok több mint 75 százalékát.

Kis, patkó alakú falu, barátságos, lágy hegyek között. Alig több mint ötszáz ember lakja (1960-ban még 1100-an voltak, 1970-ben 840-en – ez volt a tsz-szervezés eredménye –, 1980-ban 610-en.) 1974-re nemcsak a tanácsot, a teljes iskolát szüntette meg a településfejlesztési koncepció, hanem „elvitték a tsz-t is”, vagyis hozzácsapták egy három falura lévőhöz. Ennek köszönhető, hogy a táj ma szinte érintetlen. A falu határának nagy részét nem művelik, visszahódította a rét, s elhagyott gyümölcsösökön át olvad az erdőbe. A bekötőútnak itt van vége.

Kenyérkeresésért el kell menni

A kis „zsáktelepülés” kimaradt a kádári konjunktúrából, a magabírók továbbmentek, a régi, fatornácos, kőalapú parasztházak helyébe alig épült új. Azért nem üresek, mert be-beköltöztek a faluszéli kunyhókból a cigányok. A bájos archaikus falut a városi nyaralók sem nagyon ismerik, pedig ház, kert lenne bőven, ám az országnak ez a gyönyörű kis szelvénye a turistatérképről is lemaradt. A Honvédelmi Minisztérium nem járult hozzá, hogy rákerüljön, mivel a környező hegyek egyikének tövében van egy HM-üdülő. Nem kívánatos, hogy az istenadta nép, akinek nem telik az Alpokra, arrafelé mászkáljon. A természetjáró szövetség felfestett ugyan egy 46 km hosszúságú turistautat a festői várromok, rétek, sziklák, források között, de nem ismeri a kutya sem. Derékig érő harangvirágok, margaréták, sárga nőszirmok, ezerjófüvek lepik be a sziklatetőket háborítatlanul. Jobbára csak a gombászó falusiak járnak

arra.

Bár a polgármester győzelmi beszédében kijelentette, hogy „B. falut a 23. óra 59. percében vettük át”, a piszkos pénz szelleme azért meglegyintette a falut a polgármester előtt is. A tsz-központ nemrégiben egy kis bevételt akart, s kifaragta a falu határában a zártkerteket. 97 db 12x100 méteres üdülőtelket bocsátott áruba, átlagosan 26 ezer Ft-ért. El is kelt mind, pillanatok alatt, nem formális kapcsolatok kis csatornáin keresztül. A polgármester mindenesetre a falu javára igyekszik fordítani a nyaralótelepeket: létrehozott egy magisztrátust, olyan notabilitásokból, akik nem laknak itt, de érdekeltek. Mint jó menedzserhez illik, főleg a tömegkommunikációt célozta meg. „Harmincötzör nyomtatták ki a falu nevét a megyei sajtóban, mióta itt vagyok!” – mutogatja a lapkivágásokat. A jó bornak ugyanis kell a cégér, reklám kell, figyeljenek föl rá! Tanulják meg a nevé!

Újjáépítési periódus

Az új helyi „politikai hatalomnak” első dolga volt rendbe hozni a 20 éve nem üzemelő tanácsházát. Összesen 60 ezer forint munkadíjat fizettek ki, a többit a szenátor urak maguk csinálták. Most a volt tűzoltószertár van soron, azt reparálják át iskolának. Egyetlen tanteremben folyik ugyanis tanítás, „a Kádár legszebb találmányában, a kultúriskolában (egybeépített kultúrház és iskola). Osztatlan 1., 2., 3. osztály működik, a többi gyereknek utazni kell. Szeptembertől két osztály lesz, 1-3 és 2-4, a negyedikeseknek angollal. Heti négy órára szerződő angoltanárt már találtak, tanítónak pedig eljön egy helyben lakó, gyesen lévő pedagógus. „Helyi pedagógusokat szeretnénk” – magyarázza a polgármester. A tervek egymást kergetik, de meg is csináltak már egyet s mászt október vége óta. Például egy útszakaszt – 500 ezer forintért – az 1953-ban létesített „Újtelepen”. „Harmincnyolc év alatt nem bírták megépíteni” – teszi hozzá a polgármester. A faluban állandóan nagy kupacokban áll az építőanyag. Most is. *Bolond vagy, Laci* – mondják a polgármesternek, amikor az első szállítmányokat ledobálták –, *ezt szét fogják lopkodni*.

Ti vagytok bolondok! – felelte ő. – *Aki ezt ellopná, az most mind engem támogat. Az építőanyagot tényleg nem lopja senki.*

Mi van a heggyen messze túl? Építettek három hidat a falun keresztül kanyargó tiszta vizű kis patak fölött. Most is épül egy, társadalmi munkában. Az anyagot a polgármesteri hivatal adja, a munkát az a háztulajdonos, akinek a háza így megközelíthetővé válik autóval is.

Cigányok és „parasztok”

Ez történetesen a „cigányvajda”, akit a polgármester nevezett ki próbaidőre. Nem éppen széles körű demokráciára utaló megoldás, de a semminél több. Jenő az „etnikai kisebbség szószólója” az önkormányzati testületben. Van állandó jövedelme – rokkantnyugdíjas – és némi szava, mert elég iskolázott. Egyébként 17 cigány család él a faluban, a lakosság 10 százalékát alkotják. A Liberális Klub rendezvényén, ahová meghívtak, nagy csapat tinédzser verődik össze, elég szokatlanul, barna és fehér bőrűek vegyesen. Az ifjúsági klub tagjai. Helyiséget, parabolaantennás színes tévét kaptak, de cserébe folyvást mozgósítja is őket a polgármester úr, most az új – szebb helyeken végigvezető – turistaút kipucolásához hívogatja őket, a legtevékenyebbnek magas-tátra kirándulást ígér. „Nekünk szerencsénk van, nem lakik itt túl sok cigány” – mondja a polgármester, s talán nem is tudja, hogy a falu épp a cigányoknak köszönhetően maradt életben: ezért van aránylag népes ifjúság. A cigány-magyar együttélés mikéntjéről az elveknél többet mondanak a tények. A Liberális Klubba külön trüppokban érkező, de együtt pusmogó fiatalok. A helyi közmunkabrigádnak, amelyet a polgármester azoknak szervezett, akik munkanélküli segélyre sem jogosultak (bruttó bér 8000 Ft, plusz 600 Ft étkezési hozzájárulás, 70 százalékot a Megyei Munkaügyi Központ áll, pályázattal nyerték el ezt a pénzt; öt tagja „magyar”, két tagja cigány). („Laci! Azt mondják a faluban, hogy részegeseket vettél föl dolgozni!” szól be a sokszoknyás mama a fiatalok

étkezőkonyhájába. „Mutassanak nekem mást, aki eljön 8000 Ft bruttóért!” – üzeni vissza a címzett. „Jóska tényleg kapatos volt csütörtökön, kiírtam neki a szabadnapot. Le kell dolgoznia” – egészíti ki, már csak befelé, nem a mamának, a falunak.)

Szociálpolitika

Eseti szociális segély nincs. Aki kér, kap faluszépítő munkát 500 Ft-os napszám ellenében. Az öregek rendszeres szociális segélyein, a 12 öreg étkeztetésén és a hétgyerekes evangélikus papnak adott rendszeres nevelési segélyen kívül megcsinálták a helyi nagycsaládos egyesületet. Benne van minden magyar és cigány család. A nagycsaládosok hétről-hétre összeírják háztartási szükségleteiket, s ezt az önkormányzat nagykereskedelmi áron adja oda nekik. Nem vagyok benne biztos, hogy ez a világ legesleghatékonyabb szociálpolitikája, de tagadhatatlanul koncepciózus. S a rend kedvéért még hozzá kell tenni, hogy a kis, elhagyott falu most nagyon gazdag. Nemcsak a településenkénti 2 milliós járandóság óriási pénz itt, hanem a központról való leválás során is jelentős összeghez, 1,2 millió forinthez jutottak a vagyonmegosztásból. Elég szokatlan ez, s kicsit gyanakszom is, hogy a nagy aktívumban szerepet játszott a testvérfalu választási küzdelmeiben való tevékeny részvétel. („Bedobtam magam az ő kampányukba is, mert nem akartam, hogy a régi tanácselnök legyen a polgármester. Viszont rájöttem, ha nem győzünk, engem kicsinál – ott a zöldségesboltom. Muszáj volt nyerni az ellenjelöltnek!” Nyert is.)

KULTÚRCENTRUM SZTÁROKKAL

Nem zárhatom le ezt a kis beszámolót úgy, hogy ne meséljem el a polgármester egyik legutóbbi üzleti húzását. A polgármesteri hivatal újjáépítésével egy lendületben a ház háta mögött építettek egy 400 fős szabadtéri színpadot is, amire nagy szüksége van egy jövődóbeli idegenforgalmi centrumnak. Elvégre kultúra is kell, nem elég a hegy, a parasztház, a kényelem, a ráncos szoknyás lángossütő asszonyok. (Mert lesznek szabadtéri kemencék is.) Viszont, ha már van színpad, rendezvény is kell. Gyereknapi sztárokkal és szponzorokkal; ez megvolt, ez jó. Baptista evangelizáció, az ország több gyülekezetének részvételével; ez is jó. Június elején meghívták Torgyánt, tartson nagygyűlést a szabadtéri színpadon. („Vannak itt kiscgazdák?” – vetem közbe hitetlenkedve, mert a Liberális Klubban nem láttam őket, holott ahol vannak, el szoktak jönni kötözköd-ni.) Kiscgazda ugyan nincs egy se, de mondd meg, leít tudok felléptetni a szabadtéri színpadon, amiért idejön nekem négyszáz ember és az országos sajtó? Torgyánt! S eljött Torgyán, eljött 500 ember messze környékről. (Megírta a sajtó. Hamincötödször is kinyomtatták B. nevét.) Kiscgazda nem lett egy sem.

1991. JÚNIUS 29.

ÚJ SZEREPLŐK LÉPNEK A SZÍNRE

Miközben a felnőttek (pedagógusok, pártpolitikusok, szakértők) ádázul csatáznak az oktatási törvény, nemzeti tanterv s az iskolák életét meghatározni kívánó koncepciók fölött, jelentkeznek a gyerekek is. Innen-onnan hírek röppennek föl diák-fellépésekről, engedetlenségi akciókról, érdekvédelemről. Az egész ország értesülhetett a budapesti Rákóczi gimnázium diákdemonstrációjáról kedvelt tanáruk megtartásáért. A gyerekek profi módon mozgósították a médiát: az iskola konfliktusaival kapcsolatban a széles nyilvánosság előtt kellett megszólalni az érdekelteknek.

Kevésbé vagányul, de azért következetesen léptek fel egy vidéki város gimnáziumának érettségizői. Az egyik diák faliújságcikkben kritizálta az iskola merev és sznob vezetőit, mert a szalagavató bálból ki akarták tiltani a szakmunkástanuló fiatalságot. Az igazgató és köre fenyegetésekkel akarta kényszeríteni az ifjú demokratát, hogy ugyanezen a faliújságon gyakoroljon bünbánatot. A gyerek nem volt erre hajlandó. Válaszképpen megfenyegették az egész érettségiző évfolyamot, hogy nem rendeznek nekik szalagavatót, ha nem határolják el magukat a lázadótól. A diákok kitartottak társuk mellet, kibéreltek egy vendéglőt, s maguk szervezték meg szalagavatójukat. A nyilvánosságot azonban kerülték, mert félnek tanáraik bosszújától. Még a továbbtanulási esélyeiket is leronthatják.

Mi az az ODU? Országos Diák Unió, középiskolások érdekvédelmi szervezete. Még 1989-ben alakult, a KISZ védőszárnyai alatt, de év végén otthagyták az utódszervezetet, a Demiszt, csak a MISZOT-ban (Magyar Ifjúsági Szervezetek Országos Tanácsa) maradtak benn. Az ODU tagjai egyes települések középiskolás szervezetei, illetve egyének, diákok, tanárok, pártfogó felnőttek, a döntéshozó szervben a képviseleti fórumban azonban csak diákoknak van szavazati joguk. Az ODU-nak van egy országos irodája, egy szem hivatásos munkatárssal, aki tavaly érettségizett, s az ODU első elnöke volt.

Ideges halásztelki mezőgazdasági szakiskolások

Január 16-án elgyötört gyerekek toppantak be az ODU irodájába, a halásztelki mezőgazdasági iskola és kollégium növendékei. Az iskolában kibírhatatlan a légkör, az igazgató, a tanárok és a kollégiumi nevelők közötti konfliktusnak a gyerekek isszák meg a levét. A tanárok már petícióztak, a növendékek körében közkedvelt igazgatóhelyettes az iskola faliújságja útján nyilvánosságra hozott levélben mondott le vezetői tisztéről, ám az igazgató nem tért jó útra, hanem ehelyett leváltotta a kollégium szintén népszerű igazgatóját.

Az ODU-munkatársak – egyébként egy profi szervezetszociológus tanácsadón kívül főleg szociális munkás növendékek – információkat kezdtek gyűjteni a lázadó gyerekektől és tanároktól, majd február 11-én felkeresték az iskolában az igazgatót. Elmondták, hogy a diákok érdekében át akarják világítani az iskolát. A processzus csúcspontja az ún. Igazlító Nap, amikor is nyilvános fórumon szembesítik a véleményeket, és hoznak együttesen döntést.

Az igazgató nem tartotta célszerűnek, hogy elzárkózzék. Az ODU-sok most már az iskolában folytatták a beszélgetéseket, s közvélemény-kutató kérdőíveket töltettek ki öt véletlenül kiválasztott osztályban, valamint a tanárok körében. Ezt követően „panaszlapokat” (ezek olyan űrlapok, melyek segítenek formába önteni a rossz érzéseket) osztottak szét. A lapon nemcsak a panaszt kellett leírnia annak, aki panaszkodni akart, hanem egy képviselőt is meg kellett jelölni, akit meg akar bízni.

A tavaszi szünet után a panaszlapok alapján lajstromozott bajok egy tacepao formájában a falra kerültek. Száznál több probléma jutott napfényre.

Írás a falon

A tacepao általában robban – mondja az ODU-s szakértő, aki végigvezényelt már néhány konfliktuskezelő folyamatot. „A résztvevők addig inkább játéknak tekintik az egészet, de a

nyilvános szembesülés katartikus.”

Itt is az volt. A tacepao alig egy napot élt meg, az igazgató személyesen tépte le a falról. Azonnal testületi értekezletet hívott össze, ám ott nem a felszínre kerülő kínos problémákról volt szó, hanem afölött ült véstörvénytiszteket, hogy a szerinte zártkörű információk hogyan jutottak ki a gyerekekhez. Azok. A tanárok és kollégiumi nevelők, akiket a gyerekek panaszlapjai nyomán a tacepao pellengérré állított, az igazgató mellé álltak Végül a tanári értekezleten az igazgató azt az álláspontot alakította ki, hogy az Igazlító Napnak – melytől most sem akart kategorikusan elzárkózni – az általa, illetve a tantestület egésze által jóváhagyott kérdésekre kell szorítkoznia.

A BIRODALOM VISSZAVÁG

Az iskola diákönkormányzata nem fogadta el ezt a feltételt. Ekkor már vészesen közeledett az érettségi vizsgák időszaka. Az ODU azt tanácsolta a gyerekeknek, hogy most maradjanak nyugton egy darabig. Az igazgató túlesett a tacepao okozta sokkon, olyannyira, hogy fegyelmi eljárás nélkül, saját hatáskörében kirúgta a kollégiumból a diákönkormányzat vezetőjét, egy egyébként tanulmányi versenyt nyert, végzős szakmunkástanulót. (Az iskolában ugyanis szakközépiskola és szakmunkásképző is működik.) Ürügyet az szolgáltatott, hogy az igazgató meglátta őt, amint sört ivott egy kocsmában.

Ki sért törvényt?

Az ODU ismét megjelent, mint diák-érdekvédelem. Az igazgató immár türelmét veszve ki akarta őket hajítani. Ekkor elővarázsták megbízólevelüket, melyet a MISZOT közreműködésével a Miniszterelnöki Hivatal ifjúságügyi tisztviselőjétől szereztek. Az ODU-sok kierőszakolták, hogy a kicsapott diák ellen fegyelmi eljárást folytassanak. Itt ők képviselték a „vádlatot”. Az oktatási törvényt szegezték szembe a „vádhatósággal”, mely csak az iskola területén tiltja a szeszes ital és dohányzás élvezetét (12. paragrafus). Az igazgató oly nagyon felbőszült, hogy az egész fegyelmi bizottság füle hallatára kijelentette: őt nem érdekli az oktatási törvény.

Ellentétben a tanuló cselekményével, az igazgató kijelentése valódi törvénytiszte. A fegyelmi bizottság a végzős diákot fölmentette, az igazgató ellen azonban eljárást kezdeményezett az ODU, hatáskörének túllépése címén.

Az utolsó csöpp az volt a pohárban, hogy a május legvégén tartott pedagógusnapi ünnepségen a jutalmakat az igazgató a vele szembeni lojalitás szerint osztotta ki. A tanárok egy csoportja is az ODU-hoz fordult, azok, akik minimális pénzt kaptak, míg a fél éve fizetés nélküli szabadságon lévő kolléga 10 ezret.

Az ODU közérdekű bejelentést fogalmazott a halásztelki polgármesteri hivatal címére, s javasolta, hogy a kinevező önkormányzat mentse föl az igazgatót.

Most jön az önkormányzat

S itt egy kis háttérinformációval tartozunk. Az igazgató kiscgazda színekben indult a helyi választáson polgármesterjelölt gyanánt. Alulmaradt. A tantestület tagja a polgármester felesége, s az igazgatóhelyettes házastársa is benne van az önkormányzati testületben. Az önkormányzat előtt tehát nem terjesen ismeretlenek az iskola áldatlan viszonyai. Ezért a polgármester az ODU bejelentésétől függetlenül május 31-én megbízta a Csepeli Állami Művelődési Központ munkatársait az iskola „hivatalos” szervezetszociológiai átvilágításával. E vizsgálódás június 20-án, a szervezetszociológusok által leírt eredménye azonos volt az ODU diagnózisával. Az iskolában törvénytelen állapotok uralkodnak, az iskola jelenleg képtelen eleget tenni feladatának, s ez az igazgató vezetésének köszönhető. A helyzet orvoslásához le kell váltani az igazgatót.

A képviselő-testület ülésén egy tartózkodással megszavazták az igazgató azonnali

felmentését, s eltanácsolták az iskolában folytatott tanítástól. Június 21-én maga a polgármester hirdette ki ezt a döntést az iskola tantestületének. Egyszersmind a helyettes ideiglenes igazgatói megbízását is közölte. Az önkormányzati testület megbízása június 25-ig szól, addig a testület megválaszthatja a számára kedves megbízottat, aki addig marad hivatalban, amíg az időközben kiírt pályázatot el nem bírálják. Már csak a slusszpoén van hátra: az igazgató június 21-én még meg akarta írni az összes szerződéses tanárnak a felmondólevelet, az iskolatitkár azonban nem volt hajlandó legépelni.

1991. JÚNIUS 29.

HÓSTÖRTÉNET

Sokan elégedetlenek a rendszerváltás tempójával. Biztos okkal. Ebben a tudósítássorozatban olyan életutakat, helyzeteket mutatunk be az olvasónak, melyek nyomán elmerenghet rajta: nem lódult-e meg nagyon is az élet, s vajon így képzelte-e a szép új világot. Bizony, új világról írunk, arról, ahogyan a diadalmas kapitalizmus berendezkedik az ismert történelmi múlt által előkészített magyar terepen. Már előjáróban sietünk megjegyezni: a történetek mind-mind jóval 1990 előtt kezdődtek. Mindenről be akarunk számolni, amit láttunk s megtudtunk, de nem botránnyt szeretnénk, csupán hozzájárulni a közös ismereteinkhez arról, hogy hol is élünk. Éppen ezért homályban akarjuk hagyni hőseink kilétét, s a helyszíneket: nem akarunk senkit „leleplezni” és felmagasztosítani sem. Csupán kalandozunk a tőke és a munka ösvényein.

Szolgalegények

Pista „bácsi” – mi tagadás – legfeljebb öreglegénynek nevezhető, 51 éves, családjától, időközben felnőtt gyerekeitől s általában a konszolidált világtól sok-sok éve elmaradt kisöreg. Ki tudja, pontosan mióta. Ő maga nem. Nem jegyzi az évszámokat, alighanem azt sem tartja számon, hogy hétfő van-e vagy csütörtök. Akik talán valami precízebbet tudhatnak az előtörténetről, azok nem nagyon akarják feltárni a lecsupaszított tényeket. Pista bácsinak jó esélyei vannak rá, hogy a szakszerű bürokrácia rubrikáiból létezése ugyanúgy kimaradjon, mintha egy dzsungeltörzs fia lenne. Van ugyan bejelentett lakcíme, csakhogy ez a cím néhány disznóól, marhaistálló és baromfihodály címe, itt lakás nincs. 1984-ben egy tsz mérte ki parlagföldjéből mezőgazdasági vállalkozások céljaira a 400 öles telekbérleteket 15 évre, darabonként 9500 Ft-ért (nem évente, hanem összesen). Lakóház építését viszont határozottan tiltja a bérleti szerződés. Nem is épített senki, legfeljebb egy-egy kalyibát az ólhoz ragasztva, mint Pista bácsi tulajdonosai. A tanya egyébként alig tízpercnyi autóútra van a patinás északi középvárostól, s ami a fő: jó minőségű bekötőút köti össze vele. A villanyt és a vizet ugyan már a bérlők vezették ide, de elég olcsón megúszták, pár száz méterről kellett csak hozni. Szóval a hely, 9500 Ft-ért, itt a városi lakóhelytől pár percre elég szerencsés indulás volt annak, akinek szerény a befektetni való tőkéje, ám megelégette, hogy pusztán bérből-fizetésből keresse a boldogulást.

Pista bácsi gazdái már előtte is próbálkoztak. Hiába a tisztas állás, a fizetés semmire sem elég, különösen, ha válás után lakás is kell, s összesen négy tanuló gyerekről kell gondoskodni. A korábbi bérlet jóval messzebb volt, a kijárkálás ette a benzint és az időt, ráadásul a tulajdonos tsz jelentősen emelni készült a bérleti díjat. Az új, remek lehetőség több problémát is orvosolt egyszerre. Nemcsak a sertéshizlalás költségei csökkennek, hanem ki lehet költöztetni a mamát is, nem kerül messzire. Úgysem találja a helyét a városi lakásban, amit az ország másik végében lévő kertes házacska helyett vettek neki; úgyis mindig a kis gazdasága, állatai után vágyakozik, s ráadásul a mama lakásába be lehet költöztetni az elvált feleséget. Az új feleség korábbi lakását meg ki lehet adni albérlőknek. Először azt a kis kéthelyiséges toldalékot fejezték be az ötven kocára méretezett ól végében, ahová rögtön kiköltözött a mama. Még lajtkocsival hordták a vizet, aggregátorral termelték az áramot. S rögtön mellé telepítették Pista bácsit, aki valaha az új feleség szülőfalujában volt állatgondozó a téeszben. Úgysem túrték volna meg egy szabályos munkahelyen, ha leitta magát, egyszerűen nem ment dolgozni. (Az asszonyka csak tudja, előző férje ott volt agronómus.) „Jöjjön mihozzánk, családtag lesz, élete végéig gondoskodunk magáról!” – így szólt az ajánlat. S így is van. A szegény mama időközben meghalt, Pista bácsi egyedül él abban a kuckóban, amelyből panorámaablakon át látja a disznókat. (Most csak lézeng benne néhány koca, a tavalyi húsmizéria és a mama halála nyomán radikálisan csökkentették az állományt.) Munkabér nincs. De Pista bácsi mindent megkap, ami kell neki: feltöltik a kihozott frizsidert;

csak szólnia kell, hogy fogytán a cigaretta, s máris hoznak egy kartonnal a mindenkori legjutányosabb árufajtából. (Most éppen román eredeti a készlet.) Mikor a disznók moslékát hozzák – itt azért bizonyos előnnyel jár a tisztas állás, mert ennek révén könnyűszerrel lehet olcsó moslékhoz jutni – hoznak meleg ételt Pista bácsinak is. Meg reggelente 1 liter bort. Ezenkívül beviszik fürödni, ha kéri, s a családi ünnepeket mindig a gazdáinál tölti. Karácsonyra ajándékot is kapott: ruhaneműt. Sőt, pénzt is kap, ha látogatóba akar menni szülőfalujába. A pénzzel egyébként bajok szoktak lenni: ha pénze van, Pista bácsi hajlamos kegyetlenül berúgni. Maga is tudja, hogy ez nem jó, napokig fáj. A gyomra utána, úgyhogy legjobb neki is az, ha nincs pénze.

Pista bácsi irigyelt ember a tanyán, mert K. főhadnagy meg a felesége, a gazdái nagyon jó emberek. J. László, aki nemrég hagyta ott a szomszéd tehenészetét, náluk boldogan megmaradna. A. úr, akinél ő dolgozott, ígért ugyan havi 1500 Ft bért a napi 1 liter bor, élelem és a fedél mellé, de nem fizette ki. 11 500 Ft-tal tartozik. A.-ék tanyáján néha hárman is laknak és dolgoznak, de elég nagy a fluktuáció. Pista bácsi szerint azért, mert a kocsmában szerzik be a munkásaikat. Most is csak átmeneti emberük van, aki már többször megfordult náluk. 38 éves, hajdan állami gondozott volt, s azóta sincs otthona. Most addig marad itt, amíg meg nem érkezik behívója a börtönbe, ugyanis itallopásért néhány hónapra ítelték, mint visszaesőt. Ami azt illeti, a szedett-vedett, zsúfolt istállón meglátszik, hogy hiányzik a munkaerő. Enyhén szólva elmegy az ember kedve a tejivástól, miután meglátogatta az A. tanyát. Az ifjabbik A.-t frissen szerzett ipari szakmunkás-bizonyítványával a papa beléptette a tsz-be, azért, hogy ebbe a vállalkozásba belekezdjenek. A tsz-től bérelték az első négy tehenet, s ezen a címen veszi át tőlük immár harminc tehén tejét (első osztályúnak minősítve!) a városi Tejipari Vállalat. Az első években a tehenek beváltották a hozzájuk fűzött reményeket: A.-ék kitermeltek belőlük egy teherautót, kaszálógépet, s egy újabb vállalkozást, amely stabilizálni tudja a tanya most már bizonytalanná vált jövedelmezőségét. Az idősebbik A. vásárolt egy büfét, ahol egytálételrel is szolgálnak, s a tanyán hizlalt disznók – egy baráti maszek vágóhídon tett némi kitérővel – a vertikum végéig az A. család vállalkozásában maradnak. A kocsmá üzemeltetője az A. család lánya, A. néni szikvízüzemeltetője a családi házban. A vállalkozások egymásba épülése szinte tökéletes. A kocsmá a városi hajléktalanmenhely közelében van: a menhely forgalommal és tanyai munkaerővel egyaránt szolgál. (A. úr egyébként rokkantnyugdíjas: nemrég még egy kereskedelmi vállalat középvezetője volt.)

K.-ék gondban vannak. Kiszámították, hogy a tanya nekik évi 130 ezer Ft tiszta jövedelmet hoz. Ennyiért nem érdemes csinálni. Tájékozott emberek, tudják, hogy a betegbiztosítási rendszer bevezetése bonyodalmakhoz vezethet Pista bácsinál, aki persze ugyanúgy nincs bejelentve alkalmazottként, mint ahogy a többiek sem a tanyán. El akarják adni az egészséget, Pista bácsival együtt.

Szolgálólányok

M.-nek, a némiképp extravagáns akciókkal országshírhedtté vált „új gyárosúrnak”-nak akadnak klasszikus úri magyar problémái is: sehogy sem talál szépséges új villájába jó cselédlányt. Sokan nem is tudják, milyen nehéz dolog ez.

Pedig a nyolcszobás, fogadótermes cifra házba, a biztonságot őrző három hatalmas kutya mellé, a nagy üzleti vendégségekhez kell a dolgozó kéz. Hiába van elég pénz megfizetni, a jó cseléd nemcsak pénzkérdés, jaj, mennyire nem! Megbízhatónak is kell lenni, ügyesnek is, hűségesebbnek – ki bírja azt, hogy mire nagy nehezen betanítja, megszokja, egyszerűen továbbáll? M. úréknak talán embermentő hajlamai is vannak. Eleinte állami gondozásból kivett lányokkal próbálkoztak, otthont, biztos jövedelmet ajánlottak, hány stokisnak kínál ilyet az élet – de a lányok nem éltek a lehetőséggel, pár hét után otthagyták.

M. úr paradigmát váltott: jöjjenek az erdélyi menekültek. Ott még van erkölcs, van

szorgalom, romlatlanabbak az emberek. Emese, az alig 18 éves szilágysági kis félárva múlt év márciusában indult el szerencsét próbálni az ígéretes Magyarországra. Eljött már testvérbátyja – felszolgáló a Balaton mellett – eljött a barátnője, ő pedig konyhalány a hegyvidéki üdülőben. Éppen megürült mellette egy hasonló munkahely. Csakhogy mire Emese megkapta az útlevelét, meggyőzte magára maradt özvegy édesanyját, az állást betöltötték. Meghúzhatta magát az üdülőben a barátnője kis szolgálati szobájában – rendes ember a gondnok – pénzt is kapott tőle kölcsön, amíg valami más lehetőség után néz, s a segítőkész új ismerősök hozták M. úr hirdetését a helyi újságban. „Házvezetőnőt keresek.” Április 1-jén be is állt. 5000 Ft fizetés, koszt-kvártély (a nyolc szoba mellett két cselédszobát alakítottak ki a villában), de kulcsot egyelőre nem kaphat: fiatal és gyanútlan, nem lenne jó, ha kijárna.

Reggel – miután kivasalta az úr és az úrnő ingét-blúzát, majd elkészítette, felszolgálta a reggelit, a gyáros és neje – komoly üzletasszony – távoztak a Mercedessel, de előbb rázárták a nagykaput a házra és Emesére. Aztán Emese megfőzte, majd kiosztotta a kutyák reggelijét, kitakarította a nyolc szobát, s a háziasszony eligazítója szerint mosott vagy vasalt. (A házaspár vacsoráját a feleség anyja készítette el, aki naponta eljárt a villába egy szomszédos településről. Két hónap után Emese kulcsot kapott, s engedélyt, hogy a közeli boltba járjon. A próbaidő lejártával a gyáros elrendezte Emese jogállását is: egyéves munkavállalási engedélyt, tartózkodási engedélyt kapott. Megadta tartozását Emese, elkezdhetett gyűjtögetni. Még a fizetését is emelték: a hó eleji előleg után hónap végén a vendégségekkel járó különmunkák szerint a fizetés együtt 6-7000 Ft-ot is kitett. (Egyszer ugyan rögtön kölcsönkérte tőle az asszonya – tőkeerős cégnél is előfordul néha likviditási zavar – s aztán elfelejtette megadni, de Emesét ez nem izgatta különösképpen.) Hanem a szabadság kezdett hiányozni. Van pénze, s szép ruhák a kirakatban. El-elszökött lófrálni kicsit a közeli nagyobb városba, bár tudta, hogy napközben többször is csöng a telefon: asszonya szeret meggyőződni róla, hogy otthon van-e.

A baj is a szabadság miatt következett be. Emese megismerkedett egy fiúval, s péntek estére randevút beszéltek meg. M. úr azonban nem engedte el Emesét. Másnap, szombaton nagy vendégség lesz, most maradjon otthon! Emese viszont kisurrant. Talán szégyellte volna a fiú előtt, hogy nem ura saját életének, vagy csak tetszett neki a fiú? Nem tudom.

M. úr talán szokatlanul ideges volt a másnap miatt, mindenesetre igen felbőszültén fogadta a kiscselédet, mikor hazaért. Kijelentette, hogy engedély nélküli távozásért levon a fizetéséből 2000 Ft-ot. A csöndes szilágysági Édes Annában fölébredt a dacos lázadás: „Hétfőn elmegyek!” – M. úr, méltán fölhorgadva ekkora hálátlanságtól – elvégre még Emese bátyját is befogadta egy éjszakára! – fölpofozta Emesét.

S mikor hétfőn Emese pakolni kezdett, M. úr dühében el akarta venni Emese tartózkodási engedélyét. Elvégre ő intézte el! Emese – mit tesznek a cselédek? – hazudott: nincs nála, elvitte a barátnőjéhez. Ki hisz el ilyen zavaros marhaságot? M. úr bizony nem – kezdte szétdobálni Emese holmiját. Itt volt a zsebemben! – meséli nekünk Emese, kissé pironkodva. S mikor a papír csali nem került elő, jött az újabb pofon. „A holmidat majd akkor viheted el, ha visszaadtad a tartózkodási engedélyt. Az nem a tied!” – így bocsátotta útnak Emesét az új magyar gyáros. S ott maradt még Emese munkakönyve is.

A feldúlt kislányt a közeli város polgármesteri hivatalának portása vette pártfogásba, mikor ott érdeklődött, hogy hogyan lehetne új munkakönyvet váltani. Elvitte a szocpolosokhoz, azok aztán elkísérték M. úr villájába. A holmit azonban M. úr nekik sem adta ki. A rendőröknek sem, csak amikor szabályos határozattal kötelezték, hogy szüntesse meg Emese személyi szabadságának korlátozását. A közeli üdülők egyikében a szocpolosok közvetítésével lett munka, lett szállás, csak ahhoz ragaszkodtak, hogy M. úr ne tudja, hol helyezték el Emesét. M. úrnak vannak gorillái.

M. úr 10 ezer Ft tartozást írt Emese mill-lapjára „ügyintézés költségei” címén. Azért ajándékba nem intéz tartózkodási engedélyeket. Ha ezt tenné, aligha vitte volna gyárosságig

az új kapitalizmusban. Emesének kicsit könnybe lábadt a szeme, mikor elmondtuk, hogy a nagy kuvasz már nincs ott M. úr villájának a kertjében. Talán szerette.

1992. FEBRUÁR 22.

Polgárváros

Csak az ötvenes-hatvanas évek irodalomtankönyvein felnőtt mai középnemzedék tévelyedhet el annyira, hogy a „polgár”-ról Thomas Mann, netán F. Kafka és Beethoven kamarazenéje jut eszébe. Anyagelvűbb közelítésben rá kellett volna jönnie, hogy a polgár nem a polgári humanizmusról s a magaskultúráról ismerszik meg (az még odébb van, s egyelőre inkább a nyers Hagenstörnököt, mintsem a kifinomult Buddenbrookokat kellene keresnünk), sokkal inkább arról, hogy akár egy kockás füzetben költség-haszon rovatokat vezet.

S., a szerencsés üdülőváros történetesen megválasztotta polgármesternek a maga fiatal Buddenbrookját. Itt már olyan sokan s oly régóta számolgatják a költség-haszon oszlopokat, hogy bátran szárnyalhatnak patríciusi értékregiszterekben. A hasznukat megtalálják maguk, a választott városatyákon áll, hogy adjanak arcot, patinát a kádári évtizedek alatt felgyűlt szürke gazdaságnak. A város élén a korábbi főépítész áll, aki már főépítész korában is szembeszállt a puszta haszonelvűséggel, s megvédett minden század eleji homlokzatot, ami még megmaradt az értékes telken. A maga 36 évével középkorúnak számít S. város képviselő-testületében, ahol a városatyák egyharmada 35 éves sincs. Semmi kétség: az s.-isek inkább a jövő, mint a múlt felé néztek, amikor képviselőiket megválasztották.

Talán rossz modora,⁴⁵ hajlamai ösztönözték az ifjú és igen jól kvalifikált polgármestert, amikor hivatalba lépése után azonnal hozzálátott, hogy apácákat telepítsen S. városába. A feladat nem is olyan könnyű. Az újjászerveződő női szegénygondozó rend 80 éves főnökasszonya személyesen tartott terepszemlét a városban, s csak azután kötött együttműködési szerződést a képviselő-testülettel, mikor meggyőződött az ajánlat megalapozottságáról, s írásba foglalták a megfelelő rendházra vonatkozó ígéretet. S ezután még szükség volt a területileg illetékes egyházmegyei előljárók jóváhagyására is. De végül is a két nővér, Ilona és Manfréda megérkezett az ország két különböző sarkából, s hozzálátott a városi szeretetkonyha megszervezéséhez, a magányos öregek gondozásához. A két javakorabeli kedvesnővér biciklivel kezdte teljesíteni a szolgálatot, mígnem az őszi hidegek beálltával a képviselő-testület elszégyellte magát, s diszkréten megszervezte Ilona és Manfréda nővér autós szállítását a távolabbi harcálláspontokra. (Legalábbis így mesélik. Magukkal a nővérekkel őszinte sajnálatunkra ottjártunkkor nem beszéltünk: az osztrák rendházban töltötték jól megérdemelt egyhetes szabadságukat.)

Ne higgye azonban senki, hogy polgárvárosunk holmi esztétizáló ábrándozásban merül el. A polgári lét leglényege a büszke méltóság, S. megvédte a maga szuverenitását, a legméltóbb helyen: a független bíróságon. A köztársasági megbízott megkérdőjelezte a képviselő-testület egyik kinevezési döntését a miniszter álláspontjára hivatkozva – a városi kórház igazgatójáról volt szó –, ám a város nem hátrált meg. A kmb. perelt, s a város nyert a bíróság előtt. (Taktikáztak egy kicsit; a polgár gyakorlatias. Már a bíróság előtt feküdt az ügy, mikor az Alkotmánybíróság az orvosigazgatók kinevezési rendjéről S. városra nézve kedvező határozatot hozott. A köztársasági megbízott visszavonta a keresetet, a város azonban ragaszkodott a tárgyaláshoz, s ott „vette tudomásul”, hogy a kmb. elállt a pertől. Ennek a húzásnak tulajdonítják, hogy azóta jó viszonyban vannak a köztársasági megbízottal, holott messze földön ők voltak az egyetlen ellenzéki többségű önkormányzat.)

Persze a méltóság mellett a legkevésbé sem hanyagolhatók el az anyagi alapok. Az új s.-i önkormányzat az elsők között vetett ki helyi adót, még 1990-ben. „A kapzsi város” – ragasztottak rá címkét az óvatosabb környékbeliek, de az igazság az, hogy S. e tekintetben igazán az istenek kegyeltje. Úgy zsebelhet be tekintélyes bevételt, hogy nem is kell összeakaszkodnia választópolgáiraival. Itt vannak ugyanis más illetőségű üdültulajdonosok,

---

⁴⁵ Sajtóhiba. Magyarozatát lásd alább az 503. oldalon!

akik itt adóztathatók, de nem itt választók. 130 millió helyi adóból futja a polgársimogató gáz, víz, távhőtámogatásra, az idetelepedő fiatal lakbértámogatására, a konfliktusveszélyes helyzetek méltányos kezelésére s a konfliktus-elhárítás szakembereinek alkalmazására. Itt nem megszüntették a családsegítőt, hanem megszervezték, s úgy tudták elhelyezni a hajléktalanok átmeneti szállását, hogy a lakókörnyezet nem tiltakozott. (Ugyanis a potenciális tiltakozóknak, a közvetlen szomszédnak ajánlották fel a gondnoki állást. Az együttműködés oly sikeres, hogy a gondnok családnál éppen ott vendégeskedik egy időközben albérlővé rehabilitált korábbi menhelylakó. Összebarátkoztak.)

Korunk hőse

A mintaszerű polgárváros választott képviselői oly kényesen vigyáznak polgári tisztességükre, hogy az egyik 28 esztendősen szenátor (a hely szellemének megfelelően idegenforgalmi vállalkozó) édesanyja, egyben a cég főkönyvelője súlyos hibának tartja, hogy a fia politizálni kezdett. Kati néni már rég kijárta volna saját érdekeit, ha a fia nem tiltotta volna meg neki. De megtiltotta, mert az út az önkormányzaton át vezetne, s ezt most nem engedi meg magának. Kati néni ugyanazon a módon indította el egy szem János fiát az életbe, mint az s.-iek legtöbbször. Vagy húsz évvel ezelőtt megelégedte, hogy naponta biciklizzen a munkahelyére egy alvó kisvárosból egy nem kevésbé alvó faluba: eladta a kisvárosi házat, és az árából itt kezdett építkezni, ahol már akkor felsejlett a csendes idegenforgalmi üzlet ígérete. Néhány évig kiadta a szezonban az egyik szobát, aztán építeni kezdett egy nagyobb házat, amiben már nem csak egy szoba kiadható. Néhány évig kiadták a több szobát, aztán építeni kezdett egy újabb házat a cseperedő fiának. Kiadták ezeket a szobákat is, de János közben figyelt. Figyelte, hogy mit csinálnak a szobatulajdonosok, mit keresnek a vendégek, hogy működik az Ibusz-szolgálat. A kiadott szobák jövedelméből nem újabb szobákat épített, hanem számítógépet vásárolt, s megszervezte az Ibusz konkurenciáját. Egész szezonra kibérelt néhány nyaralót, s számítógépre vitte az adatokat, majd begyűjtötte az érdeklődőket, azt is betáplálta a számítógépbe, s összeboronálta a feleket. (A programot profival csináltatta hozzá.) A nyugati vendég komputeres irodában, komputeres ajánlatot kapott, és komputeres számlát. Szolidság, gyorsaság, megbízhatóság. Mint otthon. (Közben megtanult németül.) A német boom után János azt vette észre, hogy a kis üdülős maszekvilág nem ébred fel, s nem vonja le a megfelelő következtetéseket.

Azt hiszi, hogy puritán kínálatát lassan osztrák vagy olasz árszínvonalon igénybe veszi a fizetőképes kereslet. A forgalom kínosan hanyatlik, a profit csökken. Lépní kell: más színvonalú szolgáltatásokat kell kínálni. János szállodát kezdett építeni, nem is akármilyet. A város közepén megvett két régi házat, s a főépítész szigorú múltmentő előírásai szerint megőrizve a század eleji homlokzatot, épít belőlük szállodát, éttermet, sörözőt, kis üzlet- és szolgáltatóközponttal. 110 millió a bekerülési költség, a tervet a Makovecz-iroda készítette. Az építkezést a nyugdíjas papa ellenőrzi, mert a munkásoknak – természetesen – a körmére kell nézni. Nyárra az étterem üzemelni fog. S menet közben kell még felhajtani 50-60 millió Ft hitelt.

Az ötvenes-hatvanas évek irodalomtankönyvein nevelődött magamfajta Makovecz-féle stílusörző tapintatos kényelem helyén egyelőre csak áttekinthetetlen káoszt lát, a félig lebontott régi épület egyik sarkában még illetéktelen a lakó, s vele együtt végtelen per. Ez az, amiben Kati néni nem szaladgálhat protekció után. A lakó 500 ezerért kimenne, de Kati néni nem ad 500 ezret. Ennyit kérni szemtelenség. A lakó nem is lakik itt, soha nem is lakott.) A 100 forintos – na, újabban 1000 forintos – léptékű világban élő hajdani jó tanuló belátja: ez bizony egy új világ.

1992. FEBRUÁR 29.

JÓ MODORÚ POSZTMODERN

E riportsorozat múlt heti adagjával alighanem sajtótörténeti rekordokat ostromoltunk meg: a *Polgár város* kinyomtatott formájában nemcsak saját magát, hanem a következő (e heti) folytatást is agyonvágta. Először is S. kifogástalan modorú, lefegyverzően kedves polgármesterének rossz modoráról vetett oda egy megjegyzést nyeglén. A kéziratban ez állt: „Talán *posztmodern* hajlamai ösztönözték az ifjú és igen jól kvalifikált polgármestert, amikor hivatalba lépése után azonnal hozzálátott, hogy apácákat telepítsen S. városába.” Az újságban ezt olvashattuk: „talán *rossz* modora, hajlamai...” A holtfáradt szedő véletlenül ráöntött egy flaska fekete festéket S. polgármesterének pasztellszínű arcképére, s a holtfáradt korrektor nem vette észre. Az arcképből így egyszerűen nem lett semmi. Ennél azonban hatékonyabbak voltunk: magának S.-nek a pasztelljét is agyonvágtuk egy tévedésből közölt fényképpel. A „Polgár város” negyedik fotója nem S.-ben készült. Nem is készülhetett, mert S.-ben ilyen porta már rég nincs. Ha volt, réges-rég megvette egy eredeti tökefelhalmozó, és kiadható szobákat épített rá, az eredeti tulajdonos pedig az s.-i kunyhó alatti telek árából vett egy takaros házat-kertet húsz kilométerrel arrébb, az üdülőövezeten kívül, s vehetett hozzá még egy kis szőlőt meg néhány anyakocát. S.-ben – de hisz részben erről szólt a cikk – már réges-régen vegytiszta Ids kapitalizmus virult a szociofeudális hatalom árnyékában, azért is lehetett belőle egy csapásra polgár város, posztmodern hajlamú ifjú Buddenbrookkal az élén, mihelyt a nevezett hatalom levonult a színről.

Egy falu, mely olyan, mint a többi

Az az öreg kút, az a szalmatető pontosan húsz kilométerrel arrébb áll, s nem egyedül. (Kárpótlásul itt mellékeljük egy másiknak a fotóját is.) Álmoskás, csöndes falu. Látszik persze, hogy nem messze bőven van – legalábbis volt – jól fizető munka, meg szőlőt is művelnek, bort is termelnek ezen a vidéken. Sok az új ház, sőt az S. felől vezető út mentén, a falu szélén egész új telep nőtt jó nagy, manzárdos villákból. A lakosság sem fogyatkozik, elhagyott ház alig-alig látható, s összesen egy népes beás-cigány család költözött be a kisebbik (katolikus) templom melletti öreg parasztházba pár évvel ezelőtt erdei kunyhóból a tanács segédelmével.

B. nem nyomorog, nem is gazdag különösebben. A helyi társadalom nem vitt végbe nagy politikai változást. A késő-kádári hatalom juttatta be polgármesternek függetlenként a maga nagy nehezen előráncigált emberét. Az új pártok jelöltjei alulmaradtak, s a politikailag aktivizálódottak ellenzékbe került kisebbsége hangosan elégedetlen az álmoskás vezetéssel. Olyan jelölt is volt, aki biztosan fölírta volna félálalmából a csöndes falut. Feszíti a vállalkozó kedv, s unta már nagyon, hogy grandiózus terveinek keresztbe tesz a tanácsi vezetés. De nagyrészt minden maradt a régiben. A képviselő-testületnek semmi szava nincs, a polgármester parancsolgat a híveivel.

De hát a falu többsége – úgy látszik – nem akart fölébredni.

Nem akart nagyszabású átalakulást, vagy nem nagyon akarta. A legerősebb párt az SZDSZ a faluban, de azért nem nagyon erős. Az Országgyűlésbe szabad demokrata képviselőt küldött ugyan a körzet, viszont a helyi választást alaposan elbaltázták. Igazi választottjuk nem vállalta a pártszínt, elindult mint független, de a szabad demokraták nem akartak lemondani a madaras jelölről, s elindítottak egy köztisztviselőben álló idős helyi értelmiségit. Aztán egyszerre kampányoltak mind a kettőnek. Két szék között a földre, befutott a harmadik, akit alighanem le tudtak volna győzni, ha nem osztják meg az erőket.

Ébred az erdő

B.-t körbeölelik az erős dombok. Az erdőbe autót vezet, de egyszerre nyers fatörzsből hevenyészett sorompó zárja el. A sorompón túl néhány legényke viaskodik az út menti gazos

cserjével a télutói napfényben. Följebb óvatos tűzből száll a fanyar füst, egy bakancsos kis öregember égeti a kiirtott gatz magányosan. Kemény, kellemetlen munka. Hiába oly varázsos az erdő, oly vidámító a korai madárfütty: gorombán szúrnak az irtás burjánzó cserjéi. (Érzékletesen leírta ezt Andrásfalvy miniszter úr még néprajztudós korában. Azért körítette az archaikus paraszti kultúra örömmünneppel a kora tavaszi erdőtisztítást, hogy valahogy elviselhetővé tegye az egészszet.) Ezekről a feltűnően jóképű legénykékről itt a b.-i erdőben látszik, hogy az örömmünnep manapság elmarad. Némán, dacosan rángatják a sűrű gatz, az örömet alighanem másutt keresnék, ha tehetnék. Pedig hármuk közül ketten tehetnék éppen, ők a b.-i milliomos unokái. A magányos öreg ott feljebb – ahonnan munka közben melleleg szemmel tudja tartani az ifjú örökösöket meg fizetett kertészét – maga a milliomos. Szigorú, puritán elveket vall, s millióival, hetven évével sem engedélyez magának tétlen perceket. Érettségijük után magához rendelte Budapestről a fiúkat, hogy maga szoktassa őket munkára, s ne szórja feleslegesen a pénzt fizetett munkaerőre. Bizony a reményteljes aranyifjak csak a nagypapa által engedélyezett szabadnapokon rohanhatnak Budapestre élni aranyifjúi életüket.

Ez a domb, ez az erdő S. úré, a b.-i milliomosé. Nemrég megvette az egészszet. Az autótutat ő építtette.

Egy magyar nábob

Minek egy egész hegy S. úrnak? S. úr üdülő várost akar csinálni B.-ből, de sejti, hogy a kedves b.-i dombok önmagukban nem fejtenek ki elég vonzerőt. Viszont megtudta, hogy a falu egyik-másik kútjából meleg vizet merítgetnek. Csak találni kell tehát egy kis meleg vizet, s van mire alapozni az üdülési vállalkozást. Meleg víz szinte egész Magyarország területén van a föld alatt, itt ráadásul az előjelek szerint nem is nagyon mélyen. Csak meg kell keresni. S. úr először fizikusokat hozatott, aztán megvette ezt az erdőt, és fúratni kezdett. Saját bevallása szerint elfúratott vagy 17 millió forintot. Találtak is meleg vizet több helyen, egyik 40 fokos, a másik 70, a vízbőség megfelelő. Azért majd még kutat tovább. Most azonban egyelőre befektetőtársat keres, mert annyi pénze azért nincs, hogy egy egész üdülővárost építsen egyedül.

Egyet-mást már épített B.-ben. Először egy motelt, étteremmel, aztán egy szállodát a motel mellé. (Fényképét tévedésből rátettük a múlt heti címlapunkra.) Nemrég megnyitotta a komplexumhoz tartozó cukrászdát. Egy darabig buzgólkodott azon, hogy alapítványt tegyen egy b.-i patika megnyitása céljából, de a polgármester, akinek riválisa volt a választáson (mert persze ő volt az ambiciózus független jelölt), a végtelenségig akadékoskodik. Ilyen szabályra hivatkozik, meg olyanra. Hát jó. Ha nem kell a milliomos pénze így, a falu javára, majd lesz patika máshogy. Most egy jogosítványokkal bíró gyógyszerészt keres, aki vállalkozásként éppen B.-ben nyitna patikát. Megtámogatná ezt a vállalkozást. S. úr terveihöz kell egy patika a faluba. Hogy hozzon vendégeket a szállodájába, hogy vegye rá, hogy ott ebédeljen, ott vacsorázzon, s B.-ben, S. úr szolgáltatásainak igénybevételével töltsse napját, ha 20 kilométert autózhat, mihelyt történetesen megfájdul a feje? Nem is beszélve *Mi van a hegyen messze túl?* A hóforrásra alapozott majdani vendégekről! Azoknak nyilván lesz egy-két nyavalyája.

A szállodában csokornyakkendő pincér szolgálja föl a gordon blue-t, a tulajdonos és felesége kifogástalan eleganciával üdvözli a vendégeket, S. úr aperitiffel kínál. Néhány mondatot társalognak, majd tapintatosan visszavonulnak.

A hallban pálmák, az ajtókon cirádás rézkilincs.

S. úr és felesége végre ízlése szerintit alkotott a szocializmus évtizedeinek annyi, de annyi akadályoztatása után.

S. úr történetének kezdete némiképp homályba vész. A publikus történet ott indul, hogy a ködösen hosszúúra nyúlt, de teljességben 1945 utáni katonáskodás után S. úr (deklasszáltan) rakodómunkásként keresi a család kenyerét Budapesten. (Évszámokat, árakat S. úr nem mond. Az időpontokra nézve kijelenti, hogy se naptárt, se órát nem használt soha, a

pénzügyeket pedig a felesége tartja nyilván. S.-né asszony viszont nem kedveli a sajtót.) A szénrakodással keresett annyit, hogy egy kis zöldségboltot nyitott, még a Rákosi-időkben. Később, alighanem a hatvanas években, téeszek értékesítő hálózatát szervezi s vezeti, majd a szabályozók (hátrányukra) változván kiszáll a zöldségüzletből, s egy pincehelyiségben kis butikot nyit a budai vár aljában. Akkoriban virradt fel ennek a szakmának. Az első miniszoknyadivat idején járunk, ez a hatvanas évek legvége. (A pincehelyiségbe vezető lépcsőkön lebillegő miniszoknyás hölgyek lábainak látványára élénken emlékszik S. úr, ez segít minket a történet idősíkjának követésében.) Addigra már persze van egy Népköztársaság úti lakás, s felcseperedtek az S. gyerekek. Egyik külkereskedő lett, sok nyelven tud, tisztos karriert csinált. A másik tanár. A harmadikat kellett éppen valahogy útnak indítani, kívánságára vettek neki a Balaton mellett egy büfét. A kis hal- és kolbászsütőde volt S. úr élete újabb fordulójának az elindítója. Maga a gyermek rövidesen disszidált, a büfét átvette S.-né s a maradék családi munkaerő. (S. úr butikozott Budán tovább.) S.-ék boltja jól megy, ám.) Az állam ugyanitt nem boldogul. Kezdi privatizálni a lerobbant Balaton-parti üdülőket. S. úr kibérel egyet, éttermet is nyit benne, s egy szezont után bővíti. Ez már komoly dolog, fél kézzel nem lehet csinálni, feladja hát a budai butikot, s a család teljes kapacitással átvonul a vendéglátóiparba. (A kolbászsütő azért megvan még, kisstílú, de biztos pénz.) A következő évben azonban korlátozást vezetnek be magánszemély vendéglátó-ipari vállalkozásánál, át kellene alakulni kisszövetkezetté vagy bt.-vé. S. úr felmérgetedik, és elad mindent. Kolbászsütőt, vendéglőt, panziót. Irány a falusi turizmus, azt most támogatják! B. persze a part meghosszabbítása. Autóval fél óra a Balaton, azokkal a kapcsolatokkal, melyeket S. úr az idegenforgalmi irodákkal kiépített, játszva irányíthat ide csoportokat. Elvégre a referenciák kitűnőek, S.-ék megbízható színvonalon nyújtják a szolgáltatásokat.

S megépül B.-ében a kemping, a motel, az étterem, a tavalyi szezomban már fogadott a szálloda is. Az állandó személyzet főleg a család, beleértve egy magyarul csak törve beszélő, Kárpátaljáról frissen jött rokon asszonyt. Csak a szakács, a kertész, egy pincér és egy konyhai kisegítő fizetett alkalmazott. Szezomban persze felvesznek másokat is, munkaerő bőven van a környéken. Most, a télutón üres a ház, alig van munka. Az alkalmazottak csak néhány órára néznek be.

Mese a konyharuháról

Magdi, a konyhai kisegítő a legaktívabb b.-i szabad demokrata. A bortermelő vidék átkaként kísértő alkoholizmus tönkretette a házasságát, Magdi otthagya az iszákos férjét, vett egy falatnyi házat, s ott neveli egyedül két iskolás gyermekét. Neki áldás volt, amikor S.-ék a faluba jöttek, s helyben kapott munkát, méghozzá jól megfizetve. Most, holtidényben 10 ezer forintot keres, s nem biciklizik-busozik hajnalonta a konyhai segédmunka után, ami errefelé a magafajta nyolcosztályos szegényparaszti származéknak jut. Nem csoda, hogy Magdi lelkes híve lett a kapitalizmusnak, s vállvetve harcol a tőkével – vagyis S. úrral – a tőke diadaláért. Márpedig ha Magdi szervez, akkor ott pezseg az élet. Mindig nyüzsgős, közösségi lány volt. Megtetszettek neki. A szabad demokraták, beszervezte hát szabad demokratának az anyját, a barátnőit, a szomszédait, az anyja barátnőit, az anyja szomszédait. Így történt, hogy B.-ben női szabad demokrata csoport egyengeti a kapitalizmus diadalának útját.

S. úr azonban csalódott a szabad demokratákban, mivel nem lett belőle polgármester. Rossz véleménnyel van a kormányról és az egész parlamentről. Ha ez a gazdasági válság így megy tovább, a legügyekvőbb embert is tönkreteszik. Nem is beszélve az adókról. Nem adót kell itt emelni – fejtegeti gazdaságpolitikai nézeteit S. úr –, hanem felhagyni a vitákkal, szükségállapotot bevezetni, nem fizetni azt a sok léhűtő munkanélkülit, hanem elvezényelni őket közmunkára. Nincs talán elég összeszedni való szemét, javítandó út, építendő középület? Ha nem költjük a pénzt fölösleges segélyekre, nem kell annyi adó, s megindul a gazdaság. A külföldi hiteletet meg fizessék ki a kommunisták, akik felvették és elköltötték az egészet.

Egyébként túl nagy a szava a zsidóknak.
1992. MÁRCIUS 7.

HOL TEREM A MAGYAR VITEZ?

Amikor felpuhult diktatúránkat és szemérmessé vált rendőrállamunkat felcseréltük a szabadság és jog uralmával, szinte egyik percről a másikra a honi talajban ismeretlen kis palánták bukkantak fel a társadalom hímes mezején. Két-három év alatt szárba szökkentek, s mára benépesítik az exkluzív bálakat, az üzleti és nem utolsósorban az alvilágot. Bál, üzlet és alvilág persze volt öt évvel ezelőtt is, de ki ne venné észre, hogy merőben új társadalmi típusok és szerepek jelentek meg körünkben. Honnan termettek itt ily hirtelen?

A 27 éves I. bölcsőjét például – ma női ruha- és divatáru-kereskedő egy alföldi középvárosban, s vállalkozását mindenféle bankhitel, valamint családi támogatás nélkül alapította, a lehető legigazibb *salf made man* tehát – egy alföldi kisváros igen szerény, tisztos szakmunkáscsaládjában ringatták. Olyan régi parasztházban, hogy már-már népi építészeti műemlékké nyilvánították, mikor utolérte a végzet, és leégett.

(Biztosítva nem volt, úgy gürcölte össze a család évek alatt az új hajlékot – de akkor már hősünk messze járt.) A küszködő szülők három gyermekük világra szóló szépsége révén váltak először nevezetessé a városkában. A kislányt – ma 21 éves, és bátyja butikjában dolgozik – annak rendje és módja szerint helyi szépségkirálynővé is koronázták egyszer. Szó ami szó, I. úr is fess fiú, és erre súlyt is fektet. Valami omlós anyagból varrt puha fekete öltönybe, fekete damasztíngbe burkolta nyúlánk tagjait, karcsú derekán széles fényes selyemöv piroslott, hosszú fekete haját varkocsba kötötte Alain Delon Zorrójának stílusában tartva egész megjelenését, mikor a Beszélő szorgos krónikását egy személyes szolgálattevő-féle jókötésű fiatalember a színe elé vezette. (A jókötésű fiataleberről később kiderült, hogy a harmadik testvér, aki az év egy részében veszélyes, szóval robbanó anyagokat szállít egy német cégnek. Az I. szülőknek van mit aggódni gyermekeikért.) Az installációt mobiltelefon (óh, mobiltelefon! Megfigyelték hogy a Hegyalja úti gyilkosság történetének is ez a leitmotívja? S egyáltalán, ennek az egész új társadalomnak a totemállata?) s percenként előálló, majd néhány szó után távozó jóval kevésbé látványos, de azért jelentékeny urak egészítik ki. I. úr biztos kézzel, jó stílusérzéssel formálja meg környezetét, mely valljuk be, egy alföldi középvárosban elég fantasztikusnak tűnt volna néhány évvel ezelőtt. (Beleértve a női divatáruüzlet gazdag flitteres estélyiruha-kínálatát, amire egyébként – I. úr szerint – van kereslet.)

I. egyébként is vonzódik a szépművészetekhez. Fest olajban, és verseket ír, legfőképpen éjszaka, hisz nappalait leköti az üzlet, amiből egész családja él.

Például:

Őrjöng az Ördög –

Szememben...

Kvazimodó vagyok,

De elkísérnek az Angyalok...

De megírta, és kiadta saját élettörténetét is. (E portrénak – beszélgetésünkön kívül – forrása ez a jól komponált, bár az olvasószerveztőt érzékelhetően nélkülöző könyv.)

I. a női divatáruboltot – azt mondja – abból a pénzből nyitotta, amit egy helyi milliárdos személyi testőreként keresett. A milliárdost, aki egyébként jelenleg bank- és adóügyek miatt vizsgálati fogságban ül, I. ma is jó és tiszta embernek tartja, de az üzleti élet, legalábbis ebben a nagyságrendben élethalálharc, a szó legszorosabb értelmében. Azért is kereshetett ő maga olyan jól mint testőr, mert élethalálharcban profi, fizikailag és hogy úgy mondjam lelkileg egyaránt. Mint néhány tucat honfitársunk, ő is a francia idegenlégióban szerezte meg alapképzettségét. Miután 16 évesen – két év villanyszerelő szakmunkásiskolával és intenzív szubkulturális közösségi élettel, valamint atlétikai múlttal és karatetudománnyal a háta mögött, párdumintás szerelésben és féloldalon pirosra hidrogénezett hosszú hajjal – lelépett egy itáliai társasutazásról, pár hónap reménytelen hányódás után kegyesen öregítve magán

szük két évet, belépett az idegenlégióba. Ott aztán kiképezték többek között közelharcra, sziklamászásra, ejtőernyős ugrásra, s általában is azon voltak, hogy formába hozzák fizikailag. I.-nek kemény bevetésben is része volt Afrikában, amiért Francia Érdemrendet is kapott. (Itt kell megjegyezni, hogy rasszizmusnak nyoma sincs I. önéletírásában. Arabokról és feketékről – noha velük szemben vetették be – inkább bizonyos együttérzéssel ír. S a hazai helyszíneken hasonlóképp nem cigányozik. Előítéleteket inkább a hagyományos tekintélyekkel szemben táplál: a gazdagokkal, a politikai hatalmasokkal s mindenekelőtt a világ összes rendőreivel szemben, amit – úgy tűnik – még az alföldi kisvárosban, ipari tanuló korában alapozott meg. Későbbi tapasztalatai nem igazán voltak alkalmasak arra, hogy alapvető irányultságát megváltoztassák. Az olaszországi csövezés vagy a korzikai légiós élet – ahol a polgári világ tökéletesen bezárult a gyanús múltú légiósok előtt – a beilleszkedett, komfortosan élő embereket s intézményeiket ellenséges masszává gyúrta I. szemében.)

Elbeszélése szerint I. az idegenlégióban találkozott össze véletlenül gyerekkori eszményképével, a nála néhány évvel idősebb, városkájabeli G.-vel. Lehet, hogy az elbeszélés összevon és sűrít, s G. alakjában összemosódik legenda és valóság, de ez mindegy is. G. annak idején itthon első osztályú bokszoló volt, úgy ütött le civilben valakit („egy homokost”), hogy az behalt, G. pedig sürgősen átment a határon, s Belgiumban kötött ki. (A nyolcvanas évek első felében vagyunk.)

G. újabb fordulatot adott I. alig húszéves életének. Kétévi katonáskodás és a Francia Érdemrend után lelépnek, s meg sem állnak Belgiumig. G. régebbi kapcsolatainak s újabb keletű légiós ismeretségeknél a segítségével fegyveres bankrablásokat hajtanak végre sikeresen. Mintha az idegenlégiós és hivatásos bűnözői közeg zavartalanul úszna át egymásba, egyik a másiknak állandó utánpótlását adja. Végül is néhány átdorbézolt hónap után I. és G. rajtavesztenek: G. részegen belelő egy éjszakai bár kidobóemberébe, mert az megsértette őt, I. is vaktában lő néhányat, majd elmenekülnek, de a rendőrség bekeríti őket, G.-t agyonlövik, s I. több lövéstől súlyosan megsebesül. Összefoltozzák, elítélik. Öt évet tölt egy szigorú belga fegyházban, majd 1991 júniusában kiengedik. A Benelux államokból kitiltják, viszont közlik vele, hogy Magyarországon már szabadság van, jöhet haza.

Azóta I. újra itt él, méghozzá születési helye szűkebb körzetében. Eleinte mint helyi és környékbeli diszkók alkalmi kidobóembere kapott sajátos szakképzettségének megfelelő munkát. Rövid idő alatt bizonyos hírnévre tett szert verekedni tudása és aranyifjúi balhék révén, ami kellő borzongást keltett az alföldi kisvárosban. Azóta megjárta már a hazai börtönt is, majd egy évet töltött előzetes letartóztatásban rettenetes erőszakos bünténnyel gyanúsítva, de végül is csak engedély nélküli fegyvertartást bizonyítottak rá, s most női divatárkereskedőként várja a tárgyalást. Azt mondja, az önvédelmén kívül elutasít minden erőszakot, s szívesebben foglalkozik szép női ruhákkal, szép lányokkal meg versírással. Még az ártatlanul börtönben töltött hónapokért sem akar bosszút állni senkin. Pedig nem egy haver csúnyán viselkedett.

Búcsúzzunk tőle – egyelőre – saját költeményével:

S ártatlanul

Az éjszakában járkálok...

Hol a halottak – Sírdombokat ásnak

Az élőknek...

1995. JANUÁR 19.

VÉR ES OLAJ

A kemény bűnözéssel összefonódó kriminális gazdaságról – mondjuk Itália példáján – tudjuk, hová vezet. Az olasz társadalom sokáig együtt élt a törvényen kívüli gazdasággal, a maffia beépült a politikai hatalomba, majd néhány erőszakos halál után következett a földindulás, a teljes politikai elit bukása. A fiatal Magyar Köztársaság még nem tart itt. Ha másért nem, ezért, mert nem volt rá elég ideje. De ha a politikai hatalom a második kormányzati ciklusban is hagyja, hogy az üzleti életet és az államhatalmi szervezetet bűnös manipulációk fonják be, akkor már nagyon nehéz, s egyre nehezebb lesz kimászni a szövevényből.

NÉHÁNY ÁLTALÁNOS SÁG

Bocsássa meg az Olvasó, ha egy gondolatmenet erejéig általánosságokkal traktáljuk, mielőtt rátérnénk a jóval érdekfeszítőbb konkrétumokra. Miért különösen jók a kondíciók ma nálunk egy efféle – erőszaktól nem idegenkedő s a politikai intézményekbe is beépülő – kriminális gazdaság kibontakozásához!

1. Először is megszoktuk, s nem tartjuk bűnnek, hogy valójában nem azt csináljuk, amit papíron, hogy nem abból élünk meg, nem abból halmozunk fel szerényen, amit a hatósági lajstromok számon tartanak. Azokat a milliókat, akik természetesnek veszik s gyakorolják a kegyes adó- és tb-csalást, nyilván nem éri áramütésként, ha egy kis alkoholcsempészéssel, valutázással, sőt egy kis HTO manipulációval találják szembe magukat. A kriminalitás határai bizony elmosódtak.

2. Táptalaja a kriminális gazdaságnak a déli határainkon túl dúló, vég nélküli háború és az embargó. Olajra, közszükségleti cikkekre, mint a sivatagi vándornak egy csepp vízre, mindenkinek szüksége van odaát, s fizetőeszközük – mint a háborús hátorszáiban általában – nemesfém, keményvaluta és fegyver. De nem csupán e veszélyes fizetőeszközök jutnak át a határon a tiltott gyümölcsök fejében, hanem azok az egzisztenciák, karakterek, előéletek is, amelyek egy ilyen erőszakkal átszótt, zavaros helyzetben tenyésznek. A magyar határon kívüli, ellenőrizhetetlen és veszedelmes viszonyok nem csak a háború sújtotta kis-Jugoszláviára, hanem a keleti szomszédokra is jellemzőek, hisz tudunk egyet s mást a Szovjetunió utódállamainak bűnözéséről is.

Ilyen belső előzmények után és ilyen külső környezet mellett különösen nehéz felvenni a harcot a kriminális gazdasággal, azaz a szervezett bűnözéssel.

Első konkrétum: az olaj

Időről időre ugyan megjelennek kis hírek az újságban arról, hogy több száz – kitüntetetten HM-kötelékbe tartozó – személy ellen folyik eljárás különféle olajvisszaélések ügyében, mégis alapos okkal gyanítható, hogy az úgynevezett olajmaffia teljes felgöngyölítése egyelőre elmaradt. (Egy legutóbbi, június 27-i adat szerint, mely Szűcs István ipari államtitkártól származik, a Vám- és Pénzügyőrség Országos Parancsnoksága több mint kétszáz, az ORFK pedig több mint háromszáz olajügyet nyomoz és vizsgál éppen.) Mind a mai napig nem tudhatunk semmi megnyugtatót a dr. Szeszák Gyula, időközben nyugdíjazott Hajdú-Bihar megyei főügyész által összegyűjtött terhelő anyagok sorsáról. Mint a másfél évvel ezelőtti sajtóból kiderült, dr. Szeszák kinevezése után rövidesen gyanús olajszállítmányok nyomára bukkant a megyében. Vizsgálódásai eredményét továbbította felettesének, a legfőbb ügyésznek, aki az átfogó vizsgálatra vonatkozó utasítás helyett leállította dr. Szeszákot, s az olajügyeket átutalta a Csongrád Megyei Ügyészség hatáskörébe. Majd, mivel dr. Szeszák nem maradt nyugton, de időközben megünnepelhette 60. születésnapját, a legfőbb ügyész nyugdíjba küldte. A Beszélő szerkesztősége – a dr. Szeszák összegyűjtött anyagaihoz hasonlóan – süket csöndbe hulló dossziékról más megyékből is tud. Mondanunk se kell, hogy

az ügyiratok némelyikében szereplő nevek Egészen Magas Körökhöz – magyarul a kormányhoz és az országos hatáskörű szervekhez – tartoznak. A papírokba foglalt állítások kivizsgálása máig sem történt meg. Ha mi lennénk a Washington Post, netán a New York Times, persze nem haboznánk, s néhány küzdősportokban képzett testőr fedezékében magunk látnánk hozzá a nyomozáshoz. De hát egy szegény kis ország szerény kis lapjának nincs erre kapacitása. Bizony még az is szép lenne, ha a hivatásos rendőrség szakértelméből és pénzéből futná e szövevényes ügyek kivizsgálására. Csak az a kérdés, hogy olyan elszántak-e az e célra fenntartott szervezetek? Egyes feltételezések szerint az olaj export-import ügyekben, amelyek a HTO-manipulációk alapjait képezik, magas rangú MAV-osok és VAM-osok, vagy családtagjaik is érdekeltek. Mint köztudott, a HTO-manipulációk egyik fajtája az ún. szökítés kellemetlen következményekkel jár a dízelüzemű járművek motorjára nézve. Épp ezért az Országos Fogasztóvédelmi Felügyelőség is hatalmas vizsgálati anyagot gyűjtött össze. Csakhogy ezek az iratkötegek is el vannak zárva. Újabb és újabb titkos olajtárolók lepleződnek le alföldi és Tolna megyei tanyákon, egyre duzzad a gyanúsítottak köre, de közben túlságosan, megengedhetetlenül sok a hallgatás.

Második konkrétum: Magda Marinko és a dél-alföldi gyilkosságok

A Kurír (1994. március 26.) és a Népszava (1994. március 19.) – az utóbbi tényszerű állításokkal alaposan alátámasztva, s szerényebben, de már korábban a Beszélő (1994. március 3.) is hangot adott a feltételezésnek, hogy a Magda Marinko névvel fémjelzett kegyetlen délszláv bérgyilkos csoporthoz tartozó személyek és egyes áldozataik kapcsolatban állhattak a magyar titkosszolgálattal. A rendőrség mindeddig nem nyilatkozott arról, hogy összesen hány leszámolásszerű és bérgyilkossággal gyanúsítható ez a csoport. A Beszélő tíz áldozatról írt, a Népszava a közismert kecskeméti, orosházi, szegedi és szabadkai áldozatok mellett egy nyolcadikat vezetett elő, s a rendőrség ezeket a feltételezéseket soha sem cáfolta. De nem is igazán igyekezett eloszlatni a szereplők némelyikének a magyar Nemzetbiztonsági Szolgálathoz fűződő kapcsolatát övező homályt sem. Az NBH vezetője a Kurírnak április elején lakonikusan úgy nyilatkozott, hogy ők a Magda-ügyben minden szükséges információt átadtak a rendőrségnek – vagyis voltak információik –, magas rangú rendőrök pedig informálisan azt sejtették, hogy a titkosszolgálat bizony elpuskázott egyet-mást. A röviden Magda Marinko-ügynek nevezett bűntényhalmaz nyomozásának történetéből azt mindenesetre okkal olvashatjuk ki, hogy ez a nyomozás nem pusztán az igazság felderítésére irányuló eszmei parancsnak, hanem több egyéb megfontolásnak is engedelmessé válik. Talán mondanunk sem kell, hogy lappangó, de nem kellőképpen ellenőrzött bizonyítékokra alapozott pusmogás folyik: Magda Marinko üzleti kapcsolata az egyik (még hivatalban lévő) kormányfőfiú családjaig ívelnek, s ennek következtében a rendőri vezetők enyhén szólva nem motiváltak a végtelenül szövevényes história felgöngyölítésében. Annyi bizonyos, hogy a gyilkosok és az áldozatok közül nem egy komoly üzleti vállalkozásokat is vitt, s ezek szálai egészen az olajig vezetnek.

Ezek gyanúk. De miért tartjuk feltétlenül feddhetetlennek azokat a kormányfőfiakat s azokat a rendőri vezetőket, akik rezzentelen arccal figyelték az 1992. október 23-i parlament előtti incidens több mint kétséges fejleményeit (Beszélő, 1992. 44. sz.⁴⁶); de ugyanilyen pókerarccal hallgattak az egyébként méltán komolytalanul vett Torgyán dr. ellen megkísérelt provokációról (Beszélő, 1993, 13. sz.⁴⁷); akik szemrebbenés nélkül állítottak valótlanságokat a kétegyházi gyűjtogatás ügyében (Beszélő, 1992. 38. sz., 51-52. sz.⁴⁸), s mindmáig elmulasztottak kimerítően válaszolni arra, hogy hogy is kerülhetett pisztoly

⁴⁶ Kőszeg Ferenc írása, 1992. október 31.

⁴⁷ 1993. április 3.

⁴⁸ 1992. szeptember 19., december 19. Solt Ottilia írásai.

Pudleiner Gyula leszerelt rendőrtiszt kezébe a dr. Boross Péter által privatizált presszó helyén nyílt és ifjabb Boross tulajdonában álló fegyverüzletből. Pudleiner Gyula maga tudomásunk szerint jelenleg a börtön elmemegfigyelőjében tartózkodik. Ja, és ilyen-olyan okból rács mögött vannak azok a személyek, akik már az első (kecskeméti) mészárláskor Magda Marinkóra tettek bejelentéseket. Mint tudjuk, M. M.-et csak két gyilkossággal később tartóztatták le.

A KÖR BEZÁRUL?

A sajtószabadságtól megrészegült, a vázolt ügyekben magánnyomozásokba kezdő zszurnalisztáknak szokatlan élményekben volt részük. Halálos fenyegetéseket kaptak, elszedték tőlük papírjaikat olyan férfiak, akikből kinéz egy tizenegyedik áldozat „megszervezése” is. A magánnyomozásban legmesszebb jutó pályatárs azzal csukta be noteszát, hogy a dolog reménytelen; a szervezett bűnözés kapcsolatrendszerében olyan mélyen merültek el az összes jelentős pártok s a kormány felügyelete alatt álló hivatásos bűnüldöző szervezetek, hogy a maffia kiirthatatlanul beette magát mindennapi életünkbe, s ezen mit sem változtat bármilyen választási végeredmény.

Mi nem vagyunk ilyen pesszimisták, bár a baljós előjelek sorakoznak. (...) De ha elejét akarja venni az új kormány és az új parlament az erőszak és a szervezett bűnözés mind nagyobb hatalmának, s átlátható, tiszta demokratikus országot szeretne, jól tenné, ha első vizsgálóbizottságait e tárgykörben állítaná fel.

1994. JÚNIUS 30.

BÁRSONYOS ERŐSZAK

A MACCABIS TASNÁDIÉK A DÁNIEL ÚTON⁴⁹

A Tasnádi-féle vagyongvédő kft. 23 markos legénye – vagy a XII. kerületi Rendőrkapitányság embereinek megfogalmazásával élve 30 mázsa hús – március 10-én, pénteken megint elfoglalt egy értékes ingatlant, ahogy ez lassan szokásosnak tekinthető. Egyik héten Sas Club hotel, másik héten a Váci utcai Ostermann, harmadik héten (most) a nyomdász szakszervezet festői üdülője a Dániel úton, másfél holdas parkkal, a zugligeti erdő tőszomszédságában. Csak ezúttal nem ment ki a helyszínre a Híradó kamerája. De erre még visszatérünk.

Történetünk azokban a zord időkben kezdődik, amikor a pártállaminak bélyegzett szakszervezetek kezét vagyoni ügyekben megkötötte a ma kormányzó MSZP által mindig is hevesen ellenzett 1991-es XXVIII-as ún. „VIKSZ”-törvény. Öt párt szavazta meg a parlamentben, hogy a népi demokráciától örökölt szakszervezetek számoljanak el a vagyonukkal, és ne idegeníthessék el egészen addig, amíg szakszervezeti választások el nem döntenek, melyik régi és melyik új mennyi munkavállalót képvisel. Addig a vagyon fölött vagyongazdálkodó szervezet (VIKSZ) rendelkezik. Hogy a gúzsba kötött kezek tényleg egészen tétlenek maradtak-e, azt jótékony homály fedi. A törvény technikailag pocsék volt, az MSZOSZ-hoz tartozók némelyike öntudatosan elszabotálta az elszámolást, Paszternák László, a vasasok elnöke látványosan vitte ki a bankból a szakszervezet számláján lévő pénzt, mondván, hogy az a sztrájkra készülők sztrájkalapjához kell, azt senki fia nem ellenőrizheti magán a vasasszakszervezeten kívül. Az MSZOSZ az Alkotmánybírósághoz fordult, az egyébként néhány paragrafust megsemmisített, de a vagyongazdálkodást nem tartotta alkotmányellenesnek. A vagyontalan újak itt is, ott is visszaélést szimatoltak, gyanították, hogy a vagyonosok csöndben kimentik amit tudnak. De aztán váratlanul megegyeztek egymással, s az MSZOSZ által kistafirozott új szervezetek nem firtatták tovább, hogy mit csináltak addig a régiek. A szakszervezeti vagyongazdálkodást végére az 1993. évi XIII. törvény tett pontot, amely a szakszervezeti vagyongazdálkodás végleges felosztását az 1995-ös üzemi tanácsi választások utánra napolta el. A tulajdonos – értelemszerűen ez leginkább régi szakszervezet lehet – az ágazati vagyongazdálkodással addig is szabadon gazdálkodhat, csak bejelentési kötelezettség terheli a VIKSZ felé.

BÉRLET 10 ÉVRE

Szóval, a vészterhes 1992-es év nyarán Bársony András, az MSZOSZ-hez tartozó nyomdászszakszervezet elnöke – korábban az MSZOSZ főpénztárnoka is volt – az eredeti funkciójának betöltésére alkalmatlannak nyilvánított Dániel úti üdülőjüket parkostul 10 évre bérbé adta egy Kanadából hazatelepült vállalkozónak összesen 151 millió forintért (plusz áfa). Heteken belül albérlő is akadt, a Vérkoleszterin Szintjének Szabályozásáért Alapítvány, ami nem más, mint a már egy évtizede informális csoportként együtt kutató dr. Légrády Péter-féle team intézményesült alakja. Légrády doktoréknak nagy terveik voltak, önálló diagnosztikai központot és fekvőbeteg-ellátót akartak létesíteni, ami kutatómunkájukat is eltartja. Ok is, mint csaknem minden egészségügyi vállalkozás, azt remélték, hogy a társadalombiztosítás (1993 óta Egészségbiztosító) szerződést köt velük, s ugyanúgy megfizeti szolgáltatásaikat, mint bármely állami, önkormányzati kórháznak. Enélkül, pusztán a zsebből fizetni hajlandó paciensekre hagyatkozva az orvosi vállalkozások sorsa roppant bizonytalan. (Arra most nem térek ki, hogy Légrády doktor nem is akarna pénzt kérni a betegektől, s meggyőződése, hogy keringési betegségeket gyógyító szisztémája hatékonyabb, mint a ma közkeletű gyógymódok,

⁴⁹ Solt Ottilia és Gosztonyi Ágnes együttes munkája.

révükön tehát a biztosító végső soron jelentős pénzt takarítana meg.) A társadalombiztosítási „befogadás” jelentőségével minden befektető tisztában van, nem meglepő tehát, hogy a kulcsszerződés híján ígéretes külföldi érdeklődők morzsolódtak le Légrádyéktól. Ok mindenesetre 1992-ben még reményekkel telve nekiláttak. Az alapítvány csinált egy Egészségügyi Preventív és Ellátó – röviden EPE – nevű Kft-t, mert egy kft. jobb feltételekkel gazdálkodhat mint egy alapítvány. 1992 októberében az EPE Kft. már nem albérlőként, hanem mint bérlőtárs kezdte átépíteni a nyomdász üdülő melléképületét. (Az eredeti bérlő rövidesen minden érdeklődését elvesztette a szép ingatlan iránt, teljes egészében rájuk hagyta a bérleti díj fizetését is, amiből Légrádyék a mai napig 33 millió forintot teljesítettek.) Amennyi pénzt az alapítvány összeszedett, az nagyjából ráment az építkezésre és a bérleti díjra: a tulajdonosi jogokat gyakorló elnök, Bársony András beleegyezésével és szabályos építési engedély birtokában emeletet építettek a röntgenkészülékek elhelyezésére is alkalmassá tett épületre, s közben bombázták a tb-t, a fővárost, a Népjóléti Minisztériumot – eredménytelenül. Kérték persze a közben MSZP-s színekben országgyűlési képviselővé választott Bársony András segítségét is, akinek feltehetően a tb-önkormányzatokat uraló MSZOSZ-hez is vannak kapcsolatai, de ez sem hozott eredményt. Legfeljebb annyit, hogy a tulajdonos pontosan tudta: bérlőjének pénzügyi háttere fölöttébb bizonytalan. Az EPE Kft. már tartozik is egy csomó bérleti díjjal – Bársony András szerint majd egyévnnyivel, az EPE Kft. szerint kevesebbel.

24 ÓRÁN BELÜL ADJÁK ÁT!

1995. február 10-i dátummal Bársony András felmondólevelet küldött bérlőinek. „Közlöm t. Címzettekkel, hogy a bérleti szerződést a bérleti díj nem fizetése okából azonnali hatállyal felmondom. A bérlőket felszólítom arra, hogy jelen levélem kézhezvételétől számított 24 órán belül az ingatlant kiürítve és rendeltetésszerű használatra alkalmas állapotban adják a birtokomba.”

A felmondás határozott ugyan, azonban mind a bérleti szerződés, mind a polgári törvénykönyv előírásai alapján erősen vitatható. A Ptk. ugyanis egy bérleti szerződés legsúlyosabb megszegése esetében is legalább 15 napos felmondási időt ír elő. Bársony András és a bérlők ráadásul olyan szerződést írtak alá, amely szerint a „felmondás ideje nem lehet rövidebb hat hónapnál”. A bérleti díj nem fizetése esetében, amennyiben a tulajdonos emiatt mondana fel, a felmondási idő nem változik, a bérlők csak bizonyos átalánykártérítéstől esnek el, amely különben megilletné őket. Egyébiránt – ez olvasható a szerződésben – ha a tulajdonos felmond, köteles megfizetni a bérlőknek az ingatlanban végzett értéknövelő beruházásokat, s amíg el nem számoltak, addig a bérlőnek nem kell kimennie. (Ilyesmiről Bársony úr felmondólevelében szó sincs.)

Az EPE Kft. február 21-én visszaírt, hogy a felmondást nem tekinti érvényesnek. Ujabb levélváltás. Bársony András február 24-én jelzi, hogy a szakszervezet munkatársai sikertelenül kíséreltek meg bejutni az ingatlan területére felmérni az épületek jelenlegi állapotát, s ezúttal február 28-án déli 12 óráig követeli vissza a kulcsokat; az EPE Kft. február 28-án nyugtázza, hogy ezek szerint az az ismeretlen beható, aki levágta a kapu láncát, és új lakatot szerelt fel, maga a nyomdászszakszervezet volt, s ismét hangoztatja, hogy a bérleti szerződés egyelőre érvényes.

Izomból

Az EPE Kft. ezek után – írásban – birtokvédelmet kért a XII. kerületi Önkormányzattól, de azért maga is igyekezett összeszedni szerény erőit. Napközben lehetőleg többször is odanézett a két vezető valamelyike, éjszakára pedig beszállásoltak az épített házba egy épp Pesten dolgozó megbízható vidékit. Egyik nap egy őrizetlen órán valaki mégis kifeszítette az épület ajtaját. Ekkor ismeretlen tettes ellen feljelentést tettek a XII. kerületi Rendőrkapitányságon,

ügyiratszámuk is lett: 630/95. Azt mondják, tényleg az elhagyott főépületben sűrűn tanyázó csövesekre gyanakodtak.

Egy délelőtti férfiak jelentek meg, akik a riasztóberendezés után érdeklődtek, majd március 9-én, csütörtökön délelőtt ismét jöttek ketten, s a nyomdászszakszervezet nevében kérték a kulcsokat. Nem tagadták, hogy az ajtót is a nyomdászszakszervezet feszítette ki, végül kilátásba helyezték, hogy másnap – pénteken – már mások jönnek: vagyonvédő fiúk.

Jogbiztonság

Az EPE Kft. berendezkedett a védelemre. Az egyik vezető, Keresztes Péter vegyész azonnal elment a XII. kerületi rendőrségre, bemutatta a bérleti szerződést, a felmondást, a felmondás elutasítását, s mint jogos birtokhasználó védelmet kért. A papírokat maga a bűnügyi alosztályvezető, Hága József csatolta a 630/95-ös aktához, s a kapitány bűnügyi helyettesével együtt ígérték meg, hogy azonnal ott teremnek, ha bárki tényleg erőszakos behatolásra tesz kísérletet. Arra nincs kapacitás, hogy rendőrök őrizzék az ingatlant, de ha valami történik, telefonáljanak azonnal. Eztán péntekre az EPE Kft. is bérelt két vagyonőrt a Moszat nevű, Virág László vezette vagyonvédelmi Bt. kötelékéből, méghozzá kutyával, továbbá a nap nagy részében ott tartózkodott Keresztes Péter, Légrády úr, valamint az EPE Kft. tulajdonosának, a Vérkoleszterinszintért Alapítványnak egyik kurátora, a Beszélő munkatársával egyetemben. S még felváltva egy-egy munkatárs vagy jó barát. Egész nap nem történt semmi. A két kopaszra nyírt, jól megtermett 21 éves vagyonőr tétlenül üldögélt. (A kutyát végül is nem hozták, ezzel kapcsolatban kicsit zavartan mormogtak valamit. Helyette az egyik EPE Kft.-s barátságos családi farkaskutyája képviselte kölcsönben a rettenthetetlenséget.) Ahogy fogyott a nap, lassan mindenki elszívárgóit, s mikor négy órakor megjött az éjjeliőr, távoztak az EPE Kft. vezetői is.

Alighogy tiszta lett a terep, percekben belül vagy öt autó érkezett. 23 izompacsirta ugrott ki belőlük, meg két főnök. Mint utóbb kiderült, a Tasnádi-féle Comel Trade alkalmazottai bizonyos Túró úr vezetésével a Nyomdaipari Dolgozók Szakszervezetét képviselő Fehér Jenő ügyvéd társaságában. Meg egy rádióriporter, Vízy András, a Fiala-szerkesztette „Táskarádió” színeiben. (Hiába. Vannak, akik az erősektől kapják a fülesek.) Felsorakoztak a kapu előtt. Az éjjeliőr a telefonhoz sietett. Először a rendőrséget értesítette, aztán az EPE Kft. vezetőit.

Szó, ami szó, a XII. kerületi járőrökcsi percekben belül ott volt. Fehér ügyvéd úr bemutatkozott, elmondta, hogy a nyomdászszakszervezet mint jogos tulajdonos akarja birtokba venni vagyonát. A járőrparancsnok megállapította, hogy erőszakos behatolás nem történt – valóban, a Tasnádi-fiúk egyelőre a kerítésen át ugráltak be, s békibe' hagyták a lelakatolt kertkaput – azt tanácsolta az uraknak, hogy forduljanak bírósághoz, mert a vagyonvitákat ott kell eldönteni, majd a járőrökcsi távozott. A telefonhívás nyomán a helyszínre siető Keresztes Péter már út közben találkozott velük. „Ha mégis erőszakos cselekményre kerülne sor, csak szórjanak!” – nyugtatták a rendőrök a megrökönyödött Keresztest. Mire bérleményéhez ért, az éjjeliőr integetett az ablakból: „Keresztes úr, most török be a házkaput.” Keresztes a közeli telefonfülkéhez rohant, s hívta a rendőröket. „Igen. Intézkedünk!” – mondták a telefonba, de rendőröknek híre-hamva nem volt többé se aznap, se másnap, se harmadnap.

Tasnádi úr fiai betörték az épület ajtaját, s bevonultak. Az éjjeliőrt kiengedték, a megérkező Légrády doktornak pedig megengedték, hogy kihozza a személyes holmiját. Túró úr csak arra intette őket, hogy ne ingereljék a fiúkat.

A péntek eztán már csak két meglepetést tartogatott. Hét tájban újabb három jóféle autó jelent meg a színen, további erős fiúkkal. Még a rádióriporter is csodálkozott. A Globex Holding nevében jöttek birtokba venni, s a továbbiakban őrizni az üdülőt, mivel – mint mondták – a Globex a jogos tulajdonos. Megvásárolta a nyomdászszakszervezettől. Az EPE Kft. vezetői csak azon ámuldoztak – mivel erről az eladásról már hallottak valamit, ha nem is

Bársony Andrástól, s nem is a Globextől – hogy az újonnan érkezők Virág László Moszat Bt.-jének emberei voltak. Virág úr, úgy látszik nem nagyon szégyenlős.

Aki erős, az a legerősebb...

Bársony András készségesen elismerte a Beszélőnek, hogy szerződést kötött a Globexszel. Az üdülőt nem is pénzért, hanem részvényekért adja el, mert az kedvezőbb vagyionforma, mint a költségesen fenntartható ingatlan. Lám, a bérleti hasznosítás is fölöttébb kockázatos. Azt állítja, hogy a Dániel úti ingatlan az ágazati vagyionnak legfeljebb a 26-27%-a, tehát az 1993/XIII. törvény szerint a szabadon elidegeníthető hányadon belül marad. Ennek persze péntek délutántól vasárnapig nem tudunk utánajárni, mint ahogy annak sem, hogy a Nyomdaipari Dolgozók Szakszervezete bejelentette-e a VIKSZ-nek a tranzakciót, ahogyan az említett törvény előírja. Azt viszont nem egészen értjük, hogy miért lett ilyen sürgős. Egy hónap múlva kerül sor az üt-választásokra, ezután 60 napon belül véglegesen el kell osztani a szakszervezeti vagyiont, s Bársony Andrásék joggal számíthatnak rá, hogy a nyomdász ágazaté szinte teljes egészében az övék lesz. Ebben az ágazatban alig van más a porondon, az 1993-as üt-választásokon 98% fölötti eredményt értek el. Három hónap múlva senki kívülálló meg sem kérdezheti, hogy vajh' ez az üdülőingatlan Buda egyik legszebb helyén vajh' mekkora vagyionhányadot képvisel, nem lenne bejelentési kötelezettség sem.

Azon aztán végképp hiába törjük a fejünket, hogy Bársony András miért nem tartja magára nézve kötelezőnek a polgári törvénykönyv, sőt a Btk. előírásait sem. Tudnia kell, elvégre mint láttuk, van jogásza, hogy a bérleti szerződés felmondása nem jogosítja fel rögtön saját akaratának végrehajtására, akármennyire biztos az igazában. Ha a másik szerződő fél akadékoskodik, akkor a szerződés megsemmisítéséhez bírósági döntés kell, majd azt követően, ha a másik fél a bíróság jogerőre emelkedő határozatának sem engedelmeskedik, akkor még mindig kell a végrehajtás bírósági elrendelése. Addig a birtokbavétel erőszak és önbíráskodás. Legalábbis erre való felbujtás, hiszen a jogsértéseket Tasnádi emberei követték el látványosan. A nyomdászok jogi képviselője az ominózus aktus alkalmával gondosan a kapun kívül maradt, Bársony András elnök pedig a közelben sem volt. Az országgyűlési képviselő úgy gondolja, hogy ezt megengedheti magának? Mentelmi jogában bízik talán? Vagy politikai erejében, amelyik akár nőhet is egy esetleges büntetőjogi procedúrával? Elvégre a szakszervezet elnöke a dolgozók vagyionát menti, melyet minden nappal veszteség ér, ha nem hasznosul megfelelően, s a munkavállalói érdekek nem tűrnek afféle jogászi lacafacázást. De az is lehet, hogy Bársony András nem túri, ha akaratának teljesítésére várni kell, s hogy miért akarja birtokon kívül látni a bérlőt, az világos. Az, aki birtokon kívül van, csak hosszadalmas pereskedéssel érvényesítheti az érdekeit, s ez nem ő akar lenni. Legyen az EPE Kft.

Nagyon sötét következtetések

A XII. kerületi kapitányság rendőrei pénteken megszegették a rendőrségi törvényt és a rendőrség szolgálati szabályzatát, amelyik arra kötelezi őket, hogy a polgárok személyét vagy javait fenyegető veszélyhelyzetben intézkedjenek. A rendőr nem bírálhat el egy birtoklási vitát, de meg kell akadályoznia az erőszakot, amennyiben bírósági végrehajtási végzés és végrehajtásra jogosított személy nincs a helyszínen. S ha már a járőrök legalábbis nem szólították fel távozásra a Tasnádi-fiúkat a nyomdászszakszervezet képviselőjével egyetemben újabb nyilvánvaló mulasztást követett el az a diszponáló rendőrtiszt, aki a második hívásra füle botját sem mozgatta, függetlenül attól, hogy ő maga kinek ad igazat. Nincs bírósági határozat, van egy bérleti szerződés, és a szerződő felek különböző álláspontjai. Legalább egy nyavalyás jegyzőkönyvet csinálhattak volna a helyszínen a betört ajtóról, s hivatalból meg kellett volna indítani az eljárást, ha már nem akartak mérkőzni a 30 mázsa hússal.

Ehelyett a következő történt. Vasárnap a Beszélő munkatársa, mintha mit se tudna, értesítette a XII. kerületi kapitányságot, hogy valami nincs rendben a Dániel úti nyomdász üdülőben; odatelefonáltunk, a bérlőt kerestük, de aki felvette a kagylót, csak annyit mondott, hogy nincs ott; saját kilétét nem volt hajlandó elárulni, csak azt firtatta, hogy a telefonáló kicsoda, majd miután választ kapott, lecsapta a kagylót. Az ügyeletes tiszt állította, hogy semmiféle rendellenességről nem értesült azon a tájékon, de utánanéznék. Néhány óra múlva ismét érdeklődtünk. Minden rendben – mondta ugyanaz az ügyeletes udvariasan – a jogos tulajdonosok őrzik a területet.

A XII. kerületiek tehát eldöntötték, hogy ki van jogosan birtokon belül. Sajnos csak hervasztóbbnál hervasztóbb magyarázatokat tudunk kitalálni. Első: a rendőrség nincs tisztában a kompetenciájával, és bíraskodik. Második: összejátszik Tasnádiékkal. Harmadik: fél tőlük. Mindenképpen az a tanulság, hogy akadálytalanul érvényesítheti érdekeit a maga választotta pillanatban, aki meg tudja fizetni Tasnádiékat. Ezt sugallják azok a Híradóban és az Objektívben bőségesen tált esetek is, a Sas Club Hotel és az Ostermann elfoglalása, amelyekre cikkünk elején utaltunk. Azok sem voltak egészen rendben, a rendőrség ott is passzív maradt, de ott Tasnádiék felbérelőinek legalább valamilyen bírósági végzés volt a kezében, ha nem is teljesen kielégítő (lobogtatták is szorgalmasan). Továbbá nem kellett betörni egyetlen ajtót sem, mert azok nyitva voltak. Nem történt semmiféle erőszak, csak egy kis megfélemlítésre volt szükség. A Dániel úton nem volt lobogtatható bírósági végzés, sor került némi erőszakra, viszont nem volt tévé, pedig az EPE Kft. hat óra tájt értesítette a Híradót. Csakhogy azt ez az ügy nem érdekelte, sem akkor, sem azóta. Talán mert nem Tasnádiék hívták, akik ezúttal beérték a Petőfi rádióval? (Másképpen Vízy András, aki egyébként izgalmas és tárgyilagos riportot csinált, hogy került volna a bevetésre induló fiúk autójába?) Vagy a Híradó sem akar Bársony Andrással kikezdeni?

Szomorú kilátások. Budapesten Tasnádi meg az ügyfelei az urak.

AZ OSTERMANN-AKCIÓ

Azt az utóbbi időben mind divatosabb megoldást, hogy őrző-védő kft. kíséretében foglaljuk vissza vitatott tulajdonú ingatlanunkat, a Kronovo Kft. egy három éve folyó pereskedés után, március 2-án látta elérkezettnek. A per alapját az V. kerületi önkormányzat egy 1992-es határozata képezte, amelyben a Kronovótól megvonta a Váci utca 11/B és 23. szám alatti üzletek bérleti jogát, és átadta az addigi albérlő Ostermann Kft.-nek és a Sikk Ruházati Szövetkezetnek. (A helyzetet némileg bonyolítandó, a Sikk egészen 1994 eleji kizárásáig tagja a Kronovo Társaságnak.) Az önkormányzati döntést a köztársasági megbízott is jóváhagyta, így a Kronovo bírósághoz fordult, és meg is nyerte a pert mind első, mind másodfokon. Végrehajtási elrendelés hiányában azonban jogait érvényesíteni nem tudta. Közben a kerületi képviselőtestület döntést hozott arról, hogy ez év májusával – az új lakástörvény alapján immár jogszerűen – felmondják azon üzlethelyiségek bérleti jogviszonyát, amelyeknek több mint 50 százalékát adják ki albérlésbe. A Kronovo megunva tehát a várakozást, Tasnádi Comel Trade-jéhez fordul, és 300 ezer forintért „áruvédelemre” fogadja fel. Március 2-án a zárás előtt Asztalos László, a Kronovo vezetője – néhány áruval telt láda és verőlegény kíséretében – így bevonul a Váci utca 11/B alatti Ostermann-boltba. A boltvezető értesíti a rendőrséget, s az a helyszínre kiszállva megállapítja, hogy mindkét félnek érvényes bérleti szerződése van, felszólítja tehát őket, hogy ne alkalmazzanak erőszakot, majd távozik. Asztalos kitépi a telefonzsinórt, elveszi az üzletvezető kulcsát, majd meglökdösi, amit az a Tasnádiék által riasztott Híradó kamerája előtt fel is panaszol. Este nyolckor megérkezik a kerületi jegyző is, akinek jelenlétében a vitatkozó felek megállapodnak egy másnapi találkozóban. Másnap a rendőrség – hivatalból – eljárást indít Asztalos ellen önbíráskodás címén. Délután megkezdődnek a tanú meghallgatások, miközben a Kronovo és az Ostermann vezetői a Mariot Hotelben pezsgővel koccintanak a megállapodásra, hogy a 11/B alatti üzlet marad az Ostermann használatában, a 23. szám alatti pedig a Kronovo használja ezentúl. Este a rendőrség hat kocsival érkezik ki a helyszínre, s mivel a bent időző örök megtagadják beengedésüket, feltörik az üzletet, beviszik őket, és szabálysértési eljárást indítanak ellenük nyomozás akadályozása címén.

1995. MÁRCIUS 16.

MI UJSÁG A DÁNIEL ÚTON?

Legutóbbi számunkban beszámoltunk a Tasnádi Péter-féle Cornel Trade vagyongvédő cég embereinek akciójáról, amellyel elfoglalták a Dániel úton a Nyomdaipari Dolgozók Szakszervezetének 10 évre bérbe adott üdülőjét, a tulajdonos megbízásából, kiebrudalva onnan az ingatlant társbérlelőként használó EPE Kft. nevű orvosi vállalkozást. Az ostromot a XII. kerületi Rendőrkapitányság nem zavarta jelenlétével, bár a bérlelők kihívták, ott volt viszont a nyomdászszakszervezet jogi képviselője, Fehér Jenő ügyvéd.

Vagyongvédőnek lenni – legalábbis a Cornel Trade-nél – elég kellemes foglalkozás lehet. A Dániel utat őrző fiúk, miután huszonhármán kiszorítottak onnan egy szem galambösz hajú, bár különben fiatalos éjjeliőrt, mindenestre bér munkában heverésznek a házban, valamint a kies parkban, s ha unatkoznak, játszanak a soros kutyával. A Beszélő munkatársa kettőt látott belőlük, mármint kutyából, mindkettő jó nagy volt. A vagyongörök is. (Egyik alkalommal hatot számolhatott meg az utcáról, másik alkalommal csak kettőt, de akkor barátságatlan volt az idő.)

Időközben beszélhettünk néhány fontos személlyel, s helyesbíteni is kell néhány múlt heti állításunkat.

Tévedtünk, amikor azt írtuk, hogy a Tasnádi-emberek jogtalan behatolásakor Fehér ügyvéd úr, a nyomdászszakszervezet jogi képviselője kapun kívül maradt. Nem. Nemcsak, hogy minden újabb fordulat előtt utasítást kértek és kaptak tőle Tasnádiék, hanem az épületbe is maga lépett be elsőnek. A kerítéskapu lakatláncát sem a Tasnádiék kötelékébe tartozó férfiú fűrészelte le, az épület zárját sem ők kezdték körbevésni, hanem egy Fehér úr által felvezetett személy, akit az ügyvéd utasított. (Mindezt Vízy András rádióriporter mondta el, az egyedüli szemtanú.) Tasnádiék csak jelentős tömegükkel biztosították a műveleteket.

A ház bezárt ajtaját végül is az EPE Kft. éjjeliőre nyitotta ki, nem várván meg, amíg valóban rátörnek. Álljon itt, amit saját szavaival mondott a Beszélőnek. (Az őr ezen a rendkívüli délutánon nem az EPE Kft.-nek az utóbbi időkben éjszakára rendszeresített embere volt, hanem a Kft. egyik vezetőjének, Keresztes Péternek a saját vállalatánál alkalmazott éjjeliőre, aki néhány órára jött fel a Dániel útra, az itteni őr munkaidejének kezdetéig.)

„Fél négy előtt tíz perccel itt voltunk, a főnök körbement mindent, és elment Vele az a két őr, aki nappal itt volt, azokat váltottam én. Először jött egy piros kocs, gyorsan elhúzott az erdőbe. Rá vagy tíz percre megjelent zsinórban hat, mind fekete, jó nagy dög, meg egy kisebb szállítóautó. Kiszálltak, jó nagy tömeg, jöttek a kapuhoz. Felhívtam a rendőrséget, ahogy Keresztes úr mondta.

Mondtam, hogy igyekezzenek, mert egy banda van itt, és rázzák a kaput. Es ordítottak be az ablakon, hogy adjam oda a kulcsot. Nyitva volt kicsit az ablak, mert én lefényképeztem őket. Az egyik kopasz kiszúrta: »Fényképeznek!« – kezdtek ordítani, hogy adjam oda a fényképezőgépet meg a kulcsot. Ricsajoztak ott kinn, elég trágár szavakkal, hogy adjam oda, vagy szétverik a pofámat, közben elég sokára megjött a rendőrség két kocsival, öten-hatan voltak. Az egyik rendőr lecsalt, hogy legyen szíves jöjjön le, hogy beszélni akarnak velem. Lementem, magam után bezártam az ajtót, gondoltam, legfeljebb én is kinn maradok, de be nem mehetnek. A rendőrök azt kérdezték, hogy milyen minőségben vagyok itt. Azt mondja nekem, hogy legyen szíves, adjam oda a személyi igazolványomat. (A szemtanú szerint csak az őrtől kértek személyit a rendőrök az egész népes gyülekezetből. – a szerk.) Visszamentem, kizártam, bezártam, lehoztam, újra visszazártam. Felírták az adataimat a rendőrök, s azt mondták, amíg tettelegesség nem lesz, ők ebbe beavatkozni nem tudnak. Mondom: és akkor én ezzel a harminc hústoronnyal maradjak itt egyedül? Maguk elmennek és arra nem gondolnak, hogy ezek betörnek az ajtót? – az már tettelegesség, akkor hívjam őket! – Hát próbálja maga akkor hívni őket, mikor ezek már betörték az ajtót ennyien! Mire telefonálok, már rég agyonütöttek, az biztos – gondoltam. El is mentek. Nemsokára megérkezett Keresztes úr,

azután Légrády úr, őket is értesítettem telefonon. De addigra a kopasz legénykék fele már benn volt az udvaron a kidőlt kerítésen át, amerre én is bejártam az előbb, mert a kertkaput nem nyitottam ki. Na, vagy egy órán keresztül ment a kiabálás, hogy adjam oda a kulcsot. Még ha a főnökük jött volna egyedül, hogy körül akar nézni, azt beengedem. Egyedül nem tud csinálni semmit, azt megakadályozom, hát azért vagyok ott ör. Na de ott voltak körülötte, ha kinyitom neki az ajtót, betódult volna mind!

Később újra leszóltam Keresztes úrnak, hogy ezek itt rázzák a rácsot, anyáznak – minden voltam, csak nagyságos úr nem – köpködtek. Keresztes úr meg azt mondta, Ferenczfy úr, amíg nem tönk be az ajtót, addig hagyja! De aztán jött egy lakatosszerű, és elkezdtek vésni az ajtót, vésték körbe a zárat. Újból leszóltam Keresztes úrnak. (Ekkor ment Keresztes telefonálni ismét a rendőrségre, de az nem jött. – a szerk.) Azt mondja Légrády úr, hogy dobjam le a kulcsot. Akkor az történt, hogy ledobtam az egyiket. Mert volt nálam kettő. Egyiket Keresztes úr adta, a másikat ott találtam benn az asztalon. Meg becsomagoltam a fényképezőgépet, és azt is ledobtam. Aztán vártam még egy darabig, a végén Keresztes úr azt mondta: Ferenczfy úr, ne hagyja magát agyonveretni, nyissa ki! De addigra körbe volt vésve teljesen a zár. Mondtam. Az ürgének: most már, ha meglökik az ajtót, kinyílik. Kár tönkretenni az ajtót. Kinyitom, de vigye innen a vérebeit!

Inthetett nekik, mert hátrább mentek, és engem kiengedtek, és akkor ők bementek tán ketten. A többi körbeállta az épületet. A kulcsot nem adtam oda nekik, azért ne legyen náluk! (A lakatos a szemtanú szerint azonnal kicserélte a zárat. – a szerk.) Már majdnem hét óra volt. Hát, nem kívánom senkinek azt a két órát. Amit azok kiabáltak! Vén ilyen... meg vén olyan, köpködtek, buziztak, betöröm az ajtót, elvágom a torkod, keresztülszúrlak, nem féltem én, nem vagyok félős – én is mondtam, hogy amelyik elsőnek bejön, annak meg én vágom el a torkát – de arra felkészültem, hogy ha bejönnek, akkor nekem annyi. Most is úgy gondolom, hogy nekem jöttek volna, ha nem nyitom ki. Az egészen biztos. Azoknak egy normális szó el nem hagyta a szájukat.”

Tasnádi Péter, akivel szintén beszéltünk, a valóságtól meglehetősen elrugaszkodott történetet akart velünk megegetni. Szerinte egy másik vagyonvédő cég emberei őrizték a területet vagy tízen, s a két cég békésen megegyezve helyet cserélt. Megkérdeztük, hogy vizsgálják-e a megbízóik igényeinek jogszerűségét, erre azt felelte, hogy a megbízó ez esetben Bársony András, egy nagy szakszervezet elnöke, országgyűlési képviselő, a külügyi bizottság alelnöke. Kell több, nem mond ez eleget? Egyébiránt forduljunk a cég igazgatójához, aki nem más, mint Láposy Lőrinc. (A fiatalabbak kedvéért: a nyolcvanas évek tévés rendőrsztárja, bűnügyi főnök.) Láposy úr korigálta Tasnádit: Bársony úr csak elkezdte a tárgyalást velük, a megbízó Fehér Jenő, aki egyébiránt aláírta, hogy minden polgári jogi és büntetőjogi felelősséget vállal az akcióért. Ok különben semmiféle ajtót, zárat nem törtek fel, soha nem alkalmaznak erőszakot, csak éppen nyomatékot adnak megjelenésükkel ügyfelük igényének. A fiúk, akik a cég nélkül a munkanélküliek keserű kenyerét ennék, nagyon fegyelmestek. A tisztas cég előre bejelentette a pénteki akciót a XII. kerületi rendőrségen is.

Beszéltünk Virág úrral, akinek vagyonvédő cége két minőségben is megjelent a színen: délután négy óráig két fővel az EPE Kft. birtokát őrizte, este hét után pedig a Globex mint jogos tulajdonos színeiben jelentkezett. A két szerep között nincs ellentmondás – mondotta Virág úr, a Globexszel, mely az EPE Kft.-vel szemben nem is ellenérdekelt, még csak tárgyalásban vannak, megbízás nélkül, csak lelkiismeretességéből mentek oda este.

A Globexszel viszont nem sikerült konzultálni. Vajda úr, a tulajdonos soha nem volt ott, és soha nem hívott vissza.

Említést érdemel még a XII. kerületi rendőrkapitánnyal folytatott beszélgetés. Fenntartja álláspontját, hogy ez vagyonvita, amibe a rendőrség nem avatkozhat be, ezt egy ügyészi állásfoglalás is alátámasztja. Ezzel az önkormányzatnak kell foglalkoznia. Őket Láposy úrék ugyan meg nem keresték, az biztos.

Az EPE Kft. panaszt tett a BRFK-n.
1995. MÁRCIUS 23.

EGY TELEFONHÍVÁS, SZÍVKÓRHÁZ, MEG EGY EL NEM KÜLDÖTT LEVÉL

Március 16-i és 23-i számainkban számoltunk be annak történetéről, hogyan foglalta el bérlőjétől, az EPE Kft.-től volt üdülőjét a Nyomdaipari Dolgozók Szakszervezete a Tasnádi-Lápossy-féle Comel Trade vagyondó közreműködésével. Az akcióról helyszíni közvetítést adott a Petőfi adó Táskarádió című műsora, majd minden érdekelt megszólalt még egyszer március 26-án a Megint című késő esti rádióműsorban. Az EPE Kft. ügyvezetője, dr. Légrády Péter március 16-án írásban panaszt tett a budapesti rendőrfőkapitánynál a XII. kerületi rendőrkapitányság ellen intézkedés elmulasztása miatt.

Március 20-án csöngött a telefon a szerkesztőségben. A felháborodott Bársony András, a Nyomdaipari Dolgozók Szakszervezetének elnöke volt a vonal túlsó végén, aki elfogultsággal vádolt bennünket, és megkérdezte, hogy hajlandók vagyunk-e kommentár nélkül közölni az ő hozzátenni valóját.

AZ EL NEM KÜLDÖTT LEVÉL

Szívesen, akár azonnal – válaszoltuk – bár az újabb cikket a másnap lezárandó lapszámból már nem vesszük ki. De hát az amúgy sem kommentár. Akkor inkább megvárja ezt is – válaszolta Bársony András –, és a kettőre együtt reagál. Azóta sem érkezett tőle semmi. (Tudjuk persze, volt egyéb elfoglaltsága; mint az Európa Parlament magyar delegátusa közben Strasbourgban is tartózkodott.)

Szívkórház

Vízy Andrásnak, a Petőfi rádió riporterének nyomdokain haladva kaptunk viszont egy faxot a Globex vezérigazgató-helyetteséről, dr. Vellai Györgytől. „A XII. ker. Dániel u. 62. sz. ingatlanhoz kapcsolatos megkeresésére tájékoztatjuk Ont, hogy a Globex Holding Rt. 1995. február 15-én adásvételi szerződést írt alá, és igénymentesen megvásárolta. Az ingatlan birtokba vételére nem került sor, mivel az eladó számunkra azt átadni nem tudta. Emiatt a Globex Holding 1995. március 20-án visszamenőleges hatállyal érvénytelennek nyilvánította a szerződést. Cégünk jó hírnevének megőrzése alapvető érdekünk, ezért tisztázatlan körülményekkel rendelkező ingatlanokkal eddig sem, és ezután sem foglalkozunk” – áll a faxüzenetben. Vellai Györgyi szóban még hozzátette, hogy a Globex egy Ameco nevű kft. kezdeményezésére érdeklődött kb. három hónapja a volt nyomdászüdülő iránt. Az Ameco tudomásuk szerint szívkórházat akart volna ott létesíteni. Vellai Györgytől nevet és telefonszámot kaptunk, s így megtudhattuk, hogy az Ameco Kft. osztrák tulajdonú gazdasági társaság. Szívűtékekhez szükséges műszerekkel és diagnosztikai berendezésekkel látja el a magyar egészségügyi intézményeket, s évek óta tárgyal a tb-vel, valamint a Népjóléti Minisztériummal egy privát szívkórházról. Ebben a fordulóban a Globexszel közös társaság alapítására gondoltak, amelybe az építésben gyakorlott Globex az ingatlanhoz, az Ameco a felszereléssel lépett volna be. Arról, hogy az EPE Kft. is benne lenne a képben, az Ameco mit sem tudott, őket csak a másik, kanadai illetőségű bérlő létezéséről és lemondó nyilatkozatáról tájékoztatták. (A figyelmes olvasó emlékezhet rá, hogy az első bérlői szerződést a Nyomdaipari Dolgozók Szakszervezetével valóban Hirosik István Mercury Kft.-je kötötte 1992-ben, az EPE, sőt nem is ő, hanem tulajdonosa, a Vérkoleszterinszint Alapítvány, először a Mercury albérlőjeként jelent meg, majd még 1992 októberében alakultak át bérlőtársakká, s 1993 áprilisában lépett az alapítvány helyébe az EPE Kft. Szerződés tehát van bőven, köztük olyan is, amelyikben bérlő gyanánt egyedül a Mercury szerepel. Igaz, hogy már nem hatályos, de ez nem látszik rajta, s tetszetősen egészíti ki a Mercury nyilatkozata, miszerint tudomásul veszi a bérlő felmondását, és kivonul a birtokról. Különösebb veszteség nélkül teheti, mivel

egy fityinget se fektetett be, a bérleti díj fizetését is ráhagyta az EPE-re. Már csak a változatlanul gyógyító terveit szövögető EPE Kft-t kell kifüstölni fizikailag a Dániel útról, és létezését is kiretusálni az okiratgyűjteményből célirányos válogatással. Így három lépésben előállítható a teher- és igénymentesség. Ha a kárvallott EPE Kft. esetleg utólag pert indít, azzal már kevés vizet zavar. Meglobogtathatja a maga iratcsomóját – mondjuk – mához két évre. Az Ameco egyébként a Magyarországon létesítendő szívkörházra irányuló terveit fenntartja. Érdeklődve várjuk, hogy vajon befogadja-e a tb mostanában, amikor éppen le akarják építeni a meglévő kórházi kapacitást az év végéig 5 milliárd Ft-nyi nagyságrendben?

VOLT-E MÁSODIK TELEFONHÍVÁS?

Időzzünk el végezetül kissé ágas-bogas történetünk rendőrségi szálánál. Ott hagytuk el, hogy március 10-én délután, mikor a nyomdászszakszervezet jogi képviselője 23 Tasnádi-fiú társaságában megjelent a Dániel úti ingatlan kapujában, az EPE Kft. alkalmi őrének telefonjára odasietett a XII. kerületi kapitányság két járőrökcsija. A rádiós Vízy András mikrofonja rögzítette, amint konstatálták, hogy itt egyelőre semmi erőszak nem történt, de azt tanácsolták a jelenlévőknek, hogy ne is legyen, s ne erőszakkal, hanem a bíróságon döntsék el vagyoni jogi vitájukat. Ezzel távoztak. Később a tulajdonosi oldal képviselői nekiláttak kivésni a zárat, s az őr riasztása nyomán szintén odaérkezett EPE-ügyvezető, Keresztes Péter újra telefonált a XII. kerületi kapitányságra, méghozzá – beszámolója szerint – a központi ügyelet 07-es számán keresztül, és a XII. kerület ügyeletes tisztjével beszélt. A rendőrök azonban nem jöttek még egyszer. Vízy András bele is mondta a mikrofonjába, a vasárnapi Táskarádióban el is hangzott „Több mint egy órája, hogy értesítették a rendőröket, és még mindig nem jöttek. 18 óra múlt 5 perccel.”

Nos, a rendőri szervek szerint nem volt második hívás. Ezt mondta a Beszélőnek a XII. kerületi kapitány, ezt mondta Pörge Lajos alezredes, a BRFK panaszvizsgáló csoportjának vezetője, és ezt írta Pintér Sándor altábornagy, országos rendőrfőkapitány. Okét így tájékoztatták. Viszont – Pörge alezredes hétfő (április 3.) délutáni közlése szerint – eddig még nem értek rá meghallgatni a 07-re érkező hívásokat rögzítő szalagot. Ebben csak az az érdekes, hogy kérdésünkre azt is megtudtuk tőle, e szalagokat 30 napig őrzik. Tiszta szerencse, hogy a Beszélő olyan tolakodó buzgósággal telefonálgatott. Ugyanis az EPE Kft. BRFK-ra címzett panaszát március 16-án kelt, Pörge alezredes válasza, mely szerint a panaszt illetékességből a XII. kerületi kapitánynak továbbította, ahonnan a panasztevő érdemi választ várhat; március 28-án. Még egy-két levélváltás – szigorúan az illendő határidőkön belül – és az ominózus magnószalagot letörlik. Ezúttal is kíváncsian várunk: megtalálja-e a BRFK Keresztes Péter telefonhívásának nyomát.

1995. ÁPRILIS 6.

07 MAGAZIN

Rég nem írtunk a Dániel úti nyomdászüdüllő körüli bonyodalmakról (Beszélő, 1995. március 16., március 23., április 6.), pedig alakulnak, folyamatosan Most főképpen a fejlemények egyik – rendőri – vonulatánál időzünk kissé, reméljük nem tanulság nélkül.

Nem mintha a dolog üzleti oldala nem lenne az. Ha a Dániel úti nyomdászüdüllő hasznosításából akarnánk levonni következtetéseket, azt kellett gondolni, az üzlet nálunk főképpen abból áll, hogy ki kit ver át. Van itt minden a már leírt erőszak alkalmazásán kívül is: bérletnek álcázott tulajdon átjátszása törvényi tiltás ellenében, különmegállapodás és tárgyalás a társ háta mögött, jogi képviselő átállása az egyik fél oldaláról a másik fél oldalára, szemérmetlen hazudozás a nyilvánosság előtt szóban és írásban; csak pénz nincs nagyon. Azt helyettesítik a trükkök. De erről majd máskor, most maradjunk a rendőrségnél.

Talán még emlékszik a tisztelt olvasó: ama március 10-én, amikor a tulajdonos Nyomdaipari Dolgozók Szakszervezetének nevében annak jogi képviselőjével, Fehér Jenő ügyvéddel, valamint a Táskarádió riporterével együtt megjelentek a Dániel úti üdüllő kapujánál a Tasnádi-Lápossy-féle Comel Trade őrző-védő kft. legényei, hogy kifüstöljék a tulajdonos felmondásának jogszerűségét vitató bérlőt, az EPE Kft.-t, az EPE egy szem öre telefonált a XII. kerületi rendőrségnek.

Két járőrközi szinte azonnal ott termett. A rendőrök megnézték a zárt kapu előtt sorakozó kis magánhadsereget, konstatálták, hogy semmi erőszakos cselekmény nem esett – elvégre álldogálni igazán lehet – intették a szemben álló feleket (az EPE vezetői nem voltak még ott), hogy vitájukat a bíróságon folytassák, majd távoztak. Az ügyvéd és Tasnádiék ezután átsétáltak a kerítésen, majd vénsni kezdték az épület bezárt ajtaját. Akkor már ott voltak az EPE ügyvezetői, s egyikük elrohant újra telefonálni a rendőröknek. Immár javában zajlik az erőszak! A rendőrök azonban nem jöttek még egyszer. Tasnádiék elfoglalták az épületet.

Levelét ki-ki megírta...

Nos, ezek után mind az EPE Kft., mind a Beszélő különféle rendőri szervekhez fordult. Az EPE szabályosan panaszt tett, a Beszélő pedig kérdezősködött, és a rendőri vezetők állásfoglalását kérte. Mindenki választ kapott annak rendje és módja szerint. Először a Beszélő, telefonon a XII. kerületi kapitánytól: közegei mindent megtettek, amire a törvény kötelezi őket. Hogy nem akadályozták meg az erőszakot? Hogyan? Hiszen *második telefonhívás* arról, hogy törik az ajtót, nem volt.

Pintér Sándor országos rendőrfőkapitány, akinek elküldtük cikkünket, levélben választolt március 28-i dátummal: „Megállapítható, hogy az e napi eseményekkel kapcsolatban sem a Budapesti XII. kerületi Rendőrfőkapitányságra, sem a Budapesti Rendőrfőkapitányság Központi Ügyeletére további bejelentés nem érkezett... összességében megállapítható, hogy a rendőrség a hozzá beérkezett bejelentésre az elvárható intézkedéseket... jogszerűen végrehajtotta, mulasztást nem követett el. (...) a cikkben olvasható következtetések megítélésünk szerint minden alapot nélkülöznek.”

Válaszolt dr. Nyíri Sándor. A BM rendészeti helyettes államtitkára is, április 12-én. A Beszélőben megjelent „cikkben Ön által hangsúlyozott véleménnyel egyetérték. Ezért az ORFK vezetőjét felkértem, hogy szíveskedjen gondoskodni a jogszabályoknak megfelelő egységes rendőri intézkedési (eljárási) gyakorlat kialakítására.”

Kitérő

Újabb tapasztalatok szerint a rendőri intézkedési gyakorlat „megfelelően egységesedik”. Az épülő kőbányai bevásárlóközpont és a Zichy Galéria esetében minden szóról szóra ugyanúgy zajlott, mint a Dániel úton: vagyis a birtokon belül lévők által kihívott rendőrök hegyibeszédet intéztek a magánhadseregekkel érkező birtokkövetelőkhez, miszerint

forduljanak a bírósághoz, s eztán a magánhadseregek elfoglalták a megfelelő objektumokat. A Zichy Galériánál még a gondnokot is rabságba vetették. Az újabb példák fényében különös plaszticitással domborodik ki dr. Pintér Sándor fő-főkapitány igazsága: „Nem értem, mire alapozza, hogy »Budapesten Tasnádi meg az ügyfelei az urak«, hiszen jelenleg is több büntetőeljárás van folyamatban ellenük. És azt hiszem, hogy Budapesten éppúgy mint az ország egész területén a demokratikus és törvényes rend uralkodik.”

Panasza alaptalan!

Megkapta leveleit az EPE Kft. is. Egy BRFK osztályvezető alezredes értesítette őket március 28-án, hogy a rendőri intézkedés elmulasztására utaló panaszlevelüket illetékeségből a XII. kerületi Rendőrkapitányság vezetőjének továbbította, az március 31-én határozatban állapította meg, hogy az EPE panasza alaptalan, ugyanis másodszori telefonbejelentés a rendőrségre nem érkezett; majd május 18-án dr. Bodrácska budapesti rendőrfőkapitány nevében egy olvashatatlan aláírás elutasította az EPE fellebbezését is. (Ehhez egyébként az EPE ügyvezetője mellékelte annak a rádióriportnak a magnófelvételét, amelyet a Tasnádiék által mozgósított Táskarádió készített március 10-én a helyszínen, és amely dokumentálja, hogy „epedve” várják a rendőröket, akik nem jönnek.) „A fellebbezés nem alapos. A telefonbeszélgetéseket rögzítő hangszalag visszahallgatása során egyértelműen megállapítható volt, hogy a jelzett eseményekkel kapcsolatban sem a Budapest XII. kerületi Rendőrkapitányságra, sem a Budapesti Rendőr-főkapitányság központi ügyeletére – a panaszos által hivatkozott rádióműsorokban állítólagosán (??? – a szerk.) elhangzottakkal ellentétben az elsőt követően további bejelentés nem érkezett” – írja az olvashatatlan aláíró.

EGY BIZTOS KAPCSOLAT

Csakhogy az a bizonyos második hívás, amelynek a telefonáló emlékezetén kívül a rádióriportból is jól követhetően délután hat óra tájt kellett történnie, a Pannon GSM mobiltelefonjáról érkezett a BRFK 07-es központi ügyeletén keresztül a XII. kerülethez (ezt a 07-es kanyart mind Pintér, mind Bodrácska főkapitány urakkal tudattuk), s a Pannon GSM az ügyfél kérésére dokumentálja az egyes állomásokról létrejött kapcsolatokat. Lásd az alábbi híváslistát:

<i>Híváslista</i>				
<i>dátum</i>	<i>óra, perc, mp.</i>	<i>hívó állomás</i>	<i>hívott állomás</i>	<i>beszélgetés tartama perc, mp.</i>
1995 03 10	17 42 28 00	3620341412	11320598	1 05
1995 03 10	17 48 45 00	3620341412	007	2 24
1995 03 10	18 01 32 00	3620341412	24370339	1 04
1995 03 10	18 03 08 00	3620341412	11759268	39
1995 03 10	18 04 58 00	3620341412	12271974	1 11
1995 03 10	18 07 09 00	3620341412	11119471	24
1995 03 10	18 08 16 00	3620341412	11119471	2 10

A 17 óra 42 perckor hívott 1 132-0598 és a 18 óra 7, illetve 8 perckor kétszer is kapcsolt 1 111-9471 a Magyar Televízió számai; ugyanis az EPE-sek, mint cikkünkben megírtuk, a Magyar Televíziót is megkísérelték riasztani – eredménytelenül. Ez ilyen érdekes kapcsolat. 2 perc 24 másodpercig tartott, s csak a teljesen érdektelen Pannon GSM számítógép rögzítette, az érdekelt 07 és a XII. kerületi rendőrség magnója, csodák csodája, nem. Legalábbis ezt akarja beadni kapitány, főkapitány és fő-főkapitány.

Nem, a rendőrség nem mulaszt, nem téved, és alaposan vizsgálja ki saját tevékenységét. Akkor is, ha az elvetemült állampolgár azt állítja, hogy a rendőrség a füle botját sem mozgatja, és akkor is, ha azt, hogy a gumibotját, pisztolyát és gázspray-jét is túlméreteztem.

Tisztelt kapitány, főkapitány és fő-főkapitány urak! Ez a kisstílű hazudozás egyéb alapos vizsgálataikat is minősíti.

1995. JÚNIUS 1.

MEMORETT

A DÉRI MIKSA UTCA 10. TÖRTÉNETE⁵⁰

A hetilap Beszélőt már hosszabb ideje légüres tér veszi körül. Közleményei, függetlenül azok színvonalától és relevanciájától, többnyire visszhangtalanul enyésznek el. A közvélemény-formáló értelmiségnek az a része, amelyet a Beszélő hagyományai és szellemisége elvileg arra predesztinált volna, hogy a lap támasza és életető közege legyen – tisztelet a kivételnek –, már réges-rég elparentálta. Rosszabb esetben mindent meg is tett azért, jobb esetben semmit sem tett az ellen, hogy a halálos verdikt beteljesedjék. S ami elveszett a réven, az nem jött vissza a vámon: a kezdetben büszkén vállalt politikai kötődések fokozatos lazulásával, az önálló nézőpont és a kritikai hang erősödésével sokakat elvesztettünk a korábbi hívek közül, viszont széles új szerzőgárdát és új olvasótábort sem sikerült toborozni.

A jövődő sajtótörténései majd eldöntik: mit rontottak el a szerkesztők. Mi írható az ő számlájukra abból a zuhanórepülésből, amely a kilencvenes tavaszi csúcstól, a 30 ezer eladott példánytól a mostani 3 ezerig vezetett. Ez nem a mi dolgunk.

A hetilap végóráinak nosztalgikus hangulatában átlapoztuk a korábbi évfolyamok számait. Meg kellett állapítanunk, hogy a lap színvonala meglehetősen egyenetlen volt, s hosszú ideig kiforrott arculattal sem rendelkezett. Az SZDSZ-es irányultságot felerősítő, a némiképp belterjes közlemények túlsúlyával jellemezhető és a tágabb horizontú, a liberális szellemiségű, de önálló irányú újság kritériumait kielégítő számok váltogatták egymást. Azt is meg kellett azonban állapítanunk, hogy a lap nívója és sikeressége között alig-alig volt összefüggés. A legtöbb olvasót akkor mondhatta magáénak, amikor minden hamvasságával, ön- és köziróniájával együtt is a legjobban emlékeztetett egy párttagitkára, és még szinte minden egyes számra rányomta bélyegét a lapcsinálás körülményeinek bájos amatőrizmusa (igaz, a társadalom az idő tájt még a rendszerváltó illúziók lázában égett), és akkor vesztette el végképp a közönség érdeklődését, amikor az SZDSZ-es kötődésnek és a vele járó belterjességnek már nyoma sem maradt, viszont végre-valahára a szerkesztőség is felvérteződött némi szakmai rutinnal. A Beszélő sorsának alakulásában tehát a lapcsinálás és – menedzselés ügyetlenségein, a szerkesztői balfogásokon és a pártközeli indulás tehertételén túl egyéb tényezőknek is szerepet kellett játszaniuk.

Az alapító főszerkesztő, Kőszeg Ferenc búcsúzóinak szánt cikkében (Egy lap, Beszélő, 1995. július 6.) lírai hevülettel foglalta össze a hetilap SZDSZ-hez fűződő viszonyának történetét: „*Van egy lap. Szeretem. Hatalmas örökséget hordozott – marginális szamizdatlapból egy nagy párt keltetőjévé vált. Elevenen akarta tartani az örökséget azon az áron is, hogy szembefordult a belőle lett párttal, halálra sértette a legközelebbi barátait...*

Van egy lap. Gyűlölöm. Hatalmas örökséget hordozott, aztán egy nagy párt keltetőjéből marginális lappá vált. A megbántott barátai pedig keresztbe tettek neki. Aztán már nem is tettek keresztbe...”

Történeti adalékaink ehhez az összegzéshez nyújtanak támpontokat.

Indulás

Ha mindazt tudtuk volna, amit az elmúlt hat évben kénytelenek voltunk megtanulni, bizonyára jobban meggondoljuk, hogyan is mászunk bele a hetilap-alakításba. Végiggondoltuk volna például, hogy hogyan rendezhetjük el viszonyunkat egy immár nem morális és eszmei közösségként, hanem közjogilag is létező párttal. Végiggondoltuk volna, hogyan rendezhetjük el viszonyunkat a kádárizmusból érkezett, de ma már szabad

---

⁵⁰ F. Havas Gábor és Solt Ottilia együttes munkája

sajtóintézményekkel, milyen fogadtatásra is találunk ténylegesen ebben a térben. Számításba vettük volna, hogy egy nyilvános hetilapnak a piacon kell élnie, s a sajtópiacnak a gondolatokat és információkat közlő író, valamint az olvasó nem egyedüli szereplői. Az 1989-es eufóriában csak azt tudtuk, hogy az illegális Beszélő szerkesztőinek és rendszeres szerzőinek bőségesen van mondanivalójuk, és nagyon sokan kíváncsiak ránk. Elhangzottak persze ellenvetések is. (Solt Ottilia például Magyar Bálintra és Félix Pálra emlékszik, mint akik nyíltan, világosan és élesen fogalmaztak. Magyar Bálint azzal érvelt, hogy az SZDSZ-nek csak olyasmibe szabad belefognia, amiben a legjobb tud lenni, s vajon honnan gondoljuk, hogy jobb hetilapot tudunk csinálni mint a HVG. Félix Pál pedig csak annyit mondott, amikor megpróbáltuk elcsábítani: „Egy pártlaphoz?”) Nem győztek meg, annál kevésbé, mert Kőszeg konokul akarta a hetilapot. Ha valami nem immorális, nem tiszta hülyeség, és egy régi barát nagyon akarja, akkor segíteni kell neki. Amilyen szégyenletesen éretlenek voltunk 45 éves fejjel, nekünk ez volt a természetes, s ami még szégyenletesebb, azt képzeltük, hogy a régi társak is így vannak vele. Mit sem sejtettünk taktikai hízelgésről, alakoskodásról, az elnapolt megtorlásokról.

Kőszeg hetilapja azonban nem ment előre. Eörsi Jánoson és Pap Márián kívül nem volt rendszeres munkatárs sem. De Solt ebből sem következett mélyebb, strukturális okokra. Persze, a régiek mind lázas tevékenységben égnek, politikát csinálnak, vagy belevetik magukat a szabaddá vált tudományos kutatómunkába, azok a hivatásos újságírók pedig, akikkel boldogan dolgoznánk együtt, jól érzik magukat szabaddá vált vagy átalakult régi lapjaiknál. Bepalizott hát két veteránt: Havas Gábort és Nagy Andrást. (A Beszélőben vették fel az F., illetve a W. betűt.) Előkerült egy fiatal házaspár, Szilágyi Imre és Hamberger Judit, akik ketten együtt minden kelet- és középeurópai nyelven tudtak, s mindenhol voltak kapcsolataik. Már nyolcan voltunk, indulhattunk.

A tavaszi parlamenti választásokig ment is minden, mint a karikacsapás. A kevés pénzből olcsó és ronda papírra nyomtatott Beszélőt rikkancsok hada várta hétről hétre a szerkesztőségben, s órák alatt adták el az aluljárókban a harmincezer példányt. Jobb volt a '89-90-es Beszélő mint a '91-es vagy a '95-ös? Üdőbb volt, energikusabb, derűlátóbb. De amatőröbber, rögtönzőt-tebb, egyenetlenebb. Nem a Beszélő volt jobb – élni volt jobb.

Nem lehet viccelni

Kis János a szamizdat Beszélő tényleges főszerkesztője a hetilap elindításában és a lapcsinálásban nem kívánt részt venni, de segített pénzt szerezni, és beleegyezett, hogy a szerkesztőbizottság elnökeként neve ott szerepeljen az impresszumban, s így a külvilág szemében afféle szellemi, erkölcsi áruvédjegye legyen a lapnak. Hogy mit gondolt az egészről, azt azóta sem tudjuk. A szerkesztés napi munkájába nem szólt bele (a gyakorlatban maga a szerkesztőbizottság sem létezett), legfeljebb néhány különösen problémásnak ítélt publikációt nehezményezett. (A sors iróniája, hogy ezek közé tartozott Tamás Gáspár Miklósnak az MDF-et lemucsázó híres-hírhedt cikke, amelyet évekig az SZDSZ által produkált casus belliként, a párt intoleráns szellemiségének legfőbb bizonyítékaként emlegettek az MDF-es táborban. Holott Kis János, aki akkor mégiscsak az SZDSZ elnöke volt, nem érte be a Kőszeg Ferencnek címzett szemrehányással, hanem vitacikket is írt [*Új reformkor, vagy...?* Beszélő, 1990. április 6.], amelyben elfogadhatatlannak minősítette, és igen élesen bírálta TGM álláspontját. Kőszeg, mint minden hasonló esetben, most Kissel szemben is védelmébe vette a lap autonómiáját és a vélemény szabadságot, mondván, ha TGM-nek ez a véleménye, miért ne írhatná meg. Ha valakinek nem tetszik, tessék, szabad a pálya, lehet vele vitatkozni.) Kenyértörésre csak 1990 őszén került sor.

Történt, hogy Nagy W. András *Liberálisok a Vörös Csepelen* címmel (Beszélő, 1990. szeptember 15.) tudósított az SZDSZ csepeli kampánygyűléséről, amelyet a közelgő helyhatósági választások jegyében szerveztek többek között Kis János részvételével. Nagy,

noha a demokratikus ellenzék oszlopos tagja volt, nem szállt be a rendszerváltás politikai küzdelmeibe, végig megfigyelő maradt. Rokonszenve természetesen a rendszerváltók oldalán állt, de a szerkesztőség többi tagjánál nagyobb távolságtartással és a rá egyébként is oly jellemző iróniával szemlélte a szabad demokraták ügyködését (is). Ezúttal is hű maradt önmagához. Ironizált egy kicsit azon, hogy a politikusok mintha még mindig a Vörös Csepel régen szertefoszlott baloldali mítoszának a foglyai lennének, no meg azon, hogy Kis túlságosan elvie-sen és némileg kioktató modorban választott a közönség, „kis jövedelmű nyugdíjasok, egykori munkások, beteg nénik és bácsik” megélhetési gondokat ecsetelő panaszaira, meg a belőlük sarjadó „osztályharcos” színezetű politikai indulatokra. Kis János úgy érezte, hogy Nagy W. András soraiból iránta táplált gyűlölet árad, ezért kérte, hogy a nevét haladéktalanul vegyék le az impresszumról. Bárki ellenőrizheti: a következő héten a lap már a pártelnök neve nélkül jelent meg.

Ízlésficam

Kis János levétette nevét a Beszélő impresszumáról, s nem adott többé cikket. (Kivételt 1991 elején tett. A szociológus Teller Gyulának a „megalvadt kádári struktúráról” szóló, egy frakcióhétfégén előadott, majd nálunk cikkformába öntött híressé vált elméletét ítélte olyan fontosnak, hogy a Beszélő hasábjain is vitába szálljon vele.) De még egyszer megbántódott nagyon, engesztelhetetlenül.

1991 őszén vagyunk, az SZDSZ válsággal küzd. A frakció, a tagság és a szavazóbázis is elégedetlen, ki azért, mert az SZDSZ nem elég kemény a kormány jobboldali fordulatával szemben, ki azért, mert nem elég kemény a vezető pozíciókban maradt kommunistákkal, a Teller-féle „megalvadt struktúrákkal” szemben. Tölgyessy, a négyigenes népszavazás hőse s egy évvel korábban puccsszerűen eltávolított frakcióvezető ringbe szállt a pártelnöki pozícióért, tábort szervez főleg az antikommunista elégedetlenekből. Három Beszélő-szerkesztő tagja a frakciónak, az SZDSZ Országos Tanácsának; alaposan kiveszik a részüket a vitákban sőt összecsapásokban a politikai fórumokon, például ama bizonyos tatai frakcióhétfégén, ahol Kis János bejelenti, hogy lemond a pártelnökségről. De a lapban nem nyilvánítanak személyes véleményt, már csak azért sem, mert nem is értenek egyet mindenben. Kifejtenek egy mindhármuk (s a szerkesztőség többi tagja) számára is elfogadható álláspontot az SZDSZ lehetséges politikájáról *Vannak kiutak* című cikkükben (Beszélő, 1991. október 5.), ezen túlmenően úgy döntenek, hogy helyet adnak a rivalizáló csoportok szerzőinek. Annál is inkább, mert az SZDSZ elnökválasztási kampánya előnti a napi- és hetilapokat. (Nekünk egyik fél sem bocsátja meg, hogy a másikat részesítettük előnyben.) Közvetlenül az elnökválasztó küldöttgyűlés előtt érkezik egy cikk, szerzője Vajda Zsuzsa pszichológus. A politikai tisztánlátás szükségességének jegyében a leköszönő pártelnöknek, Kis Jánosnak megy neki, s ezzel a nem kormánypárti sajtóban tabut tör. Némi tépelődés után a cikket közöljük, nem látjuk okát, hogy Kis János személyét érinthetetlennek tekintsük (*Vezetők és mítoszok*, 1991. november 23.). A következő számban Eörsi István elveri rajtunk a port: „*Hogyan lehetetek olyan érzéketlenek, hogy ezt az elemzést éppen Kis János pártelnöki búcsújának hetében közöltétek?*” Kis János nem áll velünk szóba, nem jön el a háromkötetes Beszélő-összkiadás megjelenésének ünneplésére sem 1992 tavaszán.

Platformok

Még a drámai – s azt kell mondanunk – mindkét tábor részéről némiképp rosszhiszemű SZDSZ-elnökválasztási kampány finisében kértünk és kaptunk egy fontos cikket Szabó Miklóstól, egyik legmegbízhatóbb és legjobban tisztelt szerzőnkől. Fő helyen közöltük, *Kereszténymezeti szabadelvűség* címmel. (Beszélő, 1991. november 23.) Szabó Miklós azt fejtegeti – olyan lefegyverző világossággal, amilyen csak az egyéni hatalmi ambícióktól mentes, szenvedélyes kutató elméktől telik ki –, hogy az SZDSZ-ben ténylegesen két irányzat

létezik és küzd egymással: a rendszerváltó és az ellenzéki. A két irányzat nem ideológiai alapon, hanem stratégiai orientációját tekintve határolódik el egymástól. A „rendszerváltók” aktuális ellenfeleiknek változatlanul a régi rendszer még vezető pozíciókban ülő kádereit tekintik, s ezért a rendszerváltó MDF felé nyitnának kaput, az „ellenzékiek” úgy vélik, hogy a demokráciára a kormányzó pártok felől leselkedik diktatúraveszély, s nem a bukott kommunista párt maradványaitól. Az ellenzékiek kényelmetlen problémája az MSZP, az utódpárt. A „rendszerváltók” egy Rab Károly és Bilecz Endre jegyezte Népszabadságcikkkel egy MDF-szövetséget kereső politikai platform zászlaját bontották lei, most az „ellenzékien” a sor: fogalmazzák meg platformjukat. Azonnal megkértük Szabó Miklóst, hogy folytassa a cikket a következő Beszélő-számban, s miután kritikai elemzésnek vetette alá az általa „rendszerváltó” platformnak nevezett irányzatot, következzen az „ellenzéki” platform. Mellesleg a két szám között zajlott az elnökválasztás, győzött Tölgyessy, ekkor mondtak nemet az ügyvivői jelölésre, s vonultak látványosan párton belüli ellenzékbe az összes korábbi ügyvivők. Szabó Miklós a keddi lapzártá előtt adta át a Parlamentben cikkét számítógépes floppy-lemezen, mint rendesen. Megmondta a file-nevet: BESZEL02. A szerkesztőségben kiderült úgy éjfél tájban, hogy a floppyn nincs ilyen file, egyetlenegy van rajta, a „platform”. Az azért már megesett, hogy Szabó Miklós rosszul emlékezett egy file névadására. Néztük a szöveget, stimmel, arról szól, amiről beszéltünk, ámbár egy kicsit furcsa, proklamációszerű. Jó, nem az igazi, de hát most így sikerült, nem tehetjük meg, hogy nem közöljük. Éjfél van, vagy egy óra, nem verhetjük fel Szabó Miklóst, hogy egy kicsit dolgozza át. ⁴ *SZDSZ Szabadelvű Körének platformja* – ezt a címet adta cikkének a szerző. (Beszélő, 1991. november 30.) Izzadtunk hozzá egy „kopfot”, amivel kicsit oldani véltük a szöveg jelszó-ízét, s ment a lap a nyomdába. Másnap SZDSZ-ügyvivői értekezlet. Dornbach Alajos, a régi vezetés Tölgyessyvel szemben kiállított elnökjelöltje, aki stíláriskokból átmenetileg vállalta az ügyvivőséget, elmondja, hogy ezekben a percekben gyűlnek össze egyesek platformot alapítani Magyar Bálintnál, a dolog egyelőre nem nyilvános. A jelen lévő Soltnál (átmenetileg szintén ügyvivő, bár nehezen nevezhető tölgyessytának) ebben a pillanatban leesik a tantusz: Szabó Miklós tévedésből a platform alapító dokumentumának tervezetét adta ide az álláspont elemzése helyett, innen a szöveg furcsaságai! (Meg kell adni, gyors munka Tölgyessy két nappal korábban győzött...) Mivel Solt még mindig éretlen, vihogni kezd. Az istenek beavatkoztak: a platform, amennyiben tényleg van mint politikai intézmény, s nem Szabó Miki absztrakciója, holnap visszavonhatatlanul nyilvánosságra kerül. A Beszélőt már kinyomtatták.

Azért e helyütt kéretik kissé elgondolkodni. Szabó Miklós a november 23-i cikkben így ír: „A rendszerváltós platform hívei mindenáron szeretnének egy szociáldemokrata szárnyat látni az SZDSZ-ben, hogy a párton belüli harcban jól körvonalazott ellenség(kép) ellen lépjenek fel, és ezzel mentesítsék magukat az MDF-szervilizmus vádja alól. Nem megy a dolog. Szociáldemokrata szárny nincs. (...) az SZDSZ-ben egyetlen elkülöníthető eszmei áramlat észlelhető, a *Beszélő-kör*: Solt Ottilia, Iványi Gábor, Kőszeg Ferenc, Havas Gábor polgárjogi irányzata. (Semmi köze a szociáldemokráciához: ha valamihez, akkor bizonyos nyugati alternatív törekvésekhez, de sokkal inkább a térség korábbi ellenzéki polgárjogi mozgalmaihoz: a Chartához, a KOR-hoz.) a vezetés többi része eszmeileg mindig egyetértett ezzel a polgárjogi orientációval, csupán esetenként taktikai kérdésként merült fel, hogy mennyire vállalhatja ezt a törekvést az SZDSZ, nem fenyegeti-e elszigetelődés veszélyével.” Semmi baj tehát a Beszélő-kör politikai eszméivel, szerinte az SZDSZ-vezetésnek sincs. S tényleg. Tán kimutatható bárminemű távolság a Szabadelvű Kör Platformja és a Beszélő 1990-9 I-es (de 1994-es, '95-ös) vonala között? Például (mivel Szabó Miidós egész szövegét mégsem közölhetjük): ⁴ *gazdasági ésszerűség és az ebből fakadó gazdaság hívei vagyunk, nem a gazdagok pártja. Őkét más pártok képviselik. Az államtúltengés elleni harcunk elsősorban a diktatúraveszélyes hatalmi állam ellen irányul. A rendőrállam maradványainak*

felszámolását kívánjuk...”

A Szabadelvű Kör szervezésébe a Beszélő-szerkesztőket mégsem óhajtotta bevonni senki. (A jó Iványi Gábort, aki ugyan a „körhöz” tartozik, de nem szerkesztő – őt igen.) Tölgyessy ügyvivője Dornbach is, nemcsak Solt. Dornbachot mégis bevonták. Akárhogy osztjuk-szorozzuk, a beszélősök kihagyását nem a Magyar Bálint-féle platform nyílt politikai eszméihez való viszony, valami nyílt stratégiai szembenállás magyarázza, hanem valami más. A személyes lojalitás számonkérése? Leszámolás? Ki kell minket szorítani a párt- és a politikai élet perifériájára? Netán a platform elvi nyilatkozata elhallgat szemérmesen valami lényegest? Politikai szándékot? Mindennek a Szabadelvű Platform, illetve a Konzervatív Platformmal való Liberális Koalíció dicsőséges, ám Tölgyessy sikeres kipenderítése után nyomban feledésbe merült működése során több mint elég további jelét tapasztalhattuk. (Elég különös, hogy a Narancs-beli a *Mérleg utca nyelve* című titkos SZDSZ-történetben a platformokról egy árva szó sem esik!)

De térjünk vissza Szabó Miklós szövegének történetére.

Az ügyvivői értekezlet után Solt a Beszélőbe ment. Addigra már odatelefonáltak a Magyar Bálintnál gyülekezők. Dornbach hamarabb ért oda, mint Solt a szerkesztőségbe. Azonnal vegyük ki az *ellopott szöveget* a lapból. Aztán küldöttség érkezett: Welder Ferenc, Dornbach és Iványi Gábor. – Értsétek meg, nem lehet, már csak a kész lapot tarthatjuk vissza. Vagy negyedmillió forint veszteség! – Egyszerűen hihetetlen volt, hogy régi barátaink, akikkel persze mind Kőszegnek mind Havasnak, mind Soltnak számos éles vitája volt az évek folyamán, mélységesen meg vannak győződve róla, hogy a platformjuk alapdokumentumát hidegvérűen elloptuk.

Keresztkérdések következtek, mint egy rendőrségi vallatáson. (Szegény Iványi nem rendőrködött, alighanem villámhárítónak hozták. Magyarázta is türelmesen, hogy nem történt semmi tragédia.)

Az alakuló platform végül telefonon üzent: kifizetik a veszteséget, tartsuk vissza a lapot. Nem tettük meg. Nem tartottuk a szöveg közlését olyan jelentősnek. Azt hittük, mi is eldönthetjük, mi jelentős, és mi nem.

A LILIAMTIPROTT BESZÉLŐ

1992 júliusában Kőszeg Ferenc a Beszélő hasábjain reagált Tamás Gáspár Miklós HVG-beli cikkére (*Tapsoljunk Gáznak*, 1992. július 11.). Némi elégtétellel állapította meg, hogy „az ellenzéki koalíció rövid életű ábrándja egyelőre” TGM szerint is szertefoszlott. A megelőző hónapok szélsőjobbos megnyilvánulásai, a kormánykoalíció ezzel kapcsolatos enyhén szólva is kétértelmű magatartása és „Horthy-nosztalgizása” a szocialista értelmiség nem elhanyagolható részében azt a meggyőződést erősítette, hogy itt a szélsőjobboldali veszély. Megállapításához minél szélesebb ellenzéki összefogásra van szükség, amelyben feltétlenül helye van a pártállami múltjáról megszabadult MSZP-nek. Ezt szolgálta a Demokratikus Charta, amely így az MSZP morális rehabilitálásának a terepévé vált. Ezzel a stratégiával nem mindenki értett egyet a liberális táborban. Voltak, akik a Teller Gyula által felvázolt háromosztatú politikai erőterben gondolkodtak, mondván, hogy a piacgazdaság kiépítésében érdekelt polgári erőknek kell összefogniuk mind a Kádár-rendszerből örökölt „megalvadt struktúrák”-at fenntartó késő kádárista politikai erőkkel, mind a jobboldali konzervativizmussal szemben. Ez a koncepció feltételezte a beszélő viszony fenntartását a kormánykoalíció mérsékelt erőivel és a távolságtartást az MSZP-vel, ahol erős pozíciókkal rendelkeztek az „alvadt struktúrák”. A két stratégia képviselői összecsaptak már a Tölgyessy Péter elnökké választását megelőző vitákban is. A *Vannak kiutak* című közös írásunkban mi is lehetségesnek mutattuk be a rendszerváltó erők összefogását. Ezért üdvözölte fél évvel később nem titkolt örömmel Kőszeg TGM-cikkét, mert benne a maga álláspontjának az utólagos igazolását látta. Ezért idézte olyan kéjesen TGM véleményét, miszerint „*némely*

szocialisták egyre agresszívan követelik, hogy a liberálisok parírozzanak az MSZOSZ-kérdésben. Hogy a Demokratikus Chartát egyes szóvivői afféle antifasiszta népfrontnak fogják fel, amelyben csakis a szocialistáké lehet a vezető szerep". És azt kérdezte meg némi éllel, hogy akkor mi is volt a baj Tölgyessy Péterrel, Teller Gyulával és mindazokkal, akik ellen néhány hónappal korábban hasonló szellemű megnyilatkozásaik miatt az akkori SZDSZ-vezetés, a későbbi Liberális Koalíció és az őket támogató közvélemény-formáló értelmiség éles kirohanásokat intézett.

Kőszeg TGM-re reflektáló glosszájára az SZDSZ meghatározó erői a Beszélővel való nyílt, formális szakítással válaszoltak. Két héttel később Bauer Tamás, aki korábban sűrűn jelentetett meg a lapban a kormánykoalícióval még élesebb szembefordulást és az MSZP-vel szorosabb együttműködést szorgalmazó írásokat, a lehető legerélyesebben utasította vissza Kőszeg mondanivalóját (*Tapsoljunk a Beszélőnek?* 1992. július 25.). Az írást Bauer a Visszabeszélő rovatba küldte, de jelentősége messze túlnőtt egy olvasói levélen. Bauer leszögezte, hogy „*ma az MDF és szövetségesei törnek minden eszközzel a kivívott demokrácia felszámolására, nem az MSZP*”, valamint, hogy „*az MSZP kiterjedt állami beavatkozás mellett képzelel el a piacgazdaságot és a parlamenti demokráciát. Ez ugyan nekünk nem tetszik, de belül marad a második világháború utáni Európában kialakult demokratikus konszenzuson. Amit viszont a jelenlegi kormánykoalíció tűzött ki célul, az nem egyéb, mint amit Gázi több mint két éve jelzett: az új Horthy-kor, a harmincas évek tekintélyelvű berendezkedése, amely kívül esik a második világháború utáni Európán. Ezzel a törekvéssel szemben pedig akkor is indokolt lehet az együttműködés az MSZP-vel, ha gazdaság- és társadalompolitikai elképzeléseink sok tekintetben távol állnak egymástól.*” Bauer a fenti gondolatmenetből azt a következtetést vonta le, hogy Kőszeg lelkesedése teljességgel indokolatlan, a Beszélő szerkesztőinek semmiben sem volt igazuk.

Ez eddig persze csak egy vitacikk lett volna, de Bauer azt is szükségesnek tartotta, hogy kimondja a végső, megfellebbezhetetlen – és merőben igazságtalan – ítéletet magáról a lapról:

„*És még valami. K. F. nem magáról vagy a Beszélő szerkesztőiről beszél, mint akinek szerinte igaza volt, hanem a Beszélőről. Azt az álláspontot, amelyet ő maga képvisel a más pártokhoz fűződő viszony kérdésében, a Beszélő álláspontjaként aposztrofálja. Mint ahogy – vezércikkben fejtve ki a véleményét és az övétől eltérő véleményekre ugyanabban a számban rögtön kioktató választ adva – a Beszélő álláspontjaként jelenítette meg a magáét a Zétényi-Takács-törvény kérdésében is. K. F. és szerkesztőtársai a magukévá tették a Beszélőt, amelynek elődje egykor valamennyiünké volt, akik írtunk bele, terjesztettük és olvastuk.*” Mintha az illegális Beszélőnek nem lett volna szerkesztőségi álláspontja! Lehet, hogy ezzel pont Bauer mindig azonosult, de nem hisszük, hogy így lett volna vele mindenki, aki írt bele, terjesztette és olvasta. Mintha a hetilap ajtaja nem állt volna nyitva mindenkor pl. Bauer előtt, akivel néha a szerkesztőség egy tagja sem értett egyet! Mintha bárki is részt kért volna a fáradságos napi munkából, s mi visszautasítottuk volna!

Ettől a pillanattól kezdve Bauer Tamás soha többé nem publikált a Beszélőben, és ezen az úton a korábbi rendszeres szerzők közül nagyon sokan követték. Az SZDSZ vezetéséből pedig mindazok, akiknek nevében Bauer megfogalmazta ítéletét, végérvényesen leírták és a továbbiakban nem létezőnek tekintették a lapot. Bauer ürügye legalábbis őszintétlen volt, de a háttér munka hatásos. Aki az SZDSZ hatalomba visszatérő vezetőivel jóba akart lenni, az bojkottálta a Beszélőt mint szerző és mint olvasó. (Kevesen engedték meg maguknak, hogy szembeszálljanak ezzel a bojkottal. Például idővel TGM.)

Sajátos lecsapódása volt ennek, hogy a három országgyűlési képviselő-szerkesztő, akik korábban a parlamenti frakcióban rendszeres, izgatott visszajelzéseket kaptak a Beszélőről, egyszer csak süket csönd közepette találták magukat, és kénytelenek voltak tudomásul venni, hogy lassanként szinte valamennyi képviselőtársunk leszokik a lap olvasásáról. Lehet, hogy a lapnak nagyon súlyos fogyatékoságai voltak, de a színvonala annyit nem romlott 1990-től

'92-93-ig, ami ezt a változást önmagában indokoltta tette volna.

Talán véletlen egybeesés, de '92 szeptemberében a korábban kéthetente megjelenő Magyar Narancs rövid szünet után hetilapként indult újra, a főmunkatársai között korábbi rendszeres Beszélő-szerzőkkel, Eörsi Istvánnal és TGM-mel büszkélkedhetett.

A MaNcs és a Beszélő

György Péter is a MaNcs főmunkatársa. A mértékadó szoclib értelmiségi körök jeles tagjának a két laphoz fűződő viszonyáról az alábbi történetpár jut az eszünkbe.

Idén februárban F. Havas Gábor terjedelmes cikket publikált a Beszélőben Keserű Katalin leváltásáról (*Keserű pirulák*, 1995. február 2.), s ennek egy zárójeles mondatában György Pétert liberális tótumfaktumnak titulálta. A külföldön tartózkodó sértett rögtön értesült a dologról, s maroktelefonja segítségével azon melegében felhívta a szerzőt, aki éppen a fürdőkádban tartózkodott. György azonban addig erőszakoskodott, míg a szerző csuromvizesen oda nem ment a telefonhoz, hogy aztán hallhassa, amint a szelíd esztéta üvöltve kéri ki magának a minősítést. Majd hazatérve (az egy szem zárójeles mondatból továbbra is bőszen) hosszadalmas választ kanyarított (*Szelíd válasz egy csípős kritikára*, 1995. február 9.), amelyben nemcsak azt magyarázta el részletesen, hogy ő miért nem tótumfaktum, és hogy a szerző miért „nem adta meg neki a minimális tisztességet sem”, hanem az egész cikket maró gúnnyal ízekre szedte, mondván, hogy az a mai magyar újságírás szomorú erkölcsi állapotának a tükre. Ergo a szerző teljességgel etikátlan.

Néhány hónappal később következett a Magyar Narancs sorozata az SZDSZ titkos történetéről, mely hemzsegett a durva tárgyi tévedésektől, és meglehetősen tendenciózus is volt. A párt legfőbb vezetői gáncs nélküli lovagok, s aztán haladunk lefelé Soltig, aki hamisítatlan idétlen, és gonosz idióta. (Lehet vitatkozni: ő járt rosszabbul vagy azok, akik nem is léteznek a hivatkozott opusz szerint.)

A sorozatra a szelídebb észrevételek mellett éles hangú bírálatok is érkeztek, a legélesebb TGM tollából. Ezekre reagált György Péter (*A felháborodás művészete*, Magyar Narancs, 1995. június 15.), aki ezúttal a gyötrődő arcát mutatta meg. „Őszintén szólva egész egyszerűen kétségbeejtőnek tartom, hogy az SZDSZ elnökétől eltekintve ebben a történetben mindenki a priori kétségbe vonta e két szerző jóhiszeműségét. (...) ...igen aggodalmasnak találom, hogy a szociál-liberális sajtóhoz hasonló jelzőket viselő pártok egyikét érintő hosszabb cikkekre ilyen mértéktelen hisztéria legyen a válasz. (...) a MaNcs lehet, hogy komoly szakmai hibákat követett el. Lehet, hogy nem követett el komoly szakmai hibákat... De bizonyos vagyok abban, hogy nem követett el erkölcsi vétet.”

(Egyébként a MaNcs remek lap, kívánunk nekik további sok sikert.)

Epilógus

Tavaly októberben (is) úgy tűnt, a Beszélőnek vége. Egy vasunk sem volt. Éppen az utolsó számot készítettük elő (legalábbis akkor azt hittük), amikor az SZDSZ szervezésében egy értelmiségi összejövetel zajlott a Kossuth Klubban. Ott Fencsik Flóra azzal állt elő, hogy ennek a társaságnak talán mégis kellene tennie valamit a Beszélő megmentése érdekében. De felállt Bauer Tamás, és kifejtette: a Beszélőnek 1990-ben megvolt az esélye arra, hogy az ország legjelentősebb hetilapjává váljon. A szerkesztőség elszalasztotta ezt az esélyt. A lap rossz, évek óta nem volt egyetlen cikke sem amire emlékezni érdemes. Megérdemli a sorsát.

1995. JÚLIUS 30.

Nyomdai előkészítés: COMP-Press Kft.
Felelős vezető: Ibos Ferenc ügyvezető igazgató

Készült a Gyomai Kner Rt.-ben
Felelős vezető Papp Lajos vezérigazgató
ISBN 963 03 46 958 0
ISBN 963 03 46 974